

Śaka-brāhmana, consecrated the place as Viṣṇugrāma and made an endowment of lands.

This inscription fixes the date of accession of Jaya-varman III, and therefore, also, the death of his father Jaya-varman II, in the year 776 Śaka (=854 A.D.). This date of Jaya-varman III is supported by Prasat Prei Kmen Inscription, dated 911 Śaka, which records the annulment of donations made in 782 Śaka, during the reign of Viṣṇuloka (Jaya-varman III) (*BEFEO.* XXXIII. 1137).

No. 151. PRASAT ROLUH INSCRIPTION OF UDAYĀDITYA-VARMAN II, Dated 971, 972.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 326). Prasat Roluh is in the district of Sīsophon.

The inscription is written in Khmer and records that Udayāditya-varman ascended the throne on the 8th day of the increasing moon in the month of *Phālguna* in the year 971 Śaka (=1050 A.D.). In 972 Śaka he graciously bestowed lands in the country of Stuk Rmāñ, as well as slaves and revenues to the dignitary Śrī Jayendra Paṇḍita. These lands belonged to four persons who died without leaving any issue and the king granted them in perpetuity to the maternal family of Jayendra Paṇḍita. The lands and revenues were in future to be made integral parts of the property of the god of Stuk Ransi. The boundaries of the land in all the eight directions were then fixed. The inscription concludes with the names of three Paṇḍits, occupying high position, who were entrusted by the king with the execution of the royal order and engraving it in an inscription.

No. 152. SDOK KAK THOM STELE INSCRIPTION OF UDAYĀDITYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot in *BEFEO.* XV(2), p. 53, and Aymonier (II. 250).

The temple of Sdok Kak Thom is 15 miles to the north-

... .. सुतशेनि ...

गङ्गामिव प्राप्तनृपेन्द्रनाथा ।

... .. अधिकप्रदान-

वृष्ट्याभिपूर्णांमकरोत्कृतज्ञा ॥ ७२

त ... .. वद् व्रतञ्च

बौद्धं फलं साप्तवती च साक्षात् ।

तपो ... .. या युयोज

स्वनर्त्तकीर्जाततकसारनादैयः ॥ ७३

सर्वेन ... .. पृ ...

श्रुतस्य हान्या विषयैः प्रमत्ताः ।

राज्ञे निवेशाशु तया विगत-

बन्धाः श्रुतस्था द्विजतां समीयूः ॥ ७४

हृता[मृ]तादाहितसत्क्रियाश्च

परंपराज्ञापितवृत्तयश्च ।

संप्राप्तपुण्यप्रसवाश्च तस्या

यशोऽतिशुभ्रं भुवनेषु बभ्रुः ॥ ७५

कृतज्ञतां सा विततान राज्ञः

संपत्प्रकाशैर्भुवि भूधरोऽपि ।

संपत्प्रदो ... .. ण सम्पदोऽस्याः

[परस्प]रस्योपकृतौ स्फुटौ द्वौ ॥ ७६

सा सा ... .. ती वदन्या

देवार्थिसाद्भूतविभूतिसारा ।

पात्रप्र ... .. यत्नैः

पूजाप्रदीपैर्नृपकोशतुल्यैः ॥ ७७

क्षेत्रे ... .. ताम्रारत्न-

प्रासादसंस्थापितयानृदेवान् ।

षट्त्रिंश ... .. हेम-

कट्टीभिरग्निद्युतिसन्निभाभिः ॥ ७८

The Asiatic Society
Monograph Series
VOL. VIII

(INSCRIPTIONS OF KAMBUJA,

34

By
R. C. MAJUMDAR.

THE ASIATIC SOCIETY

1, PARK STREET CALCUTTA-16

1953.

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

372

By

R. C. MAJUMDAR, M.A., PH.D. F.A.S.

THE ASIATIC SOCIETY

1 PARK STREET, CALCUTTA.

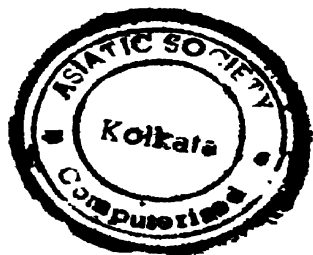
1953

913.59
M. 234.2

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

1. **ASVAGHOṢA**
By B. C. Law
2. **THE KOL TRIBE OF CENTRAL INDIA**
By W. G. Griffiths
3. **THE CHRONICLES OF CEYLON**
By B. C. Law
4. **THE BHALESI DIALECT**
By S. Varma
5. **THE UPPER ATMOSPHERE**
By S. K. Mitra
6. **HUMAYŪN IN PERSIA**
By S. Ray
7. **THE BLUE ANNALS pt. I**
By George N. Roerich

29357

SL. No - 041391

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

VOL. VIII

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

First Edition

June, 1953.

PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY, 1 PARK STREET, CALCUTTA AND PRINTED BY
SURES C. DAS, M.A. ON BEHALF OF THE GENERAL PRINTERS & PUBLISHERS LTD. AT
THEIR WORKS—ABINAS PRESS—119, DHARAMTALA STREET, CALCUTTA—13.

To

My Brother

SRI PRAKASH CHANDRA MAJUMDAR, M.A., B.L.

Advocate, Calcutta High Court

TABLE OF CONTENTS.

Preface	..	..	..	..	..	v
Introduction		..	..	..	..	ix
Abbreviations		..	..	..	..	xix
List of Inscriptions	..	..	..	..	..	xx
Inscriptions	..	..	..	..	..	1-558
Supplement I – New inscriptions and additions to texts						559
Supplement II – Notes	..	..	..	..	..	626
Alphabetical list of find-spots of inscriptions	..				..	633
Index of Proper Names in the English Text	..				..	635
Map of Kambujadeśa	..	..	..	..	..	At the end

PREFACE

The inscriptions of Cambodia (ancient Kambuja), like epigraphic records in India, constitute the most valuable source of information regarding the history of this ancient colony of the Indians. But, apart from this, they possess the unique interest of being the only positive evidence left of the flourishing state of Sanskrit language and literature in that far-off country during more than eight hundred years. Unlike Java, Cambodia does not possess any manuscript collection of texts, written either in Sanskrit or the local language, which owed their origin to a close and intimate acquaintance with the vast Sanskrit literature of India. So far as our knowledge goes, nothing like the Indo-Javanese literature ever flourished in Cambodia. Yet, it cannot be doubted for a moment, that a high erudition in Sanskrit, comparable to that of Java, marked the culture of Cambodia for many centuries. This is amply proved by the Sanskrit inscriptions which have been found in large numbers all over Cambodia, extending from the 5th to 14th century A.D.

Although many of these inscriptions were published in a collected form as far back as 1885, and many more have been brought to the notice of the learned world, particularly since the foundation of the "Ecole Francaise d'Extreme Orient" in 1900, they have hardly evoked any interest among the votaries of Sanskrit, even in India. It is not difficult to account for this strange apathy or indifference to the rich store of Sanskrit learning which Kambuja inscriptions offer to us. The study of ancient Indian culture in South-east Asia is still in its infancy in India, mainly because the relevant literature is written mostly in foreign languages like French and Dutch, which are little cultivated in this country. In order to remove this difficulty, and to arouse interest in these studies among educated Indians, I planned, more than twenty-five years ago, a series of books on this subject under the general title "Ancient Indian Colonies in the Far East". Two of these, in three volumes, which have already been published, deal respectively with Annam and Indonesia (including Malay Peninsula). The next volume, dealing with Kambuja, has been long delayed on account of my various preoccupations. As a preliminary or substitute for this, I have already published a small volume on Kambuja, which is really a collection of the lectures I delivered in the University of Madras under Sir William Meyer Foundation. But this gives only a brief sketch of the history and culture of Kambuja. The projected work on Kambuja, like that on Champā, the first volume of the series, was intended to consist

of two parts; the first giving the texts of the inscriptions, and the second dealing with the political and cultural history, primarily based on them. But as the number of inscriptions in Kambuja is much larger, and many of them are far more voluminous, it was felt necessary to publish the two parts in two separate volumes. Although the second part is not yet ready, several considerations induced me to publish the inscriptions as an independent work without waiting for its companion volume. In the first place, as noted before, these inscriptions have an independent interest from a literary point of view, apart from their value as source-materials for history. Even those who are not anxious to learn the history of Indian colony in Kambuja, may find a great deal of interest in this extensive collection of inscriptions, as a part of the study of Sanskrit literature. Secondly, I desire to bring this rich store of Sanskrit literature to the notice of the Sanskrit scholars trained in orthodox method, *i.e.* the Indian Paṇḍits, to whom otherwise it will remain a sealed book. I feel quite sure that they would be able to do far greater justice to the interpretation of these inscriptions than has yet been done, and this elucidation would help me considerably in writing the companion volume on the history and culture of Kambuja. Thirdly, in view of my advanced age and preoccupations with other works, it is difficult to say whether I would ever be in a position to undertake the companion volume. Further, considering the very high cost of printing, it may not be easy to find out any body willing to undertake its publication even when it is ready. To wait, therefore, for the companion volume might mean an indefinite postponement of this work also.

I do not claim any scholarship in Sanskrit, and I have always felt that these inscriptions should be dealt with by more competent persons. But nobody has come forward so far, and remembering the French adage that "the best is the enemy of the good," I have ventured to bring out this collection in the belief, that in spite of its many shortcomings this is the only means by which the attention of the learned Sanskritists could be drawn to this little known field of study. Nobody is more conscious than the author of this work of the many imperfections and grave errors of omission and commission with which it may justly be charged. But he is prepared to face obloquy and odium in the hope that it will at least serve to promote the study of the subject which is after all his main concern.

The texts of the Sanskrit inscriptions have been printed in *Nāgarī* character as it will facilitate their study by Indian Paṇḍits. The texts of the inscriptions in Khmer *i.e.* the indigenous language of the people, have been omitted, as this language is not known in this country and will therefore be hardly of any interest to my readers. I have, however, added a short summary of all of them

drawing particular attention to those points which are important for the knowledge of the history and culture of the country.

It was originally my intention to add the English translation of the Sanskrit texts. As a matter of fact I prepared the translation of quite a large number of them. But it was soon apparent that that would increase the bulk of this volume beyond all proportions. Besides, as a publication of the Asiatic Society, it was thought proper to bring out only the original text, and thus keep down the high cost of printing. For the same reason I have not added voluminous notes by way of elucidating the data furnished by these inscriptions for studying the ancient history and culture of the country. There will be ample opportunity of discussing these points in detail in the companion volume of these texts, mentioned above, which I propose to bring out as an independent publication. I have added brief notes on the history and geography of Kambuja in the 'Introduction' in order to make the inscriptions intelligible to the readers. For the rest I would refer the readers to the other proposed volume.

As my object was mainly to collect the inscriptions as materials for historical study, and to emphasise their literary importance, I have not strictly followed the method used in editing inscriptions. The departure made will be explained in detail in the Introduction.

The manuscript of the work was sent to the Press in January, 1948. My absence from Calcutta for a period of two years is partly responsible for the delay in the publication of this work. It was a very difficult task to revise the manuscript and correct proofs at a place where the necessary books on the subject were not available, and this accounts for some of the shortcomings of this work. I can only crave the indulgence of the readers for these and other defects of the work. Proper diacritical marks for writing Khmer and French words and names not being available, they have been omitted in many cases. I must apologise to M. Coedes for not properly writing his name, which occurs throughout this work.

In conclusion I must express deep obligations to the Council of the Asiatic Society, Calcutta, for having undertaken to publish this volume. I would also express my hearty thanks to Pandit Nanigopal Banerji for having corrected the proofs and making various useful suggestions, and to Sri Suresh Chandra Das, M.A., the Managing Director of General Printers and Publishers Ltd., for having undertaken to print this book and given me all possible facilities in correcting the proofs.

March, 1953
4, Bepin Pal Road
CALCUTTA-26

R. C. MAJUMDAR

INTRODUCTION

I. THE COUNTRY

Kambuja was the old name of the country which comprised Cambodia, Cochin-China and parts of Laos and Thailand (Siam) of modern times. Right across this region, from north to south, flows the mighty river Mekong. Issuing from the hills of China, it runs along the eastern border of Burma and Thailand, and then cuts its way through Luang Prabang range into the table-land of Laos proper. Running along the western border of Laos, and separating it from Thailand, the mighty river passes over the Dangrek Mountains and enters Cambodia proper near Khong. From this point the bed of the Mekong is enlarged to nearly double its breadth, and covers almost the whole of Cambodia by its ramifications. Just below the modern capital city of Pnom-Penh, the Mekong branches off into two wide streams, connected by numerous cross canals, till they both fall into the China Sea forming the rich delta of Cochin-China.

The Mekong is to Cambodia what the Nile is to Egypt and the Gaṅgā to Northern India. It has been suggested that the name Mekong is derived from *Mā-Gaṅgā* (Mother Gaṅgā). To the west of it is the Great Lake—Tonle Sap—with which it is connected by a wide sheet of water. To the north of the Lake lay the Angkor region which formed the centre of Kambuja civilization from 9th to 14th century A.D., and still contains numerous monuments of its past greatness, the most famous being the walled city of Angkor Thom and, just outside it, the massive temple called Angkor Vat. It is included in the Province of Siem Reap (or Siem Rap) which extends from the Lake to the Dangrek mountains. It is unnecessary to describe at length the other physical features of the country or its present administrative divisions. These have been shown in the map, at the end of this book, so far as it is necessary to study the inscriptions. An alphabetical list of the findspots of these inscriptions, together with reference, by means of squares, to their position in the map is given at the end to enable the readers to find out their approximate position. Slight differences will be occasionally noticed in the spelling of geographical names, as different forms of the same name have been adopted in different texts where the inscriptions were published or noticed. It may be added here that words like Phnom, Vat, or Prasat, added to geographical names, denote respectively hill, temple, and pagoda (big temple).

II. THE PEOPLE

The people who inhabited Kambuja belonged to the Mon-Khmer group. This designation is derived from the names of its two principal tribes, viz. the Mons and the Khmers. Their languages belong to the same family as those of the Muṇḍā and Khāsi tribes in India, and the name Austro-Asiatic is now applied to it. It is generally held that both the Mons and the Khmers originally lived in India, and migrated to Indo-China when they were pressed by the invading Aryans. The Mons settled in lower Burma and Thailand, while the Khmers peopled Cambodia.

III. HISTORY¹

The earliest historical account of the Khmers is bound up with a kingdom which is called Fu-nan in the Chinese accounts. Most probably this name was derived from Ba Phnom, a region round the hill of that name in South Cambodia (*vide* Map, F. 6). This kingdom corresponded roughly to Cambodia proper and a part of Cochin-China, and its capital Vyādhapura was most probably situated at the foot of the Ba Phnom Hill. According to early local traditions, a Brāhmaṇa named Huen-tien (Kaundinya) came from beyond the sea in a trading vessel, defeated its female ruler Lieu-ye (Somā), married her, and ruled over the land. Kaundinya was evidently an Indian immigrant, and he must have flourished in the first century A.D. After he and his descendants ruled for about a century, the general, called Fan-che-man by the Chinese, was elected king by the people. He extended the boundaries of Fu-nan by conquests and laid the foundations of its greatness.

Towards the end of the fourth or the beginning of the fifth century A.D., the throne of Fu-nan was occupied by Kaundinya II. The Chinese chronicles tell us a great deal of one of his successors, Jaya-varman, who ruled towards the close of the Sung period (420–479 A.D.). Ins. No. 1 was issued by his queen, and No. 2, probably by their son Guṇa-varman. No. 3 was issued by Rudra-varman, Jaya-varman's son by a concubine, who succeeded him, probably after killing Guṇa-varman, the legitimate heir. Rudra-varman sent six embassies to China between A.D. 517 and 539.

Nothing is known of the kingdom of Fu-nan after Rudra-varman, and it was conquered by the king of Kambuja, early in the 7th century A.D.

¹ For the history of Kambuja the following books may be recommended: (i) *Kambuja-dēśa* by Dr. R. C. Majumdar (University of Madras, 1944); (ii) *Indian Cultural Influence in Cambodia* by Dr. B. R. Chatterji (University of Calcutta, 1928); (iii) *Hindu Colonies in the Far East* by Dr. R. C. Majumdar (Calcutta, 1944):

According to local tradition, Kambuja was named after Kambu Svāyambhuva, king of Āryadeśa, who settled in the country and married the daughter of its Nāga ruler. It was originally a small vassal state of Fu-nan and was situated in the north-east of Cambodia. Inscriptions Nos. 92 and 177 mention its first two historical kings, Śruta-varman and his son Śreṣṭha-varman, from whom the subsequent kings of Kambuja traced their descent. Śreṣṭhapura, the capital of the kingdom, probably named after the second king, was in the immediate neighbourhood of Vat Phu Hill near Bassac.

The dynasty of Śruta-varman was followed by that of Bhava-varman who was probably connected with the royal families of both Fu-nan and Kambuja. Bhava-varman flourished about the middle of the sixth century A.D. and founded a new capital Bhavapura. This king, his brother Citrasena whose coronation name was Mahendra-varman, and the latter's son Isāna-varman considerably increased the extent of the kingdom of Kambuja, and the power of Fu-nan was finally extinguished. Henceforth Kambuja was the leading state and comprised the whole of Cambodia proper. Jaya-varman I, the last known king of this family, ruled from at least A.D. 657 to 681. Inss. Nos. 9 to 41A belong to this royal dynasty.

The century following the death of Jaya-varman I is a dark period in the history of Kambuja. The obscurity lifts with the accession of Jaya-varman II, who ascended the throne in 802 A.D. after freeing Kambuja from the yoke of Java. An interesting account of his reign is given in No. 152. No. 52 refers to a king Jaya-varman ruling in 781 A.D. The relation between the two is not known, and their identity cannot be presumed on account of the explicit statement in various records that Jaya-varman II ascended the throne in 802 A.D. It would, therefore, perhaps be better to refer to the latter as Jaya-varman III, but to avoid confusion we have retained his usual designation as Jaya-varman II throughout the text.

Jaya-varman II, after having tried several places, finally fixed his capital at Hariharālaya, in the Angkor region. His reign is noted for the consolidation of Kambuja as a powerful kingdom, and the rise into importance of Angkor which henceforth became the political and cultural centre of Kambuja.

After Jaya-varman II (802-854 A.D.) and his son Jaya-varman III (854-877 A.D.), one of their remote relations, Indra-varman (Nos. 54-59), ascended the throne in 877 A.D. He was succeeded by his son Yaśo-varman (A.D. 889-c. 900), one of the most famous kings of Kambuja, who issued numerous inscriptions (Nos. 60-77A). He established a new capital, Yaśodharapura, which included a part of Angkor Thom and the top of the hill, known as Phnom Bakhen, just outside the gate of that city.

brother Harṣa-varman III (Nos. 158-60). During his rule an independent kingdom was set up in A.D. 1082 by Jaya-varman VI (Nos. 161-162A). The latter was succeeded by his elder brother Dharaṇidra-varman I (Nos. 163-64) who was ousted in A.D. 1113 by his sister's daughter's son Sūrya-varman II (Nos. 166-174). He united the kingdom under his sceptre and constructed the famous Angkor Vat. According to Chinese annals Sūrya-varman's kingdom extended from Champā (Annam) to Lower Burma, and included the northern part of Malay Peninsula up to the Bay of Bandon. He is said to have maintained 200,000 war elephants.

Sūrya-varman, who died some time after A.D. 1145, was followed by three kings, Dharaṇidra-varman II, Yaśo-varman II, and Tribhuvanāditya-varman, none of whom has left any record. The period (c. A.D. 1150-1181) was full of rebellions, and the king of Champā took advantage of this to invade Kambuja. He killed the last named Kambuja king and conquered the whole kingdom in A.D. 1177.

Jaya-varman VII (Nos. 177-84), the next king of Kambuja, who ascended the throne in A.D. 1181, not only freed Kambuja but also conquered Champā which remained a vassal state for more than twenty years. He also conquered Pagan or Lower and Central Burma. Jaya-varman VII was the last great king of Kambuja. He built the famous capital city of Angkor Thom, and his religious foundations and works of public utility were on a colossal scale. Particular mention may be made of 102 hospitals and 121 *Vahnigṛha* (*dharamśālā*) which were set up by him for the comfort and convenience of the people. The account of royal donations in No. 177 reveals the magnitude of resources and the depth of religious sentiments of the king.

Jaya-varman VII (A.D. 1181-c. 1200) was succeeded by Indravarmān III, who died in A.D. 1243. The next king known to us, Jaya-varman VIII, abdicated the throne in A.D. 1295-6 in favour of his son-in-law Śrīndra-varman (Nos. 187-89). The latter also abdicated the throne in A.D. 1308 and was succeeded by Śrīndra-Jaya-varman who was related to him. Only one other king is known from inscriptions, viz., Jaya-varma Paramēśvara (No. 192), who was probably the successor of Śrīndra-Jaya-varman, and ascended the throne in A.D. 1327.

The subsequent history of Kambuja, known only from Khmer chronicles, does not concern us here. It will suffice to state that the Thais who had conquered Siam towards the close of the thirteenth century, and the Annamites who overran the whole of Champā (modern Annam) by the fifteenth century, began to press Kambuja hard from the west and the east, and steadily encroached on its territory. For long Kambuja continued to be the victim of these

two aggressive neighbours, and being gradually shorn of power and prestige, was reduced to a petty state. At last, Ang Duong, the king of Kambuja, sought the protection of the French in A.D. 1854, and thus the once mighty kingdom of Kambuja became, as it still is, a petty French Protectorate.

IV. THE INSCRIPTIONS

To H. Kern belongs the credit of having first deciphered in 1879 the inscriptions of Kambuja from the estampages prepared by M. Jules Harmand. The first systematic collection of inscriptions in French Cambodia was, however, made by M. Aymonier. On the basis of the estampages prepared under his direction, the Sanskrit inscriptions were edited by M. A. Barth and M. A. Bergaigne, in two parts, with a separate volume of Plates, in *Inscriptions Sanscrites du Cambodge*, which formed Vol. 27 of the series entitled "Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliothèque Nationale et Autres Bibliothèques Publiés Par L'Institut National De France." The first part, edited by Barth, was published in 1885, but Bergaigne, who edited the second part, could not finish the work before his death. It was Barth who completed and published it in the year 1893 with additional notes of his. The Inscriptions, written in the native language, called Khmer, were translated or summarised by Aymonier himself in his monumental work "*Le Cambodge*," in three volumes, published respectively in the years 1900, 1901 and 1904. Since the beginning of the present century, the epigraphic work was taken up by the Ecole Francaise at Hanoi, and M. Finot and G. Coedes, among others, published a large number of new inscriptions in the Bulletin of this school. The last named scholar undertook the edition of more new inscriptions, both in Sanskrit and Khmer, in the series entitled "Collection De Textes et Documents Sur L'Indochine" published by the Ecole Francaise. The first volume of this work was published in 1937, the second volume in 1942, and the third volume in 1951.¹ A complete set of estampages of these new inscriptions was published in six volumes between 1926 and 1937 A.D.

When I undertook, about 20 years ago, to publish a collection of all the inscriptions of Kambuja, it was my intention to give the original texts of the Sanskrit inscriptions and only a summary of the Khmer records published up to that time. When I finally arranged these inscriptions for publication, only the first volume of Coedes's work was available to me, and I brought together all the inscriptions, known till then, both in Sanskrit and Khmer, excluding only those

¹ Volume IV was published in 1952 and reached me after the printing of this book. I could not therefore utilise it.

which were either too fragmentary or of no historical importance. In order to help the study of the history of Kambuja, I arranged them in chronological order, as far as possible. When the date of an inscription was not definitely known, I put it along with other inscriptions of known dates which appeared to be more or less contemporary according to paleographic evidence. After more than 400 pages of my book were printed, Volumes II and III of Coedes's collection were available to me, and this has necessitated the addition of a 'Supplement' in order that the present text may offer a complete collection of the inscriptions known upto now.¹ The number of separate inscriptions included in this volume is approximately three hundred, several inscriptions being sometimes included under one number.

As I have already indicated in the Preface, my main object in bringing out this collection of inscriptions is to enable the Sanskritists in India, particularly those trained in the orthodox school, to form an idea of Sanskrit learning in Cambodia. I have not included in this volume facsimiles of these inscriptions. This would have been a very costly affair and was not deemed to be particularly necessary, for, as stated above, good facsimiles of the inscriptions are already available. In other respects, too, I have not followed the method which is usually adopted in editing inscriptions. For example, I have not always indicated obvious corrections or additions, nor have dealt elaborately with paleographic and orthographic peculiarities in respect of every inscription. As regards paleography, I have a mind to deal with this topic elaborately in a separate article or text, together with specimen facsimiles showing the development of the scripts from their Indian originals. It will suffice here to state that Indian scripts were adopted in Cambodia, but they were developed on the soil and underwent modifications very much in the same way as in different parts of India. As regards orthography, it is necessary to state a few peculiarities which occur almost constantly in the inscriptions. In the first place, there is a curious tendency to substitute cerebral for dental and *vice versa*. Thus *n* and *d* is very frequently substituted for *n* and *d*, and sometimes we find *nd* or even *nd* for *nd*. Another peculiarity which is fairly constant is the substitution of *n* for *m*. We also frequently find that *visarga* before a sibilant is replaced by the sibilant itself. Again, while consonants are frequently doubled after *r* and *y*, they are sometimes written simply with a single letter. Again *t* before *v* is very often not doubled, even when grammatical rules require it, and the most prominent example is *satva*. The letter *v* is seldom distinguished from *b*, and the *jihvāmūliya* and *upadhmanīya*, which are regularly

² But see the preceding footnote.

substituted for *visarga* before guttural and labial surds, go out of use in later inscriptions. Sometimes a *candravindu* is used for *anusvāra*. In all these cases, particularly where the cerebral is substituted for dental, I have made the necessary corrections without always indicating it, as otherwise too many footnotes would have been necessary. In these and some other respects, I have not thought it necessary to follow scrupulously the method usually adopted in editing inscriptions, because that would have unnecessarily made the footnotes too cumbersome without any corresponding advantage. It may be added that the language of the inscriptions is mostly correct Sanskrit, and it is only very rarely that any irregularities or mistakes have crept in; and in these cases the fault is perhaps more often due to the engraver than the composer.

I have not indicated in the brief introduction to each inscription all the data contained in it for reconstructing the social and religious condition of Kambuja, and various other points of interest that might throw light on the history of the country. For, I propose to deal with these topics in the companion volume dealing with the history of Kambuja as explained in the Preface.

The two most prominent topics in these inscriptions are the eulogy of the king and the details of religious endowments. The first gives many historical details and, what is more important, the date of the accession, not only of reigning kings, but sometimes even of those who died long ago. This has been of very great help in fixing the chronology with almost absolute precision. How one wishes that the composers of *prasastis* in India would have followed the same practice! The royal eulogy, of course, contains a great deal that is conventional, and very often strikingly resembles the Indian model in this respect.

The details of religious endowment, with which the inscriptions abound, naturally contain abundant material for the reconstruction of the religious system in ancient Kambuja. They not only supply the names of deities, fairly large in number, but also long lists of the articles of daily or seasonal worship; the utensils and other necessities, including the personnel, of the temples; the detailed accounts of the properties, both movable and immovable, belonging to the temples, and the method of managing them; and various other matters connected with them which incidentally throw valuable light on the social and economic condition of the people. The extant remains of numerous temples all over Cambodia furnish a suitable background to the data supplied by these inscriptions.

Most of the inscriptions are Śaivite in character, but some belong to the Vaiṣṇava and a few to the Buddhist sects. This is all the more surprising as Buddhism is now the only religion prevalent in the country. But these inscriptions prove the absurdity of

the view, held even by the royal families in Cambodia today, that Buddhism has been the state religion in that country for more than thousand years.

These inscriptions prove how thoroughly Indian culture and civilization, in all its aspects, was imbibed in Kambuja, even from early times. When the Indian colonists first settled in Kambuja about the first century A.D., the local people were almost semi-savages. Both men and women went about naked, and decorated themselves with tattoo marks. But even the early inscriptions show how all these were changed, and Indian social and religious ideas were deeply implanted in the soil. We see how Śiva, Viṣṇu and Buddha were worshipped, side by side, sometimes by members of the same family; the existence of different sects like the Bhāgavatas, Pāñcarātras and Pāśupatas; the worship of footprints not only of Viṣṇu but also of Śiva, and the system of Devadāsī; the prevalence of the caste system with the dominance of Brāhmanas, versed in Vedas, Vedāṅgas and Upavedas; the adoption of purely Indian names, not only by kings and nobles, but even by common men, the most interesting examples being those of the dancing girls in No. 6. The Ins. No. 152 furnishes a striking example of deep-rooted belief even in such later forms of religious evolution as Tāntrism and the use of actual Tāntric texts well-known in India. The same inscription gives the history of a Brāhmaṇa family which supplied, in unbroken succession, royal priests from A.D. 802 to 1052 A.D. Similarly the Ins. No. 145 refers to new admission to the caste of goldsmith, and the Ins. No. 110A gives details of the creation of two new castes by the king. No Indian record has preserved such interesting accounts.

Many of the Sanskrit inscriptions are written in beautiful and almost flawless *Kāvya* style, exhibiting a thorough acquaintance with the different metres and the most developed rules and conventions of rhetoric and prosody. One of them (No. 78) offers such a good specimen of *Gauḍī* style (*Gauḍī rīti*) that Coedes regarded the author to be an inhabitant of Gauḍa or long resident in that country. Some of the inscriptions are quite big compositions. While many contain about 50 verses each, we find others with 107 (No. 96), 108 (No. 62), 218 (No. 93) and even 298 verses (No. 97). The authors of these inscriptions possessed an intimate knowledge of the Indian Epics, *Kāvyas* and *Purāṇas* and philosophical and mythological conceptions.

Two verses (No. 97, v. 48; No. 73, B. 13) show that Pāṇini was thoroughly studied, and king Yaśo-varman, who is compared with Pāṇini, is said to have composed a commentary on *Mahābhāṣya* (No. 62). The minister of the king was an expert in *Horāśāstra* (No. 74, v. 8). The inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 60-65) contain reference to *Manu-smṛti*, and such famous authors as *Vātsyāyana*.

Viśālākṣa, Pravarasena, Mayūra, Guṇādhya, and Suśruta, together with their works.

Special interest attaches in this connection to the *āśramas*, detailed regulations of which are furnished by several inscriptions (Nos. 60, 61, 66, 67, 68). Each of the three principal religious sects, viz. Śaivas, Vaiṣṇavas, and Buddhists had their own *āśramas*. King Yaśo-varman is said to have founded one hundred of these *āśramas* (No. 61, v. 46). These *āśramas* may be regarded as the centres of Indian culture from which it radiated all over the country.

Four inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 62-65) are written in a North Indian script, while twelve others (No. 60), containing regulations of *āśramas*, are written both in the current script of Kambuja as well as in the North Indian script. Evidently there were persons in these *āśramas* who were fresh arrivals, probably from India, and were not yet acquainted with the Kambuja script. Such migrations of learned persons from one country to the other are referred to in several inscriptions (Nos. 60, 111, 162, 191).*

The most famous case is that of Śivasoma, the *guru* of king Indra-varman, who is said to have studied the *śāstras* at the feet of *Bhagavān* Śaṅkara, presumably the great Indian philosopher of that name (No. 54). If this presumption prove correct, we have a positive evidence that Śaṅkara flourished in the 9th century A.D. It is important to remember in this connection that the Indian epigraphy and literature do not contain any definite data for determining the date of Śaṅkarācārya. It is now generally held that he flourished in the 9th century A.D., but some scholars place him as early as the 6th or 7th century A.D. The inscriptions of Kambuja are thus sometimes of great help in solving some problems of Indian history. Attention may be drawn in this connection to No. 41B in which the system of decimal notation has been used in the seventh century A.D. Its great importance in supporting the theory of the origin of this system in India has been discussed by Coedes.¹

¹ *Bull. School. Or. Studies*, VI, 323.

ABBREVIATIONS.

Aymonier=Le Cambodge by E. Aymonier, Paris, 1900, 1901, 1904

BEFEO=Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient, Hanoi *founded 1908*

IC=Inscriptions du Cambodge by G. Coedes, Vol. I 1937.

IC. II=Do. Vol. II 1942

IC. III=Do., Vol. III. 1951

vol IV = 1952.

ISC=Inscriptions Sanscrites du Cambodge, by Barth and Bergaigne 1885, 1893.

JGIS=Journal of the Greater Indian Society, Calcutta

LIST OF INSCRIPTIONS

	Page
1. Neak Ta Dambang Dek Inscription of Queen Kulaprabhāvatī.	1
2. Proasat Pram Loven Inscription of Gunā-varman . .	2
3. Ta Prohm Inscription of Rudra-varman . .	4
4,5. Two Prasat Ak Yom Inscriptions, dated 531 and 626	7
6. Ankor Borei Stone Inscription, Dated 533 . .	7, 559
7. Vat Vihar Tran Inscription, Dated 535 . .	8
8. Bayang Temple Inscription, Dated 546 . .	8
9. Phonm Bantay Nan Inscription of Bhava-varman . .	10
10. *Phnom Prah Vihar Inscription of Bhava-varman . .	11
11. Ponhea Hor Inscription	13
12. Han Chei Temple Inscription.	13
13. Veal Kantel Inscription of Bhava-varman I. . .	18
14. *Thma Kre Inscription of Citrasena	19
15. Phu Lokhon Inscription of Citrasena . .	20
16. Sambor Prei Kuk Inscription of Isāna-varman, Dated 549	21
17. Five Sambor Prei Kuk Inscriptions of Isāna-varman	23
18. *Ang Pu (Vat Pu) Stone Inscription of Isāna-varman	23
19. Svay Chno Stone Inscription	24
20. Thap Muoi Inscription of Śambhu-varman . .	25
21. Thap Muoi Inscription	26
22. Nui Ba-The Inscription of Nrpāditya . .	26
23. Vat Sabab Inscription of Isāna-varman . .	28
24. Trau Tasar Inscription of Isāna-varman . .	29
25. Vat Chakret Temple Inscription of Isāna-varman, Dated 549	29
26. *Keddei Ang Temple Inscription, Dated 550 . .	31
26A. Bayang Temple Inscription of Bhava-varman . .	34
27. *Inscription of Bhava-varman, Dated 561 . .	35
27A. Baset Stele Inscription of Jaya-varman I, Dated 57x	560
28. *Tuol Kok Prah Inscription of Jaya-varman I, Dated 587	37

* The inscriptions marked with an asterisk should be read along with the note in Supplement II, on pp. 626 ff.

29. Vat Prei Var Stone Inscription of Jaya-varman I, Dated 587	38
30. Kedei Ang Temple Inscription of Jaya-varman I, Dated 589	38
31. Vat Prei Var Stone Inscription, Dated 589 ..	41
32. Vat Kirivon Inscription, Dated 592 ..	42
33. *Tuol Prah That Inscription of Jaya-varman I, Dated 595	42
34. *Tan Kran Inscription of Jaya-varman I. ..	44
35. Prah Kuha Luon Inscription of Jaya-varman I, Dated 596	47, 561
36. Barai Inscription, Dated 598 ..	47
37. Vat Phu Inscription of Jaya-varman I. ..	47
37A. Phum Crei Stele Inscription of Jaya-varman I. ..	562
38. Tham Lekh Inscription	49
39. Tan Kran Inscription	49
40. *Snay Pol Inscription	50
41. Prasat Prah That Inscription, Dated 50x ..	50
41A. Tuol An Tnot Stele Inscription of Jaya-varman I, Dated 603	563
41B. Sambaur Pillar Inscription, Dated 605 ..	564
41C. Phum Komrien Stele Inscription, Dated 606 ..	565
41D. Tuol Tramun Inscription, Dated 615 ..	565
41E. Tuol Komnap Inscription, Dated 626 ..	566
42. Vat Thlen Inscription	51
43. Camnom Inscription	52, 567
44. *Prasat Neang Khmau Inscription ..	53
45. *Vat Tenot Inscription	53
46. Vat Prei Sva Inscription	53
47. Phnom Ngouk Inscription	53
48. Ban Deume Inscription	54
48A. Lonvek Pillar Inscription	567
48B. Vat Con Ek Stele Inscription	568
48C. Trapan Thom Marble Slab Inscription ..	568
48D. That Ba Con Inscription	569
48E. Tuol An Khvav Stele Inscription	569
49. Vihar Thom Inscription	54
49A. Sambaur Pillar Inscription, Dated 629 ..	570
50. Prah That Kvan Pir Inscription	55
51. *Prei Mien Inscription, Dated 648	56
52. Lobok Srot Inscription of Jaya-varman, Dated 703	56, 570
52A. Prasat Ta Kam Inscription, Dated 713 ..	571

53. Vat Tasar Moroy Inscription. Dated 725 ..	57, 571
54. Prasat Kandol Dom (North) Inscription of Indra-varman.	57
55. Prah Ko Inscription of Indra varman, Dated 801 ..	61
56. Bakong Stele Inscription of Indra-varman, Dated 803.	66
57. Bayang Temple Inscription.	68
58. Prasat Kok Po Inscription. Dated 805 ..	70
59. Ban Bung Ke Inscription of Indra-varman, Dated 808	73
60. Prah Bat Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 811.	74
61. Loley Inscription of Yaśo-varman	81
62. Eastern Baray Inscription of Yaśo-varman ..	89
63. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo-varman ..	97
64. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo-varman ..	105
65. Eastern Baray Stele Inscription of Yaśo varman ..	112
66. Prasat Komnap Stele Inscription of Yaśo-varman ..	119
67. Tep Pranam Stele Inscription of Yaśo-varman ..	127
68. Prei Prasat Stele Inscription of Yaśo-varman ..	133
68A. Bako Door Pillar Inscription. Dated 813 ..	137
68B. Thap Luc-hien Stele Inscription. Dated 814 ..	572
69. Prah Ko Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 815.	138
70. Loley Door Pillar Inscription of Yaśo-varman, Dated 815	138
71. *Prasat Ta Keo Inscription, Dated 815 ..	141
71A. Phnom Prah Vihear Stele Inscription, Dated 815 ..	145
72. Phnom Dei Temple Inscription of Yaśo-varman, Dated 815	150
73. Phnom Sandak Stele Inscription of Yaśo-varman, Dated 817	150
73A. Damnak Sdæc Inscription	573
74. *Phimanaka Inscription of Yaśo-varman, Dated 832	155
75. The Bayang Stele Inscription of Yaśo-varman ..	157
75A. Prasat O Damban Inscription of Yaśo-varman ..	574
76. *Angkor Thom Inscription of Yaśo-varman ..	159
77. Angkor Thom Inscription of Yaśo-varman ..	160
77A. Vat Tralen Ken Inscription of Yaśo-varman ..	576
78.* Vat Thipedi Inscription of Isāna-varman II, Dated 832	161
79. Vat Chacret Temple Inscription	164

	Page
80. Prasat Thoin Inscription of Jaya-varman IV, Dated 843	165
81. Con An Temple Inscription of Jaya-varman IV, Dated 844	166
82. Tuol Pei Inscription of Harṣa-varman, Dated 844 ..	167
83. Prasat Neang Khmau Inscription of Jaya-varman IV, Dated 850	167, 577
83A. Prah Phnom Inscription, Dated 852	579
84. Koh Ker Inscriptions of Jaya-varman IV, Dated 851, 852, 854, 859	167
85. Prasat Damrei Inscription of Jaya-varman IV. ..	168
86. Prasat Andon Inscription of Jaya-varman IV ..	171
87. Phnom Bayang Inscription of Harṣa-varman II, Dated 863	175
88. Vat Kdei Car Stele Inscription of Harṣa-varman II, Dated 864.	178
89. Trapan Sambot Stele Inscription of Rājendra-varman, Dated 866	179
90. Prah Put Lo Rock Inscription, Dated 869 ..	179.
91. Prasat Pram Inscription of Rājendra-varman, Dated 869.	180
92. Baksei Camkron Inscription of Rājendra-varman, Dated 869	185
92A. Phnom Prah Net Prah Temple Inscription, Dated 871	579
93. Mebon Inscription of Rājendra-varman, Dated 874	193
94. Two Thvar Kdei Inscriptions of Rājendra-varman, Dated 874	219
95. Phnom Sandak Stele Inscription, Dated 878 ..	220
96. Bat Cum Inscription of Rājendra-varman, Dated 882.	220
97. Pre Rup Stele Inscription of Rājendra-varman, Dated 883	232
98. Phnom Trap Inscription, Dated 884	268
99. Neak Ta Carek Stele Inscription, Dated 884 ..	268
99A. Prasat Ta Kam Inscription of Sūrya-varman ..	580
100. Don Tri Inscription of Rājendra-varman, Dated 888	269
100A-D. Four Inscriptions at Phnom Kanva ..	581
100E. Kok Samron Inscription of Rājendra-varman. ..	583
101. Basak Stele Inscription of Rājendra-varman. ..	269, 586
101A. Basak Stele Inscription.	587

	Page
102. Bantay Srei Inscription of Jaya-varman V, Dated 890.	271
103. Sek Ta Tuy Inscription of Jaya-varman V.	276
104. Tuol Kul Inscription, Dated 890	277
105. Angkor Vat Inscription of Jaya-varman V, Dated 890.	277
106. Phnom Bakhen Inscription of Jaya-varman V, Dated 890	279
106A. Basak Stele Inscription of Jaya-varman V, Dated 890	587
107. Bantay Srei Inscription, Dated 891	280
107A. The Cikren Stone Inscription, Dated 892	590
108. Four Dedicatory Inscriptions of Bantay Srei.	281
109. Kok Svay Prahm Inscription, Dated 891.	283
110. Kok Rosei Inscription	283
110A. Kompon Thom Stele Inscription of Jaya-varman V, Dated 896	588
111. Prah Einkosei Inscription of Jaya-varman V, Dated 890, 892.	284
112. Prasat Komphus Inscription of Jaya-varman V, Dated 892, 894.	292
112A. Ta Tru Inscription, Dated 900	297
112B. Prasat Ta An Inscriptions, dated 901 and 1189	591
113. Phnom Bantay Nan Inscription, Dated 902, 903.	298, 592
113A. Thma Puok Inscription, Dated 911.	593
114. Prasat Car Inscriptions of Jaya-varman V, Dated 901, 916.	299
115. Prasat Kok Inscription of Jaya-varman V.	300
116. Angkor Thom Inscription	301
116A. Prasat Kralan Inscriptions.	595
117. Prasat Khna Inscriptions of Udayāditya-varman.	303
118. Prasat Thom Inscription of Udayāditya-varman, Dated 923.	308
119. The Sambaur Inscription, Dated 923.	309
120. Robau Romas Inscription of Sūrya-varman, Dated 923.	310, 597
121. Stun Crap Inscription of Jayavīra-varman, Dated 925.	310
122. Tuol Prasat Inscription of Jayavīra-varman, Dated 925.	311, 598
123. Prasat Kok Po Inscription, Dated 900	311
124. Prasat Kok Po Inscription, Dated 906.	312
125. Prasat Kok Po Inscriptions, Dated 926.	313

126. Prah Ko Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927	319
127. Prasat Dambauk Khpos Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927.	322
128. Prah Net Prah Inscription of Jayavīra-varman, Dated 927.	322, 604
128A. Two Prasat Khlan Inscriptions of Jayavīra-varman	605
129. Vat Thipedi Inscription of Sūrya-varman I. Dated 927.	322
129A. Bantay Kdei Inscription of Śivācārya	326
130. *Three Inscriptions of Sūrya-varman, Dated 927, 928.	330
131. Prasat Trapan Run Inscription of Jayvīra-varman. Dated 928.	331
131A. Phnom Prah Net Prah Temple Inscription. Dated 928.	606
132. Phnom Sanke Kon Inscription of Sūrya-varman I. Dated 928, 929.	340
133-35. Three Nak Buos Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 930, 937.	340
136. *Phimanaka Inscription of Sūrya-varman I, Dated 933.	341
137. Two Bantay Srei Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 933.	342
137 A-C. Three Bantay Prav Inscriptions	608
137 D-E. Prasat Khlan Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 937 and 928	609
138. *Phnom Cisor Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 937, 939 and 941.	342, 610
139. Lophuri Inscription of Sūrya-varman I, Dated 944, 947.	343
140. Prasat Ben Inscription of Sūrya-varman I, Dated 948.	344
141. *Vat Ek Inscription of Sūrya-varman, I. Dated 949.	344
142. *Ta Nen Stele Inscription of Sūrya-varman I, Dated 949.	345
143. Two Prasat Sek Ta Tuy Inscriptions of Sūrya-varman I, Dated 961.	345
144. Prasat Khna Inscription of Sūrya-varman I, Dated 963.	346
145. Four Basset Temple Inscriptions, Dated 958, 964	347, 612

146.	Seven Phnom Prah Vihar Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 948, 949, 960, 963, and 969. . .	348
147.	Five Phnom Sandak Inscriptions of Sūrya-varman I. Dated 963 and 970 . . .	350
148.	Five Prasat Ta Keo Inscriptions of Sūrya-varman I.	351
148A.	Prasat Khtom Inscription of Sūrya-varman I. . .	614
149.	Prah Khan Inscription of Sūrya-varman I. . .	359
149A.	Prasat Sankhah Inscription of Sūrya-varman I . .	615
150.	Prasat Cak Inscription.	361
151.	Prasat Roluh Inscription of Udayāditya-varman II. Dated 971, 972	362
152.	Sdok Kak Thom Stele Inscription of Udayāditya-varman II.	362
153.	Phum Da Stele Inscription. Dated 976. . .	382
153A-C.	Three Prasat Ta Kam Thom Inscriptions. Dated 982 and 986	620
154.	Pon Prah Thvar Cave Inscription.	384
155.	Prah Nok Stele Inscription. Dated 988 . .	385
156.	Prasat Prah Khset Inscription of Udayārka-varman. Dated 989.	398
157.	Prasat Khna Inscription of Udayāditya-varman. Dated 982.	400
158.	Pallhal Stele Inscription of Harsa varman III, Dated 991.	411
159.	Prasat Sralau Inscription of Harsa-varman III. Dated 993.	417
160.	Lonvek Inscription of Harsa-varman III . .	419
160A.	Kuk Trapan Srok Stele Inscription. Dated 995 . .	621
161.	Nom Van Inscription of Jaya-varman VI, Dated 1004	425
162.	Prasat Kok Po Inscription of Jaya-varman VI, Dated 1018.	426
162A.	Prah Phnom Inscription of Jaya-varman VI, Dated 1023	623
163.	Phnom Bayang Inscription of Dharaṇīndra-varman I, Dated 1029	426
164.	Prasat Trau Inscription of Dharaṇīndra-varman I, Dated 1031	427
165.	Phimai Inscription. Dated 1034.	427
166.	Phnom Cisor Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1038	428

167. Phnom Sandak Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1038	429
167A. Phnom Aksar Inscription, Dated 1039 ..	624
167B. Phnom Aksar Stele Inscription, Dated 1040 ..	625
168. Phnom Prah Vihear Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1043.	431
169. Samron Stele Inscription, Dated 1050 ..	431
170. Trapañ Don On Stele Inscription, Dated 1051 ..	433
171. Vat Phu Inscription, Dated 1058 ..	437
172. Vat Phu Stele Inscription of Sūrya-varman II, Dated 1061.	437
173. Ban That Inscription of Sūrya-varman II, ..	438
174. Phnom Run Inscription of Sūrya-varman II. ..	456
175. Chikreng Inscription. ..	458
176. Phnom Kam Inscription, Dated 1088. ..	458
177. Ta Prohm Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1108	459
178. Pra Khan Stele Inscription of Jaya-varman VII. ..	475
179. Say-Fong Inscription of Jaya-varman VII. ..	492
180. Prasat Tor Stele Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1111 (or 1117)	502
181. Prasat Crum Stelae Inscriptions of Jaya-varman VII.	513
182. The Phimanaka Inscription of Jaya-varman VII ..	515
183. Bantay Chmar Inscription. ..	528
184. Sambaur Inscription of Jaya-varman VII, Dated 1126	530
185. Prasat Lie Stele Inscription, Dated 1128 ..	531
186. Phimanaka Bilingual Inscription. ..	531
187. Bantay Srei Inscription of Śrī Śrīndra-varmadeva, Dated 1226	532
188. Kok Svay Cek Inscription of Śrīndra-varman, Dated 1230	533
189. Bantay Srei Inscription of Śrī Śrīndra-varman. ..	535
190. The Angkor Temple Stele Inscription of Śrīndra- Jaya-varman	540
191. Angkor Vat Inscription of Jaya-varma-Parameś- vara	548
192. Bayon Inscription of Jaya-varma-Parameśvara. ..	557
193. Angkor Thom Buddhist Terrace Stele Inscrip- tion.	558

No. 1. NEAK TA DAMBANG DEK INSCRIPTION
OF QUEEN KULAPRABHĀVATĪ.

The inscription was edited by Coedes in the *Journal of the Greater India Society*, Vol. IV, p. 117. It is engraved on a plaque of schist found at Neak Ta Dambang Dek in the province of Treang.

The inscription contains five Sanskrit verses of which the second is in *Śloka* and the others are in *Śārdūlavikrīḍita* metre. It begins with an invocation to Viṣṇu and records the pious donations of Kulaprabhāvatī, the chief queen of Jayavarman. She installed an image of a god in Kurumbanagara inhabited by the Brāhmanas, and also built an *ārāma* (hermitage ?) with a tank and a dwelling house.

As Coedes has suggested, the king Jayavarman of this inscription is to be identified with the king of Fu-nan who ruled from c. 475 to 514 A. D.

TEXT

युञ्जन् योगमतर्कितकृमपि यः(ः) क्षीरोदशइय्या¹गृहे
शेते शेषभुजङ्गभोगरचनापर्यङ्कपृष्ठाश्रितः ।
कुक्षिप्रान्तसमाश्रितत्रिभुवनो नाभ्युत्थिताम्भोरुहो
(राक्षी) श्रीजयवर्मणोप्रमहिषी स स्वामिनी² रक्षतु ॥१॥
कुलप्रभावती नाम्ना प्रभावात् कुलवर्द्धिनी ।
दृष्टिरेकेव^३ या, दृष्टा, जयेन जयवर्मणा ॥२॥
विप्राणां भवनं कुरुम्बनगरे प्रा .....
कृत्वा यां प्रतिमां सुवर्णरचितां ..... ।

1 Read यय्या

2 दृष्टिरेकेव would give a better meaning but दृष्टिरेकेव is clear on the estampage. It may mean that she was the only sight worth seeing. Coedes's translation of दृष्टि as doctrine is hardly suitable here.

कार्याणां व्रसने निमग्नमनस्.....

भोगे सत्यपि नैव भागरहिते..... ॥३

शक्रस्येव शची नृपस्य दयिता स्वाहे(व) सप्ता(र्चिषः)

रुद्राणीव हरस्य लोकविदिता सा श्रीरिव श्रीपतेः ।

भूयस् सङ्गतमिच्छती नृपतिना श्री.....

लौह्यं वीक्ष्य भुवि श्रियाश्च बहुधा चा..... ॥४

राज्ञश् श्रीजयवर्मण^३ प्रियतरा ए.....

कृत्वा बन्धुजनञ्च सौख्यसहितं वि..... ।

ज्ञात्वा भोगमनित्य बुद्धदसमं स.....

आरामं सतटाकमालययुनं..... ॥५

No. 2. PROASAT PRAM LOVEN INSCRIPTION OF GUNAVARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO* XXXI. 1). The stone bearing this inscription was found among the ruins of the temple called Prasat Pram Loven in the vast area known as 'Plaine des Jones' in Cochinchina. The locality is also known as 'Thup Muoi. The inscription is written in Sanskrit and contained 12 verses of which the first is almost completely gone and a considerable number of letters in the next five are missing. The metres are *Vasantatilaka* (2,3,5,9,), *Śloka* (4), *Śārdūlavikrīḍita* (10-11) and *Aupac-handasika* (12).

The inscription records the consecration of a footprint of Viṣṇu, called Cakratīrthasvāmin, by Guṇavarman, young son of a king (v. 7), whose name is missing. This king (probably along with his predecessors) was eulogised in vv 2-7, but the only thing of importance that we can gather is that he was born in the family of Kaundinya.

The characters of this inscription and the preceding one belong to the earliest type so far found in Kambuja,

and on a comparison with the early inscriptions of Mūlavarman (in Borneo) and Pūrṇavarman (in Java), they appear to belong to the fifth century A. D. Prince Guṇavarman, mentioned in this inscription, has been regarded as a son of Jayavarman and Kulaprabhāvatī mentioned in No. 1.

TEXT

(Only two or three letters of v. 1, are legible,)

तस्य प्रसादजा — — — — —
 — — — — — नृपतिय्य — — — — — ।
 यस्याग्रहस्तपरिमृष्टजलस् समुद्र
 क्षीरोदकोप्यमृतवद् ब्रह्मभ्य — — ॥२
 जाराङ्ग — — — — युधिबीर — —
 नाम्ना नाराधिपतिना सह यु — — — ।
 श्री — — — — —
 व्योनी — — परि चतुभुज — — — ॥३
 क् — — — — — तव् — — ।
 स्वहृदि — — — हन्ति निर्द्वगधाराम — — मा ॥४
 पद्म — — — — यो भुवि — — सर्व
 इ — — — रिपुगणाः स्व — जा — येन ।
 स — — — — वतश्च जगत्यनेका
 — — — — धनै × परितोषिताश्च ॥५
 तस्यावनी — — — तेर्गुणवर्मनामा,
 मृ — — — — णबुद्धिरभून्महात्मा ।
 से — — — — संक्रमचारुकाञ्ची
 येने — — — दयिता जनिता मनोज्ञा ॥६
 यः श्रीमताविजय^१ विक्रमिविक्रमेण
 कौण्डिन्यवंशशशिना वसुधाधिपेन ।
 जम्वात्त^२ भोजकपदे नृपसूनु — —

1 The reading is doubtful.

2 This is Coedes's reading, but the second letter is broken Coedes translates it as 'recovered from mire' and finds here an allusion to the reclamation of the marshes in the '*Plaine des Jongs*'. Can it be '*Janmārtta*,' meaning that the prince was put in charge of those who were sick or invalid from their very birth ?

बालोपि (स)न्नधिकृतो गुणशौर्ययोगात् ॥७

तेनेदमात्मजननीकरसंप्र — —

— स्थापितं भगवतो भुवि पादमूलम् ।

यस्यैव रूपमतुल्यति येन ऋ —

— — स नेच्छति परिप्रतिमा पृथिव्याम् ॥८

अस्याष्टमेहि विचितै^३रुपवेदवेद-

वेदाः ऋविद्भिरमरप्रतिमैद्विजेन्द्रैः ।

संस्कारितस्य कथितं भुवि चक्रतीर्थ-

स्वामीति नाम विदधुः श्रुतिषु प्रवीणाः ॥९

स्थानं यो गुणवर्मणा गुणवता अद्वावता त्यागिना

गुण्यश्चित्र — — — कृतमिदं श्रीचक्रतीर्थस्य ह ।

तद्भक्तो धिवसेद विशेषपि च वा तुष्टान्तरात्ता जनो

मुक्ती दुष्कृतकर्मणः^१ स परमं गच्छेत् पदं वैष्णवं ॥१०

दत्तं यद्गुणवर्मणा भगवते धर्मार्थिना शक्तितो

विप्रैर्भागवतैरनाथकृपणैस्तत्कर्मकारैस्तथा ।

तत् सव्वैरुपयुज्यतां समयतो यैरन्यथा भुज्यते

युज्यन्तां नरके यमस्य पतितास्ते पञ्चमि × पातकैः ॥११

अभिवर्द्धयतीह^३ यो ममात्मा

भगवद्भ्यमिदं गुणाह — —

स तु यत् कुशलं लभेत विष्णोः ।

परमं प्राप्य पदं महद्यशश्च ॥१२

No. 3 TA PROHM INSCRIPTION OF RUDRAVARM PN.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO.* XXXI, 8). It is engraved on a slab of stone which belonged to the temple of Ta Prohm in the province of

3 Coedes reads विचित्र but there is no subscript 'r' and विचित offers better meaning. Besides विचित्र does not suit the metre.

Bati. The first six lines of the inscription are almost complete ; the next six lines are full of lacunae, but the general sense can be understood. The lines that follow hardly yield any sense at all. The first twelve lines contain six Sanskrit verses of which one is in *Pṛthvī* and the rest in *Sardūlavikṛīḍita* metres.

After an invocation to Buddha (vv. 1-2) the inscription refers to king Rudravarman (vv. 3-4). His father Jayavarman appointed a Brahmana as 'Treasurer (v. 5). The rest of the inscription seems to have contained an eulogy of this Brāhmaṇa and his family.

The two kings Jayavarman and Rudravarman were rulers of Fu-nan in the last quarter of the fifth and the first half of the sixth century A. D. (See No 1)

TEXT

जितं विजितवासनासहितसर्व्वदोषारिणा
 निरावरणबुद्धिनाधिगतसर्व्वथा(सम्पदा)¹
 जिनेन करुणात्मना परहितप्रवृत्तात्मना
 दिगन्तरविसर्पिनिर्मलवृहद्भयश — — ॥१
 उद्धृत्य त्रिभवाम्बु — — तितं लोकं निरालम्बनं
 निर्व्वर्णस्थलमुत्तमभिरुपमं संप्राप्य — — — ।
 यस्याद्यापि च कुर्व्वते परहितं श्रीधातवशशेषिताः
 शास्तुस्तस्य हितोदयाय जगतां स इ — — — ॥२
 यस्योत्कृष्टतया कृशोपि न गुण कश्चित् ससंप्रेक्षितो ।
 यश्चूडामणिवच्छिरः सुजगतां स्थातुं नय — — ।
 एकस्थानखिलान् नराधिपगुणान् उद्धयच्छतेवेक्षितुं
 धात्रां निम्मित एक एव स भुवि श्रीरुद्रवर्म्मं — — ॥३
 सर्व्वं सञ्चरितं कृतं नृपतिना तेनातिधर्म्मार्थिना

1 This is the reading of Coedes who adds that सम्पदा is the restoration proposed by M. de La Vallée Poussin. But the letter read as था is also quite indistinct on the estampe, and I would suggest ३ instead making the whole as सम्पदसम्पदा ।

— — — श चरि — निसर्ग — वलेचि — — — — ।

लोकानुग्रहसाधनं प्रति न च क्षत्रव्रतं खण्डितं

मेधाधाय² हि मा — — — — — — — — — — ॥४

तत्पित्रा जयवर्मणा नृपतिनाध्यक्षो धनानां कृतः

श्रीरुद्राह — — — पि — — — — — — — — ।

विप्रस्य द्विजनायकस्य तनयः श्रीदेहमात्रोदितेः

सद्वर्माननि — — — — — — — — — — ॥५

बुद्ध³धर्ममथाय्यसंघमखिलैः स्वैः स्वैर्गुणैः सङ्गतं

यः श्रेष्ठं श — — — — — — — — — — ।

यश्चोपासककर्म⁴ सर्वमतरोत् पापान्निवृत्त — —

— — नो वि — — — — — — — — — — ॥६

आधार × पयसामिवाखिलजलै × पुण्यैर — — — —

सर्वं काम — — — — — — — — — — ।

यश्चाभूत्कुशल¹क्रियासु सकलास्वादानदा य — — —

— — — — — — — — — — — — — — ॥७

तस्याशेषविशेषनैक निलयस्याजन्मनो नु — ते

भार्याभ्यां सदृशी — — — — — — — — — — ।

अकलेशात् सुपु — — — स दुहितरं सिद्धिं क्रियेवोत्तमा

— — — — — — — — — — — — — — ॥८

आचारानतिवर्त्तिनी स्वतनयां तन्तुप्र — — — —

— — — — — — — — — — — — — — ।

— — — — — — — — — — — मन्निरुपमं वर्णोत्तमं प्र — —

— — — — — — — — — — — — — — ॥९

कोविद्वान द्विजस — मे — — लव आभ्यष — — — —

— — — — — — — — — — — — — — ।

इत्येवं द्विजमण्डले सुव — — — — — — — — — — ;

— — — — — — — — — — — — — — ॥१०

2 Very doubtful reading,

3 Metre faulty ; may be बुद्धा ।

4 Read कुशलः ।

षट्कर्मण्य — — — — —
 — — — — —
 ते — — — — दिविज्ञस्य¹ इ — — — — स्थधर्मात्म
 — — — — — ॥११

Nos. 4, 5, TWO PRASAT AK YOM INSCRIPTIONS Dated 531 and 626.

These inscriptions were noticed in *BEFEO*, XXXIII, 530-31

Ruins of the brick temples known as Prasat Ak Yom have been found at the bottom and on the slope of the southern embankment of the tank called Western Baray.

We learn from several Khmer inscriptions on the door of one of these temples that it was dedicated to Gambhīreśvara and founded in the 7th century A. D. The oldest of these records (A), containing 15 lines, refers to the endowment by Mratan Kirtigaṇa. The date, very nearly effaced, may be read as Śaka 531. Another record (B) in the same temple is clearly dated Śaka 626. Both the dates are written in figures. No. 4 thus offers the earliest example of the use of decimal figures in Kambuja.

A later record (C), dated 923, is found in an annexed shrine on a stone lintel containing the figures of *navāgrahas* (nine planets). It records the dedication of this sculpture to Gambhīreśvara. It proves that the Western Baray was not excavated till after 923 Śaka, and that the site contained temples from the seventh to the eleventh century A. D.

No. 6. ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION.

Dated 533

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXXV, 491.

The village of Ankor Borei, in Prei Krabas District, probably represents the ruins of the ancient city of

1. This is Coede's reading. But it looks like द्विज्ञस्य ।

Vyādhapura, surrounded by a rampart. A large block of stone was discovered in the centre of the locality containing a record dated 533 (K. 600). No detail of the inscription has yet been published.

No. 7. VAT VIHAR TRAN INSCRIPTION, Dated 535.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXXV. 36, and the date was read by Coedes (*List of Ins.* No. 748). The temple called Vat Vihar Tran is situated in the Province of Kandal-Stung and contained a fine, sculpture of Śiva and Pārvatī, the latter being seated on the left thigh of the god (illustrated in *BEFEO*, XXXV. Pl. XVIIA). No detail of the inscription has yet been published.

No. 8. THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION

Dated 546.

The inscription was edited by Barth in *ISC.* 31. The temple of Bayang is situated on a hillock about 220 yds high, in the District of Trang. It is about 15 miles to the south-west of Chaudoc.

The inscription is engraved on a single face of a sandstone stele belonging, to the temple. It contains twelve Sanskrit verses, the metres being *Vamśastha* (1-6), *Upajāti* (7-6), *Vaitāliya* (10-11) and *Anuṣṭubh* metre (12).

The inscription records the pious works of a Brāhmaṇa named (or with the surname of) Vidyāvindu, grandson of Dhruva. Barth calls him Vidyādivindvanta, son of Dhruva, and grandson of Dhruva-puṇya-kīrtti (*vv.* 7-8). This last, however, appears to be not a personal name but an epithet. The pious works consisted of a representation of a foot of Śiva, and a cistern for the ablution of the god, on the top of the mountain. In the year 526 the representation of the divine foot was surrounded by a border of bricks (probably a brick wall is meant), and in 546 holy water was again brought by him.

TEXT

विशुद्धतर्कागम¹युक्तिनिश्चया—

निरूप्य— — — — (प्र)तिष्ठितम् ।

यमान्तरब्ज्योतिरुपासते बुधा

निरुत्तरं ब्रह्म परञ्जिगीषवः ॥१

तपशश्रुतेज्याविधयो यदर्पणा

भवन्त्य(ि)न(र्है)(श)ऽफलानुबन्धिनः ।

न केवलन्तत्²फलयोगसङ्किना-

मसङ्किनां कर्मफलत्यजामपि ॥२

निसर्गसिद्धैरणिमादिभिर्गुणै-

रुपेतमङ्गीकृतशक्तिविस्तारैः ।

धियामतीतम्बचस्³— — — —

(अना)स्पदं यस्य पदं विदुर्बुधाः ॥३

विभुत्वयोगादिहलब्धसन्निधे—

(श् श्रि)या पदन्तस्य विभोरिदं पदम् ।

विकीर्णं(ह)श्याङ्गु(लि)— — — —

— — — — ण्डाब्जमिवोपलार्पितम् ॥४

अयञ्च मूर्द्धना स्फुटरत्नमालिना

पदन्दधानो गिरिशस्य भूधरः ।

उपैति लोके बहु— — — —

— — — — मान्यतमे हि सन्नतिः ॥५

दिवोकसां मौलिविलुप्तरेणुना

पदारविन्दे(न) यथा जगत्पतेः ।

बिभर्त्ति मानोन्नति— — — —

— — — — शिशखरै(रय)न्तगः ॥६

1 Barth reads it as शम, but on comparison with other श and ग letters the first letter looks more like ग than श, and शम gives better sense than शम

2 Barth reads तद् फल but the estampage shows तत्फल which is the correct form.

3 Read अतीतं वचसः ।

द्विजातिसूनुर्द्विजसत्तमस्य

ध्रुवस्य नप्ता ध्रुवपुण्यकीर्त्तः ।

य × प्रागभिज्ञातकु— — —

— — — यस्स्त्रकुलं व्यनक्ति ॥७

विद्यादिविन्दन्तगृहीतनाम्ना

तेनैकतानेन शुभक्रियासु ।

शम्भो × पदस्येदमक— — —

— — — इवान्य(द)द्रेः ॥८

तेनापि तोर्थोदकपाविताया-

मधित्यकायामिह भूधरस्य ।

स्नानार्थमीशस्य कृतम्मही-

— — — इवात्मकीर्त्तः ॥९

पशुपतिपदभागनुत्तरं

पदमधिगच्छतु सान्वयो जनः ।

चिरमवतु हिताय देहिना-

मयमपि भूमिधरो भुवस्स्थितिम् ॥१०

रसदस्त्रशरंश् शकेन्द्रवर्षं

पदमैशं निनिबद्धमिष्टकाभिः ।

ऋतुवारिनिधीन्द्रियैश्च तीर्थं

(स)लिलस्थापनमकारि तेन भूयः ॥११

आरामदासि^१दासाश्चपशव+क्षेत्रमुत्तमम् ।

यथास्ति स्वधनन्दत्तं शिवपादाय यज्वना ॥१२

No. 9. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Barth in *ISC* (p 26).

Phnom Bantay Nan is a rock about 55 yds. high, and situated nearly 2½ miles to the south of Angkor Baurey, "the royal town", two days' journey to the west of

1 for दासि read दासी ।

Battambang. The inscription is engraved on what was evidently the base of a *linga* which has disappeared. The inscription is written in a single Sanskrit verse in *Tṛṣṭubh* metre and records the erection of a *linga* by king Bhava-varman. (either I or II).

TEXT

शरासनीयोगजिताथेदानै×
 करस्थलोकद्वितयेन तेन ।
 त्रैयम्बकं लिङ्गमिदं नृपेण
 निवेशितं श्रीभववर्मनाम्ना ॥

Translation

Together with the gift of riches conquered through the efforts of the bow, this *linga* of Tryambaka (Śiva) was installed by the king named Śrī Bhava-varman who holds the two worlds in his hand.

No. 10. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (IC. 3). Phnom Prah Vihar is the name of a hillock in the Province of Kompong Chnang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, 8 in *Śloka* and one (v. 9) in *Āryā* metre. After an invocation to god Śambhu (v. 1) and eulogy of king Bhava-varman (vv. 2-3), it records religious donations of Vidyāpuṣpa, an official of king Bhava-varman (vv. 5-9). The donor was the head (*ācārya*) of the Pāśupatas, a well-known Śaiva sect, and well-versed in grammar and philosophy (v. 4)

TEXT

जयतीन्दुरविज्योमवाग्वात्मक्ष्मा¹जलानलैः ।

तनोति तनुभिश् शम्भुर्योष्टाभिरखिलजगत् ॥१॥

विजित्य यः क्षितिपतीन् नीतिशौर्यबलान्वितान् ।

दिवस्पृशं समागम्य यशःस्तम्भमक्रीलयत् ॥२॥

राजा श्रीभववर्मेति भवत्यधिकशासनः ।

सोमवंश्योप्यरिध्वान्तप्रध्वंसनदिवाकरः ॥३॥

तस्य पाशुपताचार्यः विज्ञापुष्पाह्वयः कविः ।

शब्द²वैशेषिकन्यायतत्त्वार्थकृतनिश्चयः ॥४॥

श्रेयसीं गतिमुद्दिश्य श्रीसिद्धेशप्रणालिकां ।

राजतीं राजतो लब्ध्वा³कारयित्वाप्यतिष्ठिपत् ॥५॥

ततस् स निष्क्रमन्नानातीर्थायतनपर्वतान् ।

कथञ्चिदानीत इह स्वप्रान्ते श्रीत्रिशूलिना ॥६॥

यथा प्रदर्शितं स्वप्ने दृष्टवानिह शंकरं ।

लिङ्गं पदं गोष्पदञ्च भस्म तुङ्गीशपर्वते ॥७॥

प्रदानानि प्रदायास्मै दासादीनि शिवाय सः ।

पुनश् शैवेन विधिना तप्त्वा शैवं प — — — ॥८॥

यावत् प्रदानमस्मै

शिवाय गोभूहिरण्यदासादि ।

भोग्यं पाशुपतानाम्

अहार्यम... ॥९॥

1 The reading is clear but आत्मन् is not regarded as a manifestation of Śiva. The reading वाग्वात्मन् would give a better sense as वाग्वात्मन् is one of the forms of Śiva.

2 Read शब्द ।

3 लब्ध्वा ।

No. 11. PONHEA HOR INSCRIPTION

The inscription was edited by Barth in *ISC* (No. II, p. 21)

Ponhea Hor (=Bañā Hor) is situated in the Province of Trang about 30 miles to the north-west of Chaudoc (Aymonier, I. p. 169). It contains ruins of two brick temples. On the right hand stone door-frame of one of these there is a Sanskrit inscription of 17 lines, and on the left hand door-frame a Khmer inscription of six lines.

The inscriptions are too fragmentary to be reproduced or translated.

The Sanskrit portion refers to king Bhava-varman, and an official called Pasengapati, probably governor of a city or district called Pasenga. The pious works of the last named person, which form the subject matter of the record, are a Śiva-līṅga, an image of Durgā, one of Śaṁbhu-Viṣṇu, and one of Viṣṇu Trailokyasāra. An imprecatory verse closes the first part of the record.

The next part refers to an image of Lakṣmī, another of Viṣṇu, a donation of king Bhava-varman to god Śiva of Dhanvipura (*Dhanvipuresāya*), and lastly a donation to Viṣṇu Trailokyasāra.

The Khmer inscription contains the details of the endowments. It also contained a date which is lost.

The official, governor of of Pasenga, is said to have served two kings, probably Bhava-varman and his successor (or predecessor), and received from the former an umbrella with golden top.

The district over which he ruled contained dense forest infested by tigers and other ferocious animals.

No. 12. HAN CHEI TEMPLE INSCRIPTION

This inscription was edited by Kern (*Ann. Extr Orient* I. 329) and Barth (*J. A.* 1882, Part II, pp. 148 and 195 ; 1883, Part I, p. 160 ; *ISC*. No. I, pp. 8 ff).

Prasat Han Chei or Phnom Han Chei is the name given to the ruins situated in a large plain on the right side of the Mekong near the junction of the districts of Kampong Siem and Stung Trang. The two parts of the inscription, which are independent of each other, are engraved on the two door-pillars of the temple of Han Chei.

The inscription is written in Sanskrit verses, the metre being *Anuṣṭubh*. The first part contains 35 and the second 12 verses, each verse occupying a single line. The characters are archaic.

The first part contains the eulogy of Bhava-varman and his successor, and records the installation of a Śivaliṅga, worshipped under the name of Bhadreśvara, by the governor of Ugrapura. The second part contains the eulogy of king Bhava-varman.

TEXT

A

जितं इन्दुवतंसेन
मूर्द्धन्ना गङ्गां वभार यः ।
उमाभ्रभङ्गिजिह्वोर्मि-
मालामालुमिवामलाम्^१ ॥१
राजा श्रि^२भववर्मेति
पतिरासीन् महीभृताम् ।
अप्रवृष्यमहासत्त्वः^३
तुङ्गो मेरुरिवापरः ॥२

सोमान्वये प्रसृतस्य
सोमस्येव पयोनिधौ ।
केनापि यस्य तेजस्तु
जाज्वलीति सदाहवे ॥३
अन्तस्समुत्था दुर्माद्या
मूर्त्यभावादतीन्द्रियाः ।
यदा षडरयो^४ येन
जिता बाह्येषु का कथा ॥४

1. मालुमिव requires emendation for the word मालु has no apt significance here.

2. Read श्री ।

3. Better सत्त्वः ।

4. षट् should be षड् ।

नित्यदानपयस्सिक्त-
 करानेव मतङ्गजागान्¹ ।
 आत्मानुकारादिव यः
 समराय समप्रहीत् ॥५
 शरत्कालाभियातस्य
 परानावृततेजसः ।
 द्विषामसहो यस्यैव²
 प्रतापो न रवेरपि ॥६
 यस्य सैन्यरजो धूत-
 मुज्जितालङ्कृतिष्वपि ।
 रिपुस्त्रीगण्डदेशेषु
 चूर्णभावमुपागतम् ॥७
 रिपोरिव मनश्शुष्कं
 नगरीपरिखाजलम् ।
 यस्य योधैः × करापित³-
 मासन्नैरविना⁴सह ॥८
 परीतायामपि पुरि
 ज्वलता यस्य तेजसा ।
 पुनरुक्त इवारोपः
 प्राकारे जातवेदसः ॥९
 जित्वा पर्वतभूपालान्
 तनोति सकला भुवः ।
 वन्दिभिसूगुणानीगै⁵
 र्यशोभिरिव यो दिशः ॥१०

येनेयदेद⁶वंश्यानां
 मर्यादालङ्घनं कृतम् ।
 यदेषामवधिभूमै-
 रतिक्रान्त × पराक्रमैः ॥११
 शक्त्यापि पूर्वं विजिता
 भूमिरम्बुधिमेखला ।
 प्रभुत्वे क्षमया येन
 सैव पश्चादजीयत ॥१२
 यस्याकृष्टा × प्रभावेन
 परे युध्यजिता अपि ।
 राजश्रियमुपादाय
 नमन्ते चरणाम्बुजे ॥१३
 परेणाक्रान्ता⁷ पूर्वय-
 मखिलेति विचिन्तया ।
 अजित्वाम्भोधिपर्यन्ता-
 मवनिं यो न शाम्यति ॥१४
 अवाप्य षोडशकला-
 श्शशाङ्को याति पूर्णताम् ।
 असंख्या अपि यो लब्ध्वा
 न पर्याप्त+कदाचन ॥१५
 नास्ति सर्वगुण+कश्चि-
 दिति वाक्यं महाधियाम् ।
 येनासिद्धीकृतमिदं
 स्वेनापि वचसा विना ॥१६

1. Read मतङ्गजान् ॥

2. यस्यैव should be यस्यैव ।

3. Read करापीत ।

4. Read रविना ।

5. Read गुणानीकै ।

6. Read ऐङ् (इङ् + ञ्) ।

7. Read आक्रान्तपूर्वयम् ।

तस्य राजाधिराजस्य
नवेन्दुरिब यससुतः ।
गाण^१कान्त्यादिभिर्व्योगा-
दुन्नेत्रयति य^२प्रजाः^३ ॥१७

रागन्दधति भूपाना-
ञ्चूदा^४रत्नमरीचयः ।
यस्य पादनखेष्वेव-
मनागसि न चेतसि ॥१८

शिवं पदङ्गते राज्ञि
दृष्ट्वा यमुदितं प्रजाः ।
मुञ्चन्ति युगपद्वाष्पे
शोकानन्दसमुद्भवे ॥१९

तमोविघातविश्रोभ-
मवापदुदय( ) रविः ।
यस्तु शान्तमनावध-
मलब्ध क्षितिमण्डलम् ॥२०

नवे वयसि वृत्तस्य
यस्य राज्यभरोद्यतः ।
चित्रीयते कुमारस्य
संनान्यं मरुतामिव ॥२१

उपधाशुद्धिमान भृत्य-
स्तयोरवनिपालयोः ।
विश्रम्भदानसन्मानैः^४
योगयो य^५पर्यन्तृप्यत ॥२२

अन्तश्चित्रामलच्छत्र-
मूर्ध्वकाञ्चनवुद्रुदम् ।
यानं सुवर्णरचितं
हस्त्यश्वपरिवर्हणम् ॥२३

हैमौ करङ्कलशा-
वित्यादिश्रियमुत्तमाम् ।
यो लब्धवान् प्रसादेन
स्वामिनोरुभयोरपि ॥२४

न किञ्चिन् स्वाम्यसंभुक्त-
माप्तं येन कदाचन ।
भोजनं वसनं वापि
यानान्याभरणानि वा ॥२५

प्राणैरसारलघुभि-
भर्तृपिण्डविर्वर्द्धितैः ।
स्वामिनोर्थे गुरुस्थेय +
क्रेतुमैहत यो यशः ॥२६

लक्ष्म्या गाढोपगूढोपि
पूर्वाभ्यासभलेन^५यः ।
मुनीनां चरितं धत्ते
क्षमासमपरायनः^६ ॥२७

सुप्रकाशितशौर्यस्य
संप्रामत्यागयोरपि ।
भीरुत्वं यस्य विरूयत-^७
मकीर्त्तैर्वृजिनादपि ॥२८

1. Read गुण ।

2. Parallel passage in Raghuvamśa Canto IV. V, 3

3. Read चूडा ।

4. सन्मानैः is a misreading for सम्मानैः ।

5. Read बलेन ।

6. सम is probably a misreading for शम । In place of परायनः read परायणः ।

7. Read विरूयत ।

जेतु^१पर्वतभूपाला-
नामहीधरमस्तकात् ।
सेतु^२प्रावृषि यस्यासी-
द्धास्तिनेष्वपि^३ वारिषु ॥५

भट्टेरावेष्टित^(४) यस्य
रिपूणां परिखाजलम्^५ ।
अशुष्यत् सह चेतोभि-
र्बन्धुस्नेहाप्लुतैरपि ॥६

यं समीक्ष्यातिसौन्दर्य^६×
चेतो नयनहारिणम् ।
समशेरत कामिन्य^७×
पुष्पकेतोरनङ्गताम् ॥७

रणे क्वचिदरातीनां
पश्यतां यच्चतुर्भुजम् ।
अकाण्डेप्यगमद्भङ्ग^(८)
सहचक्रो मनोरथः ॥८

भ्रान्ता विदुरतो^९यस्य
कीर्त्तिराशामुखेष्वपि ।
इतस्ततस्त्यैः सुजनै-
रवदातेति वर्ण्यते ॥९

न केवलं इमां भूमि^{१०}-
मशेषाब्जेतुमिच्छति ।
सर्वसाधनस^(११)पत्न्या
यो द्यामपि दवीयसीम् ॥१०

न गुणानामशेषाणां
कश्चिदेकस्समाश्रयः ।
इति रुद्ध^{१२}प्रवादोयं
गुणिना येन लुप्यते ॥११

महाराजाधिगजस्य
तस्य श्रीभववर्मणः ।
भृत्यसूस्वर्वा पद्माशुद्धे-
रन्तरङ्गत्वमास्थितः ॥१२

NO. 13. VEAL KANTEL INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN I.

This inscription was edited by Barth (*ISC.* 28). Veal Kantel is situated to the west of the Mekong river near Stung Treng. The inscription is engraved on a slab of stone found at Prasat Ba An, about half a mile to the west of Veal Kantel.

1. The reading should be either जेतुम् or जेतुः ।
2. द्धास्तिनेष्व seems to be the proper reading.
3. Read परिखाजलम् ।
4. Read विदुरतो ।
5. Read भूमि ।
6. Read रुद्ध ।

The inscription is written in Sanskrit and contains 7 verses in *Anuṣṭubh* metre.

It records the installation of an image of Tribhuvan-eśvara with that of the sun by Somaśarman whose wife was the daughter of Virā-varman and sister of Bhava-varman (vv. 1-3). Reference is made to the gift of the texts of *Rāmāyaṇa*, *Mahābhārata* and the *Purāṇas*, and their daily recitation (v. 4).

1. श्रीवीरवर्ममुद्विहता स्वसा श्रीभववर्मणः ।
पतिव्रता धर्मरता द्वितीयारुन्धतीव या ॥
2. हिरण्यवर्मजननीं यस्तां पत्नीमुपावहत् ।
द्विजेन्दुराकृतिस्वामी¹ सामवेदविदमणीः ॥
3. श्रीसोमशर्मार्कयुतं स श्रीत्रिभुवनेश्वरम् ।
अतिष्ठिपन् महापूजामतिपुष्कलदक्षिणाम् ॥
4. रागायन²पुराणाभ्यामशेषं भारतन् ददत् ।
अकृतान्वहमच्छेद्यां स च तद्वाचनास्थितिम् ॥
5. यावत् त्रिभुवनेशस्य विभूतिरवतिष्ठते ।
यो य ए... .. ॥
6. धर्मा³शस्तस्य तस्य स्यान् महासुकृतकारिणः ।
... ..
7. हतस्तु³ हर्ता दुर्बुद्धिर्ये एकमपि पुस्त(कम्) ॥
... ..

No. 14. THMA KRE INSCRIPTION OF CITRASENA

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, III. 21-).

Thma Kre is the name of a village on the Mekong river between Sambor and Kraceh. The inscription is engraved on a rock on the bank of the river. It contains, in 4 lines, a single verse of *Anuṣṭubh* metre and records the erection of a Siva-linga by Citrasena.

1. The reading is clear but the sense is obscure.
2. Read रामायण ।
3. Barth reads हतस्तु but the first letter looks more like ह than ह, and हतस्तु gives better sense.

There are two replicas of this inscription, one at Cruoy Amphil, to the south of Veal Kantel (No. 13), and another at Tham Pet Thong in the Rajaxima District of Siam (cf. *BEFEO*, IV. 739 ; XXII. 92).

TEXT

भक्त्या भगवतश्च शम्भोर्मातापित्रोरनुज्ञया ।
स्थापितश्चित्रसेनेन लिङ्गञ्जयति शाम्भवम् ॥

No. 15. PHU LOKHON INSCRIPTION OF CITRASENA.

The inscription was edited by Barth (*BEFEO*, III. 442). A complete text was published by Coedes from two replicas at Khan Thevada (*BEFEO*, XXII. 58). Another replica, with a slight modification of the last verse, was found at Tham Prasat (*BEFEO*, XXII. 59). All these three localities are in the neighbourhood of the junction of the Mun with the Mekong river. Another replica was found at Keng Tana on the Mun river (*BEFEO*, XXII. 385). An inscription at Vat Xumphon in Muang Surin (Siam) also contains a single concluding verse identical with that found at Tham Prasat (*BEFEO*, XXII. 59).

The inscription, consisting of 3 Sanskrit verses in *Anushtubh* metre, records the installation of a Śiva-linga (Bull in two of the replicas) by Mahendra-varman, formerly known as Citrasena, younger brother of Bhava-varman, son of Vira-varman and grandson of Sārvabhauma. Whether Sārvabhauma is a personal name or denotes a suzerain is difficult to determine.

The find-spots of the inscriptions show the extent of the kingdom of Mahendra-varman.

TEXT

नम्रा श्रीसार्वभौमस्य सुनुश्च श्रीवीरवर्मणः ।
शक्त्या नूनं कनिष्ठोऽपि भ्राता श्रीभववर्मणः ॥१॥

श्रीचित्रसेननामा य × पूर्वमाहृतलक्षणः ।
 स श्रीमहेन्द्रवर्म्मति नाम मेजेऽभिषेकजम् ॥२
 जित्वेमन्देशमखिलङ्गिरीशस्येह भूभृति ।
 लिङ्गन्निवेशयामास जयचिह्नमिवात्मनः ॥३

In 'Tham Prasat the text of the verses 1-2 is the same as above, but the third verse is as follows. :—

विजित्य निखिलान्देशानस्मिन्देष्टे शिलामयम् ।
 वृषभं स्थापयामास जय ... .. ॥

No. 16. SAMBOR PREI KUK INSCRIPTION OF
 ĪSĀNA-VARMAN, Dated 549.

The inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXVIII, 14.

Prei Kuk is the name of the forest which now occupies the site of the ancient city of Sambor in the province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 15 verses in *Anuṣṭubh* metre. After an invocation to Kadambeśvara (v. 1) and eulogy of king Īsāna-varman (vv. 2-6), it records the installation of a Śiva-liṅga in 549 Śaka (=627 A. D.) (vv. 10-15) by an official of king Īsāna-varman, named Vidyāviśeṣa, who is eulogised in vv. 7-9. Attention may be drawn to the various branches of knowledge in which he excelled (v. 8).

श्रीकदम्बेश्वरः पायादयमक्षीणसम्पदः ।
 युष्मानशक्यनिर्द्देशप्रभावातिशयोदयः ॥१
 विक्रमावजितात्मभोधिपरिखावनिमण्डलः ।
 श्रीशानवर्म्मत्यभवद् राजा विष्णुरिवापरः ॥२
 प्रयुक्तनयमात्रेण कदाचिदवनीभुजा ।
 पक्षच्छिदापकर्तृणा(ँ)वप्त्री येन विशेषितः ॥३

यो निराकृतनिःशेषकलिदुर्ललितोदयः ।
वर्णमुष्टिरभूदेको युगादिपृथिवीभुजाम् ॥४

संख्यातोततया यस्य क्रतूनाममराधिपः ।
शतक्रतुकृतन्नाम मन्ये न बहुमन्यते ॥५
निराधारमिदं माभूद् दग्धे कुसुमधन्वनि ।
इति विश्वसृजा नूनं वपुर्यत्र निवेशितम् ॥६
तेन भूमिभुजा व्याप्तदिशा मण्डलकीर्तिना ।
भृत्यो योऽधिकृतः सर्वेष्वितिकर्तव्यवस्तुषु ॥७

शब्दवैशेषिकन्यायसमीक्षसुगताध्वनाम् ।
धुरि यो लिखितोऽनेकशास्त्रप्रहतबुद्धिभिः ॥८

कविर्व्वादी सुहृद्वर्गमात्मप्राणानमन्यत^१ ।
विद्याविशेषनामा य आचार्यो लोकवेदिता ॥९

इच्छता भक्तिमीशाने स्थिराब्जजन्मनि जन्मनि ।
तेनेह स्थापितमिदं लिङ्गं शुद्धाभिसन्धिना ॥१०

शाकनीर्थमिति ग्रामो दत्तिरीशाय यज्वनः ।
भृत्यगोमहिपारामक्षेत्रप्रभृतिपूरितः ॥११

द्विजः पाशुपतो राज्ञाधिकृतो देवताच्चर्चे ।
इदं देवकुलं भोक्तुं अर्हत्याभूतसंलवम् ॥१२

तेन ^२भावश्यकृतव्यमस्य यत्नेन पालनम् ।
स्वपुण्यस्येव सद्गर्गकृतामाशिषमिच्छता ॥१३

द्वाराण्येषुशाकाब्दे द्वाविंशे पुष्ययोगिनि ।
इषस्य दिवसे सिंहलग्ने चायं स्थितो हरः ॥१४

कृते पुण्यविकारेऽस्मिन्नथ यज्वा स भूभुजा ।
ततन्दरपुरस्वामी भोजकप्रवरः कृतः ॥१५

1. Finot reads 'सुहृद्वर्ग आत्मप्राणाद'. But the estampage favours the reading adopted in the text.

2. मा seems to offer no meaning ; it may be मे ।

No. 17. FIVE SAMBOR PREI KUK INSCRIPTIONS OF ĪSĀNA-VARMAN.

These five inscriptions, found in the same locality as No. 16, were noticed in *BEBLO*, XIII(1), 27-8 and *BCAI*, 1912, p. 188. Three of them are in Sanskrit and two in Khmer.

No. 1 records a pious foundation by Sākāramanjari, queen of Īsāna-varman.

No. 2 records the installation of an image of Prahanteśvara by king Īsāna-varman.

No. 3 records the installation of the silver images of Sarasvatī, Nṛtyeśvara and Nandin.

No. 4 mentions Īsāna-varman and his relation with India.

No. 5 mentions Mahendra-varman and Īsāna-varman.

No. 18. ANG PU (VAT PU) STONE INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMAN

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Barth in *ISC*. 47. A summary of the Khmer portion was given by Aymonier (Vol I, pp. 167ff).

Vat Pu is situated in the Trang District, about 15 miles to the north-west of Chaudoc. The inscription is engraved on a sandstone stela. It contains 42 lines of writing, 14 lines in Sanskrit and the rest in Khmer.

The Sanskrit portion contains five *Anuṣṭubh* verses followed by one in *Śārdūlavikrīḍita*. It refers to king Īsāna-varman and records the erection of an image and a *linga* of Śiva-Viṣṇu, and the gift of an *āśrama* together with slaves, cows and lands dedicated to Bhagavat, by the ascetic Īśānadatta.

The Khmer text continues the Sanskrit one and gives details of the slaves and the lands referred to above. Names of 11 male and 20 female slaves are recorded and the

number of their children is indicated by figures. Then follow the names of persons who contributed to the purchase of lands; the boundaries of different plots of lands, etc, etc

TEXT

जयतो जगतां भूत्यै कृतसन्धी हराच्युतौ ।
 पाव्वंतीश्रीपतित्वेन भिन्नमूर्त्तिर्धरावपि ॥१
 ख्यातवीर्यविशेषेण शेषेणेव महीभृता ।
 रत्नोज्ज्वलितभोगेन जितं श्रीशानवर्मणा ॥२
 यः प्रतीततपःशिलवत्तश्रुतपरो मुनिः ।
 ईशानदत्त इत्याख्याख्यातः ख्यातकुलोद्गतः ॥३
 शङ्कराच्युतयोरर्द्धशरीरप्रतिमामिमाम् ।
 एकसंस्थासुकृतये यो गुरुणामतिस्थित^२ ॥४
 विष्णुचण्डेश्वरेशानलिङ्गं तेन प्रतिष्ठितम् ।
 एकभोगनिबद्धास्तु तत्पूजेत्यस्य निश्चयः ॥५
 दासक्षेत्रगवादिकं भगवते दत्तं धनं यज्वना
 तृष्णाकम्पितमानसः खलजनो यः संहृत्युद्धतः ।
 नानादु + ख समन्वितेषु नरकेष्वक्षीणपापात्मको ।
 तिष्ठत्वेव सक्रोपजिह्वितमुखैरभ्याहतः किङ्करैः ॥६

No. 19. SVAY CHNO STONE INSCRIPTION

The inscription was partially edited by M. Barth (*ISC.* 44) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 219).

Svay Chno is the name of a village about ten miles to the south-west of Phnom Penh, the capital of Cambodia. The inscription, engraved on a single face of a stelæ, contains 10 lines of writing, the first seven in Sanskrit and the rest in Khmer. The Sanskrit portion is written throughout in verse and contains four atanzas, the metre being, v. 1 *Upajāti* ; v. 2 *Indravajrā* ; v. 3 *Vasantatilaka* ; and v. 4 *Anuṣṭubh*.

1 Read शील ।

2 Read अतिष्ठितम् ।

The inscription belongs to the time of Īśāna-varman who is referred to as 'suzerain of three kings and lord of three towns.' It records the establishment of an *āśrama* by one Ārya Vidyādeva who may be the same person as Vidyāviśeṣa mentioned in No 16.

TEXT

जयत्यखण्डाद्धंशशाङ्कमौलि-

राखण्डलानम्रकिरीटकोपः) ।

सधातूनारायणरुद्रकोटि-

रव्याहतश् शम्भुरनूनशक्तिः) ॥१

भूपत्रयस्योरुयशोविधाता

भोक्ता बलीयान् नगरत्रयस्य ।

शक्तित्रयस्येव हरस्थिरस्य

श्रीशानवर्म्मा जयति क्षितीशः ॥२

... .. गणिताः सह चेटकेन

गात्रोष्ट्र च क्रमुकवृन्दमशीतिसंख्य(म्) ।

... .. संख्यागणितैः सह नालिकेरै-

+क्षेत्रस्य कृत्स्नपरिमाणतया ... ॥३

... .. माय्येण विद्यादेवेन सत्रिणा ।

उत्क्रमावसथायेदमत्याश्रमिनिवे(शितम्) ॥४

No. 20. THAP MUOI INSCRIPTION OF ŚAMBHU-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 3). Thap Muoi is situated in the marshy plain known as *Plaine des Joncs* in Cochin-China. The inscription is written in Khmer and refers to the installation of the god Śrī Puṣkarākṣadeva (or establishment of a temple for this god) by king Śrī Śambhu-varma-deva. It also records donations by the king to the temple, viz rice, flower, fruits, clothes, etc.

The inscription is not dated, but on palaeographic grounds it has been referred to the eighth century A. D.

Aymonier, who noticed the inscription (I, 140), read the name of the king as *Iṣāna-varman*. Coedes, however, says that the name, which is repeated twice, reads clearly as *Śambhavarmmadeva*, and he restores it as *Śambhu-varmadeva*. As regards the use of *Śambha* for *Śambhu*, Coedes points out that there is an analogous instance in the use of '*parohita*' for '*purohita*' in line 5 of the inscription.

No. 21. THAP MUOI INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 5) and noticed by Aymonier (l. 139). For localities cf. No. 20.

The inscription is written in Khmer and records the installation of god *Puṣpavaṭasvāmī* within the enclosure of the (temple of) god *Mūlasthāna* by an official named *Śucidatta*. His donations to this god, consisting of 3 slaves, lands, 800 areca-nut trees, 40 cocoa-nut trees etc. were to be enjoyed together by the gods *Puṣpavaṭasvāmī* and god *Puṣkarākṣa*.

Aymonier takes *Puṣkarākṣa* as the name of a person who paid the expenses of a religious ceremony performed by a priest named *Puṣpavaṭasvāmī* in memory of *Śucidatta*. There is, however, no doubt that both *Puṣkarākṣa* and *Puṣpavaṭasvāmī* are the names of two divinities, and the former is identical with the god mentioned in the preceding inscription (No. 20).

No. 22. NUI BA-THE INSCRIPTION OF NRPĀDITYA

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 7). Nui Ba-the or Phnom Ba-the is the name of a small hillock in the province of Long-xuyen in Cochin-China.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses, the metre being *Āryā* (1-6) and *Anuṣṭubh* (7-11). It begins with an invocation to Vardhamānadeva (vv. 1-5) which is a name of Viṣṇu, and the discovery of an image of Viṣṇu in the locality seems to confirm the Vaiṣṇava character of the inscription. But according to verse 1, the divinity was a liṅga in stone and v. 4 definitely calls it Śiva. It would appear, therefore, that the god, in question, was Śiva in the form of Vardhamāna-liṅga whose special characteristics are defined in the sacred literature (cf. Gopinath Rao-*Elements of Hindu Iconography*, Vol II, p 88).

The inscription records the construction of a brick temple for this god by a person called Kumārambha for the sake of the religious merit of (king) Śrī Nṛpādityadeva (vv. 6-7). Kumārambha's mother, who is described as an ascetic, gave twenty servants to god Vardhamāna for the religious merit of the queen, and constructed two houses for the garland-bearers for her own salvation (vv. 8-9). The ideal life of this old lady is described in v. 10, and the concluding verse contains the usual imprecation

TEXT

श्रीवर्द्धमानदेवो वर्द्धितभावो नृणां कुशलभाजाम् ।
जयति स सकलभुवनपतिरुदितपृथुललितशिलालिङ्गः ॥१॥
भैरवनर्त्तनविभ्रमचलितभुजसहस्रवर्द्धमानो यः ।
श्रीवर्द्धमानदेवो माहितचरणः सुरैर्नोऽख्यात् ॥२॥
हिमवन्मलयसुमेरुप्रभृतिगिरीन्ध्रेषु सस्तुतः सततम् ।
सिद्धसुरासुरमुनिभिः श्रीमान श्रीवर्द्धमानो यः ॥३॥
ओङ्कारो यः पुरुषो ह्यात्मेश्वरशून्यकातिनिर्गुणकः ।
श्रीवर्द्धमानकशिवः शिवमस्माकं स तदिशतु ॥४॥
भुवनत्रयपरमार्थं विश्वं लोकेषु कारणमचिन्त्यम् ।
विविधात्मकमेकमतः, श्री...मे वर्द्धमान(1)र्घ्यम् ॥५॥
तस्येष्टका सुमहती धवलितगिरिशिखरकूट्यसौभाग्या ।
षण्मासकृतापि सती नान्यैर्भवता कुमारम्भात्¹ ॥६॥

1. Read षण्मास and भयिता for षण्मास and भवता ।

श्रीनृपादित्यदेवस्य पुण्यार्थां सेष्टका कृता ।
 कुमारस्मेण भवता स्थिरचित्तेन साधुना ॥७
 राज्ञै^१ श्रीवर्द्धमानाय भृत्यानां विंशति मुदा ।
 माता तपस्विनी प्रादात् सद्धर्मपथचारिणी ॥८
 मालाधरार्थमत्रैव वासद्वयमिदं शुभम् ।
 प्रायच्छत् परलोकाय दानाभ्युदयकाङ्क्षिणी ॥९
 तपःस्वाध्यायनिरता ब्राह्मणानां हिताय च ।
 प्रसन्ना श्रीसमायुक्ता कुरुते कर्म संयता ॥१०
 नाशयन्तस्तु ये पापाः भृत्यान्तत्र सुकल्पितान् ।
 आहर्तुं कामनिभृतास्ते यान्ति निरयन्नराः ॥११

No. 23. VAT SABAB INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in *BEFEO*, XXIV. 353.

Vat Sabab, also called Vat Jayajambubala, is situated about 3 miles south-east of Chantabun in Siam.

The inscription contains 16 lines and is written partly in Khmer and partly in Sanskrit. The first portion in Khmer refers to servants given by the dignitary Mṛatāñ Ananga to god.....and the order of His Majesty the King, the details of which are lost. Then follows a Sanskrit *śloka* of which the extant portion may be translated thus : "If thou steal the stone given by Śrī Īsāna-varman with the seal" (श्रीशानवर्मणा दत्तम् शिलं हरसि मुद्रया). Then follows in Sanskrit an enumeration of the gifts :—त्रिंशद्वादश चैव किङ्करगणान् भार्यास्तदीया नव द्वाविंशच्च गवां शतद्वयमिदं पञ्चोत्तरं माहिषं अर्द्धाशीतियुतं शत(द्वयं) ।

1. The reading is clearly राज्ञै. It may be a mistake for राज्ञे qualifying श्रीवर्द्धमानाय. Otherwise we have to assume that the gifts were made for (increasing the religious merit of) the Queen.

(42 male servants with their 9 wives, 222 cows, 245 buffaloes).

The next lines in Khmer contain details of these donations, giving a list of the servants and indicating the number of cows and buffaloes by figures, and enumerating the rice-fields which were also evidently mentioned in that portion of the passage, written in Sanskrit, which is now lost.

The chief importance of this inscription lies in the fact that it proves for the first time that the authority of king Īsāna-varman extended to this part of Siam. No other evidence is available to show that the kings of Kambuja ruled over this before the 9th. century A. D.

NO. 24. TRAU TASAR INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMAN.

This inscription was noticed in *BEEVO*, XXXIII. 530.

Trau Tasar is in the Province of Ta Kev.

It contains three lines in Sanskrit and five lines in Khmer, and mentions Īsāna-varman.

NO. 25. THE VAT CHAKRET TEMPLE INSCRIPTION OF ĪSĀNA-VARMAN DATED 549.

It was edited by Barth (*ISC.* 38) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 237).

Vat Chakret is an ancient temple situated at the foot of the mountain Ba Phnom which has given its name to the province.

The inscription is engraved on the two faces of a stela. On one face there are 11 lines and on the other only four. The twelfth line in the first is irretrievably lost.

The language is Sanskrit. The inscription is written throughout in verse, the metre being *Anuṣṭubh* in vv. 1-6 and *Sragdharā* in v. 7.

The inscription, which is dated in 549 Śaka (= 627 AD), refers to king Īsāna-varman and records the installation of

an image of Śiva-Viṣṇu by the vassal chief of Tāmrapura who possessed in addition the towns of Cakrāṅkapura, Amoghapura, and Bhīmapura

The worship of the united god Śiva-Viṣṇu seems to have been very popular at this time.

A

जयतीन्दुकलामौलि(र)नेकगुणविस्तरः ।

स आदिरपि भूतानामनादिनिधनश् शिवः ॥१

देवश्रीशानवर्ममंति वभूव पृथिवीश्वरः ।

शक्रतुल्यस् स्ववीर्येण श्रिया च हरि...मः ॥२

राजेन्द्रस्य प्रसादेन दिङ्मण्डलविसारिणः ।

परेषां कीर्त्तिमाक्रम्य तस्य कीर्त्तिज्ज्व^१ स्थिता ॥३

(यो)द्वयासिनोऽभवद्दीर्घं सोयं ताम्रपुरेश्वरः ।

चक्राङ्गामोघभीमाख्यपुरत्रयं पदं श्रियः^२ ॥४

(य)शोभिकाङ्क्षता तेन स्था(पि)तावाभुवस्थितेः ।

श्रद्धापूर्व्वेन^३ विधिना सूरौघौ हरिशङ्कुरौ ॥५

भृत्यगोमहिपक्षे(त्र) दस् र.....

B

पिण्डीभूते शक्राप्दे^१वसुजलनिधि^२शरैर्वासरे माधवादौ

कीटे प्रागूलनभूते कुमुदवनपतौ ताबुरे^३कृत्तिकायाम् ।

1. The reading is not certain. It may be जनस्थिता

2. The reading is uncertain. Barth reads पुरत्रयपदश्रियम्^१, which does not offer any good sense.

3. Read श्रद्धापूर्व्वेण ।

4. Read शक्राब्दे ।

5. There is one redundant syllable ; read जलधि.

6. The proper word is ताबुरि and hence we should expect ताबुरौ, but evidently the form ताबुर was used in Kambuja. cf. ताबुराख्ये in No. 31

राज्ञो लब्ध'प्रसादो रिपुमदपिधनात्^२तान्नपुर्या + कुराज्ञः
(सो)त्रैव स्वगेभूत्यैः^३ हरितनुसहितं स्थापयामास शम्भुम् ॥७

No. 26. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION

Dated 550

The Sanskrit part of the inscription was edited by Barth (ISC. 51). It was noticed by Aymonier (Vol 1, p. 241) who explained the Khmer text.

Vat Kedei or Kedei Ang (also referred to as Ang Chum nik), where the inscription was found is in the Ba Phnon province.

The inscription is engraved on two separate pieces of stone which probably once formed the part of the same doorway. The first stone contains 19 lines of writing, the first six and the last being in Sanskrit and the rest in Khmer. The second stone contains 20 lines, all written in Sanskrit. The Sanskrit portion is all written in verse, the metre being in part I, v. 1 *Upajāti*, vv. 2-4 *Anuṣṭubh* and in part II, vv. 1-4, and 7-12, *Anuṣṭubh*, v. 5, *Sragdharā*, v 6, *Mālinī*.

The inscription records the establishment of a Śiva-līṅga by one Ācārya-vidyā-vinaya and the dedication to the god, by him and his wife, of all their goods which they had inherited from Śivadatta. The donation was made in the year 551 Śaka current (= 629 A.D.). Then follows the Khmer text, giving the details of the donation, consisting of lands, gardens and slaves etc made by various persons named Sanaiśvara, Somakirtti, Candrodāya, and Bhavakumāra. The sacred enclosure is referred to as Rudrāśrama in the last line of the first inscription.

According to Barth the first six verses of the second inscription are written by the same hand as the first, and record various donations made to the temple. In particular

1. Read लब्ध
3. Omit *Visarga*,

2. Read पिधानात्

they refer to the restoration of a tank, consecrated to Hari, and well-known in the locality, by the same individual. (This tank is probably represented by the existing tank to the east of the temple). The remaining part of the second inscription is written in a different hand and was evidently added at a later period. It records that king Jaya-varman made donations to the god Śiva, and one of his officers, the governor of Āḍhyapura, instituted a religious festival in honour of Śiva on the 3rd day of the month Mādhava (Caitra).

A

आचार्य्यविद्याविनयाह्वयेन मया पुनस् (सं)स्कृतमत्र भक्त्या ।
 समस्तदायस्थिरमस्तु सर्व्वलोकं कनाथस्य शिवस्य लिङ्गम् ॥१
 खण्डचेन्द्रियगे शाके रोहिण्यां शशिनि स्थिते ।
 शिवलिङ्गं तदा तेन देवस्(सं)स्क्रियते पुनः ॥२
 सर्व्वस्वं भार्य्यया सार्द्धं यज्ञदत्तस्य भोजकः ।
 शिवदत्तादवाप्येतत् शिवलिङ्गाय दत्तवान् ॥३
 नानातद्वगणाक्रीर्णं देवायतनमीदृशम् ।
 कृतं नामाभवत् तेन रुद्राश्रम इति स्मृतम् ॥४

B

पुनः संस्कृत्य तेनैव श्री...म्रातकेश्वरे ।
 योजिनाशेषविभवं शिवलिङ्गद्वयं क... ॥१
 सोमशर्म्मा जटालिङ्गं हविश्चं...^१ ।
 तेषान्तेन च दत्तं यो देवस्वं हर्त्तुमिच्छ(ति) ॥२
 समूढो नरकं यातु कल्मसूत्रमवाङ्शिरा(ः)^२ ।
 सपुत्रपौत्रसन्तान आसप्तमकुलादपि ॥३
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुन्धराम् ।
 श्वविष्टायां क्रिमिभूत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥४

1. The letters are indistinct. Barth conjecturally restores it as “हरिश्चैव भटारकः”

2. Read अवाक्शिराः

लाक्षारगोपमेयन्निखिलपुरजनैस्लक्षितं पङ्कजानां
रक्तत्वं यत्तदलाप्रेष्व¹नुदिनमुदितं श्रीहरेऽपुष्करिण्याम् ।
तन्निःशेषं विनष्टं भवति खलु पुनस् संस्कृतायां त्वयास्यां
धर्मे तेऽत्यन्तशुक्ला निहितमिह मनसू सूचयन्तीव पद्माः ॥५

चिरमपि सहजान्तरक्तनामाशु हित्वा
स्ववपुरतिमनोज्ञं शङ्खकुन्देन्दुशुभ्रम् ।
बहति पुनरिदानीं यद्वनं पङ्कजानां
कुशलकरणदक्षं त्वन्मनस्तत्र हेतुः ॥६

राजा श्रीजयवर्मेति योत्यशेतान्यभूभुजः ।
सोमवंशामलव्योमसोमसू सर्वकलान्वितः ॥७
तेनास्मिन् गिरिशे दायि कोशो हुतवहश्रुतिः ।
दत्तकोशसहस्रेण सर्वदिगुख्यातकोर्त्तिना ॥८

तेनैव राज्ञा धर्मज्ञसू सद्भृत्यः कुलसन्ततेः ।
सनकृत्याढ्यपुरस्याढ्यो.....नियोजितः ॥९
तेनोत्सवश्च शिवस्यास्य सम्मतः पुरवासिनां ।
वरदग्रामपतिना.....भ-बुद्धिना ॥१०

माधवस्य तृतीयाह्नि दानकालप्रशंसिते ।
कर्त्तव्यश्च श्रद्धया पुंभि रिर...मक्षयम् ॥११
पुण्यं बीजन्न कुट्याद् यः पुण्यक्षेत्रे महेश्वरे ।
वरु सम्पत्त्वलावाप्ति^३ निराश हच..... ॥१२

1. Read यहलाप्रेषु ।

2. No *sandhi* is allowable between रिक्+ख्यात ; so the correct expression would be दिक्ख्यात ।

3. Read उरुसम्पद्बलावासि

No. 26A. BAYANG TEMPLE INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedès (*IC.* 251). For locality cf. No. 4.

The inscription is very much damaged. It contained about 30 verses of which ten are completely lost, and not a single verse is complete.

It records donation to God Utpannesvara by king Bhava-varman (probably the second king of that name).

The first verse evidently refers to his descent from Kaundinya (and Somā). V. 23 refers to Koṅga-varman and the Soma family. The name is familiar in Indian history (cf. *JGIS.* v. 156), specially in South Indian Peninsula, but has not been met with elsewhere in Kambuja history. V. 26 refers to the establishment of *satra* (alms house) in a village, called (probably for that reason) Satra-grāma.

The text is so fragmentary that no useful purpose will be served by reproducing it. Only the four verses referred to above, as restored, are given below

T · X T

...	...	...
	श्रीकौण्डिन्यस्य महिषी या दक्षा...॥१	
	सोमवंश्यप्रसू(ता)नां...लोपमकुर्वता ।	
	श्रीकोङ्गवर्म...द्ध...॥२३	
	स्थितये चास्य सन्नस्य सन्नग्रामो निवेशितः ।	
	ससीमो...	... ॥२६
	श्रीउत्पन्नेश्वरायेदं राज्ञा श्रीभववर्मणा ।	
	दत्तश्च	... ॥२६

No. 27. INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN
Dated 561.

It was edited by Coedes (*BEFEO*, IV. 691).

The original findspot of this inscription is unknown. It was kept in Phnom-penh whence in 1901 it was removed to '*Musée de l'École*'.

The inscription contains three Sanskrit verses in *Śloka* (vv. 1, 3) and *Upajāti* (v. 2). It records the installation, in the year 561 (= 639 A. D.) of an image of the goddess called Caturbhujā, presumably by king Bhava-varman who is named in verse 1, out of devotion to Śiva, and for the salvation of his parents.

This inscription is historically important as it proves the existence of a second king named Bhava-varman ruling in Śaka 561.

TEXT

अस्ति मन्वादिभूपालवर्णमुष्टिर्यशोनिधिः ।

राजा श्रीभववर्मेति तपसा धारणाद्व्रितिः ॥१॥

मुखर्तुवाने^१ र्गणिते शकाब्दे^२

भषोदये कण्य^३गताद्धचन्द्रे ।

पुष्यस्य कृष्णे दिवसो द्वादशे^४

प्रतिष्ठितं देवी चतुर्भुजाख्यं ॥२॥

भक्त्या भगवतश् शम्भुर्पितामात्रो^५न्विमुक्तये ।

देवी यथार्थचरितैस् स्थापितं यमिना भुवि ॥३॥

1. Read वाण

2. Read शकाब्दे

3. Read कन्या

4. Read दिवसे द्वादशे

5. Read शम्भोर्मातापित्रो

No. 28. TUOL KOK PRAH INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I, Dated 579.

This inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XVIII(10). p. 15.

The stone containing this inscription was found in a paddy field to the east of Tuol Kok Prah in the District of Kompong Rusei in the Province of Prei Veng.

The inscription was written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains 7 *Ślokas* and five lines in prose. It records the installation of (an image of) god Āmrātakeśvara in 579 Śaka by Jñānacandra, minister of king Jaya-varman I, and donation of lands, slaves etc. The Khmer portion is too much damaged, and contained list of donations.

TEXT

स्वस्ति जयत्युमाद्वाकायोपि योगिनां प्रभवो + + ।

परावभूव यं प्राप्य मन्मथो लोकमन्मथः ॥१

यः पाकशासन इव क्षितीन्द्रैर्धृतशासनः ।

राजा श्रीजयवर्मेति विजितारातिमण्डलः ॥२

तस्यामात्योऽनवशात्मा कुलीनो विदुषां मतः ।

विख्यातो ज्ञानचन्द्राख्यो गुणज्ञो गुणिनां गुणी ॥३

तेनेह स्थापितो भक्त्या श्रीमानाम्रानकेश्वरः ।

यथा मम शिवे भक्तिः प्रतिजन्म भवेदिति ॥४

इहापि भगवान् पूर्व्वः श्रीमान् रुद्रमहालयः ।

उभयोर्देवकुलयोरेकत्वमुपभोगतः ॥५

सिंहोदये वृषाद्धेन्दौ कृष्णद्वादशके शुचेः ।

श्रीमानाम्रानकेशोऽयं स्थितो नवमुनीषुभिः ॥६

+ + स्मिन् श्रद्धया दत्तं क्षेत्रदासादिकन्धनम् ।

(योह)रेत् स नरो यायाद् नरकानेकविंशतिम् ॥

- (१५) ...न्नियस्य श्रीव्योमेश्वरस्य क्षेत्रद्वयमस्मिन्
 (१६) ... (आम्रातके) श्वरे दत्तमस्य क्षेत्रद्वयस्य निष्क्रयः अर्चन
 (१७) ...स्मिन् श्रीव्योमेश्वरे दत्तञ्च तदपि श्रीमता श्रीजयवर्म्न
 (१८) ...द्वम यदिपि ज्ञानचन्द्रेणोपाज्जितं तत्सर्वं श्रीमदाम्रातके-
 (१९) ...श्वर...यम ।

No. 29 VAT PREI VĀR STONE INSCRIPTION OF
 JAYA-VARMAN I, Dated 587.

The inscription was edited by M. Barth (*ISC.* 60) and noticed by Aymonier (*I.* 248-249).

Vat Prei Va or Vat Prei Var is situated in the Province of Ba Phnom.

The inscription is engraved on a single face of a stele. It is well preserved save at the two ends, and every line has lost several letters at the beginning and at the end.

The inscription consists of 17 lines of writing, the first ten in Sanskrit and the remaining seven in Khmer. The Sanskrit portion consists of 8 verses, the metre being vv. 1-6, *Anuṣṭubh*, v. 7, *Uṇjāti*, v. 8, *Mālinī*.

The Sanskrit portion of the text relates to the hereditary enjoyment of a religious property authorised and guaranteed by king Jaya-varman in 587 Ś=665 A. D. This is for the benefit of a certain Śubhakirtti, son of the daughter of a sister of *Bhikṣu* Ratnabhānu and Ratnasinhā. The use of the term *Bhikṣu* and the absence of any invocation to a Brāhmanical god indicate that the record is a Buddhist one.

The Khmer text records the donations made to Vrah (a rather vague term denoting Buddha and Brāhmanical gods as well as the king) by the two *Bhikṣu*s mentioned above. These, consisting of slaves, cows, buffaloes, lands and gardens, were transmitted to their grand-nephew by the order of the king. Anyone disobeying the order was threatened with punishment.

TEXT

(जितं) ऊर्ज्जितशौर्येण राज्ञा श्रीजयवर्मणा ।
 चाचलापि सती यत्र स्थिरा लक्ष्मी + + + + ॥१
 + + भूयिष्ठदृष्टिर्या जगद्रक्षणदक्षिणः ।
 साक्षात् सहस्राक्ष इति प्राज्यधीभि + + + + ॥२
 (र)क्षतस् तस्य पृथिवी पृथुविक्रमनिर्ज्जिताम् ।
 राज्ये भिक्षुवरिष्ठौ स्तस् सोदरौ स्थिर + + + + ॥३
 शीलश्रुतशमक्षान्तिदयासंयमधीनिधी ।
 रत्नादिभानुसिंहान्तं विभक्तन्नाम वि(भ्रतौ) ॥४
 (त)योश् शुभ्रयशोदीप्तयोः भागिनेयीसुतश् शुभः ।
 शुभकीर्तिरिति ज्ञातो नियुक्तश्शुभ + + ॥५
 (स्व)कुलक्रमसन्तत्या भूपतेश् शासनेन च ।
 तस्मिन् संन्यस्यते सर्वं गुरुभिः पुण्य + + + ॥६
 (द्वि)पाच्चतुष्पाद्वनभूमिदावक्षेत्रादिपुण्य( )प्रतिपाद + + ।
 (त)न्नं हर्तव्यमिति क्षितीन्द्र आज्ञापयत्यूर्ज्जितशास + + ॥७
 रसः सुविषयाणां सन्निपातेन लब्धे
 शकपतिसमयाब्दे माघशुक्लद्वितीये ।
 नरवरनगरस्थेस् साधुभिस् साधितोयम्
 विधिरिति नृपधीक्ष्ये'वीक्ष्य तत्त्वं + + + ॥८

No. 30. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION OF
 JAYA-VARMA 1, Dated 589.

The inscription was* edited by Barth in *JA.* 1882(1), pp. 195 ff, and again in *ISC.* p. 64. It was noticed by Aymonier (Vol. 1, p. 243). For the locality see No. 26.

The inscription is engraved on a beautifully polished stele belonging to a local temple. It consists of 27 lines of

1. This offers no sense ; नृपधिष्ये would give a better meaning.

writing. The language is Sanskrit and it is written throughout in verse. There are altogether 26 stanzas, the metre being vv. 1-25, *Anuṣṭubh* and v. 26 *Śārdūlarikṛīḍita*.

The inscription records the erection of a Liṅga and the foundation of a temple consecrated to Śiva under the name of Śrī Vijayeśvara by Simhadatta, physician of king Jaya-varman and the Governor of Ādhyapura, in the year 589 Śaka (= 667 A. D.). It further narrates the history of the family of the donor for four generations and records the names of the following kings in connection therewith : Rudra varman, Bhava-varman, Mahendra-varman, Īśāna-varman and Jaya-varman.

It may be noted that close to Kedei Ang there still exists a town called Ādhyapura (rich town).

TEXT

जयत्यनन्यसामान्यमहिमा परमेश्वरः ।
 ब्रह्मोपेन्द्राञ्जलिन्यासद्विगुणाङ्घ्रियुगाम्बुजः ॥१
 राजा श्रीरुद्रवर्मासीत् त्रिविक्रमपराक्रमः ।
 यम्य सौराज्यमद्यापि दिलीपस्येव विश्रुतम् ॥२
 तस्याभूता भिषङ्मुख्यौ भ्रातरावश्विनाविव ।
 ब्रह्मदत्तस् स यो ज्येष्ठो ब्रह्मसिंहः स योऽनुजः ॥३
 तयोरपि महाभाग्यौ भागिनेयौ बभूवतुः ।
 धर्मदेवः प्रथमजः सिंहदेवस्त्वनन्तरः ॥४
 स्वशक्त्याक्रान्तराज्यस्य राज्ञश् श्रीभववर्मणः ।
 श्रीगम्भीरेश्वरो यस्य राज्यकल्पतरोः फलम् ॥५
 तस्य तौ मन्त्रिणावास्तां सम्मतौ कृतवेदिनौ ।
 धर्मशास्त्रार्थशास्त्रज्ञौ धर्मार्थाविव रूपिनौ^१ ॥६
 महेन्द्रवर्मणो भूयश् श्रीमतः पृथिवीपतेः ।
 तौ चाप्यमात्यतां प्राप्तौ प्रत्ययौ कृत्यवस्तुषु ॥७
 सिंहदेवोऽनुजो राज्ञा दत्तत्वे सत्कृतः कृती ।
 प्रीतये प्रेषितः प्रेम्णा चम्पाधिपनराधिपम् ॥८

धर्मदेवस्य तु पुनः तनयोऽभूदनल्पधीः ।
 कुलकाननसिंहो यस्-सिंहवीर इतीरितः ॥६
 विद्वान् योऽद्यापि विद्वद्भिरापीतकवितारसः ।
 श्रीशानवर्मनृपतेरभवन मन्त्रिसत्तमः ॥१०
 निकामवरदन्देवं श्रीनिकामेश्वरं हरं ।
 हरिश्च सिद्धिसंकल्पस्वामिनं सिद्धिदायिनम् ॥११
 योऽतिष्ठिपदिमौ देवौ श्रद्धया भूरिदक्षिणौ ।
 कीर्त्तिस्तम्भाविबोद्धौ यौ स्थितावाभुवस्थितेः ॥१२
 तस्य सूनुरसृयादिदोषैरस्पृष्टमानसः ।
 योऽभवद् भवस( )न्यस्तचित्तवृत्तिरुदारधीः ॥१३
 बाल्येपि विनयोपेतो यौवनेऽपि जितेन्द्रियः ।
 त्रिवर्गारम्भकालेऽपि धर्मं यस्त्वधिकादरः ॥१४
 यस्मिन्ननेदंयुगीनेपि सदाचारावलम्बिनि ।
 कलिप्रचालिनो धर्मो न स्वलत्येकपादपि ॥१५
 श्रीमतो राजसिंहस्य जयिनो जयवर्मेणः ।
 यो वंशो वेदितव्यानां वेत्तापि निरहंकृतिः ॥१६
 पुनः सत्कृत्य यं राजा प्रादात् स्वे राजमातुले ।
 अलब्ध'राजशब्देऽपि लब्धराजाहंसंपदि ॥१७
 पश्चादाढ्यपुरस्यास्य योऽद्व्यक्षत्वे कुलक्रमात् ।
 योग्योऽयमिति सत्कृत्य स्वयं राज्ञा नियोजितः ॥१८
 यस्मिन्नवति धर्मेण पराभ्युदयकारिणि ।
 अन्वर्थसंज्ञां संप्राप्तमिदमाढ्यपुरं पुरम् ॥१९
 वचितं यः करादानमारामेभ्यः कुटुम्बिनाम् ।
 अनाददत् प्रभुरपि पूर्णं वृत्तिं अदादितः ॥२०
 रोगिनां अर्थिनां वापि विश्रम्भाद् रुषितं वचः ।
 शृण्वतो यस्य करुणा द्विगुणा समजायत ॥२१

यन्मदीपं शुभं नाम जन्मप्रभृति संभृतम् ।
 तदस्तु पितुरेवेति संकल्पो यस्य कीर्तितः ॥२२
 शिवयज्ञेन यो देवान् मुनीनद्वघयनेन^१ च ।
 पितृश्चानर्पयत् तोयैस्सपुत्रकरनिसमृतैः ॥ २३
 तेनेह सिंहदत्तेन दत्तदातव्यवस्तुना ।
 स्थापितो विजयम्यायं दाता श्रीविजयेश्वरः ॥२४
 अस्मिन् तेन च यद्वत्तं दासारामादि किञ्चन ।
 तदेव देवस्वमिति न हरेन्नापि नाशयेत् ॥२५
 वैशाखप्रथमद्विपञ्चकदिने द्वाराष्ट्राणैर्युते
 जीवश्चापयुतो वृषे कविमुतः सिंहाद्धगश्चन्द्रमाः ।
 कौलीरेवणिजो^२ घटे रविमुतश्शोपास्तु मेपस्थितास्
 सोयं श्रीविजयेश्वरो विजयते यः कीटलग्ने स्थितः ॥२६

No. 31. VAT PREI VAR STONE INSCRIPTION

Dated 589.

The inscription was edited by Barth (*ISC.* 73) and noticed by Aymonier (*I.* 249). For the locality see No. 29.

The inscription is engraved on a slab of stone, probably the pedestal of an image. It consists of a single Sanskrit verse (metre *Sragdharā*).

It records the erection of an image of Śiva-Viṣṇu (i. e. Hari-Hara) by one Kavalitayamin in the year Śaka 589 expired i. e. 590 Śaka (= 668 A. D.). No king is mentioned, but it evidently belongs to the reign of Jaya-varman I.

TEXT

याते काले शकानां नवतनुविषयमाधवे षोडशाहे
 जीवश्चापेजसूर्यो भृगुशशितनयौ तावुराख्ये विलग्ने
 सौरो मीनेन्द्रयायी क्षितितनययुते ककटे मैत्रमिन्दु-
 विष्ण्वीशावेकमूर्त्ती कगलितयमिना^३ स्थापितावत्र युक्तया ॥१

1. Read अघयनेन ।

3. Read कवक्षितयमिना ।

2. Read वनिजो ।

No. 32 VAT KIRIVON INSCRIPTION

Dated 592.

The inscription was noticed in *BEFFO*, XXX. 526, 583. The date is supplied in Coedes' list (No. K. 666). Vat Kirivon is in Ta Kev Province.

The inscription is written in Sanskrit and contains three lines. It records the installation of a Śiva-linga.

No. 33. TUOL PRAH THAT INSCRIPTION
OF JAYA-VARMAN I, Dated 595.

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 12).

Tuol Prah That is in the Province of Prei Veng.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses in *Āryā* metre.

It records the installation of a Śiva-linga in the year 595 by an official of king Jaya-varman I, who was the President of the Royal Assembly and received various honours from the king.

TEXT

शरनवशराङ्किताब्दे वृषेन्द्रलग्ने पुनर्व्वसुयुतेन्दौ ।

चैत्रसितपक्षनवमे स्थापितमत्रैश्वरं लिङ्गम् ॥१॥

जयति जगदेकहेतुर्नतजननिश्श्रेयसाभ्युदयकारी ।

कामजगत्सुचरितच्छेनमिति यस् स^१निर्दहति ॥२॥

यस्य जितचक्रभृतो जितशत्रुगणस्य विक्रमेण जिता ।

अपि सागरपर्यन्ता करावबद्धा हरेरिव भू^२ ॥३॥

राजा श्रीजयवर्मा श्रीपतिरिव सर्वदा श्रिया जुष्टः ।

रणशतजयिनां राज्ञां स माननीयः पुरोयातः ॥४॥

सबलैरपि नृपसिंहैर्दुर्बलक्षितशासनस्य तस्यैव ।

भूत्यस् स्वाभ्यनुरक्तस् त्यागी शूरो विजितशत्रुः ॥५॥

स्वस्वामिन × प्रसादात् स च राजसभाधिपत्यकृतनाम ।

सौवर्णकलशकरङ्कसिनातपत्रादिसन्मानः ॥६

तेनैकान्तिकभक्त्या शम्भोस् स्वायंभुवं महालिङ्गम् ।

श्रीकेदारेश्वर इति नाम्ना स(°)स्थापितं विधिना ॥७

हैमं कोशं मकुटं कलशकरङ्कं तथा च रूप्यमयम् ।

क्षेत्रारामा बहवो गोमहिषा दासवर्गाश्च ॥८

विविधो द्रव्यविशेषः श्रद्धादत्तो धिया कुराजेन ।

श्रीकेदारेश्वरस्य पूजार्थन्तेन भक्तिमता ॥९

दत्तमिदमुत्तरोदयनामाभ्या तत्स्वभागिनेयाभ्याम् ।

स पुरं पूजास्थितये तेन च तस्यैव देवस्य ॥१०

श्रीकेदारेशधनं यत् किञ्चित् कश्चिदाहृत्य सर[ति] ।

एकविंशतिनरकान्त + खानलतापितो ब्रजतु ॥११

SUMMARY

1. A Śiva-linga has been erected here in the year 595 (astronomical details follow).

2-4. *Eulogy of king Jaya-varman.*

5. *That king had a servant,*

6. who by the favour of his master became the President of the Royal Assembly and was honoured by pitcher, a small vessel¹, white umbrella etc.

7. By him, out of unique devotion to Śambhu, has been established the Svāyambhuva Mahā-linga of Śiva, called Śrī Kedāreśvara.

8-9. A golden covering (?) and diadem, a pitcher and vessel¹ of silver, fields, gardens, a large number of cows, buffaloes and slaves, and other things were given with respect by the king, out of devotion, for the worship of Śrī Kedāreśvara.

1. Karaṅka, which means a skull as well as a small vessel or a small box. In v. 8. it may mean a vessel of the shape of a skull, but in 6, probably an ordinary vessel or box is meant.

10. He, along with his two nephews named Uttara and Udaya, has given all this for maintaining the worship of that god.

11. Whoever flies after having taken even a little of the property of the god Śrī Kedāreśa will go to twenty-one hells, scorched by the fire of the sky.

No. 34. TAN KRAN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I.

This inscription was edited by Coedes (IC. 7).

Tan Kran is in the District of Con Prei

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 verses, the first in *Indravajrā* and the remaining 22 in *Śloka* metre.

It begins with an invocation to god Piṅgaleśa (vv. 1-2). Then follows an eulogy of Jaya-varman (vv.3-4) who was born as a portion of god Śiva. Mention is made of Kāñcīpura, in v.3, but as the portion is damaged no complete sense can be made out. The rest of the inscription refers to a family of royal officers. VV. 5-10 refer to Dharmasvāmī, a learned Brāhmaṇa, well-versed in the Vedas and Vedāṅga, who was chief of Dharmapura where, in addition to the temple of Āmrātakeśa, there were a *Viprasālā* (House of Brāhmaṇas), *Sarasvatī* (library ?), *Salra* (hospital or alms-house), *Khāta* (canal), and a *pond* (v. 8).

The elder son of Dharmasvāmī held many royal offices such as Commander of the Cavalry (v. 11), lord of Śreṣṭhapura (v. 12), lord of Dhruvapura, full of dense forests and ferocious men (v. 14), and installed the *linga* of Śrī Naimiṣeśvara (v. 13). His younger brother Pracandasiṃha was also a high official (v. 15) and held successively the posts of Commander of the Palace-guards who had arms in their hands and wore helmets on their heads (v. 16), another office whose meaning is not clear (v. 17), Commander of the

[ध] र्मस्वामिसुतो ज्येष्ठो भृत्यः क्षितिभुजामभूत् ।
प्राप्तस् सुसन्मत¹शैव['] यो महाश्वपतिः कृतः ॥११

भूयस् श्रेष्ठपुरस्वामिभोजकत्वे प्रकल्पितः ।
सितातपनिवारदिभोगैरपि च सत्कृतः ॥१२

विधिना स्थापितं येन लिङ्गं श्रीनैमिपेश्वरम् ।
नश्यन्ति सर्व्वपापानि यस्य नामश्रवादपि ॥१३

पुनर्ध्रुवपुरं प्राप्य भीषणारण्यसङ्कटम् ।
उद्धृष्टपुरुषावासं य × पाति निरुपद्रव[म्] ॥१४

ईश्वरोऽ²वरजस्तस्य नरेन्द्रपरिचारकः ।
भूय × प्रचण्डसिंहाख्यो भृदुसत्त्वो दमान्वितः ॥१५

— न्त — मशिरस्त्राणधारिणां शस्त्रपाणिनां ।
नृपान्तरङ्गयोधानां पारिग्राहो³तिसन्म[तः] ॥१६

[य]स् समन्तसरालाख्य[1]न्ना⁴ — धत्ते पुन × पतिः ।
सर्व्वोपभोगकनृणां राज्ञश् श्रीजयवर्ममणः ॥१७

पुनस् समन्तनौवाहनामधेयमवाप्य च ।
यस्तरित्रभृतां पङ्क्तिविभागज्ञः पतिः कृतः ॥१८

— — — युधीयानां⁵ यो धन्विपुरवासिनाम् ।
सहस्रवर्गाधिपतिः पुनर्नृपतिशासनात् ॥१९

— — — त्र दीपन्मानैरसकृत्तेन सत्कृतः ।
दधार यस् स्ववंशस्य धुरमन्यैस् सुदुर्द्धराम् ॥२०

[श्रीमद्] आम्नातकेशस्य स्थानं नृपतिचोदिनः ।
विभूतिभिरनेकाभि × प्रज्वलद्भिरिवाधिकम् ॥२१

1. Read तं ।

2. Reading ईश्वर is doubtful.

3. Read परिग्रही ।

4. Reading 'सर्' is doubtful.

5. Read युधानानां ।

Mekong river. The inscription is written in Sanskrit and contains five verses, the second in *Sragdharā* and the remaining in *Sārdūlavikrīḍita* metre.

The first verse is a hymn to Śiva and the next two contain an eulogy of king Jaya-varman. The last two verses contain an ordinance of the king regarding Lingaparvata i.e. the mountain on which the temple is situated. It exempts from arrest (or imprisonment) any one living on the hill even though he be guilty of a crime, and guarantees the gold and other property of the god (v. 4). It further directs (v. 5) that no one should roam at pleasure within the sacred enclosure, and forbids riding a chariot, using a parasol or fly-whisk, and keeping dogs and fowls within the compound of the temple.

The inscription proves Jaya-varman's authority so far north as the Bassac district.

TEXT

शक्रादिर्विजितो मया मम शरा मोघंगता न क्वचित्
सोऽबद्धश्च मधुस् सखा मम सदा वश्यञ्च नृणां मनः ।
इत्येवं विगणय्य मामसंभुवो व्यद्वुं गतस्तत्क्षणां
यद्रोपेक्षणाज्ञातभस्मनिचयो रुद्रेण जेजीयतां ॥१

येनाकृष्टं द्विभरं सशरवरधनुयो ग्ययापास्तमस्म
मातङ्गाश्वीयमर्त्यप्रजववलमनोयुद्धशिक्षाविदप्रथः ।
सद्रीतातोद्यन्तुत्ताद्यनुपमधिषणा(शा)स्तसूक्ष्मार्थचिन्ता-
रत्नप्रज्ञातितिक्षाविनयनयमतित्यागरत्नाम्बुधिर्ध्वः ॥२

नानाशस्त्रकृताभियोगजनितव्यायामकाठिन्यवत्
कम्बुप्रीवमहोरुसंहनबृहत्पीनांसवक्षस्तनुः ।
आजानुप्रविलम्बहेमपरिघप्रस्पद्धिबाहुद्वयो
यस् सम्पूर्णनरेन्द्रसिंहबलबद्रूपाभिरूपो भुवि ॥३

1. Metre faulty.

2. Read वात्त्र ।

तस्य श्रीजयवर्मभूपति(पते)राज्ञानुभावोदया-
 दत्र श्रीमति लिङ्गपर्वतवरे ये स्थायिनः प्राणिनः ।
 बद्धान्तान्न जनेन केनचिदपि प्राप्तापराधा + कदा
 देवाय प्रतिपादितं यदिह तद्धेमादिकं सिद्ध्यति ॥४

देवस्यास्य यथाभिलाषगमना गच्छन्तु नैवाश्रमे
 यानारोहधृतातपत्ररचनाभ्युत्क्षिप्तसञ्चामरैः ।
 पोष्याः कुक्कुरकुक्कुटा न च जनैर्हेवस्य भूमण्डले-
 ष्वित्याज्ञावनिपस्य तस्य भवतु क्षमायामलङ्घ्य नृणाम् ॥५

No. 38. THAM LEKH INSCRIPTION.

This inscription was noticed in *BEFEO*. XXXIII. 531, 533.

It is engraved in a cave at Tham Lekh, about a mile to the north of Vat Phu, in Laos. It contains one verse in Sanskrit and records that the cave was hewn out of the Bhadresvaraśaila (hill of Vat Phu), for the meditation of the ascetics, by Vaktrasiva who has given it the name Vaktraguhā.

Two short Khmer inscriptions contain imprecation against those who would destroy the cave.

. No. 39, TAN KRAN INSCRIPTION

This inscription was noticed in *BEFEO*. XXIII. 530.

For locality see No. 34.

The inscription probably belongs to the seventh century A. D.

1 Or स्तदा ।

2 Or त्युत्क्षिप्त ।

It begins with the enumeration of nine planets (*nava-graha*) and then follows the verse :

TEXT

स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुन्धरा ।

अवीचिनरके...पितृभिस् सह बन्धुभिः ॥

This is a well-known imprecatory verse which occurs frequently in Indian inscriptions, but is met with only once in the Kambuja inscription (cf. No. 26. B. 4) in a slightly modified form.

No. 40. SNAY POL INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (III. 447) and Finot (*BEFEO*, XV. 2., p. 21).

The stele containing the inscription was originally in a village in the Province of Prei Veng and found by Aymonier at Snay Pol in the Province of Sithor Sdam.

The inscription is written in Khmer on two sides of the stele, on which are engraved respectively figures of a *Śālagrāma* and the Sun. These figures evidently refer to the two donors mentioned in the record named Śrī-Śālagrāma-svāmī and Āditya-svāmī. Both were high dignitaries. Among other donors is named Mitravali.

The two parts of the inscription record gifts of eighty male and female slaves to the goddess Bhagavati. Their names are partly indigenous and partly Indian, one of the latter being Ūrvaśī.

The alphabet of the inscription probably belongs to the sixth or seventh century A. D.

No. 41. PRĀSĀT PRAH THĀT INSCRIPTION

Dated 50X.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XI. 393).

Prāsāt Prah That is a ruined structure in the Province of Thbon Khmum.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses in *Śloka* metre. It refers to the deposit of a manuscript of Sambhava-adhyāya, a portion of Ādi parva of the Mahābhārata, and contains imprecations against those who destroy it. It begins with a date in words of which only 'five hundred' remains, the unit and decimal portions being lost.

TEXT

————द्र(?) शरैश् शके दिने ————— चतुर्दशे ।

————स्थितये दत्तं संभवपुस्तकम् ॥१

भवज्ञानेन निहितं व्याससत्रनिबन्धनम् ।

यो नाशयति दुर्बुद्धिः निरये स चिरं वसेत् ॥२

सन्तानमेव वञ्चन्त्यः व्याससत्रविनाशकृत् ।

यावत् सूर्यश्च चन्द्रश्च स वसेत् नरकेपु वै ॥३

TRANSLATION

1. In the Śaka year 5xx, 14th day, a manuscript of Sambhava has been given.
2. The evil-minded one, who destroys this book of Vyāsa¹ deposited by one through the knowledge of existence, will live long in hell.
3. He who destroys this book of Vyāsa will live in the hells² as long as the Sun and the Moon.

No. 42. VAT THLEN INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 146-147),

The temple of Vat Thlen is situated quite close to an important village, named Tenot Chum, in the District of Chaudoc in Cochin China.

1. व्याससत्र is an unusual expression. सत्र here, like the modern Khmer word *सत्र*, evidently means a book or a work. This peculiar sense of the word must have been developed in Kambuja.

2. सन्तानमेव वञ्चन् has not been translated as the meaning is uncertain.

The inscription is incised on one face of a stele belonging to the temple. It consists of twenty-seven lines, but the stone is partly broken and a few letters have been lost.

The *characters* belong to the seventh century. The *language* is Khmer.

The inscription records that the governors of the towns of Jeṣṭhapura and Bhavapura with other personages viz Poñ Kumārasānti, Poñ Śivadeva and Ācārya Īśānadatta granted lands together with male and female slaves to the god Śrī Śaṅkara-Nārāyaṇa at a place called Cmon.

NO. 43, CAMNOM INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 195-96).

The inscription is engraved on a single face of a stele found at Camnom, a village in the Province of Prei Krabas. The inscription contains 29 lines, 8 in Sanskrit and 21 in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D.

The Sanskrit portion records that Kṛṣṇa-mitra established the god Hari-Hara (or Viṣṇu-Śiva), called in Khmer part Yajñapatiśvara. His brother-in-law, called Ci Dok, granted a piece of land to the god. Īśvarakumāra, grandson of these two (of course grand-nephew of one of them), built, at their command, a temple to the god and completed the endowments. The details of endowments are contained in the Khmer text. Kṛṣṇamitra gave six male and three female slaves. Ci Dok granted a piece of land of which the boundaries are indicated. Several other personages viz Rudrabhava Puṣpanandana and Vikarānanta also contributed lands, the rents of which payable to the temple are clearly specified.

It may be noted that although the endowments were made jointly by various persons, the merit accruing from them is assigned to Īśvarakumāra alone.

No. 44. PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 183).

Prasat Neang Khmau is situated to the West of Mont Chisaur in the Bati Province.

The inscription is written in Khmer and contains a list of slaves, with an indication, in figures, of the number of children of each female slave, and fields and gardens given to the god Vrah Yama. The characters belong to the seventh century A. D.

No. 45. VAT TENOT INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 182).

The temple 'Vat Tenot' is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and records donations of lands and slaves to gods Śrī Gaṇapati and Svayambhu (Brahmā). It refers to king Jaya-varman I (?) and an officer governing Vikramapura. It mentions several other names e. g. Īśvaracita, Rājagraha, Sudarsana.

The characters belong to the seventh century A. D.

No. 46. VAT PREI SVA INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 181). Vat Prei is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and the characters belong to the seventh century A.D. It gives the details of lands given to god Śrī-Piṅgaleśvara (a name of Śiva) by some dignitaries, who bear Sanskrit names like Śivabhūṣaṇa, Śivarākṣa, Bhaṭṭasakti, Vinaya etc. and indigenous names like Kris, Anek, Muka Krahan etc.

No. 47. PHNOM NGOUK INSCRIPTION

This inscription was noticed by Aymonier (I. 153-4). Phnom Ngouk is the name of a hill, five miles to the east of Kompot, which contains ruins of a temple. The inscription

is engraved on a stele and is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D. The Khmer portion records donations to god Utpanneśvara, of slaves, cows, buffaloes and lands.

The name Śiva can be read in the Sanskrit portion which is very damaged.

No. 48. BAN DEUME INSCRIPTION

The inscription was noticed in *BEFEO*, III. 368.

Ban Deume is in the Province of Stung Treng in Laos.

The inscription is written in Sanskrit in characters of the seventh century A. D. It contained four *ślokas*; but only a portion is legible. The last verse is as follows :

TEXT

चण्डेश्वरस्य भवनं कुशाणोरिष्टकामयं ।

भक्तशालं कृतं तेन शिलाबन्धनमायनं ॥

It thus records the construction of a temple of Śiva and also a *bhakta-śālā* and a stone-work, the exact nature of which is unintelligible. According to Wilson's Sanskrit Dictionary *bhakta-śālā* may mean either a food-hall (or store-room or kitchen) or an audience-chamber.

Kṛśṇu means fire and may here refer to Fire-god, and the last two constructions may be meant for him.

No. 49. VIHAR THOM INSCRIPTION

The inscription was edited in *BEFEO*, XX(4), 6-7.

Vihar Thom is in the Province of Kompong Siem. The inscription is engraved on a figure of a trident carved in bold relief on a piece of stone. There are two cavities beneath the figure of a vase which holds the trident.

The inscription contains a Sanskrit *śloka* written in early characters.

TEXT

इह लिङ्गप्रतिष्ठातुर्भोजस्याशीनिवर्षिणः ।

त्रिशूलमूले निहिता दंष्ट्रास्ता या मुखच्युताः ॥

TRANSLATION

The teeth fallen from the mouth of the octogenarian Bhoja, the founder of the līṅga, have been deposited here at the base of the trident.

Evidently the teeth were placed in the two cavities referred to above, which are, however, empty. The inscription testifies to a peculiar custom of preserving the teeth of an old man.

No. 50. PRAH THAT KVAN PIR INSCRIPTION

Dated 638.

This inscription was edited by Finot (*BEFEO*, IV. 675).

The temple of Kvan Pir is in the Province of Kraceh. The inscription is written in Sanskrit and contains a single verse in *Sragdharā* metre. It records the installation, in Śaka 638, of an image of Puṣkareśa by Puṣkara who may be identical with king Puṣkarākṣa mentioned in the inscriptions of Yaśovarman and Rājendravarman (cf also No. 20).

The verse gives only the details of the date which is equivalent to 716 A. D.

TEXT

आबिभूते शकेन्द्रे वसुदहनरत्नैर्कामिनि'मध्यचन्द्रे

सिंहे लने तुलायां दिनकरतनये घाटिके जीवशुके ।

मिनेन्द्रे'न्द्वात्मजाते क्षितिसुतसहिते भूरितीक्ष्णांशुजाळे

देवश्च श्रीपुष्करेशो द्विजवरमुनिभिस्त्वा स्थापितः पुष्करेण ॥

1. Read रसः कामिनी ।

2. Read मीमेन्द्रे ।

No. 51. PREI MIEN INSCRIPTION.

Dated 648.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 170). It is engraved on a stele found at Prei Mien in the District of Treang. It is written in Khmer and contains 32 lines. It records the donations, in 648 *Śaka* (= 716 A.D.), of lands and 30 slaves to the god Śaṅkara-Nārāyaṇa by a high official named Bhāskarapāla. The number of children of the slaves is also indicated. Another dignitary, Siddhigaṇa, gave about fifty slaves and their infants, and perhaps also lands. A third dignitary, Candrasena, made a donation of lands and fifteen slaves.

— No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN Dated 703.

This inscription was edited by Coedes (*BFEFO*, V. 419).

Lobok Srot is in the Province of Kraceh. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Both the parts are very damaged. The Sanskrit portion contained 4 verses in *Āryā* metre recording the installation of an image (?) by king Jaya-varman of Brahma-Kṣātra family in the year 703 *Śaka* (= 781 A. D.). The Khmer portion contains some proper names such as Kṛṣṇadeva, Ādityaśarmaṇ etc. Another Khmer inscription in the same monument gives a list of slaves belonging to god Śrī Vṛṣabhadhvajeśvara.

Another inscription of a king Jaya-varman, dated 692 *Śaka*, has been found at Prāh That Prah Srei in the district of Thbon Khmum (*BFEFO*, XXXVI, 10).

TEXT

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीजयवर्मणि नृपतौ शासति पृथ्वी समुद्रपर्यन्ता ।

ब्रह्मक्षत्रांशभवे नतनृपवृत्तशासि(तरि) नित्यां ॥१

.....श्ववं परमेश्वरवल्लभ ..... ।
 भूरिविभूतिश् श्रुताढ्यतरः ॥२
 .....तेनैव स्थापित.....तिग्मा... ।
 .....चेश्वरदेव.....॥३
 दहनाम्बरमुनिलक्ष्ये श(के).....।
 उडुनाथे.....॥४

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION

Dated 725.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 305). The temple called Vat Tasar Moroy is situated in the village of Sambaur in the District of Kraceh.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. It records the donation made to Śiva by a queen named Jyeṣṭhāryā. Three persons are named, viz Jayendra, the queen Nṛpendradevī, and the king who has gone to Śrīndraloka. These were probably the ancestors of the lady donor. She gave to the god Śrīmad-Āmrataka slaves and Tmon (the name of a tribe that even now lives to the south-east of Sambaur), altogether numbering forty, and also some vases, plates, pots, and large metal spoons. She also gave a quantity of cotton, honey, wax, sesamum, rice, and ginger. The donations also included the things left by two persons, probably dead, named Utkṛṣṭa and Guru Suvira. These were cotton, pigs, areca, oil, wax and ginger.

No. 54. PRASAT KANDOL DOM (NORTH) INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC. 37). Prasat Kandol Dom is situated about 330 yds to the west of the outer walls of Prah Ko in the province of Sutnikom.

The inscription contains 48 verses in Sanskrit (metre-*Śloka*) and 49 lines in Khmer. Very little remains of the

first nine verses which contained the invocation. Then follows the eulogy of king Indra-varman (vv. 10-28) whose orders were obeyed by the kings of Cīna, Campā and Yavadvīpa (v. 20). Next we have the eulogy of Śīvasoma, the *guru* of king Indra-varman and the author of the inscription (vv. 29-42). He was the grandson of king Jayendrādhipati-varman, who was the maternal uncle of king Jaya-varman II (v. 30). Śīvasoma is said to have studied the *sāstras* at the feet of Bhagavān Śāṅkara, presumably the great scholar of India of that name. Śīvasoma is also mentioned as the preceptor of king Indra-varman in the "Sdok Kak Thom inscription." The epithet दक्षिणाचार in l. 32 shows that he was a Tantrik, and this seems to support the views of some scholars, like Woodroffe, who ascribe the authorship of some Tantras to Śāṅkara.

The object of the inscription was mentioned in the concluding verses which are mostly illegible. One of these, v. 44, contains the name of the god Bhadreśvara. Now as the Khmer text begins with an invocation to Bhadreśvara, it seems likely that the inscription recorded the installation of this god by Śīvasoma. The Khmer text gives the date of this foundation, *viz.* 80X (unit figure being lost) *i.e.* some time between 878 and 887 A. D., and contains a long list of slaves.

TEXT

vv. 1-7 lost

vv. 8-12 only a few letters are legible, including the name of the king Indra-varman.

कामं हरहतः कामो यस्मिं — — — — ।

मूढाभू — — — — किमयद्विमसाविति ॥१३

अतृप्तिपीतमवलानेत्रैस् सुभगतामृतम् ।

येन शोषभयेनेव जगतां हृदयेर्पितम् ॥१४

यत्तेजो जिततेजस्वितेजोजातभयो ध्रुवम् ।

वीक्ष्य कालाग्निरुद्रोपि भवत्यद्याप्यधोमुखः ॥१५

सारापहृतये भूयो बाहुमन्दरमन्थनात् ।
 नूनं भीतोम्बुधिर्यस्मै गाम्भीर्यमदिशत् करम् ॥१६
 यस्य याने वलोद्धूतरजसा दिग्विसर्पिणा ।
 अल्पाहमिति मेदिन्या स्वाङ्गीकृत इवाण्णवः ॥१७
 रणेभकुम्भनिर्भदलममुक्तालसत्करम् ।
 शुल्काभिशङ्क्येवारिलक्ष्मीवेश्या समन्वगात् ॥१८
 अतुल्यविक्रमाक्रान्तनिशोपपृथिवीधरः ।
 प्रयान्तं पाश्वेनो मेरोर्यो जहासेव भास्करम् ॥१९
 चीनचम्पायवद्वीपभूभृदुत्तुङ्गमस्तके ।
 यस्याङ्गा मालतीमालानिर्मला चुम्बलायते ॥२०
 यम्य यज्ञाग्निहोत्राणां खे वभुर्धूमपङ्क्तयः ।
 कीर्त्तिस्त्रिदिवयान्नाथेन ध्वजा इव पुरोगताः ॥२१
 यस्य हेमादिदानाम्भोभूरिधाराप्लुता मही ।
 शङ्के कल्पाग्निदग्धापि नाभ्रधारादरं व्यधात् ॥२२
 नित्यं विदधती यम्य कीर्त्तिभुवनभासनम् ।
 पर्यायतो विदधतौ हस्तीवेन्दुभास्करौ ॥२३
 प्रकामलब्धकामस्य वभूवैव दरिद्रता ।
 यस्यापि बाहुदण्डस्य सदृशे प्रतियोद्धरि ॥२४
 ध्वान्तवद्वनलीनोपि यशोदीपदीपिनः ।
 पुनर्ग्रहणभीत्येव चरणौ रिपुरागमत् ॥२५
 पारगामी गुणाम्भोधेर्धरणीधारणोद्धुरः ।
 लक्ष्मीमुवाह यो नित्यञ्चतुर्बाहुरिवापरः ॥२६
 श्रुत्वा यस्य गुणोत्कर्षाञ्जगद्गीतान् समन्ततः ।
 नूनं स्वं सृष्टिवेदगध्यं स्वयम्भूर्बहुमन्यते ॥२७
 दत्तशेपोपभोगे यस् सत्यसन्धोपि सद्रसम् ।
 सर्वोर्वीविजयावाप्तेर्भुक्तवान् न तु दत्तवान् ॥२८
 तस्याचाय्योऽखिलाचार्यवन्दनीयाङ्घ्रिपङ्कजः ।
 आसीद्विद्यासु निष्णातश्च शिवसोम इतीरितः ॥२९

1. The word चुम्बल is used in Ta Prohm Ins. (No. 177), v. 95, and Cordier takes it to mean a kind of sweet-scented plant. Coedes takes it in this verse to mean 'a diadem' and derives it from Pali *Cumbata*.

महेंद्राद्रिस्थभूपालमातुलस्य महीभुजः ।

यश् श्रीजयेन्द्राधिपतिवर्मणस्तनयात्मजः ॥३०

यस्याङ्घ्रिगनतानेकजरज्जटिजटारुणः ।

अभ्यस्तध्यानदहनज्वालीढ इवावभौ ॥३१

शास्त्राण्णवं पिवन् कृतस्नं त्तम्भयन् रागभूभृतम् ।

यस् सदा दक्षिणाचारः कुम्भयोनिरिवापरः ॥३२

फलनिसस्पृहचित्तोपि फलसञ्चितवृत्तिमान् ।

विद्यया यस् सुपीनोपि तपसा कृशताङ्गतः ॥३३

योगं विदधतो यस्य मूर्द्धतो ज्योतिरूद्धगम् ।

दग्धान्तध्वान्तनिर्धौत ज्ञानाग्न्यञ्चिरिवावभौ ॥३४

पवित्रतीर्थसन्दोहनिर्गमद्वारि यन्मुखे ।

सरस्वती सदोवास वाञ्छन्तीवातिपुण्यताम् ॥३५

यस्याङ्घ्रियुगलाम्भोजरजस्स्पृष्टैव मानुषाः ।

सर्व्वेतीर्थाभिषेकाणामवाप्तं मेनिरे फलम् ॥३६

विषमेपि समा यस्य लोके लोकोपकारिणः ।

शुद्धधीगगणारूढा रुचिश् शुभ्ररुचेरिव ॥३७

दयात्यागधृतिक्षान्तिशोचसत्यादयो गुणाः ।

यस्तेषामेक आधारो विधात्रेव विनिर्मितः ॥३८

येनाधीतानि शास्त्राणि भगवच्छङ्कराह्वयात् ।

निश्शेषसूरिमूर्द्धालिमालालीढाङ्घ्रिपङ्कजात् ॥३९

सर्व्वविद्यैकनिलयो वेदविद्विप्रसम्भवः ।

शासको यस्य भगवान् रुद्रो रुद्र इवापरः ॥४०

विद्यया वयसा बृद्धानुपास्यान्यान विपश्चितः ।

तर्ककाव्यादिसंभूतामिद्वबुद्धिमवाप यः ॥४१

पुराणभारताशेषशैवव्याकरणादिषु ।

शास्त्रेषु कुशलो योभूत् तत्कारक इव स्वयम् ॥४२

— इ — — — यस्य राजेन श्रीन्द्रवर्मणा ।

— — छत्रप्रदानादिसन्माननमकारयत् ॥४३

No 55] PRAH KO INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN
Dated 801.*

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 18). It is engraved on a stele in the Temple of Prah Ko in the Roluoh group in Siem Reap District. It is written in Sanskrit and contains 40 verses, the metres being *Śloka* (1-3, 7-27, 29-40), *Upajāti* (6) and *Śārdūlavikrūṭita* (4, 5, 28) After an invocation to Śiva (vv. 1-2) the inscription refers to king Indra-varman, who became king in 799 (=877 A. D) (v. 3), and gives his genealogy (v. 4). Then follows the eulogy of the king (vv. 5-27) who installed three statues of Śiva and three of Devī in 801 *śaka* (= 879 A. D.) (v. 28). Then follow the donations (vv. 29-35) and the usual imprecations (vv. 39-40);

Other important points have been noted in the summary at the end.

Many verses of this inscription occur in other places in this and the neighbouring temples, as indicated below.

1. Prah Ko Lintel Inscription, edited in *ISC*. 297, contains vv. 1-7 and 27-29, in a different order and, in two cases, with slight modifications.

2. Bakong Door-pillar inscription, edited in *ISC*. 310, contains vv. 1-7, and 27-29 in a different order and, in one case, with slight modifications.

3. Bayang Stele Inscription, edited in *ISC*. 312, contains vv. 1, 3-6, 10, 22, and 27 with slight modifications in 3 verses. It has seven additional verses as will be noted later.

4. Bakong Stele Inscription (No. 56) contains many common verses as will be noted below.

TEXT

श्री सिद्धि स्वस्ति जय नमः परमेश्वराय ।

निष्कलाय स्वभावेन स्वेच्छया धृतमूर्तये ।

शिवाय परमेशाय नमोस्तु परमात्मने ॥१

येनैकेनाप्यनेकेषु तिष्ठता युगपत् पृथक् ।
 आत्मापि क्रियते नित्यं तस्मै शूलभृते नमः ॥२
 नवरन्ध्राद्रिराज्यस्थस् सोभवत् कम्बुजेश्वरः ।
 श्रीन्द्रवर्म्मा त्रिवर्गणं वर्द्धयन् हर्षयन् प्रजाः ॥३
 राज्ञी राजपरम्परोदिनवती श्रीरुद्रवर्मात्मजा
 राजश्रीनृपतीन्द्रवर्म्मननया जाता सती याभवत् ।
 पत्नी अीपृथिवीन्द्रवर्म्मनृपतेः क्षत्रान्वयाप्तोद्गतेस् ।
 तस्या भूमिपतिस् सुतो नृपनतो यश् श्रीन्द्रवर्म्माह्वयः ॥४
 प्रेङ्खत्स्वङ्गनिपीडनप्रतिभयो दीर्घस् सुवृत्तो रणे
 सर्वाशावनिनाथत्राधनकरोऽजय्यश्च वामेतरः ।
 बाहुर्यस्य तथापि सुप्रशमनन नेतुं सदाशक्यत
 द्वाभ्यामेव पराङ्मुगेन शरणं प्राप्तेन जीवार्थिना ॥५
 येनाभिपिक्तो विधिना महेन्द्रस्
 स्वयम्भुवारोपितदेवराज्यः ।
 तेनाभिपेक्[ ]गुणवाननेकं
 यश् श्रीन्द्रवर्म्मापदवार्यवीर्यः ॥६
 प्रथमं लब्धराज्यो यः प्रतिज्ञां कृतवानिति ।
 इतः पञ्चदिनादूर्ध्वं प्रारप्स्ये स्वननादिकम् ॥७
 श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकम् ।
 श्रीन्द्रप्रासादकं हैमं मेजे यस् स्वधिया कृतम् ॥८
 तथाप्रथयदुच्छ्रायशोभां यस्यापि विक्रमः ।
 यथा त्रिविक्रमस्यापि विक्रमेण न लङ्घितः ॥९
 यशो यस्यातिविस्तीर्णमात्तरन्ध्रं भवेद्यदि ।
 त्रिलोकभवनत्वेन नूनं भवितुमर्हति ॥१०
 द्वयं कथन्नु संलक्ष्यमिति धात्रा यदाननम् ।
 विधाय भेदबुद्ध्यर्थं मृगाङ्को नूनमङ्कितः ॥११
 अध्यास्ते यस्य हृदयं नैव कामो निरन्तरम् ।
 तत्सन्निहितचन्द्रार्द्धचूडामणिभयादिव ॥१२
 क्षीरोदसारमथनादाहरन्तं श्रियं हरिम् ।
 जहासेव प्रभूतश्रीर्यो भृन्मथनेन तु ॥१३

विशालत्वान् निवासन^१-क्षमे वक्षसि सत्यपि ।
 लौल्यादिव ध्रुवं यस्य लक्ष्मीस् सर्वाङ्गचारिणी ॥१४
 गम्भीरत्वेन यस्यापि सदृशस्य महोदधेः ।
 ऊर्द्धगं गुणरत्नन्तु दोषफेणो न दृश्यते ॥१५
 ब्रह्माण्डादिव निर्गन्तुं शङ्के वर्त्माभिकाक्षिणी ।
 तदनाप्तवतो यस्य कीर्त्तिभ्रमति सर्व्वतः ॥१६
 यत्कृतेर्विद्रुतो विद्विड् वनेपि महिषीवृतः ।
 श्रीफलेन सदाजीवन् परार्था हि सतां कृतिः ॥१७
 विनोदनवशाद्व्यक्तं लक्ष्म्या बृहदुरस्थया ।
 विक्रमे यस्य गोविन्दोऽरविन्दन् नयने वसत् ॥१८
 धाता व्यधाद्वरान् न्वब्धो सविधुं विबुधालयम् ।
 युद्धामधूमधामालिधूलिकृतिभयादिव ॥१९
 येन सोन्दर्य्यविजितो जातलज्ज इव ध्रुवम् ।
 लीनो मनसि लोकानामग्रापि मकरध्वजः ॥२०
 यस्य याने गजेन्द्रादिभरभेदभयादिव ।
 धात्रा भोगोन्द्रपाशेन बबन्धे वसुधा ध्रुवम् ॥२१
 दुस्तरे येन युद्धाब्धौ छिन्नहृत्पारिमस्तकः ।
 स्वपक्षतारणायेव विदधे सेतुबन्धनम् ॥२२
 न्यस्तं ज्ञानधनं यस्य मनःकोशे सरस्वती ।
 नित्यं रक्षितुकामेव मुखद्वारे स्थिताभवत् ॥२३
 यशोवतसेन सदा रजिता येन दिग्वधूः ।
 वशीकृता मन्त्रवलैस् स्वयन्दत्तकराभवत् ॥२४
 संरक्षति क्षितिं यत्र शौरेश् शौक्ल्यं भवेद्यदि ।
 इदं युगं कृतयुगं यथैवाभाति सर्व्वथा ॥२५
 दानं यस्यापि सर्व्वत्र विशेषेण गुणाधिके ।
 प्रायशस्तुङ्गशिखरे गिरौ वर्षति वासवः ॥२६
 व्यधाद्धातेव निर्व्विण्णस् सृष्टौ बहुमहीभुजाम् ।
 श्रीन्द्रवर्म्मति यं भूपमेकन्त्रै लोक्यतृप्तये ॥२७

१. निवासस्य would suit the metre and give a better sense.

चन्द्रव्योमवसूपलक्षितशके माघस्य याम्ये दिने
 शुक्ले कुम्भवृषान्ततौलमकरालयब्जजगोहागते ।
 सूर्यादौ प्रतिमास् स्वशिल्परचिता ईशस्य देव्याश्च ताः
 तिस्रस् स्थापितवान् भवे वृषगते स श्रीन्द्रवर्म्मा समम् ॥२८
 तेन राजेन्द्रसिंहेन सम्राजा, श्रीन्द्रवर्म्मेणा ।
 तानि सर्वानि दत्तानि देवतास्त्रासु भक्तितः ॥२९
 शिविका आतपत्राणि सौवर्णा राजता घटाः ।
 विचित्ररूपा बह्व्यो ह्यया विरचितास्तथा ॥३०
 राजताः पृष्ठकुम्भाश्च राजतव्यजनानि च ।
 करङ्का हाटका रौप्यास् स्वर्णरूप्यसमुद्गकाः ॥३१
 भाजनानि च रौप्याणि यज्ञकोशाश्च राजताः ।
 सौवर्णकोशखड्गाश्च रत्नान्याभरणानि च ॥३२
 हेमरूप्यपदादर्शा वालव्यजनकानि च ।
 गन्धद्रव्याणि सर्वाणि कर्पूरप्रभृतीनि च ॥३३
 फरा'स् सुवर्णेरचिता रूप्यालङ्कृततोमराः ।
 वस्त्राणि च विचित्राणि सर्वापकरणानि च ॥३४
 नत्तैक्यश शोभना बह्व्यो गायन्यो वादिकास्तथा ।
 वीणादिवाद्यवादिन्यो वेणुतालविशारदाः ॥३५
 पुरुषा रूपिणश् श्लाघ्या नत्तैनादिविशारदाः ।
 बहवश्चारुवेषाश्च सभूषणपरिच्छदाः ॥३६
 नरनारीसहस्राणि बहूनि बहुवृत्तयः ।
 बहुभ्रामाश्च विस्तीर्णकेदाराराममण्डलाः ॥३७
 गवां बहुसहस्राणि महिषाश्लागला अपि ।
 द्विरदेन्द्रास् सगणिका, बहवस्तुरगास्तथा ॥३८
 ये लोभादाहरिष्यन्ति दत्तानि श्रीन्द्रवर्म्मेणा ।
 ते यान्तु नरकं घोरं यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥३९
 ये तु संवर्द्धयिष्यन्ति श्रद्धया परया युताः ।
 वसन्तु ते शिवपदे यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥४०

SUMMARY

1-2. *Invocation to Śiva*

3. He, Indra-varmā, the lord of Kambuja, who became king in the year 799, increased the prosperity of his people by following the three rules of conduct (*dharma*, *artha*, *kāma*).

4. The queen, born in a family with a succession of kings, the daughter of Rudra-varman and daughter's daughter of king Śrī-Nṛpatīndra-varmā, became the wife of king Pṛthivīndra varman, born of a Kṣatriya family, and had a son, named king Indra-varman, respected by other kings.

5. *Eulogy of the king*

6. [Refers to the coronation of Indra-varman and Mahendra mountain, and probably also to the Devarāja cult, but the exact sense is not clear].

7. Having obtained the kingdom he made a promise :
"In five days, beginning from to-day, I shall begin excavations etc."

8. He possessed the glorious lion-throne, the (vehicle) Indrayāna, and (the palace) Indravimānaka, made in gold according to his own design (and of several storeys).

9-27. *Eulogy of the king*

28. In the year 801 (*astronomical details follow*) Indra-varmā installed here three images of Īśa and three of Devī—which are works of his own art.

29. By that Indra-varman, emperor, lion among kings of kings, have been given, out of devotion, all these things to the god.

30. Palanquin, umbrellas, and many vessels of gold and silver of diverse forms and good design.

31. Large silver jars, silver fans, cups of gold and silver, caskets of gold and silver.

32. Silver vessels, silver sacrificial cups, swords with golden scabbard, jewels and ornaments.

33. Mirrors with gold and silver frame, fly-whisks, camphor and other perfumes.

34. Golden shield, lances decorated with silver. variegated clothes, and all accessories.

35. Many beautiful dancing girls, girls versed in vocal and instrumental music, skilful in playing on lyres and other (instruments), and well versed in pipes and *tāla* (beating time).

36. Large number of beautiful and well-dressed men, skilful in dancing and other (arts), with requisite clothes and ornaments.

37. Thousands of men and women, abundant means of subsistence, many villages, with extensive meadows and parks.

38. Many thousands of cows, buffaloes, goats, male and female elephants, and many horses.

39. Those who, out of greed, take the things given by Śrī-Indra-varmā, will live in the terrible hell as long as the sun and the moon (endure).

40. But those who, out of unequalled devotion, will maintain (or increase) (the donations), will live in the abode of Śiva as long as the sun and the moon (endure).

No. 56. BAKONG STELE INSCRIPTION OF INDRA- VARMAN, Dated 803.

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 31). Its locality is close to No. 55. It contains 49 Sanskrit verses of which 32 are in common with those of the preceding inscription (No. 55). The metres are *Śloka* (1-3, 6-22, 24-49), *Āryā* (23), and *Śārdūlavikrīḍita* (4, 5). It records the installation, in 803 Śaka (= 881 A. D.), of the *linga* Śrī-Indreśvara (v. 23). The two following verses refer to the installation of the images of the eight forms of Śiva 'here in the court of Śrī-Indreśvara.' This evidently refers to the eight brick temples of which the ruins are found even now. A stone temple is mentioned in v. 28 in which were placed images which were mentioned in the two preceding verses now lost. Verses 29-35 refer to the installation of Śiva, accompanied

by Gaṅgā and Umā ; Viṣṇu, named Viṣṇusvāmī, for the welfare of Jaya-varman (III), gone to Viṣṇuloka ; Harihara consecrated by the sons of the king ; Indrāṇī, for the welfare of the queen of Indraloka ; Mahiṣāsūramardīnī (Umā), built by the king and consecrated by the women of the palace ; foundation of a temple called Nandika ; and consecration of a Śivaliṅga, probably in a temple of Āmrātakeśvara. V. 36 mentions the excavation of Indrataṭāka (the tank of Lolei). V. 37 refers more or less to the things mentioned in v. 8 of No. 55.

This inscription definitely identifies the Bakong Temple with Indreśvara.*

TEXT

श्रीसिद्धि स्वस्ति जय नमश् श्रीन्द्रेस्वराय ।

vv. 1-2 = Prah Ko, 1-2

नवर[न्ध्रा]द्विराज्यस्थश् श्रीन्द्रवर्मावनीश्वरः ।

आसीदिन्द्रो नरेन्द्राणां महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः ॥३

vv. 4-13 = Prah Ko, 4, 5, 9, 19, 22, 13, 21, 17, 10,
24, 16, 20, 11, 14, 18.

न स्थातुमशक्यस्य हृदये कुसुमायुधः ।

तत्सन्निहितचन्द्रार्द्धचूडामणिभयादिव ॥१६

vv. 20-22 = Prah Ko, 23, 26, 27.

तेनाग्निगणवसुभि-

र्वसूपमेनेदमत्र वसुदात्रा ।

श्रीन्द्रेस्वर इति लिङ्गं

त्रिभुवनचूडामणौ निहितम् ॥२३

श्रीन्द्रेस्वराङ्गनेप्यत्र दशामुत्सवंकारिणि ।

त्वष्टुरप्यविसंवादिमनोविस्मयदायिनि ॥२४

इलानि[लाम्निचन्द्रार्क-]स[लि]लाकाशयज्वन[ः] ।

राजवृत्तीरितेशस्य¹ सोष्ट मूर्तीरतिष्ठिपत् ॥२५

vv. 26-27. Only a few letters legible.

1. The reading is doubtful.

तेषां विचित्रशिखरान् प्रासादान् स शिलामयान् ।
 चकार ललिताकारान् धर्मबीजाङ्कुरानिव ॥२८
 उमागङ्गाभुजलतासंश्लिष्टजघनस्थलम् ।
 स ईश्वरं स्थापितवानुमागङ्गापतीश्वरम् ॥२९
 स विष्णुस्वामिनामानं मुरारातिमतिष्ठिपत् ।
 विष्णुलोकप्रयातस्य भूत्यै श्रीजयवर्मणः ॥३०
 अभिन्नतन्वोरीशानशार्ङ्गिनोः प्रतिरूपकम् ।
 कृत्वा तत्स्थापनविधौ तनयान् सोप्ययोजयत् ॥३१
 सलीलालोकनाकस्यबलारिनयनावलिम् ।
 इन्द्राणीमिन्द्रलोकस्थमहिषीभूतयेकरोत् ॥ ३२
 तेन दत्तां विनिर्माय महिषासुरमर्हनीम् ।
 संभूय स्थापयामासुरवरोधवराङ्गनाः ॥३३
 यास्यामि सुगतिं पश्चादस्त्वयं लोकनन्दनः ।
 इतीव स दयाविष्टः कल्पयामास नन्दिकम् ॥३४
 भ्रात्रातकेश्वरस्वामिनिदेशात् सलिलोद्धृतम् ।
 शैवन्देवाश्रमे तत्र स लिङ्गं प्रत्यतिष्ठिपत् ॥३५
 स निर्मलश्चकारेन्द्रतटाकङ्कीर्तिदप्यणम् ।
 और्वाग्रिभयपयंस्तनिजस्थानमिवाम्बुधिम् ॥३६
 श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकं ।
 श्रीन्द्रासनं स स्वकृतं श्रीन्द्रप्रासादमन्वभूत् ॥३७

vv. 38-49 = Prah Ko 29-40.

/ No. 57 THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION.

The inscription was edited by M. Bergaigne (*ISC.* 312)

For the locality of the temple see no. 8. The inscription was engraved on a single face of a stele. It consists of 20 lines of writing. The language is Sanskrit and it is written entirely in verse. The total number of verses is 15. Metre :—vv. 1-3 and 9-11, *Anuṣṭubh*, vv. 4 and 6,

दासादिपूरितपुराहृतवृत्तिसम्पत्-
 सन्तप्पितातिथिजनादि स चैकवीरः ।
 इन्द्राश्रमद्वयमिदं सतटाकवर्त्यं
 भोगोपभोगपरिभोगयुतञ्चकार ॥१४

ये श्रीन्द्रवर्मपरिकल्पितमेतद्दीशे
 लुम्पन्ति ते चिरतरन्नरके वसन्तु ।
 ये तु प्रशस्तमतयः परिपालयन्ति
 ते बान्धवैस् सह शुभाङ्गतिमाप्नुवन्तु ॥१५

No. 58 PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 805.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVII, 387).

Prasat Kok Po is the name of a group of four temples (A, B, C, D) about a mile to the north of the Western Baray, near Angkor Thom (for description *cf* *BEFEO*, XXXVII, 361). The inscription, engraved in temple B, consists of 32 lines of Sanskrit and 12 lines of Khmer. The characters belong to the middle of the 9th century. The Sanskrit portion contains 15 verses, 8 *Ślokas* and 8 in *Āryā* metre. It begins with an invocation to Viṣṇu (vv. 1-3) and gives the genealogy of a priestly family. Verse 4 refers to king Jaya-varman (II) who ascended the throne in 724 *Śaka* and was like Manu. This king had a favourite named Bhāgavata-kavi (v. 5) who was the preceptor of Jaya-varman (III), gone to Viṣṇuloka, and son of Jaya-varman (II) (v. 6). His father, Śrī Svāmī, was versed in Veda, grammar and philosophy, and his maternal family flourished in Śreṣṭhapura. (vv. 7-8). He was himself called Śrinivāsa-kavi, and having surpassed all the poets in eminence, he obtained from the king the title Prṭhivīndra-paṇḍita, and much wealth such as golden palanquin. He installed an image of Hari in the year 779 *Śaka* (=857 A.D.) (vv. 9-10). The daughter of the daughter of his sister married Jayendra-varman and had a son, Amṛtagarbha by

name. He established a brick temple (or two temples) of Hari in the year 805 (=883 AD) (vv. 11-14). The two sons of the daughter of his sister, named Keśava and Amṛta, are eulogised in vv. 15-16.

The Khmer portion contains details of donations to Śrī Puṇḍarikākṣa at Śvetadvīpa and other places. Karambhapura, Sarvasukha, Vanigrāma, Amoghapura, and Rā(or X Dvi)jendrapura are mentioned as names of localities.

TEXT

सिद्धिः ।

नमोस्तु चक्रिणे चक्रं पाणौ यस्यातिलोहितम् ।

दैत्यकोपाग्निसंघातो दप्तो युद्ध इवाहृतः ॥१

भाति श्रीपुण्डरीकाक्षो योद्धि सौन्दर्यसम्पदा ।

विनापि योगजगतां साक्षादिम^१ पुरः स्थितः ॥२

जितं श्रीकपिलाख्येण^२ यस्येदं रूपमुत्तमम् ।

नृणां दृष्टिवतान्नित्यं हृदयान्तरसंस्थितम् ॥३

आसीत् भूपो महावंशो वेदयुग्माद्रिराज्यभाक् ।

नाम्ना श्रीजयवर्मा यः ख्यातो भूमौ मनुज्येथा ॥४

तस्यासीत् परमेशस्य योपि भागवतः कविः ।

अतिदल्लभतापन्नो विनयातिविशुद्धया ॥५

माननीयो गुरुः शास्ता विष्णुलोकः^३स्थितस्य यः ।

परमेश्वरपुत्रस्य राज्ञः श्रीजयवर्मणः ॥६

योपि श्रेष्ठपुरे धर्मपूर्णं धर्मण निर्मिते ।

पारम्पर्येण संप्राप्तमातृवंशोदयोभवत् ॥७

श्रीस्वामी यस्य च पिता वेदव्याकरणोत्तमः ।

तर्काभिपारगो विप्रो ब्रह्म^४वैकं मुखन्दधत् ॥८

पृथिवीन्द्रपण्डिताख्यां दत्तान्तेन श्रियोज्ज्वलां विभवैः ।

निजिजैतसकलकविवृषो यो यातः स्वर्णदोलाद्यैः ॥९

1. Read इव 2. Read न 3. Omit *visarga*. 4. ब्रह्मवैकं would give better meaning.

इष्टस्थापकदत्तैर्प्रहमुनितुरगैरतिष्ठिपत् प्रतिमाम् ।

शुचिशशिदिने हरेश्चन्द्रग्रहणे यः श्रीनिवासकविः ॥१०

तस्यैव भागिनेयीदुहितरि यः श्रीजयेन्द्रवर्माख्यात् ।

आचाररुचिरचरितो भागवतोभूत् अमृतगर्भः ॥११

यः स्वर्गते गुरौ स्वे वंश्ये गुणवित्तबुद्धिचारित्रैः ।

— — मतिनिधिर्भवत् कर्तुमनेकक्रियां धर्म्याम् ॥१२

— — — — — न्ये तत्र युवापीष्टमिष्टकाप्राम् ।

— — — — — म इवोत्थितमिदं स्थिरं भक्तेः ॥१३

यज्ञा (१) — — — — — इष्टकायां शराम्बराष्टशाके ।

यः कृत्वा — — — — — यं हरेरतिष्ठिपद् भूयः ॥१४

तस्यैव भागि — — — — — केशवो मृतो भूताम् ।

इज्याशिलौ गुणिनौ प्रहारसहौ मतौ राज्ञाम् ॥१५

सौदृग्यौ स्थिरभाग्यौ स्थिरकरुणौ भूभृतां स्थिरप्रज्ञौ ।

वंश्यः यः पुण्यवृद्धौ कृतरक्षो सर्वहिंस्रेभ्यः ॥१६

No. 59. BAN BUNG KE INSCRIPTION OF
INDRA-VARMAN, Dated 808.

This inscription was edited in *BEFEO*, XXII. 63. It is engraved on a stele found in the village of Ban Bung Ke in the Province of Ubon in Siam,

It is written in Sanskrit and contains 7 verses, one in *Sragdharā* and 6 in *Śloka* metre. It records the installation of a stone image of Trailokyanātha, evidently a Buddhist god, by Somāditya, in the year 808 (=886 A. D.), during the reign of Indra-varman; and the endowment of fields, gardens, servants, and buffaloes for the salvation of the donor's father. The inscription is of great historical importance as it proves the extension of Indra-varman's kingdom beyond the Dangrek mountains.

TEXT.

मूर्तिव्योमाष्टभूते शकपतिसमये कल्पिते भूमिभागे
सोमादित्यस् स — — — फलजनितश् श्रीन्द्रवर्मावनीशे ।
मोक्षायास्थापयद् यो जननमरगतेस् संप्रवृद्धाय नृणां
मूर्तिं त्रैलोक्यनाथां सकलमुनिपतेस् संज्ञया शैलरूपीम् ॥१॥
क्षेत्रारामं — — भृत्यमहिषानि च यद् धनम् ।
दत्तन्तस्म मुनीन्द्राय तत्तेन पितृमुक्तये ॥२॥
सुवर्णरजतादीनि रत्नानि विविधानि च ।
कंसताम्रा — — — नि दत्तान्येतानि सर्व्वशः ॥३॥
विना पुण्याश्रय — — तत्'मूर्त्ताश्च हरन्ति ते ।
क्रमिका — श ऋद्धानां योनिं यान्तु सवान्धवाः ॥४॥
ये ये कुर्व्वन्ति वृद्धाय^२ देवद्रव्याणि यन्नतः ।
ते ते दिव्यसुखापन्नाः स्मृद्भ-गन्तु^३ विविधोदयैः ॥५॥
... .. श्रमणब्राह्मणादयः ।
... .. यथा विभववांस् सुखम् ॥६॥
सर्व्वं ... .. भवगत्यनवस्थिताः ।
अनेन पुण्यविधिना सुखैकान्तं लभन्तु ते ॥७॥

1. Read तम्

2. Read वृद्धये

3. Read श्रद्धागन्तु

No. 60. PRAH BAT STELE INSCRIPTION
OF YAŚO-VARMAN, Dated 811.

The inscription was edited in *ISC*, p. 355. Prah Bat is in the District of Con Prei (or Chung Prei). The inscription is engraved on one face of the stele in the current alphabet and then repeated on the other face in a North-Indian script. The text is identical and contains 49 Sanskrit verses, save that there is an additional verse in the latter which is replaced by a short prose text in Khmer in the former. It may be noted that this last verse in the latter is written in the current Kambuja alphabet, though the remaining 49 verses are written in the North-Indian script. The metres are *Anuṣṭubh* (1, 17-50), *Vasantatilaka* (2, 4, 7, 8), *Upajāti* (3, 5, 9-12, 14, 15), *Upendravajrā* (6), *Indravajrā* (13) and *Mandākrāntā* (16).

The inscription begins with an invocation to the trinity of gods Brahmā, Viṣṇu and Śiva (v. 1), and then gives a genealogy of king Yaśo-varman (vv. 2-16). This is followed by an eulogy of the king (vv. 17-35) in course of which it is stated that he installed in an island of the { Indra-taṭāka (i. e. the tank excavated by his father Indrarvarman—see No. 56) four images of Śiva and Durgā (v. 32), and excavated a tank called Yaśodhara-taṭāka (v. 35).

The verse 36 says that in the year 811 (=889 A. D.) { he established Yaśodharāśrama (convent of Yaśodhara), presumably in honour of god Gaṇeśa, on the mountain Candana, and laid down an ordinance for regulating the affairs of this convent¹. The rest of the inscription (vv. 37-49) contains the text of this ordinance.

The text of this inscription, in both the scripts, is repeated on eleven other stelae found in different localities², the only difference being in verse 36, where in nine of them, the name of a different god or goddess is substituted. These localities and the gods named are shown below. The district within which the localities are situated is shown within brackets]

1. Cf. Codes in *BEFEO*, XXXII. 108ff.

2. *Ibid.*

1. Prasat Ta Siev (Battambang)—goddess Nidrā.
2. Bako (Siem Reap) —Parameśa.
3. Prah Neak Buos (Mlu Prei)—Gaṇeśa
4. Prah Theat Prah Srey (Thbon Khmum)—Pañca-
liṅgeśvara,
5. Prah That Khtom (Thbon Khmum)—Lord of
Raudra-parvata
6. Vat Ha (Ba Phnom) —Kārttikeya
7. Vat Kandal (Ba Phnom)—Nārāyaṇa
8. Prah Onkar (Bantay Mas) —Brahmarākṣasa
9. Kuha Prah (Bantay Mas) — (v, 36 lost)
10. Houe Tamoh (Bassac)— Rudrāṇī
11. P'aniet (Chanthaburi, Siam)— (v, 36 lost),

Number 10 has an additional verse.

It would thus follow that the king established a Yaśo-
dharāśrama in each of these places in connection with the
local deity named, and set up a uniform regulation for them
all.

These digraphic inscriptions do not contain much that
is of historical importance except the royal genealogy. But
the ordinances regulating the *āśramas* are highly interesting.
Each of the eleven places where a copy of this inscription
has been found, no doubt contained an *āśrama*. The verse
36 does not make it clear whether this *āśrama* was associated
with the particular god or goddess mentioned in it, or was
quite independent. The former view seems more reasona-
ble. It is also doubtful whether the Yaśodhara-taṭāka
mentioned in v. 35 refers to the excavation of a tank of that
name in each of the places where a copy of this inscription
has been found.

TEXT.

वत्पत्तिस्थितिसङ्हारकरणवज्रगतां पतीन् ।

नमन्तु मन्मथारातिमुरारिचतुराननान् ॥१

आसीदनिन्दितपुरेश्वरवङ्कशजातश्

श्रीपुष्कराक्ष इति शम्भुपुराणराज्यः ।

राज्ञो महेन्द्रगिरिमूर्द्धकृतास्पदस्य
मातुः स्थिरस् समिति मातुलमातुलो यः ॥२

तद्वङ्शजो व्याधपुराधिराज-

सन्तानसंपादितमातृवङ्शः ।

राजेन्द्रवर्मेति गुणैकराशि-

रवाप यश् शम्भुपुरेपि राज्यम् ॥३

तस्याकलङ्कतुहिनाङ्शुविशुद्धकीर्त्तिः

पुत्रो बभूव नृपनिर्तृपतीन्द्रदेव्याम् ।

यो ह्यमशत्रुभुजगेन्द्रभुजङ्गशत्रु-

र्य्योधाग्रणीर्य्यधि महीपतिवर्मनामा ॥४

अथ द्विजोऽगम्य इति प्रतीतो

यो वेदवेदाङ्गविदार्य्यदेशे ।

लब्धोदयो या महिषीद्धवङ्श

यशोमतीति प्रथिता यशोभिः ॥५

सुतस्तयोर्य्यो युधि दर्मदश श्री-

नरेन्द्रवर्मेति नरेन्द्रवर्य्यः ।

महीपतेस्तस्य सुतेव लक्ष्मी-

र्नरेन्द्रलक्ष्मीरिति या बभूव ॥६

तस्यामरिद्विरदराजमृगाधिपेन

जन्येषु राजपतिवर्मनराधिपेन ।

राजेन्द्रदेव्यमरगर्भनिभोदपादि

या दिङ्मुखावलिविकीर्णविशुद्धकीर्त्तिः ॥७

तस्यामजीजनदनेकनरेन्द्रसिङ्ग-

वङ्शोदयाय स महीपतिवर्मदेवः ।

देवीमनुत्तमबपुश्श्रियमिन्द्रदेवी

दुग्धाब्धिधौतयशसन्तपतीमिवार्कः ॥८

अथाभवत् तस्य महेन्द्रशैल-

कृतस्थितेश् श्रीजयवर्मेनाम्नः ।

नरेन्द्रवृन्दारकवन्दिताङ्घ्रे-

स् सूर्य्यद्युतिसूनुननूतवीर्य्यः ॥९

महीपतिश् श्रीजयवर्द्धनो यो
 गर्भेश्वरश् श्रीजयवर्द्धनाख्यः ।
 राज्यस्थितश् श्रीजयवर्म्मनामा
 महामहीपालशिरोधृताङ्घ्रिः ॥१०

तस्याधिराजो जननोजनन्या
 जघन्यजो जघ्यपराक्रमो यः ।
 रुद्रैकचित्तो रणरौद्रकर्मा
 श्रीरुद्रवर्म्मनि विशुद्धधर्म्मा ॥११

तद्भागिनेयो गुणरत्नसिन्धु-
 र्व्वसुन्धरादोहविदग्धबुद्धिः ।
 पृथूपमो यः पृथिवीन्द्रवन्द्यः
 पृथ्वीपतिश् श्रीपृथिवीन्द्रवर्म्मा ॥१२

राजन्यवङ्शाम्बरचन्द्रलेखा
 श्रीरुद्रवर्म्मावनिपालकन्या ।
 राज्ञी सती श्रीनृपतीन्द्रवर्म्म-
 पुत्र्यास् सुता या सुरसुन्दरीव ॥१३
 तयोः कुमारोऽरिकरीन्द्रसिङ्गो
 नृसिङ्गह्वन्द्यो नरसिङ्गहृत्पः ।
 गां दिङ्मुखप्रेङ्खदखण्डकीर्त्ति-
 र्य्यश् श्रीन्द्रवर्म्मा सकलां बभार ॥१४

शिलामये वेश्मनि लिङ्गमैशं
 श्रीन्द्रेश्वराभिख्यमतिप्रिपद् यः ।
 ईशस्य देव्याश्च समं षडर्चा-
 श्रखान च श्रीन्द्रनटाकमग्रम् ॥१५

तेनैतस्यामवनिपतिना श्रीन्द्रदेव्यां महिष्यां
 निशूरोपाशावितत्यशसा तेजसामेकराशिः ।
 भूभृत्पुत्र्यामिव पुरभिदोत्पादितः कार्तिकेय-
 श् शक्तिं बिभ्रत्प्रिपुकुलभिदं श्रीयशोवर्म्मदेवः ॥१६

उत्तुङ्गान्युत्तमाङ्गानि वृद्धान्यन्यत्र भूभृतः ।
 अत्युत्तङ्गन्वमिच्छन्तोऽकुर्वन्त्यक्षरणांभुजैः¹ ॥१७
 गुरुस् सूरिवरस् सव्वैर्वरस्त्रीभिर्मनोभवः ।
 महेन्द्रो धरणीनाथैर्य एकोप्येवमीरितः ॥१८
 दैत्येन्द्रवक्षोनिर्भंदविद्यामिव गदाभृता ।
 शिक्षितश् शीघ्रहस्तो यो युद्धोद्भूतद्विपद्धतौ ॥१९
 दग्धाङ्गस्याप्यनङ्गस्य स्थितं सौन्दर्यजं यशः ।
 तद्गधुमिदं रुद्रेण यो नु कान्ततमः कृतः ॥२०
 यस्य धर्मनि सव्वैत्र यशश्चन्द्राङ्गुनिर्मलम् ।
 प्रतापशोषणभयाद् दग्धाब्धिरिव दिङ्मुखे ॥२१
 यस्याध्वरानलोल्लतधमधरितमम्बरम् ।
 नीलोत्पलदलश्यामव नूनमपि दृश्यते ॥२२
 यस्य तेजेनयनगुण्यगदिग्योत्तनश्रियः ।
 क्षमोत्साद्गुणारत्नाय यशोधर्मस्य यद्वृत्ताः ॥२३
 येन वर्द्धितधर्मण दधना वपुश्चोद्धतिम् ।
 माधवेनेव विश्वरतः क्वाप्यधर्मः प्रभावति ॥२४
 खड्गास्खलितपातेन पुनर्मिश्राङ्गखण्डनात् ।
 सुस्थिताद् येन नान्यो द्विड् द्विरुच्छिन्नोऽपतद्युधि ॥२५
 यं वोक्ष्य विस्मयो धातुरितीवायं प्रजापतिः ।
 आत्मनः प्रतिसृष्टो मे किमभूत् परमेश्वरः ॥२६
 द्वाभ्यामवाय्यंवीर्याभ्यान्नाथवद्विष्टपद्वयम् ।
 लोकोऽयञ्जयिना येन महेन्द्रेण त्रिविष्टपः ॥२७
 भूरिरन्नमुवर्णादिदक्षिणानां सुदक्षिणः ।
 कोटिहोमादियज्ञानामाहर्ता यो महीपतिः ॥२८
 वसुधैकपुरे यस्य बाहुप्राकारपालिते ।
 नोगोगो योगिनां शान्तौ केवलं धन्विनामपि ॥ २९

1. ०म्बुजे would give better sense.

2. Berzaigne has emended it as दग्धमिव, but the text, as it is, gives better sense.

3. Berzaigne has emended it as ०नलोद्धत but the text, as it is, gives better sense and metre.

येन तुल्यं भवेद्वक्त्रमेकस्यापि पुरा यदि ।
 मुखोपमानताञ्चन्द्रो नानीयेत त्रिपश्चिता ॥३०
 समरे यं समुद्रीक्ष्य दुर्मर्दागतिमण्डलम् ।
 दुस्सहं मस्तकाम्भोजै रविरित्यभ्यपूजयत् ॥३१
 चतस्रश् शिवयोरर्च्चा यश् श्रुतीरिव पावनीः ।
 द्वीपे श्रीन्द्रतटाक्रम्य पितृभूत्यै समं व्यधात् ॥३२
 दीर्घवृत्तोरुकथिनं^१ स्वभुजस्पर्द्धयेव यः ।
 लोहमेकासिपातेन त्रिखण्डं समखण्डयत् ॥३३
 यस् सव्यदक्षिणक्षिप्रशरो हरिसुहृद् युधि ।
 एको गोप्रहणे वीरो जहार विजयश्रियम् ॥३४
 यशश्चन्द्रदमक्षोभं कम्बुजेशान्वयाम्बरे ।
 यशोधरतटाकाख्यं यश्चकार पयोनिधिम् ॥३५
 यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्त्तिभिः ।
 चन्द्रनाद्रिगणेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥ ३६
 रत्नकाञ्चनरूप्यादिगवाश्वमहिपट्टिपाः ।
 नरनार्यो धरारामा ग्रानि चान्यानि कानिचित् ॥३७
 तानि सर्वाणि दत्तानि श्रीयशोवर्मभूभुजा ।
 स्वाश्रमेऽस्मिन्नज्ञार्याणि राज्ञापि किमुत्तरं ॥३८
 राजकुल्यन्तरे राजद्विजातिनृपसूतवः ।
 विशेषुरत्र निदोषन् त एवाभरणान्विताः ॥३९
 तदन्यस्तु स सामान्य जनो नोद्धतवेपणः ।
 नन्द्यावर्त्तं विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः ॥४०
 कर्णभूषां विना तन्वीं न हैमं भूषणं भजेत् ।
 भोज्यानि नैव भुञ्जीत न खादेत् क्रमुकन्तथा ॥४१
 कलह्न च कुर्वीत सामान्यो न विशेषि ।
 दुःशीला यतयस् सर्वं न शयीरन् कदाचन ॥ ४२

ब्राह्मणा वैष्णवाश्च शैवा जनाश्च शिष्टाश्च शीलिनः ।
 शयीरन् सर्व्व एवैते जपध्यानसमन्विताः ॥४३
 अन्तरेणैव राजानं पुरस्तादागतौ' बहिः ।
 परा नाच्छादितश्छत्रैर्व्यानादवतरेदपि ॥४४
 आश्रमे यः कुलपतिर्नियुक्तमृतापसोत्तमः ।
 तेनान्नपानक्रमुकंराचारैः प्रश्रयादिभिः ॥४५
 अतिथीनां द्विजादीनां भूषण्युत्तमन्त्रिणाम् ।
 बलाधिपानां शैवानां वैष्णवानान्नपस्विनाम् ॥४६
 श्रेष्ठानां मनुजानाञ्च सामान्यानां प्रयत्नतः ।
 यथाक्रमं विधानव्यं सर्व्वदा परिपूजनम् ॥४७
 कल्पितं ये विलुम्पेयुल्लङ्घयेयुश्च शासनं ।
 ते यान्तु नरकं यावत् स्थितौ चन्द्रदिवाकरौ ॥४८
 अनुकुर्युर्दं ये तु शासनं परिकल्पितम् ।
 वद्धैयेयुश्च पुण्यस्य फलार्द्धं प्राप्नुवन्तु ते ॥४९
 अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्मितम् ।
 अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥५०

Text of the verse 36 replicas.

1. Prasat Ta Siev

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्त्तिभिः ।
 इदमस्यै स निद्रायै शासनं कृतवानिति ॥

2. Bako

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्त्तिभिः ।
 इदं स परमेशाय शासनं कृतवानिति ॥

3. Prah Neak Buos.

यशो(धराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्त्तिभिः ।
 चन्द्रनाद्रिगणेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥

4. Prah Theat Prah Srey

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
पञ्चलिङ्गेश्वरायेदं शासनं स व्यधादिति ॥

5. Prah That Khtom

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
श्रीरोद्रपर्वतेशाय शासनं स व्यधादिदम् ॥

6. Vat Ha

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
इदम् श्रीकात्तिकेयाय शासनं स व्यधादिति ॥

7. Vat Kandal

यशोधराश्रमे (दत्ते) श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
अस्मै नागायणायेदं शासनं स व्यधादिति ॥

8. Prah Onkar

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकसूर्तिभिः ।
श्रीब्रह्मक्षसे सीऽस्मै शासनं कृतवानिति ॥

10. Hone Tamoh

यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्तिभिः ।
इदमस्मै स रुद्राण्यै शासनं कृतवानिति ॥

(additional verse)

देशाध्यक्षागनायत्तास्ते स्युराश्रमकिङ्कराः ।
परतन्त्राः कुलपतौ तापसे चेतिशासनम् ॥

No. 61 LOLEY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited in *ISC*, 391. It is engraved on the two faces of a stele in front of the temple of Loley which is situated about 10 miles to the south-east of Angkor Vat.

Like No. 60 the two faces of the stele contain the identical text, once written in the current script and again repeated in a North Indian alphabet. The latter concludes with

the verse 50 of No 60, but the former has no clause in Khmer corresponding to that of No. 60. The inscription contains 92 verses, excluding the last verse of the text written in North Indian script. The metres are *Anuṣṭubh* (18-66, 68-92), *Vasantatilaka* (1-3, 5, 8, 9, 67), *Upajāti* (4, 6, 10, 11-13, 15, 16), *Upadravajrā* (7), *Indravajrā* (14) and *Mandikrāntā* (17).

The inscription begins with an invocation to Śiva (vv. 1-2) and then gives the genealogy of Yaśo-varman in 15 verses (vv. 3-17), which are identical with vv. 2-16 of No. 60. This is followed by an eulogy of the king (vv. 18-64) in course of which it is stated that he had ascended the throne in 811 (= 809 A. D.) (v. 58) and that his dominions extended up to the borders of China (v. 56). It is further said that the king has established a hundred *āśramas* (convents). The inscriptions record that the king installed four images of Śiva and Durgā, fashioned by himself, for increasing the religious merit of his parents (v. 59) and presented various articles of furniture, vessels made of gold and silver (vv. 60-61), men skilled in dance and music, villages, fields, parks and cows (v. 62). He also excavated a tank (v. 62).

Vv. 65-89 contain the ordinances of the *āśrama* which are similar but not identical with those in No. 60. The last three verses (90-92) contain the usual admonition to the future kings to protect the religious endowments.

This inscription, like the preceding one, is important from a literary point of view. They show the high state of Sanskrit learning in Kambuja. The present inscription shows familiarity with the works of poet Kālidāsa (v. 39) and the great medical writer Susruta (v. 49).

TEXT.

नमश् श्रीन्द्रवर्म्मेश्वराय ।

प्राक् केवलोपि भगवान् रतये त्रिधा यो
भिन्नश्चतुर्मुखचतुर्भुजशम्भुमूर्तिः ।
प्रारम्भ एव भुवनस्य पुनर्युगान्तं
कैवल्यमेति च शिवाय नमोस्तु तस्मै ॥१

वन्देऽरविन्दरिपुमण्डितकेशवृन्दं
भक्त्यारविन्ददृशमप्यरविन्दयोनिम् ।
नम्रामरेन्द्रदितिजेन्द्रशिखण्डबन्ध-
मन्दारपण्डमकरन्दसुगन्धिताङ्गिम् ॥२

Vv. 3-17 are identical with vv. 2-15 of No. 60.

गम्भीराह्लादिवपुषोयतो जगति दुस्सहः ।
प्रससार प्रतापग्निरग्निरैकाग्रवादिव ॥१८
येन बद्धोद्धता क्रीत्तिरन्ध्रिन्नगुणविस्तरैः ।
जीर्णब्रह्माण्डखण्डस्य पुनः खण्डभयादिव ॥१९
द्वितीयो यस्य गाम्भीर्यं मिन्धुरस्ति वलेऽनिलः ।
धैर्यं मेरुहेरिवीर्यं रूपे दग्धो न तु स्मरः ॥२०
यत्र वीर्याहता लप्ता श्रीमत्यत्तवा नृपमण्डलम् ।
दिङ्नागमदगन्धान्धा नालिमालाब्जमीश्रितं ॥२१
राज्यलक्ष्मीमवाप्यैव लक्ष्मीपतिपराक्रमः ।
यो धराममराकीर्णोऽश्वकारेवामरावतीम् ॥२२
प्रतापतप्ते भुवने यस्य स्फुरदिवोष्मणा ।
भूदिगद्रिद्रुमद्रङ्गसमुद्रान् द्राग् द्रुतं यशः ॥२३
नारायणः किल पुरा स्त्रीकृतोऽमृततृष्णया ।
स यद्रूपायुतं वीक्ष्य न ज्ञातु नु पुमान् भवेत् ॥२४
पूर्णोप्यधृष्यसत्त्वोपि गम्भीरोपि महानपि ।
यस्य याने जुघूर्णारिस्मरितस्येव सागरः ॥२५

शमिना येन गुप्तापि कृत्ये शक्तिः प्रकाशिता ।
 तापसामेन हरिणा नखालीव गुह्योक्ता ॥२६
 वभञ्ज रत्नरचितं भूभृत्पतिशिरो रणे ।
 रतये यो जयश्रीभिः क्रीडाद्रिङ्कल्पयन्निव ॥२७
 घट्टौ द्विषा शिखारत्नैरापिल'मधुधारया ।
 क्षालितौ रणरक्ताद्रौ यस्य पादौ ससंभ्रमम् ॥२८
 न चचाल चलापि श्रीस्तिष्ठन्ती यम्य वक्षसि ।
 वक्त्रे सरस्वती वक्त्राद्विनयश्रवणादिव ॥२९
 अदक्षिणोपि वक्त्रोपि विधिर्यस्यान्वमन्यत ।
 सर्वात्मनापदानानि तेजोनयमयादिव ॥३०
 शङ्के समधिकं यस्य गाम्भीर्यं सागरादपि ।
 तथा हि तद्वियारातिरभ्यगाहन सागरम् ॥३१
 राष्ट्रे क्षेत्रे प्रतापामिदग्धट्टारिदोहदे ।
 उत्तं श्रद्धाम्बुभिर्य्येन धर्मबीजं व्यवहृत ॥३२
 येनोपमेयतां मन्ये कामः कान्तोपि नार्हति ।
 स हि चेत् सार्व्वसर्वाङ्गो^१ न पतङ्गायिनो नले ॥३३
 होमयोगादिनिगतो वेदसक्तः प्रजापतिः ।
 विधात्रा सदृशो योपि परैरचलितोऽभवत् ॥३४
 युधि खड्गसहायो यस् समन्द्वयमदर्शयत् ।
 उद्धृष्टविद्विषां खण्डमखण्डञ्च निजं यशः ॥३५
 प्रजानुशासनो धर्मर्य्यौगीश्वरपरायणम् ।
 राजन्यवन्द्यचरणो योऽभून्मनुरिवापरः ॥३६
 अभ्रङ्कषं सुधाधौतमरिवेश्मेन्दुमण्डलम् ।
 शक्तिर्य्यस्याकरोद्भूयो मृगाङ्कं बाष्पदुर्हितम् ॥३७

(1) Read रापोष

(2) सहसर्व्वाङ्गो would give better sense.

(3) This phrase evidently also means, that Manu (Saṁhitā) was the chief source or authority of Yājñavalkya (Yogīśvara).

अनेन चोदिता भूपा व्यजहन् मामितीव यम् ।
 वीरमालम्ब्य वृद्धोपि राजधम्मोऽवधीत् कलिम् ॥३८
 यो विपत्स्वपि सद्वृत्तिं नन्दिनीं सव्वकामदाम् ।
 प्रजासंपत्करीन्धेनुं दिलीप इव नाजहात् ॥३९
 यस्यासङ्ख्यमखोद्धृतधूमजालैस्तरङ्गिभिः ।
 शतक्रतुपदाक्रान्तिमानस्सोपानवानिव ॥४०
 यः प्रज्ञानान्न निरगान्मुहूर्त्तमपि मानसात् ।
 कलौ कापथमक्तानि मनांसि विनयन्निव ॥४१
 करत्यागेन यम्यार्था वर्द्धितो दिग्गजस्य ह ।
 उत्सार्गणाम्बुजामोदो मदे लालिवर्द्धनः ॥४२
 जगन्मण्डलचेतामि यो जग्राह वपुर्गुणैः ।
 निज्जितस्य मनोजस्य संश्रयामर्षणादिव ॥४३
 विनाय प्रत्युपकृतिज्जगत्युपचकार यः ।
 एकदापि कदा सूर्यः प्रतिबोधेप्सुस्वज्जात् ॥४४
 अर्थिप्रार्थितसर्वार्थव्यतिरिक्तार्थदानतः ।
 दिव्यः कल्पद्रुमो येन भूमिभूतोपि दर्शितः ॥४५
 चतुराश्रममर्यादां शासिता कल्पयन्नपि ।
 आश्रमाणां प्रशस्तानां शतन्दिक्षु चकार यः ॥४६
 दत्तवानेकदा रामः कश्यपाय महीमिति ।
 जिगीषयेव यो नित्यं हेमाद्रिमदिशद् द्विजे ४७
 मेधाधीधीरताश्लाघाभद्रताकरुणार्द्रता^१ ।
 अन्यदौर्भाग्यभीत्येव कान्तास्ता यमुपासत ॥४८
 सुश्रुनोदितया वाचा समुदाचारसारया ।
 एको वैश्वः परत्रापि प्रजाव्याधिजहार यः ॥४९
 सुवर्णं स्वच्छमर्चिष्मत्स्निग्धं गुरुसमं नहत्^२ ।
 वसुधामपि गां भूयो राजरत्नं वभार यः ॥५०

शमिता येन गुप्तापि कृत्ये शक्तिः प्रकाशिता ।

तापसामेन हरिणा नखालीव गुह्यकसा ॥२६

वभञ्ज रत्नरचिनं भूभृत्पतिशरो रणे ।

रतये यो जयश्रीभिः क्रीडाद्रिङ्कल्पयन्निव ॥२७

घट्टौ द्विषा शिखारत्नैरापिलमधुधारया ।

क्षालितौ रणरक्ताद्रौ यस्य पादौ ससंभ्रमम् ॥२८

न चचाल चलापि श्रीस्तिप्रन्ती यम्य वक्षसि ।

वक्त्रे सरस्वती वक्त्राद्विनयश्रवणादिव ॥२९

अदक्षिणोपि वक्त्रोपि विधिर्यस्यान्वमन्यत ।

सर्वात्मनापदानानि तेजोनयमयादिव ॥३०

शङ्के समधिकं यस्य गाम्भीर्यं सागरादपि ।

तथा हि तद्वियारातिरभ्यगाहन सागरम् ॥३१

राष्ट्रे क्षेत्रे प्रतापामिदग्धट्टारिदोहदे ।

उत्तं श्रद्धाम्बुभिर्येन धर्मबीजं व्यवहृत ॥३२

येनोपमेयतां मन्ये कामः कान्तोपि नाहन्ति ।

स हि चेत् सार्वसर्वाङ्गो^१ न पतङ्गायिनो नल ॥३३

होमयोगादिनिरतो वेदसक्तः प्रजापतिः ।

विधात्रा सदृशो योपि परैरचलितोऽभवत् ॥३४

युधि खड्गसहायो यस् समन्द्वयमदर्शयत् ।

उद्धृष्टविद्विषां खण्डमखण्डञ्च निजं यशः ॥३५

प्रजानुशासनो धर्मर्योगीश्वरपरायणम्^२ ।

राजन्यवन्द्यचरणो योऽभून्भनुरिवापरः ॥३६

अभ्रङ्गपं सुधाधौतमरिवेश्मेन्दुमण्डलम् ।

शक्तिर्यस्याकरोद्भूयो मृगाङ्कं बाष्पदुर्हितम् ॥३७

(1) Read रापोड

(2) सहसर्वाङ्गो would give better sense.

(3) This phrase evidently also means, that Manu (Sāṃhitā) was the chief source or authority of Yājñavalkya (Yogiśvara).

अनेन चोदिता भूषा व्यजहन मामितीव यम् ।
 वीरमालम्ब्य वृद्धोपि राजधर्मोऽवधीत् कलिम् ॥३८
 यो विपत्स्वपि सद्गतिं नन्दिनीं सव्वकामदाम् ।
 प्रजासंपत्करीन्धेनुं दिलीप इव नाजहात् ॥३९
 यस्यासङ्ख्यमखोद्धृतधूमजालैस्तरङ्गिभिः ।
 शतक्रतुपदाक्रान्तिमानससोपानवानिव ॥४०
 यः प्रज्ञानान्न निरगान्मुहूर्त्तमपि मानसात् ।
 कलौ कापथमक्तानि मनांसि विनयन्निव ॥४१
 करत्यागेन यम्यार्थी वर्द्धितो दिग्गजस्य हि ।
 उत्सारणाम्बुजामोदो मदे लग्नालिबद्धनः ॥४२
 जगन्मण्डलचेतांसि यो जग्राह वपुर्गुणैः ।
 निज्जितस्य मनोजस्य संश्रयामर्पणादिव ॥४३
 विहाय प्रत्युपकृतिजगत्युपचकार यः ।
 एकदापि कदा सूर्यः प्रतिबोधेप्सुरम्बुजात् ॥४४
 अर्थप्रार्थितसर्वार्थव्यतिरिक्तार्थदानतः ।
 दिव्यः कल्पद्रुमो येन भूमिभूतोपि दर्शितः ॥४५
 चतुराश्रममर्यादां शासिता कल्पयन्नपि ।
 आश्रमाणां प्रशस्तानां शतन्दिक्षु चकार यः ॥४६
 दत्तवानेकदा रामः कश्यपाय महीमिति ।
 जिगीषयेव यो नित्यं हेमाद्रिमदिशद् द्विजं ४७
 मेधाधीधीरताश्लाघाभद्रताकरुणार्द्रता ।
 अन्यदौर्भाग्यभीत्येव कान्तास्ता यमुपासत ॥४८
 सुश्रुतोदितया वाचा समुदाचारसारया ।
 एको वैद्यः परत्रापि प्रजाव्याधिजहार यः ॥४९
 सुवर्णं स्वच्छमर्चिष्मत्स्निग्धं गुरुसमं नहत् ।
 वसुधामपि गां भूयो राजरत्नं वभार यः ॥५०

यस् सर्वशास्त्रशस्त्रेषु शिल्पभाषालिपिष्वपि ।
नृत्तगीतादिविज्ञानेष्वदिकर्त्तव्यं पण्डितः ॥ ५१

सव्यापसव्यदोर्मुक्तं कुर्यात् जह्मर जयश्रियः ।
वाणैस् सर्वार्द्धमुक्तंस्तु कामवाणैर्व्वराङ्गनाः ॥ ५२

ग्वरः खड्गैकपातेन यस्याच्छेदि त्रिधा महान् ।
लोहदण्डोऽग्निमानस्तु दूरतश् शतधा स्वयम् ॥ ५३

अत्रानिपूणं स्वयशो नयन्तिव रसातलम् ।
यश्चवानोरुगम्भीरं तटाकं श्रीयशोधरम् ॥ ५४

यश्चक्रयन्त्ररन्ध्रेण लक्षं विद्वद्यन्वियत्स्थितम् ।
नाज्जुनः केवलं कीर्त्या भोमोऽभूदपि रङ्गहसा ॥ ५५

चीनसन्धिपयोधिभ्यां मितोर्व्वी येन पालिता ।
गुणावलीव कीर्त्तिस्तु विश्वे श्रीरिवामिता ॥ ५६

तत्त्वोक्तिरभवत् सव्वस्त्वो यस्य गुणाहतः ।
यद्यत् स्पृशति मेरौ हि सोवर्णन्नत्तदीक्षितम् ॥ ५७

श्रीयशोवर्मणा तेन श्रीयशोधर्मशोभिना ।
राजेन्दुनेन्दुवक्त्रेण चन्द्रेन्दुवसुभूभुजा ॥ ५८

इमास् स्वशिल्परचिता गुरुणां पुण्यवृद्धये ।
चतस्रश् शिवशर्व्वर्णाणीप्रतिमं स्थापितास् समम् ॥ ५९

विचित्ररत्नरचितं भूषणङ्कनकाम्बरम् ।
करङ्ककालधौताम्भोभाजनानि प्रतिग्रहाः ॥ ६०

शिविकाव्यजनच्छत्रमायूरामत्रराशयः ।
बहूनि हैमरौप्याणि पूजोपकरणानि च ॥ ६१

इदं स्वकृतन्तारं तटाकं ह्लादिकान्तिभिः ।
चतुष्कोणीकृतस्त्वष्ट्रा विधुविम्बमिवामृगम् ॥ ६२

नृत्तगीतादिचतुराशु श्लाघ्या नगवराङ्गनाः ।
 समग्रकरदग्रामगोधरा¹राममण्डलम् ॥६३
 इदन्तेन च तत् सव्वे^१ साव्वे^२ सङ्स्थापनादिने ।
 दत्तं राजाधिराजेन जगज्ज्वलिततेजसा ॥६४
 श्रीन्द्रवर्म्मेश्वरादीनां देवानां सर्व्वकिङ्कराः ।
 विश्रम्भराधिराजेन न नियोज्यास् स्वकम्भेणि ॥६५
 आगमः परचक्रस्य राष्ट्रं यदि भवेत् तदा ।
 नियोज्यास्तद्विनाशाय नान्यदा तु कदाचन ॥६६
 अत्राङ्गने नृपतिरेव नृपात्मजोपि
 भूपाविभूषिततनुः खलु वीनदोषम् ।
 द्वारेण तेन महनोपि विशेषभूपाशु
 शिष्टास्तु विप्रयतिमन्त्रिबलाधिपाश्च ॥६७
 ब्राह्मणादिसु ससामान्यजनो नोद्धतवेपकः ।
 कर्णभूपां विना तन्वीं न हेमं भूषणं भजेत् ॥६८
 न नद्यावत्ते^३ विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः ।
 न खादेत् क्रमुकं मुक्त्वा नृत्तागारादिवाह्यतः ॥६९
 न नीलचित्रवसनो न कुर्यान् कलहन्तथा ।
 न भोगाभ्यन्तरगतो न च शस्त्रधरो भवेत् ॥७०
 न कश्चिदवमन्येत न गृहीयाच्च मानुषान् ।
 एवमादीन्यकार्याणि कुर्यान्नात्र शिवाङ्गने ॥७१
 उदक् चतुस्सु खद्वारादाश्रमान्ताद् ब्रजन्नरः ।
 परानाच्छादितश्छत्रैर्य्यानादवतरेदपि ॥७२
 यस् साधुः पूजनप्रार्थी पुरुषः स्त्रीजनोऽपि वा ।
 यथाविभवपूजाभिः प्रविशेत् सोपि भक्तिः ॥७३
 शिष्टा द्रविणहीनास्तु श्रद्धाभक्तिमहाधनः ।
 पुष्पेणापि विशेष्युस्ते भक्तिर्हि परमा शिवे ॥ ७४

1. गोचरा gives better sense.

छिन्नाङ्गास्त्वङ्गितङ्गाये कृतघ्नाः कुब्जवामनाः ।
महापातकिनो ये च हीनदेशास्तथा परे ॥७५

ये कुष्ठादिमहाव्याधिपीडिताङ्गा विगर्हिताः ।
कदाचिदपि ते सर्वे न विशेषश् शिवाङ्गनम् ॥७६

माहेश्वरा जितात्मानः कुलशीलादिशोधिताः ।
ते देवपरिचर्यार्हा भवेयुश् शान्तमानसाः ॥७७

ये शासनमिदन्दर्पात्तलङ्घयेयुर्यदि द्विजाः ।
वधदण्डाद्यनहेत्वान्निर्वास्याग्न इतोङ्गनात् ॥७८

राजपुत्रास्तु दाप्यामन्ते हेमविङ्शत्पलैर्मितम् ।
तदर्द्धविनयः कार्यो नृपतिज्ञातिमन्त्रिणाम् ॥७९

तदार्द्धकन्तु दाप्यास्ते हेमदण्डातपत्रिणः ।
तस्याप्यर्द्धन्तु मुख्यानां श्रेष्ठिनां विनयो मतः ॥८०

दाप्यास्तदर्द्धविनयं शैववैष्णवकादयः ।
तस्याप्यर्द्धन्तु विनयस् सामान्येषु समीरितः ॥८१

धनन्दातुमशक्तास् स्युस् सामान्या यदि मानुषाः ।
पृष्ठे वेत्रेण तान् हन्याच्छतमित्यनुशासनम् ॥८२

पूजा पूजोपकरणं कालश् शोचं प्रकल्पितम् ।
एतच्चान्यच्च सर्व्वेषु क्षीयेतंकतमद्यदि ॥८३

कुलपत्यादयोऽध्यक्षा दाप्या दोषान्विनैस् सह ।
हमविङ्शत्पलाद्येकपलान्तकमनुक्रमात् ॥८४

कुलपत्याद्यसंपृक्ते दोषे दोषकृदेव तु ।
यथार्हन्द्रविणन्दाप्यो दण्ड्यो वा देशकालतः ॥८५

पूजाकालव्यतिक्रान्तो भवेद् यदि पुरोहितः ।
रूप्यं विङ्शत्पलन्दाप्यः पलानि दश याजकः ॥८६

स्वकार्यं यद्युपेक्षेत द्वाराध्यक्षोऽथ लेखकः ।
रूप्यं पञ्चपलन्दाप्यस्त्रिपलन्तूपकल्पकः ॥८७

कागी मदानसाध्यस्र अगमाध्यस्रकस्तथा ।

स्त्यन्ते त्रिलन्दाप्यः अङ्गनाधिपतिस्तथा ॥ २५

मुवण्णरजतालाभे द्रव्याण्यन्यानि दापयेत् ।

उत्थेपा तापसाधीना मर्यादा स्थापिता भवेत् ॥ २६

याचते श्रीयशोवर्म्मा भाविकम्बुपतीश्वरान् ।

इमं रक्षत भद्रं वो धर्म्मं धर्म्मधना इति ॥ २७

एष भारो हि भूपानां कल्पितः परमेष्ठिता ।

पालनं पालनीयानन्दण्ड्यानान्दण्डनञ्च यत् ॥ २८

एषां वसुहरा राजा दण्ड्यास्ते यान्तु दुर्गगतिम् ।

यान्ति ये पातु तान्भूपस्तेपि यान्तु परं पदम् ॥ २९

अम्बुजैन्द्रप्रतापेन कम्बुजैन्द्रेण निस्मृतम् ।

अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥ ३०

No. 62 EASTERN BARAY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *ISC.* 474

Eastern Baray is the name given to the dry bed of a large tank with raised banks forming a rectangle about 3 miles east to west, and 2 miles north to south, situated to the east of Angkor. A stele has been found at each corner of this rectangle, bearing this inscription and the next three (Nos. 63-65,—62-North-west ; 63-South-east ; 64-North-east ; 65-South-west). All these four inscriptions are written in a North Indian script and contain 108 verses, 27 on each face. They begin with an invocation (vv. 1-2) and genealogy of the king (vv. 4-18) which are identical with what we find in Loley Ins. (No. 61). V. 3, which also forms a part of the invocation, and the last five verses, containing the imprecation, are also common to all the four inscriptions. In addition to this common portion each of the inscriptions only contains an eulogy of the king and an eulogy

of the tank, excavated by him, called Yaśodhara-taṭāka. There is no doubt that the dry bed of this tank is today represented by the Eastern Baray.

The metres of the verses of this inscription are as follows :—*Vasantatilaka* (3, 19, 90, 91-102) ; *Upajāti* (20-24, 26, 28-37, 39-50, 52, 53, 55, 57, 58, 60, 63, 64, 66, 68, 71-82, 84, 87, 88, 92, 104-108) ; *Indravajrā* (25, 38, 51, 54, 56, 59, 61, 62, 65, 67, 83, 85, 89, 91, 93) ; *Upendravajrā* (27, 69) ; *Vamsasthā* (70, 86) ; *Mālinī* (103).

The royal eulogy in this inscription refers to an expedition by sea (v. 46). According to v. 94 the king himself composed a commentary on Mahābhāṣya. Reference is also made to Vātsyāyana as the author of Kamasūtra (v. 82) and to the legend of Guṇādhyā (v. 53).

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2 in No. 61

अङ्गसर्पिपाटलतलाङ्गुतरङ्गिताशङ्कङ्गाङ्घ्रिपङ्कजयुगं भुवनं पुनानु ।
गङ्गादृष्टं चन्द्रपटुकोटिनिपातयेगवेधक्षरत्क्षतजपुञ्जमिवाधुनापि ॥३॥

Vv. 4-18 same as vv. 3-17 in No. 61

ईदृश्यदं स्मरकृतङ्किल साधनन्ते यत् सत्यमात्मनिधनाय तु साधिताहम् ।
मामर्षमित्यगजयाभिहितो नु भूयाः कामं ज्यभार्धककान्त(त)मं यमीशः ॥१६॥
यम्योरुकान्तेनैवयौवनस्य कृष्टा चिरञ्चारुपराक्रमेण ।
गमृद्वकामानर्निमण्डलश्रीरुक्ता नवा म्ब्रीध मुमंमुग्दीना ॥२०॥
प्रतापपुष्पायुधतप्तमुष्णं यम्योरसि स्वं रतनमाजिलक्ष्मीः ।
अमञ्जयद गाढमुदम्बपातात् किणाङ्गभोत्येव रणाङ्गनेषु ॥२१॥
नीलापि यस्यामिलता करस्था रणेऽरिर्क्ताकृणितानु भूयः ।
विलीनपूर्वोत्थितधूमजाला ज्वालेव तेजोज्ज्वलनस्य रेजे ॥२२॥
यथा यथा यश शिनशम्ब्रविद्वस्तथा तथा दीप्रतरांऽरिचक्रं ।
शम्भ्राप्रमात्राल्लिखितोपि भानुस्तयाज दीप्तिं श्वशुरस्य चक्रं ॥२३॥
हृत्वाजितप्ता नृपमम्ब्रपाणिं योऽयोजयन्नामरचारणाय ।
हरेस्तु सङ्गं पि सदानगन्धे प्रयोगजाड्यङ्गनकण्ठवायो ॥२४॥

अन्योन्यसंघट्टनहेतुकष्टे प्रादाद् विरामञ्जय एव यस्य ।

शास्त्रस्य शश्वत् परिशोधिताथो भ्रान्तिङ्गने मन्त्र उवाजिमृद्धि ॥२४

जिते करोदक्षतपक्ष एव शौर्यादशङ्कस् सदयो दयां यः ।

पक्षापहारादचले चले पि पुनः पुनस्मृ अतिवन्नमिन्द्रः ॥२५

महम्महप्रिः परिपूर्णवत्सस महम्महोगस मुनिरभ्रतरन्ध्रः ।

मह(मघा)म(1) जनितद्विजश्रीर्जितेन्द्रनागेन्द्रदिवाङ्करो यः ॥२६

क्रोड्दन्त्रवक्तं दशनक्षताङ्गी नागेन्द्रभोगे गदवद्विदग्धा ।

अग्नीन्द्रपादे परिपीडिता भूधृतापितप्रव पतिं विना यम् ॥२७

सरस्वतीं वक्तृगतामुपेक्ष्य यस्यालिलिङ्गे नितरामुरश श्रीः ।

प्रायः प्रियं प्राप्य मनोनुकूलमुच्चैः पदं रञ्जी सहते सपत्न्याः ॥२८

मम्यगु भुवो येन च पालितायाः कश्चिन्न कर्मचिदुवाच शल्यम् ।

पुरा स्वयं सा तु पितामहाय पीडां भिया भनृ कृताञ्जगाद ॥२९

अपाम्य पुप्यं भुवि पापवन्धुमपालयद् यो वृषमक्षताङ्गम् ।

अस्यैकशेषस्तु यदङ्घ्रि भङ्गो युगत्रयक्षत्रमुरक्षणन्तत् ॥३०

श्रुतिङ्गतां सिद्धिमपास्य तन्वीयुतामि येनैव कगे महत्याम् ।

अपि स्वयङ्घ्रानमदाङ्गण्डां भृङ्गां करिण्यां करिणैव कामात् ॥३१

शैत्यं हुताशात् कुलिशान्मृदुत्वन्नेलानि पाङ्सोरमृतं विपाङ्गान् ।

उपायतो लब्धुमलं य इच्छन् न तु स्वमुक्ति हृदयात् प्रजानाम् ॥३२

प्रजा नयोत्साहबलप्रतापस्तम्भोद्धृते यस्य च भाग्यभित्तौ ।

त्रिवर्गमित्रं ण जगत्यशङ्कं पितुर्गृहे पुत्रइवाभिरमे ॥३३

यः पूर्णकामज्वलितप्रतापस् सुदानवप्रिः स्फुटकीर्तिकुन्दः¹ ।

द्विङ् वाष्पकृद्दृशितवायुवेगस् सव्वतु तुल्योप्यकृतप्रकापः ॥३४

युद्धाब्धिमग्नाः किल यस्य मुक्ता दृप्ताद् द्विपश आविन एव नास्मि ।

रथाङ्गपाणेरिव शङ्खशब्दे प्रेताधिगजान्नरकाधिवासाः ॥३५

साधारणान न प्रमदादिनान्ये तृप्तिङ्गना यस्तु वृषेण राज्यं ।

चिरादभागेन हि रत्नबुद्ध्या लब्धा शिलाब्धौ हरिणामृतन्तु ॥३६

1. Bergaigne emends it as कुण्डः, but कुन्दः gives better sense.

वद्धात्मलोभङ्गुणपञ्चरे यश् शेषप्रधानं हरतिस्म भागम् ।
 क्षादिपुनस् सर्व्वरमापहारे भ्रान्तिश श्रिया¹ मा तपनस्य हेतुः ॥३८
 धर्माय यः कञ्चन न व्यपेक्ष्य जगद्रथवस्थामकरोदभीतः ।
 अश्विद्वयेनापिवदेव सोमसृपेभियेन्द्रोपि मदाच्च मुग्धः ॥३९
 जयाभृतङ्कीर्तिमुगन्धिशान्तिः पीत्वा स² यस्याजिमुखे हरेश्च ।
 रक्तङ्गजाम्ये मदगन्धवासने द्रुतद्विपान्तो तु सृगैर्व्वनाम्भः ॥४०
 द्वौ गन्धवत्यो जजनितावृभाभ्यां व्यामः कुमाख्यां भुवि कीर्त्तिभारः ।
 गहपिणा येन च तत्र कृष्णो द्वीपे कृतान्धस्तु मितमित्रलोक्याम् ॥४१
 सङ्स्थापयन् यस् स्वयमेव लोकं भार्गवेण सर्व्वे व्यचरन् प्रतापैः ।
 चरत्यजस्रं परितस् सुमेरुं न हेमहेनोर्गहमाङ् शुमाली ॥४२
 व्यक्तं मही सङ् दृतिवर्द्धिदाहादजस्रमेकाणवपीडनाच्च ।
 यस्य प्रतापाप्रियशोम्बुवेगं सो दृ³ समर्थाभ्यसनं वरं हि ॥४३
 यस् सर्व्वभृन्मनमापि नित्यं यत्नादनाम्प्रपृगभीरभानः ।
 अनादरं मन्दरपादसाध्यं गार्भोदर्यमध्यर्लघयाच्चकार ॥४४
 गुणेषु दोषावृतिरेव रागो द्वेषो गुणारिः कृत एव पापे ।
 गुणीकृतौ दोषवरावपि द्वौ गुणप्रयोगेण तु यस्य का वाक् ॥४५
 नोकापर्व्वं हं येन जयाय याने प्रसारितं मीतमितं⁴ समन्तात् ।
 भिन्नं महाब्धौ मधुवेदभाभ्यां⁴ ब्रह्मास्वजस्येव दत्ताव्वुदं प्राक् ॥४६
 रतो द्रुतानां प्रियभिन्नहारमलत्कादं पदमङ्गनानाम् ।
 यस्याजयापाम्य सरक्तमुक्तामन्तनोति मिङ्गहो रिपुहर्म्यशृङ्गं ॥४७
 पीयूषतृप्तौ जयतप्पितेन द्रुतप्रियो दिग्द्रुतकीर्त्तिनापि ।
 लब्धाप्मरा लब्धवरश्रिया च स्पृह्येव येनाजिह्नोपि शत्रुः ॥४८
 त्वं मेरुवद् भासि रविप्रतापात्तुपारमेकात्तुहिनाद्रितुल्यः ।
 गुहाशयस् सिङ्गह इवेति मित्रैर्यस्यानुनीतो गहने द्रुतोऽरिः ॥४९

1 न gives a better sense.

2 गन्धवती means मन्मथगन्धा and the earth.

3 Bergaigne suggests शीतमितं । Perhaps पीतमितं would be better.

4 Read मधुकैटभाभ्यां

चक्री धगक्रान्तिभरेण सद्यो गम्भीरनिश्चासरवानुबन्धम् ।

अनामयत् प्रापितभोगभङ्गं यो भूमिभृन्नागशिरस्सहस्रम् ॥५०॥

आश्रित्य तेजः प्रविकसि यस्य मित्राण्यमित्रानलमेव हन्तुम् ।

आश्रित्य तेजश् शिशिगेतराङ् शोश्चन्द्रानलो ध्वङ्सयत्तप्तमामि ॥५१॥

यत्तश्चतुर्म्मार्गगतिध्रुवाङ्गादणपरत्वाकरहारिणी च ।

लिट्त्रं विदाय्योखिलभूभृदिन्द्रङ्गङ्गं व नीतिहंरति स्म लोकम् ॥५२॥

गुणान्वितस्मिन्प्रतु दृषितोपि स्थानार्पितो येन पुनर्गुणाढ्यः ।

गतोऽप्यलञ्चारुविभूषणाय हरप्रयुक्तः किमुतामृताङ् शुः ॥५३॥

याऽऽत्तममप्रार्थितमप्यवाप माग्यादमाधारणमर्थजातम् ।

पङ्कं हरिस्त्रीहरिचन्दनस्य स्नानाद् द्युतया इव हेमपद्मः ॥५४॥

वपुः शोभाचलवीर्यवृद्धिवङ् शश्रुतश्रीमुद्देव दण्डः ।

गुप्तेऽपि मम्यक् मुद्दि श्रितानां वरीव दृरीकृत एव येन ॥५५॥

छायावने नीतिमति प्रतापे मुक्तान्यरक्षां वृभुजे श्रियं यः ।

मत्तपुष्पवलीशयने स्ववृक्षे किं शय्ययेन्द्रम्य शचीरनौ हि ॥५६॥

धर्मं पुरस्कृत्य जगन्निधिं यः स्थितां प्रतिज्ञामकरोद् द्विपापि ।

प्रतिज्ञया पार्श्वगतन्तु धर्मं विधाय वृत्रं बलमिद्विभेद ॥५७॥

नीरोगसोपि श्रियमिद्धधर्मा हरत्र हीनादहरन्तु योऽर्थम् ।

श्रितान्प्रति स्वं ददतो विदङ्गं नोशीनरस्य ग्रहणे ह्यशक्तिः ॥५८॥

पेशुन्यविद्वोऽप्यचलस्थितिर्यो मित्रश्रियान्तः प्रकृतिं वितन्वत ।

दृष्टिप्रशस्तामशनिप्रतप्तो हेमद्रवं मेरुगिवावभासे ॥५९॥

युगे नृपा धर्मनिधौ वृषाढया आ यद्भुतं किं पुनरीदृशे यः ।

न दुर्लभश शुक्तिपुटे विभिन्ने यथा मणिः क्रुद्धकणान्द्रभोगे ॥६०॥

यस्याकराद्रन्नमुषायलब्धन्तुर्वापि तप्तात्तद्वाप नान्यः ।

विष्णुं विना पीनजलेपि सिन्धौ दृष्ट्यापि कश् श्रोषदमाप पङ्के ॥६१॥

पृष्टेन भूभृन्मथनं महीन्द्रं विश्रत्यकोवाग् इवादित श्रीः ।

पृष्टं मुराराविव यत्र सा तु प्रीत्योरसोरश्रतुरा वताहो ॥६२॥

भिन्नः प्रबुद्धस्य न कण्टकेन यस्याश्रितोपि प्रसभं हरेस्तु ।
 निद्राविजृम्भाम्भजनतः श्रुता श्रीश्चाल नाभ्यम्बुजकण्टकेन ॥६३
 यश् शत्रुमप्याश्रितमेकवीरो दृगोदपादुत्तमदुर्महारेः ।
 आलिङ्गमानं व्यजहात् रक्तं कृशानुतापादुरगेन्द्रमिन्द्रः ॥६४
 अन्योपि तावत् करुणात्मकेन सर्वार्द्रितो येन किमु स्वबन्धुः ।
 लोकोदयायोदित एव भानो पद्मप्रबोयं प्रतिसङ्शयः कः ॥६५
 पद्मद्योतयन् यो जगदध्वरेषु शतहतावृष्टिमिवाम्बुवाहः ।
 मेरोर्विलीनस्य निजप्रतापाद्वर्ष धारामिव हेमवृष्टिम् ॥६६
 यः स्त्रीमरूपा इव विष्णुमाया वार्हीकसङ्गानिव गोसरूपान ।
 मत्तंभभूतानिव चाक्यमूर्त्वान पथ्यामये दादु द्विरदान मित्रयो गाः ॥६७
 शृण्वेण येनोज्ज्वलहेमरत्नं स्वं मार्गर्णन्तु न्नमपि स्वकोशान् ।
 पुनः पुनर्व्युत्थितमुत्तमाङ्गन्दशोत्तमाङ्गादिव राघवेण ॥ ६८
 गुणाश्च भूत्याश्च विरोधहीनाः प्रजाश्च पुत्राश्च मुखेन वृद्धाः ।
 श्रियश्च भाय्याश्च गुणानुरक्ता द्विषश्च दोषाश्च न यस्य ज्ञानाः ॥६९
 स्थितं मनो यस्य गुणेन सन्धितङ्गुणम् समृद्धो निजघान दुर्नयम् ।
 शयङ्गतम् सोप्यरिराष्ट्रसंश्रयस्त्रयन्त्रिवर्गाङ्ग्यमपि प्रशासतः ॥७०
 चिन्ता विचिन्त्याभरणा विचिन्त्यङ्कालक्रियालङ्कारणाङ्कि, यापि ।
 फलप्रसूत्याभरणा फलानि पात्रप्रदानाभरणानि यस्य ॥७१
 यश्चानियाच्चां परकोपहेतुं संहर्षिणानन्दानविकासिवक्त्रः ।
 चिरं विभर्त्तन्दिगजापि गीतिं कुतो द्वयहं पि प्रसवः फलार्थे ॥७२
 यः प्रत्यहं सत्स्वपि पण्डितेषु स्वयन्दर्श व्यवहारमार्गम् ।
 लोकस्य गोभिश् शमयंस्तमांसि गभस्तिमालीव सभानभस्स्थः ॥७३
 मयन्त्ररन्ध्रं विभेद पक्षजगन्प्रियार्थं शिविकास्थितो यः ।
 जितम्बरः कामजिनोऽज्जुं नग्नन्तु निजप्रियार्थजगतीतलस्थः ॥७४

1. According to Barth the correct reading is फलार्थी
2. The original has खे० but Bergaigne read it as ख०
3. The correct reading seems to be लक्ष्य० instead of पक्ष०

व्यायामकाले नृणराजपुञ्जं विभेदं भिन्नावनिभुङ्गणोपि ।
 यो मार्गणेनापरपार्श्वगेन राजत्वलाभेऽप्यनतिक्रुधेव ॥ ७५
 दिव्याङ्गनानाङ्कनकामतृप्तिश्च श्रीनन्दनः कीर्त्यमृताभिवर्षा ।
 यन्त्यैकचपव्रनिर्ग्रेव दूरे ममं विपश्चीत्रयवादनन्तु ॥ ७६
 साम्रं यतीनामयुतन्दिजेन्द्रानहन्त्यहन्त्यन्नवरेण देवान् ।
 हव्यः पितृन्तर्पयतिस्म कव्यः स्वयन्तु यः कीर्त्तिगर्णैरनुत्तमः ॥ ७७
 नियुद्धकाले बलिनोपि मल्लान् पुञ्जीकृतान्वाहुमहस्यवेगात् ।
 य आहरद्वाग्दश पातयित्वा दशाम्यमाजाविव कार्त्तिकीर्त्यः ॥ ७८
 त्रिधा कृषाणं कनिपातनेन यो लोहदण्डं सहसा विभेद ।
 ... .. योग्यमिन्द्रो वज्रैः कृपातादिव ताक्ष्यपक्षम् ॥ ७९
 नमोघनत्रिप्रतमायसं यः संक्रुद्धनोलोरागभोगभीमम् ।
 भरेण रम्भा(न)लवद् विभेदं दुर्गात्माचित्तानुकृतिं क्रुधेव ॥ ८०
 नालादिलाभे समवाप्य शिक्षां यम्य स्म नृत्यन्त्यवनोन्द्रकन्याः ।
 ... पि द्विपक्षत्रकलत्रगायां कीर्त्तिर्नरानर्त्तिं विनैव शिक्षाम् ॥ ८१
 निरीक्षणादिव वपुर्व्विलासप्रस्रद्धयेवाकृत सुप्रयोगः¹ ।
 वात्स्यायनादो कुसुमास्त्रतन्त्रं कृतार्थतां यस्य वराङ्गनानाम् ॥ ८२
 यः पारिजातामृतगन्धबन्धुन्दिङ्नागदानप्रतिपक्षभूतम् ।
 गन्धप्रयोगाञ्जितपुष्पपुञ्जन्दिव्याङ्गरागं पवनस्य चक्रं ॥ ८३
 पिष्टापि देवारसि दिव्यमाला रत्या प्रयन्नाहयितास्तनेन ।
 कर्पायितान्तर्ममददाहदापात् सुपुष्पनिष्पेर्पाजितैव यस्य ॥ ८४
 सम्पाहितो यस्य विपापहारं विद्याबलं वीक्ष्य भियाधुनापि ।
 गृह्णाति नागैस्स सह कालकूटश्च शङ्कं शशाङ्काभरणस्य कण्ठम् ॥ ८५
 हृदीन्दुमौलिंवदने सरस्वतीं भुजं भुवं वक्षसि यश्च श्रियं स्थिरम् ।
 द्विपि स्वदीप्तिं दिशि कीर्त्तिमर्पयन् पुरीं शुभं वास्तुधियं व्यदर्शयन् ॥ ८६
 शान्तस्य यस्यापि समित्समाप्तौ समुद्धतं तेजसि नोत्थितोन्यः ।
 सुप्तस्य विष्णोररगेन्द्रभोगं भीमे कुतः श्लोभकृतो मपेन्द्राः ॥ ८७

1. The original has probably गुणैरनुत्तमः

2. The original has क्रीपाणं

3. Perhaps we should read निष्ठा instead of निष्ठ

4. संप्रयोग gives a better sense, referring to a chapter-heading in Vatayāyana's *Kāmasūtra*.

य एकवीराप्यकरोत्सुयोधं शास्त्रानुसारेण विकामि दुर्गम् ।

ध्रमाद् ध्रमहंसिनतिगमनीप्रो ब्रह्मादयः किञ्चिदसन्ति मेरो ॥८८

बन्धुपत्रां रक्षति वायसोपि नेत्रस्विनेजम् सहने पि पद्मः ।

भृङ्गापि मन्त्रिच्छति नाप्रफुल्लादिन्यादि भृपात्रमतोऽन्वशाशः ॥८९

द्वावेव यस्य परलोकजये महायो मङ्गशोधितो वृषकृपाणवरौ तयोश्च ।

धर्मंश्च श्रुतेन परिशोधित एव शुद्धो नामिम् सदाप्यग्निशिरोभिरसृक्स्मवाहः ॥९०

कृगसिमित्रः स्थविरान प्रताप्य वालोप्ययस्त्रामर्यानि क्षितीन्द्रान् ।

आच्छिद्य दत्तं नमतेऽन्यराज्यमित्युक्तदोषो रिपुयोपिता यः ॥९१

पुञ्जीकृतानां मधुरापि वाणी योग्या न यत्काव्यकृतो कवीनाम् ।

गुडादि हेतुर्नितहितं मुधायाः माधुर्यवृद्धाविति कस्य हृष्टिः ॥९२

युक्त्या जितारेर्न च तत्कृलीनो यस्याश्रितान् प्रत्यवधीद्विराजा ।

वेगाहनाहिच्युतदन्तभिन्ना गृद्धा मृता माङ्गमलवार्थिता हि ॥९३

नागेद्ववक्तव्यपदुष्टतयेव भाष्यं मोहप्रदं प्रतिपदङ्किल शाब्दिकानाम् ।

व्याख्यामृतेन वदनेन्दुविनिर्गतेन यस्य प्रबोधकस्मेव पुनः प्रयुक्तम् ॥९४

नीलोत्पलाम्बुजवनाकृतिनापि सम्यगन्वीक्षितङ्क्षणकटाक्षनिरीक्षणम् ।

यस्य द्विपाश्र्वललापुरुपादिरत्नं वज्रप्रभृत्युपलराशिषु का कथं च ॥९५

अन्ये खिलङ्कनकवङ्गवि मन्यमाना लाभग्रहग्रसनमृद्विधियो विनिन्शाः ।

यो हृष्टिपाटववशात् नुतोनुपश्यन् हेमापि लोष्टुमयवन् किमिदं विचित्रम् ॥९६

कामं मृगाधिपतयोऽहरिणानिवान्ये रक्षां विहाय पतिशब्दमुदग्रमाप्त्वा ।

प्रन्ति स्वकान्तृपतयो ब्रह्मवस्ववृत्तेस् सदृत्तिदः पृथुरिवास तु यः प्रजानाम् ॥९७

हेमप्रतानममलङ्कृतचारुशृङ्गं रभ्रङ्कपैर्विविधसौधमुराधिवामः ।

अत्यन्तदन्तुरितभागनया भुवो यश्चक्रे पुरा पृथुसमीकृतिमुक्तिशङ्काम् ॥९८

कामोऽभवत् कलितकोमलकाम्मुक्त्वात् कामं प्रकाममपकारिणिकारधारी ।

मंवंतु तत्प्रतिनिधिर्वपुषा कृतोऽयमित्यब्जयोनिरसृजहृदकाम्मुक्त्वं यम् ॥९९

आक्रम्य येन करकोमलयानुलिप्ता सौरभ्यवासितदिगन्तरया स्वकीर्त्या ।

विन्नापि सान्द्रमधुखंडभमेदमाढाभूयो नु भूमंवति गन्धवतीति सार्था ॥१००

1. In these inscriptions खेटभ always occurs for कंटभ ।

अन्ये नृपाः कलिजिताः कलिजित् योऽन्यो न्यायाभिरक्षितजगज्जगदेकवारः ।
 आदित्यशत्रुरपि किं रभृतनाममात्रो विष्णो अत्र सत्तरेणा यदि सहिकंगः ॥१०१॥
 हुङ्कारद्वयहरिताडितनागवाद्ये हृद्ये स्वरेण रिपुवेशमनि मल्लिकानाम् ।
 अद्यापि यस्य पटुत्रोदयकवोरितानि वृत्तानि नाटयति नृत्तपटुर्मयूरः ॥१०२॥
 नदिदमुदकसारन्नेन खानन्तटाकञ्जितमिव विधुविम्बं पानितं वक्त्रकान्त्या ।
 भुवि निपतनवेगाद्धौतधौनं विलीनं विगलितभृगमुर्ध्वविध्रमादर्शविम्बम् ॥१०३॥
 स चाप्रयायी ददतां समस्तांस्तान् भायिनः कम्बुजभूभृदिन्द्रान् ।
 पुनः पुनर्याचित इत्ययं यम् स्वयम्भमेतुः पारपालनीयः ॥१०४॥
 अवेक्ष्य मां स्वल्पतटाकपालान्नेनान् हरेयुस्तदुपपन्नम् न्यान् ।
 सरोपि गुप्सन्धनदम्य यन्नात् कुतोपि भीमस् भदमोन्ममाथ ॥१०५॥
 सुवन्तटाकस्तनजैः पर्यामिस् संवर्द्धिता ये तस्मालवत्साः ।
 वयस्स्वराव्यक्तकलप्रलापास्तानक्षनं रक्षत पापसर्पान् ॥१०६॥
 श्लाघ्यानि रत्नान्यपि याचकेभ्यो ददत्यसङ्गन्ददतां वरा ये ।
 एते भवन्तो जलमात्रमत्र कथन्न मल्लं वितरंयुरेव ॥१०७॥
 ज्ञानञ्च सन्त्य मृतिरेव याच्न्वा राज्ञो विशेषेण तथापि सास्तु ।
 धर्मस्य हनोर्मर्गणं हि शस्त्रं सनामनस्त्यागिन एव याचे ॥१०८॥

No. 63 EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASOVARMAN

This inscription was edited in *ISC. 432* (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Sloka* (19-102), *Vasantiatilaka* (103). V. 27 probably alludes to *Raghuvamśa*. IV. 5. V. 34 refers to Pravarasena as author of *Setubandha*. There is reference to *Sinhāvalokitanyāya* in v. 73 and Gautama's *Nyāya-Sūtra* in v. 89.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62.

आशामकृन् निशशङ्कुं यो द्विषोऽन्यर्थिनोऽनिशम् ।
 दक्षिणा(श)ान् त्रि(शङ्कोर्ण)यमोपि सहते श्रिताम् ॥१६॥

प्रजाप(ते)र्..... प्राक् प्रजाध्वंसिनो मुखात् ।

निर्ययुत्य(')स्य... . द वृद्धयर्थं शामनाभूतनम् ॥२०

विहाय विषय(क)प्(टा)न्त्रैरिवर्गादि नो विशन ।

विमु(क्तो).....(य)स्य मण्डलन्निगमनेजसः ॥२१

शि(रः) ..... रिपुरुद्धाघयन्निजम् ।

..... (यस्या)ङ्घ्रि नखज्योन्स्त्रामलयजाभ्युभिः ॥२२

..... मदार्याब्धेद्वेरोद्धता ।

इति ..... दोषाब्धेर्या वभागोरसा श्रियम् ॥२३

(क्षत्रं) विलङ्घ्य (भूम्ना)ग्निं द्विजार्थं प्राविशद्धरिः ।

(क्षत्रं)युतग(ण)ार्थन्तु यम् स्वनेजोनलं रजः ॥२४

(यो)गान्महावराहेण सुपात्रंनरकङ्किल ।

(धरणी ये)न' तु स्मरं गरीयाञ्जनकोद्धृतः' ॥२५

क्रोधादिवह्यो यस्य न मनश्शेकुरीश्रितुम् ।

तन्निवासेश्वरशिरोङ्गायभयादिव ॥२६

वातायन्ते(हतो ?)श्च इव या श्रीरन्यत्राचिरप्रभा ।

रधाविव प्रतापाढ्यो चाया' यत्र तु सा (स्थिता) ॥२७

महाभाग्योप्यनयजं योऽज्जहात् सिद्धिकण्टकम् ।

पुरा क्रान्ताप्यविकला यङ्कीर्तिः पङ्कताङ्गता ॥२८

कल्याणविग्रहपरं रोद्धुन्ध्रुवगतिश्रितम् ।

यमुद्युक्तोपि भूभृन्नो रविं विन्ध्य इवाशकत् ॥२९

येनार्द्धच्छिन्नमप्याजौ रिपुवृन्दन्नतिश्रितम् ।

वर्जितं संहिकेयाङ्गश्चक्रिणव सुधाश्रितम् ॥३०

1. This is Bergaigne's reading. Barth reads "मुद्धार्याब्धे"

2. Read सुपुत्रं

3. Bergaigne reads केनापीशेन

4. The original has जनकाद्भवः

5. Read द्याया ; चाया may be derived from चय, a form sanctioned by Pāṇini.

परिरम्मे सकम्पोष्णौ स्मृत्वा यमरिदंपती ।
 परम्परमशङ्केतां किं कामात् किं भयादिति ॥३१
 नैव कामादिविजयाज्जिनेन्द्रिय इतीरितः ।
 योगप्रणिधिदुर्वारपरार्थकनयापि यः ॥३२
 येनाश्रमशतं शस्तं पितृदेवातिथिप्रियम् ।
 भोगोपभोगभाग् भूतिभाजनं भाविनं भुवि ॥३३
 येन प्रवरसेनेन धर्मसेतुं विवृण्वता ।
 परः प्रवरसेनोपि जितः प्राकृतसेतुकृत् ॥३४
 अपराजितजेतापि जितं परिहरन्नपि ।
 केनाप्यज(वि ?)जितङ्कान्त्या योऽजयज्जलजध्वजम् ॥३५
 तृषा समं भुजङ्गारिजित्वा गुरुवसून्यदात् ।
 अर्थिभ्यस् सुप्रतीकोपि विभावसुरपोरितः ॥३६
 नालङ्कुगान्तमुत्तर्तुमपि विद्वन्मनोऽनिशम् ।
 यस्य तत्सारविस्तारभाराक्रान्तिफलमादिव ॥३७
 सर्व्वकामसमृद्धस्य यस्य विज्ञानिनो मही ।
 समाक्रान्तिप्रहरणात् कृतकामेव कामिनी ॥३८
 पूर्णः कान्तेपि कामे यो धर्ममर्थंरपूजयत् ।
 प्रायः प्रियकरात् प्रेयान हितकारी बहुश्रुते ॥ ३९
 यस्यावार्य्यप्रतापत्वाद् द्विषं पादाश्रितोऽदहत् ।
 भानोस्त्वन्दुहतः पद्मो भूभृद्वारितनेजमः ॥४०
 बन्धातुरर्वाल्लिख्यो ज्येष्ठो निद्राधिकाऽनुजः ।
 इन्द्रोपेन्द्रावपि व्यस्तो श्रिया जुष्टो विनैव यम् ॥४१
 सहस्रगुणपत्राढ्यं कल्याणस्थितिकर्णिकम् ।
 सुतेजः केसरं यस्य धानृपद्यायिनं यशः ॥४२
 यत्र त्रिनेत्रभीत्येव दत्त्वा गुणनिधौ स्मरः ।
 नूनं स्वकान्तिरत्नानि जगच्चित्तगुहाङ्कनः ॥४३

लक्ष्मीञ्जहार नरकादसिपत्रवनाकुलान् ।

सदक्षिणः करो यस्य प्रजामिव निजाध्वरः ॥४४

सूर्य्यतप्ताम् मदाप्युष्मिन्प्रन्त्यगापि भूभृतः ।

यत्तेजमाशु तु स्पृष्टाः प्रणेषुः कुलभूभृतः ॥४५

भ्रान्तो मन्दरविभ्रान्त्या कीर्त्या पश्चात् कृतामृतः ।

रक्तश्रोः श्रीपतेर्यस्य प्रतापः कोस्तुभायितः^१ ॥४६

यस्य तस्थौ मुखं पादो भूभृन्मकुटकोटिपु ।

तोक्ष्णकण्टकभीमाजितरणाभ्यसनादिव ॥४७

यस्य लब्ध्वा भुजाश्लेषं मुखं वभ्राम भूतये ।

लोकोऽयं माधवस्येव मन्दरोऽमृतलब्धये ॥४८

यम् सर्व्वदानवयशोवद्धंतापि द्विपो बलान् ।

अहरद्भुवि रत्नानि वर्षन हरिर्निवापरः ॥४९

वरास्त्रपाटवेनापि न रूपेणैव यः स्मरः ।

तथा हि प्राहिणोदम्ब्रं संमोहनमरिं प्रति ॥५०

मयन्सभाप्रगल्भोपि योऽन्यम्ब्रीहप्रथमोमुखः ।

चन्द्रचन्द्रिकया मुपः किन्त पद्मोपि शारदः ॥५१

यस्यादयज्वलन्मित्रं रिपुस्त्रीवाप्पदुर्दिने ।

भानि लोके यशश्चन्द्रो द्रुनाग्निमृगमण्डलः ॥ ५२

तेजस्विनोऽधूर्ध्वचरशः शुक्लपद्माश्रयोपि यः ।

भूच्छायामलिनो तेनदुरिवाध्यापृण्णमण्डलः ॥५३

यस्याल्लक्ष्मीप्रगये सर्व्वभूभृरुः हरत् ।

दूरन्तिरस्य कुरवं करो मधुकरो मधु ॥५४

तमःपूतियुनो यस्य यशम् सुरभिनिर्मलम् ।

मदागतित्वे पि समे जयत्येव मनोनिलो ॥५५

हृदयाम्बुजवक्त्राब्जपादपद्मानबोधयन् ।

यस्य प्रज्ञाबुधश्चत्रशिरोरत्नमरीचयः ॥५६॥

मुक्ताधारविशेषं यः सर्वतो गुणमुत्तमम् ।

अहरन्न हस्त्यम्भो मेध्यादेव गभस्तिमान् ॥५७॥

येनारिश्चरपि हता भक्तैर्भुक्तेव तत्कुलैः ।

सिद्धहोमि पिवत्येव भृङ्गो गजमदच्छटाम् ॥५८॥

सत्येनानुगतं यस्य चित्तमाज्ञा समाहता ।

सेवकेनेव पट्ना कृतङ्काय्यमनन्दिना ॥५९॥

जगतां मृष्टरायत्यां तदात्वे वृत्रहारिणः ।

मदा विष्णोः स्त्रियं हन्तुर्निन्त्यङ्गुर्म न यस्य तु ॥६०॥

यं महेच्छस्महावीर्यमवलशयतोपिणम् ।

लक्ष्मीः प्रवृद्धमफ्लीवं मुरनो कथमत्यजन् ॥६१॥

तेजस्विमण्डलविभां हरद् यस्याश्रितं करम् ।

तेजोहतारिकान्तारं रथाङ्गमिव शार्ङ्गिणः ॥६२॥

गुणप्रतापप्रसरप्रतप्ता येन निर्म्मदाः ।

प्रजान्त्यक्तवारिभिस्स मार्द्वन्दीपाः कापि वने द्रुताः ॥६३॥

पूर्णम् सदा सदानोपि देवादीन्तर्षयन्नपि ।

यश्चन्द्रस्त्वर्द्धमासेन कृशो देवाहत मृतः ॥६४॥

उतङ्कं वृत्रहायच्छद् गोमयच्छन्नामृतम् ।

लोके वाक्छन्ना यस्तु दुर्गमा महताङ्गतिः ॥६५॥

इत्थं हर्तुमलं लक्ष्मीं यस्याग्रेऽरिकरो रणे ।

सपद्मकुञ्जलनिभो यदा शिरसि दर्शित ॥६६॥

गुणाधिकतया येन सर्वं तेजस्विनो हताः ।

वज्रेणेवान्यमणयो भानुनेवानलादयः ॥६७॥

वीर्यत्यागहतो यस्य परोपि स्वात्मनाङ्गतः ।

हेमतामिव हेमाद्रिश् शम्भोर्भूयश् शिलोच्चयः ॥६८॥

देशकालप्रयुक्तोऽरिरपि यस्येप्सितार्थदः ।
 गौर्या शम्भोः करोत्येव रतिं हृदि कृतस् स्मरः ॥६६
 विद्वदग्रहणतुष्ट्यर्थमिद्विसुप्रीत्यवश्वनाः ।
 प्रापुष्यस्याङ्घ्रिमाश्रित्य न्यायारम्भमिवार्थिनः ॥७०
 सुदूरमुपरिस्थोऽपि गुणंगासन्नवत् स्थितः ।
 शुद्धे यश् श्रीपतिपदे शरिन्दुरिवाङ्शुभिः ॥७१
 मण्डले कुर्वन्तस् मिद्वहं यस्य निर्मलविप्रहम् ।
 शुद्धिभ्रन्द्रादहो दूरे स्त्रीदृष्टिं वहतो मृगम् ॥७२
 शूरवृत्तमपि त्यक्तं येनान्याय्यं तथापि तत् ।
 सिङ्हावलाकितं शास्त्रं हतङ्क्रान्तौ न भूभताम् ॥७३
 यस् स्वचक्रान्तरे कृत्वा तप्त्वा तेजोभिना गुरुः ।
 करे कोत्तिमुधापूष्णां पृथिवीकुण्टिकामधात् ॥७४
 मृदितादरितो रत्नं सूरिशूरादि योऽग्रहीत् ।
 कुर्वन्त्युरगरत्नानि न दैरमुरगारिणा ॥७५
 यस्यावर्द्धन्त मुहृदो धर्मार्थावाप्तिदानवन् ।
 क्षयङ्गतास्तु रिषवस्त्यागाः कामकृता इव ॥७६
 असति प्रतिकत्तव्ये स्वदोषं यो गुणाकरः ।
 म्नुतिन्नत्त्वोक्तिमशृणोच्चारणाच्चारकादिव ॥७७
 शवं योऽजीजनत्तेजो रोषजिन्मृद्धतोऽमलम् ।
 ब्रह्मा तु रोषवशगो ललङ्घनीललोहि(ह)(तम्) ॥७८
 यस्यैकसार्वभौमाङ्को ह्लादि ... .. ।
 कलाशतशलाकाढ्यं सितच्छत्रायित(ं) यशः ॥७९
 यज्ञाग्निभूमगुरभिव्यक्तमद्यापि दिङ्मुग्वम् ।
 यस्य चुम्बत्यविरतन्तद् यशः प्रसरो यदा ॥८०
 धात्रा तपनमुल्लिख्य निर्मितो नु तदङ्शुभिः ।
 प्रतपन् भुवनं यो हि तन्मुखाब्जमबोधयत् ॥८१

दुर्गाश्रयमपि प्राप्य ... घा ... यु ।

* सङ्हरन्माधवीं लक्ष्मीं कुर्वन्नोशः पदे रतिम् ॥८२

वामनो दानहानेः प्राग् विघ्न( ) वलिमुखेऽकरोत् ।

नरसिङ्गोऽपि यस्योरुदाने वलिजिनो न तु ॥ ८३

कुर्वन्नप्याश्रमशानं शिवधर्म्मं भजन्नपि ।

चतुराश्रमकर्त्तृति क्षत्रधर्म्मभृदीरितः ॥८४

कृपया कृपणानाथदीनादीनात्मपुत्रवत् ।

पालयन्नपि योऽजस्रं विशेषज्ञ इतीरितः ॥८५

* सम्यक्पालनपृष्णार्थजितं जगति येन च ।

दूरेऽपि नाचरच्चौरो दण्डपातो नवो वन ॥८६

श्रुतिश्लाघ्या फलकरी देशकलानुसारिणी ।

आज्ञा यस्याप्रतिहता जगतीव जगत्पतेः ॥८७

यस्यापि वपुराह्लादि ह्लादिनीषु स्मरानलम् ।

प्राज्यं प्राज्वलयन्नीरन्नीरदालीध्विवानलम् ॥८८

यः पक्षधर्म्मं सङ्साध्य दृष्टान्तागमहेतुभिः ।

अप्रमेयतमः पक्षमजयन्न्यायवित् कलिम् ॥ ८९

नित्येऽपि काष्ठापगमे गलत्यपि दृग्गम्भसि ।

जज्वालंवारिकान्तानां यत्प्रतापानलो हृदि ॥९०

नयप्रतापनिगलप्रथिता येन नाचलत् ।

श्रीर्म्मोहितास् स्वपतयोऽनया पापरता इति ॥९१

रिपुकान्ताशये यस्य तेजो हुतवहं व्यधात् ।

तेजस् सूर्यस्य लघयत् सूर्यकान्ताशयेऽग्निचित् ॥९२

व्यापिना पटुना तत्त्वहेतुना तपनाथिनः ।

यश्चाराङ्गशुसहस्रेण जगन्मतपयोऽग्रहीत् ॥९३

स्वयङ्गृहीतरन्नोपि बान्धवाद्यैस्तुतोष यः ।

स्वयङ्गृहीते धनदो रुष्टो भ्रात्रापि पुष्पके ॥९४

अनङ्गाङ्गवपुर्लिलङ्गमीश्वरव्याहृतिश्रुतिः ।
 विष्णुवीर्यंक्ष्णं लोके सति यत्र व्यजायत ॥६५
 ह्योऽपि सनि युद्धे यो जगादेव मुभापितम् ।
 पोतोद्वान्तमिवानेकजयपद्माधरासृतम् ॥६६
 यद्विद्विगेहे मदाद्वन्यः क्रान्तच्छायङ्गजाशया ।
 वभञ्ज स्फटिकस्तम्भं यशोङ्कुरमिव द्विपः ॥६७
 यः कामस्यापि पूर्णत्वं व्यभ्राद्धर्माथंयोरिव ।
 द्विष्टेऽपि सन्निने प्रायो दयात्मा हि कृतोदयः ॥६८
 यश्चावहुमनां लक्ष्मीमकृतोरसि वल्लभाम् ।
 क्रीर्त्तिन्तवाशामगमयन् पटुर्भाय्या मनोहृतौ ॥६९
 यो धर्मणापि दुर्द्धर्पः प्रतापे सनि किं पुनः ।
 आस्तां सिद्धो वृषस्थस्य को हरस्य पुरस् स्थितः ॥१००
 जह्नुर्गिन्द्रायुधं भूपकिरीटमणिश्मयः ।
 प्रत्यहं यस्य चरणस्पर्शलब्धवल्ल इव ॥१०१
 किमेवमपदानं स्यादिति यं प्रत्यसङ्शयः ।
 सत्यगस्त्ये निपीताब्धौ विष्णो वाक्रान्तविष्टपे ॥१०२
 नेनावनीशपतिना तदिदन्तटाकं
 खानं प्रफुल्लतरुनीरमुदीर्णमालया ।
 नृत्तभ्रमप्रसरपानितशान्तवेगा
 मूर्द्धो त्रियत्सरिदिव त्रिपुगान्तकस्य ॥१०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62.

No. 64 EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *ISC*. 152 (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Sloka* (19-102), *Vasantalilaka* (103). Attention may be drawn to v. 31 which alludes to Bhāravi, and

probably also to Vasu(bandhu). V. 44 refers to Sāṃkhya philosophy. V. 69 mentions Guṇāḍhya as a Prākṛt writer, Viśālākṣa as the author of a work on *Nīti*, Śūra as having triumphed over a rival named Bhīmaka, and perhaps Jina as the author of one of the Pūrvas named Kalyāṇa. V. 70 alludes to poet Mayūra

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62.

वपुर्वीर्यैकनिलयो यः प्राण इव चक्रिणः ।

कृत्वा स्वाङ्गं हरिणाङ्गमनङ्गाङ्गे निवेशितः ॥१६

... (अक्ष्) यप्रिना न्वीशस् सल्लभ्यो क्षीन्दुना स्मर(म्) ।

कृष्टाक्षिभानुनाकृष्यन्दिव्याङ्गमकृतेव यम् ॥२०

येनामलास्यविभया जितं पूर्णैन्दुमण्डलम् ।

पृथिवीमण्डल(च्छा)यास(ङ्)क्रान्त्यस्(पृ)ह(ण)ादिव ॥२१

यस्(तु)ङ्गमप्यनालभ्य (नि)जमुजजितञ्जगत् ।

... दाप्तराज्यस्तु शक्री वामनविक्रमात् ॥२२

कामार्थं धर्मविद्वेष्टुर्भयार्थोद्विहितुतः¹ ।

(अ)जहाङ्गा(तु यो धर्मे( ) मर्त्यधर्मन्दिपन्नपि ॥२३

... .. न्मलभागिन्दुरुत्थितः ।

(जया)त्तु यस्य कीर्त्तीन्दुरमलस् स्वच्छतेजसः ॥२४

प्राप्याज्जुनो जिताङ्गुष्णा( ) प्रिया( ) भ्रातृपदोद्धृतौ ।

व्यध(१)ज्जिष्णुस्तु यो लक्ष्मीं दीप्ताञ्जनपदोद्धृतौ ॥२५

(अ)प्रिय(म)र्दन अभून्निश्छिद्रान्निस्तुतो भुजात् ।

(न)रसिङ्ग इव स्तम्भात् प्रतापो यस्य भीषणः ॥२६

योऽसिवैद्यप्रहितया यशश्चन्दनचर्चया ।

... ज् जयधिया शिष्टो^३मुक्तशेष^३ ... युधि ॥२७

1. The reading is very doubtful.

2. Or शिष्टो

3. Probably मुक्तशेषो

शिते शितं पटु खरे वृत्तं यस्यानुकुर्वतः ।
 मान्यमर्कं मणेर्व्वज्रन्नु हारः^१पक्षपातिता ॥२८,
 भुवः क्षत्रकलत्राणि पाययन्पतिशोणितम् ।
 भजन्नप्यनृशङ्सो यो नुतोऽन्यस्त्रीपराङ्मुखः ॥२९
 चित्रं यत् त्रिदशान् कामान् द्विजान्धाता विधून्व्यधात् ।
 न नरानमरान् यत्र वपुःकान्त्यामृताणवे ॥३०
 जगन्मानसक्रोशेषु न्यस्तङ्गुणवसु स्थिरम् ।
 दोषदस्युहतेर्य्यस्य तद्भारविवृतेष्वपि ॥३१
 यस्याजस्येव दग्धारेः प्रवृद्धस्याङ्घ्रिपङ्कजम् ।
 नम्रशेषसहस्रोच्चैशिशरोरनाङ्गुबोधितम् ॥ ३२
 नागाद् गदन्नुदन्तीव शीतयन्तीव भानुभाम् ।
 दहन्तीवेन्द्रहृक्पद्मन् दुता यत्कीर्त्तिचन्द्रिका ॥३३
 नरवाहनरत्नाढ्यो भूभृत्पतिशिरोधृतः ।
 परमेशस्थितिश्चाढ्यो यः कैलाम इवापरः ॥३४
 गुणरत्नविमानेन राज्ञामूर्द्ध्वचरोपि यः ।
 न शासनेन पतितो वसुवद् धर्मवित्तमः ॥३५
 एकदोहानवृष्ट्या यः स्वस्यातिथिमवर्द्धयत् ।
 युधि सव्यापसव्योत्थैर्वाणवपैस्तु वज्रिणः ॥३६
 योऽजहात् प्रत्युपकृतिन् त्रातंव प्लवगादपि ।
 प्रतीक्षमाणं लघयन् राघवं प्रत्युपक्रियाम् ॥३७
 करिष्यन्नेकपत्नीं यस् सर्वभोग्यामपि श्रियम् ।
 तत्पाज तत्प्रियसखीन् दूरं विकृतिशम्भलीम् ॥३८
 नखाङ्गुदण्डैः पादो पि यस्य नम्रमहीभुजाम् ।
 मौलिरत्नाङ्गुमवधीद् वर्णसङ्करकारिणम् ॥३९
 सिषेच दग्धवारिधरां यस्तत्कान्तादृगम्बुभिः ।
 स्वान्तर्द्धामाभिधूमौघमहामेघस्रुतैरिव ॥४०^१

1. This gives no meaning. The word is probably हरेः ।

यो विराजापि न जहौ सत्यं युधि युधिष्ठिरः ।
 द्विजाढ्ये पि वने जातस् सत्यन्द्रोणभियात्यजत् ॥४१
 सर्वभूपैरपि कृतङ्कर्म कामार्थकारणम् ।
 अधर्म्यन्नान्वकृत यो धर्मस्य सुहृदो वशात् ॥४२
 नोच्चैश्शिरस्त्वमपि यो हतस्योच्छेदजन् द्विषः ।
 सेहे द्युलक्ष्मीश्च पदं भूमन्मूर्द्धि द्रुतस्य च ॥४३
 लोकोदयेष्वविकृतेः प्रधानात् प्रकृतेरपि ।
 यतो वदन्त्यसाङ्गयन्तु तत्त्वज्ञा गुणविस्तरम् ॥४४
 दूषणादिहतेय्यस्य कीर्त्तिव्वेहुमुखाहता ।
 क्रान्ताब्धिरपि दुर्द्धर्पा राघवस्येव मैथिली ॥४५
 बालैकशक्तिविधनौ न शक्ता बह्वयस्त्रयः ।
 एकश्च शक्तित्रयं वृद्धं परार्थन्तु बभार यः ॥४६
 वनान्महावराहेण मुक्तैकेनोद्धृता मही ।
 न तु यस्यारिवेशमोर्वी महाक्रोडशतैरपि ॥४७
 भूभुजे भारती वक्त्रे लक्ष्मीव्वक्षसि रक्षिता ।
 कीर्त्तिस्तु गत्वरी दिक्षु येन रोपादिवाप्तिता ॥४८
 मर्त्यधर्मविरक्तो पि योऽर्थत्यागी जितस्मरः ।
 भूमण्डलेन बुभुजे धर्मकामार्थमण्डलम् ॥४९
 कामाद् वाणजयाहूतो योऽनिरुद्धो पि तेजसा ।
 न वृष्णिरिव चित्राढ्यश्चित्रलेखाङ्किताकृतिः ॥५०
 अस्त्राश्रुसिक्तां विधवां भार्गवो गामदादिति ।
 स्पर्द्धयेव गवेन्द्राढ्यं हेमाढ्यङ्गोयुतन्ददौ ॥५१
 यो वामबाहुनाप्याशु जहार मदकुञ्जरम् ।
 हरिं हरन्तन् द्विरदं भुजाभ्यां विहसन्निव ॥५२
 अधो भूमृच्छिरः कुर्वन् पुष्करावर्तको युधि ।
 यः कीर्त्यैकाणवङ्कृत्वा सञ्जहार भुवश्च श्रियम् ॥५३

श्रुतिमात्रे नृपा यस्य न्यस्तास्त्रास्तेजसा जिताः ।

अमर्षादिव तत्कन्याः कामायुधमधारयन् ॥५४

वयसा तरुणो योपि सत्यं वृद्धो गुणेन तु ।

धर्मसुहृदमालम्ब्य राजमार्गङ्गतो यतः ॥५५

यो वङ्शश्रीश्रुतकलावयोवीर्य्यवपुर्व्वलैः ।

विमदोप्युग्रसङ्ग्राममहालाभमदोज्ज्वलः ॥५६

यो धाम्ना पूर्व्वमप्याप शृण्वन्नवनवं यशः ।

श्रुतालिंगीतिस् सिङ्गहेन स्वाङ्गलग्नेभदानतः ॥५७

मृदुतेजसि यं शान्तमुद्धतन्तिगमतेजसि ।

पद्मोप्यनुकरोतीह श्रीस्थिरस्थितये ध्रुवम् ॥५८

बलादुद्धृत्य यशसे भूपं पुनरतिष्ठिपत् ।

स्वस्थानेऽमृतलाभाय योऽनन्त इव मन्दरम् ॥५९

दुर्पोष्णतप्त्रा राज्यश्रीमदिगामदमोहिताः ।

शान्तिमापुनृपाः पीत्वा यस्याह्लादि यशोमृतम् ॥६०

यो रत्ने स्थापिते पात्रे शोधिते भुवनाङ्गने ।

सुलग्नाञ्जयशब्देन कीर्त्तिं स्वप्रतिमां व्यधात् ॥६१

(न)यन् सुहृत्सहस्राणि लक्ष्म्यात्मसमतां व्यधात् ।

यो लाघबन्धनपतेः पश्यतो नम्रमीश्वरम् ॥६२

यस्य कीर्त्तिर्गुणाढ्या या मूलङ्घनरयादिव ।

पतिता भूसमुद्राद्रीन् क्षमागाम्भीर्य्यधैर्य्यदिक् ॥६३

बद्धन्तोपि जगद्विभु गमयन्तोपि वल्लभाम् ।

कीर्त्तिङ्केनापि यस्योक्ता विनयाभरणा गुणाः ॥६४

नेत्रास्याङ्घ्रि कराम्भोजैर्य्यस्य व्याप्तं यशोविसम् ।

श्रीपद्मविस्तरस्येव जङ्गमस्य जगन्नादे ॥६५

येन कीर्त्तिप्रभारत्न(ः) पूर्णभुवनकोशकम् ।

करे रात्रिचरस्येन्दोश् शङ्कयेव वृषाङ्कितम् ॥६६

यस्यारुणमणिप्रायैः स्वर्णैः क्रोड़मुखोद्धृतैः ।
 अद्यापि लग्नोपाग्निसकुलिङ्गैर्वारिवासभूः ॥६७
 लोभो जितेन्द्रियस्यापि यस्याजिज्ञानकीर्त्तिषु ।
 स यदि स्यात् परस्वेपि जगत् स्यादुच्छृत्तिवत् ॥६८
 पारदः स्थिरकल्याणो गुणाढ्यः प्राकृताप्रियः ।
 अनीतिर्यो विशालाक्षश् शूरो न्यक्कृतभीमकः ॥६९
 मयूररचिते पादस्तवे तुष्टोऽङ्गुमानिति ।
 स्पृष्ट्वैवान्वहं प्राज्यराजहङ्गसकृते तु यः ॥७०
 नालन्तपति यत्रारिर्निर्माल्यमपि योपिताम् ।
 हर्तुं भानोस्तु तपतो मातुर्भूपा हतारिणा ॥७१
 राज्यधियो ददर्शाङ्गं मुनिगूढं रतावपि ।
 सर्वतो दृष्टिबाहुल्याद् यश् शच्या इव वृत्रहा ॥७२
 एतावानक्रमो राज्ये कृतो येन यदा विभुम् ।
 कलिं हत्वा गुरुकृतङ्कृतङ्कृतयुगं पुनः ॥७३
 उन्नतानान्दहच्छायान्नतानां परिवर्द्धयत् ।
 व्यस्तानि भानुतेजांसि यस्य तेजः पराभवत् ॥७४
 मधुग्वेदभ'सङ्ग्रामे सञ्जहार हरो हरेः ।
 लीलां यस्याप्यरिध्वङ्गसे प्रनृत्यन् कीर्त्तिविस्तरः ॥७५
 यस्य क्रोधाग्निना दग्धा दृढायुधधरा युधि ।
 वीराक्रन्दाः स्मरारेस्तु स्त्रीसुहृत्कुसुमायुधः ॥७६
 अत्युत्तुङ्गातिधवला विवृद्धा द्विङ्गृहप्रिया ।
 श्रीभूभ्यां यस्य यूनोपि कीर्त्तिः केनापि वल्लभा ॥७७
 चक्रीवाक्रान्तलोको पि यः पादन्दूरविक्रमः ।
 प्रादाद् द्विण्मूर्द्धिमुक्ताब्जङ्कताङ्गि मधुपरिति ॥७८

1. Read कैटभ

2. This verse is identical with v. 67 of No. 65 with the exception of अरि for द्विट

मित्रस्य कीचकशतं स्वं भीमो द्रौपदीरितः ।
 रिपोर्व्वङ्शसहस्रन्तु योऽदहत् कीर्त्तिचोदितः ॥ ७६
 हरेन्दुरपटुश् शुद्धः श्रीप्रियः कोस्तुभो^१दृढः ।
 सदा लोकैकभूषा यो न तद्दोषस्तु तद्गुणः ॥ ८०
 भूभृन्मुखोदितं यस्य यशो गायन्ति तत्स्त्रियः ।
 वल्मीकजमुखोद्गीर्णं^२ स्वपुत्रो राघवस्य तु ॥ ८१
 हन्तुन्तेजोनलनालं भुजे दानाम्बुवृष्टयः ।
 यस्य भूत्यै न तास् सो पि सन्धिनेव स्थिताबुभौ ॥ ८२
 एकः स्थितो पि तेजस्वी योऽधृष्यो दुर्मदारिभिः ।
 और्व्वानलस्तत्कवलैः कल्लोलैर्लुन्दितः^३ कदा ॥ ८३
 उभयोहभयेनैव श्लाघ्या रतिरभूद्भुवः ।
 श्रीक्रोडदन्तैरधरे नितम्बे यत्करेण च ॥ ८४
 नैव चामीकराकारं यस्याङ्गं स्वान्तमप्यहो ।
 यत् कृष्णगतिविश्लेषं दृढं रसमधूकृतम् ॥ ८५
 चिन्ताभारो न विद(धौ) सुवृत्तोन्नतमण्डलः ।
 दुर्गाङ्गार्द्धस्तन इव स्थाणोर्यस्यारतिं हृदि ॥ ८६
 बलक्षपक्षकालान्ते कीर्त्तिज्योत्स्नाञ्जहार यः ।
 कलङ्कसैहिकेयास्यान्माधवी विधुमण्डलम् ॥ ८७
 वरास्त्रेणाप्यसंभाव्यो बाल्ये यस्य बधोऽरिभिः ।
 परः कुवलयापील^३संभावितबधो हरिः ॥ ८८
 यस्येभकुम्भसिन्दूर(र)क्तेन सरिदम्भसा ।
 कलिदङ्ग्राहतिवलाद्भूः स्नुतास्त्रेव यायिनः ॥ ८९
 सुमङ्गलस् सुसिद्धिर्यो हरेस्त्वादौ नगोद्धृतिः ।
 मध्ये विपाप्मेणं ह्यन्ते युद्धङ्किन्नामृतं हतम् ॥ ९०

1. Read कौस्तुभो

2. Read लुण्ठितः

3. Read पीड

करं प्राप्याप्रतिबलं विराट् सुवलवानपि ।
 यस्य संपातिरपतद् घृणिक्कर्मघृणेरिव ॥ ६१
 येन सुस्थानया दीप्त्या दययालङ्कृतञ्जगत् ।
 मुखमन्तर्जले मूलं भानौ पद्मस्य शोषणम् ॥ ६२
 यो युद्धलब्धमिद्वेद्धं पात्रे चन्द्रादिकं वसु ।
 जयश्रीशेषमदिशद् विष्णुर्हव इवामृतम् ॥ ६३
 लक्ष्मीर्लक्ष्मीपतेर्यस्य सद्भिस् सद्भिस् स्वयं हृता ।
 सुधा सुधामुजा लभ्या सुरेन्द्रस्य हि नामुरं ॥ ६४
 पालिता सदृश'स्यारादहरन् यस्य चेष्टितम् ।
 नालं मलङ्कशालयितुं स्वञ्जलाढयोपि चन्द्रमाः ॥ ६५
 योऽदाद् भूयश् श्रियं बाल्ये पुष्पमेकन्ददत्तपि ।
 कृष्णोऽखिलं पयः पीत्वा जघान किल पूतनाम् ॥ ६६
 बालोप्येकोपि विप्रेन्द्रङ्गजेन्द्रमिव माधवः ।
 जग्राह प्रादकादिच्छन् यः स्वं प्रतिनिधिङ्किल ॥ ६७
 यस्योत्तराचलस्थानास्थिताधःकृतकण्टका ।
 लौके कीर्तिरवार्धेव पृष्ठतः स्थापितामृता ॥ ६८
 भूह्लादनेऽरिदहने येन दीप्तिस् सुयोजिता ।
 नखालीव नृसिङ्हेन श्रीरतौ दैत्यमर्हने ॥ ६९
 नान्यो हर्तुं मलं स्थानं पृष्ठतो यस्य यायिनः ।
 को निमग्नस् सुगम्भीरे मन्दरस्य पदे द्रुमः ॥ १००
 भिन्नाद्येनानुशरदं स्वमधु स्वेच्छयार्थिनः ।
 श्रीकोशपङ्कजवनात् पटूदारश्रियाहरन् ॥ १०१
 यस्य तेजोऽन्यजा शक्तिर्नानुकर्तुं मलञ्जये ।
 सृणिस्तैक्ष्ण्यादिसाम्ये पि न सिङ्गहनखभारभाक् ॥ १०२

युद्धोद्धतद्विषदुरस्थलतो पि स्वाता-
 दुद्वेलितोलसितकीर्त्तिपयःपयोधिः ।
 ग्रह्णादनाय जगतां पुनरिन्दुकान्तं
 स श्रीयशोधरतटाकमिदञ्चखान ॥१०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

NO. 65. EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YAŚO-VARMA.

This inscription was edited in *ISC*, 504. (See Introductory remarks, No. 62).

Metres : *Śloka* (19-102); *Mālinī* (103).

Attention may be drawn to v. 95 which refers to the Vedic story of the seduction of Ahalyā by Indra.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62.

धात्रा तपनसन्तप्तचन्द्रद्रव इवादरात् ।
 सित्तोऽनङ्गाङ्गविम्बं यो हरतप्तेऽतिसुन्दरः ॥१६
 श्रीपद्मपाङ्क्तुगौराङ्गे धात्रा भुवनभूषणं ।
 यत्र हेम्नीव रत्नौघः कृतो लक्षणविस्तरः ॥ २०
 सुमन्त्रसुहृदं सीताभूषणां सुविभीषणाम् ।
 जुगोप यः कम्बुपुरीमयोऽध्यामिव राघवः ॥ २१
 धात्रेव निजपद्मेन सौभाग्योन्निद्रमाननम् ।
 तत्पाङ्क्तुना तु यस्याङ्गं हेमाभमधुरङ्कतम् ॥२२
 प्रविशन् राहुवदनन्दीप्तिं त्यजति चन्द्रभाः ।
 देदीप्यतेऽरिवक्त्रन्तु कीर्त्तीन्दुर्यस्य निर्मलः ॥ २३
 येन भिन्नेभकुम्भेषु रणरङ्गेषु वर्शितः ।
 कीर्त्तिपुष्पाञ्जलिन्दिक्षु क्षिपन्विजयनर्तकः ॥ २४
 यस्य लग्नः प्रतापान्निः स्तम्भयन् भूभृतं भुजे ।
 ... .. द् दम्भोलिरिव विच्युतः ॥२५

... .. हत्वा यो बहूनसिना रिपून् ।

... .. नखैस्त्वेकं नृसिङ्गहस् सिङ्गहवद् वने ॥२६

... .. भूतिभृदपि ज्वरितारिरपि ज्वरः ।

... .. यस्य न स्थाणोरिव ... .. ॥२७

कालकूटं शिवन्नीत्वा यो हत्वा दानवान् द्विषः ।

जयेन बसुधां हत्वा बुभुजे श्रियमच्युतः ॥२८

पूर्णमलशशाङ्कश्रीयस्य कन्न हरत्यलम् ।

कीर्तिः क्रान्तत्रिजगतो गतिं हङ्गस्य विधत्ती ॥२९

शूरश् शूराधिपश्छत्रमसाधारणमाप यः ।

पुच्छच्छत्रेण क्रियती छाया मृगपतेर्हरेः ॥३०

विना मित्रकरं भ्रष्टलक्ष्मीर्मित्रे कृतश्रिया ।

नास्येन्दुनैव वृत्त्यापि येन पद्मो निमीलितः ॥३१

यतश् शक्तिश् शरवने ववृधे भूभृदुद्गते ।

कुर्व्वतीशादिव गुह्यो जगत् स्तिमिततारकम् ॥ ३२

जितशङ्खे शुचौ यस्य प्रजा यशसि शासनात् ।

रामराज्येपि शम्बूकात् त्रस्तो द्विज इति स्मयः ॥३३

प्रसारितोपि भुवने येन द्रविणविस्तरः ।

चिरेण द्रविणाव्यक्षरक्षोदकादिवाक्षनः ॥३४

हरिस्पर्द्धपि शौर्य्येण यस्य दोर्हण्डपीडितः ।

मदं विराड् उपेन्द्रस्य पित्तन्ताक्ष्य इवाजहात् ॥३५

दूराद्देयोदयान्भक्तानन्वीक्षितुमिवादरात् ।

यस्याहरोहाङ्गि रजो भूभृन्मूर्द्ध परंपराम् ॥३६

वरच्छत्रजगज्जेतुर्द्वितीयमियतेरितम् ।

यज्जगत्तापनुद्यस्य यशश्छत्रं शशिप्रभम् ॥ ३७

किमिन्द्रद्विरदेन्द्रस्य माद्यन्मधुपतर्पणम् ।

दानं यस्य तु विप्रादिजगत्तृप्तिकरं सदा ॥३८

गौर्या हरं हरन्ती नु धातुर्वा योगविघ्नकृत् ।
 निद्राध्रुवा हरिर्धस्य पाण्डुः कीर्त्तिः ककुब्धुता ॥ ३६
 श्रीः पद्मेति यशः कीर्त्तिरिति वर्म्म तनुच्छदः ।
 इत्याख्यावयवं यस्य भ्रान्त्यारिस् खान् समन्वशात् ॥ ४०
 योऽतिदीप्तोपि दयितावल्लभो द्विष्टतेजसम् ।
 भानुस्तु वाजिभूतोभूद् द्रुतां भार्यामनुद्रुतः ॥ ४१
 पादेन गां स्पृशद्गां यो लङ्घयद्गां हरः पदम् ।
 समोपि कान्तितेजस्सु चन्द्रार्काभ्यां वरो गतौ ॥ ४२
 बालाजितां भुवं वृत्त्या कान्तान्धीभूषया श्रियम् ।
 वृद्धामाचारतो विद्याम् यः कामीवान्वलालयत् ॥ ४३
 विगलन्मौक्तिकस्वेदं ममर्दं कठिनोन्नतम् ।
 लक्ष्मीस्तनमिवारीभकुम्भङ्गङ्गनग्वेन यः ॥ ४४
 श्रीङ्गानतमुखो दध्यौ श्रुत्वा स्वगुणवर्णनम् ।
 लोकेऽनन्तगुणं विष्णुं द्वितीयं यस् स्मरन्निव ॥ ४५
 यस्याध्वराम्निधूमौघंरप्रसत् तिग्मततेजसम् ।
 दोषाभावे परिभवप्रतिकारन्नयन्निव ॥ ४६
 हरिकेलिनखोल्लेखस्फुरितालोललोचना ।
 यस्थारिहर्म्यकान्तेव कलकण्ठस्वरा मृगी ॥ ४७
 पिवत्तेजस्वितेजांसि जगन्मुखगुहास्थितम् ।
 तपस्वीव यशो यस्य पृथन्यजगदिच्छया ॥ ४८
 बलेन लोष्टुर्विषमा या भूः पृथुसमीकृता ।
 तां पुनः कालविषमां यस् समां मनसाकरोत् ॥ ४९
 रक्षणायेदमुदरे मुरारिरकरोदिति ।
 स्पर्द्धयेव जगत्सर्वं हृदये यो न्यवेशयत् ॥ ५०

यस् स्वभोगसहस्रे पि विन्यस्तपुरुषोत्तमः ।
 न त्वरातिहतज्ञातिश् शेषवद्विधृतक्षमः ॥५१
 यो लोकं वश्यमकरोन्नवेपि वयसि स्थितः ।
 अभङ्गशासनोऽनङ्गोऽनङ्गोपि किमुताङ्गवान् ॥५२
 यज्ञशीलो मरुत्तोऽयं मान्धाता युद्धदुर्मदः ।
 क्षमी जनक इत्यर्थ्यैर्नानार्थो यो निषेवितः ॥ ५३
 गुणान् सनोऽनयद् वृद्धिं वृत्तिं कीर्त्तिशुभामधात् ।
 पापश्चौरं समदहच्छुतं महदवाप्य यः ॥५४
 साम्यं सर्वत्र भूतेषु दृढमौदार्यशालिनः ।
 आत्मानमपि यस्यादौ जेतुः का पक्षपातिता ॥५५
 सद्गुणौन्मुख्यविकला यस्यास्ये पि सरस्वती ।
 सङ्ख्याभारेपि खिन्नेव मूका निजगुणं प्रति ॥५६
 द्वाभ्यां द्वौ कुम्भयोनी द्वे हतौ भासयतो द्र्यात् ।
 कालेनाम्बुदिशोऽगस्त्यो येनारीभान्मणिर्यशः ॥५७
 अच्युतश्रीप्रदानाढ्यो द्विजस्पृष्टेशमस्तकः ।
 पीतवागमृनो यस्य दिवसो मथनोत्सवः ॥५८
 लोकसंवर्द्धं नन्तेजस्तेजस्विशमनोगतम् ।
 यस् स्मरास्त्रायिनञ्जैत्रं बभार कुसुमाकरम् ॥५९
 वासिताशा यशोमाला यस्याग्रापि जयश्रिया ।
 दत्ता जिनामरागम्रग् विष्णुलक्ष्मीस्वयंवरे ॥६०
 प्रतापप्रसरो यस्य यशसो ह्लादनादपि ।
 दुग्धाब्धेः कालकूटो हि सलिलादुत्थितोऽनलः ॥६१
 भ्रामितो मन्दगे लक्ष्मी ... .. शयात् ।
 यो चाल्यस् त्वाशु सुहृदां ... .. म् ॥६२
 भूभृतां मानतुङ्गो यः काश्च नाभा(०) शुभान्दधत् ।
 कान्तितेजोनिधिर्मरुर्धृ तार्कन्दुरिवाबभौ ॥६३

येन स्वात्मेन्द्रियजिता जितभूभूपतिश्रिया ।

कीर्त्तिरेका प्रियतमाऽवार्या केनापि गत्वरी ॥६४

सर्वतस् सुरमार्गस्थः पाटवेनापिबद् गुणान् ।

ज्येष्ठाद् विशेषतोऽजश्रं यो रसानिव भास्वरः ॥६५

शक्त्यैक्यावधीत् स्कन्दो मातुलं सत्यवादिनम् ।

शक्तित्रयेण यो ज्ञातीन् पालयित्वादहद् द्विषम् ॥६६

अत्युत्तुङ्गातिधवला विवृद्धारिगृहप्रिया ।

श्रीभूभ्यां यस्य यूनोपि कीर्त्तिः केनापि बल्लभा¹ ॥६७

व्यधात् कल्याणपद्मौघादुपायरदनोद्धृतात् ।

श्रीमृणालीं मदोष्णो यो बलभिद्वारणो हृदि ॥६८

द्विट्तप्तोपि दधन्मूर्द्धा भूभृद् यस्याङ्घ्रिपीडनम् ।

सुप्रसादाम्बुभिश् शान्तो गोमन्त इव चक्रिणः ॥६९

भूपालैर्यः स्तुतो यज्ञे निन्यमानस्तु पाण्डवः ।

शिशुपालेन नु व्याजाद् राज्यन्त्यक्त्वा वनङ्गनः ॥७०

वीरासीन्दीवरवनाद् धृत्वा भिन्नादपि व्यधात् ।

जयालिङ्गीर्त्तिपङ्क्तारमिनो यः करपुष्करे ॥७१

युधि नर्मणि सर्वत्र कृच्छ्रे नावससाद् यः ।

संरक्ष्यमाणस् सत्येन त्रिविशुद्धेन बन्धुना ॥७२

सुयोधनजिता कृष्णा पाण्डवानां पुरः प्रिया ।

यस्य कीर्त्तिस् सिता दूराद् दुर्योधनमनामयत् ॥७३

परलोकार्थनिपुनो² रणयज्ञं समाप्य यः ।

पुरोहितस्यागमयत् पृथ्वीं कीर्त्तिं सुदक्षिणाम् ॥७४

यस्य दृष्ट्वा मुचरितन् निष्ठुरो पि मृदूकृतः ।

किञ्च मुञ्चति वारीन्दुमणिरिन्दुकराहतः ॥७५

1. Cf. v. 77 of No. 64

2. Reading doubtful, Barth suggests भङ्गार

3. For निपुणो ।

पद्मादुल्ललितं यस्य नेत्रं पद्ममिवानने ।
 पद्मारिपीडुनामर्षाञ्जितपद्मद्विषि स्थितम् ॥ ७६
 नातिह्रस्वातिदीर्घो यो नापि कृष्णोऽन्वशाञ्जगत् ।
 विक्रमाप्तं हरिस्त्वन्द्रे तद्व्यस्ताङ्गो^१ व्यदादिदम् ॥ ७७
 यस्यारिप्राङ्गनोत्सङ्गे सिद्धमातङ्गभङ्गतः ।
 मुक्ता मुक्ता इवोन्मुक्ताः स्त्रियाद्याप्यश्रुविन्दवः ॥ ७८
 श्रीहृदि स्तनसंवाधे सक्ते द्वे भूपणे द्वयोः ।
 भुजाश्लेषवलाग्रस्य प्रतापः कोस्तुभो^२ हरेः ॥ ७९
 राजवृन्दञ्जितञ्जन्ये दीप्तया रत्नमालया ।
 कीर्तया तु योऽभ्यलङ्कृत्य दिङ्मण्डलमललयत् ॥ ८०
 करे भुवनकुम्भोऽयं पूर्णो यस्य यशोम्भसा ।
 वलानिलाढ्यनेजोग्निशङ्कयेव जगत् प्रति ॥ ८१
 शास्त्रकाव्यादिरसिको योऽभ्यासान्मतिपाटवात् ।
 सुधारसं प्रशङ्सन्ति सुरा हि न सुरापकाः ॥ ८२
 दग्धस्वकीर्तिकुमुदे^३ तेजसा यस्य राजभिः ।
 रुषेव पादपद्मोपि शिखारत्नाङ्गुशारितः ॥ ८३
 क्षमाक्षतं रक्षिता येन या^४पुरा पतिपीडिता ।
 गत्वा लोकं परं भूयो दैवात् स्वां प्रकृतिङ्गता ॥ ८४
 चक्रिचक्रङ्किल स्थाणौ हरौ परशुरंश्चरः ।
 वज्रिवज्रं मदे भग्नन् त्रिष्वप्यस्त्रय यस्य तु ॥ ८५
 पयोधरोऽरियुवतेर्हृत्सन्ततपयोधरः ।
 गमितो यस्य वीर्येण दययेव कृतार्थताम् ॥ ८६
 वैरिणोऽभिमुखानेव विद्वश् शरशतैरपि ।
 शशास मृत्युना सम्यग् यो भीष्म इव पाण्डवान् ॥ ८७

1. तद्व्यस्ताङ्गो gives better sense.

2. For कौस्तुभो ।

3. Read either दग्धे स्वकीर्तिकुमुदे or दग्धस्वकीर्तिकुमुदः

4. सा would be more appropriate.

धूमायूधेन चिच्छेद यमाश्रित्याध्वरानलः ।

सहस्रकरमुष्णाङ्गशोरज्जुं नस्येव भार्गवः ॥८८

भुवः करग्रहं मुक्ता पदापि तलमस्पृशन् ।

यः प्राप प्रियतां वीरो बल्लभो महतीं प्रति ॥८९

अदुष्टाद् व्यवहारे यो दोषाभासमपाकरोत् ।

कण्टकोल्लिखिते स्नानास्तने नाब्जस्य कामिना ॥९०

न मन्त्रगुप्तिर्मथने ध्रुवं ह्याश्रित्य दुर्लभः ।

यस्य वाग्वक्त्रवक्षांसि सुधेन्दुश्रीपयोनिधिः ॥९१

यस्य दीप्तिं प्रति रवौ बलं प्रति समीरणे ।

प्रतिलोमे पि नित्योऽभूदुदिते च ब्रूध्रे जयः ॥ ९२

यो धामनस्वभिन्नारिर्नीतिदङ्घ्रिश्च श्रुतेक्षणः ।

दिक्कीर्णकीर्त्तिहङ्कारो नृसिङ्गो गुणकेसरः ॥ ९३

को वा मृगयितुं शक्तश्च शुक्ले विस्तारिते गुणे ।

यस्यान्तर्वर्त्तिनीं लक्ष्मीं नृसिङ्गस्येव केसरे ॥ ९४

दोषाभावान्नतु भयाद् यस्योक्तो गुण एव हि ।

पानयत्यशनिन्नेन्द्रो वेदे जारत्वशंसिनि ॥ ९५

लोके कालानलप्लुष्टे यः कीर्त्यैकाग्रवे निजे ।

प्रजां वीर्योदरे रक्षन्निवेश्याशेत विष्णुवत् ॥९६

यस् संरक्षयाश्रितान् यन्नादुन्ममाथोद्धृताम्बुधिम् ।

मन्दरो निष्पिपेषाब्धौ श्रितान् स्वभ्रान्तिपातितान् ॥ ९७

क नु विस्तारितो येन गुणौघः कामतो जगत् ।

वामनैकपदाक्रान्तिमात्रमेकैकशो यदा ॥९८

युधिष्ठिरनिरस्तेन सत्येन रणमूर्द्धनि ।

भीष्मो दृढव्रतत्वेन योऽमर्षादिव सेवितः ॥ ९९

हतमित्रीकृतनृपं राज्यरन्ध्रपरकूलिम् ।

यो जघान जघन्याशङ्ककृतघ्नानान् दुरन्तता ॥ १००

करेणेन्द्रधनुर्भानुर्वाताभ्राभ्यामदर्शयत् ।

पदा यस्तु नमद्भूपशिरोऽनेकमणित्विषा ॥ १०१

अन्तर्बहिररीञ्जित्वा कृत्वा यस् सदगुणोदयम् ।

दत्त्वा लोकं यशःपूरे जगच्चित्तगुहाङ्गतः ॥ १०२

ललितदलसहस्रन्तीरकास्फालनेन

स्फटिकफलकफुल्लैकलसद्भिस्तरङ्गैः ।

तटकुसुमरजोभिः केसरालं पतद्भिस्

स कजमिव विधातुस्तत्तटाकश्चखान ॥ १०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

No. 66. PRASAT KOMNAP STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXII. 88)

It is engraved on a stele, which is similar in form and dimensions to two other stelae found at Prei Prasat and Tep Pranam, and the four found in the four corners of Eastern Baray (Nos. 62-65). All the seven inscriptions contain 108 Sanskrit verses, 27 in each face, which include vv. 1-17 of the Loley Ins. (No. 61). containing the invocation and genealogy of the king. In addition to this they also contain eulogy of the king and the tank Yaśodhara-taṭāka excavated by him. They are all written in North Indian script. Both Prasat Komnap and Prei Prasat are situated close to Eastern Baray. Tep Pranam is in Angkor Thom, but it is not unlikely that the stele found there was originally situated in Prasat On Mon which stands in a line, running parallel to the south side of Eastern Baray, along with Prasat Komnap and Prei Prasat. (*BEFEO*, XXXII, p. 85 and p. 111 f.n. 1.)

All these seven inscriptions thus belong to the same locality, in the neighbourhood of Yaśodhara-taṭāka.

In addition to the genealogy of Yaśo-varman, royal eulogy and the eulogy of Yaśodhara-taṭāka, the three inscriptions at Prasat Komnap, Prei Prasat and Tep Pranam contain royal ordinances respectively for the Vaiṣṇava, Śaiva and Buddhist *āśramas*, which are similar and even identical in parts. These include a verse quoted from *Manu-Saṁhitā*. (vv. 63-64)

TEXT

Vv. 1-17 (same as in No. 61)

पद्मोन्नतिस्तमः स्रष्टुमन्यतेजोलयङ्गतम् ।

लभः ककुभि रागश्च यस्य ... .. र् इवोदये ॥ १८ ।

भग्नराजद्रुमक्री ... .. ।

द्विजिह्वदमनं यस्य ... .. ॥ १९ ।

किञ्चिदुन्मुक्तवात्ये यो ... .. ।

बभौ गभस्तिमालीव भूरि नातिचिरोद् ... ॥ २० ।

संक्रान्तं यन्मुखे ज्ञानमेकवाचा गुरोर्मुखात् ।

सुपुत्रयांशुमद्बिम्बाद् इन्दुबिम्ब इवामृतम् ॥ २१ ।

यः स्निग्धसाधुताकृष्टशिक्षिताभिरिवादरात् ।

सकलाभिः कलालीभिर्गुणकूलाभिराश्रितः ॥ २२ ।

समस्तसंहितासिन्धुसमुत्तारश्रमादिव ।

विशश्राममतिर्य्यस्य परे रुद्राग्निरुचसि ॥ २३ ।

खण्डयामास कन्दर्पदर्पं स्फुरति यौवने ।

यः स्निग्धं स्वाङ्गसौभाग्यदस्युनारुपितादिव ॥ २४ ।

मुखधाम्नि सुधादिग्धमिति स्निग्धमना इव ।

हत्वा सूनृतसर्वस्वं तस्थौ यस्य सरस्वती ॥ २५ ।

येन सौजन्यवद्देन कृशोपि न विलाङ्गतः ।

बद्धागुणास्तु केनापि वृद्धभूपातिलङ्घिनः ॥ २६ ।

पूज्यं पुण्यभुजां राज्यं दप्तवत् ... र नः ।
 प्रीतेन गुरुणा क्त्वां ... .. दे ॥ २७

यस्य वक्षः क्षमं लक्ष्मीः क्षमं क्षेप्तुं न चक्षमे ।
 वामनप्रमुखाकारविरागादिव शार्ङ्गिणः ॥ २८

कामोऽनङ्गः पुनः साङ्ग इत्यद्भुतमुदेव यः ।
 बाहिनीपत्यलङ्कारमकरैश्चुम्बितः पदे ॥ २९

मूर्द्ध्ना दधार यस्याज्ञां दुर्मदोपि नराधिपः ।
 वेलां लोलोम्मिमालोपि नोर्मिमाली हि लङ्घयेत् ॥ ३०

यश्च शौर्य्यसम्पदाधारभासुरः सुरराडिव ।
 धात्रा केनापि कामेन साक्षाद्रामवतारितः ॥ ३१

शक्तिविद्यागुणोपायैर्य्यश्चतुर्भिरलंकृतः ।
 वक्त्रैरिव चतुर्वक्त्रो भुजैरिव चतुर्भुजः ॥ ३२

द्विषि क्रूरोऽन्यमर्षोपि क्रूरोपि बलवानपि ।
 यः प्रज्ञावृंहितां न जहौ मृगराडिव ॥ ३३

दानार्द्रिता पुनर्धूलिधूसरा यस्य यायिनः ।
 वसुधा सख्यवीर्य्यवस्विन्नशुष्का मुहुर्मूढाः ॥ ३४

विषद्वगुरुं द्रुतकृपां पतद्दुर्योधनां युधं ।
 योऽदर्शयदिवातन्वन् पुनर्भारतविग्रहम् ॥ ३५

प्रतापो यस्य दुर्द्धर्षं द्विद्वप्रतापमशीशमत् ।
 अहो नवमिदं लोके दग्धो वह्निर्य्यदग्निना ॥ ३६

न दध्युरद्धूरे यस्य वासं स्वर्गवासिनः ।
 सर्व्वं सततमाहूताः सुप्ताः सोममदादिव ॥ ३७

आकोर्णाण्णावगम्भीरदानं यत्र च यच्छति ।
 निमग्नशङ्कयेवास यातमुच्चैः पदञ्जगत् ॥ ३८

यस्यापि हारहासांशुहारिणा यशसा बभौ ।
 मग्नसक्तस्फुरत्फेन मण्डलीव वसुन्धरा ॥ ३९

यो दधानै रसोत्कष' विसर्पद्भिरितस्ततः ।

चारैरिव सहस्रांशुगंशुभिः शुद्धमण्डलः ॥ ४०

सूतधात्री यथार्था स' पत्यौ यत्र यदादधे ।

स्त्रवता पयसा काले प्रजाः पीनपयोधरात् ॥ ४१

सुव्यक्तं वदनं यस्य नोपमाह' सरोरुहा ।

जितमब्जं हि चन्द्रेण चन्द्रस्तेन तु निज्जितः ॥ ४२

प्रसारितकरः कर्तु' प्रजानां वाप्पमाज्जनं ।

यः प्रसादयिताजम्न' सवितेव पितेव च ॥ ४३

षिच्छेदातिमहान्तं यस्त्रिगुणं दण्डमायसं ।

दृढबन्धं प्रधानाभं' बन्धध्वंसविचक्षणः ॥ ४४

अज्जु' नस्याज्जु' नां कीर्त्तिं सव्यसाचितया चितां ।

रमणीयः परस्त्रीषु निष्कामः कथमप्यगात् ॥ ४५

यशोधरतटाकाख्यं यस्तटाकममानुषं ।

चकार सर्वभूपालमानागिव निमज्जयन् ॥ ४६

विशुद्धदृष्टिकल्याणमोक्षधर्मानुसारिणा ।

सदापि विषमा येन सुगमा राजपद्धतिः ॥ ४७

येन रम्यजुषा सापि सादिता सारसस्वनः ।

काष्ठीभ्रनभ्रनात्कारधारिणी नगरी द्विपां ॥ ४८

चन्द्रप्रभा वयस्या मे कियदूरे चरेदिति ।

यस्य तीर्णार्णवा कीर्त्तिस्तत्त्वालोकमना इव ॥ ४९

यमेकं सूरिरस्तौषीत् सहस्रेषु महीभुजां ।

ऋक्षे क्षिपति कश्चक्षुर्वीक्ष्य चन्द्रं नवोदितं ॥ ५०

श्रीयशोवर्मणा तेन दधता धाम वैष्णवं ।

वैष्णवान्नानिसर्गाय कृतोऽयं वैष्णवाश्रमः ॥ ५१

शासनं श्रीयशोवर्मराजस्येदं इहाश्रमे ।

कुलाध्यक्षेण कर्तव्यं कृत्स्नैः कर्मकरैरिति ॥ ५२

1. Read भूतधात्री यथार्था सा

2. प्रजानाभं would give better sense.

विद्ध्यादाश्रमस्यास्य परिवर्द्धनसम्पदं ।

उत्तरोत्तरसंवृद्धांस्तज्जनानपि पालयेत् ॥५३

अतिथीन् मानयेद् यन्नादातिथ्यानि च वर्द्धयेत् ।

अतिथेर्मननात् कृत्यमधिकं स्थानिनात्रहि ॥५४

अथावनीन्द्र एवात्र मावरोधोपि वा गतः ।

नं यथाश्रमसम्पत्त्या यत्रैः सुरवदर्चयेत् ॥५५

स हि विश्वम्भराधीशः सर्वलोकगुरुः स्मृतः ।

यदिष्टन्तस्य तत्कुल्याद् व्यासगीतमिदं यथा ॥५६

सर्वलोकगुरुश्चैव राजानं योतिमन्यते ।

न तस्य दत्तन्न कृतं न श्राद्धं फलति कचित् ॥५७

अथ द्विजोधिकं पूज्यः परंभ्यो ब्रह्मो यदि ।

प्राप्तास्ते क्रमशः शीलगुणविज्ञा विशेषतः ॥ ५८

राजपुत्रश्च मन्त्रीच बलाध्यक्षश्च सज्जनः ।

ते सर्वे पूजनीयाः स्युरानुपूर्व्या प्रयत्नतः ॥५९

मान्यो विशेषतः शूरो रणे हृष्टपराक्रमः ।

रणार्थी त्वरणार्थिभ्यो धर्मरक्षा हि तत्स्थिता ॥६०

त्रंविद्योन्नतरं पूज्यः आचार्यस् स च शाब्दिकः ।

एकविद्भ्यो विशेषेण ब्रह्मचर्यचरस्तथा ॥ ६१

पञ्चरात्रविधानज्ञात् शब्दशास्त्रविदस्तथा ।

अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचार्यमर्चयेत् ॥६२

१ { आचार्यवद् गृहस्थोपि माननीयो बहुश्रुतः ।

{ अभ्यागतगुणानाञ्च परा विद्येति मानवम् ॥६३

{ वित्तं बन्धुर्व्वयः कम्म विद्या भवति पञ्चमी ।

{ एतानि मान्यस्थानानि गरीयो यद् यदुत्तरम् ॥ ६४

सामान्यमानवान् सर्वान् बालवृद्धरुजान्वितान् ।

दीनानार्थाश्च यत्नेन भवेद् भक्तौषधादिभिः ॥ ६५

नित्यं होमार्चनविधिं विदधीन यथाविधि ।
 तृणदानोपचाराभ्यां कपिलामपि पूजयेत् ॥ ६६
 श्राद्धोपरागकालेषु पिण्डविपुवयोरपि ।
 तण्डुलस्यैकया खार्यां कुर्यादाश्रमयज्वनः ॥ ६७
 ये भक्त्या पतिता युद्धे ये च भक्ताः परासवः ।
 अपिण्डाः कृपणानाथबालवृद्धाश्च ये मृताः ॥ ६८
 एतेषामेव स्वंपां चतुर्गाढकतण्डुलैः ।
 मासावसाने सर्वत्र पिण्डैः कुर्वीत तर्पणम् ॥ ६९
 एतस्मिन्नाश्रमे पिण्डं कृत्वानीय च सर्वशः ।
 यशोधरतटाकान्ते तस्मिन्नेव तु निर्व्वपेत् ॥ ७०
 यशोधरतटाकाख्यतीर्थस्नानविधायकान ।
 तस्यान्तपस्य मासस्य पौर्णमास्याश्च भोजयेत् ॥ ७१
 त्रिसन्ध्यविधिसंस्क्ताः शीलाध्ययनतत्पराः ।
 गृहस्थकर्मनिर्मुक्ताः शश्वदिन्द्रियनिग्रहाः ॥ ७२
 वर्षास्वनन्यशयिता एकभक्तेन जीविनः ।
 एवंविधा भागवता वास्तव्या वैष्णवाश्रमे ॥ ७३
 न वैष्णवाश्रमस्यास्य वैष्णवो वासयेत् स्त्रियं ।
 कदाचिदुपशल्येपि सहधर्मचरीमपि ॥ ७४
 वैष्णवा बालवृद्धाद्या ये सदाध्ययने रताः ।
 एतेषामियती वृत्तिर्द्वातव्या प्रतिवासरं ॥ ७५
 चत्वारि दन्तकाष्ठानि तथाष्टक्रमुकाणि च ।
 तण्डुलार्द्धादृक्कान्नश्च षष्टिस्तम्बुल^१कानि च ॥ ७६
 दीपिकामुष्टिरेका च तथैधस्यैकपूलकः ।
 तान्याचार्याय देयानि तथैव ब्रह्मचारिणे ॥ ७७
 दन्तकाष्ठत्रयं सार्द्धं तण्डुलप्रस्थभक्तकम् ।
 तम्बुलविंशती द्वे च क्रमुकाणि षड्वैव तु ॥ ७८

1. This form is always used for ताम्बूल

एका च दीपिकामुष्टिरिन्धनस्यैकपूलकः ।

वैष्णवेभ्यः प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सव्वेशः ॥७६

दन्तकाष्ठद्वयञ्चैव तण्डुलप्रस्थभक्तकम् ।

त्रिंशत्तम्बुलपत्राणि चत्वारि क्रमुकाणि च ॥ ८०

तथैव दीपिकामुष्टिरिन्धनस्यैकपूलकः ।

यु ... .. प्रदेयं सर्वमेव तत् ॥ ८१

तदन्नं द्वित्रिकुडुवाः तण्डुलाः क्रमुकद्वयं ।

तम्बूलविंशतिश्चैका दीपिकामुष्टिरभक्ते ॥८२

अध्येतरि गृहस्थे च वृत्तिर्हया यथावयः ।

अन्नं काकेषु दातव्यं अर्द्धप्रस्थकतण्डुलम् ॥८३

प्रत्यहं कल्पितं भक्तं तण्डुलाध्यर्द्धखारिका ।

न दद्यात्तण्डुलानेव दद्यादेवौदनीकृतान ॥८४

त्रीणि पात्राणि यावत् तद् व्यञ्जनं दशपात्रतः ।

सत्कारमाददानानां आनुपूर्वीव्यपेक्षया ॥८५

चतुर्मासोपभोगार्हं धटधपाग्निभाजनं ।

आचार्यायैकशः दद्यात् ज्यायसे सात्त्वताय च ॥८६

रिक्तपात्रं मसीं मृत्प्लां दद्यादध्येतृसाधवे ।

भोज्यं विज्ञेयदेहेशे काले पञ्चोत्सवे तथा ॥८७

कुट्यां कुर्यादनुसमाः शयनं क्षुरकत्तरी ।

इहस्था वैष्णवा^१ सर्वे नाध्यक्षे वैश्यतां गताः ॥८८

यद्यपातकिनो भीता इहागत्य समाश्रिताः ।

पीडयित्रे न तान् दद्यात् गृहीयान्न स तानपि ॥८९

कर्मणा मनसा वाचा न हन्यान्नामिषं दिशेत् ।

परस्मायाश्रमस्यान्तर्बहिर्व्यापि कथञ्चन ॥९०

सर्वानवाधकान् सत्त्वानाश्रमस्यास्य सन्निधौ ।

यशोधरतटाकस्य तस्यान्ते च न हिंसयेत् ॥९१

राजात्मजा राजपूत्री राजवृद्धस्त्रियः सती ।
 अत्रान्यातिथिवत्पूज्या नारोहेयुः कुटीस्तु ताः ॥ ६२
 या स्तदन्याः स्त्रियो हीना या वा चतुरविभ्रमाः ।
 नात्र प्रवेशमर्हन्ति ता एवाभ्यागता अपि ॥ ६३
 चतुराश्रम्यपतिभिः सर्व्वैः सम्भूय यन्नतः ।
 यशोधरतटाकारुयं पालनीयमिदं सदा ॥ ६४
 किंकरैराश्रमस्यास्य यद्धनं धनिनार्ज्जितं ।
 तदेव नान्यतो हार्यं भुत्वा सम्बर्द्धयचाश्रमं ॥ ६५
 अस्याश्रमनिकेतम्य कृत्स्नोपकरणान्यतः ।
 अन्यत्र नापनेयानि हैमानि राजतानि वा ॥ ६६
 पर्यायपरिचर्यार्हमेतावत् परिकल्पितं ।
 दासीदासं तदुभयोः पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः ॥ ६७
 द्वौ लेखकौ राजकुटीपालौ पुस्तकरक्षिणौ ।
 नाम्बूलिकौ च पानीयहारौ पट् पत्रकारकाः ॥ ६८
 उल्कैधहाराश्चत्वारस्तथा शाकादिहारकाः ।
 दासाश्च द्वौ तदध्यक्षावष्टौ भक्तकरा जनाः ॥ ६९
 दास्यास्तण्डुलकारिण्यो द्वादशैव प्रकल्पिताः ।
 पञ्चाशदेषां पूर्णाः स्याद्द्रुहा वा मावमा^१ भवेत् ॥ १००
 अध्यापकविदग्धस्य शीलसंवरणस्य च ।
 जनानध्यापकस्य त्रीण् कल्पयेत् परिचारकान् ॥ १०१
 दास्येका नव दासाश्च कर्त्तरी क्षुरकस्तथा ।
 पञ्च शात्र्यः कुलपतेः तथा दासकृषीबलाः ॥ १०२
 यद्येवं शासनमिदं न कुर्वीत कुलाधिपः ।
 निर्हयं दण्ड्यतां राजा स चायत्तस्तपस्विषु ॥ १०३

परार्थमम्पत्कृतिकाङ्क्षिणा¹मे
 निष्पादितं पुण्यमिदं नरेन्द्राः ।
 स्वस्यान्तरे रक्षत रक्षणार्ह-
 रक्षैव लोके भवतां हि भारः ॥१०४

इतीरयत्यव्यपदेशयाच्चं
 भविष्यतः कम्बुजराजराजान् ।
 पश्यन् प्रदानप्रतिपत्तिदृष्ट्या
 स श्रीयशोवर्मनराधिराजः ॥१०५

कुमारमन्त्रिप्रमुखाश्च मुख्या
 यशःशरीराः सकलैरुपायैः ।
 इदं महीपालनिवेदनाद्यैः
 पायासुरायासपराः परार्थं ॥१०६

भुवोवारां बह्विभ्रसननभसां सूर्य्यशशिनो
 ऊर्जगन्त्य...म् स्वार्थः प्रतनुरपि कः स्पर्द्धि²दधतां ।
 स्थितिः शस्ता ह्ये³पा भवति महतां स्वार्थविमुखा
 भवन्त्युद्यद्यन्नाः परहितविभूत्यै यदनिशं ॥१०७
 वसु हरति वितीर्ण⁴ं यो नृपेणैतदस्मिन्
 सगभसपतनः स्या⁵द् गौरवादिष्ववाङ्स ।
 तदपि च परिवृद्धं यस्तु दत्ते स यायाद्
 अजरममरमिद्धं धाम शुद्धं परार्द्ध⁶ं ॥ १०८

NO. 67. TEP PRANAM STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *JA.* 1908 (1), p. 203,
 and *JA.* 1908 (2), p. 253.

See Introductory remarks, No. 66,

1. Read काङ्क्षिणी
2. स्याद्धि would give better sense
3. The subscript y is missing.

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2, No. 61.

संसारपञ्चरविनिस्सरणाभ्युपायं
योऽबोधयत् त्रिभुवनं स्वयमेव बुद्ध्वा ।
निर्वाणसौख्यफलदाय कृपात्मकाय
बुद्धाय वन्द्यचरणाय नमोस्तु तस्मै ॥ ३

Vv. 4-18 same as vv. 3-17, No. 61.

क्षत्रवंशनभश्चन्द्रो योषि कीर्त्तिकरं कि(र)न् ।
केनापि गम्भीरतरं द्विद्वदब्धिमशोषयत् ॥ १६
मानिनीमानसे यस्य कान्तिपीयूषपूरिते ।
न्यमज्जन्मन्मथो भूयो हरदाहभयादिव ॥ २०
कीर्त्तिदुग्धाब्धिनिःप्यन्दंभुवने मधुरीकृते ।
अस्थानमिव लावण्यं वक्त्रे यस्यावसत् सदा ॥ २१
चतुःषष्टिकलावल्या बाल्यात् प्रभृति पुष्कलः ।
अक्षयो योऽकलङ्कोपि ख्यातो मृदुकरो भुवि ॥ २२
येन राज्येभिषिक्तेन विद्विड्भृत्यमनोदिशः ।
भीत्या हर्षेण यशसा सममासादिता भृशं ॥ २३
गज्जद्वजेन्द्रमेघानां याने दानाम्बुवृष्टिभिः ।
ततान शस्त्रविशुद्धिः प्रावृषं यः शरद्यपि ॥ २४
यस्यापि बाहुयुगलं बहुविद्विड्बधे युधि ।
सव्यापसव्यगमितैः सहस्रमिव पत्रिभिः ॥ २५
रणे रणेऽखिलारातीन् यत्प्रतापविभावसुः ।
दग्ध्वादहदतृप्त्येव तेषाञ्चेतांसि योषितां ॥ २६
षाड्गुण्यप्रथितो योषि ह्यद्विद्वध्वंसने युधि ।
प्रकर्षेणाप दानानामनन्त गुण ईरितः ॥ २७
षड्गज्जत्यधिकं सिंहो निज्जयन्नपि कुञ्जरं ।
न जातु विस्मितो यस्तु निज्जयन् राजकुञ्जरान् ॥ २८

जिताः पडरयो येन वयं सर्वजिनो जिताः ।
 अनेनेति ह्रियेवान्तर्निर्लीना ह्रत्सु दुर्हदां ॥ २६
 रक्षाम्बुसिक्तवृद्धस्य राष्ट्रमण्डलभूरुहः ।
 येन दत्तन्दिजादिभ्यः श्रीफलं स्वादुकामतः ॥ ३०
 मम कीर्तिश्चरन्त्येका दुर्गा भुवनगह्वरे ।
 स्वलेदिति भियेवाशा येन निष्कण्टकाः कृताः ॥ ३१
 सौन्दर्यमण्डितं यस्य मुखाखण्डेन्दुमण्डलं ।
 केनाप्यनन्दयन्नित्यं नारीनयननीरजं ॥ ३२
 यद्गुणाधिष्ठिता वाणी भविनामतिपावनी ।
 अध्वराग्नेर्हविर्गन्धगर्भव मरुतां गतिः ॥ ३३
 अतिशुक्लगुणं विष्णुर्यं विडम्बयितुं ध्रुवं ।
 दुग्धाब्धिमध्यमध्यास्ते काष्ण्यं लुम्पन्निवात्मनः ॥ ३४
 ब्रह्माण्डमण्डले येन यशोभिर्भरिते पुनः ।
 यशो यद् वर्द्धितं नित्यमन्यत्पूर्यन्तु तद्भवेत् ॥ ३५
 यस्य तेजोरयः स्मृत्वा वने वृष्टि यदा अपि ।
 प्रावृट्कालेऽतिसन्तापा युगान्ताग्निहता इव ॥ ३६
 अनारतं रतो यस्य पुष्कलाङ्गो वृषोभवत् ।
 हद्गुहायां वृषाङ्गस्य सन्निधाने विधेरिव ॥ ३७
 धने धनायया यस्य तावदेव विजृम्भितं ।
 यावत् पूर्णोर्थिनामर्थः कौलैस्तीर्णस्य किम्भवेत् ॥ ३८
 अनन्तविद्यो लोकेशो वृषस्थः कामदीपनः ।
 यः शङ्करोपि सततं दत्तदक्षोदयोऽभवत् ॥ ३९
 अपि हेमाचलतनुः प्रज्ज्वलन्नपि तेजसा ।
 कथमप्यवलानां यो ह्रत्सु तिष्ठन् सुखं व्यधात् ॥ ४०
 अहो संसर्गमाहात्म्यं लक्ष्मीरपि चलाचला ।
 यस्मिन् निश्चलया लग्ना भारत्या यदचापला ॥ ४१

1. कौल is evidently used here in the sense of 'boat'.

कलिकालोज्जितं जित्वा यो धर्मेणैव दुष्कृतं ।
तत्संश्रयादिवामर्षो निज्जिगायाखिलान् रिपून् ॥ ४२

निरस्तकण्टकां स्फीतां यो विध्वस्तमहीभृतं ।
एकच्छत्रामविषमां पृथ्वीं पृथुरिवाकरोत् ॥ ४३

योपि खड्गसहायोपि राजसिंहनिषेवितः ।
अक्रूरपरिवारोऽयमिति केनाप्युदीरितः ॥ ४४

यस्याज्ञास्वान्तसंवासधर्मस्येवानुशासनात् ।
सामादिभिर्यथाभव्यं उपायैर्न्यनयत्^१ प्रजाः ॥ ४५

को हरेरनिरुद्धारः स्वचक्रभ्रान्तिभिर्ज्जयः ।
यस्य त्वभ्रान्तचक्रेणानिरुद्धारिशताज्जयः ॥ ४६

स श्रीयशोवर्मनृपो नृपेन्द्रः कम्बुभूपतिः ।
सौगताभ्युदयायंतं कृतवान् सौगताश्रमं ॥ ४७

Vv. 48-56 same as vv. 52-60 of No. 66.

विद्याभुजोद्विजात् किञ्चिदूनमाचार्य्यमर्चयेत् ।
बुद्धज्ञानविदं शाब्दं द्विविदन्तु विशेषतः ॥ ५७

बुद्धज्ञानविधानज्ञांश्छब्दशास्त्रविदस्तथा ।
अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचार्य्यमर्चयेत् ॥ ५८

Vv. 59-62 same as vv. 63-66 of No. 66.

श्राद्धोपरागकालेषु पिण्डविपुवयोरपि ।
तण्डुलस्यैकयाखाय्या प्रकुर्वीत यथाविधि ॥ ६३

Vv. 64-66 same as vv. 68-70 of No. 66.

नभस्यस्य चतुर्दश्यां शुक्लायामुत्सवं तथा ।
कुर्याद्दानं प्रदद्याच्च बुद्धशास्त्रे यथोदितं ॥ ६७

V. 68 same as v. 71 of No. 66.

त्रिसन्ध्यविधिसंस्तुताः शीलाध्ययनतत्पराः ।
गृहस्थकर्मनिर्मुक्ता यतयो विजितेन्द्रियाः ॥ ६९

वर्षास्वनन्यशयिता एकभक्तेन जीविनः ।
 स्वधम्मकम्मशक्तास्ते वास्तव्याः सौगताश्रमे ॥ ७०
 यतयः शीलरहिता दुष्टाः श्रुतविवर्जिताः ।
 स्वधम्मकम्मविभ्रष्टा निर्व्यास्याः सौगताश्रमात् ॥ ७१
 भिक्षवो यतयो येपि सदाध्ययनतत्पराः ।
 एतेषामियतीवृत्तिर्हातव्या प्रतिवत्सरं ॥ ७२

V. 73 same as v. 76 of No. 66

दीपिकामुष्टिरेका च तथैधस्यैकपूलकः ।
 आचार्य्यायैव सर्वाणि [तानि] दद्यात् प्रयत्नतः ॥ ७४

V. 75 same as v. 78 of No. 66.

एका च दीपिकामुष्टिरिन्धनस्यैकपूलकः ।
 यतिभ्यश्च प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सर्व्वशः ॥ ७६

V. 77 same as v. 80 of No. 66.

तथैव दीपिकामुष्टिरेकैधस्यैकपूलकः ।
 यौवनस्थाय यतये प्रदेयं सर्व्व ... ॥ ७८

Vv. 79-82 same as vv. 82-85 of No. 66.

धूपभाजनभृङ्गारौ वह्निभाजनमेव च ।
 एकैकशश्चतुर्मासभोग्यान्येतानि यत्नतः ॥ ८३
 आचार्य्येभ्यः प्रदेयानि वृद्धभिक्षुभ्य एव च ।
 रिक्तपत्रं मणीं मृत्क्षामध्येतृषु दिशेदपि ॥ ८४
 देशे काले च संप्राप्ते भोजनं प्रतिवर्द्धयेत् ।
 भोजयेत्तु विशेषेण पञ्चोत्सवसमागमे ॥ ८५

V. 86 same as v. 88 of No. 68.

Vv. 87-98 same as vv. 89-95 of No. 66¹.

1. In V. 89 we have 'अहिंजान् सकलान् सत्त्वान्' in place of सर्व्वानवाधकान् सत्त्वान्

यदाश्रमोपकरणं हेमरुप्यादि^१कल्पितं ।

भिक्षाभाजनचक्रादि भिक्षार्थं नान्यतो हरेत् ॥ ६४

Vv. 95-97 same as vv. 97-99 of No. 66.

दास्यस्तण्डुलकारिण्यो द्वादशैव प्रकल्पिताः ।

तच्च पिण्डीकृतं सर्व्वं पञ्चाशत्परिमाणकं ॥ ६८

V. 99 same as v. 101 of No. 66.

परिचर्याकरा दासा नवैकादासिका क्षुरौ ।

पञ्च शास्त्र्यः कुलपतेः सूच्यौ दश कृषीबलाः ॥ १००

V. 101 same as v. 103 of No. 66.

भविष्यतः कम्बुजराजराजान्

स श्रीयशोवर्म्ममहाधिराजः ।

पुनः पुनर्याचत एव धर्म्म-

मिमं नृपेन्द्राः परिरक्षतेति ॥ १०२

सनातनो भूमिभुजां हि धर्म्मा

धर्म्मस्थितीनां परिरक्षणं यत् ।

वर्ण्णाश्रमाणां सुरपूजनानां

दण्ड्येषु दण्डश्च यथापराधं ॥ १०३

धर्म्मातिभारान् भवनोपि जानन्

पुनः पुनर्धर्म्मधनं प्रयाचे ।

स्वधर्म्मसंरक्षणलुब्धभावो ।

धर्म्मा न तृप्नोस्ति हि धर्म्ममार्गैः ॥ १०४

संरक्ष्यमाणे मम शासनेऽस्मिन्

सम्भाविनः कम्बुजभूमिपालाः ।

संवर्द्धयिष्यन्ति च शासनं वः

प्राग्भूषकर्म्मनुकरोति भूषः ॥ १०५

ये मन्त्रिणः सर्व्वबलाधिपाश्च
 दुष्टं यदि स्यात् सुगताश्रमेऽस्मिन् ।
 तत् कम्बुजेन्द्राय निवेदयन्तु
 मन्त्रयादिसंस्थः खलु सर्व्वभारः ॥ १०६

ये श्रीयशोवर्म्मनराधिपेन
 श्रीकम्बुजेन्द्रेण नरादि दत्तं ।
 इहाश्रमे लुब्धतया हरन्ति
 सवान्धवास्ते नरकं पतन्तु ॥ १०७

ये श्रद्धया परमया परिवर्द्धयन्ति
 तत्सर्व्वमेव सुरनाथपदं प्रयान्तु ।
 निर्व्वर्धमप्रथमनघं सह बन्धुभिस्ते
 यावन्मृगाङ्गतपनौ भुवने विभातः ॥ १०८

{ अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्मितं ।
 { अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया ॥ १०९

No. 68. PREI PRASAT STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was partly edited in *ISC*. 418, and partly in *BEFEO*, XXXII. 85. The stele being broken in parts, of which some are missing, the inscription cannot be fully restored.

See introductory remarks No. 66.

TEXT.

Vv. 1-16—same as vv. 1-16, No. 61.

V. 17—missing (probably the same as v. 17, No. 61).

Vv. 18-27—only a few letters at the end of each line are reserved.

... पूर्व्वमसम्भवे ॥ १८

... पुण्डरीकविलोचनः ।

... युक्तो यो युक्तमीरितः ॥ १९

- ... ... सर्वालङ्कारभूषिता ।
 ... ... रतीपतौ ॥ २०
 ... ... स्य वृद्धा ... वा ... तं ।
 ... ... भीत्येवाद्यापि संश्रितः ॥ २१
 ... ... स्तमोभूतमिदञ्जगत् ।
 ... ... तोर ... क्क ... ॥ २२
 ... ... न् महन्निर्मन्त्रिभिर्वृतः ।
 ... ... न् अनायासञ्चकार यः ॥ २३
 ... ... युद्धाब्धौ यो व्यधाद् ध्रुवम् ।
 ... ... सप्रेमविजयश्रियः ॥ २४
 ... ... यं वीक्ष्याधिकविक्रमम् ।
 ... ... त् काकास् समभवन् युधि ॥ २५
 ... ... विपद(')श्रीपरिमहम् ।
 ... ... सरस्तुल्याञ्चकार यः ॥ २६
 ... ... न् नो प्रामीयत पण्डितः ।
 ... ... वैरिवन्धौनि ॥ २७

नानारत्नैरपि चित्तं नम्रभूमोन्द्रशेखरम् ।

यस्याङ्घ्रिं नखरश्मीद्धं रत्नैरेवारुणैरिव ॥ २८

यः प्राप्य राज्यमजय ... मिर्हुर्ज्जयङ्कलिम् ।

... यस्य जये शक्तः पुरुषोत्तम एव हि ॥ २९

जी ... व्यो धनारातिर्भीमो प्याजौ बलेन यः ।

लक्ष्मीलुब्धं परिणतन् धृतराष्ट्रमहर्षयत् ॥ ३०

यज्ञधूमध्वजोद्धूतधूमैर्धूसरितन्नभः ।

धूमवर्षैरिव बभौ भृशं यस्य कलेर्वधे ॥ ३१

यो राजरत्नमर्थिभ्यश्चिन्तितानप्यचिन्तितान् ।

अर्थान्दिशश्चाहासेव मणिश्चिन्तितदायिनम् ॥ ३२

तिष्ठन्त्युरसि यस्य श्रीरस्थिरापि स्थिराऽभवत् ।

अनेकगुणसंबन्धा वीर्यप्राकारवारिता ॥ ३३

तप्तन्तीप्रप्ता(पेन)भुवनं ह्लादयन्निव ।

योऽकिरत् सर्वतश् शुभ्रयशोमृतमनारतम् ॥ ३४

सर्वानन्दक(रो)कीर्त्तिः कामिनी कामचारिणी ।

तथापि यस्य दयिता ... च गदिता बधैः ॥ ३५

बलादियुक्तो युक्तोयं मतः प्रति जगत् स्थितौ ।

इति बुद्धा'यमम्भोधौ सुखं शेते न माधव ॥ ३६

निरावरणबुद्धित्वात् सर्वं वेदं विदन्नपि ।

राजस्थितिरलङ्घयेति चारचक्षुर्बभूव यः ॥ ३७

यथाभीष्टप्रदा(')साध्वी धर्मश्रीमहिषी प्रियाम् ।

सर्वोपभुक्तां यस्यापि कुर्वतः कर्म सत्स्तुतम् ॥ ३८

यस्याजौ भिन्नवैरीभकुम्भमुक्ताम्बुवृष्टिभिः ।

... रिवातिधवलं यशो दिशि विसर्पति ॥ ३९

पृथुकीर्त्तिः पृथुगुणः पृथुश्रीः पृथुविक्रमः ।

पृथुपृथिवः प्रतिनिधिः पृथिव्यामिव यः पृथोः ॥ ४०

यस्यानुशासनजलजगन्मानसमभ्यगात् ।

तत्स्थितस्य कलङ्कस्य विदधन्नुविशोधनम् ॥ ४१

स्थानेषु सर्ववर्णानां गुणवृद्धिकरोऽपि यः ।

श्रीपाणिनेर ... शब्दविद्याविदीरितः ॥ ४२

... सू तार्थो सरोरुहम् ।

... यस्त ... भानुमेणुरिवाभवत् ॥ ४३

... ज्जुनयशो शङ्खचक्रलसत्करः ।

भूधरः पुण्डरीकाक्षो योपि कृष्णो न कर्मणा ॥ ४४

महाकालोदयकरो वृषस्थितिकृतादरः ।

नुतनन्दी स्मरारातिर्गो वक्षार भवश्रियम् ॥ ४५

शतक्रतुकृतश् शक्रादधिकोऽप्यमितक्रतुः ।
भूरक्षार्थं कुरुणया धौ न धात्रीवतारितः ॥ ४६ ॥

यस् स्तूयमानसत्कर्म ... .. ।
सौमित्रिरिव सङ्गामे ... .. ॥ ४७ ॥

युक्तदण्डकरतेन ... .. ।
... .. ॥ ४८ ॥

... .. व्यस्य विष्णोरिवाभवे ।
... .. ज्ञेयमन्यत्र दुष्करम् ॥ ४९ ॥

... .. चेतसा ।
... .. य ब्राह्मणाश्रमः ॥ ५० ॥

Vv. 51-59—same as vv. 52-60 of No. 66.

शैवपाशुपताचार्य्यौ पूज्यौ विप्रादनन्तरम् ।
तयोश्च वैयाकरणः पूजनीयोऽधिकं भवेत् ॥ ६० ॥

शैवपाशुपतज्ञानशब्दशास्त्रविदां वरः ।
आचार्य्योऽध्यापकश् श्रेष्ठमत्र मान्यो वराश्रमे ॥ ६१ ॥

Vv. 62-70—same as vv. 63-71 of No. 66.

त्रिसन्ध्यविधिसंसक्ता[श् शीलाध्ययनतत्पराः] ।
गृहस्थकर्मनिर्मुक्ता[यतयो विजितेन्द्रियाः] ॥ ७१ ॥

वर्षास्वनन्यशयिता ए[कभक्तेन जीविनः] ।
एवंविधा ... यतयो[वास्तव्या ब्राह्मणाश्रमे] ॥ ७२ ॥

ब्राह्मणा यत्तयो ये पि स[द्वाध्ययनतत्पराः] ।
एतेवामियती वृत्ति[र्हातव्या प्रतिवासरम्] ॥ ७३ ॥

V. 74—same as v. 76 of No. 66.

दीपिकामुष्टिरेका च [तथधस्यैकपूलकः] ।
सर्वाण्येतानि देयानि ... .. ॥ ७५ ॥

ततोऽन्यान् पूजयेद्विधि ... .. ।

वृत्तिर्देया तथाचार्य्य ... .. ॥ ७६

V. 77—Same as v. 78 of No. 66.

एका च ... .. ।

यतिभ्यश्च प्रदेयानि ... .. ॥ ७८

V. 79—Same as v. 80 of No. 66.

V. 80—Same as v. 78 of No. 67.

Vv. 81-84—Same as vv. 82-85 of No. 66.

भस्मादृक्कञ्जटाशुद्धिक्षारभस्मादृकन्तथा ।

एकन्तद्वाजनन् धूपभाजनं वह्निभाजनम् ॥ ८५

भृङ्गारश्च द्विजाचार्य्यपरिवृद्धतपस्विषु ।

एकैकत्र चतुर्मासं प्रदेयं सर्व्वमेव तत् ॥ ८६

रिक्तपत्रं मपीं मृत्स्नामध्येतृषु दिशेदपि ।

भोज्यं विशेषयेद्देशे काले पञ्चोत्सवे तथा ॥ ८७

कुर्व्यात् कुटीषु सर्वांसु शयनं प्रतिवत्सरम् ।

इहस्था यतयस् सर्व्वे नाध्यक्षे वश्यताङ्गताः ॥ ८८

Vv. 89-95 are same as vv. 89-95 of No. 66.

यदाश्रमोपकरणं हेमरुप्यादि ... .. ।

भस्मभाजनदण्डादि भिक्षार्थेना ... .. ॥ ९६

No. 68. BAKO DOOR PILLAR INSCRIPTION, Dated 813.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 444)

The temple of Bako is situated in Roluos district, immediately to the south of Lolei and north of Bakong temples.

The inscription records the donations made in the year 813 by a dignitary named Dhūli (dust) Jeñ (of feet) Kamsten

An Śrī Īśvara-varman to Īśvarāśrama, no doubt a monastery at Bako. The donations consisted of rice (to be given daily), vessels, seven male and female slaves of Īśānapura and four servants for the huts of the monks.

No. 69. PRAH KO STELE INSCRIPTION OF
YAŚO-VARMAN, Dated 815

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 28).

It is engraved on another face of the same stele which contains Ins. No. 55.

It is written in Khmer and is dated 815 (= 893 A. D.)

It records royal donations of gold, silver and slaves to gods Parameśvara and Pṛithivīndreśvara. It mentions a few localities, *e.g.* Abhinavagrāma, Virendrapaṭṭana and Śreṣṭhapura.

No. 70. LOLEY DOOR-PILLAR INSCRIPTIONS OF
YAŚO-VARMAN, Dated 815

These inscriptions are written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portions were edited in *ISC.* 319-331.

They are engraved on the door pillars of each of the four temples of Loley in the Roluos district.

Each of the Sanskrit inscriptions on the right-hand door pillar contains seven verses in *Upajāti* metre, of which the last six are identical. These may be referred to as A. The inscriptions on the left-hand door-pillar, consisting of two verses, are identical in all. This may be referred to as B. The metre of v. 1 is *Śārdūlavikṛīṭa*, that of v. 2, *Upajāti*.

The last six verses in Text A contain an admonition to the future kings to protect the pious work. The first verse gives the date of accession of Yaśo-varman (811-*Śaka*) and mentions the installation of god, Śiva in one case, goddess Bhavānī in another, and simply a god and a goddess in two others. The first verse in B gives the date 815 with full

astronomical details, when the statues of Śiva and Gaurī, made by the king himself, were installed and servants etc were given.

The Khmer portion gives the details of the servants and other donations. From the Khmer portion we also know that the divinities in the four temples were known respectively as Indravarmesvara, Indradevī, Mahipatisvara and Rājendradevī. The first two were thus named after the parents of the king and the last two after those of his mother.

Temple No. I

TEXT A.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय ।

शशाङ्कचन्द्राष्टशक्राप्तराज्य-

स् स श्रीयशोवर्म्मेनरेन्द्रराजः ।

स्वस्थापितायादित किङ्करादि

सर्व्वन्तदस्मै परमेश्वराय ॥१

स चाग्रयायी ददतां समस्ता-

स्तान् भाविनः कम्बुजभूपतीन्द्रान् ।

पुनः पुनर्याचन इत्ययं व-

स् स्वधर्मसेतुः परिपालनीयः ॥२

अवैमि ये स्थास्तुयशश् शरीरा

जिह्वासवोऽसूनपि धर्महेतोः ।

भवन्त उच्चैश्शिरसां वरिष्ठा

देवस्वमिच्छेयुरपीदृशास्ते ॥३

प्रायस् स्थिते गोप्तरि सन्मुखा ये

छिद्रे सुरद्रव्यहरास्तु सन्ति ।

इदन्ततो रक्षत सधुगे पि

राहुर्जहागैव सुधां सुराभः ॥४

यथा च राहुप्रमुखान् विजित्य
 ररक्ष देवानमृतञ्च विष्णुः ।
 तथा भवन्तोऽपि निहत्य चौरा-
 न सुरं सुरस्वं परिपालयन्तु ॥ ५
 ज्ञातञ्च सत्यं मृनिरेष याच्या
 राज्ञो विशेषेण तथापि सास्तु ।
 धर्मस्य हेतोर्मरणं हि शस्तं
 सतामस्तस् त्यागिन एव याचे ॥ ६
 कुमारमन्त्रिप्रमुखैश्च पुण्य-
 त्रिवेदनाथिन तदेव रक्ष्यम् ।
 गुष्मासु भारः परिपालनादि-
 स् स्निग्धेषु विद्वत्सु कृतो हि राज्ञा ॥ ७

TEXT B.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 बाणैकाष्टशके शुचेश् शितिदिने षष्ठे ऋषार्द्धे विधौ
 सिद्धञ्चन्द्रसुते वृषं सभृगुजे लग्ने कुलिरं^१ रवौ ।
 चापन्देवगुरौ तुलां सरविजे भौमे गते स्थापिता
 गौरीशप्रतिमास् समं स्वरचितास्ताश् श्रीयशोवर्मणा ॥ १

अस्यासुमन्तो हरणं हरन्ति
 ये ते नरेन्द्रादिह यातनार्हाः ।
 यमादमुत्रापि च पालयन्ति
 ये यान्तु ते धाम शिवं शिवस्य ॥ २

Additional verses in A (Alternative to v. 1 above)

Temple No. 2

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 मृगाङ्कचन्द्राष्टशकाप्तराज्य-
 स् स श्रीयशोवर्मनरेन्द्रवर्यः ।
 स्वस्थापितायामिह किङ्करादि
 भक्त्या भवान्यान्तदिदं व्यतारीत् ॥ ११

1. Metre requires कुलीरं

Temple No. 3

श्री, सिद्धि स्वस्ति जय
 श्रीमान् यशोवर्मनरेन्द्रचन्द्र-
 म् स चन्द्रचन्द्राष्टशकाप्तराज्यः ।
 अस्मिन्धरारामनरादि सर्व्व
 स्वस्थापितेशो तदिदं व्यतारीन ॥१

Temple No 4

श्री सिद्धि स्वस्ति जय
 स श्रीयशोवर्ममहीमहेन्द्रो
 द्विजेन्द्रचन्द्राष्टभिगप्तराज्यः ।
 स्वस्थापितान् नृवगाङ्गनादि
 देव्यां व्यतारीदिह तत् समस्तम् ॥१

No. 71. PRASAT TA KEO INSCRIPTION, Dated 815

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XAV. 297).

It was engraved on a stele found within the enclosure of the Temple called Prasat 'Ta Keo near Angkor 'Thom. It contains 42 lines, of which six are written in North Indian alphabet. It is composed in Sanskrit and contains 30 *Ślokas*.

The inscription gives an account of the same family which is referred to in the next inscription (No. 71 A) from Phnom Prah Vihar. The first part of this inscription, which is missing in the next, completes the genealogy, which may be described as follows on the basis of the combined evidence of the two inscriptions.

Pinśvaṅgrāmaṇavati had three sons and four daughters. The three sons were named Praṇavaśarvva *alias* Nṛpendra-vikrama, Śivātmā and Viṣṇuvala *alias* Lakṣmīndra. The second daughter named Kambujalakṣmī or Prāṇā was married to Jaya-varman and had a son named Dharma-varhdhana. Another daughter Pavitrā (?) was married to Vindvardha. The genealogy is carried on further through the two other daughters as shown in the following two

tables. The name of the eldest daughter cannot be read clearly, and the youngest was Hyāncandra,

I. D = Keśavabhaṭṭa
       | *alias* Kṛṣṇapāla
       | *alias* Mahendrārimathana
 Prabhāvatī = Hṛṣikeśa
       |
 Adhyāpaka *alias* Rājendrapaṇḍita

Nagapala

II. Hyāncandra = Nādh
       | *alias* Nṛpendravijaya
       | *alias* Prthivīnarendra

2 Sons   Rudrāṇi   Umā   (1) Pōṇ = Puruṣottama
 viz (1) Paramārthasīva
alias Prthivīndropakalpa   Śivasakti
 (2) Sāmaveda

Govinda (D) Bhān = Vibhāvasu   (1) Mādhavī = Rāmabhaṭṭa

Garuḍa   3 Daughters : (1) Pañ ; (2) Av ; (3) Ān.

The descent through females seems to indicate the right of succession through females according to the civil law of Cambodia (*BEFEO*, XV. II. 55).

The inscription mentions some territories which were mostly obtained by the members of this family from various kings and endowed for religious purposes. The chief of these is the village Piñ Svañ from which evidently the first member of this family took her name, meaning 'the lady of the village Piñ Svañ.' This, as well as Āvilagrāma, is mentioned both in this inscription and the next. The other names are different.

The extant portion of the last verse being identical with v. 41 of the next inscription we may assume that the beginning of the second line contained the date, year 815, though it is actually missing here.

In the text the words restored with the help of the next inscription are put within bracket.

Both Aymonier (II. 211) and Coedes (*BEFEO.* XXXIV, 417) have expressed doubts whether the inscription really belongs to the time of Yaśo-varman on the ground that the inscription traces the genealogy of the family for four generations after Kambujalakṣmī, the queen of Jaya varman II.

TEXT.

नमोऽस्तु मन्मथजिते ... .. ।
 ... .. छेत ताम्रतालत्रुनीयाक्ष्यनलार्चिषा ॥१
 आसीद ... .. वक्षसमुद्रवा ।
 पिङ्गवङ्गग्रामवती ... .. ॥ २
 तत्सुताः ख्यात ... .. ।
 ज्येष्ठः प्रणवशर्बः ... .. आष्टयी ॥३
 कृष्णपालस्य महा (धात्री) ... .. ।
 ... .. (केशव) भट्टस्य भवानी कुलभा (वनी) ॥४
 ... .. रशालिनः ।
 तेऽभवन् भूतये ... .. ॥५
 (कम्बुज) लक्ष्म्याख्या प्राणाख्या प्राण ... ।
 ... .. ॥६
 शङ्खचन्द्राख्याभवत् साध्वी प (नी तस्य) ... ।
 ... .. (स) पत्ति ममान्त उदधारयन् ॥ ७
 ... .. (सुपुत्रे साध्वी सुतामेका) प्रभावती ।
 तस्मात् केशवभट्टाख्यात् ... .. वेत्ति सः ॥८
 वभूवानन्नभू (पाल) मौलिमालितशास (नः) ।
 (राजा श्री) जयवर्म्मन्ति जयश्रीशालितयुतिः ॥९
 चतुर्भुजाचलोर्वी (धृ) चतुर्भुज इवापरः ।
 चतुर्विधास्नयीती यश्चतुर्वक्त इवावभौ ॥१०

कृष्णपालो महेन्द्रारिमथनाख्यामवाप्तवान् ।

विप्रः केशवभट्टाख्यस् स च राजपुरोहितः ॥ ११

दधत् प्रणवशर्व्वस् स श्रीनृपेन्द्रादिविक्रमम् ।

नाम भोगसुतं प्राप पंचां वण्णंष्वधीशताम् ॥ १२

शिवात्मा शयनस्थानमन्दिराधिपनिर्व्वरः ।

राज्ञो निर्व्वेद्य सभ्रातापालयन् संततेः पुरम् ॥ १३

पूर्व्वं पिङ्गं स्वङ्गं भुवस् सीमा त्रिकष्टामरभूरभूत् ।

त्रैलोक्यनाथो याम्ये (न) कन्याक्रमश्च पश्चिमे ॥ १४

... स्तामुत्तरसीमासीत्तत्रार्द्धा श्रीधरस्य ता(म्) ।

अवर्द्धयत्स नृपाभिदत्तदासादिभिः पुनः ॥ १५

वननेत्रक्षितेस् सीमा पूर्व्वेण्यं कङ्कतिङ्गमही ।

दक्षिणेन शरक्रमः स्तुग्वो नद्यपि पश्चिमे ॥ १६

उत्तरे ध्रुवसीमासीत् (तारा)य् भूम्यवधिश्च सः ।

स्वयम्भूरभवत्पूर्व्वं दक्षिणे जय ... ॥ १७

... हतिवन सिन्धुश्च सीमा पश्चिमतोऽभवत् ।

(वे) मिङ्गं सीमोत्तरेणासीद् गोलकाङ्कितसन्निधिः ॥ १८

स्थलीक्षोणीन्नरपतिन्ते प्रणम्य यथाचिरे ।

... ... मान्तां भुवमिह माप्य ग्रामं प्ररक्ति ... ॥ १९

पूर्व्वतो व्येङ्गं नदी सीमा तस्या याम्येन पार्त्तवोङ् ।

व्येङ्गं वोङ् नदी तु वारुण्यामुत्तरतोऽभवद्भदा ॥ २०

तत्र ते शाम्भवं लिङ्गं महिषासुरमथिनीम् ।

विधिना स्थापयामासुरम्भोध्यम्बोधिपर्व्वतैः ॥ २१

आविलक्ष्मां स सन्तोष्य (वेद) प्रियं महीभृतम् ।

श्रीमहेन्द्रारिमथनस् स्याल्लैर्भूपमयाचत ॥ २२

... ग्राहक निक्षेप क्षाणं (?) सीमास्त पूर्व्वतः ।

कृता गाढनदी याम्ये ... ... पश्चिमेऽभवत् ॥ २३

सिद्धकाध्वाभवत्सोप्यवधिरुत्तरतः कृतः ।

... त्वा धनानि ते तासु भूषु ग्रामान् प्रचक्रिरे ॥ २४

स्थापितं प्वाविलग्रामे ... .. न्देपु पञ्चसु ।

प्रत्येकं षोडशप्रस्थघृतान्येवाप्पितानि ... .. ॥२५

श्वेताक्षतञ्च गणितं पञ्चखरिकया कृतम् ।

कल्पितं प्रतिवर्षं तद्भक्त्या भद्रेश्वरेश्वरे ॥ २६

... .. रूपहृन्मङ्गलैः ... ।

... .. श्रीयशोवर्मनामधृक् ॥ २७

... .. तः ।

देवी पृथ्वीपदा सा तु ... .. ॥२८

... .. प्रिया तस्यालं' ... .. मनस्विनः ।

... .. निर्मितम् ॥२९

बलाध्यक्षस् सालंनामा स्थलीग्रामे च बुद्धिमान् ।

(वाणविध्वश्रभिश्) शंवं लिङ्गन्नवमतिष्ठित् ॥३०

No. 71A. PHNOM PRAH VIHAR STELE INSCRIPTION

Dated 815.

This inscription was edited in *ISC*. 525.

Phnom Prah Vihar is situated on one of the summits of Dangrek mountains, in the province of Mlu Prei.

The inscription is written in Sanskrit. The upper part of the stele being broken, some lines at the top are broken on each of the four faces. Probably it originally contained 56 verses, 14 on each face, but at present only 51 verses can be traced, of which four are hardly legible. All the verses are *Anuṣṭubh Ślokas*. The inscription is written in North Indian script which we meet with also in No. 71 and offers the last example of its use in Kambuja.

The inscription gives an account of the family mentioned in the preceding inscription of which at least eleven verses are repeated here. It records religious endowments by the

members of the family, and of grants of land by the kings. The genealogy, in the extant portion, begins with Kesava-bhaṭṭa and his daughter Prabhāvatī. The family had some connection with king Jaya-varman II, whose name and date of accession (724 Śaka) are given in vv. 3-4. V. 5 refers to his queen Kambujalakṣmī, also called Prāṇā, who was a member of the family. As the last member of the family lived after 815 Śaka (—893 A. D.) we have here the history of an aristocratic family in Kambuja extending over two centuries.

A short Khmer inscription (see No. 146 G) written in the normal alphabet at the base of the stele refers to Śivasakti and contains the date 969 Śaka. Aymonier (II. 211) holds that this Śivasakti is identical with the one referred to in the Sanskrit inscription which also therefore must belong to the same period and not to 815 A.D

TEXT.

Vv. 1-4 are identical with vv. 7-10 of No. 71

तस्य कम्बुजलक्ष्मीस् सा प्राणारूपाप्यनुजा सती ।

देवी बभूव धरणीश्रियौ लक्ष्मीपतेरिव ॥५॥

याऽसौ विष्णुवलाख्योपि लक्ष्मीन्द्रारूपा मवाप्तवान् ।

एकवित्ताधिपत्ये स युयुजे जयवर्मणा ॥ ६ ॥

नासारूयस्तस्य भृत्योऽभूदुत्तया विश्वस्तसन्मतिः ।

धीतिरन्नाकरो धीरो भद्रो भद्र इवापरः ॥७॥

ततश्श्रीनृपेन्द्रादिविजयारूपा मवाप्तवान् ।

(यो न) रपश्रीहरणं वीरोऽभूद् वाहिनीपतिः ॥८॥

अपूर्वां पृथिवीमध्या ( ) नरेन्द्रान्ता ( ) महीयभीम् ।

आख्यामार्यस्य बधतो ह्यङ्गचन्द्रारूपा प्रियाभवत् ॥ ९ ॥

1. Read धृति ।

2. One letter is short here. 3. For महीयसीम् ।

4. अङ्ग was an indigenous name, and अतो is not a part of the name.

5. For ह्यङ्गचन्द्रारूपा ।

पवित्राख्या¹ च सा पत्नी चिन्द्रद्वयस्य महाधियः ।
प्रभावती प्रिया हृद्या हृषीकेशद्विजन्मनः ॥ १०

Vv. 11-14 are identical with vv. 11-14 of No. 71.

Vv. 15-16 are identical with vv. 25-26 of No. 71.

महारथारुणस्य क्षमां वनाख्यां वेणवीयुताम् ।
शून्यां सशिवलिङ्गां प्रागापुस्तेभूपशासनान् ॥ १७
चेतनापुरकं पूर्वं दक्षिणे मुषिकस्थला ।
लांपङ्क पश्चिमतस्तस्या ला(ं)पङ्क सीमोत्तरे भुवः ॥ १८
देव्या प्राणाख्ययश्चात्रा लक्ष्मीन्द्राख्येन तौ सुरौ ।
दत्तदासादिपूजाभिर्यन्त्रादुन्मीलितौ पुनः ॥ १९
भवालयभुवं मान्यन्ते पुरस्कृत्य शासनम् ।
भूभुजो वल्लभा भक्ता लेभिरे धर्मबुद्धयः ॥ २०
नदी पूर्व्वेऽवधिस्तस्या याम्ये राजेश्वरस्तथा ।
पश्चिमेऽभूद्धवपुरं सोम्ये² देवातिदेवकः ॥ २१
देवी कम्बुजलक्ष्मीस् सा साध्वी स्त्री धर्मवर्त्तिनी ।
श्रीधर्मवर्धन³ पुत्रं मुषुवे⁴ धर्मवर्धनम् ॥ २२
ह्यङ्चन्द्राख्या मम सा सूते परमार्थशिवात्मजम् ।
सरुद्रागीमुमां सामवेदं पोङ् इति⁵ चात्मजम् ॥ २३
प्रभावतीति सा सोमसोममाकृतिरतिप्रभा ।
अध्यापकाख्यं मुषुवे सुतं शास्त्रविदां वरम् ॥ २४
... ... ।
... ... त्रिपुरद्विपः ॥ २५
... ... शक्त्या शक्तिभृतां वरम् ।
... ... असुत देव्युमाख्याप्युमासमा ॥ २६

1 For पवित्राख्या ।

2 The correct reading is probably प्राणाख्याया ।

3 For सौम्ये of, v. 24.

4 Read बुद्धनं ।

5 Read चात्मजाम् ।

- ... ... या षोड् सा लक्ष्मीरिव वपुश्श्रिया ।
 पुरुषोत्तमस्य पत्नी भूपवन्धोर्महात्मनः ॥ २७
- दधदध्यापकाख्यस् स नाम राजेन्द्रपण्डितम् ।
 रुद्राश्रमे भूमिभुजा नियुक्तोऽध्यापकः कृती ॥ २८
- परमार्थशिवो भूयो वल्लभस्तस्य भूपतेः ।
 प्रथिवीन्द्रोपकल्पाख्यां श्रीमतीं प्रथितामधात् ॥ २९
- सा षोड् असूत गोविन्दं माधवीं कमलामिव ।
 सुताञ्च भान् इत्यपरां पुरुषोत्तमतस् ... ॥ ३०
- रामभट्टप्रियासूत माधवी शिवशक्ति(तः) ।
 पव् इत्याख्याम् अव् इत्याख्याञ्चानाख्याङ् गरुडन्त(था) ॥ ३१
- भान् इत्याख्या प्रिया साध्वी विदुषोऽमुद् वि(भावसोः) ।
 नाम्ना विभावसोस् साक्षान्मूर्त्तस्येव वि(भावसोः) ॥ ३२
- राजेन्द्रपण्डिताख्यस् स लेभे भूपात् षदीभु(दम्)^१ ।
 राजहोत्रा शिखाशान्तिनाम्ना स्यालेन स( )युतः ॥ ३३
- पूर्वे तटाकपादोऽग्न्या भूमेस् सीमास्ति दक्षि(ने) ।
 कुटीतटाककश् शक्तदेवक्षमा पश्चिमेऽवधिः ॥ ३४
- उत्तरे गन्धसारक्षा^२ ताभ्यां तस्यां कृतं पु(नः) ।
 स्थापितञ्चाभवत्स्वर्णलिङ्गन् त्रिव्योममूर्त्तिभि(:) ॥ ३५
- राजेन्द्रपण्डितसुतो नागपालोऽतिक्रोविदः ।
 भागिनेयश् शिखाशान्तेश् चंकाक्षमामाप भूपतेः ॥ ३६
- प्राच्यां सुरघट^३न्तस्यास् सम्रोड् सीमास्ति दक्षिणे ।
 पश्चिमे लोहकारक्षमा नगरीमार्गं उत्तरे ॥ ३७
- V. 38 is illegible.
- ... ... स ... सूनूनष्ट महात्मनः ।
 हतति(मिरोणा)^४शीति ब्रह्मवित्प्रभवज्ञक (:) ॥ ३८

1. षदी is an indigenous name.

3. For सुरघट ।

2. For गन्धसारक्षमा ।

4. The reading is doubtful.

सावित्री पञ्चगाव्याख्या¹ ब्रौनाम्नीमाधवी तथा ।

तेषान्धर्मप्रवृत्तीनान्धर्म्यास सन्ततयोऽभवन् ॥४०

बलाध्यक्षस् सालं नामा स्थलीग्रामे च बुद्धिमान् ।

वाणविध्वष्टभिश् शैव( ) लिङ्गव्रवमतिष्ठित् ॥४१

शिवशक्तिस् स(च्)आचार्य्यश् शिवशक्तिविभागवित् ।

शिवशक्त्येकवस(नि)श् शैवा(चा)र्य्याधिपोऽभवत् ॥४२

नीर(ज)श्चेत(स्)। यस्य नीरजासनसन्मतेः ।

नीरजस्येव पादस्य नीरजो रजसा जगत् ॥४३

विद्वान् ... यो वाग्मी विद्यायु(त्य)भिलाषि(णः) ।

(वाचा)द्वविणवाक् सोमैस् सम्यांश्चक्रे ... यस् सदा ॥४४

संसारे पि निगालोके दुर्गेण स्खलित(ः) क्वचित् ।

द्विङ् वर्गजालसक्तोपि यश् शमैकरतिर्युधि ॥ ४५

यशोभिर्हीपयन्नाशाः क्रतुज्वलनसर्पणे ।

धूमैस् सतिमिराश्चक्रे यो योगी युगपत् सदा ॥ ४६

अधर्मै यो जडो धर्मै पटीयानभवद्गुणी ।

पङ्क्तुः कुवर्त्मसु व्यक्तं शीघ्रगामी सुवर्त्मसु ॥ ४७

धन्यान्येतानि सर्वाणि सार्व्वस् सन्तानतारणात् ।

यन्नात् स पालयामास भूपभक्त्यनुभावनः ॥ ४८

शिवशक्त्यनुभावेन शिवशक्ती विवर्द्धिते ।

शिवशक्तिमुनेर्व्वन्धुशिवायाम्तां शिवात्मनः ॥४९

वर्याः क्रीर्त्या गरीयस्यास् सन्ताना ये सदाशयाः ।

सन्तानपुण्यपालास्तान् पान्तु पद्मालयादयः ॥ ५०

यथा ब्रह्मादिवशकृच्छिवशक्तेश् शिवाढ्यना ।

हृत्सत्कारुण्यवशकृच्छिवशक्तिमुनेस्तथा ॥५१

1. Read पञ्चगाव्याख्या ।

2. This verse is identical with v. 30 of No. 71.

No. 72. PHNOM DEI TEMPLE INSCRIPTION OF YAŚO-
VARMAN, Dated 815.

The inscription was edited in *BEFEO*, XVIII (9), p 13.

Phnom Dei is the name of a hillock about 10 miles to the north of Angkor. The inscription contains 2 Sanskrit *Slokas* and eight lines in Khmer. The Sanskrit portion tells us that king Yaśo-varman fixed the limits of the domains of the temple dedicated to Hara and Acyuta, united in one body (i.e. Hari-Hara), which was built on the mountain called Purandara (i.e. the Phnom Dei). The Khmer portion defines the boundaries in different directions. To the south east the limit was 'vighneśo', i.e. probably a temple of Gaṇeśa. To the north east the boundary was the cave of Viṣṇu Vināyaka. Vināyaka here probably denotes Garuḍa.

The Khmer portion contains the date 815 ; but the unit figure is not certain.

TEXT.

द्वि ... पुत्रहरी यो च संवृत्तौ भेदमागतौ ।

जगतश् शङ्करो वन्दे नित्यञ्चेत्तौ हरीश्वरौ ॥२

श्रीहराच्युतयोस् सीमा श्रीयशोवर्मणा कृता ।

श्रीहराच्युतयोर्दत्ता श्रीपुरन्दरपर्वते ॥२

No 73. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION OF
YAŚO-VARMAN, Dated 817.

This inscription was edited in *ISC* p. 331, and noticed by Aymonier (I. 392).

Phnom Sandak is a ruined temple on the hillock of the same name about 15 miles to the north of Koh Ker and 30 miles to the south of Dangrek Mountains.

There are two Sanskrit inscriptions on two faces of

the stele, the first (A) containing 26 and the second (B) 13 *Slokas*.

After an invocation to the Trinity and the goddesses (Gaurī and Sarasvatī (vv. 1-9) and the eulogy of king Yaśo-varman (vv. 10-17), Ins. A records the religious foundation of one whose name is not given, but who was a disciple of Somasiva and was appointed a Professor in the domain (*ksatra*) of Śrī Indravarmesvara. Evidently Yaśo-varman endowed a domain to Śiva, named it after his father, and established a college in connection with it on the mountain which is called here Śivapura. The anonymous professor restored the worship of Śiva which had fallen into decadence, installed a new *linga* called Bhadresvara and gave donation to it. Aymonier, however, thinks that Indravarmesvara must be looked for in the ruins of Tolei and that Somasiva was identical with Śivasoma, the *guru* of king Indra-varman. The details of the donation are given in a Khmer inscription engraved on the edge of the stele. Although the religious foundation was made in 817 Śaka (= 895 A.D.), it is likely that the inscription itself was engraved long after, for v. 11 could hardly be composed during the lifetime of king Yaśo-varman and only six years after his accession.

Text B contains an invocation of the Trinity and the goddess Aparnā (vv. 1-6) and an eulogy of king Jaya-varman II. V. 8 seems to imply that this king 'came to the throne after the extinction of the old royal family of Kambuja. V. 12 refers to his capital on mount Mahendra. The text comes to an abrupt end after v. 13, the rest of the stele remaining blank. The connection between the Texts A and B is not apparent; but there is no doubt that they were written about the same time. Attention may be drawn to B. v. 13 which refers to a *sūtra* of Pāṇini (I, 4, 58, 59, 80).

TEXT.

A

श्री सिद्धिं स्वस्ति जय ।

नमश् शिवाय यत्पादनखज्योत्स्ना विराजते ।

नम्रं न्द्रमूर्द्धमन्दारमधुसेकादिवोद्गता ॥ १

रुद्रन्नमत यस्याङ्घ्रि सरोजोदरजं रजः ।

धूमायने सुरशिरोरुहर्त्नामिकोटिषु ॥ २

जितन्धूज्जटिना यस्य जटा विस्फुरितारुणाः ।

दहनाशङ्कया शङ्के गङ्गाविशदुमारुपः ॥ ३

जितं महावराहेण विषाणौ यस्य राजतः ।

लोकत्रयपदव्यापियशसामङ्कुगविव ॥ ४

विष्णुन्नमामि यस्याङ्गभा सा पाणौ विभाति भूः

द्विट्छीकचग्रहामोदालम्बेव भ्रमराङ्गना ॥ ५

एकाण्णवसरःपद्मे ब्रह्मवक्त्राणि पान्तु वः ।

पद्मानीवोद्गतान्यब्जं मधुकेतभ'मृत्यवे ॥ ६

नमन्तु ब्रह्मणः पादपल्लवौ सततारुणौ ।

सुस्थित्यायासनाम्भोजबोधं कर्तुमिव स्वयम् ॥ ७

वन्दे गौरीं ह्रिया यस्यास् सञ्चुकोच मुखाम्बुजम् ।

नवसङ्के हरस्येन्दुचन्द्रिकाचुम्बनादिव ॥ ८

नमो देव्यै सरस्वत्यै यस्याश् शब्दमयो गुणः ।

अधिदेवतया वाचां श्रूयतेऽप्यन्यकीर्त्तने ॥ ९

राजेन्दुश् श्रीयशोवर्माभवत्पूर्णतरोदयः ।

यशःक्षीराण्णवोत्पूरसंस्त्रावितजगत्रयः ॥ १०

नोपेति नाशमद्यापि कीर्तियस्यानिभास्वतो ।
 गायिदिव्याङ्गनावक्तृपीयूषलुठनादिव ॥ ११
 नूनन्धात्रामृतेनैव सौन्दर्यं यस्य निर्मितम् ।
 यदक्ष्णा वाष्पमार्गेण विवेश जगतां मनः ॥ १२
 न स्ववृद्धिः प्रजावृद्धिं विना यस्मै स्म रोचते ।
 किं स्वयं वर्द्धते चन्द्रस् सिन्धुवेलामवर्द्धयन् ॥ १३
 समरे वैरिगत्ताक्तो यस्य खड्गो व्यराजत ।
 चरणालक्तकाङ्काद्रेः पन्था इव जयश्रियः ॥ १४
 अदोर्धनिद्रमागन्तुकामा यं स्वकुलेस् स्थिता ।
 कौस्तुभालालनाङ्गमीश शङ्के केशववक्षसि ॥ १५
 यमसामान्यसौन्दर्यं मृष्टा स्मृष्टान्वचिन्तयत् ।
 उपमानमयञ्च तस्याद् उपमेयो परः कथम् ॥ १६
 श्रीमान स्वभावलावण्यो गम्भीरो रत्नसन्निधिः ।
 यस् समुद्रसमानोऽपि संपूर्णो न परोदयैः ॥ १७
 तन्म्य राज्ये मुनिवरो मुनिवन्द्याङ्घ्रि पङ्कजः ।
 नाम्ना सोमशिवश शास्त्ररत्नरत्नाकरोऽभवत् ॥ १८
 भगवच्छिवसोमस्य शिष्यो यो धरणीभुजा ।
 श्रीन्द्रवर्म्मश्चरक्षेत्रेऽध्यापकत्वे न्ययुज्यत ॥ १९
 शिवशास्त्रार्णवं बुद्धिमन्दरेण विमथ्य यः ।
 स्वयं ज्ञानामृतं पीत्वा दययान्यानपाययत् ॥ २०
 गलन्मधुरसाकारशब्दशास्त्रमनोहरे ।
 सरस्वती मधुकरी यस्यास्याब्जे रताभवत् ॥ २१
 देवतागुरुविप्रार्यातिथिपूजाबिधौ कृती ।
 गरीयसामपि गुरुर्ह्यो जघन्य इवाभवत् ॥ २२
 स आचार्य इदं लिङ्गमैशं शिवपुरे गिरौ ।
 क्षीणपूजश्चिरत्वेन पूजावृद्ध्या व्यवर्द्धयत् ॥ २३

स चात्र सम्यग्विधिना श्रीभद्रेश्वरमाख्यया ।
 शैलेन्दुमूर्त्तिशाकाब्दे शिवलिङ्गमतिष्ठिपत् ॥ २४
 धनान्येतानि दत्तानि केदारारामकिङ्करान् ।
 तेनाभ्यां मिश्रभोगाभ्यां पान्ति ये यान्तु ते दिवम् ॥ २५
 लभन्तां यातनान्ते तु नरकेष्वाभुवः स्थितेः ।
 अवीचिरौरवाद्येषु मर्हयन्ति हरन्ति ये ॥ २६

B.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय ॥

नमोऽस्तु शम्भवे यस्य निष्कलस्यापि चिन्तने ।
 भास्वन्मूर्त्तौ सकलता दर्शनेन्दोरिव दृश्यते ॥१
 विभाति धूर्जटिजटा गलङ्गङ्गा'म्बुविन्दुभिः ।
 तद्धारमौक्तिकैश्चन्द्रकोटिच्छेदच्युतैरिव ॥२
 जयति त्रिपुरध्वंसी यस्याङ्घ्रिनखभा बभुः ।
 आलीढभारनागेन्द्ररोषवह्नयद्रमा इव ॥ ३
 नमोऽस्तु हरये यस्य पदः पद्माङ्कशायिनः ।
 भाभिस्तन्नाभिरभवद् भिन्ननीलापञ्जसन्निभा ॥ ४
 स्वयम्भूः पातु वो यस्य भास्वत्स्वर्णनिभं वपुः ।
 आभाति संभवाम्भोजकिञ्जल्कस्पर्शनादिव ॥५
 वन्देऽपर्णी पद्मोर्ध्वस्याः गुल्फौ लिनौ^३ विराजतः ।
 आसन्नतरसर्पाभनूपुरातिभयादिव ॥ ६
 आसीच्छ्रीजयवर्मैति भूपतीनामधीश्वरः ।
 भूपालमौलिरत्नाशुवर्द्धिताङ्घ्रिनखश्रुतिः ॥ ७
 योऽभूत्प्रजोदयायैव राजवंशेऽतिनिर्मले ।
 अपङ्कजमहापद्मे पद्मोद्भव इवोदितः ॥८

रामा यं व्रीक्ष्य जल्पन्ति कामन्निमिषलोचन ।
 न हि नो मनसोऽपैति सुभगोऽयं क्षणादिति ॥ ६
 यस्य रूपोपमेयत्वं^१ न स्यात् स्यादपि विन्नगम् ।
 मुखच्छायायानुरूपो^२ हि चन्द्रमा राहुणाश्रुतः ॥ १०
 नातिभारा भुजे यस्य धराम्भोनिधिमेखला ।
 यथा ज्याघातकिणता भूभृतोऽपि व्यनामयत् ॥ ११
 सिङ्घमूढूर्यासनं यस्य राजमूर्द्धनि शासनम् ।
 महेन्द्राद्रेः पुरी मूर्द्धि तथापि न तु विस्मयः ॥ १२
 सद्धर्मनिरतेय्यस्य पद^३राज्येन चक्रिरे ।
 उपस्मर्गाः क्रियायोगे ते प्राग् धानोर्मु^३ नेरिव ॥ १३

No. 74 PHIMĀNAKAS INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN, Dated 832

The inscription was edited in *ISC*, 545.

It is engraved on a door of the well-known building called Phimānakas in Angkor Thom. The inscription is partly in Sanskrit and partly in Khmer. The former contains 12 verses, 11 *Ślokas* and one in *Sragdharā* metre. It records, after an invocation to the Trinity (vv. 1-3), the installation of an image of Mādhava (Kṛṣṇa) called Trailokya-nātha, and donation to it by Satyāśraya, a minister of king Yaśo-varman, and well-versed in astrology. V. 12 contains the date 832 (= 910 A. D.) with full astronomical details. The Khmer portion, very much damaged, contains the list of slaves.

Bergaigne pointed out that v. 7 must have been composed after the death of Yaśo-varman. Barth thinks that in view of the minute details of the date given in v. 12 it must

1. Read रूपोपमेयत्वं

2. Read 'रूपो'

3. Read पदं

have been composed on the occasion referred to in the inscription. So he thinks that Yaśo-varman died in 832 Śaka.

TEXT.

सिद्धिं स्वस्तिं पान्तु ... .. चरणाम्बुजरेणवः ।

पितामहमहेन्द्रादिशिरोरत्नाङ्गशुचारवः ॥ १

वन्देऽचिन्त्यगतिं विष्णु(ं) प्रकृत्या यस्य वक्षसि ।

स्थिता लक्ष्मीर्भुजं भूमिर्नाभिपद्मे प्यजस् सदा ॥ २

ब्रह्माब्जगन्धसन्तान ... .. विप्रहाम् ।

वन्दे गोविन्दहृद्गारि ... .. नीं श्रियम् ॥ ३

आसीदशेषभूषालमस्तकधृतशासनः ।

राजेन्द्रश्च श्रीयशोवर्ष्मी महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः ॥ ४

युद्धमायुधयोधादिमदान्धेमेन्द्रभीषणम् ।

प्राप्य यस्य प्रतापेऽर्को दृष्टश्चन्द्रो यशस्यपि ॥ ५

यस्याङ्गसङ्घिसौन्दर्यविसरैर्ह्लादिना रतिः ।

स्वभर्तृवधवैधव्यञ्जितो सा वञ्चनामिव ॥ ६

यशो यस्य मनोहारि शारदेन्दुकरादपि ।

क्रीडायां शयने याने गीयतेऽद्यापि देहिभिः ॥ ७

तस्य राजाधिराजस्य होराशास्त्राब्धिपारगः ।

यश्च श्रीसत्याश्रयाख्योऽभून्मन्त्री मन्त्रीव बन्निगः ॥ ८

करङ्कलशं पात्रन्तारं रैरशनामपि ।

सितच्छत्रस्मितां लक्ष्मीं यो लेभे स्वामिभक्तिनः ॥ ९

तेनैव स्थापितो भक्त्या भगवानिह माधवः ।

स श्रीत्रैलोक्यनाथाख्यो यश्च श्रिया भाति भूतले ॥ १०

सुवर्णं रजनङ्गं क्षेत्रमारामङ्गं किङ्करं स्त्रियम् ।

कल्पितं यो हरेन्मोहादितो यातु स दुर्गातिम् ॥ ११

द्वित्रयष्टाब्दे विधातुर्मधुसिनदिवसे याति कन्यादिमिन्दौ
 मेषं शीतेतराक्षौ सवुधरविमुने मेषमिन्द्राग्निपूज्ये ।
 तौलं क्षोणीतनूजे वृषममरगुरौ द्वन्द्वराशिश्च लग्ने
 स श्रीत्रैलोक्यनाथम् स्थित इह भगवान् वो विभूतिं विधेयात् ॥ १२

No. 75 THE BAYANG STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in *IC* 256. For locality see No. 8.

The inscription contains 18 Sanskrit *ślokas*. After an invocation to Śiva (v. 1) and the eulogy of king Yaśo-varman (vv. 2-6) it refers to a sage named Amarabhāva, who received various honours from Yaśo-varman (vv. 7-8), was a great scholar (v. 9) and was appointed chief of the northern Indrāsrama by king Indra-varman (v. 10). While digging a tank he found a golden disc belonging to his *guru* (preceptor) (vv. 11-12). He made of it an image of Śiva, of the type called Utsavamūrtti, for taking out in procession (vv. 13-14). He was appointed chief of the monastery (v. 15) and erected a *śālā* (house) of the god in the southern valley (v. 18).

TEXT.

श्रियं वो धूर्जटिः पातु यस्याङ्घ्रिः भारपीडया ।
 वधिरीकृतसर्वाशान्दशाम्यो व्यकृत स्वरात् ॥ १
 कम्बुजाधिपती राज्ञां मूर्द्धस्वाहितशासनः ।
 श्रीन्द्रवर्मेति राजा यो दिक्षु ख्यातपराक्रमः ॥ २
 सेवाराजसमाहारमौलिरत्नांशुनिर्गमैः ।
 रत्नसिंहासनं यस्य द्विगुणीकृतशोभनं ॥ ३
 एकैकाष्टशकावाप्तराज्यश्रीः श्रीयशोनिधेः ।
 श्रीयशोवर्मणामासीत्तस्य पुत्रः प्रतापवान् ॥ ४

धर्म्मावियोगिकृत्यम्य राज्ञे यस्य कृतं युगम् ।
 परोक्षमप्यनिप्रीत्या । वर्त्तमानमभूदिव ॥ ५
 यतो निर्याय सत्कीर्त्तिर्भूयसी परितो दिशः ।
 दूराद्ध्रमत्तमेव पस्पशशांभो महोदधेः ॥ ६
 तेन राज्ञा कृतज्ञत्वात् सम्पद्भिर्यो यतीश्वरः ।
 सौवर्णभस्मपात्राक्षमालाद्याभिः सुसत्कृतः ॥ ७
 परार्द्धयमासनं पद्मदलकेसरपङ्क्तिमत् ।
 यतीनामाधिपत्येन योऽध्यास्ते स्म नृपाज्ञया ॥ ८
 शंवज्योनिपशब्दार्थवादिशास्त्रार्थवेदिना ।
 येनात्मान्तर्निगूढोपि योगेन ददृशे शिवे ॥ ९
 श्रीन्द्रवर्म्मनियुक्तोऽय उत्तरेन्द्राश्रमाधिपः ।
 तोयं विज्ञापयामास दुर्लभं भोग्यमाश्रमे ॥ १०
 इति विज्ञापितो येन श्रीन्द्रवर्म्मावनीश्वरः ।
 तनाकं^१ कारयामास नरं विषयवासिभिः ॥ ११
 तटाके खन्यमाने यत् सौवर्णीगुरुमण्डलम् ।
 पूर्वोपनिहितं भूमावुद्धृतं खननीधरं ॥ १२
 येनेदं प्रतिमायं तच्छम्भोर्भवतु भूपते ।
 राज्ञो विज्ञापितस्येति साधुवाच्यनुकूलता ॥ १३
 शाम्भवी प्रतिमा येयं सौवर्णी^१ शिविकास्थिता ।
 नीयतेऽद्यापि यस्तस्याः निमित्तमभवत् किल ॥ १४
 श्रीयशोवर्म्मेणा पश्चात् स्वाश्रमेऽधिकृतः पुनः ।
 य आचार्य्याधिपत्येन लब्धवान् प्रवरासनम् ॥ १५
 यद्यशो हारकङ्कारनीहाराकृतिकान्तिमत् ।
 निष्कलङ्कं^१ कलावन्तं कलङ्काङ्गमिवाहसत् ॥ १६

प्राणिप्राणपरित्राणप्रधानपरिमाणतः ।

यो रागी वीनरागोपि शिवत्वंकृत्ववेदितः ॥१७

स एवामरभावाख्यो यतीनां प्रवरो गुणैः ।

शालामकृता¹ देवस्य दक्षिणोपत्यकानले ॥१८

No. 76 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV. 304.

It is engraved on a slab of stone on a terrace situated in the south-western quarter of Angkor Thom. The stone is very damaged and much of the inscription is illegible.

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 *slokas*. It contains an eulogy of king Indra-varman, gives his date of accession (799 Śaka) and refers to his religious foundations. Then follows an eulogy of king Yaśo-varman and an account of his foundations, including the Yaśodhara-taṭāka (v. 13).

TEXT.

... ..

गुरुभार्गव वाल्मीकि ... .. ॥ १

आसीदशेषभूपाल ... .. तरो वरः ।

श्रीन्द्रवर्म्मति मेदिन्याः पुरा नृपतिविक्रमः ॥ २

नवरन्ध्राद्रिराज्योपि नीरन्ध्रो यो वसुन्धराम् ।

विदधे स्थापितैर्दे(वै)र्विभ्रतीन् त्रिदिवश्रियम् ॥ ३

समरे समवीर्येण ... .. इह ।

विप्रा मानैर्बुधा वाग्भि ... .. विनोदै रतव्रताः ॥ ४

तस्य सूनुरनूतद्धि ... .. ।

श्रीयशोवर्म्मदेवाख्यः ... .. ॥ ५

व्यक्तं राजेन्द्रचन्द्रोपि चन्द्र ... .. ।
 प्रतापैः ... .. ॥ ६
 उद्युक्तं यं समुद्वीक्ष्य ... .. ।
 (अभयव) हर्गनीवेन्द्रः शरान् ... .. ॥ ७
 ... .. यो नित्य (म्) रण ... .. ।
 वृद्धक्षीणबलञ्चन्द्रम ... .. यः ॥ ८
 अङ्गेन (त्व) ङ्गसौन्दर्यमंश्वर्यं ... .. यः ।
 विरुद्धमपि विभ्राणो यो वभावविरोधिनाम् ॥ ९
 सकलां यः कुला ... पुरः कृतयु ... यं ।
 प्रदर्शयन् धर्मपरः ... प्रजापतिरभूत् परः ॥ १०
 धरनी धरनीनाथं ... .. अर्थमवाप्य यम् ।
 धर्मकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ... .. ॥ ११
 जगाम निर्गमे यस्य ... .. ।
 ददौ दिक्पालमौलि ... .. ॥ १२
 यशोधरतटाकाख्यं ... .. यः ।
 यत्रान्यभूभुजां कीर्त्ति ... .. ॥ १३
 स्वर्गादागत्य गाङ्गोमां ... .. ।
 ब्रह्मविष्णुवीश्वरादीनां ... .. ॥ १४

No. 77 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF
YASO-VARMAN

This inscription was edited in *BEEFO*, XXV, 307.

It is engraved on a slab of stone found in a temple in the south-western quarter of Angkor Thom, a little to the south of the grand avenue which goes from the western gate to the Bayon Temple.

The inscription was written partly in Sanskrit and partly in Khmer. But much of it is now lost or illegible. The

Sanskrit portion, now extant, contains five verses recording the installation of an image of Viṣṇu and some endowments to the temple by the maternal uncle of king Yaśo-varman who was probably named Samaravikrama. One verse is missing at the beginning.

TEXT.

विक्रमान्तं दधन्नाम समरादिश्रियोज्ज्वलम् ।
 मातुलो यस्य भव्यश् श्रीयशोवर्ममहीपतेः ॥ १
 तेनेयं प्रतिमा विष्णोः प्रभविष्णोर्महर्द्धिना ।
 ... ता स्थापिता शान्तयशश् शुद्धेन्दुमूर्तिना ॥ २
 ... ... जगतां नार्थं तं प्रावमहाहदस्थिते विष्णौ ।
 ... ... तण्डुलमर्द्धाढकं तम्मे ॥ ३
 ... ... विष्णोर्वितीणन्तेन य ... ।
 ... ... यथा तन्नो विनाशितम् ॥ ४
 ... ... न्तश्चिरविभवविभुत्वं भूतले लिप्समाना ।
 ... ... तेषु रिपुधनवा...म् मा कुरुध्वं चिरेण ॥ ५

No. 78. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF
 ISĀNA-VARMAN II, Dated 832

The inscription was edited by Coedes in 'Melange Sylvain Levi', p. 213, and noticed by Aymonier (II. 379). Vat Thipedi (*adhipati*) is the name of a small temple in the district of Siem Reap.

The inscription is written in Sanskrit and contains 19 *ślokas*. After invocation to Śiva, Viṣṇu, Brahmā and Umā (vv. 1-5) it contains an eulogy of king Yaśo-varman (who ascended the throne in 811 Śaka) and of his two sons Harṣa-varman I and Isāna-varman II (vv. 6-12). These three kings highly honoured a learned ascetic named Sikhāśiva whose learning and virtues are described in vv. 13-16, and whose religious endowments are recorded in the next three verses.

These were : (1) the construction of the temple (on which the inscription is engraved) in the year 832 ; (2) the installation of three *lingas* of Śiva on mount Bhadragiri (cf. No. 152, v. 37) ; (3) the installation of three *lingas* close to the Yaśodhara-*taṭāka*, referred to in Nos. 62-65 and identified with Eastern Baray.

Aline in Khmer, written on the margin of the Sanskrit inscription, records that in 834 Śaka Mratāñ Sānvarna of Bhavapura made a donation of some lands to god Śivaliṅga.

The Sanskrit inscription has a style of its own, of which the chief characteristics are the use of long compounds, *atyukti*, i.e. exaggeration, and *anuprāsa*, i.e. the repetition of the same syllables in the same line. These, according to Sanskrit rhetoricians, are the marks of the Gauda style, and Coedes thinks that the author of the inscription was probably trained in the Gauda country. The inscription thus furnishes an evidence of the continuity of relation between India and Kambuja.

TEXT.

सिद्धि

नमोऽनङ्गाङ्गनिर्भङ्गसङ्गिने पि विरागिणे ।

अङ्गनापघनालिङ्गलीनार्द्धाङ्गाय शम्भवे ॥ १

पातु वः पुण्डरीकाक्षवक्षो विक्षिप्तकोस्तुभम् ।

लक्ष्मीस्तनमुखाद्विष्टकषणक्षामचान्दनम् ॥ २

बोधध्वद्धान्तसंरोधविनिर्धूतप्रजाधिये ।

ध्वान्तध्वद्वेदनादद्धिमेधसे वेधसे नमः ॥ ३

वन्दे देहार्द्धतानीतामुमां-मदनविद्विषा ।

समक्षमदनश्लोषदोषप्रक्षालनादिव ॥ ४

सिद्धिं सरस्वतीसूतां या शुभ्रां विभ्रती तनुम् ।

उदिता पूर्वमन्यस्मिन्नपि देवे विवक्षिते ॥ ५

शशिश्रीतांशुमूर्तिश्रीहृत्तारिश्रीः कलाश्रयः ।

राजेन्द्रश्च श्रीयशोवर्मा भासिताशो रुचाभयत् ॥ ६

तेजस्सौन्दर्यगाम्भीर्यवीर्यधैर्यभिजृम्भितः ।

सूर्येन्द्रदधिशौरीरास् सम्भूयेव वभूव यः ॥ ७

हानदाक्षिण्यचारित्रमाधुर्यादिगुणैर्नयन् ।

वशी विश्वान्यपि वशं यस्नेजो न जहौ निजम् ॥ ८

श्रीहर्षवर्मा तनयस् सत्पदं प्राप शंविना¹ ।

तेजोनुरागनम्रेन्द्रमोलिलीढाङ्घ्रिपङ्कजः ॥ ९

यस्याविखण्डदोर्हण्डवीर्यार्गलितदिङ्मुखं ।

कान्ताकीर्तिरष्टप्रान्यै रमे भुवनमन्दिरे ॥ १०

तमन्वपि कनीयांसं सोदर्यन्तिगमतेजसम् ।

श्रीशानवर्माणमिता लक्ष्मीरर्कमिवोडुपम् ॥ ११

त्यागश्रद्धाकलाकान्तिशोदीर्यप्रमुखाश्रयः ।

गुणानां समुदायोऽपि यो ध्येयः परमः पुमान् ॥ १२

तेभ्यस् स्तुतापदानेभ्यो योऽर्होऽवाप महार्हणाम् ।

सखण्णेदोलारशनाकरङ्कातपवारणाम् ॥ १३

व्याख्यातानेकशास्त्रत्वात् सिद्धान्ताचारशासनात् ।

आचार्याणां य आचार्यो ग्रामणीर्योगिनामपि ॥ १४

विशुद्धासंग्यतर्कोऽपि शब्दविद्यादिवाङ्मये ।

षट्कर्काभ्यासरागं यो न तत्याज कदा च न ॥ १५

प्रज्ञाश्रद्धाक्षमालञ्जाकरुणासत्यवादिता ।

स्त्रीष्वासु नित्यसक्तोऽपि यो गुणाढ्यामु संयमी ॥ १६

शिखाशिवेन तेनास्मिन्नाचार्येणाफलार्थिना ।

द्विरामाष्टशके भक्त्या कृतेयं देवतास्थितिः ॥ १७

तेनापि लिङ्गत्रितयं शम्भोर्भद्रगिरौ गिरौ ।

स्थेयस्यै स्थितये स्थानौ² भक्तेस् स्थापितमुज्ज्वलम् ॥ १८

1. शंवि is the name of an arm of Indra. शंविन् may refer to Indra.

2. Read शौदीप्ये

3. Read स्थाप्यौ

यशोधरतटाकस्य दक्षिणेनापि सन्निधौ ।

तेनापि लिङ्गत्रितयं स्थापितं गुरुशासनात् ॥ १६

No. 79. VAT CHACRET TEMPLE INSCRIPTION

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Bergaigne (*ISC.*, p. 551) and the Khmer portion noticed by Aymonier (*I.*, p. 237).

For locality see No. 25.

The inscription is engraved on two faces of a stele. On the first face there are four lines in Khmer, hardly legible, followed by five lines and a half in Sanskrit. The last half of the last line is in Khmer. The Sanskrit portion is written entirely in verse and consists of four *Ślokas*.

The inscription records the donation of female slaves by king Harṣa-varman, son of Yaśo-varman to a temple of Śiva called by the name of Adrivyādhapureṣa. The last half line in Khmer contains a date which has been read as 834 Śaka, but the first figure is doubtful. There is nothing to show, however, that this date refers to the object contained in the Sanskrit inscription (*JGIS*, III, 65). The inscription on the second face of the stele, written entirely in Khmer, is very fragmentary, and probably belongs to a later period.

TEXT.

(नम) ध्व(न्) दृज्जते'रङ्गि पङ्कुजस्य रजोलवः ।

नम्रासुरेन्द्रदेवेन्द्रमौलिरत्नाङ्गशुदीपितम् ॥ १

आसीद्राजाधिराजो यस्तेजोवन्दित ... .. ।

भूभृतामुत्तमाङ्गेषु ... .. पाद ... .. ॥ २

नाम्ना श्रीहर्षवर्मा सश् श्रीयशोवर्मपुत्रकः ।

श्रियाभिनवया जुष्टश् श्रीनिवास इवावभौ ॥ ३

1. Reading doubtful. Perhaps (पावा)द्वो भूज्जते:

कम्बुजेन्द्राधिगजोऽसौ जशद्गीतगुणामधिः¹ ।

अद्विव्याधपुरेशोऽदात् षट् कान्ताः प्रतिपक्षकम् ॥ ४

No. 80. PRASAT THOM INSCRIPTION OF JAYA-
VARMAN IV, Dated 843

The inscription was edited first in *ISC*, 555 and again in *BEFEO*, XXXIII, 12. Prasat Thom is the name of a temple in Koh Ker. The inscription, partly illegible, contains three Sanskrit verses, the metre being *Vasantatilaka* (1) and *Śār-dūlavikrīḍita* (2, 3).

The object of the inscription is to record the donations of king Jaya-varman (IV) to god Tribhuvaneśvara who has made him king of kings. The date is 843 (= 921 A. D.). It shows that Jaya-varman had become king and removed the capital to Koh Ker by 921 A.D.

Another inscription, in Khmer, engraved on a pillar of the eastern Gopura, refers to donations to 'Kamraten añ jagat ta rajya' (royal divinity) by two dignitaries named Śikhā-vindu and Śrī-Virendrārimathana in 843 (= 921 A. D.). The donations consisted of lands in Śivanivāsa, buffaloes, and male and female slaves.

TEXT.

श्रीसिद्धि स्वस्ति जय ।

योऽनादिगदिगखिलस्य चतुर्मुखादे

र्विम्ब — ननुरष्ट तनूस्तनोनि ।

— — — — —

— — — स्त्रिभुवनेश्वर नाम धामे ॥ १

शाकेन्द्रो हुतभुक् समुद्रवसवः पोष्यौष्टमाहः सितः

सूर्यः सैन्दव — — — — — ।

— — — कलशं कविः समुद्रयो मानं दधात्यर्कजः

कालाः कार्यकराः क्रमेण — — — — — ॥ २

1. Read जगद्गीतगुणाम्बुधिः ।

कृत्वा साकमशेषभूपतिपतिं यं हेतुमात्रं हसू
 सिद्धिं यः सदसि श्रिया ॐ ॐ ॐ — — — ॐ — — ।
 नेन श्रीजयवर्मणा नृपतिना विजयिना राज्यस्य साराङ्गतं
 भक्त्या सर्वमदीयत त्रि ॐ — — — ॐ — — ॐ — — ॥ ३

No. 81. CON AN TEMPLE INSCRIPTION OF JAYA-
 VARMAN IV, Dated 844

The inscription was noticed by Aymonier (I. 292) and Coedes (*BEFEO*, XXXIII. 16).

Con An is situated in the province of Thbon Khmum. The inscription is written in Khmer and contains 35 lines. It records an order given in 844 Śaka (=922 A. D.) by king Jaya-varman to a dignitary named Śrī Pṛthivīndra-varman, who remitted it to another dignitary named Śrī Nṛpendra-vikrama, Superintendent of the Store-house, of class I. The order referred to the installation of Tribhuvanaikanātha at Jeñ Oñ (Con An). It was the pious work of a Brāhmaṇa named Prāṇa who also probably installed god Campeśvara (a popular divinity in Kambuja, probably Kṛṣṇa), and various donations were made to him by royal orders. Prāṇa gave to this god, 'who is Viṣṇu', about 100 male and female slaves, and lands. The inscription ends with a Sanskrit verse containing the usual imprecations.

Another inscription of 27 lines in Khmer, in the same temple, records donations to god Tribhuvanaikanātha, of forty slaves and lands, and refers to division of the products of the land among the different chiefs of slaves.

Aymonier read the date of this record as 7844 (I. 293). But what he read as 7 was really an ornamental sign of punctuation after *Svasti*.

No. 82. TUOL PEI INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN
Dated 844

The inscription, written in sauskrit and Khmer, was noticed by Aymonier (J. 443) and Coedes (*BEFEO*, XXXIII. 17).

Tuol Pei is the name of a ridge in the province of Stung. The inscription records an order of the king Harsa-varman dated 10th Āṣāḍha of the year 844 Śaka (=922 A. D.) and addressed to a dignitary named Śrī Narendrārimathana. The order related to the delivery (of goods) of Vāp (China (probably a Chinese), consisting of slaves, gold, silver, elephants, buffaloes, cows and gardens. Then follow a list of slaves, enumeration of silver objects such as disc, plates and sword-belt, elephants, 11 buffaloes and 32 cows. The *ṃṣṭakadhana* (inalienable property ?) of Vāp Rau is also given to the gods. The inscription concludes by mentioning the lands given by Vāp Gāp, guardian of the royal bed, to the gods.

Aymonier restored the name of the king doubtfully as Īsāna-varman, but Coedes reads it as Śrī Harṣa (varma) deva, though he adds that it is not absolutely certain (*JGIS*. III. 65.)

No. 83 PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN IV, Dated 850

The inscription was noticed by Aymonier (J. 183).

Prasat Neang Khmau is situated in the province of Bati. The inscription is written in Sanskrit and gives 850 Śaka (=928 A. D.) as the date of accession of Jaya-varman IV.

NO. 84 KOH KER INSCRIPTIONS OF JAYA-
VARMAN Dated 851, 852, 854, 859

These four inscriptions are engraved on the walls of the principal temple of Koh Ker (called Prasat Thom). One of them contains 3 Sanskrit verses and 18 lines of

Khmer. The three others are entirely in Khmer. The Sanskrit inscription, very much damaged, was edited in *ISC*, 555, and records the religious donation of a king whose name cannot be clearly read, but has been restored as Jaya-varman. The Khmer inscriptions, noticed by Aymonier (I. 406-7), contain the name of Jaya-varman and the dates 851, 852 and 854 (read in *ISC*. as 841, 842 and 844) and refer to the details of donations such as, rice, slaves etc.) Mention is made of the *āśrama* (monastery) of Śāntipada and localities named Śankarayāga, Bhimapura, Mūladesa.

Coedes (*IC*. 52) notices a Khmer inscription in Prasat Kracap which shows that this temple was consecrated to Tribhuvanadeva by king Jaya-varman in 850 Śaka (= 928 AD.)

Coedes (*IC*. 55) notices another Khmer inscription in Prasat Bantay Pir Can containing an order of the king, given in Śaka 859, to Gaṇapati for donations to god Prajāpatiśvara.

A damaged Sanskrit inscription in Prasat Cen refers to religious endowments by the king to Śrīpati (Viṣṇu) (*IC*. 55-56).

No. 85. PRASAT DAMREI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes (*IC*. 56). Prasat Damrei is in Koh Ker.

The inscription, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is considerably damaged and portions of it are illegible.

The Sanskrit portion contains 20 verses, the metres being *Indravajrā* (6, 8, 9), *Upajāti* (2, 3, 5, 10, 15-18), *Śārdūlavikrīḍita* (19) and *Mūlinī* (20); (the metres of the other verses cannot be ascertained as they are too much damaged). It contains an eulogy of the king (vv. 1-18) and records the installation of a Śiva-liṅga for the religious merit of his elder brother, called Rājendra-varman (v. 19).

TEXT.

Vv. 1-4 are illegible.

यस्योज्ज्व — — — मपाय
महीभुजां वज्र — — य. — य. ।

धनाय त — — पयं — तत्
सुमण्डितक्र. र्. — शोपयञ्च ॥ ५

विभ्रद्धन्[उस् स्व] न्धृतसर्ववर्णम्
उद्दृष्टवद्भुवनलार्दनो यः ।

उच्चैःपद्.—ण्यकृतां वरिष्ठसु
साक्षात् सहस्राक्ष इवावभासे ॥ ६

सृष्ट्याम. त सत्त्व^१हिते प्रधाने
— —. अयानामपकारके पि ।

यस्मिन् — सा[^१]ख्या विरजस्तमस्काः
केनापि षाड् गुणययुता गुणौघा[:] ॥ ७

सं [व] र्द्धमानै — — कर्म — — स्
संयोगवद्विस् समवायकाळे ।

द्रव्यस्य सर्. ते — — वैः प्राक्
प्रायेण यस्यानशनी बभूवे ॥ ८

हीनोप — — — —
सप्रत्यया यस्य ससाधुशब्दा ।

अङ्गोप — — — —
प्रकाशयामास मुखे पदार्थान् ॥ ९

तेजो. र. — — — —
रणेषु राज्ञां पटुकोटिपातैः ।

चूडामण्य. — — — —
— . आदिपीठं सहसा रुषेव ॥ १०

1. The text has सत्त्व ।

त्रिशक्तिश — — — — —

— — यकस् संहतकालकूटः ।

उपक्रमा — — — — —

— — —. राक्षस्य नयाब्धिमन्थः ॥ ११

यत्र प्रथ — — — — —

— — — माद्यद्विपदानवर्षः ।

धामाग्नि दग्धान्य अ — — — — —

— — — नम्रदलान्यभूवन् [॥] १२

खड्गस्त्रयो द्विद्वरुधिर — — —

— — — — — वे कृशानौ ।

मन्त्री गलन्मौक्तिकला — — —

— — —. या भृशमाजिलक्षी[म्] ॥ १३

भास्वत्कलावहुधनयो म. × × थ्.

— .यस् सदेत्यस्य तदात्मकत्वात् ।

तासां स्थितिं पर्य्यवसान्दिदृक्षु[र्]

ल्वभ्रम्यते दिक्षिव यस्य कीर्तिः ॥ १४

विचित्रयश्चित्तवतान्नु चेतस्

सञ्चूर्णयन् मानहृताञ्च मानम् ।

उपस्य लिङ्गवधा गरिष्ठम्

अतिष्ठिपशो नवहस्तनिष्ठम् ॥ १५

महान्धकारोऽध्वरधूमधूत्याः^१

प्रचण्डतेजोभिरवग्रहोभूत् ।

वृष्टिः प्रकृष्टा वसुदन्तिदानैर्

व्यस्मिन् क्षितिं रक्षति विष्टपानाम् ॥ १६

1. Read सन्दिदृक्षु ।

2. The meaning is not very clear.

कालेषु कालेयकलङ्कपङ्कैर्
 द्विधाङ्कितान् लोकगणांश्चिराय ।
 त्रिलोचनस्त्राणतया विलोच्य
 भूमौ ध्रुवं स्वांशमतारयन् ॥ १७

यस्याद्भुतान्वाक्पतयोऽप्यभूवन्
 पदं पदं प्रत्यखिलं गुणौघान् ।
 नालन्नु संख्यातुमतीव दिव्य-
 कालेन धीरा इव शब्दराशीन् ॥ १८

तेन श्रीजयवर्मणा विजयिना ज्येष्ठस्य धर्मस्थिति-
 प्राप्त्यै लिङ्गमिदं शिवस्य परतस् संकल्पितं स्थापितम् ।
 सौन्दर्यस्य धृतश्रियार्थयुतया राजेन्द्रवर्ममुख्यया
 ख्यातस्याप्रसरस्य कीर्त्तिगुणधीवीर्याढ्यताशालिनाम् ॥ १९

अदित वसुसमस्तं भक्तिनोऽस्मिन् शिवेऽसा-
 वकृत च शिखराभं सौधवेशमाद्रिराजः ।
 अनियतगतिमीशञ्चैकवृद्धोक्षमीक्ष्यं
 धनिसखमिव कुर्वन्नेकवासं धनाढ्यम् ॥ २०

No. 86. PRASAT ANDON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV

This inscription, on a temple at Koh Ker, was edited by Coedes (*IC.* 61). It contains 42 Sanskrit verses of which the last ten are considerably damaged. All the verses, except the last one, are in *Śloka* metre.

It begins with invocation to Śiva (vv. 1-2), Gaṅgā (v. 3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 5), Umā (v. 6), Bhārati (v. 7), Kam-
 bu (v. 8), and the kings of Kambuja (v. 9). Then follows the
 eulogy of kings Yaśo-varman (vv. 10-13), Harṣa-varman I
 (vv. 14-16), Īśāna-varman II (vv. 17-19), and Jaya-varman
 IV (vv. 20-28). It then refers to a teacher (?) of the kings
 whose name ended in Śarman (the first part being lost), and
 who installed a liṅga of Īśvara.

V. 28 refers to the construction by Jaya-varman of a linga, which was placed on a height of 81 cubits. This is also referred to in v. 15 of the preceding inscription (No. 85). Probably it refers to the great pyramid at Koh Ker. (IC. 70)

TEXT.

नमश् शिवाय यज्ज्योतिज्ज्यायः [प]रे तमो ज्वलत् ।

व्यापी'व्योमेव भूतेषु सत्त्वमर्थेषु सत्स्विव ॥ १

नमो नम्रनभश्चारिचक्रलमाङ्घ्रि रोचिपे ।

द्विसप्तजगदालम्बध्रुवायाद्धन्दुधारिणे ॥ २

जयन्ति गङ्गाजिह्वाङ्गास्तरङ्गा हरमूर्द्धनि ।

वदन्योदन्वता दत्ता बालचन्द्राब्जुदा इव ॥ ३

विभान्ति बाहवो विष्णोर्मण्डितत्रिजगच्छ्रियः ।

सुनया इव चत्वारस् स्वमूर्त्यंशा इवोदिताः ॥ ४

चतुर्मुखमुखोद्गीर्णवेदध्वानाः पुनन्तु वः ।

योगनिद्रा[या नि]द्राया द्रोहादिव रिपोर्व्वधे ॥ ५

नमाम्युमां मुखं यस्या वीक्ष्य पूर्णविधुं प्रियम् ।

धूर्ज्जरे ... येवाद्धविधुर्व्विष्टो जटानले ॥ ६

भारती [भा]ति गौगाङ्गयष्टिरापाण्डुरस्तनी ।

गङ्गेव कञ्जकिञ्जल्कपिञ्जरोद्गतसैकता ॥ ७

कम्बुमीडे समग्रान् यो विधत्ते कम्बुजाधिपान् ।

सूर्य्येन्दुवंशक्रीत्याधिःकुर्व्वन् सृष्टीः प्रजासृजाम् ॥ ८

श्रीकम्बुभूभृतो भान्ति विक्रमोक्तेः विष्टपाः ।

वृषकण्टकजेतारो दोर्हण्डा इव चक्रिणः ॥ ९

श्रीमतां कम्बुजेन्द्राणामधीशोऽभूयशस्विनाम् ।

श्रीयशोवर्म्मराजेन्द्रो महेन्द्रो मरुतामिव ॥ १०

अच्युतारूढपद्माढ्यस् ... दिमुखरञ्जितः ।

वर्णस्थितिविधाता यः [प्र]जापतिरिवाभवत् ॥ ११

अन्वयव्यतिरेकाभ्या[म् भा]विनां गुणराशयः ।

यस्मिन्प्रयोक्तरीशाने [स]मवेता इवाणवः ॥ १२

सुकृतामपि दुष्प्राप्य [वि]स्त्रीर्णाशासु पावनी ।

कीर्त्तिर्गगण ... ... यस्याब्धियायिनी ॥ १३

तस्याजनि जग ... ... नुरनून्धीः ।

श्रीहर्षवर्मा ... ... दितविष्टपः ॥ १४

अकृष्टपच्यस ... ... ता नीतिदृश्रनि ।

विश्वम्भरा यथाव ... ... र्यत्र शासति ॥ १५

धृतभोगसहस्रं ... ... तिकुलोदितः ।

अनन्तगुणसंप्रुक्तो ... आप्यद्विजिह्वकः ॥ १६

तस्यानुजोऽभृत् सोदर्य ... न्तमोपिता ।

कान्त्या श्रीशानवर्मेति श्री ... क्रमै रणे ॥ १७

पारम्पर्योत्सवोद्दामा दानदाक्षिण्यसङ्गता ।

साधुसाधारणा यस्य लक्ष्मीर्लीलेव यज्वनाम् ॥ १८

भीष्मो येन जि[तो] नीत्वा सगुणगाण्डिवन्धनुः ।

भ्राजिष्णुकम्मयोगेन जिष्णुनेव [यश] खिना ॥ १९

तत्पितुः स्व. ... यः कर्त्तात्र . ... तं ।

[रा]जा श्रीज[यवर्मे]ति विरेजे ज ... रः ॥ २०

कलाभि ... ... नेत्रानन्दकरश्च यः ।

... ... तिरिवोदितः ॥ २१

शौर्यशौटौर्यगाम्भीर्यवीर्याद्यैर्यो विदिद्युते ।

गुणैर्धौतैर्विधूताग्रैः केस[रैरि]व केसरी ॥ २२

कामक्लामोऽनले रौद्रे बुद्धपूर्वमविष्टवान् ।

यदीक्षेत विलक्षो यमधिकान्तमधोमुखः ॥ २३

यो जिगाय प्रभालोलैर्नम्रराजकमौलिभिः ।
 त्वङ्गन्तरङ्गामाकीर्णविद्रुमामम्बुधिश्रियम् ॥ २४
 सुरूपा बुधसमान्या शिवस्थितिकरोन्नता ।
 आशाप्रसारितरुचिर्यत्कीर्त्तीन्दुकला बभौ ॥ २५
 सत्यन्तत्सर्वभावानां शक्तेर्नान्यविपर्ययः ।
 यदज्वालीत् प्रतापाम्रियस्याह्लादि यशोनदं ॥ २६
 चन्द्रहासः प्रियो यम्य प्रकाशो भुवनेष्वहो ।
 तथा हि हस्ते हृदये कीर्त्यां सन्निहितो मुखे ॥ २७
 शम्भोर्यो लीलया लिङ्गं दुस्साध्यं पूर्व[भू] भुजाम् ।
 नवधा नवहस्तान्तं प्रतिमाभि[रति] छिपत् ॥ २८
 तेषां बहुमतो वाग्मी शास्तार्यो ... जन्मनाम् ।
 नैरन्तर्यागतशुचिद्विजे ... वंशभूः ॥ २९
 तेजांस्युत्तेजयामास ... भूभुजाम् ।
 यो धोम्य^१ इव पाण्डूनां ... वारुणिः ॥ ३०
 मूर्द्धाभिपेकमापन्नम् ... वाध्वरे ।
 पशूनभिमुखान् मुक्तौ ... यद्गुणं ॥ ३१
 बाह्यैरबाह्यैर्त्रिय ... मतो न्वहम् ।
 तनूनपातोष्टत ... [पु] पोष यः ॥ ३२
 मुखोपपीडम् ... ले बभौ ।
 दामोदर ... आन्तके ॥ ३३

Vv. 34—40 are mostly illegible.

... .. तेन धीमता ... शर्मणा ।
 ... .. ना स्थ [आपितं लि] क्लमैश्वर[म्] ॥ ४१

V. 42 is mostly illegible.

No. 87. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF HARṢA-VARMAN II, Dated 863

This inscription was edited by Coedes (*IC.* 260). (For localities cf. No. 8.) It is written in Sanskrit and contains 32 verses, the metre being *Upajāti* (25, 28), *Vasantalilaka* (31, 32) and *Śloka* (all the rest except 24 and 30).

It begins with an invocation to Utpannakeśvara (v. 1) followed by an eulogy of king Jaya-varman IV (vv. 2-5). V. 2 seems to indicate that he came to the throne by his own prowess and not by right of inheritance. Vv. 6-7 refer to the chief of the district of Jārānga who was appointed by the king as chief of ascetics. He in his turn appointed Svāmiguru as *Śailādhipa* at Śiyapura i. e. Mt. Bayang (vv. 8-9). This person was honoured (vv. 13-14) by Harṣa-varman II, son of Jaya varman IV (vv. 10-12). After his eulogy (vv. 15-19) it is recorded that his younger brother Nityavyāpi (vv. 20-22) constructed on the hill the monastery Girīndrāśrama.

The rest of the inscription is very much damaged and contains the donations and usual imprecations.

V. 29 contains the date 863 Śaka (= 941 A.D.), but it is doubtful if it refers to the reign of king Harṣa-varman mentioned in vv. 10-12.

The text of the inscription contains some mistakes. It regularly uses *anusvāra* for final *m* and uses words not found in the lexicon such as *śaithila* (v. 4), *bhañjukt* (v. 5), and *dākṣyatva* (v. 9).

TEXT.

सिद्धि ।

वन्दे शिवाय देवेशं श्रीमदुत्पन्नकेश(श्च)रम् ।

यस्याग्रे संस्थिता नित्यं नृ...रानाक...निरात्...र्... ॥ १

शौर्याद्वाजाधिराजोऽभूद् राजा राजीवलोचनः ।

जन्येऽनन्यश्रयः श्रीद्धो योऽरिक्षयकरोऽश्वयः ॥ २

शतक्रतुवतो यस्य क्रतून् वीक्ष्य शतक्रतुः ।

किन्न्वहञ्च्यावितस्तेनेतीव चिन्तापरोऽपरः ॥ ३

यस्य त्रिभुवनस्थाने स्थाने स्थितवतान्मृतां ।

ब्रह्म शोपेन्द्रदेवेन्द्रलोकालोकनशैथिलः ॥ ४

राजा श्रीजयवर्म्मार्ख्यो वर्म्मवर्म्म्यरिभञ्जकृत् ।

रणरङ्गेषु भोगीन्द्र(भो)गामेद्वकुशेशयात् ॥ ५

तेन सन्मान्यभूभर्त्राधिकृतो यो यतीश्वरः ।

जाराङ्गविष(य) ... अत्राधिपतिरादरात् ॥ ६

जाराङ्गविषयान्तैर्यो निगृहीत्वा न गृह्यते ।

स्वञ्चित्तन्दर्शयन्नूनं शब्दादिविषयाग्रहं ॥ ७

यो योग्याधिकृतस्तेनाहृतः स्वामिगुरुर्गुरुः ।

धैर्य्याच्छिवपुरे शैलाधिपतिः सर्ववर्णिगणां ॥ ८

पुण्येप्सो तस्य दाक्षयत्वात् सर्वशैलाधिपाधिपः ।

शैलाधिपमिती ... .. हिमवन्तमिवाहसत् ॥ ९

श्रीहर्षवर्म्मनामा यो राजा श्रीजयवर्म्मणः ।

सूनुः स्वबाहुयुग्मेन लब्धराज्यो सबन्धुना ॥ १०

राजलक्ष्म्या गुणत्यागसौन्दर्यैः पितृतुल्यता ।

प्रजानन्दकरे शौर्य्ये पितुर्य्यस्य विशिष्टता ॥ ११

यस्याद्भुतं रणे शौर्य्यं चिन्तयित्त्वारयोऽनिशं ।

दिवानिशं ... .. न निद्रां लेभिरे क्वचित् ॥ १२

तेन सन्मान्ययो^१ भूयोरिणागे हेम दोलय ... ।

... .. ताक्षश्वेनैः पुर्भिः समृद्धिभिः ॥ १३

करङ्कामत्रभृङ्गारक्षोमचीनांशुका ... .. ।

... .. व्यधाच्छ्री ... .. ॥ १४

विक्षोभ्य यो गृहीत्वारान् पुरमिन्द्रपुराद्वयन् ।

धन्यान्य ... .. व्यधाच्छ्रि ... .. ॥ १५

स एव परमाचार्य आर्य आचार्य ... .. ।

द्विजविद्व ... .. तपा-रु ... .. ॥ १६

युवापि युवती लक्ष्मी यो विहायेव का ... ।

(वि) द्यां वृद्धा ( ) ... .. न च ... ॥ १७

लक्ष्मीसरस्वतीभ्यां यं यशो वीक्ष्योपमूढितं ।

व्यचरद् दि ... .. ॥ १८

एकब्रह्मनिधानं यद् विष्णुनाभिसरोरुहम् ।

यद्वक्तु ... .. ॥ १९

यवीयानपि तद्भ्राता ज्येष्ठेन प्रतिरूपकः ।

विभूतिन्यागगाम्भीर्य ... .. ॥ २०

नित्यव्याख्याह्वयो योगी नित्यानित्यविशारदः ।

तेनैव ... .. ॥ २१

चकाराद्रितटे रम्ये गिरीन्द्राश्रममाश्रमं ।

... .. ॥ २२

तयोस्तु पोषणार्थन्तु गृ ... .. ।

... .. ॥ २३

Vv. 24-27 are mostly illegible.

प्रदाय सर्व्वाणि विचिन्त्य के ना-

भूतलवात् कीर्त्तिमिमं वदन्ति ।

प्राकारम् ... .. ।

... .. इवद्धं ॥ २८

रामर्तुवसुशाकेन रक्तपाषाणरञ्जितं ।

चकार ... .. ॥ २९

द्वितयमहाश्रमाधिपे कुलपतावधिनापसोत्तमे ।

... .. ॥ ३०

ये लङ्घयन्ति परिकल्पितमाश्रमे ते

लुम्पन्ति दत्तमिह भूतपनौ हरन्ति ।

छिन्नाङ्गि कर्णकरनासिकशिभ ...

... .. ॥ ३१

ये पालयन्ति च यथा परिकल्पितानि
 संबर्द्धयन्ति न हरन्ति यथास्वपुण्यं ।
 ते चार्घ्यपाद्यफलपुष्पधरैः प्र ... ..

... .. ॥ ३२

No. 88. VAT KDEI CAR STELE INSCRIPTION OF
 HARṢA-VARMAN II, Dated 864

This inscription was noticed by Aymonier (I. 371-2).

It is engraved on a stele at the temple called Vat Kdei Car, to the north-east of Kampong Thom, the headquarters of the Province of Kampong Svay. It is written in Sanskrit and gives ६६१ Śaka (= 942 A.D.) as the date of accession of Harṣa-varman II. It also gives the names of two dignitaries, Śrī Kavindrārimathana and his maternal uncle Śrī-Virendra-vikhyāta. The inscription contains a number of Khmer words giving the names of fields granted to the temple. There is also a short Khmer inscription of 23 lines containing names of 23 slaves, 2 male and 21 female, given by the nephew to the divinity.

No. 89. TRAPAN SAMBOT STELE INSCRIPTION OF
 RĀJENDRA-VARMAN, Dated 866.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 165-166).

This fragmentary Sanskrit and Khmer Inscription was engraved on a stele at Trepeang Sambot in the southern extremity of the Trang district, to the south-east of Phnom Bayang and quite close to the Chaudoc canal.

The inscription consists of 33 lines, first 7 lines in Sanskrit and the rest in Khmer. But much of the writing is effaced or lost, as the stele is broken in parts.

The Sanskrit portion contains the name of king Rājendra-varman. The Khmer text records that in the year 866 (Śaka), an humble petition was presented to him by some Brāhmaṇas, including the *purohita* or priest of the temple of Śivapura, recalling that the pious foundation of

the king.....(name missing) to the temple included, among other things, slaves, cows, buffaloes and elephants etc. A royal order was issued to the ministers Samarādhipati-varman and Śrī...Jayendra Yuddha, asking them to maintain the integrity of the religious property and forbidding their sale or alienation by judicial decree.

No. 90. PRAH PUT LO ROCK INSCRIPTION, Dated 869.

This inscription was edited in *JA.* 1914, Part I, p. 637.

Prah Put Lo is the name of a cave in Mt. Kulen, the ancient Mahendragiri.

The inscription consists of two parts. The first contains a Sanskrit verse in *Vasantatilaka* metre followed by a Khmer verse in *Nandana* metre. The second part consists of a mutilated Khmer text and records the installation of an image of Tathāgata (Buddha), Rudra and probably other gods, whose names are missing, in the holy cave of Mahendra in the year 869 Śaka.

The Sanskrit verse is full of mistakes but seems to record the installation of the images of Tathāgata and Maheśvara. The Khmer verse also refers to the installation of (images of) Buddha, Brahmā, Viṣṇu and Parameśvara by a community of holy ascetics in the sacred cave.

TEXT.

आचार्य्यं किर्त्तिवर¹ साध्यत भक्तिस्तोत्रं
संपात्र-जन्म-गुण-भक्ति तथाग-चार्य्य² ।
माहेश्वरस्य पितृवंशप्रसङ्गभक्तः
बुद्धः³ स्फुटस्य वरसाध्य गुहास्य वद्ध⁴ ॥१॥

1. Read कीर्त्तिवर ।

2. Read तथागतचार्य्या ।

3. Read बुद्धिः ।

4. Read वद्धेत ।

No. 91. PRASAT PRAM INSCRIPTION OF RĀJENDRA-
VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in *BEEFO*, XIII (6), p. 17.

The temple called Prasat Pram is situated in the Province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 58 verses, the metre being *Śloka* (1-29, 31-37, 40-43, 46, 47, 49, 51-58), *Śārdūlavikīrṇita* (30, 44, 50), *Indravajrā* (38, 39, 45) and *Āryā* (48).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) there is an eulogy of Jaya-varman IV (vv. 4-8), Harṣa-varman II (vv. 9-11) and Rājendra-varman (vv. 12-19). Rudrācārya, the teacher of the last-named king, was a pupil of Śivasoma, the famous *guru* of Indra-varman (vv. 20-24). Rudrācārya, who had received the title of Śrī-Nṛpatīndrāyudha (v. 25), installed two *lingas* and an image of Devī (v. 26), and endowed the revenues of a land called Bhadrodayeśvara to them (vv. 27-29). The details of this endowment are given in the remaining verses which also contain the date 869 and the usual imprecations. These details also refer to the domain of Lingapureśvara, the maintenance of which was a charge upon the family of Nṛpatīndrāyudha. Usually such details are recorded in Khmer, but here they are given in Sanskrit verses. This constitutes the special feature of the record which also names quite a large number of divinities and specifies their endowments.

TEXT

नमश् शिवाय येन ... .. ।

... .. ॥ १

अजितेन जितं शेते यो धृताङ्ग्यम्बुजश् श्रिया ।

त्रैलोक्याक ... .. निधौ ॥ २

वन्दामहे विधातारमादरादिब यश् श्रियः ।

चक्रो¹नाभ्यम्बुजावाप्तः ... .. य ... ध्रुवम् ॥ ३

आसीद्राजाधिराजः श्रीजयवर्ममिति विश्रुतः ।

यश्चक्रे चक्रकदनं द्विपाञ्चक्रिपराक्रमः ॥ ४

दिदर्शयिषतेव स्वं कीर्त्तिद्रविणमुत्तमम् ।

येन त्रिभुवनस्थानं प्रकृतं स्वर्गसन्निभम् ॥ ५

भौतिकन्देहिनान्देहन्ध्रुवधीरध्रुवं भुवि ।

ज्ञात्वानुविदधे धर्मं यो ध्रुवं देहमात्मनः ॥ ६

कान्त्यानुजितकामो यः श्रुत्या जितवृहस्पतिः ।

जितधर्मपतिर्धर्मैरितीव निरतश्च श्रिया ॥ ७

श्रियं शैवपदीं योगान्निर्व्विन्न इव कृत्रिमाम् ।

स्थितां राज्यश्रियं भुञ्जन्नपि संम्यक् नृपाधिपः ॥ ८

तस्यापि राजा सूनुश्च श्रीहर्षवर्मनि विश्रुतः ।

ब्राह्मणादिचतुर्व्वर्णहर्षं संवर्द्धयन् गुणैः ॥ ९

सहर्द्धिराज्यं बुभुजे स्वभुजाज्जितमाहवे ।

जित्वारिकुञ्जरौघान् यो राजसिंहपराक्रमः ॥ १०

नूनं विष्णुं विना पूर्व्वमयं मे पतिरिष्यते ।

इत्युवाच त्रिलोकी श्रीर्य्यं प्राप्य हितकारिणम् ॥ ११

यश्च श्रीराजेन्द्रवर्ममिति पूर्व्वजस्तस्य मानवम् ।

राजधर्ममनूतर्द्धिं वर्द्धयन् क्षमामपालयत् ॥ १२

मुदमो धर्मनोतिभ्यान्द्वादशाद्धारिदुर्हमः ।

अमोघशक्तिर्जन्येषु शरजम्भेव योऽपरः ॥ १३

कमला वक्त्रकमले वक्त्रान्तभारती स्थिता ।

सेर्व्वेव यस्य कीर्त्तिनु दूरगा दिग्दिगन्तरे ॥ १४

राज्यमावसता येन सर्व्वोपाक्रियत प्रजा ।

समस्तगुणरत्नेन वसुधायामिवाब्धिना ॥ १५

यो दयाद्रोऽपि सर्व्वत्र निर्धृणो हृत्पदैरिणि ।

सिंहो हि नीचतिर्य्यश्च विनेभेन्द्रजवाधते ॥ १६

यो निहत्यापदानेन वंरिन्नुदारकान् रणे ।
 स्वान्तस्थानपि¹ तत्स्त्रीनामदहत्तेजसा पुनः ॥ १७
 क्षेमी वभूव वसुधा येन रक्षानये कृते ।
 मनुनेवापरेणेयं प्रजासस्यहलोदिता ॥ १८
 अयम् ममांशो भूमीशः कान्त्यास्तु दुरतिक्रमः ।
 इतीव²यस्मै न्वन्येनैश्चन्द्रकान्तिमदाद्धरः ॥ १९
 आचार्य्यस्तस्य मनिमान् गुणवद्गोऽधिको गुणैः ।
 रुद्रार्चनरतो नित्यं रुद्राचार्य्य इतीरितः ॥ २०
 यमी यमवतामार्य्यो धनीनामधिको धनैः ।
 बर्द्धयन् यः कुलश्रेयः कुलैरग्रेसरीकृतः ॥ २१
 ज्ञानति³र्थार्थ शुद्धाम्बुधौतदेहेन लौकिकी ।
 येनाप्यनेन सा सर्व्वा ति⁴र्थयात्रा तु गण्यते ॥ २२
 योऽधीतसर्व्वविद्याब्धिः सर्व्वविद्याब्धिपारगान् ।
 भगवच्छिवसोमाख्यात् गुरोर्देवगुरोरिव ॥ २३
 स्वेषां माहेश्वराणां यः कुलानां पतिराश्रमे ।
 माहेश्वराश्रमाभिख्ये राज्ञां कुलपतिम्मतः ॥ २४
 नृपतीन्द्रारिजेतृत्वादायुधेनासिना युधि ।
 नृपतीन्द्रायुधाभिर्यां श्रीपूर्व्वा पुनराप यः ॥ २५
 शम्बे शैवे इमे लिङ्गे सदेवीप्रतिमे समम् ।
 तेनैवात्र स्थिर⁵धिया स्थापिते कीर्त्तिकीर्त्तने ॥ २६
 गां सनागां समहिपां सदासीदान्तदासकाम् ।
 रैरूप्यरत्नताम्राढ्यां सक्षेत्रामेषु सोऽदिशत् ॥ २७
 एषु दत्तमिदं द्रव्यमाशीविषविषोपमं ।
 परत्र सुखमिच्छन्तो⁶मा हरन्त्वात्ममृत्युकं ॥ २८
 स्वस्ति वो वान्धवेभ्योऽस्तु मदीयेभ्योऽधिकं पुनः ।
 वाङ्मनःकरणैः पुण्यमिदं रक्षन्ति येऽक्षतम् ॥ २९

सिंहं शक्रगुरौ ससूर्यतनये ... नन्दौ ग
 ... माकरन् ध(रनि)जे कुम्भं सशुक्रे बुधे ।
 मीनं तिग्मरुचौ धनेशदिवसे तापस्य शुक्ले हरि (१)
 ... लिङ्गमत्र वीलपण्मूर्त्तौ शकेऽतिष्ठित् ॥३०
 कल्पितं शासनाद्राज्ञः श्रीमद्राजेन्द्रवर्मणः ।
 ... मम लिङ्गपुरेश्वरे ॥ ३१
 सदाप्सरपदाद् रुद्रे चतुष्कप्रस्थतण्डुलम् ।
 पिण्डं प्रकल्पितं दत्तं त्रिशङ्गिः किङ्करैर्मम ॥ ३२
 शिवेन्द्रियपुराच्छर्व्वे कल्पितश्चरुतण्डुलम् ।
 दत्तं दासैश्च दशभिर्मम देवदिने सदा ॥ ३३
 सीतानगाश्च तीरस्थदेव्यै चादृक्ततण्डुलम् ।
 दत्तं तुङ्गनटाकाद् मे दासैस्त्रिशान्तपञ्चभिः ॥३४
 शिवपादपुरे शर्व्वे शुभं द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
 प्रदत्तं दशभिर्दासैर्मम पिण्डार्थकल्पितम् ॥ ३५
 मोकप्रामेस्मिन् समग्रे च पिण्डं द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
 दासाभ्यां मे प्रतिदिनं दत्तं तत्र महेश्वरे ॥ ३६
 दन्देन् शिवपुराह्वाने शिवे द्विप्रस्थतण्डुलम् ।
 दत्तं दासैश्च दशभिर्मम नैवेद्यकल्पितम् ॥ ३७
 यदागते लिङ्गपुरेश्वरस्य भोगेऽत्र सङ्कल्पिततण्डुलं यत् ।
 तत्पञ्चवारिप्रमितं फलाढ्यं दास्यन्तु मे बन्धुजनप्रधानाः ॥३८
 परम्पराभूपतिशासनान्मे नायत्तमत्रापि^१ कुलप्रधाने ।
 पुण्यं यदि प्राप्तयतिप्रयत्नः सबन्धुरेषां परिपालयीग्यः ॥ ३९
 सलिलामलकश्रीशे क्षतद्विप्रस्थतण्डुलम् ।
 दत्तं मे पञ्चभिर्दासैः कुशपुष्पैश्च कल्पितम् ॥ ४०
 केतकीनिलये देवे पुण्ये राजगुरोगुं रोः ।
 मे दासैः पञ्चभिर्दत्तं द्विप्रस्थं तत्र तण्डुलम् ॥४१

मरुक्तलपुरे देव्यां लिङ्गे शिवपुरालये ।
 अमरेन्द्रपुरे पि श्रीघणे^१ सद्भक्तिवत्सले ॥ ४२
 दशद्वयमिमं दासविभागं समकल्पयत् ।
 त्रिषु देवेषु पुष्पादिकुशदानाय भक्तितः ॥ ४३
 होत्रा वेदविदामूरेण सुमहन्मन्त्रप्रभावाम्निना
 शप्ता येऽत्र महेश्वरार्थहरणाः पूर्वापरैर्वान्धवैः ।
 यद्येते मरणं गतास्तु नरके ते नारकाः किङ्करै-
 र्य्यामंर्यावदिनेन्दुदीपितभुवं पच्यन्त एवानिशम् ॥ ४४
 भूम्याकरक्षेत्रयुतं सदासग्रामाग्रहं यद् व्यतरन्तदस्मिन् ।
 भद्रोदयेशे प्रहरन्ति ये तु ते रौरवं यान्तु कुलेन सार्द्धम् ॥ ४५
 ये वर्द्धयन्ति पुण्यं मे वान्धवाश्च परेजनाः ।
 सशिष्याः सुसहायाश्च तत्फलाद्धं लभन्तु ते ॥ ४६
 स्वभृत्या अपि वाक्यं मेऽनुकुर्युर्भक्तिभागिनः ।
 भद्रोदयमहेशेऽस्मिन् मत्समायान्तु ते दिवम् ॥ ४७
 एतां वाणिमवदत्^२ साधुजने धार्मिकेऽत्र मे पुण्यम् ।
 रक्ष्यं स्वपुण्यमिति स श्रीनृपतीन्द्रायुधो धर्मी ॥ ४८
 यः श्रीजयेन्द्रवर्म्मंति राजमन्त्री महायशाः ।
 तस्यान्वयः स सन्नीत्यानूनर्द्धिगुणविक्रमः ॥ ४९
 सौजन्याज्जितपुण्यधर्म्मनिरतो योगी धनाढ्योऽग्रधीः
 शैवव्याकरणार्थदित् स नृपतौ भक्तयोन्नतिस् स्वेदा ।
 नाम श्रीनृपतीन्द्रपूर्वमधिकं तत्सायुधान्तं दधत्
 सेनापत्यमवाप यो युधि जयीवीर्यैरभाद् भाग्यवान् ॥ ५०
 भद्रोदयग्राम इति प्रतीते विबुधालये ।
 भद्रोदयेश्वरं लिङ्गं मया संस्थापितं मुदा ॥ ५१

पूर्वस्यान्दिशि भूभागे भाति भास्करपर्वतः ।
 सद्भास्कररतीतीर्थपुण्यनीरविरञ्जितः ॥ ५२
 स पिनाकिरतीतीर्थस्रोतस्स्वच्छाम्बुशीकरः ।
 गङ्गामूलप्रपातेन सिक्तो भद्रोदयेश्वरः ॥ ५३
 आस्तूपदेशात् सिमापि^१ दक्षिणस्यान्दिशि स्थिता ।
 भूमिक्षेत्रादयो लब्धाः सिद्धाः नृपतिशासनात् ॥ ५४
 दोलास्पदगिरौ यत्र पश्चिमे दिशि संस्थिते ।
 तत्र नद्यम्बुतीर्थेन स्नापितं लिङ्गमैश्वरम् ॥ ५५
 उत्तरस्यापि दिग्भागे विरालास्पदपर्वते ।
 प्रातिष्ठिपदिमं यज्वा त्रयम्बकेश्वरमुज्ज्वलम् ॥ ५६
 आ दंरिङ्खलुङ्गप्रदेशान्ताद् भूमिसिमा^२वधीकृता ।
 नृपतीन्द्रायुधाख्येन श्रीमता भूमिभागिना ॥ ५७
 तत्र स्वायम्भुवं लिङ्गं भद्रोदयमहेश्वरम् ।
 सीमाप्रधानभूतन्तु प्रथितन्तन्निरयम् ॥ ५८

No. 92. BAKSEI CAMKRON INSCRIPTION OF
 RĀJENDRA-VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in *JA*, 1909(1), p. 467. Baksei Camkron is the name of a temple on Mount Bakheng, a little to the south of Angkor Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 48 verses the metres being *Vasantatilaka* (1-21); *Upajāti* (22-45); *Śārdūlavikrīḍita* (46); *Svāgatā* (47); and *Āryā* (48).

The first twelve verses are invocations addressed to Śiva, Viṣṇu, Brahmā, Śiva-Viṣṇu, Śiva-Devī, Devī, Vāgīśvarī, and lastly to Kambu Svāyambhuva and his wife Merā, the mythical couple from whom the Kambujas are said to have been

1. Read सीमापि ।

2. Read सीमा

descended. Then follows the genealogy of king Rājendra-varman, beginning with Śruta-varman (vv. 13-39). It contains not only the names of a large number of kings, with important events in some cases, but also specifies the religious endowments of Indra-varman (v. 26), Yaśo-varman (v. 29), Harṣa-varman I (v. 32), Jaya-varman IV (vv. 35, 37), and Rājendra-varman (vv. 44, 45).

TEXT.

एकोप्यनेकहृदये ... ..
 ... ..
 भास्वत्तनौ सकल इन्दुरिवान्धकारे
 ... .. ॥ १
 चन्द्रार्द्धमौलिचरणाम्बुजरो ... ..
 ... .. तं भुवनमष्टत ... .. ति ।
 प्रख्यापयन् प्रकृतिशक्तिमन ... ..
 ... याञ्जलिन्दददिवे ... .. कारणेषु ॥ २
 साक्षी भवन् व्यवहृतौ परिणा ... ..
 ... .. वोवुधीति ।
 यः प्राद्विवाक^१ इव सभ्यतमः पटिष्ट ... ..
 ... .. नमताच्युतन्तं ॥ ३
 वन्देऽरविन्दजं ((अकी)^२र्णदलैः प्रफुल्लम्
 ... .. श्रयतोऽरविन्दं ।
 वीर्यं मद् ... खे तभयोज्जहास
 ... .. स ... कसरदन्तराज्या ॥ ४
 सिद्धिन्दधातु परमेश्वरशार्ङ्गिभूर्तिश्
 शल् ... प्रभापरिसरेण विशेषयन्ती ।
 गङ्गेव यत्र यमुनासहिता सपत्न्याः
 भाग्यापकर्षविधिना मिलिताम्बिकायाः ॥ ५

वन्दे भवौ भुवनकारणमेकदेहा-
 वन्यक्तबुद्धिवदनेकगतिप्रभिन्नौ ।
 स्वर्गापवर्गजनकाविव धर्ममागौ
 हृद्यौ हिमाद्रिकनकाद्रिसमागमाभौ ॥ ६

गोरीं गृणामि भयमीलितलोचना या
 स्वेदोद्गमप्रचुरकण्टकमण्डिताङ्गी ।
 रोषात् पिणाकधनुषो मदने पि दग्धे
 विद्वेव मार्गणशतेन पुनर्विरेजे ॥ ७

वागीश्वरीचरणपङ्कयुग्ममीडे
 विद्वन्मनसस्सरसि रुद्रमुपात्तरागम् ।
 नम्रामरेन्द्रगणशेखरपद्मराग-
 संक्रान्तरागपरिरक्तमिवोन्नखाधिः ॥ ८

गङ्गाच्छटा विजयते स्फुरिताच्छविन्दु-
 रिन्द्रर्द्धकोटिविषमान् नभसः पतन्ती ।
 ताराकुलाकुलितजिह्वतरङ्गभङ्गा
 विच्छिन्नतारमणिहारविजृम्भितेव ॥ ९

लक्ष्याधि^१ वो दुरितमाधिषु घानिषीष्ट
 लक्ष्मीपतेरिव तनोर्दिशि विश्वमूर्तेः ।
 व्याप्ते जगत्खिलमेकगुणेन यस्याश्
 शोभामयेन परिशेषगुणेषु का वाक् ॥ १०

{ स्वायम्भुवन्नमत कम्बुमुदीर्णकीर्त्ति^१
 यस्याक् सोमकुलसङ्गतिमाप्नुवन्ती ।
 सत्सन्ततिः सकलशास्त्रतमोपहन्त्री
 तेजस्विनी मृदुकरा कल्याणिपूर्णा ॥ ११

{ मेरामुदारयशसं सुरसुन्दरीणा-
 मीडे त्रिलोकगुरुणा पि हरेण नीता ।
 या दक्षस्तृप्यतिशयैषणया महर्षे-
 रक्षित्रयादरवता महिषीत्वमुच्चैः ॥ १२

श्रीकम्बुभूभरभृतश् श्रुतवर्ममूला-
 मौलादपास्तवलिवन्धकृताभिमानाः ।
 सन्नन्दकाः स्फुटसुदर्शनदृष्टवीर्या
 मूर्त्ताश्चकासति हरेरिव बाहुदण्डाः ॥ १३
 यान् रोहना^१ द्विमिव रुढ़विदूरभूमि-
 मासाद्य सद्गुणमणिं मणिकारकल्पाः ।
 कीर्त्यम्बुदप्रतिरवाङ्कुरितनरेन्द्रास्
 सञ्चस्क्रिरे निजरमारमणीमृजार्थम् ॥ १४
 येषां प्रतापविसरं भुवनेषु कीर्णम्
 अन्यौजसां प्रशमनोद्यतमिद्वीर्यम् ।
 वीक्ष्योर्व्ववह्निरिव जातभयो न्वगाढं^२
 अम्भोधिमध्यमगमत् प्रनिलेतुकामः ॥ १५
 श्रीरुद्रवर्मनृपतिप्रमुखास्ततश् श्री-
 कौण्डिन्यसोमदुहितृप्रभवाः क्षितीन्द्राः ।
 जाता जगन्त्रयविकीर्णयशःप्रकाशा
 दक्षाः प्रजाविरचने श्रुतशालिनो ये ॥ १६
 ब्रह्माण्डमण्डलविलीनभियेव येषा-
 न्तीव्रप्रतापविसरावर्कसहस्रदीप्त्या ।
 आह्लादयन्ति परितो नु दिगम्बराणि
 शश्वद्यशशशुभनिशाकरमण्डलानि ॥ १७
 कान्त्या न केवलमकेलिनि पञ्चवाण
 इत्यक्षिलक्ष्मणतया जगतां पदे ये ।
 संमोहनोन्मदनमादनशोषदीपे-
 रप्यूज्जितैर्दृष्टिशिरे युधिकर्मभिश्च ॥ १८
 तत्सन्ततावजनि यो जयवर्मनामा
 श्रीमान्महेन्द्रशिखरे पदमादधानः ।
 कोट्याध्वरस्य शतयज्वजयी वशिष्ठो
 राजन्यमौलिनिकषीकृतपादपीठः ॥ १९

श्रीकम्बुभूभृदिनवकुशललामगोप्ता
 गोवर्द्धनोद्धृतिकरो नरकाहितो यः ।
 जिष्णुर्भुजङ्गदमनो वृषकण्टकारि
 ... .. कान्तिनिधिरम्बुजलोचनाभः ॥ २०

कीर्त्तिन्दिवं शतमखस्य च धूम्रिताभां
 ... .. असंख्यमखजैर्द्विषताञ्च लक्ष्मीम् ।
 रक्तां रणेष्वसिलतां रुधिरैर्विभूत्या
 शुभ्रा दिशश्च सुहृदो विदधे समं यः ॥ २१

तस्यात्मजो जय्यजयश्रियो यो
 रिपुञ्जयश् श्रीजयवर्मनामा ।
 वृद्धप्रियत्वादिव वृद्धविद्या-
 रागी युवा श्रीतरुणीविरक्तः ॥ २२

वृद्धिं गुणं यो गुणवृद्धिहीनां
 विकल्पयामास नयन्नयाढ्यः ।
 युक्त्यानुशास्ता प्रकृतिं पटिष्ठो
 मृजिं विधित्सन्निव संक्रमज्ञः ॥ २३

तन्मातुलस्येन्द्रनिभस्य भूत्या
 यश् श्रीन्द्रवर्मेति वभूव पुत्रः ।
 नरेन्द्रशब्देन भुवि स्थितोऽपि
 लेभे सुखानीन्द्रपदे चिराय ॥ २४

सिंहासनं रत्नमयूखजालै-
 राक्रामतो यस्य चितं नृपाणाम् ।
 मूढोभिपादं मुकुटानि पेतु-
 र्भानीव भानोरुदयन्नभस्तः ॥ २५

श्रीन्द्रेध्वरं लिङ्गमुमापतेश् श्री-
 धराम्बिकादेः प्रतिमाश्च भुमौ ।
 योऽतिष्ठिपत् दिक्षु च कीर्त्तिमिद्धा-
 न्खलान् वीर्यञ्च तपोस्तदाक ॥ २६

तत्सूनुरासीदसमो यशस्वी
 यश् श्रीयशोवर्मपदन्द्धानः ।
 आसूक्ष्मकाम्रातपयोधिचीन-
 चम्पादिदेशाद्धरणेरधीशः ॥ २७

अम्भोजनाभस्य सुनाभिपद्मं
 पद्मासनो नित्यमलङ्करीष्णुः ।
 इतीव शम्भुः पुरुषोत्तमस्य
 हृत्पद्ममध्यास्त चिराय यस्य ॥ २८

पञ्चाद्विकूटेष्विव पञ्चमेरु-
 कूटेषु च द्वीपतले महाब्धेः ।
 शताधिकन्देवमतिष्ठिपद्मो
 यशोधरं स्थानमपाञ्चखान ॥ २९

तस्याभवद् विष्टपहर्षकारी
 श्रीहर्षवर्मातनुजप्रतीतः ।
 चतुर्दिगीशक्षितिपालमौलि-
 माणिक्यमालाद्युतिरञ्जिताङ्गिः ॥ ३०

शस्त्रे लघुर्यो यशसि प्रकाशः
 स्तम्भः समाधौ प्रचलः परार्थे ।
 वीर्ये गुरुः संवरणश्च दीने
 सत्त्वस्थितोपि द्विगुणातिरेकी ॥ ३१

स धर्मवृद्धेय विधिना पितृणा-
 ञ्चामीकरीरीश्वरयोरिहार्चाः ।
 इमाः प्रतिष्ठापितवान् मुरारे-
 रिन्द्रादिपादे प्रतिमाश्च देव्योः ॥ ३२

अथानुजस्तस्य जयी यशिष्ठः
 सोदर्यजन्मा जितकामकान्तिः ।
 श्रीशानवर्मा तमसाम्निहन्ता
 कलाभिपूण्णो नृपतीन्दुरासीत् ॥ ३३

युक्तयागमोदाहरणैः प्रसिद्धं
साध्यं प्रतिष्ठाप्य च धर्ममेकम् ।
वादीव यः काममनेकमर्थं
नैयायिको निर्णयमुज्जिनाय ॥ ३४

पितृष्वसुस्तस्य पतिः पटिष्ठः
श्रियोऽञ्जलश्च श्रीजयवर्मनामा ।
धिया विभूत्या भुवनत्रयस्य
स्थानं पुरी येन कृता महिम्ना ॥ ३५

चिराय नाभ्यम्बुजधातृधारी
खिन्नो भवेदेव इतीव जिष्णुः ।
चतुर्भुजं भारवहो भुजस्थं
सन्दर्शयामास पराक्रमे यः ॥ ३६

शर्वस्य लिङ्गं नवधा निमाभि-
श्चतुर्मुखादेर्नवहस्तनिष्ठं ।
स्थानेऽधिके स्थापि महापदानं
सुदुष्करं लिङ्गपुरे च येन ॥ ३७

श्रीहर्षवर्मात्तनयस्तदीयो
यो हर्षदायी जगतां विजेता ।
तेजिष्ठवीर्यो यशसा वरिष्ठः
प्राज्ञः प्रभावाद्विखण्डिताज्ञः ॥ ३८

कौक्षेयको यस्य भुजप्रतिष्ठो
रणेऽरिपक्षक्षतजेन दिग्धः ।
अधोक्षजेन क्षुभितस्य साम्ने-
र्लक्ष्मीमुवाहाम्बुनिधौ महाद्रेः ॥ ३९

भ्राता तदीयो वयसा गुणौघ-
ज्ज्येष्ठो जगद्गीतगुणोदयोऽभूत्
यो राज्यलक्ष्म्या जितराजकश्च श्री-
राजेन्द्रवर्मा जगतीपतीन्द्रः ॥ ४०

येन प्रयुक्ता खलु दण्डनीति-
 विश्लेषकृत् कृष्णगतेः शुभश्रीः ।
 कल्याणवर्णस्थितिमादधाना
 विडम्बयामास रसेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ ४१

कान्तिर्यदीया ललिता निसर्गात्
 सहस्रनेत्राण्यपि नन्दयन्ती ।
 कान्तिं त्रिनेत्रोरुपां विधात्रीं
 स्मरस्य दूरादधरीचकार ॥ ४२

अनेकपानेकधनप्रयुक्तै-
 र्दानाम्बुभिः पुष्करपुष्कलाद्रैः ।
 सिक्ता स्वप्तिर्भुवनद्रुमाली
 वेवेष्ट्यते कीर्तिलता यदीया ॥ ४३

शैवे पुरे सिद्धमजस्य लिङ्गं
 सिद्धेश्वरं सिद्धविभूतिशुभ्रम् ।
 द्वीपे तटाकस्य यशोधरस्य
 निवेशितं येन च लिङ्गमर्धाः ॥ ४४

स दिव्यदृष्ट्या परमेश्वरस्य
 हिरण्मयीमप्रतिमां विधानैः ।

उपास्कृतेमां प्रतिमां प्रवीणः
 प्रासादशोभाञ्च सुधाविचित्राम् ॥ ४५

जीवस् सौर्युतो मृगाधिपगतिभौमस् सुमागर्गो बुधः
 काव्येनाप्तघटाधिपो दिनकरो मीनेश्वरश्चन्द्रमाः ।
 पुष्येशोऽपि वृषोदितो नवरसाङ्गः क्रीडमानश् शको
 धन्या होत्रपदस्थिता प्रहगणास् स्वस्थे यशस्स्वामिनि¹ ॥ ४६

धार्मिको भरति धर्ममधर्मौ

बाधते यमनयोः सुबलीयान् ।

पूर्वं इत्यमितधीर्न ययाचे

भाविनः सुकृतिनो नरदेवान् ॥ ४७

1. Barth has made an elaborate comment on the interpretation of this stanza in JA, 1909, Part I, p. 503

देवद्रव्य विनाशे
 सतिधर्माचारविप्लुताचरिते ।
 निर्दोषाः साधुजना
 बहुकृत्वो ज्ञापने राज्ञां ॥ ४८

ओम् नमः शिवाय —)०(—

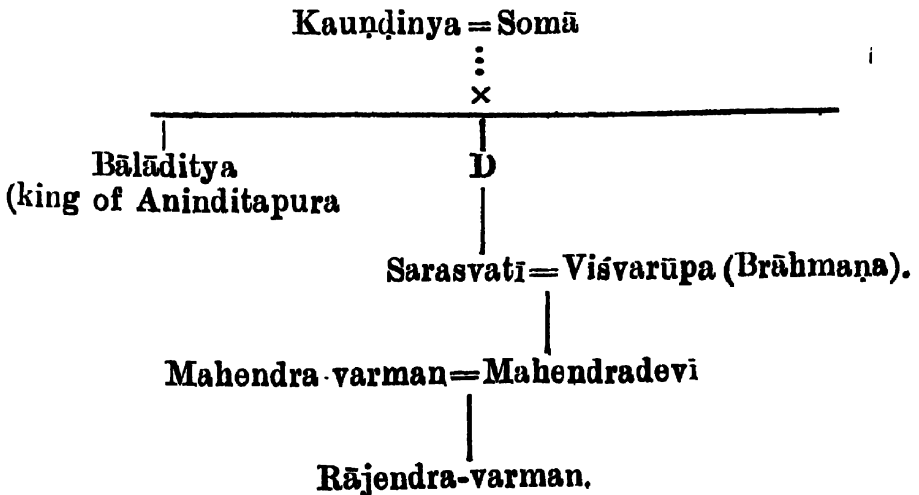
No. 93 MEBON INSCRIPTION OF RĀJENDRA-
 VARMAN, Dated 874

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XXV, 309).

Mebon is the name of a temple near Angkor Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 218 verses, the metres being *Śārdūlavikrūṭita* (1-4, 9-10, 12); *Vasantatilaka* (5-7); *Sragdharā* (8, 11, 13, 218); *Indravajrā*, *Upendravajrā* or *Upajāti* (14-104, 206-217); *Śloka* (105-205).

The inscription is dated 874 Śaka. After an invocation to Śiva (vv. 1, 2, 4), Gaurī (v. 3), Nārāyaṇa (v. 5), Brahmā (v. 6) and Gaṅgā (v. 7), the inscription traces the genealogy of king Rājendra-varman (vv. 8-13) which may be represented as follows :—

The genealogy is followed by a long eulogy of the king

(vv. 14-200) and his religious foundations (vv. 201-210) viz. donation to Liṅga Siddheśvara at Siddhasiva-pura ; installation at the same place of a Liṅga and two images of Pārvatī ; and the installations of the images of Pārvatī, Viṣṇu and Brahmā with a liṅga of Śiva called Śrī Rājendresvara in 874 Śaka (v.218). The usual addresses to future kings to maintain those foundations are contained in vv. 211-217.

Reference is made to the burning of the city of Champā (v. 146) by the king and his study of the Buddhist doctrine (v. 172).

TEXT.

त्रैगुण्याढ्यशिखीन्दुभास्करकरप्रद्योतनोद्गीथजै-
 रम्यैः पद्मजकञ्जद्वयनिनयनैरध्यासितैः शक्तिभिः ।
 संरोधस्थितिसम्भवात्मरतये भिन्नस्त्रिधैकोऽपि यः
 तस्मै नित्यचित्ते शिवाय विभवे राज्ञोऽर्थसिद्धं नमः ॥ १
 रूपं यस्यनवेन्दुमण्डितशिखं त्रय्यां प्रतीतं परं
 वीजं ब्रह्महरीश्वरोदयकरं भिन्नं कलाभिस्त्रिधा ।
 साक्षादक्षरमामनन्ति मुनयो योगाधिगम्यन्नमः
 संसिद्धैश्च प्रणवात्मने भगवते तस्मै शिवायास्तु वः ॥ २
 एका...प्राक् कलहंसविभ्रमगतिः कान्तोन्मदा या सती
 भित्त्वाङ्गं गगनोद्गतात्मरतये या तानवत्वं पुनः ।
 पद्मं मानससंभृतं निजरुचिप्रोज्जृम्भितं विभ्रती
 सा शक्तिः शिवस्याङ्गतोदयरकरी गौरी परा पातु वः ॥ ३
 येनैतानि जगन्ति यज्वहुतभुगभास्वन्नभःस्वन्नभः-
 क्षित्यम्भःक्षणदाकरैः स्वतनुभिर्व्यातन्वनेवाष्टभिः ।
 उच्चैः कारणशक्तिरप्रतिहता व्याख्यायते न क्षरं
 जीयात् कारणकारणं स भगवानर्द्धेन्दुचूडामणिः ॥ ४

नारायणन्नमत यो विभुतां वितन्वन्
 लोकत्रयम् त्रिपदलङ्घितमात्रमेव ।
 दृष्ट्वा तुरीयपदमाप्तुमिवाधुनापि
 निद्राच्छलेन विदधाति समाधिमब्धौ ॥ ५

अम्भोजभूर्जयति यो वदनैश्चतुर्भि-
 रोङ्कारवारिदरवं सममुज्जगार ।
 क्षेत्राहितन् त्रिभुवनोदयपूरणार्थ-
 मुत्सूनता'मिव नयन्निजबीजमाद्यम् ॥ ६

मन्दांशुमण्डलविनिर्गतवारिधारा
 मन्दाकिनी जयति धूर्जटिना धृता या ।
 मूर्द्ध्ना नगेन्द्रतनयाद्धंशरीरसन्धेः
 प्रेमानुबन्धमिव दर्शयितुं प्रकृष्टम् ॥ ७

आसीदानीरराशेरवनीपतिशिरोरत्नमालार्चिताङ्घ्रि-
 र्वालादित्याभिधानोऽप्यरिकुलकमलोपप्लवाखण्डचन्द्रः ।
 सोमाकौण्डिन्यवंशाम्बरतलनिलको भूपतिर्भूरिकीर्त्ति-
 दोर्द्धण्डोदयोतितानिन्दितपुरभरितां राज्यलक्ष्मीं वहन् यः ॥ ८

प्रोद्धृतद्विषतान्दधद् युधिबधूवैधव्यदीक्षाविधिं
 वदन् यश् शिशिरांशुरश्मिविशदां सत्कीर्त्तिमालां गुणैः ।
 स्वर्गद्वारपुरे पुरन्दरपुरप्रस्पर्द्धिसंवर्द्धने
 सार्थश् शाव्वमतिष्ठिपत् सविभवं लिङ्गं विधानान्वितम् ॥ ९

ब्रह्मक्षत्रपरम्परोदयकरी तद्भागिनेयी सती
 पुन्यन्नाम सरस्वतीति दधती ख्याता जगत्पावनी ।
 नानाम्नायगिरां गभीरमधिकं पात्रं द्विजानां वरं
 सिन्धूनामिव सिन्धुराजमगमद् या विश्वरूपं प्रियम् ॥ १०

सोमाद्ये सारभूते निजकुलनिवहे भूरिधास्मिन् व्यातीते
 रुद्रोपेन्द्रामरेन्द्रप्रभृतिपुरवरैस् सङ्गते नन्दनार्थम् ।
 तद्बवद्दशक्षीरसिन्धोः प्रविकरित्यशःपारिजाताभिजाता
 लेभे जन्मावदाता भुवनहितकरी या द्वितीयेव लक्ष्मीः ॥ ११

1. Read उच्छूनता ।

2. Read प्रविकलित ।

या नाम्नापि महेन्द्रदेव्यभिहिता भूभृत्सुतैवेश्वरी
 देवी दिव्यविलासिनीभिरसकृत्सङ्गीयमानस्तुतिः ।
 भास्वद्वक्त्रश्रु — — — पुराधीशावनीशात्मजो
 यां संप्राप्य महेन्द्रवर्म्मनृपतिस् सार्थामधादीशताम् ॥ १२

लक्ष्मीन्तीक्ष्णेतराशोरधिकमधरयन् ध्वस्तदोषान्धकारो
 वदध्नन् पद्मानुवन्धं प्रकटिततपसा तेन पत्या प्रजानाम् ।
 देव्यान्तस्यामदित्यान्दिवसकर इवोत्पादितः कश्यपेन
 श्रीमद्राजेन्द्रवर्म्मावनिपतिरभवत्तेजसामाकरो यः ॥ १३

दुग्धाम्बुराशेरिव पूर्णचन्द्र-
 श्रृण्डांशुरन्नादिव चित्रभानुः ।
 शुद्धान्वयाद् यो नितरां विशुद्धः
 प्रादुर्वभूवाखिलभूपवन्द्यः ॥ १४

तेजःप्रकाशस्तमसो विनाशो
 दिशां प्रसादः स्फुटता कलानाम् ।
 यत्तिग्मतेजस्तुहिनांशुकृत्यं
 येनोदये तन्निखिलं वितेने ॥ १५

रम्योऽपि सम्यक् प्रसवेन सौम्यः
 सन्तानकस् सन्ततमुद्रतेन ।
 महाफलं यं समवाप्य भूम्नः¹
 रुरोह कोटिं रमणीयतायाः ॥ १६

विवर्द्धमानोऽन्वहमिद्वकान्ति-
 र्वपुर्विशेषेण मनोहरेण ।
 यस् सर्व्वपक्षोदयमादधान-
 स्तिरश्चकारैव हिमांशुलक्ष्मीम् ॥ १७

यः शैशवे प्याशु तथा कलाभिः
 पूर्णोऽन्वहं शब्दगुणेऽतिदीप्तः ।
 यथाकलावत्त्वमपान्दुलब्ध-
 आड्यान्वितन्दूरमधश्चकार ॥ १८

निरस्य दोषान् प्रसरं स्फुरन्ती
 प्रकाशितार्था भुवनेऽश्नुवाना ।
 विद्यानवद्येन मुखेन यस्य
 प्राक् संगतैनीव दिनस्य दीप्तिः ॥ १९

आसाद्य शक्तिं विबुधोपनीताम्
 माहेश्वरीं ज्ञानमयीममोघाम् ।
 कुमारभावे विजितारिवर्गो
 यो दीपयामास महेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ २०

पृथुप्रतीतप्रथित^१गुणौघैः
 सद्वंशजातं प्रथने^२ प्रधानम् ।
 धनुर्महत् क्षत्रकुलञ्च तुल्यं
 यश् शिक्षया नामयतिस्म तुङ्गम् ॥ २१

शिष्टोपदिष्टं प्रतिपद्य सद्यः
 क्षेत्रं यमुत्कृष्टमकृष्टपच्यम् ।
 श्रद्धाम्भसा सित्तमरुक्ष^३दुच्चैः
 शास्त्रस्य चास्त्रस्य च बीजमग्रयम् ॥ २२

यः सर्व्वतस् सर्व्वगुणान् पटिम्ना
 रुचेस् सदाधारविशेषमुज्झन् ।
 उपाददे लोकहिताय भास्वान्
 रसानिव प्रत्यहमस्ततन्द्रिः ॥ २३

उद्यानभागस्य वसन्त संप-
 दिवामृतांशोरिव पौर्णमासी ।
 वामुष्णती यस्य विशेषशोभा^४
 समुज्जज्जम्भे नवयौवनश्रीः ॥ २४

यत्रापि पुंलो^१महतः प्रकृत्या
 निरूपितं लक्षणमस्तशेषम् ।
 केनाप्यसांख्यागमवद्विभाव्यं
 प्रकाशयामास महेशभावम् ॥ २५
 बाल्यात् प्रवृद्धं प्रभृतिप्रभृतं
 यद् यस्य सौन्दर्यमनन्यलब्धम् ।
 ध्रुवं विधातावयवीचकार
 तद्रजयन् यौवनकान्तिमृद्धाम् ॥ २६
 निरुध्रंभानस् सततं मनोभू-
 र्यस्य स्फुटे नूतनयौवने पि ।
 सौन्दर्यसन्दर्शनेनजातलज्ज
 इवान्तिकन्नोपससर्प दम्पात् ॥ २७
 यस्याङ्गलावण्यमनन्यरूढं
 दृष्ट्वा रतिः प्रेमनिमीलिताक्षी ।
 मन्ये न मेने पतिमात्मनीनं
 पिनाकिनेत्रामिशिखावलीढम् ॥ २८
 धनुर्विकर्षप्रततोरुशक्ति-
 युवप्रवीरो युवराजलक्ष्मीम् ।
 अयोनिजां यो जनकोपनीतां
 सीतां सतीं राम इवोदुवाह ॥ २९
 यदाकर्कविम्बादिवहेमकुम्भा-
 दम्भोमृतेनागलताभिषेकः ।
 ततः प्रभृत्येव विवृद्धिभाजा
 भूतं हिमांशोरिव यस्य लक्ष्म्या ॥ ३०
 खानाम्बुमिस्तीव्रममन्त्रबन्धै-
 स्तेजोनलो यस्य समेधतेस्म ।
 तत्स्पर्द्धयेवाश्रुजलैः पतद्भि-
 द्विषां समं शोकद्रुताशनोऽपि ॥ ३१

अलङ्कृतेनाकृतकैश् श्रुताद्यै-
हृद्यैर्निजाङ्गैश्च निसर्गकान्तैः ।
अग्राम्यभूषोपचयेन येन
विभूषणं मङ्गलमित्युपात्तम् ॥ ३२

नवां नवां ध्यानमहाभिषेके
यो भुक्तरत्नाभरणा वभार ।
पीतम्भसः^१कुम्भभवेन लक्ष्मी-
मम्भोनिधेरुद्गतरत्नराशेः ॥ ३३

सञ्चावचैरुच्चपदाधिरुद्धै-
र्ग्रहैर्भियेव^२कृतविग्रहोऽपि ।
आरोपितो यः स्वयमप्यकारुक्षः
सिंहासने हाटकशैलतुङ्गे ॥ ३४

यस्याङ्गकान्तेः क तथानवार्थं^३
विद्येत मन्ये प्युपमानमन्यत् ।
संक्रान्तमादर्शतले पि विम्बम्
अनर्हं^४माधारवशान्निजं यत् ॥ ३५

यत्राभिषिक्ते पतताम्भसाद्ग्रा
वसुन्धरावारिधिचारुकाञ्ची ।
ऊर्द्धीचकारं कमिवातपत्रं
यशस्स्फुरच्चन्द्रकलावदातम् ॥ ३६

स्वलक्षणं^५लक्षितसर्वसम्पत्
फलं समाख्याति पुरो विपाकम् ।
यस्याशिषो विप्रगणप्रयुक्ताः
कृतानुवादा इव सम्भूवुः ॥ ३७

1. Read पीताम्भसः ।

4. Read अनर्घ ।

2. Read वा । 3. Read वयं । 5. Read लक्षणा ।

द्विरेकमाला इव पारिजात-
 न्धियो मुनीनामिव चात्मयोगम् ।
 व्यापारमन्यञ्जगतां विहाय
 दृशो द्वितीयं प्रतिपेदिरे यम् ॥ ३८

इतस्ततो विद्युदिवाद्युतच्छ्री-¹
 स्तावन्नृपाणां प्रचला प्रकृत्या ।
 रम्या शरत् प्रादुरभून्न यावत्
 यदीययात्रासमयो निरभ्रा ॥ ३९

तीव्रास्त्रनीराजनराजितश्री-
 दीप्तो महामण्डलदीक्षया यः ।
 विद्याङ्गमन्त्रैश्च कृतात्मगुप्ति-
 रसा²(धय)त् सिद्धिसुदारभूतिम् ॥ ४०

यस्मिन् विधत्त³प्रचलत्पताकाम्
 पताकिनीं दिग्विजयाय याति ।
 द्विड्राजलक्ष्मीः प्रचचाल पूर्व-
 ऊर्वीं तु पश्चात् बलभारगुर्वीं ॥ ४१

निशम्य सौमित्रिमिवाभियाने
 भिगज्जितन्निज्जितमेघनादम् ।
 तूर्यध्वनिं यस्य दशास्यतुल्यै-
 रूराद् द्विषद्भिर्विभयाम्बभूवे ॥ ४२

प्रतापवहेरिव धूमजालं
 बलोद्धृतं यस्य रजः प्रयाणे ।
 अप्यस्पृशद् वैरिविलासिनीना-
 मुदश्रयामास विलोचनानि ॥ ४३

1. Read युतश्री ।

2. Read 'शसा० ।

3. विभज्य gives a better sense.

क्षमान्निपीड्य प्रथमं प्रवृत्तः
 स्त्रोतांसि कालुष्यमथो रजोभिः ।
 याने नयन् यस्य समुत्पपात
 संघश्चमूनामिव बद्धरोपः ॥ ४४
 कीर्णः कचिद् भञ्जितभूमिभृद्भि-
 रन्वस्य^१मानः परवाहिनीभिः ।
 कचिच्च यस्य प्रततः प्रयातुः
 स्वर्वाहिनीमार्गं इवास मार्गः ॥ ४५
 वियत् — — — वरणञ्जनाना-
 ञ्चेष्टास्वशक्तिं विहतं प्रकाशम् ।
 यद् यन् प्रदोषस्तनुते तमोभि-
 स्तत्तच्चकारारिषु बलैर्यः ॥ ४६
 वितत्य पक्षद्वयमात्तनादं
 यस्मिन् रयात् तक्ष्य इव प्रपन्ने ।
 द्विण्णागवृन्दं हतवीर्य्यसम्पत्
 गन्तव्यतामूढतयावनस्थे ॥ ४७

V. 48 illegible

वाणासनं विभ्रति यत्र युद्धे
 शुद्धे शरत्काल इवामिदृष्टे ।
 इतस्ततो लीनतयाशु मोघा
 मेघा इवासन् लघवो नरेन्द्राः ॥ ४८

V. 50 illegible

सर्त्य^२विमूढस्य पतङ्गसाम्यं
 समेत्य सानन्द इवारिवर्गः ।
 यद्वाहुदण्डारणिजञ्ज्वलन्त-
 न्तेजोनलं यद्विपदेऽभिषेदे^३ ॥ ५१

1. Read रन्वास्य ।

2. Read सत्ये ।

3. Read भिषेदे ।

V. 52 illegible

निजासनं प्राप्य रिपून्निरस्य
 रुद्धा मरुद्वर्त्म मनोरयश्च ।
 विजित्य यस्याभ्यसतोऽवतस्थे-
 प्यतन्द्र ... .. ॥ ५३

V. 54 illegible

शिलीमुखा मूर्द्धनि चापमुक्ता
 भाङ्काररम्या द्विपतां निपेतुः ।
 स्वस्सुन्दरीहस्तलताविमुक्त-
 मन्दारगन्धानुगतास्तु यस्य ॥ ५४

... ..
 ... ..
 ... ..

चकर्त्त भूमृन्निवहोत्तमाङ्गम् ॥ ५६

शस्त्रत्रणाम्बुतिधारयाद्रौ
 रुद्धोप्यरीन्द्रैर्युधि यो दिदीपे ।
 द्विद्विष्टाययाच्छादित एव भानु-
 विभ्रत्तनुत्रन्त्यजनि स्वदीप्तिम् ॥ ५७

... ..
 ... ..

... दुर्वैर्य्य^१विकीर्णकीर्त्ति-
 दैशाननन्दुर्हदमुन्निनाय ॥ ५८

न स्वीचिकीर्षुर्युधि चक्रिचक्रं
 बज्रश्च नो बज्रभृतोऽपि जिष्णुः ।
 यश् शक्तियुक्तो नु महेश्वरास्त्रं
 सुदुस्सहं प्राप्य जितारिवर्गः ॥ ५९

... ...

... ...

... तन त्वस्य विलासिनीनाम्

अभिगताराद्धृदयं स्वयञ्च ॥ ६०

यो मथ्यमानस् समरेऽरिवीरै-

र्गाम्भीर्ययोगान्न जहौ प्रसादम् ।

हृदो हि कालुष्यमुपैति भोगात्

स्तम्बेरमैरम्बुनिधिर्न जातु ॥ ६१

... ...

... ...

द्विद्युते! विद्युदिव स्फुरन्त्य-

जिह्वापि जिह्वेव भुजोरगस्य ॥ ६२

स्निग्धासिपातप्रतिघातहाने

मुष्टेर्लघुत्वात् स्मृतिविभ्रमाद्वा ।

पुनः प्रहारेण कृतेऽरिपाते

भुजापवादं बुभुजे भृशं यः ॥ ६३

... ...

... .

दिव्याङ्गनानामवतारणार्थं

सौपानसम्पत्तिमिवाकरोद् यः ॥ ६४

रन्ध्रेऽभियोगं निजपक्षरक्षां

विभज्य यो दूषणसाधनाभ्याम् ।

हृतोत्तरप्राक्रममाततान

कुर्वन् पटुन्निष्प्रतिभं विपक्षम् ॥ ६५

... ...

... ... ततया फलत्वम् ।

विधेर्विधेये विपरीतवृत्ते-

वृत्तं कृती योऽनुच्चकार युद्धे ॥ ६६

सख्यानुनीतापि सदाभिमुख्ये
 प्रागल्भ्यमिच्छत्यपि शत्रुसेना ।
 पराङ्मुखी वीक्ष्य बभूव दृरा-
 द्धधूर्न्नवोदेव समिद्रतौ यम् ॥ ६७

... ...

श्लिष्टे महाजौ विजयक्रियाञ्च ।
 नापार्थको विक्रमसम्पदेति
 यो युक्तमुक्तः खलु युक्तिविद्भिः ॥ ६८

दुर्गाभिसंपर्कविवर्णदेहो
 गुहाण¹नालोचनलोलदृष्टिः ।
 यस्यारिसंधो मृगकृत्तिवासा
 वने स्थितः स्थाणुसमोऽप्यनीशः ॥ ६९

... ... वरस्य
 मनोरथो यस्य वृथा बभूव ।
 नोर्वीं यदुर्वींविजिगीषुतायां
 वदन्यतायामपि नालमर्थी ॥ ७०

प्रेङ्खत्प्ररुद्धस्फुटविद्रुमौघो
 हरेस् समाक्रान्तिनिमग्ननागः ।
 अन्तर्व्वनैर्दुर्गतया²ब्धितुल्यो
 यस्यारिदेशोऽपि जहाति लक्ष्मीम् ॥ ७१

... ... र्थसिद्धि-
 मुद्योगयुक्तस्त्रिगणस्य वृद्धैद्य ।
 दिशश्चतस्रो विदितप्रयामा
 जग्राह विद्या इव बालभावे ॥ ७२

1. Read गुहान ।

2. Read अन्तर्व्वने दुर्गतया ।

कृतावकाशं भुवने विभुत्वा-
 दस्पृष्टमन्यैर्गुणिभिर्महीयः ।
 संव्यश्नुते शब्दगुणानुबन्धं
 यशो यदीयं खमिवाकलङ्कम् ॥ ७३
 ... .. क्षयकर्शिताङ्गी
 प्राक् सुभ्रताचारविचारणाभिः ।
 निःशेषदोषक्षणेऽतिदक्षो
 यष् पड्रसाङ्गैर्धरणीं पुपोष ॥ ७४
 तदेव तेजो विजितान्यतेजः
 पूर्व^१ महन्मण्डलमेव तच्च ।
 भृशन्दिदीपे महदाधिपत्यं
 यः प्राप्य भास्वानिव मध्यमहः ॥ ७५
 ... .. नाद्रीन्द्रमुदीर्णसिंहं
 यत्राधिरूढे सति तीव्रधाम्नि ।
 न तारकाः केवलमस्तभासो
 पतन्नृपाणां मणिमौलयोऽपि ॥ ७६
 एकत्र शुभ्रेऽपि शशाङ्कशोभे
 समुद्धृते यस्य महातपत्रे ।
 महीमशेषां प्रविहाय तापस्
 समाससाद् द्विषतां भनांसि ॥ ७७
 चिराय यद्रूपनिरूपणेच्छा
 सञ्चोदिता नूनमशेषलोकाः ।
 मखैरसंख्यैस्त्रिमेपभूयं
 भूयोऽभ्यवाञ्छन् निजवाञ्छिताप्त्यै ॥ ७८
 लक्ष्मीन्दिदृक्षुः सहजां सुहृत्सु
 यथाक्रमं स क्रमयाञ्चकार ।
 सदर्पणां यो मणिदर्वणेषु
 च्छायामिव स्त्वां परिमुक्तभूषः ॥ ७९ •

^१ मत्स्ये gives better sense

यस्यातितंजिष्ठतयास नीति-
 न्नितान्तमृज्वी न यथा परेषाम् ।
 मुत्तवाक्केचन्द्रौ न गतिप्रहाणां
 प्रतीपवक्रान्यतमस्य कस्य ॥ ८०
 सन्मन्त्रमूलैश्चतुरश्वतुर्भिस्
 सामादिभिर्यो विविधप्रयोगैः ।
 अपायसंरोधिभिरभ्युपायै
 वेदैश्च संसाधयतिस्म सिद्धिम् ॥ ८१
 सदापि मूलप्रकृतिः प्रतीत-
 श्चित्रं महत् कर्म च दर्शयन् यः ।
 पाङ्गुण्ययोगात् त्रिगुणं प्रधान-
 मतुल्यमाचष्ट विनापि वाचा ॥ ८२
 प्रायेण जिह्वोऽपि विधिर्विधेये
 मन्त्रप्रभूत्साहविशेषशक्तिः^१ ।
 अपायदृष्टेः प्रतिकूलपक्षे-
 ऽनुकूलयामास भियेव यस्य ॥ ८३
 त्रिवर्गसंसर्गसुहृद्भिरारा-
 द्राष्ट्रे गुणौघैरवभत्स्यमानाः ।
 दोषा रुपेवाशु विपक्षपक्ष-
 मशिश्नियन् यस्य गुणाश्रयस्य ॥ ८४
 निर्भिद्य सद्यः स्वमवद्यमुद्यन्
 यो न्यायिनोऽन्यान् विनिनाय युक्त्या ।
 तमांस्यपि घ्नन् सकलं कलङ्क-
 मुपेक्षते स्वं क्षणदाकरो हि ॥ ८५
 सुशासनादव्यसनाच्च यस्य
 प्रजासु जाता न विपत्तिशङ्का ।
 अजातशत्रोरपि राजपुत्री
 दुःशशासनात् प्राप परां पुरार्तिम् ॥ ८६

छिद्रप्रतीक्षा प्रशमात्तशीलास्
 सुदुर्द्धराः खण्डितधामभिश्च ।
 यं पार्थिवं पात्रमवाप्य लक्ष्म्यस्
 स्थेष्टा इवापस् सुविदग्धमासन् ॥ ८७

यश्च शक्तिसिंहीं परितश्चरन्तीं
 विद्राव्यहिंन्नामरिवर्गमार्गे ।
 वृषेण योगादुदितप्रजां तां
 पुषोष लक्ष्मीं महिषीमवाप्य ॥ ८८

अजीगणत् सूरिगणोऽतिगङ्गां
 सहस्रदोषं धुरि कार्त्तवीर्य्यम् ।
 यदा तदा सर्व्वगुणैरनूने
 नूनं कथा का पुनरेव यस्मिन् ॥ ८९

दिवःपृथिव्योरपि गीयमान-
 जिष्णोर्यशोप्यज्जितवीर्य्यसम्पत् ।
 कर्णसुखं श्रोत्रसुखस्य शङ्के
 यस्योपमार्हं यशसो न जातम् ॥ ९०

आक्रान्तदिग्व्योम्नि पयोमुचीव
 प्रगज्जिते यस्य यशस्यनात्तम् ।
 न केवलं रत्नमुपायनन्द्राक्
 प्रादाद् गजाश्च विदूरमूमिः ॥ ९१

लक्षाद्भूतोत्थैः स्थगयद्भिगशा
 धूमैर्निरुद्धाकंकराकरैर्य्यैः ।
 दिवश्च शातक्रतवीश्च कीर्त्तिं
 मलीमसत्त्वं युगपज्जिनाय ॥ ९२

यद्धूमसन्दर्शनतोऽनुमान-
 मग्नेस्तदेवाव्यभिचारमुक्तम् ।
 नवन्तु तद् यन्मखधूमदृष्टौ
 वृष्टेर्वसूनामनुमानमेव ॥ ९३

स्वयंप्रपन्नाभिरयाचमानं
 पूर्णं सुसम्पद्भिरिवाद्भिरब्धिम् ।
 रिक्तोऽपि यं प्राप्य यथेष्टपूर्णः
 पुनर्व्ववर्षाभ्र इवार्थिसार्थः ॥ ६४
 चक्षुर्मनोहार्य्यपि दर्शयन्
 कराग्रशोभामपि सद्रसाद्रम् ।
 यस्येन्दुविम्बं शुभरङ्गवृत्ते-
 नृत्तोपमार्हन्न कुङ्कुदुष्टम् ॥ ६५
 छायाश्रितोऽप्यन्यनृपो विजेतुं
 हस्तद्विपोऽलं किमुत् स्वयं यः ।
 आस्तां रविः संक्रमितोरुतेजा-
 श्रन्द्रो न किं सन्तमसान्युदस्येत् ॥ ६६
 सन्दर्शयामास तथान्यभूपा
 न भूरिशोभां मणिदर्पणञ्च ।
 राज्ञां यथाज्ञा निजकर्णपूरी-
 कृता यदीया नखदर्पणश्रीः ॥ ६७
 अन्योपि सन् केनचिदेवतुल्यो
 गुणेन नो यन्महिमानमाप ।
 नृत्तव्रतो याति हि नीलकण्ठो
 न तावन्वैश्वरतां मयूरः ॥ ६८
 सदागतिः स्नेहकरी विभुत्वं
 विभ्रत्यदभ्रं दधती प्रकाशम् ।
 पृथ्वी यदीया रचनाञ्जवत्सु^१
 धत्ते महाभूतमयीव कीर्तिः ॥ ६९
 वदन्यताशौर्य्यवपुर्व्विलास-
 गाग्भीर्य्यमाधुर्य्यदयादयो ये ।
 तेषामिवैको निलयः प्रयत्न-
 धियाधिको यो विदधे विधात्रा ॥ १००

प्रतीतवीर्यो भुवि कार्तवीर्यो
वीर्यं यदीयं द्विभुजोर्जितं प्राक् ।
वीक्षेन चेदात्मभराय जन्ये
मन्येत मन्ये स्वसहस्रहस्तान् ॥ १०१

दूरात् प्रतापैर्द्विषतां विजेतु-
र्यस्य स्वयुद्धन्नितरान्दुरापम् ।
गन्धद्विषस्येव मदोत्कटस्य
वित्रासितान्यद्विरदस्य गन्धैः ॥ १०२

विहाय सङ्गं परदेवतासु
श्रद्धा च भक्तिश्च परा यदीया ।
श्रीकण्ठमुत्कण्ठतया प्रपन्ने
गङ्गाभवान्याविव देवदेवम् ॥ १०३

सौन्दर्यसर्गं ... विधाता ... ।
जातरूपमयस्तम्भं यमेकं भुव ... ॥ १०४
इत्थं कृतो मया कामो दग्धः किल पिनाकिना ।
इनीवेश्वरतान नीतो विधात्रा योऽनिसुन्दरः ॥ १०५
... विद्या ... ।
... चतुरास्यप्रजापतिम् ॥ १०६

लक्ष्मीं वक्षस्स्थले क्षिप्त्वा कीर्त्तिं पारे पयोनिधेः ।
विद्यया कामतो रेमे वृद्धयैव युवापि यः ॥ १०७
जुगोप गां वशिष्ठस्य दिलीपः प्राक् प्रजेच्छया ।
लब्ध्वा प्रजास्ववीर्येण भार्गवीयसू ... ॥ १०८
भुवनाप्लावनोद्वेले यत्कीर्त्तिक्षीरसागरे ।
छायाव्याजेन भूर्भीत्या नूनमिन्दुमुपाश्रिता ॥ १०९
सहस्रभोगभरितो व ... भवोऽपि यः ।
अनन्तगुणयुक्तोऽपि विनतार्त्तिहितो भृशम् ॥ ११०
स्वर्वाभावृण्वताम्भोधिमेखलाभोगमण्डिताम् ।
एकच्छत्रेण महता मेरुर्येन वृथाकृतः ॥ १११

कलिकण्टकसम्पर्कादास्वलन् पादहानितः ।

धर्मः कृतार्थतारस्तु यं समागम्य सुस्थितः ॥ ११२

यस्य वीर्यानि लोद्धूतो धामधूमध्वजो युधि ।

द्विड्बधूनां विधूमोऽपि वास्पधारमवर्द्धयन् ॥ ११३

अचिरभानिभारिश्रीः स्थेयस्या ... द्यमाश्रिता ।

गुणानुबन्धवद्वापि कीर्त्ति ... प्रदिग्द्रुता ॥ ११४

रुढः श्रीनन्दने यस्य रणे रक्तासिपल्लवः ।

बाहुकल्पद्रुमो दिक्षु यशःपुष्पमवाकिरत् ॥ ११५

यद्याने दृप्तदन्तीन्द्रदन्तनिर्घातताडिता ।

रूपेवोर्वी महासत्त्वान् रजसातन्द्रमावृणोत् ॥ ११६

समिदिद्धं कृपाणाम्रौ मन्त्रसाधनवृद्धहितः ।

हुत्वारिवत्पद्मानि यस् साम्राज्यमजीजनत् ॥ ११७

दृढोऽप्यधृष्यसत्त्वोऽपि तुङ्गोऽप्युन्मूलिते ... ।

मथनेऽनन्तवीर्येण यो न भूभृत्कुलोद्गतः ॥ ११८

तृषितेव द्विपां लक्ष्मीः प्लुष्टा तेजोमिता भृशम् ।

यस्य पुष्करजां धारां प्राप्य चिक्षेप न क्षणम्^१ ॥ ११९

पादाम्बुजरजो यस्य चरितानुकृतेरिव ।

... भूभृद्वराङ्गेषु पदं दत्त्वा श्रियन्दधौ ॥ १२०

निद्राविद्राणदृक् स्त्रीवज्जठरेणावहत् प्रजाः ।

हरिर्यस्तु हृदैवेशः सुबोधस्फुटपौरुषः ॥ १२१

दृप्तारीन्द्रं विजित्यार्जो योऽनुजग्राह तत्कुलम् ।

... .. भिन्नेभेन्द्रो मृगाधिपः ॥ १२२

निस्त्रिशवल्लभं बद्धा गुणयुक्तैस्तु मार्गणैः ।

ऋजुभिर्यो विजित्यारीन् भेजेऽर्थान् सद्गुणैरिव ॥ १२३

निपीतश्रीलकण्ठेन कण्ठालङ्कृतये विषम् ।

विबुधानां ... थन्तु ... द्धान्तं वचोमृतम् ॥ १२४

सान्द्रैर्यस्याध्वरे धूमैरुद्ध्वग¹रुद्धदृष्टिभिः ।

ब्रह्मोऽधुनापि दिग्भ्रान्तं स्वधुर्यैर्भ्राम्यते² ध्रुवम् ॥ १२५

स ... य ... धाम यो द्विट्समिद्भिस् समिन्मखे ।

अक्षीणान्दक्षिणां कीर्त्तिं दिग्द्विजेभ्यस् समादिशत् ॥ १२६

द्विषतान्न्यस्तशस्त्राणां प्रणामशिथिलीकृते ।

चापस्थैव गुणे यस्य विगतिर्न तु धन्विनाम् ॥ १२७

सुवृत्तोऽपि सुहृद्दृशो भुजो यस्य महीभुजः ।

दुर्ह दाम् सुहृ(दाञ्च)³प्रतीनः सर्व्वदा रणे ॥ १२८

एकद्रव्याश्रितं भावं ज्ञात्वा द्विड्जातिभावितं ।

काम्मु⁴केपूचितङ्कर्म सविशेषं व्यधत्त यः ॥ १२९

शूलिनाध्यामितां भक्तिगम्भीरां यस्य हृद् गुह्यम् ।

तन्नेत्रानलभीत्येव विविशुर्नान्यदेवताः ॥ १३०

रामाणां हृदयारामे तिष्ठन्तं कामतस्करम् ।

प्रजिहीर्षुरिवाश्रान्तो यो विवेश मुहुर्मुहुः ॥ १३१

योगोद्यतोपि यः शान्तो नास्नेष द्विड्भयङ्करः ।

दूराद्विराजसिंहस्य गन्धं घ्रात्वा द्विषा दुताः ॥ १३२

मन्त्रवीर्य्यप्रयोगाढ्यं प्रप्यानन्यवरेव यम् ।

कृतार्था कामदा पृथ्वी करजामर्हमार्हवात् ॥ १३३

युक्तिरेतावता त्यक्ता कान्तिरत्नेऽपि दर्शिते ।

यज्जगच्चित्तसर्व्वस्वमाहृतं येन् सर्व्वदा ॥ १३४

न्यस्तशस्त्रो वने सुप्तो हरिय्योगपरोऽप्यजः ।

कान्ताद्वांशधरो रुद्रो यश्चिगीपुं स्मरन्निव ॥ १३५

स्फुटासीन्दीवरस्तस्तरक्तमद्भासवेच्छया ।

द्विट्छीर्भृ⁵ङ्गीव बभ्राम यस्य दोम्रादसन्निधौ ॥ १३६

1. Read गे । 2. Read ति ।

3. One letter short. Read दाञ्चैव ।

नक्षत्रकुलसम्पन्नं भूतानामवकाशकृत् ।
 व्योमेवारिपुरं यस्य शब्दमात्रेण लक्षितम् ॥ १३७
 शराकर्माकुलो यस्य ब्राहिनीदुर्गसङ्गतः ।
 वने खड्गसहायोऽरिः संयत्संस्थ इव द्रुतः ॥ १३८
 वरिणो ध्याननिरता वीतरागा गुहाशयाः ।
 यस्येशस्याग्नियोगेन विना नालं विमुक्तये ॥ १३९
 काहंभर्ता परित्यक्ता श्वापदैः स्थातुमुत्सहे ।
 इतीवारिपुरी यस्य प्राविशद् दावपावकम् ॥ १४०
 यस्य सत्ववतो वीर्यं रणे दृष्ट्वा द्विपद्गणः ।
 सत्वेप्सयेव सिंहादियुक्तमन्ववसद्वनम् ॥ १४१
 मदोन्मत्तोऽपि तुङ्गोऽपि नियोज्यो धर्मसाधने ।
 इनीमेन्द्रगणो येन द्विजेभ्योऽदायि भूरिशः ॥ १४२
 विभक्तिप्रकृतीनां यः सप्तधा विदधत् पदे ।
 तद्वितार्थपरश्चासीदागमाख्यातकृत्यवित् ॥ १४३
 प्रतापानलसन्तप्ता शङ्के दाहाभिशङ्कया ।
 आप्लाविता सकृद्भात्री येन दानाम्बुवृष्टिभिः ॥ १४४
 सुमनोहारिणी यस्य गुणर्वद्धा विक्रासिनी ।
 लोकत्रयश्रियाद्यापि कीर्त्तिमाला धृताधिकम् ॥ १४५
 यस्य सागरगम्भीरपरिखा भस्मसात्कृता ।
 चम्पाधिराजनगरी वीरैराज्ञानुकारिभिः ॥ १४६
 विवर्णौ चरणौ यस्य नृपमौलिमणित्विषा ।
 सर्ववर्णानुरक्तातु निर्मलोर्वी भुजाद्धृता ॥ १४७
 कलिरेकान्तवामोऽपि दक्षिणो यस्य शासने ।
 द्रुतारोननुदुद्राव तेजोनलभयादिव ॥ १४८

तथा नीरनिधेर्येन क्षोणी निष्कण्टकीकृता ।

नाद्यापि स्वलिता कीर्त्तिर्यथंका सर्वतो गता ॥ १४६

गुणेषु मुख्यया वृत्त्या गौण्या द्रव्येष्ववर्त्तत ।

गणनापि मतं यस्य काश्यपीयमनुज्झतः ॥ १५०

यथाकामन् द्विषदूकामः क निलील्यो नु निर्भयम् ।

यद् यस्य याने धूलिभिः सान्धकारीकृता दिशः ॥ १५१

प्राध्वं कृता सदा प्रेम्ना विदग्धधियमुत्सुका ।

न निरास्थत यज्जातु राजविद्या कुलाङ्गना ॥ १५२

साक्षात् प्रजापतिर्दक्षो दक्षिणक्षेमक्षिणोत् ।

सकलं सकलङ्कं यः कलिदोषाकरं कृती ॥ १५३

सदा कृते मखशते यस्ततंधूमनीरदः ।

शरद्यापि नभश्चक्रे प्रावृषीव मलोमसम् ॥ १५४

परस्त्रीविमुखो योऽपि सदाचारविचक्षणः ।

केनाप्यजौ परश्रीणां पाणिग्रहविधिं व्यधान ॥ १५५

यस्येनम्यान्यतेजांसि तेजसा जयतोदये ।

नूनमौर्वानलोऽद्यापि लीनो स्पष्टितयाम्बुधौ ॥ १५६

बद्धा विधात्राहीन्द्रेण रिक्ता नूनमियन्धरा ।

येन स्वकीर्त्तिरत्नेन पूरयित्वा वृषाङ्किता ॥ १५७

भिन्नेभकुम्भनिम्मुक्ता मुक्ता येन रणाङ्गने ।

रेजिरे विधदारिश्रीवाष्पानामिव विन्दवः ॥ १५८

कीर्त्तिनादाम्बुदध्वान ... .. ।

... .. त्रिभुवनक्षेत्रे धर्मवीजमवर्द्धयन् ॥ १५९

सिंहेन नोपमानाहो यस्य शौर्येण संयुगे ।

तथा हि यज्ञियारातिरध्यशेत गुहां हरेः ॥ १६०

वानीराजीव राजांश ... .. ।

... .. सरोजानि निर्व्यान्ति मुखमण्डलात् ॥ १६१

... .. तेजोनलसङ्गता ।
 कलिं न्यक्कुर्वती यस्य राज्यश्रीर्दमयन्त्यभृत् ॥ १६२
 यशोविस्तारसंक्षिप्ता क्षितिर्यस्य ... .. ।
 ... .. ॥ १६३
 ... .. यमेकमतितेजसम् ।
 नूनमुल्लेखितस्त्वप्रा भ्रम'मारोप्यभास्करः ॥ १६४
 योग्यं वरं यमासाद्य मर्त्यलोके ... .. ।
 ... .. ॥ १६५
 तारयित्वा तितीर्षूणां गम्भीरापन्महानदीम् ।
 वेदव्यासन्न सुपुत्रे यस्य वाक् सत्यवत्यपि ॥ १६६
 ऋजवो गुणसम्पर्कादापदां प्रतिघा(तकाः) ।
 ... .. ॥ १६७
 जीर्णार्हीन्द्रेण विधृता साचलेयश्चलेदिति ।
 यूनि नूनं न्यधाद् वेधा यत्राहीने बसुन्धराम् ॥ १६८
 विभूतिर्भूतपूर्वापि राज्ञाश्च गुणसंहतिः ।
 ... .. ॥ १६९
 संभृताः क्षमाभृतां लक्ष्मीरावाल्यात् कन्यका इव ।
 यथाकालमुपायैर्यो निरपायैरुपायत ॥ १७०
 शब्दशास्त्रेऽप्यधीती यो विना द्विर्वचनं गुरोः ।
 ... .. ॥ १७१
 यस्योपमानं सञ्जातन्न किञ्चिद् गुणविस्तरैः ।
 बुद्धा बौद्धं मतं मेनेऽन्यतीर्थरपि नान्यथा ॥ १७२
 कालदोषाम्बुधौ मग्ना दुर्गे गम्भीरभीषणे ।
 ... .. ॥ १७३

शुभं शुभंयुना यूना मनुवर्त्मानुवर्त्तिना ।
 रसायनं विना भावि येन वर्षीयसाजरम् ॥ १७४
 विष्वग्विकीर्णैर्युगपद् यस्य तेजोभिरुज्ज्वलैः ।
 ... .. ॥ १७५
 राज्ञां कृत्यमिति ज्ञात्वा यस्य दुर्गसमाश्रयः ।
 न दानवभयादब्धिमधिशेते रिपुर्ममोः ॥ १७६
 अपि कामादयो दोषाः स्थाने येन नियोजिताः ।
 गु ... .. ॥ १७७
 मनीषिभिर्मनोहत्य पिवद्भिश्चरितामृतम् ।
 अनिपानादिवोद्गीर्णं यस्य काव्यैर्त्रिजैः सह ॥ १७८
 दोषान्धकारबहुलजगज्जानं यथा यथा ।
 यस्य ... .. ॥ १७९
 धर्मेण संस्तुतानां यो निषिद्धयजगतामपि ।
 विनाशहेतुनातस्थे क्षणभङ्गप्रसङ्गिताम् ॥ १८०
 अनेकक्रतुरप्युच्चैः पदो गोपतिरप्यगात् ।
 अक्रोधनस्य ... .. ॥ १८१
 भृगुमात्रमपि प्राप्य बह्वैः प्रतिहतं पुरा ।
 तेजस्त्वधाक्षीद् यस्यापि महान्तं वाहिनीपतिम् ॥ १८२
 वदन्यः स्वश्रियश्चक्रे सुहृत्साधारणीं हरिम् ।
 वक्षोनिश्चितलक्ष्मी ... .. ॥ १८३
 तर्षो हर्षेण संप्राप्य व्यनीयत वनीपकैः ।
 यं महान्तं हृदमिव प्रसन्नं स्फुटपुष्करम् ॥ १८४
 असूर्यम्पश्यमसुहृत्स्त्रिवक्त्रकुमुदाकरम् ।
 उच्चैः सङ्कोचयामास ... .. ॥ १८५
 पतच्छिलीमुखच्छायच्छन्नद्विड्बदनाम्बुजे ।
 रराज राजहंसो यश्चरन् रणमहाहृदे ॥ १८६

सम्मुखीनो रणमुखे यस्य नासीदसीदतः ।

प्रेङ्खत्स्वग्वङ्गसंक्रान्तं प्र ... ॥ १८७

धनुर्हर्शनमात्रेण तीर्थध्वङ्क्षा द्विषो द्रुताः ।

कामं पुरो न यस्या जौ भुजङ्गारिगपि स्थितः ॥ १८८

सालकाननरम्यां यः स्फुटपुष्पशिलीमुखाम् ।

द्रुतेभ्यः पटवीं द्विड्म्यो योद्धृद्भ्यो ... ॥ १८९

प्रोलसत्क्रीचकशता कङ्कादिभिरुपाश्रिता ।

शून्याप्यरिपुरी येन विराटनगरी कृता ॥ १९०

केवलं राजनागानां वीर्यं मन्त्र इवाहरत् ।

यो नाद्यूनतया प्राणान क्षिपन् ताक्ष्यं इव ... ॥ १९१

दृष्ट्वा यस्याध्वरं शक्रयशोविभ्रंशशङ्कया ।

धूमस्पर्शच्छलान् नूनमुदश्रुनयना शची ॥ १९२

रुद्धान्यतेजसो यस्य पादच्छायामशिश्रियन् ।

मेरोरिवेलापतयः सितच्छात्रयजोऽनिशम् ॥ १९३

सृष्टौ चन्द्राकर्कयोर्धातानादरादिव भिन्नयोः ।

यमेकं तपनाह्लादसमर्थमसमं व्यधात् ॥ १९४

उपान्तसेवां वाञ्छन्त्यो यत्पादन्तीव्रतेजसम् ।

मौलिरत्नप्रभाम्भोभिरसिञ्चन् भूपपन्तयः ॥ १९५

नवं प्रियमहो लोके यद्विदाय धनुस् स्मरः ।

उन्ममाथाङ्गनाचित्तं यत्कान्त्यानुपमानया ॥ १९६

स्फुटाष्टदिक् प्रान्तदले हेमशैलोरुकर्णिके ।

यशो गन्धायते यस्य भुवनैकसहोरुहे ॥ १९७

उद्धान्तरागाः स्फुरिता यस्याङ्गि नखरश्मयः ।

अस्पृष्टन्त नतोर्वीन्द्रमौलीरत्नमरीचिभिः ॥ १९८

अन्वरुद्धयत यस्याङ्गां फलप्रसवसम्पदे ।

आजन्मबन्ध्यश्चूतोपि वशिष्ठस्य दिलीपवत् ॥ १९९

सहस्रमुखसंकीर्त्यं गम्भीरं गुणविस्तरम् ।

यस्य भाष्यमिव प्राप्य व्याख्यास्विन्नापि धीमताम् ॥ २००

श्रीमत्सिद्धेश्वरं लिङ्गं सिद्धशिवपुरे गिरौ ।

वर्द्धयामास यो भोगैरपूर्वैः शिविकादिभिः ॥ २०१

तत्रापि लिङ्गं शर्वस्य शर्वाणीप्रतिमे शुभे ।

यः सम्यक् स्थापयामास पितृणां धर्म्मवृद्धये ॥ २०२

यदुपक्रममासेव श्रीभद्रेश्वरशूलिनः ।

भोगोन्यत्रापि देवान् यः पूजाभिरुदमीमिलत् ॥ २०३

विवृद्धिं धर्म्मसिन्धूनां श्रीन्द्रवर्म्मादिभूभृताम् ।

स्वमण्डलस्य च समं यश्चक्रे नृपचन्द्रमाः ॥ २०४

यशोधरतटाकस्य दक्षिणनापि दक्षिणः ।

यः शौरिगौरीशनिमाः शम्भोर्लिङ्गमतिष्ठिपत् ॥ २०५

स सोमवंशाम्बरभास्करश् श्री-

राजेन्द्रवर्म्मा तदिदं नृपेन्द्रः ।

स्वर्गापवर्गाधिगमस्य लिङ्गं

लिङ्गं प्रतिष्ठापितवान् स्मरारेः ॥ २०६

संप्राप्तयोः प्राप्तयशास् स्वपित्रो-

र्भुवः पतिस् सोऽपि भवोद्भवेन ।

संस्थानतां स्थापितवान् स्थितिज्ञो

निमे इमे द्वे शिवयोश् शिवाय ॥ २०७

महाभुजस् सोऽपि चतुर्भुजस्य

निमामिमाम्बुजजन्मनश्च ।

अतिष्ठिपन्निष्ठितराजकृत्यो

लिङ्गान्यथाष्टावपि चाष्टमूर्तः ॥ २०८

रत्नोल्लसद्भोगसहस्रदीप्तं

स चाप्यहीनं द्रविणस्य राशिम् ।

अशेषमप्येष्वदितेभ्य शेषम्

देवेषु देवेन्द्रसमानवोर्यः ॥ २०९

स कल्पयामास महेन्द्रकल्पस्
सदा सदाचारविधिं विधेयम् ।
शैवश्रुतिस्मृत्युदितां सपर्यां
पर्याप्तिमासामिह देवतानाम् ॥ २१०

स चापि वाचस्पतिधीस् सुधीर-
न्धर्मानुगं धर्मभृतां पुरोगः ।
तान् भाविनो भावितराजधर्मा-
निदं वचोऽवोचत कम्बुजेन्द्रान् ॥ २११

रक्ष्यस्य संरक्षणं ... ..यत्
स क्षत्रधर्मो विदितो यदा वः ।
पुण्यन्तदेतत् परिरक्षतेति
विज्ञापना साधयतीव सिद्धम् ॥ २१२

धर्मो युगेऽस्मिन् स्थिरमेकपात् स
कथं समस्थास्यन् सुस्थितोऽयं ।
भवादृशां शास्त्रदृशां स नो चेत्
महाभुजस्तम्भमुपाश्रयिष्यत् ॥ २१३

धर्मापदस् साधु ... .. कापि
लज्जेत कर्त्ता किमुत स्वयञ्च ।
रक्षाधिकारी नृपतिर्विशेषाद्
इति प्रतीतं भवतामिदन्तत् ॥ २१४

सन्तो यशोधर्मधना न बाह्यं
धनं धनायेयुरिहात्मनोऽपि ।
प्रागेव देवादिधनं सतां वो
विनिश्चयो यं ननु बद्धमूलः ॥ २१५

तथापि भूय ... .. यामि युष्मा-
स्तदक्षतं रक्षत पुण्यमेतत् ।
मा हार्ष्ट्वे स्वमिति प्रकाशं
न धर्महेतोः पुनरुक्तदोषः ॥ २१६

अभ्यर्थितोऽमूनपि संप्रयच्छेन
 महान्महिम्ना किमुन स्वकृत्यम् ।
 अतश्च विश्रम्भबलप्रगल्भा
 वाक् प्रार्थनाभङ्गभयोज्झितैषा ॥ २१७

शाकाब्दे गण्यमाने कृतनगवसुभिर्माघमासस्य पुण्ये
 शुक्लस्यैकादशाङ्के निमिषमपि भवे याति वर्षार्द्धमिन्दौ ।
 अर्चामिभिश् शौरिगौरीगिरिशकजभुवां सार्द्धमद्वन्दुमौलेश्
 श्रीराजेन्द्रेश्वराख्यं स्थितिमकृत परां लिङ्गमत्रेदमाभिः ॥ २१८

No. 94. TWO THVAR KDEI INSCRIPTIONS OF RĀJENDRA-VARMAṆ, Dated 874

These inscriptions were noticed by Aymonier (I. 444). Thvar Kdei is in the province of Stung. There are two inscriptions, one in Khmer and Sanskrit and the other in Khmer, but the latter is very much damaged. These may be summarised as follows.

[. The Khmer Text.

In 874 Śaka (=953 A. D) a person called Vāp Pañ, (sent probably by) the noble lady Mahendradevī (evidently the queen-mother), informs king Rājendra-varman that during the reign of the king who has gone to Paramēśvara (i.e. Jaya-varman II) an ancestor of this Vāp Pañ named Vāp Jātaveda received, as a page and by virtue of the royal order, the country of Sahakāra. Another ancestor, Vāp Jpendra, also received by royal favour the country of Dvāravatī. An ancestor of the noble lady Mahendradevī, Vāp Kanthapāśa, likewise received as page of the king the country of Chok Trapek. Another ancestor received another territory. Vāp Pañ, probably a member of the family of the noble lady, installed several deities at Dvāravatī, including god Campeśvara, and made endowments for them. The limits of the land endowed are specified.

Sanskrit Text.

It begins with an invocation to Viṣṇu who is worshipped under various names such as Vāsudeva, Hari, Nārāyaṇa, Madhvārī, and Paratman and is identified with mystic syllable *Om*.

II. Then follows a Khmer text, very damaged, stating that in 879 Śaka (=957 A. D.) a dignitary Nṛpabhaktivalla did something, and mentioning Mahendradevī's donations to Campeśvara and the royal order (thereon).

No. 95. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION,

Dated, 878

The inscription was noticed by Aymonier (I. 393). For localities cf. No. 73. It is written in Khmer and contains an order of the king given in year 878, to Mratāñ Khlon, the governor in charge of the mountain Śivapura (i.e. Phnom Sandak), and to another dignitary Mratāñ Śrī-Virendravijaya, directing them to prepare a list of the goods of three persons viz the Brāhmaṇa *ācārya* Bhagavan, Kamraten Añ (probably a prince) Rājaputra and his younger brother. A detailed list should be prepared of all their goods and slaves, cows, buffaloes, elephants, horses, dishes and other utensils. The lands and the slaves are dedicated to the sacred fire, i.e. some Brāhmanical cult. Then follow the names of about sixty slaves, their places of residence, as well as the situation of the fields.

Evidently the royal donation was made of the confiscated property.

No. 96. BAT CUM INSCRIPTION OF

RĀJENDRA-VARMAN, Dated 882

The inscription was edited in *JA*, 1908 (2), p. 213, and some corrections made in *JA*, 1909 (1), p. 511. The temple called Bat Cum is situated to the south of Srah Srang, a tank to the south of Eastern Barai near Angkor Thom.

The inscription consists of three texts, all in Sanskrit verses written by three different persons, and a short text in

Khmer (Aymonier, II. 13). There are altogether 107 Sanskrit verses, the metres being *Vasantatilaka* (1-14, 17-19, 21, 22, 65, 66); *Śloka* (15, 16, 25-63, 68-99, 101-105, 107); *Upajāti* (20, 23); *Mālinī* (24, 106); *Vaitāliya* (64); *Śārdūlavikrūḍita* (67, 100).

The first Sanskrit text, comprising vv. 1-24, was composed, as a short line in Khmer informs us, by Mratāñ Śrī Indrapaṇḍita. This is followed by the Khmer text of 12 lines. Then comes the second Sanskrit text, comprising vv. 25-64, composed by Vāp Rāmabhāgavata as a short Khmer line informs us. The third Sanskrit text follows immediately and comprises vv. 65-107. The Khmer line giving the name of the author is missing, but he may be Śivācyuta, mentioned in the last verse.

The three Sanskrit texts deal more or less with the same subjects, though in different styles. After an invocation to Buddhist gods (vv. 1-3, 25-27, 65-67) they all contain an eulogy of king Rājendra-varman (vv. 5 12, 29-43, 45-49, 69-88, 90-94) mentioning his endowments at Yaśodharapura (vv. 13, 98) and Yaśodhara-taṭāka (vv. 14, 44, 89, 99). The only facts of historical importance referred to in this long eulogy are his date of accession, viz 866 Śaka (vv. 4, 28, 68) and his conquest of Campā (v. 45).

The inscription next gives an eulogy of Kavindrārimathana (vv. 15-18, 50-54, 95-97) and describes his religious foundations (19-20, 55-57, 98-103) in 868, 872 and 875 Śaka. It then mentions some regulations about bathing in the local *tirtha* (vv. 21-22, 58-63, 104-105) and ends with the usual imprecations (23, 24, 64, 106-107).

The Khmer text records that in 882 Śaka Mratāñ Naravīra respectfully informed (His Majesty the king) that Mratāñ Śrī Kavindrārimathana (and under his direction the priests of ?) Kuṭṣīvara had made religious foundations at Saugatāśrama (i.e. Bat Cum). His Majesty accordingly made an order of donations to Kamsteñ Añ Rājakula Mahāmantri and Mratāñ Śrī Naravīra. These donations, consisting of lands and slaves, were meant for the gods set up by

Kavindrārimathana who also gave a number of slaves for the same purpose.

TEXT.

1

जेजीयतां व्रज ... ..
 ... .. परार्थवृत्तिः ।
 आत्मप्रदानकृतसर्व ... ..
 सर्वज्ञतां स्वमुदमाप नितान्तशान्ताम् ॥ १

लोकेश्वरो जयति लोकहितार्थरूढस्
 सन्दर्शयन्निव चतुष्टयमार्यसत्यम् ।
 धर्मस्थितिं स्थिरपदाभ्यधिकान् दधानो
 धत्ते चतुर्भुजविभां भुवनर्द्धये यः ॥ २

श्रीवज्रपाणिरजितो^१ जितजम्भवंरो
 बज्रञ्ज्वलञ्ज्वलनदीप्तिनिभं^२ विभर्ति ।
 उद्दामहस्तकलिदानवदोषण्ड
 निप्यन्दसंश्रुभितविघ्नविघाटदक्षः ॥ ३

आमीत् समस्तभुवनाकररत्नसार
 तारास्फुरत्किरणरञ्जितपादपीठः ।
 सोमान्वयोऽगिरसमङ्गलभूधरश्च^३ श्री-
 राजेन्द्रवर्मनृपतिर्व्वितताङ्गदीप्तिः ॥ ४

यस्याङ्घ्रि युगकमलङ्कमलालिलीढं^३
 सिंहासनोज्ज्वलितरत्नकराम्बुरुदम् ।
 प्रोज्जृम्भितं प्रणतभूपनिमौलिमाला-
 माणिक्यकीटिकिरणाभिनवारुणेन ॥ ५

लक्ष्मीस्त्रिलोकललना ललिताग्रजन्ये^३-
 जम्बुं सुरासुरगणैः परिपीडिताङ्गी ।
 निर्व्वन्दभागिव यदीयवराङ्गरङ्गे
 शोभासुधां समभिपातुमिवाभिलीना ॥ ६

त्रैलोक्यरक्षणविधौ चतुरे यदीये
पाणौ निधाय कजजाम्बुजद्वक्त्रिनेत्राः ।
दिव्यम्बुजाम्बुजमहोज्ज्वलचक्रशूल-
ञ्चान्ताः समाधिसुग्नसंयमिनो रमन्ते ॥ ७

यस्याहयाभ्यधिकयानविलंघ्ययान्य-
पृथ्वोभृतां समधरीकृतधैर्यधाम्नाम् ।
आत्मोन्नतिप्रतिकृतानुचिकीर्षयेव
लीढं किरीटकिरणर्नग्वरनमङ्गयोः ॥ ८

लक्षाध्वरादिदहनोद्धुतभूमधूति-
मुद्धृप्तिताम्बरधरोद्धरदिविभागाम् ।
यः कालमेघनिवहामिव विप्रकीर्णान्
दृष्टारिसंहतिहतौ सततं व्यतानीत् ॥ ९

निर्मम्य युद्धजलधिं भुजमन्दरेण
कोण्णे यस्मामृतमहाय्यमरातिवर्गः ।
आपीयमानमपि यस्य जगत्रयेण
केनापि न क्षयगतं नितरां विवृद्धम् ॥ १०

भानुप्रभावनिवहैरिव दुर्निरीक्षै-
र्भास्वत्सुवर्णकवचारुणरोचिराढ्यैः ।
अस्त्रजैर्युधि विभिन्नमहारिरक्तैः
कालान्तकानलशिखामिव यस्ततान् ॥ ११

पुण्योदधेस् समुदिता नु यदीयकीर्ति-
मर्मा मत्समानमिति साङ्गकलङ्कमिन्दुम् ।
संदर्शयन्त्यधिककान्तिकलां स्वकीया-
न्नित्यश्चचार चतुरा सकलान् त्रिलोकीम् ॥ १२

श्रौमद्वयशोधरपुरीश्विरकालशून्यं
भास्वत्सुवर्णगृहरत्नविमानरम्याम् ।
भूयोऽधिकां भुवि महेन्द्रगृहोपमां यो
ऽयोध्यापुरीमिव कुशोऽभिनवाश्चकार ॥ १३

श्रीमद्यशोधरतटाकपयोधिमध्ये
मेरोस् समानशिखरे स्वकृते महाद्रौ ।
प्रासादसोधगृहरत्नचिते विरिञ्च-
देवीशशार्ङ्गिशिवलिङ्गमतिष्ठिषद् यः ॥ १४

तस्यापभृत्यो मतिमान् भक्तिभाग्योऽतिवल्लभः ।
श्रीकवीन्द्रारिमथनं नामान्वर्थमवाप यः ॥ १५

काञ्चीदोलाकरङ्गाङ्ककण्ठभूपादिभूषणैः ।
राज्ञा कृतस्मयो योऽपि न स्मयो नीतिसम्पदा ॥ १६

अग्रे सरः प्रथितपुण्यवतां स्वपुण्यैश्
शिल्पप्रयोगकरणेन च शिल्पभाजाम् ।
यो वित्तभाजनतयापि धनाधिपाना-
ञ्चितज्ञताधिकतयाधिकबुद्धिभाजाम् ॥ १७

सद्भूतसत्त्वगुणरागितया^१ नितान्तं
त्राणाय सत्त्व^१निचयस्य परायणो यः ।
नित्यं स्वकीयहृदयार्पितधर्ममार्ग-
न्नित्यान्वगाद्गुणकलापकलानिवासः ॥ १८

सोऽस्थापयत् सुमहतीजिनमूर्तिमेकं
श्रीवज्रपाणिसहितामपि दिव्यदेवीम् ।
प्रासादहर्म्यनिवहे स्वहृदीव दिव्ये
बौद्धोऽग्रधीश् शरणगाष्टभिरत्र भक्त्या ॥ १९

जयन्तदेशे जिनरूपमेकं^२
सोऽस्थापयन् मूर्तिरसाष्टशाके ।
कुटीश्वरे सोऽपि च लोकनाथ-
न्देवीद्वयं नेत्रनगाष्टशाके ॥ २०

1. Read सत्त्व ।

2. Read ०रूप० ।

श्रीमन्महेन्द्रगिरिमृद्धजतीर्थजाते
स्वच्छे विशुद्धपरिखाम्भसि मङ्गलार्हे ।
अल्पेऽप्यनल्पफलदायिनि तेऽत्र सर्व्वे
मा स्नासिपुर्द्विजवरेण विनैव होत्रा ॥ २१

विस्तारितद्विशतयुक्तचतुःशताग्रा
यामे पि सत्त्व¹निवहस्य हितार्थनीरे ।
तीराभिघातकरणं द्विपवृन्दमेव
मा रोपयन्तु नियतं सततन्तटाके ॥ २२

यद् यज्वना दत्तमिदं स्वपुण्ये
तदत्रदेशे विवुधे न हार्य्यम् ।
द्रव्यं सरैराजतकिङ्कराढ्यं
सुखार्थिभिर्य्यरुभयत्र लोके ॥ २३

इति वदति स वाणीं सत्यधर्म्मानुवृत्तां
सकलजनगणांस्तान् धर्म्मसद्वृत्तिभाजः ।
यदिह तु निजपुण्यं स्वात्मना रक्षणीयं
तदपि च परपुण्यं यन्नतः पालयन्तु ॥ २४

11

बुद्धो बोधी² विदध्याद्वो येन नैरात्म्यदर्शनम् ।
विरुद्धस्यापि साधूक्तं साधनं परमात्मनः ॥ २५
श्रीवज्रपाणिरव्याद् वश् श्रीमद्वाहुर्बिभर्त्ति यः ।
श्रीपालनन्त्रिजगतश् श्रीवज्रं वज्रिवज्रवत् ॥ २६
प्रज्ञापारमिता पातु पातकाद्वो वरीयसः ।
बुद्धसर्व्वज्ञभावेन्दोः पौर्णमासीव पूरणी ॥ २७
आसीद्राजेन्द्रवर्म्ममिति राजेन्द्ररजनीश्वरः ।
श्रोमान् रसक्तुं वसुभिर्भूषितात्मीयमण्डलः ॥ २८
वाल्मे विजित्य कन्दर्पं दम्पं सौन्दर्य्यसम्पदा ।
यौवने तु जिगीषन्तं यो जिगाय पुनर्धिया ॥ २९

विद्याराकानुरक्तं यं भेजिरे सकलाः कलाः ।

कम्बुविश्वम्भराराजवंशाम्बरनिशाकरम् ॥ ३०

विसर्पिषड् गुणरसैस् सकीर्त्तीन्दुजयामृतैः ।

भूषितो यश् शुभारम्भैरुदन्वानिव वारिभिः ॥ ३१

जयामृतरसार्द्राङ्गं यशःकौस्तुभभासुरम् ।

प्रत्यक्षमरविन्दाक्षं लक्ष्मीर्यं शिश्रियेऽनिशम् ॥ ३२

रजसा जृम्भितेनापि सान्द्रे तमसि दर्शिते ।

विवृद्धं यस्य यात्रायां सत्त्वन्न प्रकृतेरिव ॥ ३३

विहिते वेधसा शङ्के यस्य वक्त्रेन्दुमण्डले ।

जातं प्रत्यक्षमभ्रान्तञ्चन्द्रद्वितयदर्शनम् ॥ ३४

राजसिंहोऽपि वैरीन्द्रकरीन्द्रकदनादरी ।

सिंहावलोकितन्यायन्नाधाद् युद्धाद्रिमूर्द्धि यः ॥ ३५

सव्यापसव्यदोस्मुक्तमार्गणाव्वुदमङ्गुनम् ।

द्रुतन्द्रिषद्रबलं वीक्ष्य यं कौरवविवर्द्धितम् ॥ ३६

यस्यारिर्मण्डलाग्रेण कृत्तमूर्द्धापि संयुगे ।

केनापि मण्डलान् मुक्तो भास्वन्मण्डलमन्वगात् ॥ ३७

यस्यकीर्त्तिर्हिगन्ताय गन्त्री गीतगुणोदया ।

दिगीन्द्रलक्ष्मीहरिणीं लालयन्तीव लिप्सया ॥ ३८

साधुशब्दप्रयोगाढ्ये यस्य राष्ट्रे न गीरियं ।

देहीति मध्यमे प्यासीत् पुंसि किं पुनरुत्तमे ॥ ३९

यस्योर्वीं बिभ्रतस् सव्वां सव्वो भूभृन्तु मूर्द्धभिः ।

बभार भूभृद्भावाप्त्यै केवलाङ्गिरजोमयीम् ॥ ४०

त्रिलोकीं कीर्त्तिवीथीं यस् समीकर्त्तुमना इव ।

बाहुवीर्येण विदधे भूभृदव्वुदमर्दनम् ॥ ४१

श्रुतिमण्डितमाधुर्य्यो धुर्य्यो धर्म्मनुशासने ।

यस्याभ्युदयकृन्नुणां निदेशोऽथ्यो मनोरिव ॥ ४२

खण्डेन्दुदीपितं शम्भोर्भिन्नमैश्वर्यमष्टधा ।
 यस्याभिन्नन्तु सर्वत्र कीर्त्यखण्डेन्दुदीपितम् ॥ ४३
 यशोधरतटाकस्य मध्येऽतिष्ठिपदैश्वरम् ।
 यो लिङ्गं शार्ङ्गिगौरीशकुशेशयभवैस् सह ॥ ४४
 चम्पादिपरराष्ट्राणां दग्धा कालानलाकृतिः ।
 तेजसां विसरो यस्य जाज्वलीति ककुम्मुखे ॥ ४५
 त्रैलोक्यमन्दिरे हेमशैलाग्रशयनोज्ज्वले ।
 लक्ष्म्यास्तनोति सुरतं यत्कीर्त्तिर्मणिदीपिका ॥ ४६
 येनोत्तरायनाद्धेऽपि यज्ञे दत्ताः घनाघनाः ।
 मघोनेवत्विजाज्जाताः दक्षिणा दक्षिणायने ॥ ४७
 सप्रत्ययाः प्रकृतयो योग्यास् स्वार्थपरार्थयोः ।
 प्रकाशने कृता यस्य वचसा पाणिनेरिव ॥ ४८
 संक्रान्तयोगनिद्रेव संश्रिताब्धौ चिरं हरिम् ।
 श्रीरशेतानिशं यस्य वक्षस् स्फटिकमन्दिरे ॥ ४९
 तदीयोऽनुचरश्चारुचरिताचाररञ्जितः ।
 श्रीकवीन्द्रारिमथनो मथितारातिराहवे ॥ ५०
 काञ्चीकरङ्ककलशप्रमुखैर्भोगविस्तरेः ।
 सत्कृतः कम्बुजेन्द्रेण भर्ता यो गुणगौरवम् ॥ ५१
 पाणिस्पर्शेन यो मूर्द्धि राज्ञा दत्तवरस् स्वयम् ।
 सिद्धिं लेभेऽरिमर्हादिराजकार्ये नियोजितः ॥ ५२
 प्रविसंवादिबुद्धस्य स्वार्थविज्ञानपूर्वकम् ।
 वाक्यं येनानुराशिष्टं स्वान् परेभ्यान् प्रयच्छति^१ ॥ ५३
 बुद्धदिव्यस्वभावेन बद्धा तादात्म्यलक्षणम् ।
 सम्बन्धं यस् स्वमनसो योगिज्ञानमवाप्तवान् ॥ ५४

1. This verse is corrupt. Barnett reads अविसंवादि for प्रविसंवादि, suggests the reading येनानुराशिष्टं in the second half, and explains अनुराशि as अनुनिकायम् i.e. each section of Scripture.

जयन्तदेशे विजयी जिनमेकमतिष्ठिपत् ।
 देवीद्विनयसंयुक्तं यो बुद्धश्च कुटीश्वरे ॥ ५५
 धर्ममार्गप्रमाणेन मानिनामप्रयायिना ।
 तेनात्र स्थापिता देवीबुद्धश्रीवज्रपाणयः ॥ ५६
 प्रादात् प्रासादसद्धानि निजहृत्पद्मतः प्रति ।
 स स्थित्यै स्थापितसुरे कृत्येमान्यपराण्यपि ॥ ५७
 अत्रेदमनुकर्तव्यं सतान्तेन मनस्विना ।
 राज्ञो विज्ञापितस्येति शासनं सुरमन्दिरे ॥ ५८
 वसूनि खानिदेवानि नैव हाय्याणि साधुभिः ।
 असाधवश्च निग्राह्या भूपैस्तानि जिहीर्षवः ॥ ५९
 तरुरेकोऽपि रुद्धोऽस्मिन्नुच्छेद्यश्छाययान्वितः ।
 किं पुनर्गृहदारुणि सुखदानि सुखार्थिनाम् ॥ ६०
 शीलग्रोपायनपराः परार्थस्थिरबुद्धयः ।
 वास्तव्यास्तदृशाश्शान्ता भिक्षवोऽस्मिन् समाधिना ॥ ६१
 महत्यां विधिखातायां परिखायां शुभाम्भसि ।
 विप्राहते वेदविदस्त्वातव्यन्नात्र कैश्चन ॥ ६२
 तटाकेऽस्मिन् तटरुहैस्तरुभिश्च शीतलाम्भसि ।
 गजानां मज्जनं माभूत् स्याच्चेद् वार्य्यन्दयालुभिः ॥ ६३

इति नृपतिवर्चासि तेन मूर्द्धि
 प्रणिहितानि हितानि सज्जनानाम् ।
 ललितविरचिताक्षरैरिहैभिः
 प्रविलिखितान्यविलङ्घ्यतां भजन्ताम् ॥ ६४

III

बुद्धो विराजति समाधिसमित्समृद्ध-
 वैराग्यहेतिनिहतारिपमारवीर्य्यः ।
 योऽवाप्य बोधिमविनश्वरराज्यलक्ष्मी-
 निर्व्वर्णमन्दिरवरे रमतेऽधिराजः ॥ ६५

श्रीवज्रपाणिरवतान्महतां विभूतिं
 यो द्विण्मदापकृतिकल्पमकुण्ठिताग्रम् ।
 वज्रं वदन् प्रहसतीव सहस्रनेत्रं
 संग्रामवैरिमदकुण्ठितवन्ध्यवज्रम् ॥ ६६

प्रज्ञापारमिता विभाति भुवनाम्भोजोदयश्रीकरी
 कला^१कारमहान्धकारमथनी भूतार्थसंवोधिनी ।
 या लीलामपि मण्डलस्य दधती निर्व्वर्णवीथीरवे-
 रभ्रान्ता रुचिमातनोत्यपिहितान्नक्तन्दिवं भास्वतीम् ॥ ६७

आसीत् सपङ्कसैश्वर्यान्धर्माढ्यां वसुधान्दधत् ।
 श्रीमद्राजेन्द्रवर्म्मशः पृथुवत् पृथुविक्रमः ॥ ६८
 दग्धे स्मरे निरास्थानशोकानलशमादिव ।
 निमग्नानङ्गकान्तिर्य्यत् तनुकान्तिसुधाम्बुधौ ॥ ६९

त्रैलोक्यलक्ष्मीमालोक्य सेष्या यस्याङ्गसङ्गिनीम् ।
 इन्द्रादीन् बोधयन्तीव कीर्त्तिस् स्त्री दशदिग्दुता ॥ ७०

इनमण्डलसन्तापपटुना यस्य तेजसा ।
 सन्तापित इवाद्यापि पिवत्यर्कः करैरपः ॥ ७१

पटुप्रतापतप्तान् यः पद्मारूढः प्रजापतिः ।
 कीर्त्तिदुग्धाम्बुधौ नम्रानाजहंसान्न्यमज्जयत् ॥ ७२

विक्रमाक्रान्तभुवने श्रीधरे सव्वंदेवताः ।
 मुदिता वलितः क्षीणाद् विवृद्धादेव यत्र तु ॥ ७३

श्रीराजसिंहमहिषी श्रिता शून्याप्यरेः पुरी ।
 सराज्यलीलेव भिया यतो न्वन्तर्द्धे वने ॥ ७४

तेजोभिर्भास्वता येन कर्त्रापि भुवनद्युतिम् ।
 याने केनापि सव्वर्षा बलधूल्यान्धकारिता ॥ ७५

1. कला = अविद्या (St. Petersburg Dictionary), but कल्या seems a better reading.

रत्नसिंहासनगिरिं राजसिंहेऽधिरोहति ।

यस्मिन् वीर्येण संनस्ताः प्रणेभू राजकुञ्जराः ॥ ७६

ज्यायां सन्दिषतीव श्रीः कृष्णं निद्रानुरागिनम् ।

नित्यबोधिनि शुभ्राङ्गे यूनि यत्रानुरागिनी ॥ ७७

वाणारिविजयश्रीद्वमनिरुद्धबलोद्धरम् ।

मुरारिमिव दिग्गजा यमजय्यं युधीडिरे ॥ ७८

भुवनोदयसंवर्द्धसामादिविधिशालिनी ।

दिगिन्द्रमूढेविधृता यस्याङ्गेन्द्रगुरोरिव ॥ ७९

यस्य चक्री गदी शङ्खी धरणीवर^१सन्निधिः ।

युधि द्विट्श्रीकचग्राही विष्णोरिव भुजो वभौ ॥ ८०

योऽङ्गसौन्दर्यदुग्धाब्धौ धौतं पूर्णेन्दुमण्डलम् ।

व्यङ्कपङ्कन्...र मू लक्ष्मीभास्वरं वदनन्दधौ ॥ ८१

राजानां शु ... वेन्द्रा जिताद्राजं विभीषणे ।

प्रे ... ... थ् नी योऽदाद्राम इवापरः ॥ ८२

मखानलो ... ... महामहिषमण्डले ।

यस्य ... ... कीर्णै कल्यश्चः कापि विद्रुतः ॥ ८३

एकेन सकलं क्रान्त्वा भुवनं विक्रमेण यः ।

श्रमादिवाङ्मि सान्निध्यं भूभृतां मूर्द्धनि व्यधात् ॥ ८४

... ... द्वि नीरजम् ।

... ... ण्डलश्रियः ॥ ८५

... ... दिलीपवत् ।

... ... निज्जिर्जतात् ॥ ८६

... ... मभृद् ध्रुवम् ।

मेरु ... ... येन सिञ्चति ॥ ८७

राजेन्दु ... (यशोधर) पुराम्बुजम् ।
श्रीभिः ... षडुदयं पुनः ॥ ८८

यशो(धरतटाकस्य मध्ये) श्रीद्धे धराधरे ।
मेराविव ... न् समतिष्ठिपत् ॥ ८९
श्रीरम्भोधि चि ... पशमादिव ।
आश्रयद् यमिन ... कोज्ज्वलमण्डलम् ॥ ९०

धर्मादिवाश्रिता यस्मिन्नधर्मेण विरोधिनः ।
निःश्रेयसाभ्युदययोस् सिद्धिं लोकाः प्रपेदिरे ॥ ९१
युद्धे द्वाभ्यां द्वयोर्योगे बलभे द्वे द्रुते द्वयम् ।
पद्मया यस्य कीर्तिस् स्वर्विपत्यारेर्व्वधूर्वनम्^१ ॥ ९२

हिरण्यकशिपुश्रीभिर्व्वियुक्तं भुवनं व्यधात् ।
नृसिंहो यस्तु विपुलं विचित्रश्वरितं सताम् ॥ ९३
अब्धिन्देवैर्मथित्वैका स्वार्था श्रीश् शौरिणा हृता ।
युद्धाब्धिं सुहृदधीपि समस्तैकेन येन तु ॥ ९४

चारश्चन्द्रौजसस्तस्य^२ भक्त्याङ्गौ बद्धयावभौ ।
श्रीकवीन्द्रारिमथनश् श्रियारुण इवाम्बुजे ॥ ९५

चतुर्भिश्चतुरोपायैर्यशस्करविवेकिनी ।
धर्म्यार्थसिद्धिकर्त्री यद्वद्धिर्नीतिरिवावभौ ॥ ९६

बौद्धधर्मकतानो यो बौद्धानामप्रणीरपि ।
केनापि भूपतौ भक्तिर्नर्द्धास्मिन् परमेश्वरे ॥ ९७

यशोधरपुरे रम्यं मन्दिरं विबुधप्रियः ।
शिल्पविद् विश्वकर्मैव योजनेनेन्द्रेण कारितः ॥ ९८

प्रेरणे सर्व्वलोकस्य यश् शैलादिकृतौ कृती ।
यशोधरतटाकस्य मध्ये राज्ञा नियोजितः ॥ ९९

1. Read स्वर्व्विपत्या ।

2. Read कण्ठ for चन्द्र ।

संसारार्णवमोचनं प्रणयिनान्निर्वाणसौख्यं यशः
 शुभ्रन्दीपितदिङ्मुखं सुगमनं बन्धोश्चलोकद्वयम् ।
 प्रज्ञापारमितात्र तेन विदधात्येतान्यधिष्ठापिता
 कम्येकं हि सतान्तनोति वहलं सर्व्वं फलं बन्धुरम् ॥ १००

नित्यबद्धनिवासंन वीतरागेण बन्धुरम् ।
 प्रसादमण्डलं योगी स हृत्प्रीरजवद् व्यधात् ॥ १०१

स्वच्छेन पावनेनाप्तां पयसा परिखामिमाम् ।
 यथा निर्वाणसंप्राप्तिं ज्ञानेन स विनिर्ममम् ॥ १०२

सर्व्वसत्वाभिनन्दार्थेन्तटाकं महतां मतम् ।
 स यथाचरितं बोद्धुं विदधौ धर्म्ववर्द्धनम् ॥ १०३

राजहंसावगाहार्हं पुण्ये राजपुरोहितः ।
 स्नायकाः परिखानीरे वीप्रा एवेति तन्मतिः ॥ १०४

तटाकवनतस्तस्य मातङ्गास्तटभङ्गिनः ।
 साधुसिंहैर्निर्गृह्यन्तान्धम्मकेसर भासुरैः ॥ १०५

अनवरतविनाशानीत पापान्धकार-
 श्वतुरद ... .. शेष लोकं ।
 रबिमिव विदधानं पुण्यपद्मोदयद्भि-
 जम ... .. जनं ... नु भावी ॥ १०६

शिवाच्युताभिधानेन ... .. त ।
 प्रासादे ... .. पद्मनबन्ध ... ॥ १०७

No. 97. PRE RUP STELE INSCRIPTION OF RĀJEN- DRA-VARMA, Dated 883.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 73).

1 The temple Pre Rup is situated in the Angkor region.

The inscription is engraved on two sides of a stele, each containing 66 lines. It is written in Sanskrit and contains

298 verses, the metres being *Śloka* (7, 8, 123-270) ; *Vamśas-thā* (90) ; *Upendravajrā* (36, 65) ; *Indravajrā* (22, 34, 35, 46, 52, 56, 58, 60, 61, 68-70, 76, 79, 80, 86, 97, 98, 107, 110, 121, 275, 278, 283, 289, 297) ; *Upajāti* (11, 12, 18, 19, 23-33, 38-41, 45, 47-50, 53-55, 57, 59, 63, 64, 67, 71-75, 77, 78, 81, 82, 85, 88, 91-96, 99-102, 105, 106, 109, 111-116, 118-120, 271-274, 276, 282, 284-288, 290-296) ; *Vasantatilaka* (20, 21, 37, 42-44, 51, 83, 84, 87, 89, 104, 108, 117) ; *Mālini* (122, 298) ; *Mandākrāntā* (103) ; *Śārdūlavikrūṭita* (1, 2, 4, 5, 9, 14-16, 62) ; *Sragdharā* (3, 6, 10, 13, 17, 66, 277) ; *Āryā* (279-281).

The inscription begins with an eulogy to Śiva, Brahman realised in the Trimūrti (Trinity), Vāsudeva and Nārāyaṇa (vv. 1-5). Then follows the royal genealogy in vv. 6-13 which is completed by v. 280. This is the most valuable part of the record as it finally settles the vexed question of the relation between Harṣa-varman II and Rājendra-varman, and the parentage of the latter.

No less than 254 verses (14-267) are devoted to royal eulogy. It contains allusion to a few historical facts *viz.* the accession of Rājendra-varman in Śaka 866 (= 944 A.D.) (v. 37) in his youth (vv. 27, 52, 53, 224), perhaps not without a contest (vv. 76, 111, 276) ; the return to Yaśodharapura and the restoration of the capital (vv. 18, 31, 274) ; and his victory over the Chams (v. 272).

This long eulogy is of the same style as that of Mebon (No. 93) and was probably composed by the same poet. It testifies to an intimate knowledge of Sanskrit literature on the part of the author. For apart from allusion to Epic and Puranic legends and mythology there are evident references to *Atharvaveda* (v. 64), *Rāmāyaṇa* (v. 207), *Mahābhārata* (v. 83), *Pāṇini* (vv. 48, 209, 214, 218, 219, 258) and *Raghuvamśa* (vv. 164, 199, 211, 290).

A new Kāvya named *Manohara* seems to be referred in v. 221 and the Yogācāra system is mentioned in v. 275.

Vv. 268-273 refer to the religious foundations of the king viz. the construction of a temple (Mebon) in the Yaśo-dhara-*taṭāka* (v. 269), donations to Bhadreśvara (v. 271), Campeśvara (v. 272) and Gaṅgā (v. 273).

Vv. 277-285 mention the construction of the temple (Pre Rup) where this inscription was engraved. It was built in 883 Śaka (= 961 A. D.) and dedicated to Liṅga Rājendra-bhadreśvara and accompanied by (temples dedicated to) four images, viz. of Śiva (two in number), Umā and Viṣṇu (v. 277). These four images (i.e. their temples) evidently occupied the four corners of the quadrangle in the centre of which the main temple was situated. These were Īśvara (Śiva) Rājendra-varmeśvara, probably a Śiva-liṅga, on the south-east (v. 278) ; Rājendra-Viṣvarūpa, an image of Viṣṇu (v. 279); Umā, installed for the merit of his maternal aunt Jayadevi, mother of Harṣa-varman (v. 280); and Īśvara Rājendra-varma-deveśvara, for the welfare of his younger (cousin) king Harṣa-varman (v. 281). To these five temples were added (smaller chapels for) the images of the eight forms of Śiva (v. 282). Vv. 283-285 briefly enumerate the donations to these temples.

The concluding verses (vv. 286-298) contain the prayers to future kings to respect the religious endowments.

Attention may be drawn to the archaic form of *lit* (past tense) in vv. 107, 122 and the allusions to grammatical rules in vv. 124, 214, 219.

The word *sattva* is written as *satva*, as in Ins. No. 93.

TEXT.

मृग्भिर्बहुशिक्षाकलापविसरव्यक्ताभिरैन्द्रीन्दिशं
 प्रोद्यद्वायुसमीरितेन यजुषा यो दीपयन्दक्षिणाम् ।
 साम्ना चन्द्रमरीचिरश्मिनिकरप्रद्योतितेनापरा-
 क्तौवेरीञ्च विभाति तेस् समुदितैस्तस्मै नमश् शम्भवे ॥ १

ओङ्कारादतनुस्तनोति जगतामेकोऽपि जन्मस्थिति-
 व्यस्ति^१ व्यक्तसमस्तशक्तिनिलयो यो योगियोगात्मकः ।
 भूयो नीरजजन्मकञ्जनयनश्रीकण्ठमूर्तिर्व्वशी
 शब्दान्तस्थितये शिवाय विभवे शान्ताय तस्मै नमः ॥ २
 ब्राह्मीमिन्द्रो सवित्री सवितरि वितता वैष्णवी पालनी यद्
 रौद्री संहारहेतुं हुतभुजि च कलामर्पयत् त्रिप्रकाराम् ।
 दृष्टन्दृक्शक्तिदृग्भिक्षिषु रचितवपुस् सूक्ष्ममप्येषु तस्मै
 तत्त्वज्ञानां परस्मै परिहृतरजसे ब्रह्मणे स्तान् नमो वः ॥ ३
 पारे सत्त्वरजस्तमस्कमपि यो नित्यन्निविष्टः पदे
 त्रैगुण्येन चतुर्विधेन विविधाभिव्यक्तिराविर्भवन् ।
 विश्वाकारधरो निरस्तसकलाकारोऽपि देदीप्यते
 वन्दन्तां भगवन्तमादिपुरुषन्तं वासुदेवं विभुम् ॥ ४
 षड्गर्भप्रभवाय बुद्धिजननीं विद्यां विनिर्माय या
 गर्भे सप्तमगर्भकर्षणकरी हंसस्य सृतेऽष्टमे ।
 मूर्ता कंसवधोद्धरं विदधती नादन् नभस्थोद्धृता
 साद्या शक्तिरकृत्रिमा भगवतो नागायनी नम्यताम् ॥ ५
 आसीदासिन्धुसीमस्फुरितसितयशोराशिसञ्चारराजद्
 राज्यश्रीमण्डितानिन्दितपुरविकसन्मातृवंशाधिपत्यः ।
 सोमाकौण्डिन्यवंश्यो दधदनतनृपद्वादशादित्यदीप्तिश्च
 श्रीवालादित्यभूपो वलयामिव भुवो मण्डलं लीलया यः ॥ ६
 यां विश्वरूपभट्टो यो लेभे दद्मगिनीसुताम् ।
 पत्नीं सरस्वतीं विप्रो वसिष्ठोऽरुन्धतीमिव ॥ ७
 ब्रह्मक्षत्रिययोर्व्वशे पारंपर्य्योदिते तयोः ।
 जाया द्विवेदभट्टस्य जाता वेदवतीति या ॥ ८
 यस्याः पुण्यगुणस्य मातृजननीभ्रातुस्तनूजो जिता-
 रातेश्च श्रीनृपतीन्द्रवर्मनृपतेश्च शौर्य्येण शौरिरिव ।
 शृङ्गे श्रीजयवर्मणः कृतवतो माहेन्द्रशैले पुरी ।
 मातुर्मातुलमातुलो तुलकलश्च श्रीपुष्कराक्षो नृपः ॥ ९

स्वर्गद्वारे पुरे या पुरि पुरि च पुरा स्थापितं भूमिभर्त्रा
 श्रीबालादित्यनाम्ना निजकुलतिलकेनैश्वरं लिङ्गमिदम् ।
 भर्त्रा तेनैव वेदद्वितयमयदृशा पूजयित्वा समस्तै-
 भोगैस् स्वर्गप्रतिष्ठामलभत बिलसत्कीर्तिसन्दीपिताशा ॥ १०

या तत्कुलीनावनिपालवंश-
 परंपरायामुदिता महत्याम् ।
 महेन्द्रदेवीति महीव गुर्वी
 देवीसुरस्त्रीव दिवोऽवतीर्णा ॥ ११

महीपतेर्व्वेदवतीपितुर्य्यः
 कलां कुलीनस् सकलान्दधानः ।
 राजन्यवंशाब्धिनिशाकरश् श्री-
 महेन्द्रवर्म्मा महनीयकीर्तिः ॥ १२

तेनोर्व्वीभृद्वराङ्गे विदलिततमसा पादविन्यासलीला-
 मातन्वानेन तस्यान्नरपतिवनितामूर्द्धधूताङ्घ्रिधूल्याम् ।
 देव्यां वैवस्वताख्यो मनुखि रविणा राजधर्म्मानुरक्तो
 यश् श्रीराजेन्द्रवर्म्मेत्यजनि दुहितरि त्वष्टृरुर्व्वीपतीन्द्रः ॥ १३

प्राग्वेदाभ्यसनन्दिजनेन जनितं श्रीविश्वरूपेण यत्
 तप्तं यत् त्रिविधन्तपस् सह तया पत्न्या द्विवेदेन यत् ।
 भूभृद्भिश्च तदन्वये समुदितैर्य्यत्तेन तेनांशुमद-
 वंश्यानां हरिरादिदेव इव यो वङ्क्षे तदीयेऽभवत् ॥ १४

सञ्जातो विजयी निजेन जयिना तेजःप्रकर्षेण यो
 नीचीभाषितवानशेषमपि सन्तेजस्विषृन्दारकम् ।
 केनापि प्रतिपादिताखिलमहि^१साम्राज्यसंपद्गुणान्
 अर्कादीनसहिष्ट भूरिमहसामुच्चाश्रयानाश्रयान् ॥ १५

मातुः क्षत्रियवंशदुग्धजलधेल्लब्धोदयायाश् श्रियश्
 श्रीभर्तुः पुरुषोत्तमस्य च पितुर्भास्वत्कुले भास्वतः ।
 कान्त्या काम इवाधिकोऽपि निरवद्याङ्गो निरुद्धस् सुतो
 यो गर्भेश्वरशब्दमर्थ्यमभूतानीतं गुणैरैश्वरैः ॥ १६

सोमाख्यात् सर्गसाराद् भवपुररुचिरालिङ्गमाह्लादनत्वं
 बालादित्यात् प्रभुत्वन्निभुवनकमलोन्मीलनायाददानः ।
 बह्वेर्दीप्तिं पितुस् स्वान्महति भवपुरे पीश्वरादीश्वरत्व-
 न्देवीयुक्तात् कुमारो दिशि दिशि विदितस् सर्व्वतेजोमयो यः ॥ १७

दुर्गाभियोगाद्विफलीकृतारि-
 काक्षं यशोदाभ्युदयाय दक्षम् ।
 महेन्द्रतो लब्धमहाभिषेकं
 रराज शौरेरिव यस्य बाल्यम् ॥ १८
 सत्त्वं गुण'कर्मदधानमिदं
 सामान्यमन्येषु विशेषमिच्छन् ।
 व्यधत्त धाता समवायवृत्त्या
 यस्याखिलं लक्षणमग्रथमङ्गे ॥ १९
 कामस् स्वकान्तिदिनकृत्किरणैर्विकीर्णः
 पीतान्यकान्तिजयशोलवपल्वलाम्भाः ।
 यत्कान्तिसागरमपारमुपेत्य मग्नो
 मन्ये करोति मकरन्निजवाहनं यत् ॥ २०
 व्याख्यामयोमुपगमय्य हतान्धकारां
 राकामिनः पटिमदीप्तधनुसंप्रवेशात् ।
 विद्येन्दुमण्डलमुदीर्णरसामृताद्रिं
 सर्व्वानपाययत यो विबुधान्सङ्गः ॥ २१
 यस्यास्त्रशिक्षाश्वरतः प्रशंसा
 लोकेऽकरोत्कर्णमनःप्रसादम् ।
 कर्णप्रणीता महती तु निन्दा-
 नुश्रूयतेऽद्यापि धनञ्जयस्य ॥ २२
 दण्डन्निखण्डं पृथुलं सलीलं
 लुलाव लोहं कदलीदलाभम् ।
 सकृत्कृपाणं लघुपातयन् यः
 किमुच्यते माङ्गसमयेऽरिदेहे ॥ २३

नीलोत्पलस्यापि दलेऽयसीव
 नासिश्छिदाशक्तिमगात् परेषाम् ।
 यस्यैव मन्त्रोपधिवीर्ययोगाद्
 वज्रोपमायां किमुतां^१ शयष्टौ ॥ २४
 धनुर्धनुर्वेदविदां वरोऽपि
 विधूय मौर्वीरवपूरिताशः ।
 प्रयोगतो भिज्ज्वलितं^२ विपश्चिद्
 यश्चापशब्दज्ञ चकार कश्चित् ॥ २५
 यस्याकलङ्कास् सकलाः^३ कलाली-
 रलङ्कारिणोः किल बालभावे ।
 चन्द्रस्तुलार्थीव तुलामलब्ध्वा-
 धुनापि वृद्धौ पुनरेति बाल्यम् ॥ २६
 मूर्द्धाभिषिक्तस् सुकुमारभावो
 हृत्प्रद्विपत्तारकदारिशक्तिः ।
 निनाय कोष्णर्णान्दिशि कम्बुसेनां
 यो देवसेनामिव कार्तिकेयः ॥ २७
 सदानवारीकृत^३ दिक्प्रयातो
 नागेन्द्रभीमो भगवानिवेशः ।
 ब्राह्मैर्विधानैः परिरक्षितो यो
 भस्मीचकारारिपुराणि रोषात् ॥ २८
 शरान्तरीकृत्य शरीरयष्टी-
 रुत्कृत्य कृत्स्नानि शिरांस्यरीणाम् ।
 खड्गी गदाभृत् करीकुम्भपेषी
 प्रादुश्चकारास्त्रममानुषं यः ॥ २९
 जित्वैकवीरो दिशमिन्द्रगुप्तां
 यो दक्षिणान्देहभृतान्दिदीपे ।
 प्राचेतसीञ्चेतसि सोत्तराश्च
 न राजसूयाय तु जिष्णुरेकाम् ॥ ३०

1. Read किमुतांस ।

2. Read ह्स्ज्वलितं ।

3. Reading doubtful.

प्रत्यन्तपृथ्वीं सकलां विजित्य
 बालोऽपि यूतो नृपतीन् प्रताप्य ।
 प्रतीतया कम्बुपुरी यशस्वी
 संयोजयामास जयश्रिया यः ॥ ३१

रणार्णवाद्यस्य जयामृतेन
 जातं यशः कोस्तुभरत्नमार्द्रम् ।
 त्रैलोक्यमाह्लादयति त्रिधैकं
 मूर्त्तं मुरारेर्हृदयं मुदेव ॥ ३२

कलाभिराह्लादयितुं समस्त-
 लोकं विवृद्धाभिरनुक्रमेण ।
 विमुक्तबाल्योऽपि शशीव साक्षात्
 कलाक्षयं यो न वभार भूयः ॥ ३३

अवस्थितिं शैशवजां विलुप्य
 राजश्रिया सङ्गमकाक्षयेव ।
 स्थेयोऽत्र तिष्ठेति कृताज्ञया यो
 नीतो नवं यौवनमादरिण्या ॥ ३४

या कान्तिरत्यन्यनरेन्द्रसर्गा-
 शोभा शिशुत्वे ददृशे नु यस्य ।
 तां यौवने कर्तुं मनाः प्रकृष्टां
 यन्नं विरिञ्चो नितराञ्चकार ॥ ३५

विलोक्य दिक्पालजये जयाह्व-
 जयश्रियालिङ्गितमीर्षयेव ।
 यमालिलिङ्गे गुरुवाङ्नियुक्ता
 कुलोचिता कम्बुजराज्यलक्ष्मीः ॥ ३६

याभिर्यतो ऋदिति भूमिभृतोऽन्यराष्ट्रे
 सस्रंसिरे समररङ्गगता गृहीताः ।
 राज्यश्रियं षडरिमूर्तिभिरेव ताभि-
 र्यस्तामधारयदत्तपुरुषप्रयोगात् ॥ ३७

यस्याङ्गलम् विहितेऽभिषेके
 तीर्थांस्तु यावन्न जगाम शोषम् ।
 तेजो ज्वलत्तावदशोषयत् द्विङ्-
 बधून्ननानामघरे मधूनि ॥ ३८

जातं वराङ्गाभरणं भवस्य
 नवेन्दुमुद्वीक्ष्य नवाकर्कविम्बम् ।
 चूडामणीभूय तु यस्य सेष्यं
 भासा शिरोऽरञ्जयदीश्वरस्य ॥ ३९

ध्रुवन्धराभारधरस्य यस्या-
 हिन्द्रो मणीन् भोगसहस्रदीप्तान् ।
 आहत्य हर्षादिव वीतभारो
 भूषासु हैमीषु ववन्ध सर्वान् ॥ ४०

स्त्रीणान्दिदृक्षाश्लुभिता यदीयं
 प्रसत्यकृत्ते सति कान्तिचन्द्रम् ।
 निमेषचन्द्रद्विषि चक्रिचक्र-
 क्रुधेव रक्ता ददृशुर्दशोऽङ्गशम् ॥ ४१

राज्यस्थितौ त्रिभुवनाभ्युदयाय यस्य
 या काश्यपो रतिरभूददितिप्रभूता ।
 मन्वन्तरे सुरपतेरिव गोप्सुरस्मिन्
 पूर्व्वेन्द्रसंपदि न सा कृतसन्निधाना ॥ ४२

सिंहासनस्थमवलोक्य महीभृतं यं
 हृष्टा मही सुमहती श्रियमानिनाय ।
 सिंहासने स्थितवती स्वयमेव रामात्
 सीतां श्रियन्स्वपजहार महीभृतोऽपि ॥ ४३

विस्तीर्णरत्नरुचिरञ्जितहेमदण्डं
 यस्यैकमेव शुशुभे सितमातपत्रम् ।
 मेरोरिवोषरिगतं सकलेन्दुविम्बं
 सन्नक्तिवारिषु तु तत्प्रतिविम्बमन्यत् ॥ ४४

निर्विक्रियायां प्रकृतौ कृताया-
 मप्येष यस्याविरभूद्विकारः ।
 हैमीव यद्ब्रह्ममयीय चासी-
 द्रैमौलिरत्नैर्नतभूभुजां भूः ॥४५

क्षोणीभृतान्दीप्तवती वराङ्गे-
 ष्वाह्लादनी वाग्दहनी च यस्य ।
 तेजोमयी सूर्यशशाङ्कवह्नि-
 सङ्घाततुल्याकृतलोकयात्राम् ॥ ४६

माद्यन्ति यैरन्यमहीभृतस्तैश्
 शशाम यो राज्यसुखोपभोगः ।
 प्रावृट्प्रवृद्धेर्जलदाम्बुबपैः
 सिन्धोर्विपर्ययति पयो हि नाब्धेः ॥४७

राजन्वतोत्यन्यनृपोऽन्वशात् प्राङ्
 निपातनालक्षणमन्तरेण ।
 यो लक्षणेस् संस्कृतवर्णवर्द्धि-
 पदैस्तु साधुत्वधरान्धरित्राम् ॥४८

कुलक्रमैस् स्वैरपि राजविद्यान्
 दीप्तामतोतर्भु वि भाविभिश्च ।
 योऽदीक्ष्यत् प्राप्य विशेषता स्यन्
 तमांसि मध्याह्न हवाष्कभासम् ॥ ४९

न भूभृतोऽभूत् परिणीय कन्याम्
 एकान्तु नाके परमेश्वरः प्राक् ।
 भूत्वा तु भूयो भुवि योऽधिकश्रीः
 कन्याशतं भूरधिकेति नाकात् ॥५०

भ्रान्तावरुणसृदुकाम्मुं कमेत्य रामं
 राज्यादपेतमरिणापहृता पुरा श्रीः ।
 यथाज्ञानी किल दृढाक्षतकाम्मुं कन्तु
 राज्यस्थिरस्थितिमशक्यत नापहृत्तम् ॥ ५१

न्यक्तुं मिच्छन्निखिलानिवान्यान्
 यूनो नव^१यौवनमादधानः ।
 दत्त्वा महं यः प्रमदामनस्तु
 शान्तिं स्वकीये मनसि व्वतारीत् ॥ ५२

यथा यथावर्द्धत यौवनश्रीः
 कालेन्दुना यस्य विवृद्धिभाजा ।
 समुद्रवेलेव तथा तथोच्चै-
 रुदयोतिदृष्टकुणरत्नमृद्धम् ॥ ५३

महेन्द्रसंपत्परिवृंहितश्री-
 रापूर्यमाना विबुधैरनेकैः ।
 धर्म्या सुधर्मैव दिवोऽवतीर्णा
 बभौ सभा यस्य भुवि प्रगल्भा ॥ ५४

धर्मानुकूलौ कविरर्थकामौ
 धर्मञ्च कामार्थकृतार्थयोगम् ।
 त्रिवर्गमेकान्तमिवैकवर्गं
 यो सेवतोदारफलानुबन्धम् ॥ ५५

त्रैकाल्यविज्ञानवतोऽपि यस्य
 साक्षादिवेशस्य नरेन्द्रमूर्तेः ।
 नेत्रीकृतस्तत्त्वविचारदक्षः
 पूजेव दिक्षु प्रचचार चारः ॥ ५६

इतस्ततस् स्वाश्रयतस् समन्ता-
 दागुर्गुणा यं स्वयमन्यदीयाः ।
 गाम्भीर्यरत्नाकरमेकपात्रं
 सत्त्वाभिपूर्णं निखिला इवापः ॥ ५७

यश्चार'वाचोपमयानुमाना-
 र्थापत्तिसंविद्भिरभावयुग्मिः ।
 कार्य्याण्यकार्षीत् सदसच्च सर्वं
 षड्भिः प्रमाणैरधिगम्य गम्यम् ॥ ५८

स्वच्छाम्बुवापीकवरीविलासा
 विकासिपद्मोत्पलपुञ्जनेत्रा ।
 मूर्त्तेव पूर्णन्दुमुखी दिशश् श्री-
 र्य्यं^१ सेवमाना शरदाससाद ॥ ५९

धर्मर्यान्दधानो विबुधार्थसिद्धि-
 निद्वट्कामविध्दंसनविद्ययाढ्यः ।
 रुद्राद्रिजासङ्गमवद्यदीयो-
 द्योगो जजृम्भे विजयाभिजुष्टः ॥ ६०

पद्मोदये दत्तगुणोऽपि युक्त्या
 पूषेव दोषावसरन्निरस्य ।
 यन्तेन्द्रियाश्चस्य भुवो विभूत्यं
 संमन्त्रणं मन्त्रिभिरग्रहीद्यः ॥ ६१

चत्वारोपि महागभीरगतयोऽप्याशास्वपि स्थास्त्रवो
 भूभृद्भङ्गकृतोऽपि वर्द्धिततमैस् स्वैर्वाहिनीविस्तरैः ।
 श्रीजन्मावनयोऽपि कर्तुंमपि गां रत्नैरलं पूरितान्
 नोपायैर्जलराशयोऽतिपटुभिर्य्यस्योपमेया जडाः ॥ ६२

अम्भोधरध्वानगभीरया यद्-
 वाण्या ककुब्भ्यस्त्वरितास् समन्तात् ।
 समाययुर्नद्य इव ध्वजिन्यो
 द्राक् प्रावृषा वेदितयात्रयाप्तैः^२ ॥ ६३

1. यश्चास would give better meaning, It obviously refers to the six *pramāṇas* of the *Mīmāṃsakas*.

2. Meaning doubtful.

व्यतीतवत्यां शरदि क्रमेण
 दिश्रक्रवालाततवाप्पलक्ष्या ।
 हेमन्तलक्ष्मीरभिषेक्तुमाशाद्
 यं योग्यमाथर्वणिकीव सिद्धिः ॥ ६४
 सुवर्णवर्णस् सुरबो वितीर्णः
 पुरोधसा हव्यमुपाददानः ।
 प्रदक्षिणावर्त्तशिखश् शिखीव^१
 दिदेश यस्मै जयशब्दमुच्चैः ॥ ६५

आमृत्याधारया यश् श्रियमनुपगतक्षीणभावां विवृद्धां
 प्रापत् कृत्स्नाकर्कविम्बादिव कलशशतात् कालधौतात् पतन्त्या ।
 पुष्ये पुष्येऽभिषिक्तो विधुरुपगतवान् वृद्धिमेकाकर्कविम्बाद्
 एव क्षीणस्त्वभाग्यप्रबिरहितमहो भव्य एवास्ति भाग्यम् ॥ ६६

स्वभावतः प्रागपि कान्तिमग्न्यां
 यस्य व्यतानीदपभूषमङ्गम् ।
 संवद्धसर्वाभरणन्तु भूयः
 कामप्यभिख्यामपुषत् प्रकामम् ॥ ६७
 सत्योपमा नूनमनात्तशक्ति-
 र्यस्याङ्गकान्तेर्भवितुं बभूव ।
 मिथ्योपमादर्शतलं प्रविष्टा
 कन्दर्पकान्तिः प्रतिविम्बलेशा ॥ ६८
 निशशेषभूमण्डललङ्घनाय
 यो बिष्णुवद्वीक्षितविक्रमोऽपि ।
 नाक्रान्तवानुल्लिखितं पृथिव्या-
 माचारचारुः परिघं प्रायास्यन् ॥ ६९
 कक्ष्याभिरश्वैरिव सप्तभिर्यो
 निर्याय यात्रानिलयोदयाद्रेः ।
 भाखान् नवीनोदितवान् बभासे
 भीतिमयन् वै रितमांसि दिक्षु ॥ ७०

द्विजधिराजामलमण्डलेन
स्फुटाभिराशीर्भिरुदीरिताभिः ।
ज्योत्स्नाभिरिद्धाभिरिवाभियाना-
रम्भे जजम्भे कुमुदाकरो यः ॥ ७१

संघातमेकत्र दिदृक्षुणेव
पुञ्जीकृतैर्द्वैवबन्धेन सैन्यैः ।
अनुप्रयातो गजवाजिवृन्द-
सान्द्रैः प्रतस्थेऽरिजिगीषया यः ॥ ७२

याने पृथोर्ब्रह्मपदं श्रियेऽहन्
द्रुतेति भूय्यस्य मुदेव याने ।
भूत्वा रजोऽसंख्यपदातिमर्द्दा-
च्छ्रीसंपदेऽविष्णुपदं प्रपेदे ॥ ७३

व्यूढे पि तुल्यं परकीयसैन्ये
यस्यैव सेना ददृशे ससारा ।
उपाधिनद्धे स्फटिके पि गाढ-
रागेऽस्ति दीप्तिर्न हि पाद्मरागी ॥ ७४

मन्द्रध्वनौ गज्जति यस्य चापे
मुक्तेषुवृष्टावभवज्जिगीषोः ।
आरादिवारादपि रत्नसूभू-
र्विदूरभूरेव तु मेषभारे ॥ ७५

क्षेत्री भुजाज्जातिमजस्य जातां
यस् साधयामास परैर्भिषिद्धाम् ।
दृष्टश्रुतानन्यजबाहुवीर्याद्
युद्धेऽन्यथेवानुपपद्यमानात् ॥ ७६

शौर्य्योन्नतिर्यस्य हताहितासृग्-
बालप्रवालोल्लसताम्बिताम् ।
पुषोषः पुष्टा कुसुमाक्षशक्तिं
वसन्तसंप्राप्तिरिवाक्षशिक्षाम् ॥ ७७

सिन्दुरदिग्धादरिदन्तिकुम्भात्
 सन्ध्यापिशङ्गाद्रगणादिवाजौ ।
 तेजखिनो यस्य करासिभिन्नात्
 पपात मुक्ताफलतारकाली ॥ ७८

कीलाललाक्षारुणिता विकीर्ण-
 वाणावतंसा द्रुतभौक्तिकस्रक् ।
 यं प्राप्तवत्याः प्रहरन्तमाशु
 रेजे रणोर्वी पटधीव लक्ष्याः¹ ॥ ७९

प्रेतां प्रवीरारिशरीस्यष्टिम्
 अन्दोलयित्वा दिशि नर्त्तयन्ती ।
 शक्तिर्यदीया हततारकाङ्गी
 गौहीव दृष्टा नु सुरैस् सरागम् ॥ ८०

भिन्नारिरक्तैररुणा विरेजे
 भुजोज्ज्वला यस्य रणेऽसिधारा ।
 कीर्त्तः प्रकीर्णव शिखा समस्त-
 द्वोपैकदीपीभवितुञ्जलन्त्याः ॥ ८१

गदाभिषिष्टारिकरीन्द्रदन्त-
 क्षोदं बलक्षं क्षुभितं समीके ।
 केशेषु लक्ष्म्यास् सुरतक्षमाया
 यः केटकी²केसरवद् वितेने ॥ ८२

तीम्राजुं नास्त्रहतभीष्मविपक्षयुद्धो
 योद्धा युधिष्ठिर इवाक्कजदीप्तिरोधी ।
 योऽजातशत्रुरिति भीमगदावरुम-
 दुर्योधनोरुविनिपातरणाबसानः ॥ ८३

प्रत्यक्षपातपतलै¹ररिसंप्रयुक्ता-
 न्यास्त्राण्य²भेद्यतनुरप्यखिलानि रोद्धा³ ।
 खड्गांस्तु सद्व्यजनवद्भूमितान्मरुद्भि-
 रुष्मच्छिदोऽसहत यो रणरङ्गतप्तः ॥ ८४
 कृपाणपाणिः कृपणे कृपालुः
 कृपां व्यधायो जितवैरिवीरः ।
 गङ्गाम्बुलीने तु न धार्तराष्ट्रे
 चक्रुः कृपां व्यूहमपास्य पार्थाः ॥ ८५
 गोमण्डलस्योपकृतिश्चिकीर्षु-
 रुन्मूलयन्मूमिभृतं भुजेन ।
 गोवर्द्धनं कृष्ण इवास्पदे यो
 भूयस् स्वकोये कृतवानकम्प्यम् ॥ ८६
 स्निग्धासिपातनकरेण यथावकाशं
 येन स्थितां विदलितां स्वतनुं प्रपश्यन् ।
 शङ्के निवर्त्तनभिया द्विषतोऽन्तरात्मा
 प्रेतस्य संपरिवृतो भृशमप्सरोभिः ॥ ८७
 अहो युवैव स्वमुरः स्थिरोऽय-
 मप्येकदादान पराङ्गनाभ्यः ।
 इतीव यस्य-प्रतिकूलभावा
 वक्षोऽरित्लक्ष्मीरविशद्रणेषु ॥ ८८
 तीक्ष्णासिधारमपि यज्जयिनजयश्री-
 रालिङ्ग्य वक्षसि वृहत्यकरोत्सरागम् ।
 नैसर्गिकं स्वसुभगत्वमुदाहरन्ती
 गौरीव दग्धमकरध्वजदेहमीशम् ॥ ८९
 यमेकमौकस्⁴ सकलावनिश्रिया-
 मलंकृताङ्गवयौवनश्रिया ।
 प्रपद्य पद्मा पुरुषे पुरातने
 निनिन्द नूनं स्वरतिं पुरातनीम् ॥ ९०

1. ¹ Read पटल ।

2. Read न्यस्त्रान्य ।

3. Read रुद्धा ।

4. Read ०मोकस् ।

विसर्जिता येन रणेपु जीव-
 प्राहं गृहीता वहवोऽरिवीराः ।
 वज्री बलिं विष्णुवलेन बद्धा
 धुनापि नोन्मुञ्चति भीरुवत्तु ॥ ६१

नयन्नयेनैव पराक्रमं यः
 पराक्रमेण प्रतिहत्य हन्ता ।
 द्विषां प्रतीघातजडस्तु सिंहो
 दन्तीन्द्रदन्तद्वयनिर्दितांसः ॥ ६२

द्विषो द्रुता यस्य हतावशेषा
 स्त्यक्तायुधा युध्यपि राजसिंहाः ।
 विदुद्रुवूर्वन्यकरीन्द्रभीताः
 पुनर्व्वनै बालमृगायमाणाः ॥ ६३

तेजोमिदाहात् किल यस्य केचि-
 ज्जले ममज्जुर्जलधेर्व्विपक्षाः ।
 के चित्त्वमुष्मादतिशीतलोऽयम्
 इतीव तर्कादविशन्दवामिमू ॥ ६४

शोकानलो नेत्रजलैरजस्र-
 ज्ज्वाल यद्वेरिविलासिनीनाम् ।
 वैधव्यसन्तापितमानसाना-
 मविन्धनं वह्निमिवानुकुर्व्वन् ॥ ६५

हंसास् सितच्छत्ररुचो वनेभाः
 पर्य्यन्तपाला धृतराजशब्दाः ।
 सिंहाः पुरीं यद्वचनादरीणां
 सराजलोलामिव रञ्जयन्ति ॥ ६६

धामामिदग्धा निधनैकसिन्धौ
 ममारिभूमिर्व्वत संहतेव ।
 नोदेति यस्यापि महावराह-
 दंष्ट्रोद्धृताद्यापि पुनर्व्विकीर्णा ॥ ६७

दध्वान भेगीरवपूरिताशा
 यस्योच्चकैर्या जयघोषनायै ।
 तद्दानमुद्वीचिरिवानुकुर्वन् ।
 दन्ध्वन्यनं सिन्धुधवोऽधुनापि ॥ ६८

यशोभिरुद्यद्भिर्दात्तगीतं-
 स्तिगोहितं यस्य यशोऽन्यदीयम् ।
 ब्रोडादिवाद्यापि समाहृतं सत्
 कापि प्रयाति स्वरितोपगीतम् ॥ ६९

कीर्त्यां सपत्न्यामपि चापलं स्वन्
 निक्षिप्य लक्ष्मीरपुरग्रहाय ।
 हियेव यं प्राप्य पतिं गभीर-
 ङ्गाम्भीर्यमब्धं जैननाञ्जहार ॥ १००

लक्ष्मीञ्चलत्वात् सलिलन्द्ववत्वाद्
 द्वपन्दिपद्मयो मरणं मनुष्यात् ।
 उपायविद्वारयितुं प्रभुर्यो
 न तु स्वकीर्त्तिन्दयितान्दिगन्तात् ॥ १०१

वसुन्धरां सिन्धुचतुष्टयोधो-
 निष्ठयतग्नोद्धरदुग्धधाराम् ।
 यज्ञाय यश् श्रोत्रियबालवत्सां
 समां समीनामिव गामधुक्षत् ॥ १०२

श्रद्धाभक्तयोरघगिरिभिदोर्विष्णुपादाश्रयिण्यो-
 रेकान्तिन्योर्विधिजलनिधिं भिन्नयोस् संप्रयान्त्योः ।
 मध्ये गङ्गारवितनययोर्देवनद्योरिवास
 श्लाघ्यः यस्य प्रतिदिनविवृद्धाध्वरारम्भशोभा ॥ १०३

धूमो नु मापयितुमग्निमुपात्तहव्यं
 यज्ञेषु यस्य नभसा हुतिगन्धिरुच्यन् ।
 सान्द्रो जगाम ककुभां विबरेषु देवा-
 नावाहयन्निव दिवं सह वेदमन्त्रैः ॥ १०४

शचीकचे हारि न पारिजात-
 पुष्पं मग्वे यस्य सदात्सुकेन्द्रे ।
 जातञ्जितारेरमरैर्विमुक्तं
 संयन्मखे सर्व्वमिवापरिग्रात् ॥ १०५
 प्रदक्षिणावर्त्तशिखश् शिखाभि-
 द्धु तो हुताशो विततं वितानम् ।
 भ्रान्तेषु पश्यत्स्वपरिभ्रमस्य
 यस्यानुभावान् न शशाक दग्धुम् ॥ १०६
 मीमांसको नाकितभूर्विभूत्या
 साक्षात्कृतं दिव्यमुखोपभोगे ।
 योऽधीत्य यज्ञायुधिनान्द्विजानां
 सत्यापयां वेदगिरश्चकार ॥ १०७
 धामाब्धिहेमगिरिनागवनादि नून-
 मम्भश्शिलेभकलभप्रमुखावशेषम् ।
 इत्यास युक्त्यानुगता प्रतिग्रहतां वाग्
 रत्नाद्यसंख्यमिव यच्छति यत्र दिक्ष् ॥ १०८
 येनार्थिनां पर्व्वविवर्द्धमाना
 दानप्रवृत्तिः क्रमशः प्रयुक्ता ।
 उच्चैः पदारोहणलम्पटानां
 रराज सौपानपरंपरेर ॥ १०९
 शौर्यादयो यज्जहनं श्रयन्तो
 दुष्टान् प्रियानप्यवलोक्य सर्व्वे ।
 शङ्केऽनुकर्त्तुं गुणिनं गुणौघा
 दुष्टं प्रियं रेजुरपास्य दर्पम् ॥ ११०
 अपूर्व्वमध्यैष्ट कुतोऽपि योगं
 यो येन निर्हस्यु दधार राष्ट्रम् ।
 डिम्बा ह्यभूवन्मधुखेटभाद्याः¹
 प्रसह्यवेदादिहराः पुरापि ॥ १११

1. This spelling for कटभ is found in other inscriptions also ; of No. 64, V. 75.

कान्तेर्गुणानां यशसांविवृद्धि-
 धृतेर्द्विधां यस्य च वोर्ग्यकीर्त्योः ।
 प्राप्तापरां कोटिमपि प्रपेदे
 पुनः पुनर्नूतनतामनन्ताम् ॥ ११२
 ऋचप्रहालप्रमिवारिलक्ष्मी-
 माल्यं यशो यो नु करे सुगन्धि ।
 अवाकिरद्वासयितुं हनद्विडु-
 वसाभिरुर्वीन्दिशि विस्मिताङ्गीम्¹ ॥ ११३
 प्रासादमध्यस्थितरत्नहेम-
 हर्म्येऽप्रघतेजःपरिवारगेहे ।
 धर्म्यारितापच्छिदि यस्य राष्ट्रे
 प्रजा निविष्टा मुमुदे दिवीव ॥ ११४
 व्याप्तस्य तेजोदहनस्य काम्या
 कीर्त्तिर्विशुद्धा कथिता समीपे ।
 फलानि दातुं सकलानि शक्ता
 यं सामिधेनीव निजार्थमाह ॥ ११५
 त्रातुन्त्रिलोकीं कलिकालकाल्यां
 सन्दर्शयन्तुत्तमुवाह सर्व्वम् ।
 बाधध्वजन्ताण्डवपाटवं यो
 निजं प्रयोगन्त्ववनेरकम्पम् ॥ ११६
 म्वम्मात् पदाद्विगलिताम् सति पार्थिवत्वे
 त्युच्चैःपदश्चिरमवाम् मिबोरुवाञ्छाः ।
 यस्यारयश्चरणपङ्कजरेणवश्च
 मूर्द्धोऽध्यशेरन महीभृदधीश्वराणाम् ॥ ११७
 गुणैकदेशेस् सहशोऽपि कंश्चित्
 सामीप्यमाने सति यस्य कश्चित् ।
 सादृश्यभित्तत्क्षणमाम वैद्य-
 श्वतुर्भुजस्येव चतुर्भुजोऽपि ॥ ११८

1. Originally written as विस्मिताङ्गीम् ।

पराङ्मुखी योषिदिवाचिरोद्धा
सेना द्विषां साध्वसवत्यकारि ।
लक्ष्मीस्तु लघोरसि येन योद्धा
धृष्टा भुजिष्येव भृशं रसज्ञा ॥ ११६

तिष्ठन्त्यनेनांसि मनांसि साधो-
दु^१रात्मनामप्यतिनिष्ठुराणि ।
मलीमसानि प्रसभं प्रकृत्या
यो यांम्ययस्कान्त इवाचकर्ष ॥ १२०

नौकावली यस्य रराज याने
पूर्णं पयोधौ सितसीतसार्था ।
गङ्गाम्बुवेगेन विसारितान्त-
र्नीता समन्तादिव हंसमाला ॥ १२१

जलधिललितवस्त्रान्तज्जलोन्नुन्नरत्न-
प्रकररचितचञ्चद्वीचिकाञ्चीकलापाम् ।
पृथुलगिरिनितम्बान्निर्मलच्छत्रवक्त्रां
स्त्रियमिव रमयां यः क्षमाञ्चकारानुरक्ताम् ॥ १२२

भुवनत्रितयाकीर्णों यस्य कीर्त्तिम ... स्तवः ।

कृशोऽपि तपसा गङ्गां भगीरथ इवावहत् ॥ १२३

पूर्णं वण्णसमूहेन पदे योऽयोजयत् क्रियाः ।

लोपागमविकारज्ञोऽप्यलोपागमविक्रियाः ॥ १२४

यस्य स्तम्भादिवद्गम्यः ... .. ।

अभावगम्भोऽत्यन्तासन्दोषस्तु शशशृङ्गवत् ॥ १२५

पुरुषग्रहणं स्थानौ^१ मिथ्याज्ञानं परेष्वपि ।

यस्मिन् परमगम्भीरं सम्यक्ज्ञानमजायत ॥ १२६

श्रीयशोजन्मभूमित्वन् नयन्नयपराक्रमौ ।

भूर्भुवस्वशश्रियमिवाभूत तद्भाजियो ... ॥ १२७

... [व]लवान् वीरो रूपवान्धीधनश्च यः

पञ्चानां पाण्डुसूनुनामेकादेश इवाभवत् ॥ १२८

साक्षात्कृते शिवे शान्तं कृतार्थं गोपरिग्रहे ।

यो दानवारिसंसक्तं करं मन इवाकरोत् ॥ १२९

पुनः पुनरिवारिप्सुरश्वमेधक्रतुक्रि[याम्] ।

... ति योऽद्यापि दिक्ष्वहार्यं यशोहायिम् ॥ १३०

नीत्या जनितमज्ञातन्दिदत्प्रारम्भं फलान्मुखम् ।

कुन्त्येव कर्णं सोदर्यो यस्यारम्भोऽर्जुनोऽवधोत् ॥ १३१

मनस्थे पश्यतां यस्मिन्सर्वकान्तातिशायिनि ।

मनोजत्वमनङ्गस्य निवृत्त ... ॥ १३२

सहस्रवर्त्मनि गुणे गीते यस्य बृहद्गणे ।

स्मृतिरुद्धेतरगुणश्रुतिस् साम्नीव शाम्यति ॥ १३३

यदीयं शरमृत्स्नाभिर्यशः कामेन कान्तिजम् ।

द्वयं हृदि वरम्प्रीणां लग्नं लिखितमक्षरम् ॥ १३४

चतुर्दशप्रकाराभिर्यो विद्या [भिर्] ...

धातेव मन्ववस्थाभिर्वभार भुवनस्थितिम् ॥ १३५

जभिषेकाम्भसा यस्य सिक्ता कतिपयापि भूः ।

सार्वभौमस्य सन्तापं सव्वभूमेरपाहरत् ॥ १३६

यस्य विन्यास एवासोद्वन्नसिंहासने पदोः ।

भूभृन्मूर्द्धसु भारस्तु यत्तेय् ... ॥ १३७

धृतमेकसितच्छत्रं यस्य मूर्द्धि व्यराजत ।

मुखोपमार्थी^१वासन्नचरं पूर्णन्दुमण्डलम् ॥ १३८

गोरीं हरशरीराद्धहरां वीक्ष्येर्ष्ययेव यम् ।

श्रीरालिलिङ्गे लग्नाङ्गी तादृशी स्यामितीश्वरम् ॥ १३९

प्रकृतिर्यस्य शुक्ल ... रञ्जिता ।

तथाप्यतीव विदिता वर्जिता वर्णसंकरैः ॥ १४०

पुरस्कृत्य कृती वह्निवह्निनुष्यपुरोहितौ ।

सभां वेपी विवेशामिस्तृतीय इव यस्तयोः ॥ १४१

यो गोनो गुरुंकोऽपि लघुदण्डोऽन्वशात् प्रजाम् ।

चण्डदण्डधरन्धर्मैराजं प्रत्यदिशन्नि[व] ॥ १४२

... .. देकपद्धर्मः कलिना वकलः कृतः ।

अष्टादशपदज्ञे त येनाष्टादशपादिव ॥ १४३

निशायामपि युञ्चानो विधाय विधिमाह्निकम् ।

व्यवहारे निरास्थो दोषाभासमनागसः ॥ १४४

यानायानीन्द्रचापापि सेन्द्रचापे य[ ] शरत् ।

नम्रराजशिगोरक्तगन्नांशुभिरचोदयत् ॥ १४५

दिग्जयायाभिजातो यो बलोद्धतेन धुक्षितम् ।

व्यक्तकेवलसत्त्वोऽपि रजसाजीजनत्तमः ॥ १४६

संहारेऽनेन तप्तास्मीतीव रोषाद्वसुन्धरा ।

श्रीसर्गाय रजीभूता याने यस्याक्कमावृणात् ॥ १४७

तेजस्मिन्त्वं समाने पि धूमन्धूमध्वजो ध्वजम् ।

जग्राहाजिजयंजुं घ्नन्तेजो जाज्वलितन्तु यः ॥ १४८

विशृद्धा वाहिनी यस्य प्रावृषीव शरत्रपि ।

बभञ्ज विभ्रमेणं व भूभृतो मार्गरोधिनः ॥ १४९

विभिन्न शत्रवं व्यूहं योऽविशच्चक्ररक्षितम् ।

गरुडानिव माहेन्द्रजयामृतजिघृक्षया ॥ १५०

क्षत्रनक्षत्रनक्षत्रनाथान् यस्तेजसा जयन् ।

रणरङ्गाम्बरारूढो रेजे रविरिवोदितः ॥ १५१

यो धून्वन्नुद्धनिधनुर्धनुर्व्वेद इव स्वयम् ।

साक्षाद्भूतो धनुश्शिक्षासौष्ठवं समदर्शयत् ॥ १५२

धनुर्ज्याघातभङ्गारा मुक्ता येन शिलीमुखाः ।

वैरिवक्त्रारविन्देषु रक्तमध्वपिवन्ने ॥ १५३

रक्ताक्तसिलता यस्य कृनेश शिष्टा भुजैर्द्विषाम् ।
 ज्वालेव सर्पसत्राग्नेः पतत्सर्पाव्वादा बभौ ॥ १५४
 यस्यासिवपुसी दृष्टान्तकालज्ञा इवात्मनः ।
 व्यगाहन्तारयो गङ्गाकाळिन्दीसङ्गमाशया ॥ १५५
 घणापकारिणो भूमृत्पक्षानुत्थानवेगिनः ।
 योऽभाक्षीद्रुजबज्रेण जम्भारिव जृम्भितः ॥ १५६
 सकलन्यायकुशलोऽप्येकवीरो रणे रणे ।
 सिंहावलोकितन्यायमन्यायमिव यो जहौ ॥ १५७
 प्रे'खद्'खङ्गेन येनाजौ वेगोत्कृत्तमरेश शिरः ।
 स्वर्गतं स्वान्तगात्मानं ऊर्द्धोच्छलदिवान्वगत ॥ १५८
 नेजस्विनोऽरेरस्त्रैर्यो रजितोऽतीव भासुरः ।
 स्वभावभासुरो मेरुरिव रत्नमरीचिभिः ॥ १५९
 जयश्रीरसिधारायां येनापि स्थपिता स्थिरम् ।
 पुष्कलान् पुष्पती कामान् प्रजोदयमवद्ध यत् ॥ १६०
 प्रत्यादिशन्नीवाकीर्त्तिमैन्द्रोमिन्द्रजिता कृताम् ।
 यस्य वैजयिकी कीर्त्तिर्व्याप्योर्वी' व्यश्नुते दिवम् ॥ १६१
 जघानारीभकुम्भालीं भिन्नां श्रीकवरीमिव ।
 योऽसिनीलोत्पलेनोद्यन्मुक्तान्तःकुसुमावलिम् ॥ १६२
 अनित्यं संस्कृतं सर्व्वमिति वादन्नुदञ्जिव ।
 नित्यमात्मयशोऽधत्त यः पराक्रमसंस्कृतम् ॥ १६३
 पुंवत्प्रगल्भा कान्तापि यमनैषोद्वेगक्रिया ।
 लक्ष्मीमजमनन्योक्तां सुनन्देन्दुमतीमिव ॥ १६४
 धात्रा भुवनसन्तापविध्वंसक्षमलक्षणे' ।
 मुदादायि ध्रुवं यत्र कामकान्तिरनश्वरी ॥ १६५

1. Read घना ।

2. Read प्रे'खत् ।

3. Read लक्ष्म्या ।

जिज्ञासुर्गिव यत्कीर्तैर्गतिमानञ्जगत्त्रये ।
 प्रसारितकरोऽद्यापि प्रयानि ... ॥ १६६
 स्त्रविवादान् कलाहानिर्गिन्दोरिति हरो न्वदात् ।
 यन्नाद्विनीय वीतेर्प्या यत्र भूभारतीश्रियः ॥ १६७
 खड्गखण्डितदन्तीन्द्रदन्तपण्डोज्ज्वलानलः ।
 यश्चक्रे दीपिकाकोटिमाजिरात्रौ जयश्रियः ॥ १६८
 वीतनिद्रं प्रजावृद्धो यस्य भ्रमति शासनम् ।
 स्मरणादिव दंत्यारे ... विश्वसंहतः ॥ १६९
 दीक्षितो रणयज्ञाय भित्वा^१ यो मित्रमण्डलम् ।
 प्राप्तोऽप्यनामयपदं प्रियां भेजे जयश्रियम् ॥ १७०
 पद्मार्थी भीमसेनो यो भूभृद्गहनपारगः ।
 दिग्गजराज्यमकरोद्धस्तकान्तालक्राकुलम् ॥ १७१
 यस्याधुनापि न व्येति कीर्त्ति ... ॥
 लङ्गनया मन्दरगिरो पृक्तेवामृतविप्रुपा ॥ १७२
 येनोद्गता दिवि युधि न्छिन्नद्विण्मूर्धमौलयः ।
 नत्ता भूपा इव यशोगायिदिव्याङ्गनागणे ॥ १७३
 यत्कीर्त्येकाण्णवप्रान्ततरणकृान्तशक्तयः ।
 हेमाद्रिमूर्द्धपुलिने विश्रान्ता विबुधा ध्रुवम् ॥ १७४
 ... नद्धपद्मद्विद्विपद्मान्तविमर्दिनी ।
 महीभृन्मूर्द्धि यस्याज्ञा प्रभा भानोरिवाबभौ ॥ १७५
 श्रीस् स्थितोरःकुवलये ओधरेण हृतोदधेः ।
 श्रीप्रिये येन तु यशश्श्रीराजेर्हिङ्मुखाम्बुजे ॥ १७६
 दृशि पद्मद्युतिं पाणौ पृथिवी वक्षसि श्रियम् ।
 विभ्राणौ योऽपि भू ... गितः परमेश्वरः ॥ १७७

भूमिभृन्मथनं विश्रद् विलसद्भूषणम् ।
 यस्य विष्णोरिव बभौ वक्षश् श्रीरतिमन्दिरम् ॥ १७८
 भास्वत्ततरो भूरि मण्डलालंकृतोन्नतिः ।
 भूभृज्जर्ता महिम्ना यो मेरोर्नात्यचरत् स्थितिम् ॥ १७९
 दुर्योधनद्विपन् नीत्वा भङ्ग ... जसा ।
 जयश्रियमशल्यां यो धर्मराजोऽन्वपालयत् ॥ १८०
 युद्धाब्धिमथनालब्धं यशोरत्नजगत्त्रये ।
 अस्वाथमेव येनापि श्रीधरेण व्यकीर्य्यत ॥ १८१ ✓
 यस्त्रीलोकीप्रियां प्रायश्चलचन्द्रार्कलोचनाम् ।
 ... .. णपाणमपाययत् ॥ १८२
 यत्पादकल्पवृक्षोऽपि कामदो नादित श्रियम् ।
 ह्यारो हि वदन्यत्वन नतिस्साधयतीश्वरे ॥ १८३ ✓
 अहो स्वभावो दुर्म्याज्यो यद्वक्षस्थावरीकृता ।
 येनारिहृदयाह्लादहारिणीः श्रीः क्षणं क्षणम् ॥ १८४ ✓
 पूर्णेन्दो राहुणा प्रस्तात्कामालीढान्तु वह्निना ।
 कान्तिर्दुता मुग्धाम्भोजे यस्याङ्गं चाभये श्रिता ॥ १८५
 एतावता बुधैरुक्तो पदज्ञश् शाब्दिकोऽपि यः ।
 नास्तीति याचकगणं यन्नोवाच कदा च न ॥ १८६
 नेत्रेन्द्रियेण कामस्य दर्पव्रजेतारमेकदा ।
 प्रत्यादिशन्निवेशं योऽनयत् सर्व्वेन्द्रियैस् सदा ॥ १८७
 शक्तियुद्धिगतीनां यो धरीचक्रे महोदयः ।
 धराम्भोनिधिमेरुणां क्षमागाम्भीर्य्यधीरताः ॥ १८८
 प्रधानगुणसंसिद्धै न्यस्त' येन त्रयन्त्रिपु ।
 अभियाने रजोर्ध्मं सत्वान्द्विद्वद्वये तमः ॥ १८९
 विपत्सरो वनगतो यतितुल्योऽप्यरातिराट् ।
 न कश्चिदगमन्मोक्ष' यस्माद्गीतो भवादिव ॥ १९०

वनं रिपुपुरीकुर्वन् वनीकुर्वन् रिपोः पुरम् ।

यः पदार्थविपर्ययासमितिशब्द इवाकरोत् ॥ १६१

पूर्णैन्दुन्नूदितन्दृष्ट्वा यस्यास्यस्मरणाद् द्विषः ।

ज्योत्स्नाभिरद्रेस् सन्तप्ताश् शीतले पि शिलातले ॥ १६२

कृतानुरागश् श्रोक्वण्ठे मण्डलाग्रधुरन्धरः ।

वृत्तोर्ग्वार्यतस्थेयान् यस् स्वबाहुगिवाबभौ ॥ १६३

दोषोद्धारङ्कुणोत्कर्षं वंशजानां शुभां गतिम् ।

यो धनुर्मण्डल इवाकार्पीत् प्रकृतिमण्डले ॥ १६४

निहतारातिहरिणं राजेन्दोरपि मण्डलम् ।

यस्य तद्व्यितोन्मुक्तवाष्पाम्भोभिरलक्ष्यत ॥ १६५

हतानां यद्यशशोर्ग्यं गीतं स्वर्गाङ्गनागणैः ।

ह्रयं हन्मात्रिचारीणां मन्मथस्येव शासनम् ॥ १६६

निग्रहानुग्रहौ भास्वान् मागोबुत्तरदक्षिणौ ।

यः पर्यायेण संक्रान्तो मध्ये समरसस्तयोः ॥ १६७

समाप्य रणयज्ञं यो वसुभिर्द्विद्विपुराहृतैः ।

आग्ने वैदिकं विद्वान् युधिष्ठिर इवाध्वरम् ॥ १६८

प्रजद्विरधिका यस्य सुरभीज्यामनुज्झतः ।

प्रजालोपो दिलीपस्य प्रागभूत्प्रोज्झतस्तु ताम् ॥ १६९

यस्याध्वराग्निसंपक्कमिवापन्नस समण्डलः ।

धूमैरदृष्टश्छन्नोऽर्को हविर्भागजिघृक्षया ॥ २००

सव्वेरत्नैः स्थिरा यस्य दानवृष्टिर्हिरण्मयी ।

क्षणिकाम्भोदमुक्ताभिर्वृणो वृष्टिस्तु वैद्युती ॥ २०१

दानैकाण्यवमनापि दीप्ता यज्ञानलैरपि ।

रराजोदयमध्यस्था यस्य स्थितिधरा धरा ॥ २०२

समस्तं योऽकरोद्राष्ट्रमबाष्पन्नभ्रभूताम् ।

स्वस्मिन् हरस्तु सहते श्वशुरे बाष्पवाहिनीम् ॥ २०३

यो विक्रमत्रयायासशङ्कां शाङ्गीं नु नाशयन् ।
 चक्राम कृत्स्नमेकेन विक्रमेण पुनर्जगत् ॥ २०४
 तापनाह्लादनक्षत्रगुणाक्कन्दुकरान्वितः ।
 सन्ध्योदय इवोपास्यो मन्त्रिणां योऽनतिक्रमात् ॥ २०५
 अतस्मिंस्तदिति प्रायः प्रत्ययं हेयमेव यः ।
 गुणेषु रत्नग्रहणादग्रहीद्व्यसनीकृतात् ॥ २०६
 मारीच इव रामस्य नामाद्यंकाक्षरश्रवा ।
 यस्यारिराजो वीरोऽपि जगामानन्यजां भियम् ॥ २०७
 नानाकारस्वदेहाद्धसन्ध्यनादरिणाविव ।
 शाङ्गीश्वरो तदद्धाभ्यां यच्चक्रतुरतादृशम् ॥ २०८
 न केवलं पदविधौ यद्वाग्वर्णविधावपि ।
 व्यापृता नोपमेयैव समर्थपरिभाषया ॥ २०९
 जगतां वर्द्धयन्वीजं क्षतात् त्राणं वितन्वता ।
 नाङ्गकान्त्यैव जात्यापि येन कामो विनिर्जितः ॥ २१०
 सुदक्षिणान्दिलीपं यः प्रतिगृह्णन्तमध्वरे ।
 अजं पीत् क्षत्रधर्मेण तां पात्रेषु तु दत्तवान् ॥ २११
 रक्षितं येन सौजन्यमसाधारणभूषणम् ।
 रत्नं कोस्तुभनामेव हृद्यन्नारायणोरसा ॥ २१२
 शप्ता दुष्टस्वरेणैत्य दधीचं स्वर्गता पुनः ।
 यन्तु सुस्वरदत्ताशीर्भारत्यशापि भूरता ॥ २१३
 पराक्रमपरद्वन्द्वं यद्यशोऽपि नपुंसकम् ।
 दिक्स्त्रीषु रक्तं परवल्लिङ्गत्वादिव विश्रुतम् ॥ २१४
 सीतां लब्धुमशक्तोऽरिर्यस्य मन्दोदरीरतः ।
 श्रीमदादित्यविद्वेषी रावणाभो निशाचरः ॥ २१५
 शून्यानात्मादिवादं यो युक्त्या परिहरन्निव ।
 सर्वत्र व्यापिनीमात्मविभूतिं प्रत्यपादयत् ॥ २१६

य एकोऽसंख्यगुणवान् कुनार्क्षिकजिगीषया ।

प्रादुरासीद् गुणगुणिव्यतिरेकं वदन्निव ॥ २१७

न केवलं गन्धवती क्रियते भूस् सुगन्धिभिः ।

यशोभिर्यस्य दिश्वक्र'कीर्णेश्वर'प्यतद्रूणा ॥ २१८

प्राक् प्रयुज्योपसर्गं यश् शास्त्रज्ञः प्रत्ययं परम् ।

धातोरेव रिपोरर्थप्रतिपत्त्यं पदं व्यधात् ॥ २१९

यशश्चन्द्रस्य जनको दशदिग्गर्भगामिनः ।

अनसूयानुयातो यो गराजात्रिरिवापरः ॥ २२०

पुराणार्थानुरक्तोऽपि वृद्धवाणीप्रियोऽपि यः ।

नवार्थ एव केनापि काव्येऽराङ्क्षीन्मनोहरे ॥ २२१

निष्कलेऽपि शिवे नित्यसंसक्तस् सकलीकृते ।

सकलां यः कलां प्राप चन्द्रार्द्धो न तु जाड्यतः ॥ २२२

स्वीकुर्वन्त्युन्नतिं सर्व्वां वर्णिता यस्य सद्रूणाः ।

तथा हि लज्जाव्याजेन मुखमप्यानतन्तदा ॥ २२३

कौमारन्दधता यो नु कार्तिकेयेन केवलम् ।

जरसा वर्ज्जितं प्राप्यमप्राप्तं प्राप यौवनम् ॥ २२४

अकार्यं पृष्ठतःकारमनुशिष्टा प्रजाखिला ।

येन प्रियहितं प्राज्यमन्योन्यस्य व्यतिव्यधात् ॥ २२५

तिर्य्यक्कृत्य कृती कृत्यं कृत्स्नं प्रापकृतिभिः कृतम् ।

शास्त्रोक्तं यः प्रकृतवान् नवीनमकृतं परं ॥ २२६

प्राप्य हीनानुबन्धं यद्गुणं कीर्त्तिन्मूलकृतम् ।

नष्टा हरजटाजूटं कीर्त्तिर्गङ्गेव भूभुजाम् ॥ २२७

यस्यापि नित्यवीप्सार्थं केवलम् द्विरुच्यते ।

यशोऽनुरक्तैस्कविभिः कोटिकृत्वोऽप्यसंभ्रमैः ॥ २२८

1. Read दिक्चक्र ।

2. Read शौर ।

एतावतानुमेयो यो योद्धा शस्त्रविदां वरः ।
 द्विपं साङ्गमिवानङ्गं यच्चिच्छेदासिधारया ॥ २२६
 जाताः प्रजापतेर्यस्माद् दक्षान् मेधादयो दश ।
 दशाङ्गायैव धर्म्माय दयितास्तस्थिरे स्थिराः ॥ २३०
 कान्तिन्दृष्टां पुनर्दृष्ट्वा द्वौ पुरुषवसः पुरा ।
 विबुधावूचतुः श्रोणामृद्धां यम्य तु ते खिलाः ॥ २३१
 यमस्य महिपाकर्षादिवाप्तुन्धर्मराजताम् ।
 यम्याव्वी महिषी हृष्टा दक्षिणाशां सदान्वगात् ॥ २३२
 यम्य प्रशासतो राष्ट्रैऽप्येकागारिकवर्जितं ।
 केनापि दृष्ट्या कान्त्या हृतं सीमन्तिनीमनः ॥ २३३
 वृद्धानुशासनमुधासिन्धौ मग्नोऽपि योऽनिशम् ।
 वृद्धभूपवराङ्गश्रीलङ्घनञ्चरणं व्यधात् ॥ २३४
 रजस्तमोभ्यान्निर्मृक्तो युक्तस् सव्वगुणैरपि ।
 प्रकृतिर्योऽपि बुद्ध्यादेः परमः पुरुषो मतः ॥ २३५
 लक्षशो लक्षहोमाग्नौ हुतं यस्यापि होतृभिः ।
 सर्व्वबीजमिवाम्बूमं महत् फलमजीजनत् ॥ २३६
 चोदितौ सूतमगधौ पुरा तुष्ट्वतुः पृथुम् ।
 स्तवीति स्वरसेनैव यन्तु सर्व्वमिदञ्जगत् ॥ २३७
 भूभृत्यनम्रे विध्वस्तं स्वभूभृत्वभयादिव ।
 छिन्नपक्षापदेशेन नमन्ति गिरयो नु यम् ॥ २३८
 श्रीसोमेश्वरभट्टाद् यो मीमांसां श्रूतवान्द्विजात् ।
 बुधान् व्याख्यातवेदार्थां ब्रह्मण्यानध्यजीगमत् ॥ २३९
 राजपद्धतिरद्यापि यत्प्रणीता प्रकाशते ।
 यया याता नृपतयो लोकद्वयहितैर्युताः ॥ २४०
 निष्कलङ्कतया नैव शशाङ्कं प्रजहास यः ।
 अपक्षपातपूर्णैर्न मण्डलेनाप्यहन्निशम् ॥ २४१

राज्यन्नपुंसकावस्थामपि प्राप्तं प्रजाद्विकृतम् ।
 बभौ विजितवंरीन्द्रं यस्य जिष्णोरिवेहितम् ॥ २४२
 भ्रमिता मन्दरभ्रान्त्या लक्ष्मीरमृतमन्थने ।
 अभ्रान्तं मेरुमिव य सुवर्णं प्राप्य सुस्थिता ॥ २४३
 ब्रह्माण्डकोटरेप्यल्पे यशो येनोरु दर्शितम् ।
 कृष्णेनेवास्यकुहरे त्रैलोक्यं सर्व्वशक्तिना ॥ २४४
 नीत्याशिषत् कम्बुपुरीं वांगीशस्य पुरोधसः ।
 गीर्वाणवारितारीन्द्रा यो बज्रीवामरावतीम् ॥ २४५
 शमितेऽप्यन्वशाद्दुर्गं दुर्गमं योऽरिमण्डले ।
 मेरुं कुर्वन्त्यवध्या हि धाम बेधोहरीश्वराः ॥ २४६
 प्रधानभूता भूतेषु गुणा यस्मिन्प्रशासति ।
 गुणीभूतानि भूतानि व्यत्ययोऽपि महोदयः ॥ २४७
 श्रोकेसरं यशोगन्धं साम्राज्यसरसि स्फुटम् ।
 यत्पादजलजं रेजे दुष्टं राजन्यपटपदं ॥ २४८
 मृदूचकार यश् शस्त्रमसंख्यं संयति द्विषाम् ।
 हरस्तु कुसुमास्त्रैककुसुमास्त्रमृदूकृतः ॥ २४९
 यस्य दण्डयतो खण्डं दण्ड्यान् देदीप्यते यशः ।
 अदण्ड्यादण्डनाम्भोधेरिन्दुबिम्बमिवोदितम् ॥ २५०
 दत्तेभशतदानाम्बुमत्तेव विततेऽध्वरे ।
 परिभ्रमति यत्कीर्त्तिरद्यापि भुवनत्रये ॥ २५१
 कमलोत्कापिहित्वैव कमलं कण्टकान्वितम् ।
 यस्यागाद्बाहुकमलं कमला हतकण्टकम् ॥ २५२
 ब्रह्मार्थितो विशुद्धो यश् शुद्ध एव शिवस्त्वसौ ।
 शुद्धस्फटिकवर्णोऽपि भूयोऽभून्नीललोहितः ॥ २५३
 यत्प्रतापानलोऽधाक्षीद्वाहिन्यन्तर्गतानपि ।
 वैरिणस् संमुखीनान् किं पुनः काष्ठान्तरद्रुतान् ॥ २५४

एक एवैकजलधो प्रसुप्तः पुरुषोत्तमः ।
 यत्कीर्त्यैकाण्णवे स्तोत्रप्रबुद्धा बहवस्तु ते ॥ २५५
 यस्य स्तवायापि कविप्रयत्नानन्तरीयकम् ।
 चरितामृतसंपर्कात् काव्यन्न व्येति वेदवत् ॥ २५६
 भीता भीषयमाने भूः किञ्चिदेवादिशत् पृथो ।
 दत्वान्येषु बहुक्षीरं यस्मिंस्त्वभयदेऽखिलम् ॥ २५७
 जहत्स्वार्थाभिमुख्येन परार्थप्रतिपादने ।
 वृत्तिर्यस्य समासादिरिव सामर्थ्यमण्डिता ॥ २५८
 मोक्षप्राप्तिनिमित्तेन तत्त्वज्ञानेन भास्वता ।
 समन्वितोऽपि यो नैव विमुक्तो हृदयान् नृणाम् ॥ २५९
 एकत्रैवात्मनो गात्रे व्यधाद् भूतिं रजोमयीम् ।
 हरो यस्तु जगन्नाथस् सप्तस्वङ्गेषु सात्त्विकीम् ॥ २६०
 निष्कामोऽपि परस्वेषु यो वदन्योऽपि पाटवम् ।
 दातुं नालं स्वमन्यस्मै जग्राहान्यस्य केवलम् ॥ २६१
 जयः पराजयो वा स्याद् इत्याशङ्कान्ययोद्धृषु ।
 यस्मिंस्तु जय एवासोदसन्दिग्धो रणे रणे ॥ २६२
 श्रीरहो निष्ठुरा युद्धे यत्कुचाभ्यामनाडयत् ।
 कणनिघ्नदरातीभदन्ताग्रं यदुरस्थलम्^१ ॥ २६३
 नालौकःकरकीर्णासु पुष्पवृष्टिषु यो जयी ।
 विस्पर्द्धीवाकिरद् योद्धा कीर्त्तिमन्दारमञ्जरीः ॥ २६४
 भूषां बद्धन्निवापूर्वां खण्डभूषे भवेऽधिकाम् ।
 यशश्चन्द्रसहस्राणि योऽखण्डान्यदिशदिशि ॥ २६५
 यद्वपुस्सहकारस्य लग्ना कान्तिकले नृणाम् ।
 द्यभृङ्गी कीर्त्तिकुसुमाकृष्टा निर्गन्तुमक्षमा ॥ २६६

1. Read दुरस् स्थलम् ।

आत्मानमीश्वरं वक्तुं यो वाञ्छन्निव करणम्^१ ।
 प्रकृतावनुदासीनः कर्तव्यमकरोत् कृती ॥ २६७
 देवान् यश् श्रीन्द्रवर्म श्रीयशोवर्मादिभिर्नृपैः ।
 स्थापितान् कल्पिते स्थंयो यज्ञाङ्गे तरतिष्ठिपत् ॥ २६८
 यशोधरतटाके श्रीयशोवर्मकृते कृती ।
 अदृष्टमपि धर्मं यः प्रत्यक्षं समदर्शयत् ॥ २६९
 कम्बुविश्वम्भरायां यस्त्रिदशानां स्वयम्भुवाम् ।
 स्थापितानाञ्च यज्वैको भूत्वा पूजामवर्द्धयत् ॥ २७०

राजेन्दुना येन यथा यथा श्री-
 भद्रेश्वरेऽदीयत मण्डलश्रीः ।
 तथा तथावर्द्धत निष्कलङ्का
 चन्द्रश्रियं हं पयितुं मुदेव ॥ २७१
 चम्पाधिपं बाहुवलेन जित्वा-
 ऽयच्छच्छ्रियं यो हरये तदीयाम् ।
 स्वयम्भुवे रोधसि विष्णुपद्या-
 श्रम्पेश्वराख्यामिव कर्तुमर्थ्याम् ॥ २७२
 सितानदीतीरकृतास्पदायं
 द्वारत्रयं योऽदिशदेव नद्यं ।
 यथाख्यमेपा त्रिपथंन गच्छ-
 त्वितीव हैमं सह भूरिभोगैः ॥ २७३
 यशोधरा येन पुरी परोक्षा
 धर्मार्थकामैरियमभ्यपूरि ।
 कृत्वा पुनर्भारतसंहितैव
 वेदैस्त्रिभिस् सत्यवतीसुतेन ॥ २७४
 याच्यवा यशोवर्मनृपस्य योगा-
 चारोक्तविज्ञप्तिरिवार्थशून्या ।
 धर्म्या स्वधर्मोद्धरणोद्धतेन
 येनाथैवतां गमिता त्रयीव ॥ २७५

ममन्यभूभृत्कुलमानशृङ्गे
 प्युच्छायभागत्र तटाकपद्मे ।
 यन्मानविष्णुर्भुवनं विलङ्घ्य
 पदं व्यधात्तूर्यपदावदातम् ॥ २७६

स श्रीराजेन्द्रभट्टेश्वर इति विदिनं लिङ्गमत्रेदमप्रथं
 गौरीशौरीश्वराणाञ्चतसृभिरभिरामाभिरर्चाभिराभिः ।
 कीर्तिं वक्तुं प्रसन्नं मुखमिव मुदितस्योर्ध्वमास्यैश्चतुर्भिश्च
 शम्भोर्भास्वद्गिरिद्वे शिखितनुवसुभिस् स्थापयामास शाके ॥ २७७

तेनाणिमाद्यैर्निर्हितो गुणैश्च श्री-
 राजेन्द्रवर्मेश्वर ईश्वरोऽयम् ।
 अष्टाभिरिन्द्रादिभिरात्मभूत्यै
 भूपालभावस् स्व इवाग्निदिक्स्थः ॥ २७८

राजेन्द्रविश्वरूपेश्वरोऽपि विश्वाकृतिर्हरिर्हारी ।
 त्रिभुवनकेवलकान्तिप्रकर इवाकारि तेनास्मिन् ॥ २७९

श्रीहर्षदेवजननीजयदेव्यास् स्वर्ज्जयाय जनितश्रीः ।
 जननीजघन्यजायास्तेनेह स्थापिता गिरिजा ॥ २८०

राजेन्द्रवर्मदेवेश्वरमीश्वरमीश्वरोऽवनीशानाम् ।
 श्रीहर्षवर्मनृपतेरनुजस्य स भूतये कृतवान् ॥ २८१

सिद्धा दशाध्यात्मिकलिङ्गलक्ष्याश्च
 शार्ङ्गधादितारप्रतिमाभिरामाः ।
 मूर्द्धेन्दुनिष्ठयूतसुधोरुधारा
 इवाष्ट मूर्तीरकृताष्टमूर्तः ॥ २८२

त्रैलोक्यलक्ष्मीरिवलोकपालै-
 रष्टाभिरासादितराजभावैः ।
 पुञ्जीकृतेषु क्षितिपेन तेन
 देवेषु हस्ता विविधा विभूतिः ॥ २८३

सुवर्णभोगी मणिराशिसान्द्रस्
समुद्रवत् तत्परिकल्पितोऽस्मिन् ।
वेलाचिवृद्धोऽस्त्वनतीत्य देव-
पूजाविधिस्तूर्यरवोर्मिनादः ॥ २८४

इन्द्रेण तेनाधिकृतैः पयोदैः
पुंभिस् स्वधर्मकरसं प्रदेयम् ।
सषड्रसं पात्रवशात् समाप्य
देवीं पयोदिव्यमिवान्नमिष्याम् ॥ २८५

भविष्यतः कम्बुजभूभुजश् श्री-
राजेन्द्रवर्मा विदितो वदन्यः ।
स याचते याचत इत्युदारं
रक्षन्तु धर्मं स्वमिमं भवन्तः ॥ २८६

आत्मायमेको बहुधा विभिन्ने
कर्तृपभोक्ता च यतश् शरीरे ।
ततस् स्वधर्मग्रहणं बुधाना-
न्धर्मेषु सर्वेषु विवर्द्धतां वः ॥ २८७

उपाधिभेदादपि कर्तृभेदो
यः कल्पितः कर्मफलानि भेत्तुम् ।
भाक्तस् स भेषः पमार्थबुद्ध्या
भासेव भानोरनयान्धकारः ॥ २८८

लब्धा धरित्री तपसा भवद्भि-
रस्यां यदस्तीदमशेषमेतत् ।
संरक्षणीयं क्षणमप्युपेक्ष्यन्
न स्यान्निपीडेयत यदीह कैश्चित् ॥ २८९

क्षतात् परित्राणविधानलिङ्गा
क्षत्रोक्तिरेषाब्जभुवो भुजाद् वः ।
प्रसूतिभाजां भुजवीर्यभूरि-
भूषाभृतां भासयतात् स्वमर्थम् ॥ २९०

निद्रायुजां राज्यसुखे श्रियापि
 धर्मो विपद्येत यदा तदास्तात् ।
 प्रबोधनं वस्तदुपक्रियायै
 नारायणस्येव पयःपयोधौ ॥ २६१
 यतो निमित्ताददितेस् सुतत्वं
 स्त्रैणश्च विष्णुर्भगवानजोऽपि ।
 शिवो जगामाम्बुजजन्मनश्च
 तदस्तु धर्मस्थितिपालनं वः ॥ २६२
 यमाभ्युपेता नियमाभिरामा
 रामेव सा सत्यवतः प्रियास्तु ।
 दत्तान्धदृष्टिर्द्धती धृतिर्वो-
 यशश् शरीरे मम धर्मजीवम् ॥ २६३
 रत्नादिदेवस्वमिदञ्जिघृक्षु-
 भूषायमानं विषमेव कसू स्यात् ।
 श्रीकण्ठकण्ठस्थितकालकूट-
 मिवेति बुद्धिर्विदुषान्दृढा वः ॥ २६४
 भूयास्त यूयश्चिरमात्तराज्या
 धर्मोत्सुकास्त्यागगुणैर्वरिष्ठाः ।
 तेजोऽधिकाः कोशबलद्धिमन्तः
 करन्धमाद्या इव पूर्वभूपाः ॥ २६५
 कुलीनमुत्का कुलजेव कन्या
 भवद्विधं प्राप्य पतिम्बरैषा ।
 शालीनतां मार्द्द्वमानयन्ती
 याच्न्वा निजान्तो^१ विवृणोति भावम् ॥ २६६
 स्वर्गापवर्गप्रशमैकवीथी
 वाणी ममैषेश्वरमूर्द्धमाला ।
 गम्भीरमानन्दयतान्मनो वो
 मन्दाकिनीवाम्बुनिधिं प्रविष्टा ॥ २६७

मरणमिदमिनानां याचनं युक्तमुक्तं
 कृतिभिरभिमतार्थप्राप्तये यत् प्रयुक्तम् ।
 तदमृतमनुगम्यन्धम्मसंबद्धनार्थं
 यदभिमतमतोऽहन् धम्मरागेण याचे ॥ २६८

No. 98. PHNOM TRAP INSCRIPTION, Dated 884.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 322).

It is engraved in a temple on the hillock, called Phnom Trap, in the district of Con Prei. It is written in Sanskrit and records the installation of two images, one of Aja in 882 śaka (=960 A.D.) and another of Upendra (Viṣṇu) in 884 śaka (=962 A. D.). Mention is made of Braktivikrama, perhaps the name of the locality. The inscription contains another date, 875 śaka (=953 A.D.), the date of the arrival of Bhadrodayeśvara, the author of the inscription (probably a dignitary of king Udayāditya varman).

No. 99. NEAK TA CAREK STELE INSCRIPTION

Dated 884.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 384).

Neak Ta Carek is situated in the district of Chikreng in the province of Kampong Svay.

The inscription is written in Khmer and records the judgment of the king in the suit brought against Mratāñ Kuruñ Virabhakti-garjjita, chief of the Vīrapura district, for having removed the boundary and reaped the corn of a field of Vāp Nāc. Now this field was formerly bought from Vāp Nāc and granted to Vāp Cū and his successors by Mratāñ Kloñ Śrī Virendra-varman and Mratāñ Śrī Nṛpendrāri-mathana, and the grant was confirmed by a royal order. After hearing the case it was held that Mratāñ Kuruñ was really guilty of the charges brought against him and that he committed the offence at the instigation of Vāp Amṛta. The tribunal, therefore, fined Mratāñ Kuruñ ten ounces of

go'd. His younger brother Vāp Śrī, who ordered the reaping of corn, was condemned to 102 stripes on the back (*prś(hatāḍana)*). The same punishment was also awarded to Vāp Amṛta. Vāp Pit, who led the men who reaped the corn, was also punished, but this portion of the stone being damaged, the exact nature of the penalty cannot be ascertained. The fields were allotted to Vāp Cū and his family, and its boundaries were fixed.

No. 100. DON TRI INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 888.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 283).

It is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, on a stele at Don Tri, in the Province of Battambang. It records donations to the god Paramesvarāryamaitrīdeva by king Rājendra-varman in the year 888 Śaka (=966 A. D.). The royal order was addressed to a number of dignitaries whose names are given. These are Kamsteñ Añ Rājakula Mahāmantri and Śrī Mahendrādhīpativarman, Śrī Jayendrayuddha, the superintendent of stores, and Śrī Rājavallabha, Mratāñ called Śrī Nṛpabhaktivikrama, Śrī Nṛpabhaktivallabha, Śrī Mahendravallabha, Śrī Dṛḷhabhaktivallabha, Śrī Gaṇapaṇḍita, and Śrī Indrapaṇḍita.

The donation consisted of male and female slaves, vessels, cows and buffaloes.

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN.

The inscription was edited in *BEFEO*. XV(2), p. 22. Basak is situated in the Province of Ramduol.

The inscription contains 12 Sanskrit verses in *Śloka* metre, followed by a text in Khmer.

The Sanskrit portion begins with an invocation to Śiva (vv. 1-3), followed by an eulogy of king Rājendra-varman (4-7). V. 8 tells us that, having restored Yaśodharapura,

the king installed five divinities in five stuccoed temples in the Yaśodhara-*ṭaṭāka* (Eastern Baray). The remaining verses are so damaged that complete sense cannot be made out of them. They mention an intimate official (? *pūrva-dhara*) named Nṛpendrāyudha, a divinity named Vakakākeśvara, and the donations, presumably made to him, of servants, villages, gold and silver etc.

TEXT.

वन्दे महेश्वरं यस्य भानि पदनखप्रभा ।

नम्रेन्द्रमौलिहेमाद्रिवालारुणविभा निभा ॥ १

नमोऽस्तु तस्मै रुद्राय यदद्वाङ्गं हरिर्हभौ ।

कालकूटविपोहामदाहसंहरणादिव ॥ २

त्रिविक्रमाङ्गिजं पातु ... ... पातनम् ।

क्रान्तत्रिलोकीलक्ष्यानु ... ... केशरम् ॥ ३

विधिप्रतिष्ठाकृत्भूमौ भू ... विभवोऽभवत् ।

यः श्रीराजेन्द्रवर्मन्न्द्रो' इन्द्रदैत्येन्द्रमर्दनः ॥ ४

यस्यासंख्यमखाम्भोधिजन्तु कीर्त्तीन्दुमण्डलम् ।

शतक्रतुं यतस्तारापाण्डुन् दिवमदीपयत् ॥ ५

यद्विक्रान्तवपुषं वोक्ष्य कामक्रान्ता पुरा यदि ।

नूनमीश्वरनेत्राग्निदग्धन्तैच्छन् मनोभवम् ॥ ६

सव्यापसव्यविकृष्टशरो यो जगतो युधि ।

तेनाप्येकोऽजयन्नित्यमकृष्टसूहृदुन्नतिः ॥ ७

यः श्रीयशोधरपुरन्नवं कृत्वा यशोधरे ।

तटाकेऽनिष्ठिपत् पञ्च देवान् सौधालयस्थितान् ॥ ८

तस्य पार्श्वधरो भक्तः श्रीनृपेन्द्रायुधाभिधः ।

वक्रकाकेश्वरस्य ... ... ॥ ९

तेन सर्व्वाणि वित्तानि ... .. ।
 किङ्करप्रामकादीनि ... .. ॥ १०
 रूप्यस्वर्णविभूति ... .. ।
 ... .. ॥ ११

वक्रकाकेशपुरुषप्रधानास्तेभ्य एव मे ।

इदं पुण्यम्परिन्दामि¹ स्वपुण्यं पुण्यभागिनः ॥ १२

No. 102. BANTAY SREI INSCRIPTION OF JAYA-
 VARMAN V., Dated 890.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 147).

It is engraved on a stele in the famous temple at Bantay Srei in Siem Rap district. It contains 44 verses in Sanskrit (43 *Slokas* and 1 in *Indravajrā* metre) and 11 lines in Khmer. The Sanskrit text begins with an invocation to Śiva and Śakti (vv. 1-2), and then follows an eulogy of king Jaya-varman V (vv. 3-11), his *guru* Yajñavarāha (vv. 12-26), and the latter's younger brother Viṣṇukumāra (vv. 27-31). V. 32 refers to the installation, by the two brothers, of this liṅga of Śiva which is named in the Khmer text as Tribhuvana-maheśvara, the divinity placed in the central temple of Bantay Srei. Then follows an enumeration of the donations (vv. 33-36) which the god was to enjoy along with (*miśra-bhogu*) Śrī-Bhadreśvara (v. 37). V. 38 enjoins upon the chief of the temple the duty of feeding guests and having Vedas read by professors, without any break. The next five verses (vv. 39-43) contain the usual requests and imprecations, and then follows the date 889 Śaka when the image was installed.

It should be noted that this date (889 Śaka) falls in the reign of Rājendra-varman. The fact that the inscription contains the eulogy, not of this king, but of his successor, Jaya-varman V., is to be explained by the fact that the inscription was actually engraved in 890 Śaka, as the Khmer text shows.

1. Cf. परिन्दना in St. Petersburg Dictionary.

Note the archaic use of *liṭ* in v. 26 and the reference to *Kāśikā-vṛtti* and *Parameśvara-Śiva-Samhitā* in v. 30. Many of the Sanskrit verses are repeated in the next inscription and the text has been corrected by a comparison of the two.

The Khmer text contains an order of king Śrī Jaya-varmadeva dated 890 Śaka to various officials such as chief priest, the chief minister of the royal family (*rājakulamahīmantri*), inspector of the bed-chamber etc., to the effect that the pious foundation of Tribhuvanamaheśvara by Vrah Gur at Īśvarapura, as well as his other foundations in other places under the authority of the chief of the temple of Tribhuvanamaheśvara, be joined to that of Śrī Bhadreśvara in the village of Lingapura. No other official should offer the sacred water and food, because this duty devolves upon the Śaiva preceptor, the Rājaguru. No king or dignitary should take the goods of the temple or give them to another. Of the merit of these foundations one-fourth or one-sixth belongs to the king, the king who protects them receives one-half, and the favourite of the king who protects them receives one-fourth of the merit. If any evil befall the temple, the Śaivite chief of the temple, or the chief minister of the royal family, or other people who inform the king of it will receive half the merit. The chief of the temple should give food to guests and professors should recite the Veda every day without a break.

TEXT.

नमश् शब्दगुणायस्तु व्यतीतेन्द्रियवर्त्मने ।

विश्वतो व्यश्नुवानाय व्योमरूपाय शम्भवे ॥ १

उन्मना या सती कान्ता नितान्तशिवसंगता ।

जगद्धिताय शाशक्तु सा शक्तिरचलात्मजा ॥ २

श्रीकम्बुजेन्द्रसन्तानसन्तानकमहीरुहः ।

सुतश् श्रीजयवर्म्मति यश् श्रीराजेन्द्रवर्म्मणः ॥ ३

कालदोषाम्बुधौ मग्ना दुर्गे गम्भीरभीषणे ।
 प्राप्य पारमिवोत्तङ्गं यं समाश्वसिषुः¹ प्रजाः ॥ ४
 प्रणयाव्रनते कृत्स्ने चम्पाधीशादिराजके ।
 केवलं गुणवत्प्रीत्या नोज्झाश्चापञ्चकार यः ॥ ५
 स्मरयत् स्मरसौन्दर्यं सौन्दर्यं यस्य निर्मलम् ।
 नूतनामकरोन् नूनम् अनूनामरतिं रतेः ॥ ६
 दक्षिणापथविन्यस्तसारस् सिद्धिप्रदोऽर्थिनाम् ।
 युक्तं यो युक्तिनिपुनंश्² श्रीषव्वैत इतीरितः ॥ ७
 दूरे येषां मनांसीमामस्पृक्षन् क्षमां महीभृताम् ।
 आदर्शनपथात्तेषां यं संप्राप्य शिरांसि तु ॥ ८
 प्रायशो दुर्विदग्धानाम् पार्थिवानां लयन्दधत् ।
 अद्भिस्तुल्यमजन्युग्रं तेजो यस्यापि दुःसहम् ॥ ९
 जाग्रतः प्रतिवर्षान्तं शौरेश् श्रीरनुरागिणी ।
 यस्य नित्यप्रबुद्धस्य कथाभिर्म्मास्मि³ कथ्यत ॥ १०
 वृद्धोऽपि पादहीनोऽपि राजधर्मः कलौ युगे ।
 यद्वण्डनीतिमालम्ब्य प्रवृत्तोऽस्खलितं पथि ॥ ११
 तस्य राजाधिराजस्य सुरराजसमद्युतः ।
 यश् शैवदोक्षाविधिना शास्तानुग्राहको गुरुः ॥ १२
 श्रीयशोवर्मपुत्रस्य पौत्रस्य श्रीन्द्रवर्मणः ।
 श्रीहर्षवर्मणो राज्ञो दौहित्रो योऽग्रणीस् सताम् ॥ १३
 धिया गोत्रेण तुल्यस्य पुरुहूतपुरोधसा ।
 दामोदराख्यविप्रस्य वह्नु चस्यात्मजश्च यः ॥ १४
 प्रकाशरूपास् संप्राप्य सुप्रसन्नान्निसर्गतः ।
 अर्कत्विष इवादर्शं यं विद्या व्यद्युतन् भृशम् ॥ १५

1. Coedes reads सीषुः ।

2. Read निपुणेश् ।

3. Finot reads र्मास्य ।

भक्त्याष्टपुष्पिकां शैवीं हवीषिच हविर्भुं जि ।
 योगश्च प्रत्यहं योग्यस् स्वपोषमिव योऽपुषत् ॥ १६
 हिरण्यानि च वासांसि कुण्डोद्गीर्गाश्च पर्व्वसु ।
 यः प्रतिग्राहयामास मासि मासि द्विजन्मनः ॥ १७
 सदा यश्चान्तिकसदा राज्ञा श्रीजयवर्मणा ।
 मायूरच्छत्रसौवर्णदोलाद्यैस् सत्कृतः कृती ॥ १८
 ये वृंहयन्त्यल्पधियां कुलविद्यादयो मदम् ।
 व्यनीनशक्त्युगपत् परेपामात्मनश्च यः ॥ १९
 पातञ्जलये कणादेऽक्षपादकपिलागमे ।
 वौद्धे वैद्येऽथ गान्धर्व्वे ज्योतिषे नयतेस्म यः ॥ २०
 आख्यायिकाकृतिरभूत् स्वदेशे यदुपक्रमम् ।
 ननाभापालिपिज्ञश्च प्रयोक्ता नाटकस्य यः ॥ २१
 दोषवैषम्यदारिद्र्यमिथ्याज्ञानमयी रुजः ।
 भेषजद्रव्यविद्याभिर्यो जन्तूनामशीशमत् ॥ २२
 दीनानाथान्धकृपण^१बालवृद्धातुरादिभिः ।
 दुःखाण्णवन्तिनीर्षद्विर्यत्सद्याकुलमन्वहम्^२ ॥ २३
 काव्यैस् सच्चरितंदूरे नानाद्वीपान्तरस्थितान् ।
 यस् समुत्सुकयामाम विदुषस् सज्जनानपि ॥ २४
 सदस्सु सद्गुणैर्यस्य सज्जनायितुमिच्छताम् ।
 प्रसह्यापि द्विषा नीता जिह्वा स्तुत्यविजिह्यताम् ॥ २५
 शिवलिङ्गान्यनेकानि सार्चान्याशयमम्भसाम् ।
 स्थापयामाश्रमांश्चास यश्चलिङ्गपुरादिषु ॥ २६
 तस्य यज्ञवराहस्य विद्यानां पारद्वयनः ।
 ख्यातो विष्णुकुमाराख्यस् सोदर्यो यो जघन्यजः ॥ २७

1. Finot reads कृश ।

2. Finot reads आहतम् ।

यस्यामृतमयो विद्याज्योत्स्नां वक्तृकुमुद्वतो ।
 निर्गतां गुरुवक्त्रेन्दोः पायम्पायमजम्भत ॥ २८
 कृत्स्नानि शब्दविद्यादिशास्त्राणि सकलाः कलाः ।
 शैवञ्च गौरवं योगं भ्रातुर्ज्येष्ठादवाप यः ॥ २९
 विद्यासन्तत्यविच्छित्त्यै कृत्स्नां वृत्तिञ्च काशिकाम् ।
 पारमेश्वरपूर्वाञ्च योऽलिखन्निवसंहिताम् ॥ ३०
 महागुणरनेकैर्यो गुरुणा प्राग् विभूषितः ।
 हेमदोलादिविभवैर्भयः कम्बुजभूभृता ॥ ३१
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां व्याप्ताशाभ्यां यशोङ्शुभिः ।
 भ्रातृभ्यां स्थापितं लिङ्गमिदं शैवं यथाविधि ॥ ३२
 करङ्ककरकामत्रप्रमुखा हैमराजताः ।
 रचनाधारभृङ्गारकुम्भादर्शप्रतिग्रहाः ॥ ३३
 नानारत्ननिबद्धानि महार्हाभरणानि च ।
 बाह्याभ्यन्तरपूजार्हकृत्स्नोपकरणानि च ॥ ३४
 नरनारीजनप्राया बाह्यान्तःपरिचारकाः ।
 क्षेत्रारामाभिरामाश्च ग्रामास् सपशुकिङ्कराः ॥ ३५
 तेन यज्ञवराहेण सह भ्रात्रा कनीयसा ।
 अदायिषत भक्त्यास्मै शिवाय शिवतातये ॥ ३६
 मिश्रभोगश्च देवोऽयं श्रीभद्रेश्वरशूलिना ।
 तस्मै देयं यथाशक्ति प्रतिवर्षमुपायनम् ॥ ३७
 कुलस्य पत्या कर्त्तव्यमातिथ्यं भोजनादिकम् ।
 अध्यापकेन चाच्छिन्नं ब्रह्मसत्रमतन्द्रिणा ॥ ३८
 यो मतः कम्बुजेन्द्रस्य शैवाचार्योऽग्रणीर्गुरुः ।
 तदधीनमिदन्देवकुलं रक्ष्यं यथाविधि ॥ ३९
 राज्ञीविज्ञापनैस् सप्तकृत्वो दुष्टस्य निग्रहैः ।
 ब्रह्मासुत्रं बुभूषद्भिस् सन्निस्तत् परिपाल्यताम् ॥ ४०

अभ्यर्थितस्य गुरुणा राज्ञश्च श्रीजयवर्मणः ।
 गुर्वर्थोद्युक्तमनसः तदिदं किल शासनम् ॥ ४१
 अनादेयमदेयञ्च भूपैस्तद्वल्लभैरपि ।
 परिरक्ष्यन्तु तत्पुण्यं यथा यजत्रप्रकल्पितम्^१ ॥ ४२
 प्रष्टव्यपूर्ववृत्तान्त आप्रष्टव्योऽस्तु नारकैः ।
 आकल्पान्तादवीच्यादौ यः कुर्यादिदमन्यथा ॥ ४३

भृङ्गोदयात् पञ्चममारजीव-
 शुक्रेषु याते दशमान्नमिन्दौ ।
 शेषे रिमत्रास्थित माधवाद्ये
 याम्येऽह्नि देवस् स नवाष्टमूर्त्तौ ॥ ४४

No. 103. SEK TA TUY INSCRIPTION OF JAYA- VARMAN V.

This inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXVIII. 46.

It is engraved in the temple of Sek Ta Tuy, about 7½ miles to the west of Ben Mala in the district of Chikreng.

The inscription is written entirely in Sanskrit and contains 33 *Ślokas*. It records the pious foundations and donations of Yajñavarāha, mentioned in No. 102, in identical verses. Vv. 1-26 of this inscription are identical with those of No. 102. Then follow the two following verses.

ब्रह्माक्षत्रेण तेनेदं विद्यानां पारदधना ।
 अस्मिन् यज्ञवराहेण स्थापितं लिङ्गमैश्वरम् ॥ २७
 योऽसौ श्रीमत्त्रिभुवनमहेश्वर इतीरितः ।
 तन्मिश्रभोगो देवोऽयं कल्पितस्तेन यज्वना ॥ २८

Thus it omits all references to the younger brother of Yajñavarāha and their joint donations contained in vv. 27-38

1. In the next inscription the last three words read as कल्पितं यज्वनो यथा ।

of No. 102 and attributes the religious foundations to Yajñavarāha alone.

Vv. 29-33 of this inscription are identical with vv. 39-43 of No. 102.

It may be noted that the fragmentary inscription of Prasat Trapan Khyan, noticed by Coedes (*BFEFO*, XXIX. 292, fn. 2) is also nearly identical with Nos. 102 and 103. (For the name Trapan Khyan cf. *IC*. 161, fn. 1).

No. 104. TUOL KUL INSCRIPTION, Dated 890.

The inscription is noticed in *JGIS*, III. 65 and *BFEFO*, XXXV. 493.

Tuol Kul is situated in the district of Mon in the Province of Mon (Battambang).

The inscription is written in Khmer and contains 30 lines. It is dated 890 Śaka. It mentions the previous facts in connection with a foundation and refers to an address (*nivedana*) presented in 847 Śaka (925 A. D.) to the king who is gone to Paramarudraloka i.e. Īśāna-varman II.

This is the only inscription which refers to a date within the reign of Īśāna-varman II.

No. 105. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V. Dated 890.

The inscription was edited by Finot in *BFEFO*, XXV. 365.

It is engraved on a stele found in the ruins of a brick temple just outside the north-east angle of the ditch round Angkor Vat. The central part of the stele is lost and the existing portions contain 9 Sanskrit verses and eight lines in Khmer. The metres are *Upajāti* (v. 4), *Śloka* (vv. 1, 5-7), *Indravajrā* (vv. 8, 9), *Vasantatilakā* (v. 2) and *Sārdūlavikrīdita* (v. 3).

The inscription records that in the year 890 Śaka (968 A. D.) king Jaya-varman V, who ascended the throne in that

year, ordered his general (*Senāpati*) Virendra-varman to make a religious foundation (*sthāpanā*) and to confirm it by an official act (*prāśasta*). This inscription seems to be the official record of the foundation which was a temple dedicated to a god, evidently Viṣṇu. This temple was situated in Kapilapura, which was presumably the old name of the locality where the inscription has been found.

TEXT.

हरिरेकाण्णेवादूर्वीमुद्धृत्य जय ... .. ।

सेवितस् स्मृतिमात्रेण यो दाता पदमव्ययम् ॥ १

प्राप्ते कलौ किल कलङ्ककलाकलाप-

लीढञ्जगद्गुणिकारिविपद्विवृद्धा ।

तद्भञ्जनात् कजभवो भुवि राजभूयम्

स्वस् स्मावतारयति धूर्जटिपङ्कजाक्षौ ॥ २

देव्यां राजपरम्परोदयभुवि श्रीकण्ठवैकुण्ठयो-

रेकाङ्शो वसुधाधुरामधिकधीरा वारिधेर्द्वारणे ।

जातो धौतयशास् समस्तगुणभृद्भर्मावदाता कृतिन्

वाग्मी वासवसख्यलक्षणयुतो गर्भेश्वरो यो वशी ॥ ३

वियद्ग्रहैश्वर्य्यशुभोदयः श्री-

राजेन्द्रवर्मेश्वरसूनुरासीत् ।

(राज)न्यवङ्शाम्बरनीरजाति

(राजा जयी श्रीजयवर्मदेवः)¹ ... ॥ ४

... .. ।

वियद्ग्रहैश्वर्य्यशके तस्मिन् तद्वदाय स ॥ ५

तद्बाहुदण्डमाश्रित्य यूनापि कलिनाधुना ।

वृद्धस् सञ्चालितो धर्मो न स्वलत्येकपादपि ॥ ६

सेनान्या जन्यजयिना स श्रीवीरेन्द्रवर्मणा ।

वन्धवोर्य्येण वीरेस्तन्तस्मिन्तद्वदापयत् ॥ ७

ज्वालाभिरालीढविग्रहिरुद्धं
 धूमध्वजैरौरवभावृताङ्गम् ।
 ये लङ्घयन्तो भुवनेन्द्रवाणीन्
 ते यान्तु यावद्, रविरात्रिराजौ ॥ ८
 आसंहतेरिन्द्रपदं रमन्तान्
 ते येऽनुकुर्वन्ति नृपेन्द्रवाणीम् ।
 सपुत्रपौत्राः पुनरन्तकाले
 हरेः पदं यान्तु निरामयन्ते ॥ ९

No. 106. PHNOM BAKHEN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 890 ŚAKA.

The inscription was edited in *BEFEO*, XI. 396.

It is engraved on the central temple on the hill, named }
 Phnom Bakhen, near Angkor Thom. It begins with "Om }
namas Śivāya" and contains two Sanskrit verses, which are
 identical with vv. 4 and 6 of Ins. No. 105, and 13 lines in
 Khmer.

The Khmer portion contains an order of king Jaya-varmadeva to Rājakula-mahāmantri, Caturācārya, and to Mratāñ Śrī Lakṣmīndropakalpa asking them to copy the orders of king Yaśo-varmadeva (and probably also to put them into effect). Then follows a list of persons appropriated to the service of god Śrī Yaśodharaśvara and furnished by the village of Udyāna in the district of Purandarapura.

The inscription proves that the temple on Phnom Bakhen }
 was a Śaivite one and the god was named Yaśodharaśvara. }
 It was evidently founded by Yaśo-varman whose pious }
 foundations bear names beginning with Yaśodhara (Yaśodha- }
 rapura, Yaśodharāśrama, Yaśodharagiri, Yaśodhara-taṭāka). }
 Another inscription found in the same temple is nearly identical, but the names of the village and the district are different (*BEFEO*. XXV. 363).

✕ No. 107. BANTAY SREI INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was partly edited in the *Memoires Archeologiques*, Tome I, published by the "Ecole Française d'Extreme-Orient" No. I, p. 71, and partly by Coedes (*IC*. 144).

The temple of Bantay Srei is situated about 13 miles to the north-east of Angkor Thom.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains merely an invocation to Śiva, called Tribhuvana-maheśvara in eleven *Ślokas*. The Khmer text, twenty-three lines in prose, records the donations made by king Jaya-varman V to Tribhuvana-maheśvara, the pious foundation of king Rājendra-varman. It also defines the limits of the domain of the god. The details of the boundary show that the domain of Tribhuvana-maheśvara was contiguous to that of god Hari-Hara mentioned in Inscription No. 72 above.

A Khmer inscription of thirty-four lines (*Memoire* No. 2, p. 74) is engraved on another pillar of the same door which contains the above. It contains a list of offerings by various persons to the same temple.

TEXT.

विविच्य चेदं पश्यन्ति ययोर्ध्यानदृशोऽनिशम् ।

अग्न्युष्णतावत् भूयास्तां शिवशक्ती शिवाय वः ॥ १

आचैतन्यादुपादानकालाव्यक्तः स्वकर्मणा ।

जन्मना जगतां कर्तानुमितो यश्चिदाचितः ॥ २

कर्तृत्वे युगपन्नानाकार्योत्पादस्य दर्शना- ।

भित्त्यानुत्तरसर्वार्थे यस्य ज्ञानमसाधनम् ॥ ३

क्षित्यादिभिः प्रसिद्धाभिस्तनुभिस्तन्वता जगत् ।

उक्तैः कारणता ख्याता येनानक्षरम् ... ॥ ४

शक्तिशक्तिमतोर्व्यक्तं भेदाभेदौ प्रदा ... .. ।
 ... योऽधत्त संपृक्तमेकं स्त्रीपुंसयोर्वर्षुः ॥ ५
 ... अन्तप्रतिद्वन्द्वैर्यस्य धर्मादिभिर्युता ।
 वशितादिगुणान् सन्तः स्मरन्ति स्मरनिप्रहात् ॥ ६
 मथिताब्धेः सुधां दत्त्वा परेभ्यः पिवतो विषम् ।
 यस्य मृत्योरसद्भावो विद्वद्भिरनुमीयते ॥ ७
 वाग्वेशचारित्रगुणान् स्वीकृत्यावयवैः स्थिताः ।
 यस्य सर्वात्मनोऽन्योन्यं विवदन्तेऽरूपबुद्धयः ॥ ८
 दृष्टादृष्टार्थविज्ञानां य एकः प्रभवः परः ।
 विकल्प(मे ?)दाद् भिन्नानां सर्वापामिव चन्द्रमाः ॥ ९
 सार्थनेश्वरनाम्नैव कृत्स्नानस्पृशतापरान् ।
 यत्स्वामित्वमसन्दिग्धं ख्यापितं भवचारिणाम् ॥ १०
 जीयात् स(श्री)(त्रि)भुवनमद्देश्वर इतीरितः ।
 कृत्तिवासाः कृ(त्स्न)वासो लिङ्गमूर्तिश्चिरादिह ॥ ११

No. 108. FOUR DEDICATORY INSCRIPTIONS OF
BANTAY SREI.

Three of these were edited in *Memoires Archeologiques*, Tome I (Nos. 6-8, pp. 92-93) and one by Coedes (*IC*. 143). They all refer to the religious foundations of Yajñavarāha, the preceptor of king Jaya-varman V (for this identification cf. *BEFEO*. XXIX, 291 ff), and his relations.

A

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण भक्त्या वागीश्वरीनिमा ।
 विद्यागुरुद्वयस्यापि स्थापिता स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has ins-

talled, with devotion, an image of Vāgīśvarī (Sarasvatī) and those of two Vidyāgurus (Professors of the donor ?)

B

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण पित्रोर्द्धर्मविष्टुद्वये ।
उमामहेश्वरनिमे स्थापिते स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has installed the images of Umā and Maheshvara for increasing the religious merit of his parents.

C

TEXT.

तस्य यज्ञवराहस्य जाह्नवीति यवीयसी ।
स्वसा संस्थापयामास भक्त्या लिङ्गमिहेश्वरम् ॥

Translation

Jāhnavī, the younger sister of Yajñavarāha, has installed here, with devotion, a liṅga of Īśvara.

D

TEXT.

जयति प्रथमः पुंसां यस्य शब्दगुणं पदम् ।
परमं परमार्थज्ञैस् सन्ष्टमिव मध्यमम् ॥ १
तस्य यज्ञवराहस्य संबन्धी धर्मबान्धवः ।
आख्यां श्री पृथिवीन्द्राद्यां पण्डितान्तामवाप यः ॥ २
तेनेह स्थापिता विष्णोः प्रभविष्णोरियं निमा ।
भक्त्या भागवतार्येण सर्वशास्त्रार्थवेदिना ॥ ३

Abstract of contents

Prthivīndra Paṇḍita, a relation and spiritual friend of Yajñavarāha, has installed here an image of Viṣṇu.

No. 109. KOK SVAY PRAHM INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 187).

The temple of Svay Prahm forms a part of the Roluos group in the eastern part of Siem Rap, to the south of Mount Kulen and east of the river Prek Spean Kack.

The inscription is written in Khmer. It commences with the date 891 Śaka and records a royal order to the village elders (*grāma-vṛddha*) and notable persons (*puruṣa-pradhāna*) of Hariharālaya. It mentions several dignitaries, viz. Mratāñ Khloñ Sabhāpati, Vāp Brahma, Steñ añ Caturā-cārya of the first rank, Steñ añ of the third rank, Mratāñ Śrī Jayendrapaṇḍita, Mratāñ Khloñ Śrī Virendravarman, Mratāñ Khloñ Śrī Mahidharavarman, Mratāñ Śrī Lakṣmīndropakalpa and Narendravallabha and the Mratāñ (Ga ?) ṇativallabha.

This inscription proves that the Roluos group of temples mark the site of Hariharālaya, where Jaya-varman II twice fixed his capital, and died, and where his successors reigned till the foundation of Yaśodharapura by Yaśo varman.

No. 110. KOK ROSEI INSCRIPTION.

This inscription was noticed by Aymonier (*I.* 420-23) and Coedes (*BEFEO*, XXVIII. 113).

Kok Rosei or Nak Ta Bak, where the stele bearing this inscription was found, is about 2½ miles to the east of Mount Kulen.

The inscription is very much damaged and is only partly legible. This is much to be regretted as it seems to have dealt with some important matters, eg. the families which gave their daughters to those holding the supreme power; the devoted and faithful servants called Sañjak who guarded the person of the king in battles, their oaths and inalienable property (*mṛtakadhana*); the education of the sons of the family which supplied royal officials; various grades and classes of royal officers etc.

Special importance attaches to the reference to a king, with name ending in Varman, who is said to have ascended the throne in the year X91 (the figure for hundred being lost). Aymonier took the king to be Jaya-varman III, and the date as 791. This view was generally accepted till Coedes pointed out that the king must be Jaya-varman V and the date, 891. This king is known from other records to have ascended the throne in 890, but Coedes holds that he obtained *adhirājya* or *rājya* in 890, and *dharmarājya*, according to this inscription, in 891, which probably refers to a different religious ceremony.

No. 111. PRAH EINKOSEI INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN V, Dated 890, 892.

The inscription was edited in *ISC.* 77; and the Khmer portion noted by Aymonier (II. 404-407).

Prah Einkosei is the name of an old temple in the town of Siem Rap. The inscription, engraved on a stele, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion, which is divided into three parts (A. B. C.), contains forty verses and about twenty lines more containing a few words of other verses. Many of these verses are also found in the next inscription (No. 112). Some missing letters in this inscription, restored with the help of that record, are given within brackets.

The metres are :

A. *Śloka* (2 4, 9) ; *Vasantatilaka* (1) ; *Sragdharā* (5) ; *Śārdūlavikrīḍita* (6, 8) ; *Upajāti* (7).

B. *Vasantatilaka* (1, 3, 8, 10, 13, 16, 20, 23) ; *Upajāti* (2, 4, 25, 27) ; *Āryā* (11) ; *Śloka* (6, 9, 12, 19, 32, 33) ; *Mālinī* (7, 15, 18) ; *Vamśastha* (14) ; *Sragdharā* (17, 21, 22, 30) ; *Śārdūlavikrīḍita* (24, 28) ; *Triṣṭubh* (29, 31) ;

C. *Śārdūlavikrīḍita* (1) ; *Vasantatilaka* (2) ; *Śloka* (3).

After an invocation to Śiva (vv. 1-4) the inscription refers to king Bālāditya of Aninditapura (vv. 5-6) of

the race of Somā and Kaunḍinya. Then follows an eulogy of his descendant king Rājendra-varman (vv. 8 ff.). This completes the first part. The second part begins with an invocation to Śiva, and then follows the eulogy of Jaya-varman V. The rest of the inscription mentions the religious foundations of Indralakṣmī, daughter of Rājendra-varman, and her husband, Brāhmaṇa Divākarabhaṭṭa, born on the river Kālindī (ie. the Yamunā in India). These foundations included (1) an image of her mother installed by Indralakṣmī in 830; (2) a temple at Madhuvana, dedicated to three gods with Śiva Bhadresvara at their head, by Divākarabhaṭṭa; (3) an image of Viṣṇu in the town of Dvijendrapura with an *āśrama*; (4) a hospital and (5) an image or a temple of Bhārati.

The inscription adds that Jaya-varman V, who had attained *adhirājya* in 890, gave, while he was a *yuvārāja*, the Madhusūdana-grāma to the god Hari installed by Divākarabhaṭṭa.

The third part of the inscription begins with an invocation to Vāgīśvarī and records the installation, by Divākarabhaṭṭa and Indralakṣmī, of the raised arm of an image of Viṣṇu (a *linga* ?) in 892. It also names Vasudeva as having established a Śivaliṅga (probably the one referred to at the beginning of the stele).

The site of Dvijendrapura is obviously represented by the locality where the inscription was found.

The portion of the inscription written in Khmer is divided into two parts, containing respectively 60 and 66 lines. They are, however, very much damaged and mutilated. They contain a long list of precious objects (*dravya*) given to the gods of Dvijendrapura and such proper names as Rājendra-varmadeva, Dvijendrapura, Śrī-Mahendra, Śrī-Dharaṇīndra and Śrī-Rājendrārimathana.

Mention is made of the gifts made by king Jaya-varman to the gods of Dvijendrapura, with a long list of slaves, and also of orders of the king Jayendra-

varman (i.e. Jaya-varman) dated 904, 905 and 906 Śaka. Reference is also made to an order of king Rājendra-varman dated 883 Śaka, making donations of lands to Vidyāśrama at the request of Divākarabhaṭṭa.

TEXT.

Λ

एकोऽपि वह्निपवनाकर्कविसर्पिताभि-

रुद्गीथवर्णरणितस्वरसङ्गताभिः ।

मात्रा ... ..

... .. ॥ १

पातु वो बहुधैकापि ... ..

... .. रसकृद्विश्वनीरधौ ॥ २

वन्दे लोले^१ (?) ... ..

कुशारिशू(लिनः) (केशाद्वीथीश) ... ॥ ३

पायाद् भिन्नरसश् श(म्भु)स् स्थिरयोगोऽपि वो भृशम् ।

गौरीकटाक्षविक्षेपवञ्चितो योऽद्भुत स्मरम् ॥ ४

आसीद् भूपालमौलिस्फुरितमणिशिखारागदिग्धाङ्घ्रिजश्री-

र्वालादित्योऽपि सन्योऽहितकुलकमलाकुञ्चनायैकचन्द्रः ।

सोमाकौण्डिन्यवंशे निखिलगुणनिधिर्दीप्तकीर्त्यातपत्रो

दौर्दण्डद्योतितानिन्दितपुरविलसद्वाज्यलक्ष्मीन्दधानः ॥ ५

सिद्धैरप्सरसाङ्गणैर्द्विजवरैरादित्यवत् किन्नरै-

र्न्नित्यं पादरजोरुणान्तरुचिरैस् सद्भूभृदिन्द्रेन्नतः ।

स्वर्गद्वारपुरोदितोऽपि जगतामैशं पदन्दीपयब्

... लिङ्गशतं विभज्य ... भूतले ॥ ६

(तस्यान्वयो योऽरिरसाष्टशाके

महीधरो विष्णुरिवोज्ज्वलश्रीः) ।

राजेन्द्रवर्मनिपेन्द्र ... ..

... .. ॥ ७

(शौर्य्यङ्केसरिणो बलञ्च मरुतो गाम्भीर्य्यमम्भोनिधेस्
 सौव ... ऐश्वर्य्यमिन्द्रा ... ।
 ... (हरेश् श्रियमलं शक्तिङ्कुमारात् परान्
 त्यागन्दैत्यपतेर्मर्तिं सुरगुरोर्ज्जग्राह यो) ... ॥ ८
 निर्द्गधोऽनङ्गीभूतो (नो) ... ।
 (इतीवाजितमीशं यं कान्त्या धाताधिकं व्यधात्) ॥ ९

(Only a few letters of the following verses are legible)

B

भोगीन्द्रभोगमणिदीधितिदीपिताङ्गम्¹
 कान्तेन्दुधौतकलयाङ्कितकेशवृन्दम् ।
 वन्दे भवं भवहरं भरितं (भवान्या)
 ... भविनां विभूत्यै ॥ १
 महीपतेस्तस्य बभूव पुत्रो ...
 (दिग्गजवन्द्यो) ... ।
 धातेव वण्णाश्रमसद्व्यवस्थां
 कृत्वा ररामेश्वर(मन्त्रमार्गः) ॥ २
 (श्यामो युवा कमलदृक् कमलाङ्किताङ्गिश्)
 ... की ... चक्रचित्चारुकरः कलाढ्यः ।
 (श्रीद्धो गुणी खनवमूर्तिभिराप्तराज्यः
 प्राज्यारिराजविजयी जयवर्मदेवः) ॥ ३
 यो मण्डले ... म ...
 (लब्धोदयो दिक्षु विकीर्णतेजाः) ।
 प्रकामदाता युधि दुर्निर्नीक्ष्यः
 (पूषेव नित्यं विजितारिपक्षः) ॥ ४
 ... यद् विश्वन त्रि ...
 ... वा भानोर्भिशायां शशिनः क्रमात् ...
 ... ... ॥ ५

1. Coedes reads दीपिताङ्गम् ।

याने यस्य बलाक्रान्ता साचला वसुधाचलत् ।
वायुक्षुब्धसमु(द्रोमि) ... तारिव संहतौ ॥ ६

पटुपटहसुमिश्रैर्लाहरीकङ्कसतालैः
करदितिमिलवीणावेणुघण्टामृदङ्गैः ।
पुरवपणवभेरीकाहलानेकशङ्खै-
र्भयमकृत रिपूणां (यस् सदा वा)द्यसंघैः ॥ ७

यात्रामखानलशिखोद्यतधूमकेतो-
रासाद्य यस्य बलिनोऽस्त्र(निपातघा)तम् ।
त्रस्ता विदुद्रुवरशेषरिपुप्रवीरा-
स्त्यक्ताभिमानमदमाशु महीमहाजौ ॥ ८

(दिव्यास्त्र)शिखिना यस्य दग्धं वंरिमहावनम् ।
न रुरोह पुनस्सिक्तं मन्त्रि ... ॥ ९

... सरभसं कृतसिंहनादन्
दुर्व्वारवंरिवरवारणकुम्भकूटे ।
यं राजसिंहमसितीक्ष्णनखप्रहारन्
दृष्ट्वा नराधिपमृगाः प्रययुर्व्वनान्तम् ॥ १०

अरिकरिकुम्भकूटपटु-
पातनविघटितविमौक्तिकेन्निर्दिष्टा ।
सङ्खे^१ यस्यासिलता
विजृम्भिता कालजिह्वेव ॥ ११

चक्रिवन्मुक्तचक्रेण छिन्नारातिशिरोम्बुजैः ।
रणे रत्नालिरुचिरैरन्विता येन दिग्बधूः ॥ १२

छिन्नारिमूर्द्ध^२रुधिरौघविलिप्तधार-
माधारमे .. व्य ... कृपाणम् ।
उत्फुल्लनीरजरजोरुणिताङ्गिपाणि-
र्यस्य स्थिता प्रियतमेव करे जयश्रीः ॥ १३

1. This word also occurs in No. 112, probably for सङ्खेय ।

2. Ins. No. 112 has राज in place of मूर्द्ध ।

विधूतखड्गं गाप्रभयाद्विलम्बिनी-
 म्बिषक्षवक्षःक्षतजारुणां श्रियम् ।
 विलोक्य कीर्तिः कुपितेव दिग्द्रुता
 प्रियापि यस्य प्रययौ न सन्निधिम् ॥ १४

वरनरहरिखड्गं गैर्मन्तमातङ्गसंघं-
 र्विविधशरसमूहैराकुलं सद्विषक्षैः ।
 अशिवरुतशिवाभिर्भीषणं सिंहनादै
 रणवनमदहद् यो दीप्तशस्त्रानलौघैः ॥ १५

द्विद्दन्तिदन्तकषणस्फुरितोर्मिपात-
 मस्त्राभिघातघनगज्जितवीरनीरम् ।
 योऽनेकदुर्गरणसागरमाततार
 शक्तिप्लवं सप्तभिरुद्ध यथैव रामः ॥ १६

भोगीन्द्रश्वासवातस्फुरितविषचयोद्धूतवह्निप्रदिग्धन्
 त्यक्ता भृङ्गीव शुष्कं हरिकजमनिशं नष्टबोधं विशीर्णम् ।
 इद्रे धौताननाब्जे निखिलगुणनिधौ कीर्णसत्कीर्त्तिपत्रे
 स्निग्धे लावण्यरेणौ स्मितमधुनि रराजोज्ज्वला^१ यस्य लक्ष्मीः ॥ १७

कलिकलुषमहाब्धौ धर्मसेतुस्त्रिलोक्या
 मथीतवरभुजङ्गः^२ कीर्त्तिलक्ष्मीनिवासः ।
 विबुधमुनिगणानामाश्रयः कल्पवृक्षः
 क्षितिधर इव विष्णोरास बाहुर्व्यदीयः ॥ १८
 यस्याग्निहोत्रधूमेन दिङ्मुखे शबलीकृते ।
 भीतास्तत्पतयो जग्मुर्व्वनं वनफलाशिनः ॥ १९
 शुभ्रातुलितप्रवरगन्धसुगन्धिताशा
 स्निग्धा विचित्ररचनारचिताङ्गयष्टिः ।
 जित्वा रराज कुसुमास्त्रसमप्रकान्ति-
 माङ्गादयन्त्यवनिमिन्दुकलेव यस्य ॥ २०

1. No 112 has रराजोज्ज्वला ।

2. Read मथित ।

विप्रैर्यः ख्यातवीर्यैरतिपटुरुचिभिर्ध्वस्तपापान्धकारै-
र्व्वदान्तज्ञानसारैस् स्मृतिपथनिरतैर्व्वीतरागैरलुब्धैः ।
धर्म्यैरष्टाङ्गयोगप्रकटितकरणैरर्कमार्गानुयातै-
र्नित्यन् ध्यानामृताद्रैरसकृदभिनुतो वेदवेदाङ्गविद्भिः ॥ २१

भूतेशो भूतशेषो गतविभवभवो भासमानो विमानो
राजा राजेन्द्रक्रान्तो जितविजितरिपुर्म्माधवो माधवाभः ।
... (न्त्रिकस्थो वह ... नध ...) ररणे शक्तियुक्तः परेषा-
मिद्धां लक्ष्मीं विमालां^१ करिकरटतटा ... स्वयं यः ॥ २२

तस्य प्रकीर्णयशसः प्रथितानुजा श्री-
राजेन्द्रव(र्म) ... भू ... या ।
प्रेम्ना^२ द्विजेन्द्रमहिषी निजमातुरर्चाम्
प्रातिष्ठिपत् खनवमूर्त्तिभिरिन्द्रलक्ष्मीः ॥ २३

जामाता भुवनेश्वरस्य सकलक्षोणीन्द्रचूडामणे-
र्लौकाक्रान्तजयश्रियः पृथुयशा राजेन्द्रवर्माभिधेः ।
देवो भट्टदिवाकरो मधुवने संस्थाप्य देवत्रयं
स्यालश् श्रीजयवर्म्मदेवनृपतेर्भद्रेश्वरेऽकल्पयत् ॥ २४

सुवर्णयानादिधनैरुपेतं
विचित्ररत्नाभरणप्रदीप्तम् ।
प्रभूतभूराजतताग्रहेम-
गोदासदासीमहिषाश्वनागम् ॥ २५
भद्रेश्वरेणैव विमिश्रभोग-
ङ्कृत्वादिदेश स्वयमेव देवः ।
षट्खारिका भोजनतण्डुलाना-
न्तदागतेभ्यः(ः) प्रतिवत्सरन्त(त्) ॥ २६

1. No. 112 has विमालां which is probably also the reading here.

2. Read प्रेम्ना ।

... ..
न्दुग्धाब्धिवत् प्रीतिकरं स भूयः ।

श्रमार्तिनाशं विपुल ...

... .. ॥ २७

त्यक्ता कर्मफल( ) विजित्य विषयान् कामादिदुर्गकुला¹-
न्यो ... .. ।

... .. रो मधुवने संस्थाप्य सद्भारतीम्
... .. ॥ २८

(निधाय भूयः) प्रतिमां स विष्णो-
द्विजेन्द्रपुर्यां विधिना विधीन्द्र(ः) ।
प्रियेन्द्रलक्ष्म्या ... द्विजेन्द्रो
द्विजेन्द्रविद्याश्रम(म)मत्र चक्रे ॥ २९

कालिन्दी यत्र रम्या क्रतुभ ... रिज्य ... जैद्विजेन्द्रैष
षट्त्रिंशद्विस् सहस्रैरनुसवनकृतैर्ऋज्यजुस्सामशब्दैः² ।
कृष्णः कृष्णाहिमर्ही दितिजकुलहरः क्रीडितो यत्र बाल्ये
तत्रैवाभूत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टस् सुकीर्तिः ॥ ३०

सुवर्णायानं मधुसूदनाख्य-
ङ्गामङ्क हरो श्रीजयवर्मदेवः ।
द्विजेन्द्रपुर्यां युवराट् दिदेश
वियद्विलाष्टाधिकृताधिराज्यः ॥ ३१

क्रूराश् शठातिलुब्धा ये परधर्मविलोपकाः ।
ते यान्ति पितृभिस् सार्द्धं नरकं मनुरब्रवीत्³ ॥ ३२

स्वधर्मादधिको धर्मः परकीय इति श्रुतिः ।
अतो भवद्भिः पालयोऽयन्निवर्गफलकाङ्क्षिभिः ॥ ३३

1. Read दुर्गकुला ।

2. Read ऋज्यजुस्... ।

3. No. 112 has मम ।

4. No. 112 has रौरवाण्यवम् ।

C

उद्यद्भानुनिभा विभिद्य कमलं खं याति या संहृतौ
 सृष्ट्यर्थं पुनरेति चन्द्ररुचिरा यन्मानसं मानिनी ।
 वण्णैरात्मक ... ... मिता
 सा शक्तिर्मुवनेश्वरो(दय)करी वागीश्वरी पातु वः ॥ १

भूयस् सुरारिमथनोग्रतचित्रबाहु-
 रूपन्त्रिर्गर्गफलदोपलकं प्रियायाः ।
 देवो दिवाकर इह प्रथितं पृथिव्यां
 प्रातिष्ठिपद्मिनवमूर्त्तिभिरिन्द्रलक्ष्म्याः ॥ २

भ ... ... श्रकः ।
 वासुदेवः प्रसन्नात्मा शिवलिङ्गमनिष्ठिपत् ॥ ३

No. 112. PRASAT KOMPHUS INSCRIPTION
 OF JAYA-VARMAN V, Dated 892, 894.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 159). The temple group called Prasat Komphus is situated in the Province of Mlu Prei, about 10 miles to the south of Phnom Sandak (see No. 73). The inscription is engraved on the four faces of a stele in the court of the temples. The first face contains 47 Sanskrit verses. The second face contains 39 lines in Khmer, followed by 5 Sanskrit verses. The third face has 59 lines in Khmer mixed up with 7 Sanskrit verses. There are 47 lines in Khmer on the fourth face. There are thus altogether 59 Sanskrit verses, of which 31 are found in the preceding inscription. The metres of the verses are *Śloka* (24, 11, 12, 15-17, 21, 26, 29, 32, 37, 48-52, 55-59); *Upendravarjā* (43); *Upajāti* (8, 13, 20, 21, 23, 40, 41, 45); *Vamśastha* (34); *Vasantatilaka* (1, 9, 14, 18, 19, 22, 25, 28, 30, 33, 41, 46, 53, 54); *Mālinī* (27, 35, 38); *Śārdūlavikrīḍita* (5, 7, 10, 42, 47); *Sragdharā* (6, 36, 39); *Āryā* (31).

The inscription records the religious foundations of Divākarabhaṭṭa, mentioned in the preceding inscription, in Madhuvana (or Madhukānana), the site of which is evidently now represented by Prasat Komphus. To the gods installed by him in Dvijendrapura and Madhuvana was assigned a common property (*miśrabhoga*). This explains the large number of verses which are common to the inscriptions Nos. 111 and 112.

This inscription, like No. 111, mentions the king Bālāditya of Aninditapura (vv. 6-7), eulogises his descendant king Rājendra-varman (vv. 8-20) and his son Jaya-varman V (vv. 21-40), who became kings respectively in 866 and 890 Śaka, and mentions the religious foundations of the Brāhmaṇa Divākarabhaṭṭa viz. a Viṣṇu-Maheśvara līṅga named Dvijendra (v. 42) and an image of Viṣṇu and a Vidyāśrama (school) in the town of Dvijendrapuri (v. 43). Reference is also made to his religious foundations in Madhuvana (v. 47). His sons, out of devotion to their mother, installed an image of Viṣṇu (v. 45).

Madhuvana was granted by Rājendra-varman and confirmed by king Jaya-varman (v. 55). Its domains are defined (vv. 56-59), and the territories of the gods of Madhuvana and Dvijendrapura are joined together (v. 48). The articles of food prescribed for the divinities are mentioned in vv. 49-50 and the usual imprecations are contained in vv. 51-52.

The Khmer text in the second face contains an order of king Jaya-varman V., dated 894, regarding the lands given to the god of Vrai Gmum (Madhuvana) by Rājendra-varman. It seems to refer to the funeral ceremony of the mother of Rājendra-varman and names a number of dignitaries viz. Añ Śrī Virendra-varman, Mratāñ Śrī Kṣitīndropakalpa, Mratāñ Khloñ Śrī Rājavallabha, Inspector of the Royal bed-chamber, Mratāñ Śrī Nṛpendravīra, Mratāñ Śrī Narendrāyudha, Mratāñ Śrī Jayendravikhyāta, Vāp Vimāla, Inspector of the property of the dead etc. A list of serfs is also given.

The Khmer text in the third face enumerates the orna-

ments of the divinities, *viz.* Dvijendrasvāmī, Śivaliṅga, holy image of the deceased queen-mother, image of the princess Indralakṣmī, Bhagavati, and Śivaliṅga of the north. Then follows a list of cult objects belonging to the temple.

A Sanskrit verse (v. 54) between two portions of Khmer text mentions the gift of palanquins by the king to a number of officials.

The Khmer text on the fourth face enumerates the donations of the deceased queen-mother to the image of Indralakṣmī and other statues. This deceased queen-mother is evidently different from the one referred to above.

TEXT.

(The verses which are identical with those of No. 111 are indicated below by signs of equality).

Vv. 1-4 = A. 1-4

Only a few letters of v. 5 are legible.

Vv. 6-8 = A. 5-7

सामादियोगपरिवर्द्धितदिङ्मुखश्री-

रुच्यत्प्रतापकरमण्डितमण्डलाग्रः ।

पद्मोदया ... ..

... .. ॥ ६

Vv. 10-11 = A. 8-9

यस्य यानबलोद्धूतधूलि ... .. ।

... स्मर्हन् ... स्थो राहुग्रासभयादिव ॥ १२

यदुन्दुभीनामसकृन्निनादै-

घोरै रणे गोगणगोभृदिन्द्राः ।

सन्त्रास .. ..

... .. ॥ १३

... भिन्नहस्तवरवारणकुम्भकूटा-
 द्रक्तस्मृतिप्रचुरकर्हमचर्षिताङ्गः ।
 वैधव्यदो ... ..
 ... .. ॥ १४

धनुर्ज्याघातघोषेण पूरयन्दिङ्मुखानि यः ।
 ववर्ष शरधारौघान् रणे शक्र [इवापरः] ॥ १५
 ... हणानिलोद्धूताश् शास्मलितूलवद् द्विषः ।
 लेभिरे न कचित् स्थानं ध्रमन्तो गहनाम्बरे ॥ १६
 येन शक्तिभिरुग्राभिर्हारिता भू ... .. ।
 ... '... भिरु ... भिरिव संयुगे ॥ १७

दुर्व्वारदन्तिघनकुम्भविदारणोत्थ-
 मुक्ताफलप्रकरदन्तुरतीक्ष्णधारः ।
 ... ..
 ... .. युधि यस्य रराज खड्गः ॥ १८
 मत्तद्विपेन्द्रहरियूथयुते सखड्गे
 भीमे विपक्षगह ... .. ।
 ... ..
 द्याविद् द्विषान्न वनितानयनाम्बुसिक्तः ॥ १९
 यस्याम्बराद्धूमविनिर्गतापि
 कीर्त्तिः प्रकीर्णा ... .. ।

... .. च वृत्ति-
 दृष्टा रजन्यामिव शीतरश्मेः ॥ २०

Vv. 21-23 = B. 2-4

कृच्छ्रेण हरिणा ... .. ।
 ... .. शासनेनेव येन तु ॥ २४
 चन्द्रः क्रमेण सकलो हचिरो रजन्यां
 भानुर्द्दिवाकर ... .. ।
 ... ..
 ... न्ती रराज भुवि यस्य पतिव्रतेव ॥ २५

V. 26-35 = B. 6-15

V. 36 = B. 17

V. 37 = B. 19

V. 38 = B. 18

V. 39 = B. 22

(First two lines of v. 40 are missing)

... शशिकलामिव वर्द्धमानां

गान्दी ... .. ॥ ४०

... .. द्रबुद्धि-

हिंवाकरस् सामविद ... .. ।

... .. रिपुभोगिभोगान्

ममर्ह मन्त्रैः स ... .. ॥ ४१

... ..

यो ... शिवभावनामृतरसस्वादप्रसक्तोऽपि सन् ।

लिङ्ग' विष्णुमहे ... ..

... .. नक्त ... ईशं द्विजेन्द्राद्वयम् ॥ ४२

V. 43 = B. 29

वक्त्रेन्दुविम्बगलितामृतवाहिनी वाक्

प्रह्लादयन्त्यखिल ... .. ।

... .. विलङ्घ्या

यस्यासकृत्स्थितिधरैर्बिधृता शिरोभिः ॥ ४४

तस्यात्मजो धर्मनिधे ... ..

... .. ।

... .. क्षा-

मतिष्ठिपत्'मातुरतीवभक्तः ॥ ४५

वाक्यामृतेन परिधौतकरा धरेन्द्रा

(11. 2-3. missing)

प्रातिष्ठिपत् स्वजननी महसेन्द्रलक्ष्मीः ॥ ४६

V. 47 = B. 24

मिश्रीकृत्य स देवेन मधुकाननवासिना ।
 द्विजेन्द्रपुरदेवे न्व'त्राश्रम( ) पर्य्यकल्पयत् ॥ ४८
 धान्यशतं प्रतिवर्षं कल्पितं मधुकानने ।
 दातव्यं कुलपतिना भृत्यैश्चाश्रमपोषकैः ॥ ४९
 प्रतिमासं ... .. मधुरे मधुकानने ।
 मधूच्छिष्टैकषिण्डश्च विद्याश्रमविभूस्थितः ॥ ५०

Vv. 51-2=B. 32-33

V. 53 = B. 1

शैलेशयाजकपुरोहितकार्य्यमुख्याः
 साध्यापकाश्च गुणदोषदृशो धनेशाः ।
 राज्ञः प्रसादमधुकाननलब्धदोला
 भद्रेश्वरार्चनरता यतयोऽत्र धन्याः ॥ ५४
 दत्तं मधुवनन्देवे श्रीमद्राजेन्द्रवर्मणा ।
 गृहीत्वायवनाच्छेषं भूयश् श्रीजयवर्मणा ॥ ५५
 भूमिराकरोलात् प्राच्यां याम्यां सपर्थसंज्ञितात् ।
 प्रतीच्याश्च स्थलाभङ्गादुदीच्यां भारतीगृहात् ॥ ५६
 आसुरमेस्तथाग्नेय्यां नैऋत्यांस्तीक्ष्णमाह्वयात् ।
 वायव्यामानष्टशशादेशान्यां स्थान्प्रगोपुरात् ॥ ५७
 प्राक् ... खालोविषयेशो दत्तवान् राजशसनात् ।
 भूयो विक्रमविजयो राज्ञः श्रीजयवर्मणः ॥ ५८
 श्रीन्द्रलक्ष्म्यन्वये भूमिमेतां मधुवनानृताम् ।
 राजस्तत्र प्रधानत्वादयाचत दिवाकरः ॥ ५९

No. 112A. TA TRU INSCRIPTION, Dated 900

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV. 370.

Three small pillars were found at the village called Ta Tru in Angkor Thom, about 436 yards to the south of Bayon.

1. Reading doubtful

2. Or समर्थः ।

They all bore inscriptions, of which one is almost wholly illegible and the other two are only partially preserved. These three were believed to have been parts of one and the same inscription, but that is not very likely. The first fragment, containing about 30 lines, began with a Sanskrit verse, of which little remains. The Khmer text that follows contains an order of king Jaya-varmadeva, making donations of lands to Divākarabhaṭṭa. The order of the king was notified to Mratāñ Khloñ (Governor) Glāñ, M. K.¹ Kṣitindravarmān, M. K. Virendrādhipati, M. K. Kavindra-paṇḍita and to M. Śrī Dharanīndropakalpa.

The second fragment, of about 30 lines, begins with a Sanskrit verse in *Sragdharā* metre which closely resembles v. 30 of the Prah Einkosei Ins. (No. 111) and refers to the birth of Divasakarabhaṭṭa on the bank of the holy river Kālindī (Yamunā) in India where Kṛṣṇa spent his childhood. It mentions the figure 1090, but in what connection it is difficult to say.

The Khmer text that follows refers to some donations of Jaya-varman V in 900 Śaka, but it is difficult to understand its connection with the latter part which mentions M. K. Śrī Virendrādhipati and M. Śrī Jayendravikhyāta.

Divasakarabhaṭṭa is evidently another form of the name Divākarabhaṭṭa.

Text of the verse in fragment 2

कालिन्दी यत्र पुण्या प्रवहति ... ..

... .. सहस्राधिकनवतिकृता यत्र सा ... ।

कृष्णः कृष्णाहिमहीं दितिजकुलहरः क्रीडितो बालरूप-

स्तत्रैवाभूत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टः सुकीर्त्तिः ॥ १

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION

Dated 902, 903.

The inscription was noticed by Bergaigne (*JA.* 1882,

1. M—Mratāñ ; K=Khloñ.

Part II, p. 178) and commented upon by Kern (*Verslagen en Mededeelingen de l' Academie d' Amsterdam* IV, iii, 1899). Kern's article is translated into French by Aymonier who also gives a summary of the Khmer portion of the inscription (II, 306).

For locality *cf.* No. 9.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion begins with an invocation to Buddhist Mahāyāna divinities including Lokeśvara and Prajñāpāramitā. (Vv. 1-3). Kern has expounded the philosophy contained in these verses. The inscription then records the installation, in 903 Śaka, of an image of the mother of Buddha by Tribhuvanavajra, whose maternal grandfather, an officer of king Indra-varman, named Śrī, had given a slave named Tirtha to Jagadīśvara (i.e. to a temple of this god). It also mentions the previous installation of an image of Jagadīśvara by the same person and of an image of Lokeśvara by his brother-in-law Somavajra in 903.¹

The Khmer text records that in 902 Śaka, the *ācārya* Tribhuvanavajra, in presence of the members of his family gave some slaves, to god Trailokyavijayāgīśvara. Mention is also made of vessels, cows, buffaloes, rice-fields etc given to the same divinity. The *ācārya* Tribhuvanavajra also installed, along with his younger sister Teñ Vai and his brother-in-law Somavajra, an image of god Trailokyanātha. Conations made to this god by their sons and other chiefs are also referred to.

No. 114. PRASAT CAR INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN V, Dated 901, 916.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II, 386).

Prasat Car is the name of a temple in Siem Rap, about 4 miles north-west of Angkor Thom. The two inscriptions are written in Khmer, and engraved on two walls of the temple. The first inscription records that in 901 Śaka king

1. The two dates, originally read as 907 and 908, have been corrected by Kern

Jaya-varman addressed an order to his Brāhmaṇa *guru* and several high officials called Kamsteñ, to found villages, to estab'ish families and install gods therein ; such as a Śiva-*līṅga*, Parameśvara with the features of the deceased officer Kamsteñ Śrī Rājapati-varman ; two images of Bhagavati with the features of two ladies one of whom appears to have been the grandmother of Kamsteñ Śrī Narapati-varman and of Mratāñ Khloñ (governor) Śrī Jayayuddha varman, one Bhadreśvara, one Nārāyaṇa and one Campeśvara.

The inscription then defines the limits of the lands donated to the pious foundation. Most of these lands had been acquired in various ways by Kamsteñ Śrī Rājapati-varman, in favour of whom the pious foundation is made, and the rest by Kamsteñ Śrī Narapativīra-varman, the principal author of the foundation. The manner in which the latter acquired one of these lands is rather curious. Two of his elephants were killed by Mratāñ Hrjayabhāva for having eaten his paddy, and the latter, not having two elephants to give in return, gave instead a piece of land for the installation of Śiva *līṅga* and the god of *Līṅgapura*.

The inscription records donations of lands and slaves to the various divinities mentioned above by Śrī Narapativīra-varman and Śrī Jayayuddha-varman.

The second inscription contains a royal order dated 916 prescribing the establishment of villages and donation of slaves to Śiva-*līṅga*. The major part of the inscription is damaged, and contains the names of the personages mentioned in the other inscription.

The relationship of the principal personages mentioned in this inscription with king Jaya-varman is explained by the Prasat Khna Inscription (No. 117).

No. 115. PRASAT KOK INSCRIPTION OF JAYA- VARMAN V.

The inscription was noticed by Bergaigne (*JA.* 1882, part II, p. 165) and Aymonier (II. 419). The temple

called Prasat Kok (not Prasat Preah Dak as Bergaigne wrongly called it), is situated about a mile and a quarter to the north-west of the village of Samrong in the Province of Siem Rap.

The inscription begins with an invocation to the Buddhist Tri-ratna (three jewels) viz. Śrī Ghana-ratna, Dharma-ratna and Saṅgha-ratna, and then gives the list of kings from Jaya-varman II to Jaya-varman V. It refers to Jaya-varman IV as the conqueror of Campā and the four corners of the horizon

116. ANGKOR THOM INSCRIPTION

The inscription was edited by Finot in *BEFEO*, XXIX. 343.

It is engraved on a slab of stone found amid the ruins of the Buddhist terrace to the west of the temple of Bayon in Angkor Thom, close to the modern temple of Prah Kok Thlok. Only the upper portion of the inscription has been preserved and even this is very much damaged. The extant part contains 9 Sanskrit verses and a few words of the tenth. These 9 verses contain invocation to five different forms of Viṣṇu, viz. Vāsudeva (1), Trivikrama (2), Padma-nābha (3), Madhudviṣ (4) and Puṇḍarikākṣa (5); and to Śiva (6); Brahmā (7); Lakṣmī (8); and Umā (9).

In 1919 a slab of inscribed stone was found amid the ruins of the temple of Prah Pithu and Coedes has argued with great probability that this was part of the same inscribed stone. This stone contains, then, the concluding part of the inscription, but the central part of the stone which contained the remainder of the inscription is still missing.

The concluding part has also been edited by Finot in *BEFEO*, XXXII 1. It contains eight Sanskrit verses which, like the preceding ten, are all in *Śloka* metre. It records that a high dignitary, who was honoured by the king by the gift of palanquin and other objects of gold,

installed an image called Puṇḍarikākṣa (v. 14), presumably on the Yaśodhara *parvata* (v. 5). The fact that eight other deities are invoked at the beginning probably shows that the author of the inscription constructed altogether nine temples for nine gods, and used a record of dedication which was common to all, save the single verse (v. 14) which particularly referred to the god in whose temple it was placed. These nine temples were probably small temples round the central shrine on Mount Bakhen which is now generally regarded as Yaśodhara-*parvata*.

TEXT.

(First part)

पान्तु वो वासुदेवस्य पादपङ्कजपांसवः ।

भुवनत्रितयोत्पत्तिस्थितिसंहारहेतवः ॥ १

वन्दे त्रिविक्रमं येन त्रैलोक्यन्तत् स्थितान्वितम् ।

ममेदन्न परस्येति स्वपदैस्त्रिभिरङ्कितम् ॥ २

नमोऽस्तु पद्मनाभाय सर्वसर्गसिद्ध्यया ।

निजनाभ्युद्भवाम्भोजप्रा(दु)भूतम्बुयम्भुवे ॥ ३

नमोऽस्तु योगि(हृ)त्पद्म ... वे नि मधुद्विषे ।

सुरासुरशिरश्चुम्बि(पदपङ्क)जरेणवे ॥ ४

वन्दे श्रीपुण्डरीकाक्ष ... .. इम् ।

क्षितां भुवमिवोद्धत्तुं (श्री)यशोधरपर्वते ॥ ५

नमश् शिवाय यत्स्कन्धो भस्मशुभ्रो ज्वलज्जटः ।

शारदाम्भोदभक्ताङ्गस् स्वर्णमूर्द्धाद्रिराडिव ॥ ६

वन्दे पितामहं साम्यात् स्मितास्याब्जचतुष्टयम् ।

चतु(र्दिक्) ... .. गतां समं वक्तुमिवाशिषम् ॥ ७

... .. विष्णोरमृताद्रां पुनातु वः ।

... .. न्ति श्रान्तस्याङ्गादनादिव ॥ ८

... .. ता रुद्र दिव्यदेहाद्धहारिणी ।
 ... .. (दर्शना)वाप्तिमिच्छन्तीव निरन्तरम् ॥ ६
 ... .. स्र सान्ति ... दिव्यदर्शनाः ॥ १० .

(Concluding portion)

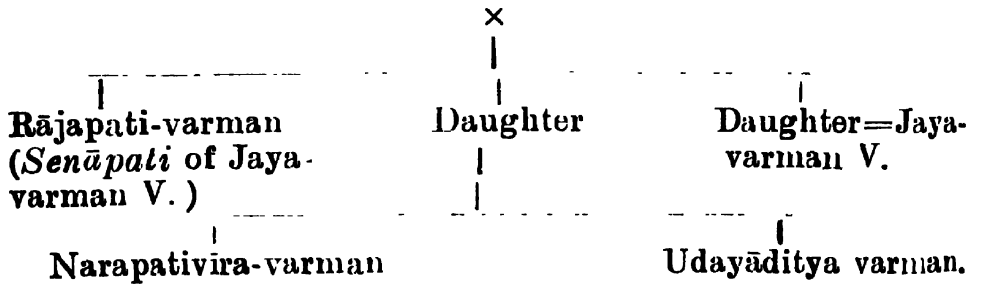
मन्त्री मन्त्रादिकृत्येषु [शा]स्ता शास्त्र[वि]दर्शने ।
 यो बभूव विभुर्भुतुर्भृत्यस् सर्व्वमुखार्पणे ॥ ११
 सरागश्रीरतिश्रान्तः कान्तो मेऽग्रमितीव यम् ।
 अनीप्यां शास्त्रपीयूषमपाययत भारती ॥ १२
 हेमदोलाकरङ्कासिभृङ्गारामत्रमेखलाः ।
 मयूरच्छत्रमन्यांश्च भोगान् भुतु रवाप यः ॥ १३
 विष्णुं श्रीपुण्डरीकाक्षनामानं नमतां मुदं ।
 ... आदस्थापितात्मीयभक्तिस्र स प्रत्यतिष्ठिपत् ॥ १४
 स[चो]वाचेति तां वाचं वाचस्पतिविचक्षणः ।
 आचारचतुरश्वारुचरिताचरणान्युतः ॥ १५
 अत्र श्री[पु]ण्डरीकाक्षो रक्ष्यतान्धर्मकाङ्क्षिभिः ।
 धर्मेण रक्ष्यते रक्षन्निति सत्यं बिचिन्त्यताम् ॥ १६
 ये हरन्ति हरेरत्र किञ्चिद्दासादिकल्पितम् ।
 अबोच्यादिषु [प]च्यन्ते ते यावच्चन्द्रभास्करो ॥ १७
 [रक्षन्ति ये सदा] तस्य तदेव सुकृतार्थिनः ।
 ... .. सन्तस्ते वैष्णवे पदे ॥ १८

No. 117. PRASAT KHNA INSCRIPTIONS OF
 UDAYĀDITYA-VARMAN.

The inscriptions were edited in *BEFEO*, XI. 400.
 Prasat Khna is the name of a temple in the Mlu Prei
 District. The first inscription, dated 923, contains 11

Sanskrit verses, the metre being *Śārdūlavikrīḍita* (1, 3, 5, 6, 9, 11), *Visantatīlaka* (2), *Sragdharā* (4, 7), *Āryā* (8) and *Upajāti* (10).

The first three verses are very much damaged, but enough remains to show that they contained an invocation to Viṣṇu. The inscription records the installation of a golden image of Viṣṇu by Narapati-varman, the elder brother and general of king Udayāditya-varman. It gives the date of his accession as 923 Śaka and describes the valour of his brother in a way which indicates that the king owed his throne to the military campaigns of Narapati-varman. The inscription also supplies a genealogy "of the royal family of Śreṣṭhapura" which may be represented as follows :

Rājapati-varman and Narapati-varman are also mentioned in Prasat Car inscription (No. 114),

In many temples at Kambuja one or two small buildings are found just outside, and to the east of, the innermost enclosure, symmetrically placed to the north and south of the axis of the shrine. When there is only a single building it is invariably on the south. Generally these buildings are called either the treasure-house or the library. The small building, in the south-east corner of the temple Prasat Khna, bears an inscription. Though mutilated, enough remains of it to show that it was a library. This record therefore justifies us in regarding these small buildings within the enclosure of a sanctuary as libraries rather than treasure-houses. The two inscriptions at Prasat Khna may be referred to as A and B.

TEXT.

A

येनैकेन वितन्वता तनुभृतामात्मान्तराण्यात्मना
 भिन्नाजन्त ... .. ।
 नानाकारविकाररूपमखिलमस्वीकृतन्तस्वत-
 स्तं वन्दे हरिं ... .. ॥ १

येनारविन्दनिलयन्निजनाभिपद्मं
 यो ... .. ।
 व्याख्यायते निज ... रमाधिपत्य-
 न्नारायणन् ... .. ॥ २

यस्यात्मेन्दुनभो ... .. नलक्ष्मीत्यम्बुतीक्ष्णाक्षुभि-
 प्राङ्माभिस्तनुभि ... .. ।
 निर्मूर्त्तित्वमुदीरयन्ति मु ... वशो नास्पद-
 भिर्वाणाभ्युदयादिकारण ... .. ॥ ३

आसीदासिन्धुसन्धेस् स्फुरितशरकरो निर्जितारातिवर्गो
 राजेन्द्रः कम्बुजेन्द्रान्वयगण ... .. ।
 श्रीमान् यस्त्रिद्विरन्ध्रैर्वरणिभृदुदयादित्यवर्माग्यकर्मा
 दोभ्यामुर्वीमसह्यामहिपति ... .. ॥ ४

वर्मान्तं युधि नाम विभ्रदजितः श्रीराजपत्यादि यस्
 सेनानीर्जयवर्मणोऽवनिभृता पत्युः सुपत्नी च या ।
 मातुः श्रेष्ठपुरेश्वरान्वयभुवो यस्याग्रजः सोऽनुजा
 सा सोदर्यतयाभषट्पदयशस्त्यागादिभिः सद्गुणैः ॥ ५

योद्धे युद्धसमुद्धताय रिपवे दिव्यं सदिव्याङ्गन-
 न्दाता लोकमिहोदयमतिष्ठते योऽरण्यमाजेर्दुते ।
 च्छतुर्धरणीधरस्य धरणीमम्भोधिमग्रां पुरा
 लीळां लिप्सुरिबोद्धार पतितान्तां विप्लवाब्धौ पुनः ॥ ६

कामन्दगध्वा तदङ्गद्युतिनिखिलधनान्यात्मसात्कृत्य गात्रे
 कीर्त्तिभूतार्द्धचन्द्रो¹रिपुजनभयकृतकालकूटाग्रघवीर्यः ।
 गङ्गाभ्रः सुप्रसादो युगनयनभवद्वह्निजेजानुजातश्²
 शर्वो सावीश्वरो यः सकलगुणनिधिः साम्बुधि क्षमामरक्षत् ॥ ७
 तस्याग्रजो धृतासीर्यु³धि³ वैरिगणैरुदीरितोऽन्ताग्निः ।
 गुणगणमणिनीरनिधिश्च श्रीनरपतिवीरवर्मा यः ॥ ८
 प्रेङ्खद्⁴खड्गं गभृतानुजेन जयिना यस्तेन युद्धे युतो
 दुर्द्धर्पोऽरिगणंरिवामरपतिः श्रोजानिना सा(शौ ?)रिणा ।
 यत्कारुण्यसुवृष्टिद्वष्टदयान्येतानि शुष्कान्यपि
 प्रारूढानि पुनः फलन्ति च जगत्सस्यानि भान्ता आयुगात् ॥ ९

विद्याश्चतस्रश्चतुरस्य यस्य
 रुचिप्रकाशेन कृतप्रकर्षाः ।
 विवृद्धिमीयुज्जगतां समृद्धं
 पूर्णोडुपस्येव पयोधिमालाः ॥ १०

तस्मिन् धर्मनिधौ पयोधिरशनां क्षेणीं प्रदायानुजे
 कान्ताग्निस्पृहधीर्युवापि स वशी बद्धासिधाराव्रतः ।
 सन्नक्तिर्हरये हरिक्कलिजितं हैमं स्वमूर्त्तिं परां
 प्रादादुत्सवयायिनं सुरचितन्तन्तारताक्षर्यस्थितम् ॥ ११

13

... .. जल इवांशुमान् ।
 भेदाभेदात्मने तस्मै परमेशाय नो नमः ॥ १

... .. यनान्तर्वासितञ्जगति ।
 कल्पान्ते कालवह्न्यर्चिर्बिजदाहभयादिव ॥ २

... .. वा करौ ।
 व्यञ्जितौ निजयोगद्विज्ज्योतिःपुञ्जोद्गमाविव ॥ ३

1. Read कीर्त्तिभूता० ।

2. Read तेजोऽनुजातश् ।

3. Read धृतासि० ।

4. Read प्रेङ्खत् ।

वन्दे वागीश्वरी ... .. जम् ।

नम्रामरेन्द्रमूर्द्धन्यमाणिक्यासञ्जनादिव ॥ ४

श्रीमन्तः कम्बुजेन्द्रा ... .. ।

तेजःकान्तिकलाकोर्त्तिकाम्भीर्यादिविभूषणाः ॥ ५

राजेन्द्रः श्रीयशोवर्मा हर्षवर्मा महोज्ज्वलः ।

श्रीशानवर्मा ततः श्रीजयवर्मा महायशः ॥ ६

श्रीहर्षवर्मा नृपति ... .. था ।

राजेन्द्रवर्मा ... सु ... यशस्वी जयिनां वरः ॥ ७

क्रियावद्गुणवद्गेषां म ... .. ।

... .. क्षया ... .. लक्षणं ॥ ८

रुषा कामारिनिर्दग्धात् कामात् कान्ति ... .. ।

... .. येपामिव ... मृते ॥ ९

... .. पादः सुखं सुप्तः पादपोटे हिरण्मये ।

त ... .. छमलिभुजाम ... .. ॥ १०

... सन्तं वीक्ष्य यलक्ष्मीं सप्तशृङ्गेषु वलभाम् ।

तत्स्पृष्टिनी ... .. ॥ ११

न वक्तुं वाक्पतिर्यं माम ... .. गुणान् ।

शब्दराशीन् प्रतिपदं केस ... .. ॥ १२

... .. नोत्तेजयामास धोनिधिः ।

यो धौम्य इव पाण्डूनां रघूणामिव वारुणिः ॥ १३

... .. अवर्तसकः ।

वाग्गङ्गापावितजगन्महेश्वर इवापरः ॥ १४

मूर्द्धाभिषेकमापन्नं ... .. ।

... .. उक्तौ यमन्वमाहयद् गुरुः ॥ १५

अष्टाविंशतिधा शैवी पञ्चधाध्यात्मनै ... ।

... .. स्य कमले स्थिता ॥ १६

भ्रमित्वा मतिमन्थाद्रिमुद्धृत्यार्थरसामृतम् ।

य ... .. विबुधान् ॥ १७

गुणान्तरज्ञः सुमहान् सत्कार्यारम्भभास्वरः ।

विवेकी योऽपि धी ... .. ॥ १८

... .. नेकप्रबन्धममलं यशः ।

क्षेत्रज्ञतत्त्ववद् यस्य भुवनेषु प्रसारितम् ॥ १९

... .. येषु च ।

राजाज्ञा मुनिवृन्देषु समं योगेषु धारणा ॥ २०

स्वभावो यस्य ... ..

... .. क्षमालाथैः पञ्चाद्राजा तु पूजकः ॥ २१

हिरण्यरुचिना तेन ... ..

... .. ज्ञान (?) कुतोऽयं पुस्तकाश्रमः ॥ २२

अध्यापकाध्येतृहितैः ... ..

... .. सर्वाणां शास्त्राणां शस्तबुद्धिना ॥ २३

सरस्वती पदज ... ..

... .. रुद्धयश्च तैरेव हवये हारिकर्मणे ॥ २४

इदं ... .. विफलं यद्दानघाः ।

... .. बर्मिन्तावप्रहशोषि ... .. न्वितम् ॥ २५

No. 118. PRASAT THOM INSCRIPTION OF UDAYĀ- DITYA-VARMAN, Dated 923

The inscription was edited by Coedes in *IC*, 50. Prasat-Thom is the name of a temple in Koh Ker. (*cf.* No. 80),

The inscription is written in Khmer and records the order of king Udayāditya-varman to Mratāñ Khloñ Śrī Prthivīnarendra and Mratāñ Steñ Śrī Virendrārimathana to engrave on a pillar the royal ordinance exempting the slaves of the temples of Ohok Gargyar from the (duty of corvée ?) so that they may exclusively serve the gods.

No. 119. THE SAMBAUR INSCRIPTION

Dated 923

The inscription was noticed by Aymonier (I. 307).

It is engraved on the walls of a temple about two miles from the village of Sambaur (Śambhupura) in the province of the same name. It is written in Khmer and may be summarised as follows : -

In 923 Śaka (=1001 A. D.) Vāp Dirgha Hor, guardian of the god at Śambhupura, received a royal order to the following effect :—

In old days Kamsten (probably princes) named Śrī Anantyaśiva, Śrī Jayonnatha, Śrī Dhūtarāśi and Śrī Bhagavan Ukṛṣṇa—all relations of His Majesty Paramesvara (*ie.* king Jaya-varman II)—were the servants of the god of Śambhupura and were reborn in him (*ie.* were united to him after death).

These four dignitaries had erected the temples, installed the images of divinities, founded the village, and endowed lands and slaves which were managed by the family of Dirgha Hor.

His Majesty the king, who is gone to Śivapada (*ie.* Jaya-varman IV), ordered the payment for the ransom of slaves and Dirgha Hor has received the royal order for their manumission. This order must be respected.

The meaning of the last part is rather obscure, and one would like to know why the royal order of manumission issued by Jaya-varman IV, who died about 942 A. D., was given effect to only in 1001 A. D.

The chief interest of the inscription lies in the fact that it helps us definitely to locate the old town of Śambhupura in the modern village of that name.

No. 120. ROBAU ROMAS INSCRIPTION OF SŪRYA-
VARMAN, Dated 923

This inscription was noticed, along with a few other short records of Sūrya-varman, in *BEEFO*, XXXIV. 422 ff. Robau Romas is in the Province of Kompon Svay. The inscription records the donation, by Someśvarapaṇḍita, of a piece of land which he had obtained by the favour of king Sūrya-varman.

The other inscriptions are :—

120 A. Prasat Trapan Run (Kompon Svay) Inscription of Sūrya-varman dated 924 (or 934).

120 B. Tuol Ta Pec (Kompon Thom) Inscription refers to a war of 9 years by Sūrya-varman who became king in 924 Śaka. It gives the history of a family of royal officials since the time of Jaya-varman II (*BEEFO*, XXXIV, 427 ; XXXV, 493).

120 C. Bos Prah Nan (Choeung Prei) Inscription of Sūrya-varman dated 924 (also noticed by Aymonier, I. 328) records that Bhadresvarāśrama, founded by the king for the gods Liṅgapura and Liṅgasādhana, was consecrated by Śrī Prathivindra Paṇḍita of the country of Ramani. Donations made to the gods and the *ācāryas* living in the monastery are mentioned and reference is made to Vijayendra-varman, the deceased *guru* (preceptor) of the king, and Samarādhipati-varman, the hereditary governor of Bhavapura. Installation of an image of the deified king Jaya-varman II is also mentioned.

No. 121. STUN CRAP INSCRIPTION OF JAYAVIRA-
VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed in *BEEFO*, XXXI. 620

It is engraved on a stele found in the village of Stun Crap in the Province of Battambang. The stele is decorated by a bas-relief representing a person seated on an ox, holding a club in his left hand.

The inscription, written in Khmer, records that in Śaka 925 Vāp Brahmaputra made a petition to king Śrī Jayavīra-varman regarding an endowment made by his ancestor named Paṇḍitāṅkura Ācārya Dharmādhipati, in the reign of a king whose name is lost but who was earlier than Yaśo varman (as his name Paramaśivaloka appears a few lines later). The king ordered a judicial inquiry (*vyavahāra*) to be made by the officer in charge of Malyan (which was evidently in this locality).

The figure sculptured probably represents Yama, the symbol of justice.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 379). Tuol Prasat is situated in the Province of Kompon Svay.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer and records a decision made in 925 by king Jayavīra-varman in favour of Vap Sah. The landed properties purchased by the ancestors of Vap Sah (of which details are given) were claimed by others and the matter was referred to the king by Vap Sah. The case was decided by Śrī Pṛthivīndra Paṇḍita, the chief justice, and other judges of the tribunal who reported their decision to the king who was at that time in the royal palace with four holy gates in the sacred town of Śrī Jayendranagarī.

No. 123. PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 900.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXXVII. 383. For locality cf. No. 58.

The inscription, written in Khmer, in Temple A, records two endowments, made evidently in quick succession. The latter is dated 900 Śaka (978 A. D.). The first is a list of slaves offered to god of Śvetadvīpa by a lady (who held some

office in the Royal Palace and was the mother of Khloñ Vala Travāñ Vrahmaṇa) and some members of her family (cf. No. 125).

Reference is made to some constructional work being done at Hemaśṛṅgagiri and at the holy palace of Śrī Jaya-varman V who is mentioned a few lines later. Jayendranagarī and its palace of four gates are mentioned in the preceding inscription (No. 122) The palace, also mentioned in Nos. 125 and 131, undoubtedly denotes the Royal Palace of Angkor Thom. Evidently Angkor Thom, the capital city, was then known as Jayendranagarī.

No. 124. PRASAT KOK PO INSCRIPTION

Dated 906.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXXVII, 393. For locality see No. 58. This inscription, in Temple B, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains three verses in *Śārdūlavikrūṭita* metre. As there is no invocation it may be regarded as an addition to the inscription No. 58 which is engraved immediately above. The first two verses refer to the endowments of a person named Viṣṇuvara, also called Prthivindra Paṇḍita. His mother's mother was the sister's daughter of Prthivindra Paṇḍita Śrīnivāsakavi mentioned in No. 58, and his mother's father is called Śriddha (fortunate, prosperous?). He made some endowments, to Viṣṇu installed in the temple at Śvetadvīpa by his ancestor, Prthivindra Paṇḍita, and himself installed an image of Viṣṇu, called after him Viṣṇuvara, and built with his own features, at Vṛṇḍavana. To these gods he gave the villages Śaurigrāma and Karamvapura. He also arranged that the Viṣṇu of Śvetadvīpa should participate in the revenues of Śrī Campesvara. Further he secured a royal order that his descendants in the mother's line should alone be in charge of the four temples of Viṣṇu, which evidently refer to the four temples of the Prasat kok Po group.

The Khmer text contains an order of king Jaya varman V, dated 906 Śaka, confirming the union of the temples of Śrī Campeśvara and Śvetadvīpa as well as the privileges accorded at the request of Viṣṇuvara, *viz.* exemption of the villages granted from all requisitions made by the Khloñ of Vnam Puran or the people of Puran.

TEXT.

श्वेतद्वीपपदे स्वमातृजननीसन्मातुलेनार्पित-
 न्द्रौहित्रः पृथिवीन्द्रपण्डित इति श्रीद्धस्य तत्संज्ञिता ।
 विष्णुं विष्णुवरं स्वयञ्च निहितं वृण्ढावने वर्द्धय-
 च्छौरिग्रामपुरीकरम्बपुरयोः पूजावितानश्रिया ॥ १

श्रीचम्पेश्वरशौरिणा भगवता भक्तिप्रभासाण्णवो-
 दामोदीर्णविकीर्णकीर्त्तिशरदिन्दूझासिनाशामुखः ।
 मिश्रीभावितभोगसम्पदममुं विष्णुं स सर्व्वं वरो
 विद्वान् विष्णुवराख्या कथितया ख्यातोऽकरोद् वैष्णवः ॥ २

ये वंश्या मम मातृतश् शुभधियस् सं(भा)विनो भूपते-
 राचार्य्या वरिवस्यया प्रथितया युक्ताः प्रमाणीकृताः ।
 सर्व्वे स्थानचतुष्टयं भगवतो विष्णोरिदं पान्तु ते
 नान्याधीतमिति क्षितीन्द्रवचनात् सोऽकल्पयत् कल्पयित् ॥ ३

No. 125. PRASAT KOK PO INSCRIPTIONS, Dated 926.

These inscriptions were edited in *BEFEO*, XXXVII, 396. For locality cf. No. 58.

This group of inscriptions consist of two (A, B) in Sanskrit and three (C, D, E) in Khmer. They all refer to donations made in favour of the god of Śvetadvīpa by a person named Nārāyaṇa, called in the Khmer text Khloñ vala Travāñ Vrāhmaṇa (cf. No. 123).

The first sixteen verses in A and B are almost identical with slight variations. After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-8), they refer to king Jaya-varman V who ascended the throne

in 890 Śaka (vv. 4-6). They next refer to the donor Nārāyana, *bālāparicāraka*, who founded the *āśrama* of Sankrāntapada (v. 9) and made various endowments to it (vv. 10, 12, 13-16). He installed a Nandin and a Mahākāla at the gate of a temple of Viṣṇu (v. 11). The rest of the Sanskrit text contains invocation and details of the endowments. These endowments were made, according to the Khmer text, in 901 Śaka.

The Khmer inscription mentions other donations in 926 Śaka. It refers to constructional work at Hemaṣṛṅgagiri and at the sacred palace Yaśovati. Mention is also made of the palace Abhiramyavati. It gives very interesting details of the procedure for the sale of lands and mentions a number of high officials, as the following extract shows.

In 901 Śaka Khloñ vala Travān Vrahmaṇa, in the service of the boys (corresponding to Sanskrit *bāla-paricāraka*), purchased the land called Ārāma from Vāp Vis, inspector of the royal gardens, and Vāp Mau, an official of the royal gardens, during the reign of Jaya-varmadeva when work was going on at the holy Hemaṣṛṅgagiri and at the holy palace Yaśovati. The price consisted of vessels and clothes (of which details are given). Vāp Mau and Vāp Vis sold the land in order to acquire the precious objects for the royal service.

Travān Vrahmaṇa made a request on the subject of the proprietary right in the land. Notification was issued to Mra-tāñ Pṛthivindra Paṇḍita, inspector of qualities and defects (*guṇadoṣadarśi*), and to the assembly to summon Vāp Mau and Vāp Vis who had sold the land. Full powers were given to Pṛthivindra Paṇḍita, who entrusted the execution of the royal order to Bāladeva, inspector of wages (?) of Dramvañ, Vāp Paramārmānandana, chief judicial officer (*vyavahārādhikāri*) of Calmvañ, Vāp Mau, superintendent of the court of justice (*dharmādhikaraṇapāla*), Vāp Pit, inspector of the property of the gods (*amṛtakadhana*), Vāp Dharmācārya, inspector of the bailiffs of the third class, and ordered them

to delimit the land called Ārāma and to call the nobles (*puruṣa-pradhāna*), the elders (*grāma-vṛddha*), and the dignitaries of the four regions in the neighbourhood for assistance in fixing the boundary and putting the land in possession of Travāṇ Vṛāhmaṇa.

Vāp Mau and Vāp Vis guided them in delimiting this land in the presence of the nobles of Śvetadvīpa and the principal officials *viz.* Loṇ Yudhiṣṭhira Guhe (?), Loṇ Śrī Travāṇ Kanloṇ, in the service of the royal gate (*rājadvāra*), Loṇ Nārāya....., Loṇ Kertthi, at the service of the gods (*devapariṣāra*), Vāp Amṛta, Vāp Āja, Vāp Śinanda, Vāp Rau of Bhagavadvīpa, Loṇ Brahmaguṇa, *purohita* (priest) of the country.....In the presence of these notable personages they placed the boundary on the east, west, north and south. The royal order giving this land to Travāṇ Vṛāhmaṇa was notified. Travāṇ Vṛāhmaṇa struck the drum round this land under the eyes of these persons, consecrated it for divine service, and called it Kṣetrasaṅkrānta.

In 926 Śaka Travāṇ Vṛāhmaṇa purchased lands from various persons (named). He appeared before the assembly along with Steṇ Añ Vidyāśrama, chief *ācārya* and President of the court, Mratāṇ Kavindra Paṇḍita, President of the court, Mratāṇ Jayendra Paṇḍita inspector of qualities and defects, Mratāṇ Pṛthivindra Paṇḍita, reciter of Dharmaśāstra, Mratāṇ Rājopakalpa, reciter of Dharmaśāstra, Mratāṇ Khloṇ Nṛpatindrādityā, inspector of boys of the country of Thpvaṇ Rmāṇ, and Vāp Dharmācārya, inspector of bailiffs of the third class. A procedure similar to the one described above was then followed.

TEXT.

A

Metre. *Śloka* (1-3, 6, 8-15, 17, 18, 20, 21) ; *Upajāti* (7) ; *Vasantatilaka* (4, 5) ; *Pṛthvī* (22) ; *Śardūlavikṛlita* (16) ; *Sragdharā* (19).

नमश्चतुर्भुजायास्तु चतुर्द्धाविष्कृतात्मने ।

निस्त्रैगुण्यगुणायापि चतुस्त्रैगुण्यधारिणे ॥ १

वन्दे त्रिविक्रमं यस्य कौस्तुभो भाति वक्षसि ।

त्रैलोक्योत्कृष्टवेगेन लग्नवानिव भास्करः ॥ २

विष्णुन्नमत यस्योर्द्धं शङ्खचक्रधरो करो ।

राहोर्भेत्तुरिव प्रासभयादर्कन्दुसंश्रितौ ॥ ३

श्रीकम्बुजेन्द्रधरणीधरवंशकेतु-

र्यो धूमकेतुररिराजगणे गुणाढ्यः ।

राजेन्द्रवर्मनृपतेस्तनयो नयाग्रथः

श्रीद्धो बभूव नृपतिर्जयवर्मदेवः ॥ ४

पादारविन्दशरणागतकामकान्ता

सोरोनिपीडनविलापमनुग्रहीत्रा ।

मन्ये स्मरोऽपर इव स्मरवैरिणा य-

श्चक्रे रतेरतिमुदेऽधिकमुन्दराङ्गः ॥ ५

वियद्विलाष्टसाम्राज्यभुजो भुजजितद्विषः ।

भृत्यस्तस्य सदाचारचारुणारायणाह्वयः ॥ ६

नागयणास्याङ्घ्रियुगारविन्द-

संसक्तचित्तभ्रमरप्रचारः ।

यो धर्मकामार्थविचक्षणोऽपि

विचक्षणैर्धार्मिक एव दृष्टः ॥ ७

स्वकीयबन्धुमूलस्थो यो बालपरिचारकः ।

उदितदितवंशोद्यन् मातापितृमहोदयः ॥ ८

चकार चक्रिसौभक्त्या संक्रान्तपदमाश्रमम् ।

दासीदासहिरण्यादि धनैरापूरयन् सः ॥ ९

द्विप्रस्थं तदा शुच्यन्नं दातव्यं प्रतिवासरम् ।

त्रिप्रस्थदेवयज्ञश्च चक्रिणे सोऽप्यकल्पयत् ॥ १०

नन्दनं श्रीमहाकालं द्वास्स्थं विष्णोर्विधाय सः ।

द्विप्रस्थमन्वहन्ताभ्यां यज्ञन्देयमकल्पयत् ॥ ११

मासि मासि स संक्रान्ते देयं द्रोणकतण्डुलम् ।

धान्यादिप्रस्थमेकैकपञ्चयज्ञमकल्पयत् ॥ १२

चतुश्शतकमेकैकं दानव्यं प्रतिवत्सरम् ।

याजकाभ्यां सकारिभ्यां दक्षिणां सोऽप्यकल्पयत् ॥ १३

यत्सेत्त्वन्तस्थितक्षेत्रं यज्ञार्थं प्रतिवासरम् ।

क्षेत्रसंक्रान्तकं यत्तु संक्रान्ते कल्पयच्च सः ॥ १४

प्रतिग्रहं सभृङ्गारं ताम्रं सर्व्वञ्चतुष्टयं ।

प्रदाय पादमूलायक्षेत्रं सेत्त्वन्तमाददे ॥ १५

राजारामनराधिकारपुरुषो भौसंज्ञकः संज्ञतो

विस्संज्ञेन कृतज्ञतां विदधता भूपालकार्य्ये कृते ।

भृङ्गारद्वितयं प्रणिग्रहयुतं ताम्रं महद्भाजनं

गृह्णंस्तस्य धनानि संप्रतिददौ तं क्षेत्रसंक्रान्तकम् ॥ १६

पुरोहितस् सबन्धुश्च धार्म्मिको याजकोत्तमः ।

ते पालयन्तु तत्पुण्यं स्वपुण्यमिव संयताः ॥ १७

नैवाश्रमस्य ये दासा नियोक्तव्याः कदाचन ।

राजकार्य्येऽन्यकार्य्ये च यत्ते कुर्व्वन्तु कल्पितं ॥ १८

ताम्रं भृङ्गारमेकं दशय ... ..

सीमार्हं दारुदासं दशकपृथुतराशं शर्कराजाशं शिलाश्र ।

दत्त्वा मूल्यानि संज्ञान् ... दू—ध—भिनुत— —ब्राह्मणान् तां शिवान्याम्

तं—ईशे स लब्ध्वा व्यतरदिह हरौ अन्समाख्यां सपुत्राम् ॥ १९

अन्येपि दासाः कृतास्ते तेनान्य ... चान्यतः ।

भक्त्या दत्तास् सुमतिना विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २०

ये पुत्रपौत्राः पर्व्व ... भगिन्यस्तस्य भाविनः ।

तदधीनमिदं सर्व्वं पालितं धर्म्मतो हरौ ॥ २१

चतुर्मुं खचतुर्भुजेश्वरपद ... आग्रन्त ...

स्वधर्म्ममिव धर्म्ममत्र परिपालयन्त्येव ये ।

न तारयति पाञ्चजन्यमपि ताञ्चिरेणोद्धमन्

हरिर्निखिलरौरवादि नरकाद् वि ... न ... ॥ २२

B

Metre. *Śloka* (1-3, 6, 8-15, 17-19, 22-28) ; *Upajāti* (7, 21) ; *Vasantatilaka* (4, 5, 20) ; *Pṛthvī* (29) ; *Śārdūlavikṛdita* (16).

Verses 1-9, same as in A.

चतुःप्रस्थ ... शुच्यन्नं दानव्यं प्रतिवासरम् ।
त्रिप्रस्थदेवयज्ञश्च चक्रिणे सोऽप्यकल्पयत् ॥ १०

Verses 11-16, same as in A.

ज्जेनामसंज्ञतेनैव हृत्वा ताम्रं सधान्यकं ।
दत्ताभूमिरियं संस्था स्थलाप्रवचे संज्ञते ॥ १७

Verse 18, same as v. 20 in A

Verse 19, same as v. 21 in A

सर्वपादस् स्मरति यय न केबलायाः
हन्तुश् श्रिय ... इवुधन्तपदश्च दातुः ।
नारायणन्नमत तं विबुधारिराशि-
जेतारमिन्द्रविभवाय सुरासुगजौ ॥ २०

नारायणे प्यन्यपपुध्यहृष्टो
नारायणोत्कण्ठ इवाम्बरीपः ।
नारायणात्मापि विविच्य विश्व-
नारायणाख्योऽभवदिद्वीर्य्यः ॥ २१

रैरूप्यवस्त्रभृङ्गारं क्षेत्रं क्रीतं शिवाध्वके ।
नागशर्मयुतात्तेन श्रीनिवासाक्षिदन्वितः ॥ २२
देवारिज्जकं क्षेत्रं ह्य्याख्यं द्रुङ्गसंज्ञकम् ।
नगरीमार्गं एवास्या भुवः प्रच्यादितोऽवधिः ॥ २३
सर्वकालकृमिक्षेत्रं पष्टिव्यामोरसापि सः ।
जनोद्भक्षेत्रं शतस्वार्य्यर्हवीजस्थापनमन्वदात् ॥ २४

1. Coedes reads दात्ता, but the first letter is very different from दा in दासा in the next line.
2. Read प्राक्या ।

श्रीनिवासादितो लब्ध्वा श्रीनिवासे महीमिमाम् ।
 सोऽदाद् द ... निशुद्धात्मा श्वेतद्वीपमहास्पदे¹ ॥ २५
 संक्रान्तकल्पनासिद्धेय क्षेत्रसंक्रान्तसंज्ञिता ।
 सवर्वा भूमिर्धनैः क्रीतादायि तेनासुरागये ॥ २६

V. 27, same as v. 17 in A.

स्थलाप्रवचभारामे सेतुपादे शिवाध्वके ।
 ज्नेह्क्षेत्र सर्व्वदाक्षेत्रे आयत्ताश्चाश्रमे भुवः ॥ २८

V. 29, same as v. 22 in A.

No. 126. PRAH KO INSCRIPTION OF JAYAVIRA-
 VARMAN, Dated 927.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 189)

The temple of Prah Ko forms part of the Roluos group and is almost contiguous to the temple of Bakon.

The inscription is written in Sanskrit and contains 18 verses, the metres being *Indravajrā* (4, 5, 13, 14, 17) ; *Upajāti* (1, 3, 6, 10, 11, 15, 16) ; and *Mālinī* (18). Vv. 2, 7, 8, 9, and 12 are incomplete and their metres are probably *Indravajrā* or *Upajāti*.

After an invocation to Śiva (v. 1) and an eulogy of king Jayavira-varman (vv. 2-10) the inscription refers to Vinaya, the daughter's son of Śikhāśiva (v. 11), who was appointed Professor in the temple named Parameśvara (i e. Prah Ko) by Jaya-varman (v. 12), and chaplain in the same temple by Rājendra-varman (v. 13). He made endowments in the town of Devipura, founded by him (v.14), which were always to remain in charge of his family (v. 15). In the year 927 the king, at his request, permitted the people of Devipura to be members of the corporation of goldsmiths (v. 16). The inscription concludes with a list of daily offerings to Śiva (v. 17) and usual imprecations (v. 18).

1. The text has श्वेतद्वीपमहास्पदे ।

TEXT.

शीताङ्गगङ्गाधर उत्तमाङ्गे
 नाङ्गादने यो भुवनस्य ... ।
 संसारनिर्वाणविभूतिहेतु-
 रस्मै शिवायास्तु नमश् शिवाय ॥ १

आ ... [ज]यवीरवर्मा
 .. ... नोद्धृतपादपद्मः ।
 ... ...
 ... ... कीर्त्तिः ॥ २

अतुल्यवीर्यो जितरामवीर्यो
 योऽतुल्यविद्यो जितसर्वविद्वान् ।
 अतुल्यकीर्त्तिर्जितशक्रकीर्त्ति-
 रतुल्यकान्तिर्जितकामकान्तिः ॥ ३

धात्रा समाहृत्य जगत्रयाभा
 नापूय चन्द्रो विहितो मलीति ।
 तेनानुतापादिव यः पुनस्ताः
 पूत्वाकलङ्की जनितोऽतिकान्तः ॥ ४

भिन्नार्यु रोनिःसूतरक्तवारि-
 राशिप्लुतां यस्य जयश्रियन्दौ ।
 इच्छन् इवोत्तारयितुं सखङ्गः
 सेतूकृतोत्कृतरिपूतमाङ्गः ॥ ५

धर्मापिर्षितैरुज्ज्वलवीर्यवर्यै-
 रुद्धतविद्विड् कलिदोषराशेः ।
 कल्युद्गतापत्तिभयादिवाहो
 व्यधाद्वियं यस्य शुभास्यचन्द्रे । ६

Only a few words of vv. 7-8 are legible.

V. 9 is completely lost.

यो नीतिकन्याभिरनो मन्नां
 त्रिवर्गसङ्कर्षिगतिन्दधानः ।
 संसारदुःखाणवसन्तितीर्षुः
 सत्पुण्यनौकां सततं करोति ॥ १०

अनेकशास्त्राम्बुधिपारद्वश्चा
 मातामहो यस्य शिखाशिवाख्यः ।
 योऽनिन्दितोऽनिन्द्यपुरप्रधान
 ... जातो विनयाभिजाज्ञा ?)तः ॥ ११

राज्यं श्रुवाणाष्टभिरेव धात्रा
 ... .. ।
 योऽध्यापकत्वे परमेश्वराख्ये
 ... .. ॥ १२

यं पङ्क्त्यैश्वर्य्यधराधरः श्री-
 (राजे)न्द्रवर्मावनिपेन्द्र(व)र्य्यः ।
 भूयोऽपि देवे परमेश्वराख्ये
 पौरोहिते पौर(हिते) न्ययुक्त ॥ १३

देवीपुराख्ये स्वकृते पुरेऽस्मिन्
 संस्थापि(ताः कि)ङ्करभृत्य... ।
 प्रस्थद्वयं तण्डुलमन्वहन् ते
 दातुं शिवे तेन निय ... ॥ १४

मदीयसन्तानपरम्पराजे-
 प्वाधीनतान्तेषु गता न ... ।
 शैलाधिपे नैव तु देवदासे-
 ष्वन्येषु नैवेति मतिस्तदीया ॥ १५

राजाधिराजो नगनेत्ररन्ध्रे
 देवीपुरस्था जनतास्तदानीम् ।
 चकार चामीकरकारवर्णे
 निवेदनात्तस्य सुशिष्यबुद्धीः ॥ १६

तत्पुण्यसंवर्द्धनरक्षणेष्ु
 सत्तण्डुलं प्रस्थचतुष्टयन्तत् ।
 भोज्यीकृतं व्यञ्जनजातयुक्तं
 स प्रत्यहं सम्प्रददौ महेशे ॥ १७
 इदमतिशयपुण्यं वर्द्धयेयुर्जना ये
 त्रिदशपुरनिवासन्ते भजन्ते सगोत्राः ।
 निजजडमतिमन्दा ये विलुम्पन्ति मोहाद्
 विविधनरककूपे ते भजन्तेऽप्रदुःखम् ॥ १८

**No. 127. PRASAT DAMBAUK KHPOS INSCRIPTION
OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.**

The inscription was noticed by Aymonier (I. 420).

The temple called Prasat Dambauk Khpos is situated in the district of Khvao to the east of Mt. Kulen.

The inscription is written in Khmer and only the first two lines can be completely read. It contains an order of king Jayavira-varman, dated 927 Śaka, to the effect that any one who destroys (or trespasses) the boundary will have his heart pierced.

**No. 128. PRAH NET PRAH INSCRIPTION OF
JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.**

It was noticed by Aymonier (II. 323). Prah Net Prah is in the Province of Battambang.

The inscription records the royal order about a religious endowment. In another inscription in the same place, dated 928 Śaka, reference is made to Śivapada (or Śaivapada) in Giripura which is evidently the name of the locality.

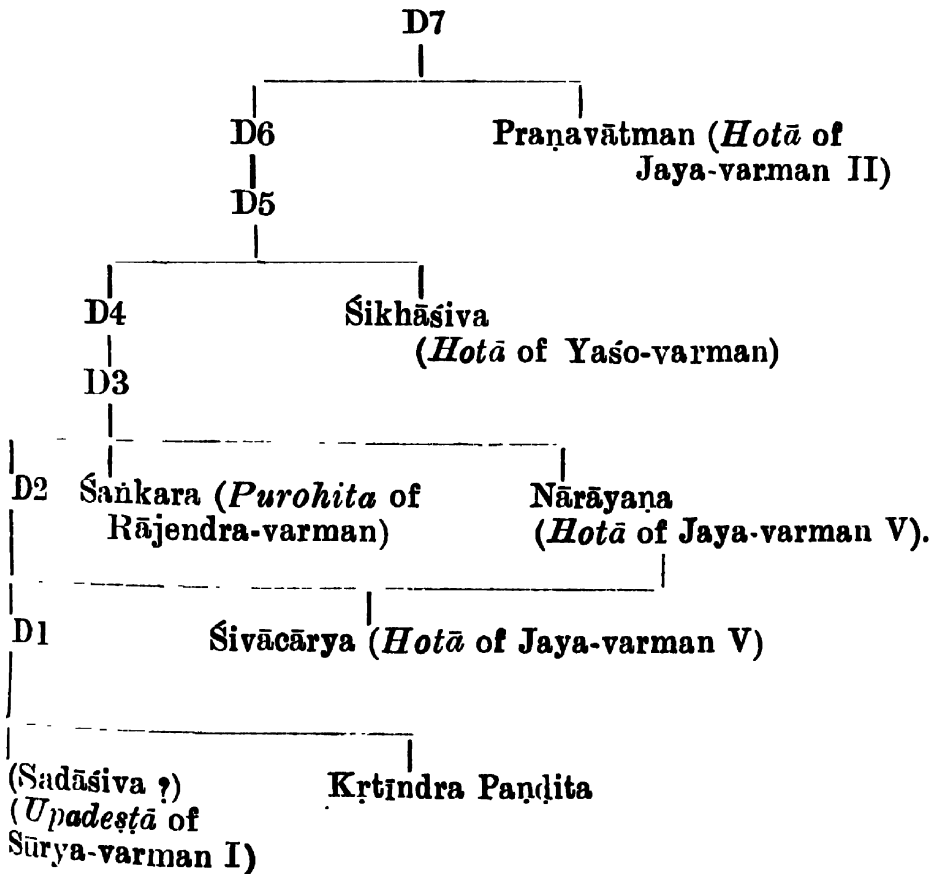
The first inscription records a royal order in 929 concerning the donations made by Steṅ Śivāsrama to the god of Giripura.

**No. 129. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF SURYA-
VARMAN I, Dated 927.**

The inscription was edited by Coedes in *Melanges S. Levi*, p. 213. For the locality, also called Vat Thipdei, cf. No, 78.

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 *Slokas*. It records the re-installation in 927 Śaka of a *līṅga* formerly installed by Śikhāśiva (as referred to in Inscription No. 78).

After an invocation to the Trinity (v. 1) the inscription contains an eulogy of king Sūrya-varman I (vv. 2-8) in course of which it is said that he ascended the throne in 924 Śaka and was descended from the family of Indra-varman's mother (v. 3). We have then a long genealogy of Kṛtindra Paṇḍita, who lived in the court of Sūrya-varman and was honoured by him. This may be represented by the following table, in which D₁, D₂ etc. stand for the unnamed female members :—

We have here a succession through female line of a long line of *hotās* of the royal family. Another prominent instance of a similar succession of *Yājñakas* (priests) serving the

royal family of Kambuja is furnished by the Sdok Kak Thom Inscription (No. 152). In both the cases the succession runs through female line. What is more striking is that we have a common name Śivācārya, in the two lines, who flourished in the reign of Jaya-varman V. It has been suggested by Coedes that these two persons are identical. In that case we have to explain why the names of the male predecessors of Śivācārya differ in the two genealogies. Coedes explains the difference by supposing that Śivācārya's mother's father had two wives. By one wife he had two children, Śivācārya's grandmother and Ātmaśiva (Sdok Kok Thom), and by another, he had two sons, Śaṅkara and Nārāyaṇa. This view appears to be quite plausible, but if Śivācārya of the next inscription (129A) is to be identified with our Śivācārya, the theory falls to the ground, as the latter lived in the reign of Śūrya-varman (No. 152) while the former was the *hotū* of Īśāna-varman more than seventy years before.

The name of the person who is eulogised in vv. 14-19 is missing. It would appear from v. 21 that his younger brother, who is mentioned last in the inscription, is its author. There is no doubt that Kṛtindra Paṇḍita set up the record, and most likely his elder brother is eulogised in vv. 14-19. He must, therefore, have restored the liṅga in 927 Śaka. He may be Sadāśiva, the sister's son of Śivācārya mentioned in the Sdok Kak Thom inscription.

TEXT.

सिद्धिरस्तु

जयत्यम्भोजभवतो जयत्यम्भोजलोचनः ।

जयत्यम्भोजभूपेन्द्रदुर्बोधप्रभवो भवः ॥ १

श्रीद्धः श्रीसूर्यवर्मासीदसिध्वस्तारिमण्डलः ।

अब्धिविवरै रम्यराज्यभुग् भुवनर्द्धये ॥ २

कम्बुजेन्द्रान्वयव्योमद्युमणेः श्रीन्द्रवर्मणः ।

मात्रन्ववायदुग्धाब्धिविधुर्यो धूर्जटिप्रियः ॥ ३

निजवीर्यानि लोद्धूतो धामधूमध्वजो युधि ।

विपश्चतक्षमध्यक्षमवाक्षीत् यस्य दुस्सहः ॥ ४

सन्तप्तान् योऽनिशान्नम्राग्नेन्द्रास्तीव्रतेजसा ।

दययेवाङ्घ्रिं जस्यांशुवारिणास्त्रापयत्सदा ॥ ५

गाढगाम्भीर्यमम्भोधिन्धीमयं यः स्वयन्धिया ।

तीर्त्थानितीर्षन् विदुषस्तारयामास पारगान् ॥ ६

हन्मेरुमूर्द्धं सरूढं यस्य दित्सामुरद्रुमम् ।

प्राप्य प्रकामफलदन्ननन्दं विबुधद्विजः ॥ ७

यत्कीर्त्तिमणिभिः पूर्णन्नृनन् त्रैलोक्यकोशकम् ।

ररक्ष तोषितश्चक्री चक्राङ्कत्रिपदाङ्कितम् ॥ ८

बभूव भूभृतस्तस्य कृती यः कृतिसत्कृतः ।

कृतीन्द्रपण्डितः कृत्यकृदकृत्यनिकृन्तकः ॥ ९

प्रणवात्माख्यविदुषो होतुः श्रीजयवर्मणः ।

भगिनीदुहितुः सूनुः सूरिगसीत् शिखाशिवः ॥ १०

तस्यासीत् श्रीन्द्रवर्मेशबाल्लभ्याल्लब्धसम्पदः ।

श्रीयशोवर्महोतुश्च भागिनेयीसुतोऽग्रधिः^१ ॥ ११

शङ्कराख्यो भुवि ख्यातस्तीर्णशास्त्रमहार्णवः ।

राजेन्द्रवर्मभूपेन्द्रपुरोधा धि'मतां वरः ॥ १२

तस्यानुजोऽजितगुणो नारायण इतीरितः ।

राजन्यवृन्दवन्द्याङ्घ्रि'होता श्रीजयवर्मणः ॥ १३

तद्भगिन्यात्मजश्चासीत्सूरिरग्रे सरः सताम् ।

शिवाचार्य्य इति ख्यातो होता तस्यैव भूभुजः ॥ १४

भगिनीनन्दनस्तस्य विशाम्भोनिधिपारगः ।

धैर्य्यसौन्दर्य्यबादन्यवाग्मित्वाद्यालयश्च यः ॥ १५

विद्वान् विद्यां क्षमी क्षान्तिन्त्यागमर्थ्यधिकं यथा ।
 तथान्येऽन्यगुणान् यस्य स्पर्द्धयेव स्म शंसति ॥ १६
 परमार्थपरस्यापि यस्यार्थो गृहसंस्थितः ।
 न तथा प्रीतिमकरोद् यथा दत्तस् स याचके ॥ १७
 तपस्संसक्तमनसां स्वामिभक्त्या तपस्विनाम् ।
 यस्तन्त्रविधिमन्त्रज्ञ उपदेष्टा नृपाज्ञया ॥ १८
 सौजन्यश्रुतशीलादिगुणभूमोऽपि योऽनिशम् ।
 भोगैर्भोग्यास्यदोलाद्यैर्भूयो भूभुग्विभूमतः¹ ॥ १९
 पुरा शिखाशिखेनेदं स्थापितं लिङ्गमुद्धृतम् ।
 तेन द्वीपद्वयद्वारैर्भूयो भक्त्या प्रतिष्ठितम् ॥ २०
 तस्य च ... .. नुजो ज्यायान् गुणोदयैः ।
 क्षि ... .. स् सरः ॥ २१

Vv. 22, 23 are mostly illegible.

129 A. BANTAY KDEI INSCRIPTION OF ŚIVĀCĀRYA

The inscription was edited by Finot (*BFEFO*, XXV. 354).

The temple of Bantay Kdei is in Angkor region. The inscription is written in Sanskrit and contains 45 *ślokas*, of which two are totally, and five others partially, illegible or lost.

After an invocation to Śiva, Umā, Bhārati and the Śivaliṅga of Aninditapura (vv. 1-6), the inscription contains eulogy of kings Indra-varman I (vv. 7-11), Yaśo varman (vv. 12-16), and Harṣa-varman I (17-20). As very little remains of the next four verses we miss the connection of this part with the next which gives a list of religious foundations (vv. 25-32) by a person whose name has disappeared but whose disciple Śivācārya, is the author of this inscription (v. 33). The rest of the inscription is devoted to his eulogy. He was the *koṭā* of four successive kings, viz. Isāna-varman

1. The meaning of the passage, specially of 'आस्यदोला' ; is obscure.¹

II, Jaya-varman IV, Harṣa-varman II and Rājendra varman (v. 34). The last named king, who ascended the throne in 866, honoured him with a golden palanquin, white umbrella and other articles (v. 39).¹ He was very learned and placed at the head of 88,000 priests (vv. 37, 38, 40). Although born in a pure Vaiṣṇava family, he became a Śaiva ācārya (v. 35) and installed the images of Brahmā and Viṣṇu under the orders of his *guru* (preceptor).

It is very likely that this Śivācārya is identical with the *hotā* of the same name mentioned in Ins. No. 129.

TEXT.

नमश् शिवाय यत्पादकुशेशयरजोऽरजः ।

त्रिदशत्रिदशारीन्द्रशिरोमण्डारमण्डिरम्¹ ॥ १

जेजीयतेऽम्बुजाक्षेण यस्य तेजोऽतिदुर्जयम् ।

दैत्यदर्पेन्धनोद्वाहघृतधूमध्वजायते ॥ २

(ता) भ्रपादनखाग्राणि पान्तु वः पद्मजन्मनः ।

निरस्ताशेषरागस्य वर्त्मानीव हृदालयात् ॥ ३

नमाम्युमां मुखं यस्यास् स्मितमीशस्य दर्शने ।

पूर्णचन्द्रायते चन्द्रखण्डं मूर्द्ध्नीव निन्दितुम् ॥ ४

सर्वत्र व्यापिनीं वन्दे भारतीं भूरिभागतीम् ।

सुधावदनपूर्णेन्दुकला²पीयूषवर्षिणीम् ॥ ५

वन्दे श्रीशिवलिङ्गाख्यं शङ्करं विश्वशङ्करम् ।

अणिमादिगुणानिन्द्यमनिन्दितपुरास्पदम् ॥ ६

बभूव भूभृतां भर्ता श्रीन्द्रवर्म्मरिदुर्जयः ।

श्रीकम्बुजेन्द्र ... .. ॥ ७

निर्जिज्ञताशेषते(जसा) मे कामिः (?) केवलो द्रुतः ।

विलीन इति यत्तेजो दिशो गान्मार्गणादिष ॥ ८

(धौ) तैरिव यशोस्त्वेस् सदा दानाम्बुधारया ।

(वि) शुद्धैर्यस्य हारिण्यो भवन्त्यद्यापि द्विकृस्त्रियः ॥ ९

1. Read either मन्वारमन्दिरम् or मण्डलमण्डितम् ।

2. Read कला ।

कुत्र कान्तिरनङ्गस्य दग्धस्येयं भवेदिति ।
तत्स्थिराश्रितये धात्रा दुर्द्धपो यो नु निर्म्ममे ॥ १०
(भि)न्नेभकुम्भतो येन मुक्ता सासृग्विसारिता (:) ।

(सर)क्तचन्दनजला पुष्पशृष्टिरिवाहवे ॥ ११

तस्य पुत्रो जगद्गीतगुणो राजा धराभुजाम् ।

श्रीयशोवर्मनामाभूदरिद्विरदकेसरी ॥ १२

... लवाले यत्ते(जो)नलदग्धद्विडिन्धने ।

... यशोद्रुमो रुद्रश्छादयत्यखिलजगत् ॥ १३

... नयुद्धानले शस्त्रधूमे सृक्स्पर्षिरुज्ज्वले ।

... रिपुयशोहव्यं स्थापितास् स्वयशोमराः ॥ १४

... (यद)रीमेन्द्रकुम्भेभ्यो मुक्तं मौक्तिकमाहवे ।

(दि)ग्दिगद्गुताया यत्कीर्त्तैर्हारजालमिवागलत् ॥ १५

(का)माङ्गप्रतिमस्वाङ्गदहनाशङ्कयेव यः ।

... द्रसहजसौहार्दं सुधाब्धौ हृदये व्यधात् ॥ १६

तस्य सूनुरनूनश्रीश् श्रीत्रिविक्रमविक्रमः ।

(श्री)हर्षवर्मनामासीदधीशोऽशेषभूभुजाम् ॥ १७

... ... दमीश्वरशिरोविशदोपाश्रयं यशः ।

... ... तजगद्यस्य गङ्गावारीव राजते ॥ १८

... ... ह्लादिनिःविभ्रदासमुद्रलसत्तरः ।

... ... शिष्टकलाढ्यो यस्तुहिनाङ्गशुरिवापरः ॥ १९

... ... इन्द्रश्च श्रीधरः पद्मलोचनः ।

... ... हुरिवापरः ॥ २०

A few words only of vv. 21-24 are legible.

(शु)द्धयशोधरपुरे स्थापयित्वेदमेश्वरम् ।

(स) श्रीभद्राश्रमे भूयो लिङ्गमन्यदतिष्ठिपत् ॥ २५

(भ)द्रावासे स लिङ्गे द्वे भारतीप्रतिमामपि ।

शिवपर्वतशृङ्गे पि लिङ्गत्रयमतिष्ठिपत् ॥ २६

लिङ्गं भीमपुरेऽमोघपुरे लिङ्गे च स व्यधात् ।

लिङ्गं काङ्क्षौ स भीमार्चावनिन्दितपुरे पुनः ॥ २७

... ... लिङ्गपुरे शम्भुपुरे शिवपुरे पुरे ।

वक्काकेश्वरपुरे विदधे श्रीमदाश्रमान् ॥ २८

(स) पञ्चलिङ्गनिलये कृतज्ञे रुद्रपर्वते ।

(ज) लाङ्गे श्वरवादित्रपुरयोराश्रमान्व्यधात् ॥ २९

श्रीमत्सिद्धेश्वरपुरे प्राक्प्रत्यच्छिवपादयोः ।

... देवाश्रमदेशे पि चकार श्रीमदाश्रमान् ॥ ३०

श्रीचम्पेश्वरधाम्नि श्रीपुण्डरीकाक्षधामनि ।

श्रीपद्मनाभनिलये स व्यधादाश्रमानपि ॥ ३१

(स) लिङ्गपुररुद्राणीधामनि स्थिरपट्टने ।

अन्यत्र चाश्रमान् पूजाविधये विविधान्व्यधात् ॥ ३२

तस्यान्तेवास्यभृद्वाग्मी सर्वान्तेवासिनां वरः ।

स्तुतानान्तद्वदाचार्यो मीषामपि महीभृताम् ॥ ३३

श्रीशानवर्मणो योऽर्हो होता श्रीजयवर्मणः ।

श्रीहर्षवर्मणो भूयस्तत्सूनोरिन्द्रतेजसः ॥ ३४

बाल्यात्प्रभृत्याबाद्धं कयाच्छैवाचार्योऽपि यो (ऽभवत्) ।

(शु) द्ववैष्णववङ्क्ष्योऽर्थ्याम् हृषीकेशाभिधामधात् ॥ ३५

नैश्वासमण्डलीन्दीक्षान्नैष्ठिकाचार्य्यतार्षणीम् ।

शिवाचार्य्याभिधानाढ्यां योऽभिषेकविधौ दधौ ॥ ३६

(कृ) त्त्वव्याकरणे धीती योऽपि बालोऽध्यजीगपत् ।

... 'सूतूनूचानो वाचस्पतिरिवामरान् ॥ ३७

(त) स्यास्ये सङ्ग्रहितास् सर्व्वास् सर्व्वज्ञानोत्तरादयः ।

(सा) र्व्वज्ञथमिव दित्सन्त्योऽतिस्थिरास्तस्थिरे धिये ॥ ३८

षड्विड्वसूपात्तुबो यश् श्रीराजेन्द्रवर्मणः ।

(श्वे)तच्छत्रादिभोगाढ्यां प्राप दोलां हिरण्म (यीम्) ॥ ३६

(अ)ष्टाशीतिसहस्रत्विग्भाजामपि महीभुजाम् ।

योऽर्चनीयतमो धौम्यः पाण्डवानामिवाध्वरे ॥ ४०

(गि)रीशस्यास्य गुरुणा लिङ्गस्य स्थापितस्य सः ।

यथावद्वर्द्धयामास पूजां पूजितलक्षणः ॥ ४१

(स)र्वाण्युक्तानि पुण्यानि सव्वत्रैवाकरोद्गुरुः ।

तेनान्तेवासिवर्ग्येण सार्द्धं वर्द्धितबुद्धिना ॥ ४२

(ते)नेमौ स्थापितौ देवौ चतुरास्यचतुर्भुजौ ।

(द)क्षिणोत्तरयोरत्र गुरुशासनवर्त्तिना ॥ ४३

(ते)षु देवेषु धर्मस्य मूर्त्तस्यावस्थितस्य सः ।

(र)क्षामभिलषन् साधून्ब्रवीतिति¹ वचोऽमृतम् ॥ ४४

(ध)र्मश्चतुष्पात् प्राग्घ्रासं ह्रासं प्राप्यैकपात् कलौ ।

(रा)ज्ञां शक्तित्रयेणास्तु चतुष्पात् पालितः पुनः ॥ ४५

No. 130. THREE INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN

Dated 927, 928.

Two of these inscriptions were found at Tep Pranam and noticed by Aymonier (III. 112).

They are written in Khmer and occupy the lower part of the same stele, on which No. 67 is engraved. The first inscription (A) records the donations made by king Sūrya-varman in 927 Śaka to Virāśrama and Saugatāśrama. The second inscription (B) is very much damaged and does not yield any definite meaning. Mention is made of Virāśrama and Kavindrārimathana.

1. The text has साधून् ब्रवीतीति ।

Another inscription (C) of Sūrya-varman was noticed in *BEFEO*, XXXIII. 531. It was found at Vat Phu (Bassak) and is dated 928.

No. 131. PRASAT TRAPAN RUN INSCRIPTION OF
JAYVAĪRA-VARMAN, Dated 928.

The inscription was edited in *BEFEO*, XXVIII. 58.

The temple Prasat Trapan Run is in the Province of Kompon Svay. The inscription contains 59 lines in Sanskrit and 90 lines in Khmer.

The Sanskrit portion contains 58 verses, the metre being *Śloka* (1-41, 49-57) and *Indravajrā* (42-48, 58).

After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-11), Śiva (v. 12), and Brahmā (v. 13), the inscription gives the genealogy of Kavindra Paṇḍita, mentioning the different kings served by various members of the family viz. Jaya-varman II (vv. 14-15), Jaya-varman V (vv. 32-36) and Jayavira-varman (vv. 42-48). The object of the inscription is to record the donation of a piece of land by Kavindra Paṇḍita to a temple of Viṣṇu. His son Kavindravijaya was made the guardian of the temple and its property.

The Khmer text adds the date and details of the grant, and gives an account of the procedure for the transference of land by royal order.

The details of the grant prove that the locality in which the inscription was found was included in Aninditapura.

The genealogy of the family is represented by the following table :

Govinda

Jayendradāsa
Or
Jayendravalla-
bha of Anindi-
tapura (served
under Jaya-
varman II).

Vāsudeva or
Nṛpendravallabha
(served under
Jaya-varman III
and Indra-var-
man I).

Pradyum-
na or Na-
ravira
(installed
a liṅga in
880 A.D.)

Daughter

Samkarṣaṇa (served
under Yaśo-varman
Harṣa-varman and
Iśāna-varman II)

Daughter

Ravinātha (Served under
Jaya-varman IV,
Harṣa-varman II
and Rājendra-
varman)

Son

Pañchagavya or Kavindra Paṇḍita

(versed in five grammars, *śabda* (sound), *artha* (meaning) and *āgama* (sacred texts), *Mahābhārata* (unabridged) and *Rāmāyana* ; preceptor of Jaya-varman V and Jayavīra-varman ; installed an image of Viṣṇu in 917 Śaka and gave land to him in 928 Śaka).

Nārāyaṇa or Kavindravijaya

(The royal priest in charge of the religious endowments).

The Khmer text may be summed up as follows :—

In the year 928 Śaka His Majesty King Jayavīra-varma-
deva, who ascended the throne in 924 Śaka, was on the stone-
paved tank in Yaśodharapura when Mratañ Khloñ
Śrī Kavindra Paṇḍita addressed him in verse, asking for the
gift of a piece of unclaimed land in Aninditapura which he

proposed to dedicate to God Nārāyaṇa in a country called Vrai karaṇ, which one of his ancestors in the mother's line had received by royal favour during the reign of Jaya-varman II. On enquiry by the king the Mratāñ Khloñ defined the boundaries of the land and the king graciously made the donation.

The following Sanjaks were present as witnesses when the king made this donation :—

1. The Mratāñ Khloñ Śrī—Pṛthivīndra-varman.
2.   "   "   Vāgīśvara.
3.   "   "   Kavīndravijaya.
4. Steñ Añ 'Tarañ vyañ—Nos. 1 4 were inspectors of qualities and defects (*guṇadoṣadarśī*).
5. " Danle jrai, chief *ācārya*, member of the Tribunal.
6. Mratāñ Khloñ Śrī Rājasamkalpa, reciter of
Dharmaśāstras.
7.   "   "   Śrī Kṣitīndra varman, chief of
Storehouse of the first class.
8.   "   "   Śrī Nṛpatīndra-varman Do Do second
class.
9.   "   "   Śrī Kṣitīndra-varman Do Do third
class.
10.   "   "   Śrī Narendra Paṇḍita, keeper of archives.

Then Danle jrai, a royal official who was asked by the king to transfer the land, explained to Kavīndra Paṇḍita in the presence of the Tribunal and the inspectors of qualities and defects the terms and conditions of the gift. The royal officials then proceeded along with the Tribunal and the bailiff to Vrai karaṇ. There the bailiff was sent to summon the elders and notable persons of the neighbouring villages, four from each village, to come and fix the boundaries of the land given by royal order. The elders who were present included the following :—

1. Khloñ vala 'Thpvāñ who fixed the auspicious moment.
2. The chief of ten villages (*daśagrāma*) of sruk Adhvājita.
3. Vāp Śama, notable (*pradhāna*) of sruk Kamluñ lamvāñ.
4. Vāp Sur, chief of ten villages, also of sruk Kamluñ
lamvāñ.
- 5-6. Two slaves named Nārāyaṇa and Hṛdayavindu.

7. Vāp Vrau, the elder of the village (*grāmaṣṛddha*).
8. Vāp Pa, chief of ten villages, of sruk Dānyakatika.
9. Vāps Śivavrāhmaṇa and Vidyāmaya.
10. Several persons of sruk Amarālaya.

When the royal official Danle jrai returned. His Majesty was at the palace of the four gates and was examining the construction of Vraḥ Vnam begun at his order. The Mratāñ Khloñ, to whom the land was given, recited some verses of Viṣṇudharma, and bowing his head, enumerated the fruits secured by the gift of the land.

The official Danle jrai, bowing his head, represented to the king that a piece of land included within the boundaries was already sold to somebody else. The king ordered that an enquiry be made to find out if there was any unclaimed land which could be substituted for it. Then an enquiry was held in the presence of the elders and notables in the village, and when such a land was found, the Tribunal made over this land to the claimant after notifying royal proclamation.

Then the king going near the tank, sprinkled water of donation. Kavindra Paṇḍita, bowing his head, informed the king that the transaction was completed, and the land had been given over to him as a perpetual gift.

Then the son of Kavindra Paṇḍita, named Nārāyaṇa, who received the title of Kavindravijaya and was employed in the Chamber of Royal Ablution and as priest of the king like his father, respectfully informed the king as follows :—

As his family will have equal proprietary right of Nā Bhāgavata paṁre with the family of his father, the portion of the temple of god Nārāyaṇa with its lands, slaves and other income will vest in his family, while those of the god Śiva-liṅga will vest in the family of his father. The land of the North was given as donation to Nārāyaṇa, and the land of the South, comprising paddy fields, was given to god Śiva-liṅga. A portion of the land was reserved for Steñ Nandikūcārya, the *ācāryahoma*, who will supervise the joint property.

TEXT.

सिद्धिं स्वस्ति ओं नमो भगवते वासुदेवाय ।

येनाधिष्ठितमव्यक्तमलं सकलसृष्टये ।

पुरुषस् स यदीयांशो वासुदेवन्नमन्तु तम् ॥ १

यस्य नाभिभवाम्भोजजन्मनाम्भोजजन्मना ।

ख्यातं परमकर्तृत्वं स्रष्टाशेषतनुभृताम् ॥ २

माहात्म्यमन्यद् यस्यास्तान्नाभिजाम्बुजसम्भवः ।

मेरुर्यत् पद्मयोन्यादिदेवानामादिरालयः ॥ ३

पादाद् यस्य जगद्वन्द्यात् प्रभवन्तो सुरापगा ।

त्रैलोक्यपावनी प्राह महत्त्वं परतोऽधिकम् ॥ ४

वामनस्य त्रिभिर्लोकान् क्रमतो विक्रमक्रमैः ।

यस्याप्राणस्वभावत्वं विद्वद्भिरनुमीयते ॥ ५

बहुधापि विरुद्धानां यदीयाकारकर्मणाम् ।

अथेवद्विष्णुनाम्नैव श्रद्धेयत्वमुदाहृतम् ॥ ६

अणुभ्योऽणुतमोऽव्यक्तं यस् सर्वत्र प्रवेशनात् ।

अन्तर्निवेशयन् सर्वं महद्भ्योऽपि महत्तमः ॥ ७

साम्यं सर्वत्र भूतेषु यस्य संसेव्यसेविनाम् ।

अग्रथादेरिव शक्तिस्तु बाञ्छिताप्यनवाप्तिकृत् ॥ ८

पुरुषोत्तमनाम्नैव समस्तास्त्यजता परान् ।

सर्वतः स्फुटमाख्यातं परमस्वमकृत्रिमम् ॥ ९

क्रमेण क्रामतो यस्य त्रिलोकीं रविरागतः ।

मुहुर्ललाटिकोरस्थमणिहेमाङ्गिपीठताम् ॥ १०

यत्क्रोधसंप्रसत्तिभ्यां रुद्राजौ संबभूवतुः ।

नमस्ताद्भवतान्तस्यै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ११

नमध्वं शूलिनं यस्य त्रिशूलानि विरेजिरे ।

युगपत् त्रिपुरञ्जेतुर्जयस्तम्मा इव त्रयः ॥ १२

हिरण्यरेतसा तप्तहिरण्यसदृषास्त्रिषे ।

हिरण्यगर्भाय नमो हिरण्याक्षारिजन्मने ॥ १३

आसीदावारिधेरुर्वीं वहन् वेदार्धभूधरेः^१ ।

राजा श्रीजयवर्मन्ति महेन्द्राद्रिकृतास्पदः ॥ १४

सोमान्वयप्रदीपो यस् सोमस् सज्जनजीवने ।

सोमेश्वरं सदा भक्तः सोमसोम्यो बहुश् श्रिया ॥ १५

जयेन्द्रदासनामाभूद् अनिन्दितपुरोद्भवः ।

जयेन्द्रवल्लभाख्यां यस्तस्य भृत्योऽब्रह्मपुनः ॥ १६

गोविन्दनाम्नो विप्रस्य वेदवेदाङ्गवेदिनः ।

गोविन्दभक्तस्य सुतो यो गोविन्दनिमाकृतः ॥ १७

आत्मदेशे तं ववङ्नाम्नि वलिकर्पूरनाम्नि च ।

कुलदेवानरक्षद् यस् स्वयञ्च समतिष्ठिपत् ॥ १८

जयेन्द्रवल्लभभ्राता वासुदेवो जघन्यजः ।

भृत्योऽभवद् यस्तत्सूनो राज्ञश् श्रीजयवर्मणः ॥ १९

नृपेन्द्रवल्लभाख्यां यश् श्रीद्धां श्रीजयवर्मणः ।

ततः प्राप पुनर्भृत्यो बभूव श्रीन्द्रवर्मणः ॥ २०

तयोभ्राता कनिष्ठो यः प्रद्युम्नश् श्रीन्द्रवर्मणः ।

भृत्यश् श्रीनरवीराख्यामघाद् यो भर्तृभक्तितः ॥ २१

श्रीन्द्रेश्वरालये लिङ्गं शम्भोरर्धाम्बराष्टभिः^२ ।

संस्थाप्य यो ददौ तत्र दासैस् सिद्धिपुरं युतम् ॥ २२

भागिनेयवरस्तेषां यस् सङ्कर्षणनामघृक् ।

श्रीन्द्रवर्मन्सुनस्याप्तश् श्रीयशोवर्मणोऽभवत् ॥ २३

श्रीयशोवर्मणो भृत्यस् स राज्ञोस्तदपत्ययोः ।

श्रीहर्षवर्मन्श्रीशानवर्मणोरपिचारकः ॥ २४

सङ्कर्षणस्य तस्यापि भागिनेयो बभूव यः ।

रविनाथाह्वयो भृत्यश् श्रेष्ठश् श्रोजयवर्मणः ॥ २५

यत्ततः प्राप्तसन्मानो भृत्यस् सत्पुत्रयोरपि ।

श्रीहर्षवर्म्मभूपालश्रीमद्राजेन्द्रवर्मणोः ॥ २६

तस्य नप्ता बभूवार्य्यस् सात्वतस् स मतस् सताम् ।

पञ्चगव्याभिधानो यः पञ्चव्याकरणान्तगः ॥ २७

शब्दार्थागमशास्त्राणि काव्यं भारतविस्तरम् ।

रामायणञ्च योऽधीत्य शिष्यानप्यध्यजीगपत् ॥ २८

कुलकर्मश्रुतिद्रव्यैरुन्नतोऽपि स्वभावतः ।

विनयाविस्मयाभ्यां यो नीचैराकृतिराबभौ ॥ २९

जात्यन्धः पररन्ध्रेषु क्लोवः परगृहेषु यः ।

कलौ चक्रे कृताचारमपि कालानुरूपवित् ॥ ३०

वाण्यामृतस्रुता यस्य सत्प्रीत्युदधिरेव न ।

ववृधे सद्दृदशमापि भासेवेन्दोर्हिमाद्रितः ॥ ३१

श्रीमद्राजेन्द्रवर्मणाप्रथसूनुर्य्यस् सूर्य्यसन्निभः ।

राजा श्रीजयवर्मन्ति व्योममार्गाष्टराज्यभाक् ॥ ३२

महाविनीतो लक्ष्मीवान् द्विषन्विबुधविद्विषाम् ।

अहीनभोगसद्भा यो बभौ विष्णुरिवापरः ॥ ३३

धर्मज्ञं बलिनं शूरं कृतविद्यं प्रियम्बदम् ।

यं प्राप्यैकपतिं पृथ्वी जहास द्रुपदात्मजाम् ॥ ३४

कीर्णार्कस्य रणे हृत्तद्विषन्मुक्तैश् शिलीमुखैः ।

स्रस्ताङ्गनाकचामोऽलुब्धैर्वा यस्य भीस् समा ॥ ३५

यस्य धूपितनेत्रेव कीर्तिर्यज्ञहविर्भुजाम् ।

धूमैरभिद्रुता दिक्षु विवेशारिपुराण्यपि ॥ ३६

स पञ्चगव्यस्तस्यासीद्राज्ञश् श्रीजयवर्मणः ।

अभिषेकक्रियाकारी तथाचार्य्यस् सदाशितः ॥ ३७

स वैष्णवीमिमामर्चं विष्णुभक्तो विधानतः ।
महीधरशशिद्वारैः पुरेऽस्मिन् समतिष्ठिपत् ॥ ३८

सक्षेत्रकिङ्करङ्गामं सपशुद्रव्यसंयुतम् ।
भक्त्या वाङ्मोपचारार्थं ददौ दानववैरिणे ॥ ३९

धाता महासुतस्तस्य पञ्चगव्यस्य यो यतिः ।
शैवसिद्धान्तनिष्णातो विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४०

पितृभक्ततया देशे पंतुके स पिनाकिनः ।
लिङ्गं विनायकञ्चेमं विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४१

निश्शेषनम्रावनिपालमौलि-
मालारजोरुक्षितरुमपीथः^१ ।
वेदाधेरन्ध्रैर्धरणीन्दधानो
यो भूपतिश् श्रीजयवीरवर्मा ॥ ४२

दग्धः स्मरश् शीतकलः कलङ्की
कान्तिर्भवेत् कुत्र मदीयसर्गं ।
इति स्वसर्गातिशयाभिलाषात्
कान्त्याधिको यो विदधे विधात्रा ॥ ४३

निर्धूतदोषा महतः प्रवृत्ता
विहाय भूभृन्निवहानतव्यान्^३ ।
गङ्गे व विद्या यमनेकमार्गा
जगाम भूम्ना गुणरत्नसिन्धुम् ॥ ४४

नीलोत्पलश्यामरुचामसीना-
माघूर्णिगतानां समदन् द्विषद्भिः ।
दृष्टौ दृशां वा हरिणेक्षणाभि-
वीर्योद्धतो यस् समधीर्बभूव ॥ ४५

1 Read रुक्षितरुमपीथः ।

2. Year 924.

3. Read गट्टयाम् ।

स्वबन्धुमध्ये पि गतारिसेना
 ससाधनाप्यात्मसुहृद्वृतापि ।
 एकेव निश्वासपरा समुग्धा
 संस्मृत्य यं कामवशेव योषित् ॥ ४६

क्षोभं विधायोद्धतवाहिनीनां
 जेतासकृद्यो युधि राजनागान् ।
 यशोमृतं लोकभुजां समक्ष-
 अहार पक्षीन्द्र इवोरुसत्त्वः ॥ ४७

मत्कीर्त्तने प्येव विनम्रवक्तुः
 प्राक् साधिनाया मम वञ्चितायाः ।
 किञ्जीवितेनेति रूपेव कीर्त्तिः
 प्रियापि याता दशदिक्षु यस्य ॥ ४८

स पञ्चगव्यस्तस्यापि नृपस्याचार्य्यपुङ्गवः ।
 बभूवातिमतो मन्त्री सदान्तःपुरदर्शनः ॥ ४९
 कवीन्द्रपण्डिताख्यां स श्रीद्धां बिभ्रदनूनधीः ।
 दोलादिविभवैस्तेन सत्कृतः कम्बुभूभता ॥ ५०

पुरस्तादस्य देशस्य क्षेत्रमेतत् कृतावधि ।
 तस्मिन् मन्त्रिवरे प्रादाद्दाम्नोऽर्थं स महीपतिः ॥ ५१

दत्तमेतत् क्षितीशेन क्षेत्रं किलाङ्कितं कृती ।
 स स्वयं स्थापिते प्रादाद् भक्त्या केतभविद्विपि¹ ॥ ५२

सौजन्यजन्मभूर्बिद्वान् कुलीनः कुलनन्दनः ।
 नारायणाह्वयस्तस्य सूनुस् सूरिगुणाकरः ॥ ५३

प्रेम्णा प्रेयसि सत्सूनौ तस्मिन् स समकल्पयत् ।
 सक्षेत्रकिङ्करग्रामन्देवतार्चनपालनम् ॥ ५४

विविधैः पत्रगैर्लेख्यैर्द्विजशालाशमगैश्च सः ।
 साक्षिभिर्नृपवाक्यैश्च कर्मैतत् कृतवान्ददम् ॥ ५५

कवीन्द्रविजयाख्यां यश् श्रीमतीं श्रीपतिप्रियः ।

वाग्मी नारायणो विद्वानाप्तवान् राजसम्मतः ॥ ५६

तेन देवकुलं रक्ष्यं सदासक्षेत्रपाशवम् ।

पित्रयश्चापि कुलं सर्वमिति पित्रा प्रकल्पितम् ॥ ५७

कर्तव्यनानाविधयात्तनानां

शिक्षाश्चरद्विर्यमकिङ्करोधैः ।

लक्ष्मीकृतस् सोऽस्तु सदा युगान्ताद्

यो लङ्घयेत् कल्पितमस्य सर्वम् ॥ ५८

**No. 132. PHNOM SANKE KON INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 928, 929.**

The inscription was noticed by Aymonier (II, 245) and Coedes (*BEFEO*, XXXIV. 423-4).

The hillock called Sanke Kon is in the Province of Siso-phon (Siam). In a ruined temple near it are two inscriptions, one in Sanskrit and one in Khmer. The Khmer inscription contains an order of king Sūrya-varman, king of the four sacred gates, asking Mratāñ Khloñ Śrī Viravarman to inscribe on a stone pillar the donation made previously by prince Śrī Samaravira-varman, his wife, and his deceased mother, now united with the god of Kanloñ Ruñ. The donation consisted of male and female slaves, numbering 89, with their posterity and a quantity of cereals and cloths per annum.

The date of the inscription was read by Aymonier as 928 or 938. Coedes points out that the last line of the unedited Sanskrit inscription, which probably refers to the same donation, contains the date 929. He, therefore, proposes to read the date in the Khmer inscription as 928.

**Nos. 133-35. THREE NAK BUOS INSCRIPTIONS OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 930, 937.**

These inscriptions were noticed by Aymonier (II, 238). They are engraved on the central temple of the group called

Prasat Nak Buos in the Province of Mlu Prei, and are all written in Khmer.

No. 133 records a donation of utensils of worship made in 930 Śaka by Kamsteñ Śrī Kaviśvara-varman, President of the Civil Tribunal (*sabhāpati*). King Sūrya-varman also makes donations of lands and vessels. Dues from the land, viz. a quantity of rice per day, are also enumerated. Utensils of worship are also given in large numbers to various gods, viz. those of Śivapāda, Liṅgapura etc.

No. 134 refers to a law-suit which ended in an arrest and an order to record the punishment inflicted on a stone pillar.

No. 135 is dated 937 Śaka. In that year king Sūrya-varman ordered an official to inscribe on stone pillars the orders of the Tribunal of the capital and of the sacred assembly (of the monastery of Śivapāda).

No. 136. PHIMANAKA INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 933.

This inscription was noticed by Aymonier (III. 139), and edited by Coedes (*BEFEO*. XIII, part 6, p. 11). There are ten copies of this Khmer inscription, eight of which are engraved on the pillars of the *gopuram* leading to the inner court of the royal palace of Angkor Thom, and two on the gateways of a neighbouring building. It contains the text of an oath and the names of district officers, numbering more than four thousand, who took it. It may be summed up as follows :-

933 Śaka. Here is the oath we all solemnly take, offering our lives and devotion to His Majesty Śrī-Sūrya-varmadeva who has been enjoying complete sovereignty since 924 Śaka, in presence of sacred fire, Brāhmaṇas and *ācāryas* (teachers). We shall not honour any other king, shall never be hostile (to our king), we shall not be accomplices to any enemy, and shall not do any

harm (to our king) in any manner. We shall exert our utmost to do all that is required by our grateful devotion to king Sūrya-varmadeva. If there is any war we shall fight to our utmost ability without any care for our lives and shall never fly from the battle-field. Even if there is no war, our lives are consecrated to the service of the king, even if it leads to our death. If we are sent to remote places on king's business we shall try to discharge our duties most faithfully even in respect of minute details. If we do not keep our promise may the king inflict on us corporal punishment of all kinds. If we abscond, in order to avoid what we have promised, may we be reborn in the thirty-two hells so long as the Sun and the Moon endure. If we faithfully perform all that we have promised may His Majesty maintain the religious foundations of our country and make provision for our family—and may we get the just reward of our devotion to our master, not only in this world but also in the next.

No. 137 TWO BANTAY SREI INSCRIPTIONS OF
SŪRYA-VARMAN I, Dated 933.

These inscriptions were edited in *Memoires Archeologiques (E.F.E.O)* Tome I, p. 78. For locality cf. No. 107.

These two inscriptions are written in Khmer and are almost identical. They record, by an order of king Sūrya-varman dated 933 Śāka, the pious foundations of Mratāñ Khloñ Sindura to god Tribhuvanamaheśvara viz. two buffaloes, and a quantity of rice per day. Mratāñ Khloñ Samape is engaged to guard the property and (for this service) a piece of land is granted to him, his relations and his descendants in perpetuity.

No. 138 PHNOM CISOR INSCRIPTIONS OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 937, 939 and 941.

These three inscriptions (A, B, C,) were noted by

Aymonier (I. 191). Phnom Cisor is in the Bati Province. Ins. A records that in 937 Śāka (1015 A. D.), during the reign of Śūrya-varman I, the author of the inscription founded a monastery called Yogendrālaya and granted lands and slaves to it. Then in 939 Śāka (1017 A. D.) one Śivācārya (probably the original founder of the monastery) approached king Śūrya-varman through the minister Śrī Virendra-varman and a royal order was issued confirming the grant of the lands to two monasteries, Yogendrālaya and Yogendrapura, devoted to the cult of the god Śrī Vṛddheśvara. Four female slaves were again given to one of the monasteries and three to the other. The inscription concludes with an invocation and an imprecation.

Ins. B records that in the year 941 Śāka (1019 A.D.) king Śūrya-varman granted servants, lands etc. (probably to the above temple).

Ins. C. is engraved on two faces of a stele. The first 17 lines are in Sanskrit and begins with 'Namo Hiranyagarbhāya' (Adoration to Brahmā), but its contents have not been deciphered. The 32 lines of Khmer text refer to the names of slaves and other donations. The names of gods, except Śrī Vṛṣadhvaja (Śiva), are indigenous. The inscription concludes with an imprecation.

No. 139. LOPBURI INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 944, 947.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 81).

It is engraved on a stele which now lies in the modern temple of Bang Pahin, but was brought from Lopburi in Siam. The inscription is written in Khmer and contains an order of king Śūrya-varman, dated 944 Śāka, laying down the following regulation :—

In all sacred places, temples, monasteries and hermitages, the ascetics, the *sthaviras* (monks of the Little Vehicle) and monks of the Grand Vehicle are required

to offer to the king the merit of their austerities. Persons disturbing them in their holy retreat and preventing them from discharging this duty will be expelled and handed over to the Tribunal which will judge and inflict heavy punishment on them.

In 937 Śaka another order, similar to the above, was issued.

No. 140. PRASAT BEN INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 948.

This inscription was noticed by Aymonier (II. 351)

Prasat Ben is in the Sisophon District. The inscription, written partly in Khmer and partly in Sanskrit, is very much damaged. It refers to a Buddhist foundation made in 948 Śaka, during the reign of Sūrya-varman. The name of the divinity is given as Trailokya-nātha. The inscription mentions a royal order communicated by an *ālakṣaṇa* (royal Secretary) and gives the names of seven dignitaries, all *Saṁjak*, who were witnesses of the foundation.

No. 141. VAT EK INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 301).

Vat Ek is the name of a temple about five miles to the north of the citadel of Battambang. The last two lines of the inscription are written in Sanskrit, and the rest in Khmer. It records that Śrī Yogīśvara Paṇḍita was the *ācārya*-founder of the Śiva-liṅga at Narendragrāma in 949 Śaka. He offered a sacred vase, decorated with three rows of heads of serpents, weighing 7 lbs., and another silver vessel, weighing 2 lbs. and 15 oz. He fixed the rents of certain lands and hamlets of the province of Amoghapura at 400 measures of rice, a golden palanquin and a white umbrella, per year. King Sūrya-varman issued an order to fix the boundary of the lands and give some slaves. Injunctions

are laid down forbidding the employment of the persons (attached to the foundation) in other works. The families of the pupils and Sañjaks who make sacred offerings in honour of the dead will enjoy the merits of the foundation like Yogisvara Paṇḍita.

No. 142. TA NEN STELE INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 302)

Ta Nen is about 13 miles to the west of Battambang.

The inscription is written mainly in Khmer and very damaged. It mentions lands and paddy-fields purchased from various persons, the price being paid by vessels of metal of which the weight is given. King Sūrya-varman made donations of lands and slaves to god Śivaliṅga, and their merits, as well as those for the donations made to the god Śrī Jayakṣetra, should accrue to the king. Then follow the usual imprecations in Sanskrit.

The next part begins with an order of king Sūrya-varman dated 949 Śaka to Śrī Gaurisvara Paṇḍita of the country of Śivagupta, concerning the rents due to four *āśramas* the names of which are made up of Yogisvara with different distinctive terminations such as *ālaya*, *āvāsa* etc. Mention is also made of the revenues of the god Śrī Jayakṣetra. The inscription concludes with the names and titles of ten dignitaries who were witnesses to these foundations.

No. 143. TWO PRASAT SEK TA TUY INSCRIPTIONS
OF SŪRYA-VARMAN I, Dated 961.

These inscriptions were edited in *BEFEO*, XXVIII. 49.
For locality cf. No. 103,

Both the inscriptions are written in Khmer. The first inscription mentions purchase of lands, excavation of tanks, and donation of slaves, all relating to the god named 'Kamraten jagat vnam Brāhmaṇa' (i.e. the god of mountain of the

Brāhmaṇas) which was apparently the popular name of god Tribhuvanamaheśvara. Mention is also made of the quantity of rice stipulated to be given daily and per year. There are several foundations (*kalpanā*) made in succession, and each time the President of the Tribunal (*Sabhāpati*) is directed to fix the boundaries.

The second inscription is similar to the first, but its chief importance lies in the date which is given as 961 Śaka, the year of Tiger, thus referring to the well-known twelve-year-cycle which is not known to have been in use in Siam or Cambodia before the end of the 13th century, the earliest instance of its use being furnished by the inscription of Ram Kamheng in Siam.

144. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN, Dated 963.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 195). For locality cf. No. 117.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Nothing remains of the Sanskrit portion except the last three lines of the concluding verse which mention Sūrya-varman and some donations made to Kṛṣṇa, seated on Garuḍa, in the year 963.

The Khmer text says that in 963 Śaka Śrī Bhuvanāditya, younger brother of Viralakṣmī (queen of Sūrya-varman), who is related to king Harṣadeva in maternal line, and prince of the country of Vanapura at the foot of Vnam Kamven, made this image of Kṛṣṇa mounted on Garuḍa and made some donations. King Sūrya-varmadeva presented some silver vessels to the god called Śaka Brāhmaṇa (for this god cf. *BEFEO*, XXVIII. 105 ; XXXII. 73).

The Vnam Kamven was evidently the old name of Dangrek mountains, which has been preserved in the Siamese name Kampeng, which literally means the mountain wall.

TEXT

... ..

द्धान्तध्वजजतप्रतिग्रहवरं रैविप्लुसद ... हरम् ।

हेमाङ्गञ्च करं सकोशकलशं श्रीसूर्यवर्मण्यदात्

कृत्वा तद्वचनात् कलेद्विजहरे कृष्णे त्रिकोशग्रहैः ॥

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS

Dated 958, 964.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 239).

Basset is situated about 8 miles to the east of Battambang. There are altogether four inscriptions (A, B, C, D,), the fifth one being almost wholly effaced.

Ins. A is written partly in Khmer and partly in Sanskrit, the latter being hardly legible. The Khmer text says that in 958 Śaka, several officials made over seven plots of land to Śrī Gaṇa(or Guṇa)pati-varman. The king, being informed of it, reduced their taxes or rents by half. Several officials contributed objects of metal and cloths for the payment of price, and the land, thus purchased, was consecrated to god Śrī Jaya-kṣetra. The holy assembly (*Vraṇṇa sabhā*) fixed the boundaries of the land.

Ins. B, written in Khmer, begins with an invocation to Śiva and other *gurus*. It then mentions that Gaṇa(or Guṇa)pati-varman bought paddy fields and gardens, in exchange of objects made of metal, an elephant, a horse, some pieces of cloth and rice. These lands were given to god Śrī Jayakṣetra. The holy assembly of Maṅgalapura employed Loṇ Hiranya, probably the son of Gaṇapati-varman, to fix the boundaries. Hiranya and a dignitary named Samavira-varman made some donations to the god.

Ins. C, written in Khmer, records that in 964 Śaka a dignitary named Śrīkaṇṭha Paṇḍita of the country of

Phalapriya bathed the god Śrī Jayakṣetra and offered various objects whose weight is specified. Having installed the image of the god and organised its worship, he purchased some lands in exchange of objects of precious metal whose weight is specified, and also of an elephant, some clothes and some quantities of pepper and cardamum. The persons who sold the land are named, and they took a solemn oath never to reclaim the lands sold. A number of high dignitaries fixed the boundaries and the grand priest Śrī Mahendra Paṇḍita recited the Dharmaśāstra.

Ins. D is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, but the Sanskrit text is almost wholly effaced. The Khmer text refers to the installation of an image of the goddess Bhagavatī, by the side of the god Śrī Jayakṣetra. Reference is made to a dignitary named Śrī Rājendra-varman, a brother-in-arms (Sañjak ?) of the king who is gone to Paramanirvāṇa-pada (i. e. Sūrya-varman I) and the *Senāpati* (general) of king Udayāditya varman, in whose reign the record must have been set up.

No. 146. SEVEN PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN I,
Dated 948, 949, 960, 963 and 969.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 207).

Phnom Prah Vihar is the name of a temple on an isolated summit of the Dangrek mountains in the Province of Mlu Prei. The inscriptions are all very much damaged. Five of them (A, B, C, D, E,) are written on the walls of the temple and two (F. G.) on a stele.

Ins. A, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, contains the date 948 Śaka, and the name of king Sūrya-varman and the god Śrī Śikhareśvara

Ins. B, in Khmer, dated 949 Śaka, records that a person, whose name ended in 'pativarman' and who was the grand-

son of Śrī Rājapativarman of Avadhyapura, respectfully informed the king (probably Sūrya-varman) that the worship of gods Śrī Śikhariśvara and Śrī Vṛddheśvara was assured by the care of a person named Śrī Sukarmma Kamsteñ. Later, mention is made of families which preserved the annals of the descendants of Kambu and those relating to the glory of the kings from Śruta-varman to Sūrya-varman, prince issued from the royal line of king Śrīndra-varman, the king who is gone to Īśvaraloka, and as far as the Grand Lady or queen Śrī Viralakṣmī, princess issued from the royal line of Śrī Harṣa-varman, the king who is gone to Rudraloka, and Śrīśāna-varman, the king who is gone to Paramarudraloka.

The copies of these precious manuscripts appear to have been deposited in the temples of gods Śrī Śikhareśvara and Śrī Vṛddheśvara

The king donated the property of a country called Vibheda which reverted to him by the law of Mṛtakadhana. This property, belonging perhaps to Mratāñ Śrī Pṛthivīnarendra, and perhaps also to Kamsteñ Śrī Mahīdhara varman, was given to Śrī Sukarmma Kamsteñ agreeably to the desire of Śrī Rājapati-varman. The king ordered that this act of donation be engraved on a pillar of Śrī Śikhareśvara temple and on a stele to be placed in the country of Vibheda. His Majesty made this great favour to Śrī Sukarmma Kamsteñ and his family and left them the country of Vibheda which was really called Kurukṣetra.

A little later the inscription records that in 950 Śaka Śrī Pṛthivindra Paṇḍita, President of the civil tribunal of the first category, conveyed a royal order of donation to Kamsteñ.....varman, who lived in Avadhyapura and who was in charge of the works at the temple of god Śrī Śikhareśvara. Directions were given to have this order engraved on a sacred stone pillar.

The concluding part of the inscription refers to the donation of some slaves (probably sacred dancers) by Śrī Gaṇitendra Paṇḍita, and probably two others also, of Avadhyapura.

Ins. C, written in Khmer, records that in 960 Śaka king Sūrya-varman issued some orders to the sons and grandsons of Śrī Rājapati-varman, concerning Avadhyapura, Liṅgapura, Śrī Bhadreśvara and Śrī Śikhareśvara.

Ins. D, in Sanskrit, contains the name of Sūrya-varman (nothing else has been read).

Ins. E probably contains the date 963 and an order of king Sūrya-varman concerning god Śrī Śikhareśvara.

Of the two inscriptions on the stele the one (Ins. F) in Sanskrit has been edited above (No. 71A), but it is doubtful whether it really belongs to the 9th century Śaka.

The other in Khmer, Ins. G, very much damaged, refers to Steṅ (an indigenous title which appears to have been reserved to Brāhmaṇas) Śivaśakti. It appears from the extant portion of the text that Śivaśakti had directly received a Śivājñā (order of Śiva), asking him to remove an image of a god (*particulars missing*) from Yaśodharagiri in order to re-install it in the temple of god Śikhareśvara (i.e. Prah Vihār), and to record this in an inscription. Then follows the date 969 Śaka. The few letters that can be read after this seem to refer to the order of Śiva and the favour of king Sūrya-varman.

No. 147. FIVE PHNOM SANDAK INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN, Dated 963 and 970.

These inscriptions were noticed by Aymonier (I 394).
For locality cf. No. 73.

There are altogether five inscriptions, A, B, C, D, and E, of which B is in Sanskrit and the others are in Khmer.

Ins. A records that in 963 Śaka king Sūrya-varman issued verbally an order of donation and asked Kamraten Añ Śivāspada (probably the chief priest of the temple of Prasat Neak Buos) to inscribe it on stone.

Ins. B contains, in four lines in Sanskrit, the names of kings Jaya-varman and Sūrya-varman and of a

Paṇḍita, *Kavi* Yogīndra, who appears to be the priest of Sūrya-varman.

Ins. C contains a royal order addressed to the chiefs of Śivapura and to the holy congregation of the ascetics of Śivasthāna (perhaps another name of Śivapura or Phnom Sandak) asking them to prepare a list of furniture necessary for the worship and the upkeep of the monastery. The king approved of the list and made a donation of the articles. The slaves purchased by the ascetics of Śivasthāna were also allotted to the temple.

Ins. D records that Sūrya-varman sent a royal secretary to the High Priest of Śivasthāna for engraving an inscription. The date has been doubtfully read as 970.

Ins. E begins with a date which appears to be 843 or 853, but the figures cannot be read with certainty. The words Śivasthāna, Śivapura, monastery and slaves are alone legible.

No. 148. FIVE PRASAT TA KEO INSCRIPTIONS OF SŪRYA-VARMAN

These inscriptions were edited by Barth (*ISC.* 97) and noticed by Aymonier (*III.* 38).

The temple known as Prasat Ta Keo (= Kev), Prasat Keo, Prea Kev etc. is situated to the west of Eastern Baray near Angkor Thom.

There are altogether five inscriptions of which A, B, C, D form one group and E another.

Ins. A, written in Sanskrit, contains 18 verses, the metres being *Anuṣṭubh* (1-4, 7-18), *Śārdūla-vikrūṭita* (5), and *Vasantatilakā* (6). After an invocation to Śiva (v. I) it records the genealogy of a person called Yogīśvara Paṇḍita, the *guru* of king Sūrya-varman. The genealogy begins with a Brāhmaṇa called Viṣṇu living in Āmalakasthala. His daughter Bhāssvāmini became the queen of Paramēśvara (i.e. king Jaya-varman II) (vv. 2-4). Their grand-daughter (*pautri*) Satyavatī became the wife of Brāhmaṇa Bhānuvara and these had

a son called Yogīśvara Paṇḍita. He became the *guru* (preceptor) of the king who completed Hemagiri and gave the royal chariot (or palanquin) to Śiva (v. 5). He was *guru* of king Śūrya-varman and established a Pañcasūla in Hemagiri along with the king's sister's son Uddhatavīra-varman and another person named Stukkak who was called by the royal order Narendra-varman (v. 6).

Next, after an invocation to Viṣṇu (v. 8), mention is made of Sūrya-varman, of the family of Indra-varman who ascended the throne in 924 (v. 10). The inscription ends with an appeal to good men to protect a female disciple of Yogīśvara Paṇḍita, named Janapadā (v. 15), who was married to Brāhmaṇa Keśava (v. 16) and to whose sons and grandsons were given the town of Yogīśvarapura, in their capacity as priests of Viṣṇu (v. 17)

Ins. B contains one line in Sanskrit which is an invocation to Śiva for the success of Yogīśvara Paṇḍita. The remaining portion in Khmer refers to donations made by Yogīśvara Paṇḍita of Vyādhapura to various gods who are indicated either by the names of the places where they were worshipped or by special names of gods whom he himself had installed in these places. Among the localities are mentioned Liṅgapura, Jayakṣetra, Hemaśṛṅga, Śrī-Campeśvara, Śrī-Narendragrāma of the holy country of Bhimapura, and several other local names. Some golden images were installed, for example, those of Śiva under the name Tripuradahaneśvara, Śrī-Nātakeśvaradaśabhujā, Viṣṇu under the name Tribhuvanañjaya, and his consort Bhagavati Śrī. Śiva and Viṣṇu are both qualified as 'king of five great feasts'.

The donations consisted, among other things, of bowls, plates, flasks, vases and jars made of gold or silver, trident, pike with five points, rings, white umbrella, both plain and made of ivory or peacock feather, a pulpit made entirely of ivory, hammocks, palanquins, gilded litters and an elephant.

Ins. C contains 17 lines in Khmer followed by three

verses in Sanskrit, both very much damaged. The Khmer portion mentions Yogīśvara Paṇḍita and his donations to the gods mentioned in Ins. B. The first two verses in Sanskrit are almost identical with vv. 15 and 18 of Ins. A. These as well as the third (in *Śārdūlavikrūṭita* metre) contain the usual imprecations.

Ins. D. contains 20 lines in Khmer, followed by three verses in Sanskrit which are almost identical with those of Ins. C. It concludes with 5 lines in Khmer. The Khmer text at the beginning mentions the gods and donations referred to in the preceding inscriptions. The concluding Khmer text also refers to donations made to the gods such as dancers, stringed musical instruments, completion of sacred buildings, and elephants, pious works of kings, and the god Śrī Tribhuvanañjaya of the five great feasts.

Ins. E. contains twenty-eight verses, the metres being *Śloka* (1-12, 16-23), *Upajati* (13, 14, 26), *Mālinī* (15, 24, 25 and 28) and *Vasantatilakā* (27). It is divided into two parts. The first part (vv. 1-15) refers to the genealogy and religious foundations of Śivācārya who was appointed by king Jaya-varman V "Inspector of qualities and defects" on the mount Hemaśṛṅgagiri. This genealogy also begins with king Jaya-varman II and his principal queen Hyāṇ Pavitrā, whose descendants possessed the country called Hāripura. Their daughter's daughter, Hyāṇ Karpurā, had a son named Paramācārya who became priest of Jalāṅgeśa and Kapāleśa. His grandson Śivācārya held these posts. When, during the reign of Sūrya-varman, there was division of castes, Śivācārya was placed at the head of all castes. By royal order his descendants became hereditary priests of Kapāleśa and he fixed the boundaries of Hāripura in the year 929.

The second part (vv. 16-28) refers to the religious foundations of Śivācārya's grandson Śivavindu, who was also "Inspector of qualities and defects" on Hemaśṛṅgagiri, and the priest of Kapāleśvara. The maternal uncle of the maternal uncle of his mother who bore the title

Śrī Kṣitindropakalpa having died, he received the title from king Sūrya-varman. Having become an important minister of the king he installed various images and did other pious works.

Inscription E is badly written and badly engraved, and it has also been badly damaged. It is consequently very difficult to interpret it, and in many places the meaning is only conjectural. There are also too many spelling mistakes.

TEXT.

A

नमश् शिवाय यस्त्रयक्षोऽनलोकर्कन्दोर्व्विभाभवत् ।
 भुवनत्रयसन्दीपः शत्रुनाशाय पातु नः ॥ १
 विष्णोर्द्विजस्य या पुत्रधामलकस्थलसन्ततौ ।
 भूयाद्धृदयलक्ष्मीर्भास्वामिनी परमेश्वरे ॥ २
 सा नीत्युदयदक्षाढ्या शुभलक्षणसंयुता ।
 तस्याग्रमहिषी देवी यथा गौरी महेश्वरे ॥ ३
 देवामलकविन्यासं भूभृतस् सा मता गता ।
 चन्द्रमौलिजटायां हि मङ्गलत्वात् सुरापगा ॥ ४
 स्वामिन्याः परमेश्वरक्षितिपतेर्या साग्रपौत्री तयो-
 र्भूयात् सत्यवतीति भानुवरविप्रे योषिदर्हा तयोः ।
 श्रीयोगीश्वरपण्डितस् सुत इदं राजेन्द्रयानं शिवे
 प्रादाद्धेमगिरेस् समापनकृतो राज्ञो गुरुस्थापकः ॥ ५
 श्रीसूर्य्यवर्म्मगुरुद्वतवीरवर्म्म-
 नाम्ना व्यधत्त सह तद्गणिनीसुतेन ।
 स्तुक्कभुवा नृपगिरा स नरेन्द्रवर्म्मा-
 ख्यातेन हेमगिरिवेश्मनि पञ्चशूलम् ॥ ६
 शैलेयञ्चीरचरणं प्रतिमे नन्दिकालयोः ।
 स एव स्थापयामास सिंहस्य प्रतिमाञ्च ताः ॥ ७
 चतुर्भुजन्नमामो यो भूगदाशङ्खचक्रधृत् ।
 सुरारातिगणाब्जेता पातु नो दुरितार्णवात् ॥ ८

नमो मेऽस्तु नृपायेह लिप्सुय्यंश् श्रीवसुन्धरे ।

वेशानां रक्षताह्वयन्तत्रास्तु फलमक्षयम् ॥ ६

आसीच्छ्रीसूर्य्यवर्मेति वेदद्विविलराज्यभाक् ।

श्रीन्द्रवर्मान्वयव्योमभानुज्योतिर्महीपतिः ॥ १०

सिद्धिस्वस्ति भवेद्देवश्रीयोगीश्वरपण्डिते ।

यस्य प्रशस्ते सुजनान् पाति योऽत्रास्तु सत्फलम् ॥ ११

यशोधरपुरे चित्रे चतुर्द्वाराप्रमन्दिरे ।

रत्नरैरुप्यभाकीर्णे^१ राज्ञो यस् संमतोऽनिशम् ॥ १२

स राजगुरुणा होत्रा मन्त्रिमुख्यैस् सभाधिपैः ।

विप्रैः प्राञ्जलिभिः स्तोत्रैः स्तुत ईशस् सपावकः ॥ १३

देवयोगीश्वरार्थाय धर्मसंरक्षणाय च ।

भूमिद्रव्यादिरक्षार्थश्लोकास्तेऽभिहिताश्च तैः ॥ १४

देवयोगीश्वरस्यैषा निमादिप्रार्थिधार्मिकैः ।

सती जनपदा शिष्या पाल्यतां सन्निरुत्तमा ॥ १५

कन्याग्रामात् समायातां सतीजनपदाह्वयाम् ।

योऽदिशद् विधिना पत्नी^(१) केशवाख्ये द्विजन्मनि ॥ १६

पूर्वदिग्विषये जातं योगीश्वरपुरं पुरम् ।

तस्यास् सुते च पौत्रे यो याजके चक्रिणोऽदिशत् ॥ १७

वर्द्धयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते ।

लोपयेयुश्च नरकानायुगान्तात् महाभयान् ॥ १८

B

नमश् शिवादिभ्यो गुरुभ्यः देवश्रीयोगीश्वरपण्डितस्योदयसिद्धिरस्तु ॥

C

देवयोगीश्वरस्योत निमादिप्रार्थिधार्मिकैः ।

... .. पल्यन्तान्^२ तपसात्र ताः ॥ १

1. Read कप्य० ।

2. Read पाल्यन्तान् ।

वद्धयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते ।

लोपयेयुश्च नरकेऽवीच्यादौ प्राप्नुवन्ति ते ॥ २

... .. कल्पितमिदं ये चानुकुर्युस् स्थिता

... .. तास्ते वद्धयेयुस् स्थिरम् ।

... .. घोरनरके ये पीडयन्तस् स्थिताः^१

दण्ड ... .. तनूमाः किङ्करंरुद्धतैः ॥ ३

D

देवयोगी ... .. ।

मङ्गला ... .. आत्र ताः ॥ १

वद्धयेयु ... .. (स्वर्गं) प्राप्नुवन्ति ते ।

लोपयेयु ... .. प्राप्नुवन्ति ते ॥ २

स्वर्गमेव ... .. कुर्युस् स्थितास्

सार्द्धं सिद्ध ... .. येयुस् स्थिरम् ।

लुम्पेयुर्म ... ..

दण्ड लौह ... .. किङ्करंरुद्ध(तैः) ॥ ३

E

नमश् शब्दात्मने तस्मै शिवायाद्यव^२ देहिनाम् ।

अर्थसत्यैव सन्दृष्टो यो सन्नार्थेषु सत्यतः ॥ १

आसीद् कम्बुजराजेन्द्रो वेदद्विनगराज्यभाक् ।

यस्मिन् राजभुजीगभा रम्या पूर्व्वेव संपदा ॥ २

ह्यङ्गपवित्राह्वया देवी तस्याग्रमहिषी सती ।

देशो हारिपुराविख्यो^३ यस्यास् सन्तानसन्ततः ॥ ३

ह्यङ्कूर्पूराह्वयां तस्याः^४ दौहित्री कीर्त्तिविश्रुताम् ।

रुद्रलोकनृपो दद्याद्व्यन्तरतपस्विने ॥ ४

1. Omit Visarga.

2. Reading doubtful.

3. Read पुराभिख्यो ।

4. Read तस्या ।

अभूत् पुत्रवरस्तस्यां परमाचार्यनामधृत् ।

जलाङ्गेशकपालेशहोता यो मुनिपुङ्गवः ॥ ५

नाप्तापि^१ च तयोर्द्विमान् देवयोर्याज्ञिको मुनिः ।

शिवाचार्यह्वयो वाग्मी तपस्वी व्रतशीलवान् ॥ ६

हेमशृङ्गगिरो देवपूजावृद्ध्या अधिष्ठित^२ ।

राजश्रीजयवर्म्मा^३ यं दशने गुणदोषयोः ॥ ७

श्रीसूर्यवर्म्माणो राज्यं वर्णभागे कृते पि यः ।

संपदं प्राप्य सद्रक्त्या वर्णश्रष्टृत्वसंस्थितः ॥ ८

श्रीकपालेशहोतृत्वं स्वकुलं राजशासनात् ।

स्थापयामास यः कृत्वा नित्यं^४ विषयवर्जितम् ॥ ९

याचिना यः पुनः क्षेत्रं देशं द्वारपुराह्वयम् ।

करांति सावधिं रन्ध्राद्विवलेन समन्ततः ॥ १०

प्राच्यामीश्वरभेदान्ता याम्यामालेज्जलालयात् ।

प्रतीच्यामद्रिमाभूमिराचन्द्राय^(५) तथोत्तरे ॥ ११

अत्रात् श्लोत् श्रीनरेन्द्राणीवल्लभान्तं नृपाज्ञया ।

विश्रुतन्नाम यस्यास्मि सावधिं समधिष्ठितम्^६ ॥ १२

चिराय राजाधिपराज कुर्वन्तपाङ्गुसि शीलव्रतधारणोऽहम् ।

विद्यासमावर्त्तनकृत् सविद्य यधिस्थरम्^७ शूलधरस्य लिङ्गम् ॥ १३

श्रीसूर्यवर्म्मेश्वरपादपद्मं

धात्रि^(८) त्री ? सु भक्तिशू शिरसा समूर्तिः ।

... तुर्न्निमा^(९) संस्थितभिस्^{१०} सहैव

देवीभिरित्याभिरतिष्ठिपन्ताम् ॥ १४

1. Read नप्तापि ।

2. Read अतिष्ठितम् ।

3. Read राजा श्री० ।

4. Read कृत्वा नित्यविषय० ।

5. Read समतिष्ठितम् ।

6. Perhaps for युधिष्ठिरम् ।

7. The missing first letter is च or च (for चा) ।

8. Read संस्थिताभिः ।

शिवगुणमनिमान्यं¹ प्राप्तकामोऽवनीन्द्रस्
 सुरपतिमहिमानं वापि² भूमीश्वरत्वम् ।
 चिरमवतु स धर्म³ ब्रह्मचर्याधिकारं
 सकलकुलसहितं⁴ मे श्रीकपालेश्वराङ्गो ॥ १५

तन्नप्तापि च सत्सूरिभाग्यभाग् भारतीरतः ।
 धीरो धामवता मान्यश् शिवविन्दुरितीरितः ॥ १६
 श्रीकपालेश्वरे होता शस्ता यश् शङ्खसिन्धवान्⁵ ।
 सन्न्यायानलसन्तप्ता न्यायेन्धनगणो धिया ॥ १७
 श्रीक्षितीन्द्रोपकल्पाख्ये मात्रामातुलमातुले⁶ ।
 मृतं तन्नाम तद् यस्यै⁷ दत्तं श्रीसूर्यवर्मणा ॥ १८
 अहिपत्राङ्कितां दोलां लब्ध्वा यस्तदनुग्रहात् ।
 हेमशृङ्गगिरावाप दर्शनं गुणदोषयोः ॥ १९
 ततो राजमहामाल्यो यस् सन्तानकुलप्रभुः ।
 ईश्वरार्चामुमार्चाश्च मत्प्रिग्रामे⁸ प्रतिष्ठिपत् ॥ २०
 भद्रेश्वराश्रमं कृत्वा गौरीशाश्रममप्यलम् ।
 भद्रेश्वरतटाकाख्यं⁹ श्रीतटाकश्चखान यः ॥ २१
 सरिद्भङ्गं महागाढमायतन्निर्भयं भयात् ।
 आध्वगानां¹⁰ सुखायैव यश्चकाराम्बुधेस् समम् ॥ २२
 शास्त्रसन्दर्शनाभ्यासाद्व्यतारिद्¹¹ रामणीयकम् ।
 पुस्तकं यो विमानार्थं श्रीभद्रेशालयेश्वरे ॥ २३

1- Read मणिमन्यं ।

2- Read सकलकुलसहितं ।

3- Read शास्ता and संशितः ।

4- Read मातृमातुलः ।

5- Read यस्यै ।

6- Read मत्प्रिग्रामे ।

7- Here and in other places the original text has तदा¹⁰ instead of तदा⁹

8- Read अश्वः ।

9- Read व्यतारीद् ।

यमनियमयतात्मा सम्यगाराधिताग्नि-
 निहतदुरितवृन्दोऽहर्निशं शम्भुभक्तिः ।
 मुनिवरसमवृत्तिर्व्यो(ग)योगोपयोगात्
 सकलकुलहितार्थं स व्यधाद् राजसेवाम् ॥ २४

मुनिगुणगणवन्धो यो(ग)योग्यस् सयत्नैस्-
 सति भवति विधात्रा निर्मिते नाम यस्मिन् ।
 कृतसकलकलायस् संहतिर्लोललक्ष्मी-
 र्वसति यदचलाशं शम्भुभक्तिस् सुशुभ्रा ॥ २५

पद्मासने स्फाटिकमीशलिकुं
 यस् स्थापयामास यथाविधानम् ।
 विघ्नेशचण्डीश्वरनन्दिकालान्
 पुनर्यथास्थानमधिष्ठिपञ्च^१ ॥ २६

सद्ब्रह्मेमनवपत्रमनेकरत्न^२-
 राजद्विरण्यरणमर्हणकण्ठके च ।
 यश् श्रीकपालकटकस्थशिवे स्तवाना-
 माधारणन् दृढतमञ्च मुदा व्यतारित्^३ ॥ २७

विधिवदधिककान्तेऽधिष्ठिपत्^४ पद्मपीठे
 शिवशुभमणिलिकुञ्चण्डिविघ्नेश्वरौ च ।
 य उपचरणपात्रं यद्वलानद्युमेन्द्रे^५
 पुनरदित स एष श्रोक्षितीन्द्रोपकल्पः ॥ २८

No. 149. PRAH KHAN INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN I.

The inscription was edited in *BEFEO*, IV. 672.

The great temple of Prah Khan is situated in the Province of Kompong Svay. The inscription is engraved

1. Read अतिष्ठिपञ्च ।

2. Read पात्र ।

3. Read व्यतारीत् ।

4. Read अतिष्ठिपत् ।

5. इन्द्रा denotes a kind of spirituous liquor.

on the door of a secondary temple between the second and third enclosures. The inscription contains 9 Sanskrit verses, the metres being *Śragdharā* (1) and *Śloka* (29). It begins with an invocation to Śiva (v. 1.) and Buddha (v. 2), and the rest is an eulogy of king Sūrya-varman who ascended the throne in 924 Śaka. Verse 6 refers to his proficiency in various branches of knowledge such as Bhāṣya, Kāvya, six systems of philosophy and Dharmasāstras. V. 7 seems to allude to an important historical fact viz. that, he obtained the kingdom by defeating in battle a king who had been joined (?) by other kings. This last qualifying phrase (*rājasankīrnād*) is, however, very enigmatic and cannot be clearly understood.

According to v. 5 the king constructed "this temple", evidently the one on which this inscription was engraved. This, however, does not necessarily imply that the whole of the grand temple-complex of Pra Khan was built by king Sūrya-varman.

TEXT.

श्रीमत्पादाग्रलीलावनमितधरणीश्रोभसंश्रोभिताष्ठं
भ्राम्यत्क्रन्दत्सुरेन्द्रं भुजबलपवनैस् संस्वलत्सद्विमनैः ।
स्वाङ्गैस् स्वल्पीकृताशं नवरसरुचिभिर्विस्फुरद्भ्रिममाल्यै-
र्नाट्यं ब्रह्मादिसेव्यं सुखयतु दयितानन्दनं चन्द्रमौलेः ॥ १

नमो बुद्धाय सर्व्वज्ञशब्दो यत्रैव सार्थकः ।
तस्यैव हि वचस् सत्यं प्रमाणेन निरूपितम् ॥ २

तदुक्तौ पारमीतन्त्रतय्यौ तद्रतयोगिनः ।
त्रयधरन्जनीजज्ञानं गुरुपादयुगजमे ॥ ३

श्रीद्भुवः श्रोसूर्य्यवर्मासीच्चतुर्भुजविलासकः ।
यस् सूर्य्यवंशजो राज्ये चतुर्भुजविलासकः^१ ॥ ४

1. Year 924 (as the beginning of his reign).

स्मरीऽनङ्गश शशाङ्कोपि शशीति निरवशक-
 मसृजयन्निवदं कर्म कान्तिसर्गाविधीच्छया ॥ ५
 भाष्यादिचरणा काव्यपाणिष पङ् दर्शनेन्द्रिया ।
 यन्मतिर्द्धर्मशास्त्रादि मस्तकाजङ्गमायना ॥ ६
 एतावतानुमेयं यद्वीर्यं यद्रूढधीर्मुनिः ।
 रणस्थो राजसंकीर्णाद्राज्ञो राज्यं जहार यः ॥ ७
 कालदोषानलाविष्टा यस्य संकाम्बुनिर्गमे ।
 तद्विनाशात् क्षणं लोकाः सुखायन्ते स्म सर्वथा ॥ ८
 युगहानेरयन्धर्मः पद्महीनो जराकृशः ।
 यन्नीतिरसमासाय सत्पदस् स्म युवायने ॥ ९

No. 150. PRASAT CAK INSCRIPTION

The inscription was noticed by Coedes (*BEFEO*, XXVIII. 115).

Prasat Cak is the name of a group of two ruined brick temples to the north-west of Siem Rap. The inscription, written in Khmer, mentions king Sūrya-varman by his posthumous name Paramanirvāṇapada, and hence must belong to a period later than his reign. Its object is to fix the boundaries of a foundation named Viṣṇu-grāma, and its chief importance lies in the following account explaining the origin of the foundation.

In 791 Śaka when king Śrī Jaya-varmadeva, who has gone to Viṣṇuloka, and who was the son of king. Parameśvara, had reigned for 16 years, he captured an elephant. The elephant escaped in this forest of Viṣṇu-grāma. During the night a god appeared before the king in his dreams and spoke to him as follows :—"If you go to (Viṣṇugrāma ?) to install my image and institute my worship, I shall restore you the elephant." In the morning the king got back the elephant in this forest. He cleared the place, installed an image of god

west of Sisophon. The inscription contains 192 lines in Sanskrit, then 29 lines in Khmer, followed by two lines in Sanskrit and 117 lines in Khmer.

The Sanskrit text consists of 130 verses, the metres being *Śloka* (33-60, 78-91, 97-118, 129-30), *Indravajrā* and *Upendra-vajrā* (1-5, 9, 12-13, 17-21, 23-24, 26-31, 62-76, 92-93, 121-125), *Mālinī* (22, 61, 77, 119, 128), *Aupachandasika* (25, 95, 96, 120, 127), *Vasantatilakā* (6-8, 10-11, 14-16), *Puspitāgrā* (32), *Samavṛtta* (94).

This inscription is historically the most important in the whole series of Kambuja inscriptions. It relates the history and religious foundations of a priestly family for two centuries and a half, from 802 to 1052 A.D., and incidentally gives interesting accounts of the various kings they served, from Jaya-varman II to Udayāditya-varman II.

The inscription contains a series of dates, the last of them being 974 Śaka. This was probably the date when it was engraved.

The Sanskrit text is given below. We give here a translation of the Khmer text, which may be regarded as a summary of the Sanskrit text also.

Translation of the Khmer text.

(ll. 56-58). Now His Majesty Parameśvara (i.e. Jaya-varman II) installed 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja) in the town of Śrī Mahendraparvata, and established there this family of Stuk Ransi (and) Bhadrappattana as permanent priests of the god. His Majesty took a solemn vow that no one outside this family should ever serve as priest of this god.

(59-61). Here is the history of the branches of this family. The family at first (lived in) the country of Śatagrāma (in) Aninditapura. The king of Bhavapura gave it a piece of land in the district (*vijaya*) of Indrapura. The family founded and lived in a village named Bhadayogi and set up there a Śiva-linga.

(61-64). Then His Majesty Parameśvara (Jayavarman II) came from Java to reign in the city of Indrapura. Steñ añ Śivakaivalya, venerable and learned *guru*, was the royal priest of Parameśvara. Then His Majesty left Indrapura. Śivakaivalya went with Vrah Kandvārahoma for the royal service. His Majesty ordered him to bring his relations both male and female. When they arrived at Viṣaya Pūrvadiśa, His Majesty granted land to them, founded there a village called Kuti¹ and assigned it to them.

(65-66). Then His Majesty reigned in the town of Hariharālaya. Śivakaivalya was also established in this town

(66-69). Then His Majesty founded the town of Amarendrapura, and Śivakaivalya also established himself in this city for serving him. He obtained from the king lands close to Amarendrapura and founded there a village called Bhavālaya. He fetched his relations from Kuti and established them there. He directed one of his relations, a Brāhmaṇa named Gaṅgādhara, to install a Śivaliṅga there and assigned him a few slaves.

(69-78). Then His Majesty came to reign at Mahendraparvata and Śivakaivalya, as before, established himself in this town for serving him. Then a Brāhmaṇa named Hiranyadāma, well-versed in magical science, came from Janapada, because His Majesty had invited him to perform a ritual in order that Kambujadeśa might no longer be dependent on Java and a *cakravartin* (universal) king might rule in Kambuja. This Brāhmaṇa performed a ritual according to *Vrah Vināśikha* and installed the 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja). The Brāhmaṇa taught *Vrah Vināśikha*, *Nayottara Sammoha* and *Śiraścheda*. He recited them from beginning to end in order that they may be written and taught them to Śivakaivalya. He also directed Śivakaivalya how to perform the rituals of the 'Royal god'. His Majesty Parameśvara and the Brāhmaṇa took solemn oaths that only the family of Śivakaivalya, and no one else,

1. This is written as Kuṭi in the Sanskrit text.

should perform the worship of the 'Royal god'. The priest Śivakaivalya initiated all his relations to this worship.

(78-82) Then His Majesty Parameśvara returned to Hariharālaya to reign, and the 'Royal god' was also brought there. Śivakaivalya and all his relations officiated (as priests) as before. Śivakaivalya died during this reign. His Majesty Parameśvara died at Hariharālaya. The 'Royal god' was there as (he resided) in all the capitals where successive kings took him as their protector.

(82-84) During the reign of His Majesty Viṣṇuloka (Jaya-varman III) the 'Royal god' was in Hariharālaya. A nephew of Śivakaivalya, named Sūkṣmavindu, became the priest of the 'Royal god'. All his relations also officiated (as priests of) the god. He brought his relations (who were) at Bhavālaya and established them in their turn with the others in the country of Kuti.

(Here follow the two Sanskrit verses Nos. 129-130. Then begins a new Khmer text on the fourth face of the stele.)

(1-4) Steñ añ Rudrācārya, younger brother of Steñ añ Śivakaivalya, embraced religious life in the *Viṣaya* of Jen Vnām (foot of the mountain), on the mountain called Thko. Rudrācārya obtained this mountain as a gift from king Viṣṇuloka, founded a village and lived there. He gave the name Bhadrāgiri to this mountain.

(4-10.) During the reign of His Majesty Īśvaraloka (Indra-varman I) the 'Royal god' was in Hariharālaya. Steñ añ Vāmaśiva, grand-nephew of Śivakaivalya, was the teacher (*upādhyāya*) of the king. The king placed His Majesty Paramaśivaloka (Yaśo-varman), in his youth, in the charge of Vāmaśiva for the purpose of instruction. Vāmaśiva was the disciple of Steñ añ Śivasoma, preceptor (*guru*) of Indra-varman. Śivasoma and Vāmaśiva founded the Śivāśrama and installed the god. Śivasoma was called the old dignitary, and Vāmaśiva, the young dignitary, of Śivāśrama. Then Śivasoma died ; Vāmaśiva, as the possessor

of Śivāśrama, was henceforth called the dignitary of Śivāśrama.

(10-12) Vāmaśiva, the preceptor (*guru*) of the king, maintained all the temples which his family had erected from Indrapura as far as Bhavālaya, close to Amarendrapura, in Kutī (Pūrvadiśa) and in the country of Bhadragiri. All the members of the family officiated (as priests) of the 'Royal god' as before.

(12-13) Then His Majesty Paramaśivaloka founded the town of Yaśodharapura and took the 'Royal god' there from Hariharālaya. Then the king erected the 'central mountain' (a temple?). Vāmaśiva installed the Liṅga in it with the aid of royal corvée and informed the king.

(13-18) He was anxious to make another foundation and requested the king to grant him a land in Varuaviyaya, close to Bhadragiri, which belonged to Steṇ aṇ Rudrācārya. He founded there villages called Bhadrāpattana and Bhadrāvāsa. The king gave him the liṅga, more than two cubits (*hasta*) high, of the 'central mountain', to be installed at Bhadrāpattana. He also gave an image of Bhagavatī which was installed in the country of Bhadrāvāsa in the land of Bhadrāpattana. The king made gifts of various articles of food and worship, and gave paddy-fields and 200 slaves to Gaṇeśvara in the district (*pramāṇa*) of Amoghapura.

(18-22) The king directed Vāmaśiva to ordain Steṇ aṇ Śikhā, one of his officials, as an ascetic. Vāmaśiva directed Śikhā to construct a temple at Bhadrāpattana, which he did. The king granted the village Bhavālaya, belonging to Vāmaśiva's family, and several other villages situated in Bhadrāpattana by an edict.

(22-24) Steṇ aṇ Hiranyaruçi, named also Vnam-Kaṇśa, younger brother of Vāmaśiva, principal *ācārya* of the king, got from the king Stuk Rausi in the Viśaya of Amoghapura, founded the village of Stuk Rausi, and installed Avyabhjā (*Avyaya*) in it.

(24-29) Vāmaśiva and Hiranyaruci brought three nieces, daughters of the same mother, from Kutī and established two of them at Stuk Ransi and one at Bhadrapatana. The remaining members of the family remained at Kutī. The members of the family in these three places were all priests of the 'Royal god'; some of them became principal *ācārya* or *ācāryahoma*, officiating as priests in sacrificial ceremonies, and some entered royal service.

(29-31) During the reigns of His Majesty Rudraloka (Harṣa-varman I) and His Majesty Paramarudraloka (Īśānā-varman II) all the members of the family officiated as priests for 'Royal god' as before. Steñ añ Kumārasvāmi, nephew of Vāmaśiva, head of the family and chief *ācārya*, founded the village of Parāśara in Stuk Ransi and made donations which the kings assigned to members of this family.

(31-34) During the reign of His Majesty Paramasivapada (Jaya-varman IV) the king left Yaśodharapura for reigning at Chok Gargyar (i.e. Koh Ker) and brought the 'Royal god' with him. Steñ añ Īśānamūrti, grand-nephew of Vāmaśiva, head of the family and chief *ācārya*, established himself at Chok Gargyar. He asked for a piece of land in Chok Gargyar and founded a village called Khmṇāñ to which he assigned slaves. He gave the charge of the temple of Chok Gargyar to the members of his family, and installed a liṅga at Stuk Ransi.

(34-39) During the reign of His Majesty Brahma-loka (Harṣa-varman II), Steñ añ Ātmaśiva, nephew of Īśānamūrti and the head of the family, was the priest of 'Royal god' and *ācāryahoma*. Then His Majesty Śivaloka (Rājendra-varman) came back to reign in the city of Śrī-Yaśodharapura and brought the 'Royal god' with him. Ātmaśiva continued as priest and *ācāryahoma*, erected temples at Stuk Ransi, founded the village of Brahma-

pura, built rest-houses (?) at Katuka and Śānti (?) in Stuk Ransi, and installed two gods. Ātmaśiva died in the time of His Majesty Paramaśivaloka (Yaśo-varman).

(39-40) During the reign of H. M. Paramavīraloka (Jaya-varman V) Steñ añ Śivācārya, grand-nephew of Ātmaśiva, was the head of the family and priest of 'Royal god'.

(40-43) Then H. M. Nirvāṇapada (Sūrya-varman I) sent troops against the people who devastated the temples of Bhadrapattana and Stuk Ransi. In the tenth year of the king Śivācārya restored the temples which belonged to the family. He installed a Śaṅkara-Nārāyaṇa and a Bhagavati in the village of Bhadrapattana, and many others outside the family territory, and assigned slaves to them. He had no time to complete the villages and rest-house, and they were still deserted when he died.

(43-46) During the reign of Sūrya-varman, Steñ añ Sadāśiva, the nephew of Śivācārya, was the priest of 'Royal god' as the head of the family. The king made him give up the religious life in order to marry him to the younger sister of his chief queen, princess Śrī-Vīralakṣmī. He bestowed on him the title of Kaṁsteñ Śrī Jayendra Paṇḍita, royal priest and chief of the workers (Khloñ Karm-mānta) of the first class. The villages of Bhadrapattana and Stuk Ransi as well as all the other foundations had been depopulated when the king raised his army. Jayendra Paṇḍita restored them and consecrated the gods who had been installed there.

(46-48) At Bhadrapattana he installed a liṅga and two images as well as others outside the family patrimony. He gave them all sorts of goods as well as slaves, constructed turrets (*valabhi*), built walls, endowed fields and gardens, excavated tanks, and built dams.

(48-55) He did similar things at Bhadrāvāsa, Bhadrāgiri, Stuk Ransi, Amoghapura, and Brahmapura.

(55-57) In the District of Pūrvadiśa, at Kutī, the original home of the family, he restored the devastated

villages, put new walls of enclosure, installed a *liṅga*, constructed a *prāsāda* (temple ?) and gave slaves and all kinds of riches. As to the land of Bāhuyuddha, the village of Ve Dnop, which had been completely devastated, he got it from the king, fixed the boundaries and gave it to the temple of Kuṭi and to the members of his family.

(57-61) The village of Bhavālaya, founded beyond Amarendrapura by Śivakaivalya, the ancestor of the family, had been devastated by the pirates (?) and its temple and *liṅga* had disappeared. He informed king Śrī Udayāditya-varmadeva that the place belonged to his family. The king gave Bhavālaya to him. He cleared the jungle, installed images of gods, and again offered sacrifices. He found out the slaves belonging to the temples, brought them back, and restored the religious foundations at Bhadrappattana

(61-64) Śrī Jayendra Paṇḍita made some pious works for the spiritual merit of his *guru* Kamraten añ Śrī Vāgindra Paṇḍita who belonged to the country of Siddhāyatana in Pārvaḍiśa and was his relation on father's side; he founded villages, installed gods, excavated tanks, built monasteries and assigned slaves to them.

(64-70) During the reign of Śrī Udayāditya-varmadeva Jayendra Paṇḍita was the royal *guru* and bore the title Vraḥ Kamraten añ Śrī Jayendravarman. The king learnt from him all the sciences, to wit, *Siddhānta*, *Vyākaraṇa*, *Dharmasāstra*, and the other *Śāstras*. He performed various religious ceremonies (*dikṣā*) beginning with *bhuvanādhva*, and the *Brahmayajña*. He performed the *mahotsavapūjā* in accordance with Vraḥ Guhya. He gave as sacrificial fee (*dakṣiṇā*) wealth and various ornaments such as diadems (*mukuta*), ear-pendants (*kuṇḍala*), bracelets (*keyūra*), wrist-band (*kaṭaka*), *mukutavena* (?), silver seats (*rūpya-pīṭha*), pitchers of gold (*suvarṇa-kalāśa*), fly-whisk (*cāmara*), and gilded palanquins (*hema-dola trisira*); jewels, gold, silver, all kinds of wealth, thousand cows, 200 elephants, 100 horses, 100 she-goats and buffaloes, 1000 slaves of both sexes, and three villages.

(70-73) King Udayāditya-varmadeva protected the town of Abhivādananītya. He inscribed the names of servants and the daily offerings to be made to Jayendra-varman for their clothes, food, drink, condiments and fruits. The king gave the revenue of the country of Stuk Rmān, which was completely devastated, to Jayendra-varman and Stuk Ransi.

(73-76) Jayendra-varman at once installed two gods. The king gave a *linga* of two cubits and some property for the temples and by way of salary to the priests. He sent his officers to found the village called Bhadrāniketana in the land of Bhadrāpattana and erected the *linga* there. He gave 400 slaves of both sexes, built stone temples and turrets (*valabhi*), dug tanks, built dams, and gave fields and gardens (*kṣetrārāma*).

(76-78) During the reign of H. M. Paramavīraloka (Jaya-varman V), two strangers, *viz.* Bhāhmaṇa Saṅkarṣa and his son Mādhava, installed a Śivaliṅga at Anreṁ Loṅ and gave slaves. Saṅkarṣa died during this reign but his son Mādhava survived him.

(78-80) During the reign of H. M. Paramanīrvāṇapada (Sūrya-varman I), in 965 Śaka, at the request of Mādhava, the king gave this religious foundation to Jayendra-varman. He protected the servants till 967 Śaka when Mādhava died.

(80-84) Then H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva ascended the throne in 971 Śaka. In 974 Śaka Jayendra-varman installed a Śivaliṅga at Bhadrāniketana, and at his request the king donated the foundation (of Mādhava) with the slaves attached thereto to this Śivaliṅga.

(84-89) Details of the foundation of Anreṁ Loṅ. In 894 Śaka Saṅkarṣa and his son Mādhava bought a plot of land from the people of Anreṁ Loṅ of the caste (*varṇa*) of *Karmāntara*. (The names of these persons, the price paid in gold, goats, cows, buffaloes etc, and the boundaries of the land are specified).

(89-92) Similar details are given of another plot of land purchased by Saṅkarṣa and Mādhava in 901 Śaka.

(92-94) Details of another plot of land incorporated in the same foundation.

(94-99) Names of slaves assigned to the foundation.

(99-105) Boundaries of the village of Bhadraniketana in the land of Bhadrapattana.

(105-106) H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva gave the country called Gnañ Cranāñ Vo as a pious donation to the god of Bhadraniketana.

(106-112) The boundaries of the donated land.

(112-118) Number of slaves and their supervisors assigned to the temple of Śivaliṅga at Bhadraniketana and to various āśramas (hermitages) in the neighbourhood.

Sanskrit Text

नमः शिवायास्तु यदात्मभावोऽन्तर्व्यापिना सूक्ष्मजीवेन तन्वाः(१) ।

वाण्या विना प्राणभृतान्नितान्तमाख्यायते चेष्टयतेन्द्रियाणि ॥ १

विश्वशिवः^१ पातु हिमांशुभानुकृशानुनेत्रत्रितयेन यस्य ।

व्यनक्ति साक्षित्वमनावृतात्मतत्त्वार्थदृष्टौ परिणोऽवदातम् ॥ २

वेधाः समव्याद् भवतोऽमृताढ्यं कमण्डलुं स्फाटिकमिन्दुकान्तम् ।

लोकेषु कारुण्यसुधापयोर्धेर्धत्तेऽधिकं बीजमिवादराद्यः ॥ ३

लक्ष्मीपतिर्वोऽवतु यस्य लक्ष्मीर्वक्षस्स्थिता कौस्तुभभूषणाय ।

ल्लिखामि साहं कठिनस्वभावेष्वाश्रितेष्वत्र सदेति नूनम् ॥ ४

आसीदशेषावनिभृद्भृताङ्गिर्जगद्भृदम्भोजविबोधवृत्तः ।

ध्वान्तमिहन्ता वसुधाधिराजो धाम्नोदयादित्य इति प्रतीतः ॥ ५

सृष्टो मया रुचिविशेषविवेकभाजा यातो हराक्षिदहनेन्धनतां मनोजः ।

इत्यात्मभूर्यमुपपाद्य सुधामयीभिर्मन्ये स्मरं रुचिभिरीश्वरतान्निनाय ॥ ६

काहं हिमाद्रितनयेव शरीरयष्टेरर्द्धं मनोरमवरस्य परिष्वजामि ।

इत्युन्मता इव मनोरथरङ्गमङ्गमालिङ्गस्तेस्म परितः किल यस्य लक्ष्मीः ॥ ७

पद्मासनस्य चतुरास्यवतः श्रुतार्थं सामादिमण्डितमतेर्भुवनोदयाय ।

भारत्यनन्यगमना वदने नु यस्य वेधोधिषा धृतिमती वसति व्यधत् ॥ ८

1. Read विश्वं शिवः ।

गुणेषु निष्णातधियो नु यस्य शिल्पादिषु प्रीतमना महत्त्वम् ।
संख्यातुकामो जपनच्छलेन मृष्टाक्षमालामधुना पि धत्ते ॥ ६

यो न्यायजोविधिसणो¹ विषवत्परेषां दाराम् विरागमतिरास निरीक्षमाणः ।
केनापि नित्यसुरतिं स्म करोति कीर्त्तिश्रद्धादयाभृतिषु धर्मविलासिनीषु ॥ १०

या याः समाश्रितवती समुदीर्णदुःखा खिन्ना विवेकिमति(श्) शोच्यवती प्रपदे ।
योऽधत्त मन्दरुचिभूधरशक्तिभिस्तां क्षोणीं सुखे महति ताभिरतुल्यवृत्त्या ॥ ११

यत्कीर्त्तिमन्दारतरुः प्रथीयान् रुद्धस्त्रिलोक्यां स्तुतिपुष्पकीर्णः ।
हिरण्यगर्भाण्डभिदाभियेव जगद्धृदन्तर्विनिविष्टशाखः ॥ १२

शिष्यान् यथा चेष्टयितोपदेष्टा यथात्मजान् वा-जनकोऽपि यत्नात् ।
नयेन संरक्षणपोषणाभ्यां तथा प्रजा यः स्वमवेक्ष्य धर्मम् ॥ १३

भिन्नारिराजकधिरारुणितं वभार खड्गं रणे स्फुरदुदीर्णविकीर्णभासम् ।
यो मूर्द्धजप्रह्वलादिव जानजोपमुत्कोशकोकनदमाहृतमाजिलक्ष्म्याः ॥ १४

सन्धुक्षितं रिपुसमाजसमित्समृद्धया युद्धाध्वरं भुजबलानिलजृम्भणम् ।
तेजोनलज्यनिकरैर्हिरण्यच्छलेन तप्ता नु यस्य विधुविम्बमुपाश्रितोर्वी ॥ १५

यस्याङ्गि पङ्कजयुगं प्रणयिप्रियत्वं प्रख्यापयन्नखमणिप्रतिविम्बितानाम् ।
वृन्दानि नम्रशिरसामवनीश्वराणां स्वाङ्गे न्यवेशयदुपासिदयात्तु मन्ये ॥ १६

एतावता सिद्धिरनन्यसाध्या यस्यानुमेयाद्भुतधामभून्ः ।

यत्सप्ततन्तुर्व्विततो बबन्ध लेखर्वभादीननिशन्धुवासान् ॥ १७

निर्व्वन्धबद्धाध्वरधूमकेतोर्धूमोद्गमैर्ग्रस्तवपुर्नु विष्णुः ।

यस्यानिशं स्वं पदमाविशद्विराभीलभावं² भजतेऽधुनापि ॥ १८

हस्तद्विषद्वयः शतशोऽप्यभीतिं भीत्या न तेभ्योऽदित यो दवीयः ।

केनापि नेदीय उपासिनः पट् क्षोदीयसोऽनीनशदेव शत्रून् ॥ १९

1. Read योगविषयो which suits the metre and gives a good meaning. Kinkor corrects it as योविधिषयो and thinks it to be a contracted form of योविधिषयो for the sake of metre.

2. Read आनीलम् ।

न्यद्रास्यदम्भोरुदृक् समुद्रे स्वैरं कथं रक्षकृतक्षणश्चत् ।

अपालयिस्यत् क्षपितक्षतान् यो न मानवान् मानवनीतिसारैः ॥ २०

कलाभिराह्लादितमण्डलो यः करं म्रदिस्नान्वितमादधानः ।

नेता विवृद्धिं कुमुदं नितान्तं रम्यम् स्तुतो राजगुणेन युक्तम् ॥ २१

शिशिरयति नितान्तं यत्रशोवारिगशो

कलिदहनसदार्चिष्पुण्ड्रलोपवुद्धंयव लोकान् ।

प्रशमितनिजतेजःशङ्कया कालवह्निः

स्थगितननुरधस्तादण्डखण्डे विधातुः ॥ २२

तस्यास देवादिजयेन्द्रवर्म

नामादधानः किल यो यशस्वी ।

गुरुर्गरीयान् उदितोदितेऽद्भुत्

धियोदितो निन्दितवंशवर्य्य ॥ २३

यन्मातृसन्तानपरम्परा प्राक्

सूर्यादिसंपीतकलाकलापा ।

अश्रीणभावा भुवनोदयाय

प्रादुर्ब्भूवन्तुमधो विधातुम् ॥ २४

जयवर्ममहीभृतो महेन्द्रा-

वनिभृन्मूर्द्धकृतागपदस्य शास्ता ।

कविरार्य्यवराङ्गवन्दिताङ्गिः

शिवकैवल्य इति प्रतीतिरासीत् ॥ २५

हिरण्यदामद्विजपुङ्गवोऽप्रथमी

रिवाब्जयोनिः करुणार्द्र आगतः ।

अनन्यलब्धां खलु सिद्धिमादरात्

प्रकाशयामास महीभृतं प्रति ॥ २६

स भूधरेन्द्रानुमतोऽप्रजन्मा

ससाधनां सिद्धिमदिक्षदस्मै ।

होत्रे हितैकान्तमनःप्रसत्तिं

संविभ्रते धामविवृद्दनाय ॥ २७

शास्त्रं शिरश्छेदविनाशिस्वाख्यं
 सम्मोहनामापि नयोत्तराख्यम् ।
 तत्तुम्बुरोर्विक्चतुष्कमस्य
 सिद्धेयव विप्रः समदर्शयत् सः ॥ २८
 द्विजः समुद्धृत्य स शास्त्रसारं
 रहस्यकौशल्यधिया सयत्नः ।
 सिद्धिर्वहन्ती किल देवराजा-
 भिरुयां विदध्रे भुवनर्द्धिवृद्धं ॥ २९
 स भूधरेन्द्रः सहविप्रवर्य्य-
 स्तस्मिन् विधौ धामनिधानहेतौ ।
 वीनान्तरायं भुवनोदयाय
 नियोजयामास मुनीश्वरन्तम् ॥ ३०
 तन्मातृवंशे यतयः स्त्रियो वा
 जाना विद्या^१विक्रमयुक्तभावाः ।
 तद्व्याजकाः स्युर्न कथञ्चिदन्य
 इति क्षितीन्द्रद्विजकल्पनासीत् ॥ ३१
 भवपुरधरणीन्द्रदत्तभूम्यां
 स विषय इन्द्रपुरं पुरा स्ववंशे ।
 विनिहितमधिकर्द्धि भद्रयोगि-
 प्रकृतपुरेऽभिररक्ष शर्व्वलिङ्गम् ॥ ३२
 पूर्व्वदिग्विषये श्रोणीं काञ्चिद् प्रार्थ्य महीभृतम् ।
 स कुट्याख्यं पुरन्तत्र कृत्वा तत्र कुलन्न्यधात् ॥ ३३
 अमरेन्द्रपुराभ्यर्णभूमिं प्रार्थ्य तमीश्वरम् ।
 भवाल्याख्ये स पुरे कृते लिङ्गमतिष्ठितम् ॥ ३४
 जयवर्मावनीन्द्रस्य तत्सूनोः सूक्ष्मविन्दुकः ।
 पुरोधाः शिवकैवल्यस्वस्तीयो^२ऽभूद् बुधाग्रथयोः ॥ ३५

1. This letter is wanting. Finot restores it as विद्या which does not suit the metre.

2. Finot reads स्वस्तीयो^२ which gives no meaning

क्षोणीन्द्रं शिवकैवल्यानुजन्मा तमयाचत ।
 रुद्राचार्य्योऽद्रिपादेऽद्रिं विषये कञ्चिदत्र सः ॥ ३६
 ग्रामं प्रकृत्य संस्थाप्य विधिना लिङ्गमैश्वरम् ।
 विदधे भद्रगिर्य्याख्यां तस्याद्रेः स मुनीश्वरः ॥ ३७
 श्रीन्द्रवर्मावनीन्द्रस्य सूक्ष्मविन्द्रनुजः कृती ।
 श्रीयशोवर्द्धनगुरुर्होता वामशिवोऽभवत् ॥ ३८
 शिवसोमस्य तद् राजगुरोर्व्वामशिवाह्वयः ।
 अन्तेवास्यात्मविशौघ इव भूर्त्तो बहिर्गतः ॥ ३९
 शिवसोमः स तेनान्तेवासिना सहधर्म्यधीः ।
 कृत्वा शिवाश्रमन्तत्र शैवं लिङ्गमतिष्ठिपत् ॥ ४०
 शिवाश्रमाभिधानो तौ शिवसोमे मृते सति ।
 शिवाश्रमो वामशिवः शिवाश्रममवाप सः ॥ ४१
 भूभुजः श्रीयशोवर्म्माभिख्यां संविभ्रतः कृती ।
 श्रीयशोवर्द्धनस्यासीद् गुरुर्व्वामशिवः पुनः ॥ ४२
 स श्रीयशोधरगिरौ गिरिराज इव श्रिया ।
 शैवं संस्थापयामास लिङ्गं भूभृन्निमन्त्रितः ॥ ४३
 गुरुभेद्रगिरेर्भूमिमभ्यर्णस्थान्तमीश्वरम् ।
 दक्षिणामाददे प्रीत्या विद्वान् वै जयपट्टनीम् ॥ ४४
 स भद्रपट्टनाभिख्ये तत्र भूम्यां कृते पुरे ।
 क्षोणीन्द्रः स्थापयामास गुर्व्वथं लिङ्गमैश्वरम् ॥ ४५
 स भोगं प्रददौ तस्मै करङ्ककलशादिकम् ।
 गवादिद्विविणं भूरि दासदासीशतद्वयम् ॥ ४६
 देशेऽमोघपुरे राजा वदन्थो वदतां वरः ।
 भूमिं गणेश्वराभिख्यां ससीमां शम्भवेऽदिशत् ॥ ४७
 स भद्रपट्टनक्षोण्यां भद्रावासपुरे कृते ।
 न्यधाजिमां सरस्वत्याः शिवाश्रम उदारधीः ॥ ४८

शिवाश्रमानुजो विद्वान् हिरण्यरुचिरप्रघधीः ।

वंशहृदाख्यां¹ पृथिवीमयाचन तमीश्वरम् ॥ ४६

पुरं तत्र कृतं लिङ्गमैश्वरं स कृतीश्वरः ।

स्थापयामास विधिना धन्यधीः कुलभूतये ॥ ४७

स्वस्त्रीयौ² तौ कुटीग्रामात् सोदर्यास्तिस्र आहृताः ।

वंशहृदे न्यधानान् द्वे तामेकां भद्रपट्टने ॥ ४८

शिवाश्रमस्य स्वस्त्रियो² राज्ञः श्रीहर्षवर्मणः ।

कुमारस्वाम्यभूद्धोता भूयः श्रीशानवर्मणः ॥ ४९

स कवीश्वर आचार्यः पराशरसुताप्रघधीः ।

पुरीं पराशराभिख्याञ्चक्रे वंशहृदावनौ ॥ ५०

शिवाश्रमस्य भगिनीसुतासुनुरनून्धीः ।

आसीदीशानमूर्त्याख्यो होता श्रीजयवर्मणः ॥ ५१

भूमिं प्रसादतो लब्ध्वा तस्य राज्ञः स पण्डितः ।

रुमवाब्पुरं कृतवान् मान्यो भक्त्या त्रिभुवनेश्वरं ॥ ५२

ईशानमूर्तिभगिनीसूनुराङ्गिरसाप्रघधीः ।

वभूवात्मशिवो होता राज्ञः श्रीहर्षवर्मणः ॥ ५३

राजेन्द्रवर्मणो होता सोऽधाद् वंशहृदावनौ ।

शान्त्याख्यं कटुकाभिख्यं पुरं ब्रह्मपुराह्वयम् ॥ ५४

हरस्य प्रतिमां विष्णोर्निमां सारस्वतीं निमाम् ।

स ग्रामत्रितये तत्र स्थापयामास भूतये ॥ ५५

आसीदात्मशिवाख्यस्य भागिनेयीसुतोऽप्रघधीः ।

शिवाशयः शिवाचार्यो होता श्रीजयवर्मणः ॥ ५६

श्रीसूर्यवर्मणो राज्ये सोऽर्चां शङ्करशार्ङ्गिणोः ।

सरस्वत्याश्च विधिना निदधे भद्रपट्टने ॥ ५७

1. वंशहृद् (bamboo-lake) has the same meaning as Stuk Ransi in Khmer.

2. See footnote to v. 35. Finot reads स्वस्त्रीयस्तौ in v. 51.

समधिकधिषणास्ते सूरिवर्यास्तदा तैः
 धरणिपतिभिरभ्यर्णार्हणाभ्यर्हणीयाः ।
 नगरनिहितसंस्था देवराजस्य नान्ये
 सयमनियमयन्नाः प्रत्यहश्चक्रुरर्चाम् ॥ ६१

इति प्रवीणोदयमातृवंशोद्भवश् शिवाचार्य्यकभागिनेयः ।
 सदाशिवाधारसदाशयो यस सदाशिवाख्यप्रथितो बभूव ॥ ६२

यो देवराजार्चनशिष्टशीलो ललामसन्तानपरम्परायः ।
 श्रीसूर्य्यवर्मावनिभृत्पुरोधाः पुरोधसाम् मान्यतमाशयोऽभूत् ॥ ६३

निरन्तरस्मृत्यमृतेन नित्यं विशेषसन्तोषित एव शर्व्वः ।
 नीरन्ध्रमुत्सार्य्य तरांसि यस्य स्वान्तं परीयाय निरन्तरायम् ॥ ६४

कस्मिन्न कोपादितमांसि वासे वसन्ति यस्मिन् सततं वसेयम् ।
 इतीव यत्स्वान्तमतामसाशो धर्मोऽध्युवासाढ्यनयं परार्द्धयम् ॥ ६५

बभूव यो धर्मधनस्य कोष्ठश्चारित्ररत्नस्य विदूरदेशः ।
 आचारसिन्धोः खलु सिन्धुराजश् शौटीर्य्यबीजस्य निवापभूमिः ॥ ६६

अतन्निद्रताभ्यस्तविचार्य्यशास्त्रसारस् समध्यापितवांश्च काले ।
 योऽदात्स्वयं प्रत्यहमष्टपुष्पीन्तनूनपातोऽष्टतनोश्च तुष्ट्यै ॥ ६७

हृदम्बुजे यस्य नितान्तबोधे शब्दार्थशास्त्रादिसुगन्धिते पि ।
 न लेभिरे सुस्थितिलाभमन्यप्रभालयः पाटववायुनुन्नाः ॥ ६८

सदाश्रयो यः पुरुषोत्तमस्य गम्भीरभावादिनिधानभूतः ।
 महाहितस् सद्गुचिरत्नदीप्रो दध्रे महाम्भोधिसमानभावम् ॥ ६९

द्युम्नानि रत्नप्रमुखान्यसङ्गन्दाता सदाप्यर्थिगुणिद्विजेभ्यः ।
 तेषां मनोगुप्तधनं पटिष्ठो (छः) कृता^१त्मसाद् योऽन्यदुरापरागः ॥ ७०

सदर्शने नेत्रमतिर्नयेऽभून्नमा^२सकेऽनन्यजधीविशुद्धेः ।
 प्राणो च धर्मो विषयानुरागो, न यस्य शब्दप्रमुखेन्द्रियाग्रे ॥ ७१

श्रीशक्तिकीर्त्तिश्रुतिशीलकर्मधर्मैरुदारोऽपि गतस्मयो यः ।
 गन्धर्व्वविद्याविदधीतशिष्यहोराचिक्रित्सादिकलो विधिज्ञः ॥ ७२

सभासदां शिक्षितशिष्टसार्थस् सत्वीयगान्धर्व्वगुणे गरीयान् ।
 दाक्षिण्यसम्पादितपञ्चनद्वैर्यो हारयामास मनांस्यजस्रम् ॥ ७३
 श्रीवीरलक्ष्म्या भगिनी महिष्याश् श्रीसूर्य्यवर्म्मनिपेन यस्मै ।
 गार्हस्थ्यधर्म्मं विधिना नियुज्य प्रादायि वह्निद्विजसन्निधाने ॥ ७४
 जयी कवीनां गुणिनां गुणेशः श्रुते पटिष्ठो नृपतेः प्रसत्त्या^१ ।
 सत्यार्थवद् देवजयेन्द्रनाम श्रियाधिकं यो धृतपण्डितान्तम् ॥ ७५
 श्रीसूर्य्यवर्म्मेश्वरसुप्रसत्त्या^१ संवीतभावोऽद्भुतभायभूमिः ।
 कर्म्मन्तराध्यक्षतयान्वितं यो हिरण्यदोलाद्रिमवाप भोगम् ॥ ७६

वसतिरधिकधाम्नां भद्रयोगादिदेशे
 निहितसुरसपर्य्यामिन्द्रपुर्य्यादिसंस्थे ।
 व्यधित बहुविधर्द्धिं यस्तटाकादिकर्म्मा-
 ण्यधित च विधिहृशं शर्व्वलिङ्गादिदेवान् ॥ ७७

यो भद्रपट्टने लिङ्गं प्रतिमे द्वे विधानतः ।
 संस्थाप्य शर्करामयप्राकारं बलभिन्दधे ॥ ७८
 देवत्रयार्हणम् सर्व्वन् शुम्भन्दासादिसंयुतम् ।
 दत्त्वा चक्रे सरिद्रभङ्गं तटाकन्तत्र भूतये ॥ ७९
 भद्रावासे सरस्वत्यै संस्कृत्यादाद्धनं बहु ।
 चक्रे तटाकं सोम्यां सरिद्रङ्गञ्च योऽग्रयधीः ॥ ८०
 पृद्ध्या^२ संवर्द्धय भद्राद्रिदेवे योऽदिक्षदाश्रमम् ।
 कृत्वा शालाञ्च गोपूण्यां व्यधाद् भङ्गं सरित्स्रुतेः ॥ ८१
 वंशहूदे यस् संवर्द्धय देवे सर्व्वधनन्ददौ ।
 दीर्घिकां स सरिद्रङ्गां तटाकं भूतयेऽकरोत् ॥ ८२
 अमोघपुरदेशे यः काञ्चिद् भुमिञ्च काह्वयाम् ।
 श्रीसूर्य्यवर्म्मनृपतेर्लभे मातृकुलर्द्धये ॥ ८३

1. Read प्रसत्त्या ।

2. Read ऋद्ध्या Finot suggests षृद्ध्या ।

अमोघपुरदेदेशे यो महारथतटाकतः ।

व्यक्रीणात् पूर्वतो भूमि-काञ्चिन्नद्याश्च पारतः ॥ ८४

ता एता धरणीर्लब्धाः प्रसादाद् विक्रयादपि ।

वंशहृदस्थदेवेशकुलयोर्विततार यः ॥ ८५

अमोघपुरसन्ताननागसुन्दरभूमिषु ।

प्रकृत्याढ्यमदाद् ग्रामं शम्भोर्ग्यौ भद्रपट्टने ॥ ८६

सरस्वत्या निमां ब्रह्मपुरे संस्थाप्य दत्तवान् ।

दासाद्यकार्षीद्यो भङ्गन्तटाकञ्च सरित्स्रुतेः ॥ ८७

पुरे संस्कृत्य कुट्याख्ये प्रासादे यो न्यधात्कृते ।

लिङ्गमैशमदिक्ष्व द्युन्नन् दासाद्यनेकशः ॥ ८८

बाहुयुद्धमहीनष्टां पालितां सूर्यवर्मणः ।

लब्ध्वा- ... ... सर्वां कुटीशकुलयोरदात् ॥ ८९

शास्त्रेष्वधीत्य ... द् वागिन्द्रकविपादतः ।

... ... शास्त्रादिषु कुलं योऽभवत् पितृवंशतः ॥ ९०

नस्यात्मजो ... ... स्थापनादिकरो धनैः ।

पूर्णं कृत्वाश्रमन्तत्र गुर्वर्थं यश्च शिवेऽदिशत् ॥ ९१

धाम्नो जयादित्यमहीभुजो यो

ज्यायान् गुरुत्वेन विशेषजुष्टः ।

धूल्यङ्घ्रि ... ... नाम

वर्मान्तमापाप्रथमनन्यलब्धम् ॥ ९२

धियोदयादित्यमहीधरन्तं योऽध्यापयां सूरिभिरास सेव्यः ।

शिष्टार्थशास्त्रादिसमस्तशास्त्रदेवेन्द्रचन्द्राविव कश्यपात्री ॥ ९३

विजयादीम ... ... अवृत्त समधीत्यावनीपेश्वरस् स हृष्टः ।

विधिना खलु दीक्षितोऽतिदक्षो यमुपास्यार्हयद्मदक्षिणाभिः ॥ ९४

तदनन्तरमात्ममन्दिरे यन्धरणीन्द्रोऽर्हणया यथानियोगम् ।

मुदितः परितोषयाम्बभूवाद्भुतभोज्याद्यतिहृदया सयज्ञः ॥ ९५

परिकल्पितशैलरूपरम्यं परमं मोदकमात्तशिल्पमालम् ।

ललनाभिरलङ्कृतं यदासीत् कथमीहेत विवक्षुरन्यशोभाम् ॥ ९६

मकुटवेणिका हृद्या ललितकुण्डलद्वयम् ।
 केयूरकण्ठसूत्रादिभूषणं सोर्मिकाशतम् ॥ ६७
 चामीकरकरङ्काणि चामरन्तारपीठकम् ।
 त्रिशिरोहिमयी स्वर्णदोला शुभ्रातकपत्रकम् ॥ ६८
 प्रोज्ज्वलत्पद्मरागादिरत्नराशीस् सहस्रशः ।
 सुवर्णकलशामत्रपुटिकाकरशोधनम् ॥ ६९
 करङ्ककरकामत्रपुटिकाकरशोधनम् ।
 सप्रतिग्रहभृङ्गारं तानि ताराण्यनेकशः ॥ १००
 ताम्रभाजनभृङ्गारास् स ... दा ... ... प्रति ।
 प्रत्येकप्रतिभक्तानि तानि तानि सहस्रशः ॥ १०१
 सहस्रन्त्रापुषामन्त्राण्ययनी ... ... ।
 राजार्हाम्बरवस्त्राणि शतं वृहद्विकाशतम् ॥ १०२
 चतुस्सहस्रं वस्त्राणामम्बराणां चतुश्शतम् ।
 कस्तूरीकट्टिकास्तिस्र एका कस्तूरकट्टिका ॥ १०३
 खारिका पञ्चधा जातिफलानन्दश खारिकाः ।
 कर्कोलानां मरिचानां खारिकाः खलु विद्मशति ॥ १०४
 एका तुलैव हिङ्गूनां मना ... खारिकैकधा ।
 वृचीबलानां शोण्ठीनां विंशति पञ्च खारिकाः ॥ १०५
 खारिके दीप्यमाना^१ द्वे पारिशेलवखारिका ।
 कोष्ठानां पिप्पलीनाञ्च खार्यैकैकशः किल ॥ १०६
 साराश्चन्दनजा भारः कृष्णगुरुभवा^२ अपि ।
 तरुक्कसिंहमूत्राणां एकैकं पञ्च कट्टिकाः ॥ १०७
 नखानां द्वितयो द्रोण एलानां पञ्च खारिकाः ।
 लवङ्गभङ्गपिण्डानां सहस्रं (गुञ्ज ?) ... ॥ १०८
 कटकङ्कटघण्टाभिर्युक्ताः करिकरेणवः ।
 साङ्कुशधोरणारूढाः द्विशतं समद्विधाः ॥ १०९

ध्यामकर्ण¹हयप्रायास् सप्तयस् सादिसंयुताः ।
 सखलीणा रथोद्धाहाः कङ्कनीरणिताश् शतम् ॥ ११०
 सवत्सानां गवां पञ्च शतानि च ककुब्जताम् ।
 महिषा^२शतं मेषवराहाणां शतं शतम् ॥ १११
 सभूषोत्तमनारीणां तन्त्रीदालियुजां शतम् ।
 वीणादीनां सवेणूनां शतं स्वरमनोहरम् ॥ ११२
 कंसतालमृदङ्गादितूर्याङ्गानां शतार्द्धकम् ।
 दासदासीसहस्रेण त्रयो ग्रामाः प्रपूरिताः ॥ ११३
 बलवद्धुर्ययुक्तानां शकटानाञ्चतुशशतम् ।
 तिलमुद्राभिपूर्णानां धारिसारथिभिर्युजाम् ॥ ११४
 सत्परश्वथखुर्दालपरशूनां सुदण्डिनाम् ।
 एकैकशस् सहस्राणि शक्त्याद्यस्त्राण्यनेकशः ॥ ११५
 तण्डुलाणां सहस्राणि धान्यानामयुतं किल ।
 सर्व्राणि तान्यदीयन्त दक्षिणा यस्य भुभृता ॥ ११६
 यत्रैकदापि दानेषु भूभुजो गणनेदृशी ।
 नित्यं विश्राणने संख्या कथं शक्येत वेदितुम् ॥ ११७
 कृतनित्याभिवादो यो यन्नभाजा महीभूजा ।
 वस्त्रान्नपानगन्धादिसत्क्रियाभ्यर्हितोऽन्वहम् ॥ ११८
 मणिकनकमयादिद्युन्नजातं वदन्यस्
 सततमदित देवे भूरि भद्रेश्वरादौ ।
 कृतवसतिटकादिः परार्थकवृत्तिः
 पथिषु पथिकसार्थान् प्रीणयां यो बभूव ॥ ११९
 धरणीभृदुदारधीस् स तस्य प्रतितिष्ठापयिषोरिह स्वभूम्याम् ।
 कृतभद्रनिकेतनाख्यदेशे निदधे लिङ्गमिदं महोपहारम् ॥ १२०
 आस्तामियं भद्रनिकेतनाख्या प्राग् भद्रयोग्यादिपुराभिधाक्का ।
 सुवर्णरत्नद्विरदेन्द्रवाजिवृन्दादिदानेन तदर्थमेषीत् ॥ १२१

जयेन्द्रवर्मेश्वर एष शर्वो ज्यायो निजज्योतिरजस्रदीपम् ।
 आभूतहानेरिह सार्हणद्धि ध्वान्तं निहन्तुं परितस्तनोतु ॥ १२२
 भृङ्गारकन्यार्द्धधराम्बुधारिकुचाम्बुचार्यम्बुधरस्तनाब्जम् ।
 यातेपु सूर्यादिपु चापलघ्ने भवोऽत्र वेदाद्विविलैरतिष्ठत् ॥ १२३
 ब्रह्मिस् स्वभूमेः परितस् ससीमामिन्द्रादिदिक्षु क्षितिमात्मानाम् ।
 भक्तयोदयादित्यमहीधरश् श्रीजयेन्द्रवर्मेश्वरशम्भवेऽदात् ॥ १२४
 राजानमाह्लादिरुचिप्रकर्षभ्राजिष्णुमुद्रीक्ष्य जयेन्द्रवर्मा ।
 मनःप्रसत्तिं^१ प्रथयांबभूव वीतान्तरायद्विकरीं यथात्रिः ॥ १२५
 गाम्भीर्यवान् वारिजहंससङ्गहार्यच्छवारिस् स वृहत्तटाकः ।
 तेन द्विजाग्र्यनदानरम्यश्चक्रे सरिद्रुभङ्ग इवात्मभावः ॥ १२६
 हितधीस् सहिरण्यदामविम्वं शिवकैवल्यशिवाश्रमाख्यरुपम् ।
 निदधे विधिना स धातृशौरित्रिदृशान्धामभिगत्तुल्यभावम् ॥ १२७

इदमिह वसुधाद्यं वीक्ष्य संश्रुत्य वास्ता-
 नमभयकृतचेताः पुण्यचिन्तश्च कश्चित् ।
 शिवधनमशिवायाहर्तुकामे क्षणे पि
 प्रभवति बहुधद्वर्या धातुकामे शिवाय ॥ १२८

(Here follows the first Khmer Text)

राजहोता यतीन्द्रो वा देवसंरक्षणेऽर्हति ।
 शीलश्रुतिगुणैर्युक्तः कुली वा धर्मतत्परः ॥ १२९
 भूरैरजतदासादीन्नाशयन्तश् शिवस्य ये ।
 वाग्बुद्धिकर्मभिर्यान्ति ते लोकद्वययातनाम् ॥ १३०

No. 153. PHUM DA STELE INSCRIPTION, Dated 976

The inscription was edited by Bergaigne in *JA*, 1882 (1), p. 208, and noticed by Aymonier (I. 362). Phum Da is the name of a small village in the Province of Kompong Chnam.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit text comprises 9 verses, the metres

being *Śloka* (1-3, 6, 7, 9) and *Upajāti* (4, 5, 8). The first three verses and the last are an invocation to Śiva in mystic philosophic terms borrowed from the Upanishads. The remaining five verses record the installation of a *linga* in the year 976 Śaka by a *yogin* (ascetic) named Jñānapriya and Āryamaitrī.

The Khmer text records that the ascetic (mentioned above) will be the priest of this god, and will enjoy, according to religious custom, the lands, gardens and tanks, which were included within the domains of the temples. Two slaves will be in charge of the *linga* and the sacred fire. Food (*vijāñjana*) was to be supplied by a monastery by virtue of an arrangement made by Dharmāvāsa, the chief of the people or army (*khlon vala*), and some families. It seems to be an arrangement made by the local community in favour of the ascetic. The Khmer text contains the usual imprecations against those who violate the rules.

TEXT

ओं नमश् शिवाय ।

जितमीशेन यंमूढबालसोमं¹ वराकरम् ।

ईडेऽहमात्मनो रंभा बालसोमं वराकरम् ॥ १

शुक्रताराप्रभावाय नमस्ते जातिविन्दवे ।

योऽसौ महेश्वरो भूत्वा सर्गधृत्यै महातनुः ॥ २

नमोऽस्तु विन्दुगर्भाय विन्द्वन्तज्वालितौजसे ।

सरतिर्विन्दुवासी यो विरतिर्विन्दुनिर्गतः ॥ ३

ज्ञानप्रियारूपेण तपस्विनेदं

संस्थापितं षड्नगरन्ध्रशाकैः ।

लिङ्गं शिवध्यानगता गुहास्थाः

क्षमध्वमस्मिन् शिवतत्त्वभूतम् ॥ ४

1. Read यन्मूढ^s ।

2. The text has only a single त ।

सर्व्वभ्य एभ्यो जगदीश्वरेश-
 सुज्ञाननैयोगसमाश्रितोऽसौ ।
 सत्पुण्यसत्रं परिपालनार्थं
 ददौ तदाहृत्य शरीरकोष्ठात् ॥ ५

साक्षान्नाथोऽयमित्युत्तवा सर्व्वे सत्पुण्यसंभृताः ।
 अस्मै प्रीतिन्ददुर्नित्यं योगिने मोक्षकाक्षिणे ॥ ६
 मैत्र्यादिपरशुच्छिन्नाः षड्वैरितरवोऽभवन् ।
 सत्त्वाम्बुधौ^१ च निक्षिप्ताः निष्पला यस्य केवलम् ॥ ७

शुद्धान्वयोऽसौ कृतकृत्यवीर्य्यो
 निर्व्वर्णसंभावितशुद्धचेताः ।
 षड्वैरिनापभिहतो न यानि
 ध्यानालयं वन्यमपण्डितो हो ॥ ८

ज्ञानप्रियार्य्यमैत्रीति द्वे नाम्नी^२ परमेश्वर ।
 अन्वर्थाभवतान्नित्यं^३ यावद्भावगतस्य मे ॥ ९

No. 154. POÑ PRĀH THVAR CAVE INSCRIPTION

The inscription was edited in *BEFEO*, XI. 399.

Poñ Prāh Thvar is the name of a cave in the eastern part of the well-known hill range called Phnom Kulen. On the walls of this cave are carved several figures. There are two standing figures in the centre, each with five heads, four on four sides (of which three alone are visible), and the fifth on the top. The figure on the right has eight arms, and that on the left, twenty-six. On two sides of these central figures are two rows of devotees, nine on the left and four on the right, seated on the throne with joined hands and turning towards the centre. There is a thin stream of water close to this cave.

1. Read सत्त्वा० ।

2. The text has नामी ।

3. The text has अन्वर्थ० ।

The inscription contains seven Sanskrit *slokas*. They record that this 'Cave of Śambhu was made by a sage who was named Dharmāvāsa, 'because he was born in Dharmāvāsapura and pure Dharma resided in him. He made the tank close by and rendered visible the Vyomatirtha, which was hitherto invisible. He also made the images of gods and *rṣis* (ascetics).

The sage Dharmāvāsa is perhaps identical with Dharmāvāsa mentioned in the preceding inscription (No. 153).

TEXT.

नमश् शिवाय यज्ज्योतिरुज्ज्वलद् विश्वतो भृशम् ।

निकृन्तति जगद्दृष्टितिरस्कृतिकरन्तमः ॥ १

धर्मावासपुरे जात्या धर्मावासाभिधानभृत् ।

शुद्धधर्माधिवासो यो बुधो धर्म इवाभवत् ॥ २

जन्मभूभुरिविभवे भवत्यप्यविशद् वनम् ।

यो भिक्षावृत्त्यहोचित्रं महतामोहितं वत ॥ ३

इमां शम्भुगुहाभिख्यां स गुहां स्वगुणोक्तये ।

व्यात्तास्यश्रियमस्योर्वीधरस्येव व्यधाद् बुधः ॥ ४

तटाकमाश्ममेतच्च भोगिभोगधृताच्युतम् ।

तपस्तेजस्तनूभूतदुग्धाब्धिमिव सन्न्यधात् ॥ ५

पावनाय प्रणयिनां व्योमतीर्थाभिधानकम् ।

इदन्तीर्थमदृश्यं स दृश्यतामनयन्मुनिः ॥ ६

भस्मपात्रमिदं पात्रप्रतिपादितकोशकः ।

अकरोत् स सुरर्षीणामिमाश्च प्रतियातनाः ॥ ७

No. 155. PRAH NOK STELE INSCRIPTION, Dated 988

The inscription was edited in *ISC*. 140.

Prah Nok is a Buddhist temple in Angkor Thom. The inscription is engraved on the four faces of a stele two of which are very much damaged. It contains 161

verses of which the last five are in *Vasantatilaka* metre and the rest are *Slokas*.

The inscription records the victories and religious foundations of *Senāpati* Saṅgrāma. It begins with a genealogy, traced through the female line, and mentions the various kings, served by the members of this family.

It then describes the victorious campaign of Saṅgrāma in 973 against Aravindahrada who had made himself very powerful in the southern region, and who is described almost like a king. Aravindahrada, being defeated, fled to Campā. Saṅgrāma visited a temple of Śiva, called Rājatirtha, and made various donations to this and other temples. He tried to pacify the country and founded three *āśramas*. In 988 Saṅgrāma made a campaign against *Senāpati* Kamvau who had rebelled. After having killed him in a battle Saṅgrāma made donations to a temple of Śiva on mount Prthūsaila. There he was attacked by an enemy named Sivat and Saṅgrāma won his third victory in a place called Praśānvairmyat, where he founded two *āśramas* consecrated to Śiva Bhadrēśvara. The fourth or last campaign of Saṅgrāma took place near a temple of Mādhava. After making donations to this god, Saṅgrāma returned to the king with the captives and the booty. The king congratulated him on his victory and offered him the rich booty conquered by him. The general refused it, but requested the king to spend it for installing a golden *liṅga* in honour of Śiva and the king.

The name of the king was mentioned, but only the last part 'Varman' remains. It appears, however, from the dates mentioned that he was Udayāditya-varman II.

TEXT.

Verse 1 lost

... .. वेदद्विगिरिराज्यभाक् ।

... .. ॥ २

... .. समा स्त्री मल्लिकाह्वया ।
 ... .. ॥ ३
 ... धर्म ... विक्रान्तविषयस्थितम् ।
 ... स्तुक्स्थलानाम् ... ॥ ४
 [म]धुसूदनसद्विप्रः प्राज्ञो राजपुरोहितः ।
 तस्यामजीजनत् पुत्रौ सावर .. ॥ ५
 [ह]रिशर्मा मतो राज्ञो ... [मू]लञ्चामरचारिणाम् ।
 दामोदरस्य सावित्री पत्नी सा ... ॥ ६
 [च]त्वारस् सूनवस्तस्याः ... येऽम्बुजनेत्रिके ।
 चारुनेत्रे स्त्रियौ सोमशर्म ... ॥ ७
 ... राज्याभोगसम्भारैः पुत्रीन् तामम्बुजेक्षिकाम् ।
 विधिना च श्रीपृथिवीनरेन्द्र ... ॥ ८
 ... हन्तौ तु पुरुषौ पौरुषैः क्षत्रवल्लभौ ।
 तत्प्रीत्या प्रापतुर्व्याहपुरञ्चे ... ॥ ९
 [महे]न्द्रगिरिमारूढे धरेन्द्रे तेऽनुयायिनः ।
 प्रापुः^१ चंप्रिर्नाम पुरं पुरन् च^२ ... ॥ १०
 [सा त]त्राम्बुजनेत्राख्या पुत्री प्राप पवित्रिकाम् ।
 मादेद्वाख्याञ्च रुचिरां देवत्र ... ॥ ११
 ... पवित्रसंज्ञाञ्च स्वस्त्रीया ... ।
 ... पतिञ्च श्रीपृथिवीनरेन्द्रो ... ॥ १२
 ... [सु]गतभावाख्यो ... ।
 ... अन्विता कन्या सुभद्रा ... ॥ १३
 [नरे]न्द्रलक्ष्मी रुद्राणी ... ।
 ... शवाख्यगन्धाख्यास्ते ... ॥ १४
 [नरे]न्द्रलक्ष्मिका राज्ञो .. ।
 ... महिषी वपुषा भाग्य ... ॥ १५

[अ]सौ सुगतभावाख्यो ... .. ।

... .. इव श्रीरणकेसरिसंज्ञ ... .. ॥ १६

दुर्दमानां द्विडिन्द्राणां ... .. ।

... .. दारुणाभिख्यो गिरा राज्ञो रतः पुनः ॥ १७

[अ]मू चमूपती धीरौ ... .. ।

... यातां कुलैस् सार्द्धमारूढं क्षमाधरोत्तलम् ॥ १८

शैलतलं प्राप्य ... .. ।

अक्वर्व्वक्षाम नवग्राममध्यासातां कुलैस् स[ह] ॥ १९

वि . यानजितानन्यै[स्] ... .. ।

ग्रामं संग्रामतः प्राप्तं संग्रामाभीख्यमा^१ ... .. ॥ २०

सुभद्रावल्लभ ... स्वामि ... .. ।

... त्र भारतीति स्त्रीर्व्वीरधर्म्मामृताम्ब^२ ... ॥ २१

श्रीन्द्रवर्म्मावनिपतेश् ... .. ।

... [वीर]धर्म्मावृताख्यास्ते मूलश्वामरचारिणा[म्] ॥ २२

[का]न्तान् र(त्नो)रुसौभाग्यां ... .. ।

प्राज्यै रैरूप्यभोगैस्ते श्रीन्द्रवर्म्म ... .. ॥ २३

श्रीस्तु केशवविप्रस्त्र ... .. ।

• मोज्ञामा श्रीयशोवर्म्मक्षमाभृतश्चा ... .. ॥ २४

वैष्णव ... .. ।

श्रीहर्षवर्म्मदेवस्य भारती ... .. ॥ २५

वृहस्पति ... .. ।

य ... श्रीजयवर्म्मक्षमाधरस्य ... .. ॥ २६

... .. ।

वि ... ब्रह्मलोकस्य चनी ... .. ॥ २७

... .. ।

शचत्यसु ... .. ॥ २८

तत्सुत ... .. ।

नवात्मजास् सुवीभ् ... .. नोभ ॥ २६

श्री ... .. ।

अमृतेति पुमांसस्ते सौदर्यास् स्निग्धमानसाः ॥ ३०

... .. ।

शूरश् श्रीजयवर्मेशसैन्येशस् सद्यशा भुवि ॥ ३१

... .. ।

द्विडिन्द्रान(न्व)यात्सेनापतिश् श्रीजयवर्मेणः ॥ ३२

... .. ।

सोधिक ... राज्ञः परितो द्वादशाशमत् ॥ ३३

... .. सनि संमतः ।

देववं ... .. विख्यातो विग्रया भुवि ॥ ३४

... .. योरिमर्द्दने ।

श्रीसू [र्यवर्मदेवस्य] वल्लभो ध्वजिनीपतिः ॥ ३५

... .. सू सोप्लभाख्योऽतिवल्लभः ।

तस्य ... .. भ ... [भु]वनाधिपः ॥ ३६

... .. सू सन्नर्यसूत सा ।

शिवव्या ... .. प्र ... गन्धसंज्ञकान् ॥ ३७

... .. सो नवात्मजान् ।

णेशज्ञासूत तनयां केनाम्ना प्रियदर्शनाम् ॥ ३८

... .. यि ।

तस्य सेनापती राज्ञो ... .. न्द्राभसानवान् ॥ ३९

Only a few letters are legible of vv. 40-49.

रवाविवोदिते यस्मिन् मनोम्भोजरुहा समम् ।

... .. ॥ ५०

सुखोदयो यस् सकलो लोकाद्वादलसद्द्युतिः ।

... .. ॥ ५१

Only a few letters are legible of vv. 52-55.

... .. शर्वी वीरोऽस्त्रकोविदः ।

... .. आस् स प्राक् सङ्ग्रामाख्यो महाम ... ॥ ५६

... .. तने शीघ्रश्च शस्त्राणां मोक्षरोध[ने] ... ।

... .. सव्यसाचीव सव्यवामेन सोऽस्त्र[कृत् ?] ॥ ५७

[अनन्य]प्रतिमो युद्धे परैरपि पुरस्कृतः ।

[यः कृष्णो] वाजु नो वेति भुवि वीरो न तत्समः ॥ ५८

... .. र्थपरो वीरो वीराग्निभ्यस् सुरस्त्रियः ।

[जेप्य]न् स्वागत्य ताञ्छक्त्या प्रजिहीर्षून्दि (शोन) यत् ॥ ५९

... .. राज्ञा महावीर्य्यो महासेनापनीकृतः ।

[रक्षणे] राजलक्ष्म्या यो लोकानाञ्चात्मतः प्रति ॥ ६०

[आसी]द् ग्रामाद्विरन्ध्रैर्य्यो द्विडिन्द्रो दुर्दमो मृधे ।

[अर]विन्दहृदाभिख्यो दारुणो दक्षिणापथे ॥ ६१

[धनु ?] शशास्त्रार्थविद् धीरो वशी वीरवलो बली ।

[स] हृमो दक्षिणाशायां धाम्ना दध्रेऽर्द्धमेदिनीम् ॥ ६२

देवथपल्खस्सग्नाङ्गलपोःस्पोत् रुमोञ्चवद्गपुरादयः^२ ।

यूथपा हर्तुमजिता राज्ञा युयुधिरे रिपुम् ॥ ६३

सर्व्वेपि प्रवरा वीर्य्यैर्व्वर्धामायुधैस् स्वकैः ।

बलौघैस् सबलारातिं निहन्तुन्नाशकन् रणे ॥ ६४

ध्वस्तानेकमहासेनेश्वरे तस्मिन् महारिपौ ।

प्रणम्याधिपतिञ्चाह सङ्ग्रामाख्यचमूपतिः ॥ ६५

प्रसक्तिं कुरु राजेन्द्र दुर्जयन्तं रिपुं परैः ।

शक्तोस्मि तव शक्तयाजो विजेतुं मां नियोजय ॥ ६६

इत्युक्तस्तेन राजेन्द्रो हृष्टस्तं प्रत्यभाषत ।

साधु साध्विति हो वीर कुर्यां कामं यथामतम् ॥ ६७

इत्युक्तस् सबलस् सेनापतिस् सङ्ग्रामनामधृत् ।

प्रणतः प्रययौ तूर्णं यत्रारीन्द्रोऽतिदुर्दमः ॥ ६८

गत्वा वैरिगणानुग्रान् नगेन्द्रानिव दुर्गमान् ।
 निजगाद गिरा वाग्मी भीष्मया पृथ(त)नाधिपः ॥ ६६
 धामधूमध्वजन् ध्वस्तद्विपत्कक्षन् धरापतेः ।
 स्पर्द्धयन्नचिरन्नाशं लप्स्यसे शलभो यथा ॥ ७०
 धरित्री वीरभूषेन्द्रपालयेयं कासि कातरः ।
 संरक्षणाक्षमः क्वेति मोहान् नो मण्ड^१ मन्यसे ॥ ७१
 दुर्बुद्धे चेन्मृधे धृष्टः प्रतीक्षस्व क्षणन् त्विपम् ।
 मृत्युं प्रणेप्यतोऽग्न त्वां ममेपोद्^२निवारिताम् ॥ ७२
 इत्युक्तो दुर्मर्दोऽरीन्द्रो मृधे दृढपराक्रमः ।
 प्रचण्डः प्रत्युवाचेदध्वण्डदण्डध्वमूपतिम् ॥ ७३
 मा मा भायय युद्धं हि विद्वन्मफुटजयं पुरा ।
 क्षमामिमाश्चास्फुटपतिं तस्मान्नो मावमन्यसे ॥ ७४
 प्रत्युक्तवत्यरातीन्द्रे सङ्ग्रामाख्येन दुस्सहः ।
 निर्दग्धुन् द्विपदिन्द्रैधान् वाणवह्निर्यकीर्यत ॥ ७५
 सोऽरविन्दहृदाभिख्यो द्रुतश्चम्पापुरङ्गतः ।
 सङ्ग्रामाख्यो द्रुतेऽरीन्द्रे राजतीर्थेश्वरं ययौ ॥ ७६
 ... .. ।
 ... .. य तेजःपुञ्जमिवात्मनः ॥ ७७
 ... .. त् ।
 तत्स्थित्यै शम्भुभक्तस् स रुचिरौ मत्तवारणौ ॥ ७८
 ... .. म् ।
 कवोः भूमिश्चतुर्दायैर्दशभिस्त्रपुभाजनैः ॥ ७९
 ... .. द्वमे ।
 स्वशिल्पनिर्मितं कान्तमाश्रमं शुभलक्षणैः ॥ ८०
 ... .. तेन तु ।
 स्नापिते स्नानसम्भारेर्नतस्तत्रेश्वरेऽदिशन् ॥ ८१

1. For मन्द (?)

... .. द् दशशतैर्गवाम् ।
 दासैः पूजाङ्गयोग्यानि प्रत्यहं यान्यकारयत् ॥ ८२
 ... .. सार्द्धं सैन्यैश्चमूपतिः ।
 दुर्वृत्तीनां नरानाञ्च शासने क्षमाधरोपरि ॥ ८३
 ... .. प्रयातेऽमिततेजसि ।
 सुरद्विषो यथा तस्मिन् राघवे दण्डकाननम् ॥ ८४
 ... .. न्तीव्रोपद्रवभाजिनाम् ।
 विपक्षध्वस्यमानानां स समृद्धिं पुनर्व्यधात् ॥ ८५
 ... .. प्राप्य तत्रान्तर्गृहमादधे ।
 रैरूप्यरजिताम्भोजवितानेनोपशोभितम् ॥ ८६
 ... .. थनीर्थस्य संशीर्णस्य निरम्भसः ।
 भूयो गभीरशुभ्राम्भश् शोभते तत्तदोजसा ॥ ८७
 ... .. क्तरतस्तत्र विपुलां विदधे समाम् ।
 ईश्वरे शुद्धभक्तियुक्तं रुचिरं मत्तवारणम् ॥ ८८
 ... तेश् शुक्लचैत्रादौ चन्द्रवारे सिसाध^१ सः ।
 ऋणन्भूमिमिमेन्द्रेण जने ब्रःवलयाह्वये ॥ ८९
 ... द्रानामसकुले महिषेन्द्रद्वयेन च ।
 त्रिंशद्दृष्टपटै रूप्यभाजनेन त्रिकट्टिना ॥ ९०
 ... पत्रेण भिन्नाण्डवृषाणां विंशत्कैर्व्यधात् ।
 तन्नाश्रमं शिवाभ्याशतटाकोदक् स चाश्रमम् ॥ ९१
 [स्नाप]यित्वेश्वरं स्नानसम्भारैरदितानतः ।
 तस्मै रैरूप्यभोगैर्गौसहस्रञ्चाश्रमौ मुदा ॥ ९२
 [आसी]च्चारोऽतिरुचिरश्चतुरो राजवल्लभः ।
 शूरो वीरः कंबौनामा राज्ञा सेनापतीकृतः ॥ ९३
 [य]न्महोवृद्धितमहन्मोहोमोही कदाचन ।
 तद्गोहृदयः प्रायान्नगर्यासु स्वर्गणसु सह ॥ ९४

[व]पुर्धामायुधं बुद्ध्या धामभिस् स वसुन्धराम् ।
 वादि(धि)तुं सकलमेकस् समर्थस् सर्वथा मतः ॥ ६५
 तस्य सेना महावीर्या महास्त्रा दृढविक्रमाः ।
 संख्यातीताः प्रतिदिशं विभक्ता दुष्टशान्तगाः ॥ ६६
 बलौघं सा युधं सा ह्यश्विघ्नश्चुम्मानुपस् सुरान् ।
 अशेषान् स चचारोर्वीं वीरो यत्रे(थं)व रावणः ॥ ६७
 देवम्रोव्लोक्नुगीचं ड्मोचं नत्राब्बुख्मोब्बुसमाह्वयाः ।
 सेनाधिपतयश्चान्येऽनेका राज्ञो महाभता(टा)ः ॥ ६८
 ते विजेतु महौजस्काः रिपुं राज्ञा नियोजिताः ।
 तान्विजित्वा(त्य) रिपुजनस् समाजाजौ जयश्रिया ॥ ६९
 हतेषु तेषु राजेन्द्रो जगाद ध्वजिनीपतीन् ।
 भर्तृभक्ता भता(टा) लक्ष्म्या सेवितास् स्वस्त्रिया मृताः ॥ १००
 यतध्वं सायुधं सैन्यैस् स्वकंस् सेनाधिपा[ः] क्षणम् ।
 इत्युक्तः प्रत्युवाचेदं सङ्ग्रामाख्यश्चमूपतिः ॥ १०१
 अपीन्द्रादिसुरा राजन् रणेऽद्भुतपराक्रमाः ।
 त्वत्तरो न सहिष्यन्ते क्षणं किमुत जन्तवः ॥ १०२
 स्वस्थस्तिष्ठ महाराज त्वत्तरोभिस् सुदुर्जयम् ।
 परैरपीन्द्रग(श)रणं निश्चितं नाशयामि तम् ॥ १०३
 सादरस्तं स नृपतिः प्रत्युवाच चमूपतिम् ।
 सुष्ठु सत्यं वचो जाने यथेष्टन्ते तथैव मे ॥ १०४
 इतीरितस् स सङ्ग्रामनामा भूयो नतोनतः ।
 तूर्णं ययौ स सबलो यत्रारीन्द्रोऽतिदुर्जयः ॥ १०५
 वीरोपि सबलो वैरी वीर्यवित् पृतनापतेः ।
 पक्षीन्द्रेन्द्रादसून् मोक्तुं माल्यवानिव दिग्गतः ॥ १०६
 तदा सेनापतिप(म ?)निस् सङ्ग्रामाख्यो बलाधिपेः ।
 अन्विष्याय प्रहारेप्सुस् सबलौघं महारिपुम् ॥ १०७

पृथुशैलशिवं प्राप्य सम्यगाराध्य सो(स) धिया ।

दत्त्वा रैरूप्यनागेन्द्रानरीन्द्राप्तिमयाचत ॥ १०८

प्रधावन्नप्यसुस्थित्यै कालपाशेन पाशितः ।

सङ्ग्रामाख्यं प्रतिययौ युयुत्सुस् सबलो रिपुः ॥ १०९

दृष्ट्वा परस्परं हृष्टौ जिहीर्षु विजयश्रियम् ।

अभिदुद्रुवतुर्वीरौ तौ यथा रामरावणौ ॥ ११०

स्वबाहुबलवीर्येण द्वन्द्वयुद्धैषिणोरपि ।

तयोस् सेनाधिपतयः प्रणता इदमब्रुवन् ॥ १११

हे नाथ हे महावीर वी(वि)रमाशु रणं प्रति ।

वीरस्यामुप्य विक्षेपसमर्थान् नः प्रयुङ्क्ष्व भोः ॥ ११२

इत्युत्तवाक्छधरास् सर्व्वे मृधे तत्पुरतस् स्थिताः ।

यथाप्रवीणवीर्य्यं प्राग्(क्) प्रमुखन्ते प्रजहिरे ॥ ११३

प्रेङ्खद्(त्)खड्गशतघ्नीशशूलशक्त्यादिशस्त्रकैः ।

गतागतेरुभयतो दिद्युते दौर्दुतं पुनः ॥ ११४

वैरी(रि)णस् शुभता(टा)स् शस्ताश् शिशियरेऽनेकतो मृताः ।

सान्द्रसक्तास्त्रदिग्धाङ्गास् सङ्गिनश् शृङ्गिणो यथा ॥ ११५

सङ्ग्रामाख्यस् स वैरीन्द्रन्धनुष्पाणिमुपस्थितम् ।

उदाराभिर्गभीराभिर्व्वाग्मी गीर्भिरभाषत ॥ ११६

दुष्टचित्त कुचारित्र ची(चि)रमन्वेषितो मया ।

केन गन्ता भयान् मुक्तो मत्तोपीन्द्रसमाश्रितः ॥ ११७

तिष्ठ तिष्ठ महावीर मयि वीर्य्यं प्रदर्शय ।

त्वद्दीर्य्यव्यक्तमुद्धीक्ष्य नेष्यामि त्वां यमक्षयम् ॥ ११८

इत्युक्तो विस्मितो गव्वी स वीरः प्रत्युवाच तम् ।

मा भीषयस्व मा वीर वीर्य्यं द्रक्ष्यसि मेऽचिरात् ॥ ११९

एष ति(ती)क्ष्णश् शरश् शीघ्रमुत्सृष्टस् स्फुटपौरुषः ।

यमक्षयं प्रणेष्यन् त्वां चटुना च्छेज्जिवार्य्यताम् ॥ १२०

भीष्मामुभावभाषेतां भाषामन्योन्यभीषणात्(म्) ।

प्रस्पृष्ट्या ध्वनयनान्धनुर्लब्धबलं युधि ॥ १२१

कंबौनामातिरुचिरे चापे चेतस्समान्नते ।

शरान् सन्धाय सैन्येशदंष्ट्रादौ स चखान तम् ॥ १२२

स सैन्येशश् शरैस्तीक्ष्णैर्धृ (वृ ?)ष्टपुष्पैरिवाहतः ।

वारिवर्षेरिवाद्गीन्द्रो न चकम्पे कदाचन ॥ १२३

स्वरद्भिरिव बहुयस्त्रजप्तैस् सत्पत्रिभिस्त्रिभिः ।

स शिरोग्नीव(वा)वक्षस्तु(स्सु ?) शत्रमाशु(श्च)खनत् समम् ॥ १२४

तीक्ष्णेषुभिः क्षतः क्षोण्यान् द्विपन्न(न्नि)पतितः क्षणम् ।

चुक्रोशोच्चैरनुचरान् वेदनां वेदयन्निव ॥ १२५

यमक्षयङ्गतेऽरीन्द्रे सबले सबलाधिपे ।

सुरास् सर्वे परे हृष्टाः जयशब्दं समञ्जगुः ॥ १२६

प्रत्यागतस्तु संप्राप्य पृथुशैलस्थितं शिवम् ।

प्रणम्य दण्डवद्भूमौ सोऽदात्तस्मै स्वमात्मना ॥ १२७

तत्रेशे तारशृङ्गारं भोगिभोगाभनीरदम् ।

रौप्यं पञ्चदशकट्टिसकरङ्कं प्रतिग्रहम् ॥ १२८

अशीनिपरिमाणाङ्का निकाशकनकोर्मिकाम् ।

कान्ता षोडशकर्षाणां नानारत्नोपशोभिताम् ॥ १२९

भूरिभोगीन्द्रभोगाभशोभितोभयतोमुखम् ।

दोलायानं मायूरेण स्वर्णदण्डशलाकिना ॥ १३०

अष्टाष्टनवभिः कृष्णमाघोमाह्वीनवारके ।

दत्त्वा मात्रे लंबङ्नाम्न्यै वत्सर्वच नाम्नो धनानि नुः ॥ १३१

रूप्यं पञ्चपणा(ण ?)पत्र पुटन्ताम्रप्रतिग्रहान् ।

वेदान् त्रिदशकट्टीङ्क्ष पञ्चनिष्काङ्क्ष माधवान् ॥ १३२

तत्र यूथपनाथोथ स्थितवान् ततिथस्ति ... ।

एकदा देहिनान्दूराद्विश्वतश् शुश्रुवे वचः[ः] ॥ १३३

एषोऽसौ स्त्वत्समाह्वानो महावीर्योऽतिदुस्सहः ।

महोत्साहो महामायः कूटयुद्धेऽनिकौशलः ॥ १३४

सिद्धिकाराभिधानोन्यस् मुभटस् सोदरानुजः ।

सगा(शा ?)न्तिभुवनाह्वानो बीरोऽन्यो रणदुर्मदः ॥ १३५

एकैकोपि स्ववीर्येण स्वबलोधेन गर्वधृत् ।

कंवौनामाधिको युद्धे क्लेष्टा लोकान्त(नक ?)लिप्रभः ॥ १३६

स सेनाधिपतिश् श्रुत्वा वाचस्तदनुकम्पया ।

यूथपान्सुविभज्याशु विजेतुन्तान् समभ्ययात् ॥ १३७

दृष्ट्वा सदायुधोद्धृष्टं स्त्वत्संज्ञं सबलं बली ।

लीलयाभिललापोच्चैश्चतुरो रणरङ्गवित् ॥ १३८

महच्चित्रमहो वीर सिद्धो मृगयते मृगम् ।

प्रागण तु मृगो राजसिद्धं मृग(यते) खयम् ॥ १३९

इत्युक्तस्तेन सबलस् स्त्वत्संज्ञः प्रीतिमान् पटुः ।

धृष्टेन वचसोवाच चमूपनिमभीतवान् ॥ १४०

मृगो गर्वी मृगपतेरभीतोऽहञ्च दू(रत)ः ।

श्रुत्वा त्वद्गुजवीर्यन्तद्दृष्टुं साक्षात् प्रयामि वः ॥ १४१

परस्परविवादं तु स्त्वत्संज्ञस् स बलाधिपम् ।

शरशक्त्यादिशस्त्रैस्तत्सैनिकत्रिचखान च ॥ १४२

बाणैरन्यैश्च चिच्छेद चापज्यान्तस्य सद्गजौ ।

समं सङ्ग्रामसंज्ञोऽन्यान् सिद्धिकारादिकान भटान् ॥ १४३

दूरात् प्रधावतो बाणाद् दीप्तगुतिसमप्रभान् ।

क्षणं प्रोद्वीक्ष्य सभयात् तेऽपलायन्त शत्रवः ॥ १४४

द्विपतः प्रदुतान् प्राणान् मोक्तुकामान्दिशो गतान् ।

स सेनाधिपतिश् श्रीमान् सेनाभिस्तान् समन्वयात् ॥ १४५

प्रशानर्त्रंभ्यर्त्प्रमाणन्तु स्मप्राप्य पृतनाधिपः ।

दुर्जयारिजनाब्जेतुन्तत्रस्थानव्यु(ध्यु ?)वास ताम् ॥ १४६

अष्टाष्टनवभिर्भूमिः प्रशान्त्रैर्म्यत्प्रदेशकं ।
 साधिता तिङ्किनिमूलपुष्पमूलाख्यदेहिनोः ॥ १४७
 रूप्यपत्रपुटेनाष्ट पणेनैकतुल्येस्तथा ।
 ताम्रप्रतिग्रहैर्व्वदैप् पष्टिभिस् सद्वृहत्पटैः ॥ १४८
 तत्राश्रमौ शुभावाह्यौ धनधान्यादिपूरितौ ।
 सद्विमानाविवानीनौ तेन भूमिभुवा( ) दिवः ॥ १४९
 श्रीभद्रेश्वरशम्भौ तौ सद्भक्त्या गोसहस्रकम् ।
 दासानाञ्च द्विशतकं विक्षकं सोऽदिनात्मना ॥ १५०
 ततस्तत्स्थानरोञ्जित्वा कृत्वा सर्व्वं यथोदितम् ।
 धृष्टस् स सबलसेनापतिस्तान् पुनरन्वि(न्व)यात् ॥ १५१
 जलामलकसन्धानमाधवन् ध्वजिनीपतिः ।
 समेत्याराध्य सुधिया धाम्नास्वस्थाञ्जहार तान् ॥ १५२
 हरये चतुरायोगान् सोऽदाद्रूप्यप्रतिग्रहम् ।
 भाजनं राजतं घण्टायुगं पञ्च कदा(दा)हकान् ॥ १५३
 माधवं स्नापयित्वा स स्नानभोगंनतोऽदिशत् ।
 शौरयं गोसहस्राणि तानि सर्वाणि चात्मना ॥ १५४
 लोकानीतापदानञ्च धैर्य्यत्वं^१ सोऽनुकम्पया ।
 दर्शयन्कृच्छ्रलेर्व्वद्धा धराभर्त्रेऽदित द्विपः ॥ १५५
 क्षोणीभृतः क्षितिमिमां रिपुपावकंन
 प्लुष्टाञ्जिरं प्रशमयन्निव विप्रकीर्णाम् ।
 वस्वम्बनेकविद्यमाहृतमेव दिग्भ्यस्
 सद्भक्तये भृतिमदादवनीन्द्रनाथे ॥ १५६
 एष क्षितीश्वरपतिः प्रणनञ्जिनारिं
 सेनाधिपं करुणयार्द्रमना बभाषे ।
 वीरेन्द्र हे मम हितं तव कर्म युक्तं
 तद्वीरतामनुपमां मयि भक्तिमाह ॥ १५७

1. Perhaps for धैर्य्यत्वं ।

सर्व्वन्धनन्तव हृतं पुनराहरेथा-
 श्चेमानि मे तव वसूनि हि कल्पितानि ।
 त्वद्भक्तयोऽतिरुचिरा रमयन्ति नित्यं
 मामेव नेदृशवसूनि वसूपमौजः ॥ १५८
 वीरेश्वरो नृपमुवाच कृपा कृपात्म-
 क्चन्मे सुवर्णमयलिङ्गातेश्वरे ते ।
 सूक्ष्मान्तरात्मनि धनानि हृतानि भक्त्यास्
 साफल्यमद्य मम कर्त्तुमिमानि दिश्याः ॥ १५९
 क्षोणीपतिः प्रणमता वृतनाधिपेन
 प्रत्युक्त एवमनुचिन्त्य चिरादुवाच ।
 वाढं महाभटपते तव भक्तिरीदृक्
 पूर्णेन्दुविम्बरुचिरा प्रथितायुगान्तात् ॥ १६०
 योधाधिपो युधि कृतारिजयोऽधिगन्तुं
 भूतिं क्षितौ क्षितिभृता भणितस्तथैवम् ।
 बद्धाञ्जलिः प्रणत उत्थितवान् प्रसन्न-
 स्तच्छासनैरिथ(व) रघुर्जितरां रराज ॥ १६१

No. 156. PRASAT PRAH KHSET INSCRIPTION OF
 UDAYĀRKA-VARMAN, Dated 989.

The inscription was edited in *ISC*. 173.

Prasat Prah Khset is a small temple in the Angkor region.

The inscription contains seven Sanskrit verses, the metres being *Vasantatilaka* (1), *Indravajrā* (2), *Upajāti* (7), and *Sloka* (3-6).

The inscription contains no invocation and records the restoration of a *linga* by Saṁkarṣa, son of Vāsudeva (with the surname Dvijendravallabha) and the sister of king Udayārka-varman, during the reign of this king in 988 Śaka. This *linga* had been formerly given to king Sūrya-varman by his minister Sarāma. The former gave it, with lands

and servants, to Saṅkarṣa and it was damaged in course of the rebellion of Kaniṃvau (See No. 155).

In the year 989 Saṅkarṣa added to this *linga* images of Brahmā, Viṣṇu and Buddha, and the entire group, called *Caturmūrti*, was consecrated to Śiva.

TEXT.

लिङ्गं सरामसचिवेन समध्यदेशं
श्रीसूर्यवर्मनृपतौ स्वयमेव दत्तम् ।
तन्मध्यदेशविदितेप्युदयाकर्कवर्म-
भूपस्य बान्धववरे सजनं स चादात् ॥ १

कंवोसमाख्यातरिपुप्रभिन्ना-
त्तस्मात् प्रतिष्ठापितमत्र येन ।
लिङ्गं मुदेदं वसुमूर्त्ति(र्त्ति)रन्ध्रै-
स्तस्योदयाकर्कावि(न)पस्य राज्ये ॥ २

यश्च पद्मोद्भवाम्भोजनेत्रबुद्धानतिष्ठिपत् ।
नवमूर्त्तिविलेऽत्र द्वौ वक्शारामे तथापरम् ॥ ३

कार्यभेदादभिन्नोऽपि भिन्नश् शिव इति श्रुतम् ।
येन भक्त्या चतुर्मूर्त्तिश् शैवी संस्थापिता मुदा ॥ ४

द्विजेन्द्रवल्लभाख्यस्य वासुदेवस्य यस् सुतः ।
वासुदेवाकृतिज्येष्ठ इदम् रूपमतिष्ठिपत् ॥ ५

संकर्षाख्योऽनिरुद्धो योऽधर्मसंकर्षणात् प्रियः ।
उदयाकर्कवर्मभूपालभागिनेयस् स नीतिमान् ॥ ६

संकर्षनाग्रस् सुकृतस्य यत् फलं
तस्यैव पित्रोरिव संप्रदीयताम् ।
धर्मो स्थिता तस्य मतिर्भवत्वधा-
मिष्टितिरस्या ... .. भक्तता ॥ ७

No. 157. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF
UDAYĀDITYA-VARMAN, Dated 982.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 197). For locality, cf. No. 117.

The inscription is engraved on the four faces of a stele, which contain respectively 60, 62, 63, and 64 lines in Sanskrit, forming 122 verses, but there are in addition three lines at the top of each face, forming three verses. Of these three, the first is in *Sragdharā* and the remaining two are in *Mandākrāntā* metre. Of the main inscription the last two verses (121, 122) are in *Mandākrāntā* and the rest are *Ślokas*.

The three verses at the top, marked A in the Text, are very obscure, and probably denote a number, specifying the year 982.

The main Text, B, after an invocation to Śiva (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5) and Brahmā (v. 6), contains a long eulogy of Sūrya-varman I (vv. 7-83), followed by that of his servant named Śāla who received from the king the title of Jayendra Paṇḍita and was appointed Professor of grammar and, later, the priest (vv. 84-102). This scholar had a pupil named Phalapriya, who was promoted to the dignity of Kavindra Paṇḍita (vv. 106-119) and composed this inscription. The inscription records the gift of a golden Lakṣmī by king Udayāditya-varman as an insignia of the office of the bearer of royal fan, an office which was hereditary in a family, founded by Vāgīśa, during the rule of thirteen successive kings (i.e. from Jaya-varman II to Sūrya-varman I).

A

इष्टं व्योमास्त्रुनिधिगुणितं संहतन् त्रिर्भवत्वे-

वेष्टेनैतेन शरगुणितेना ... .. ।

... ..

... स्त्रात् ख्यातन् ... वि ... मलं वन्द्यमाद्यज्ञमध्वम् ॥ १

इष्टं व्योमारिरामैर्गणितमपहतन्तेन संवर्द्धितेनै-
वेष्टेन द्विह्(ड्)गुणाभ्यामपि गगनचतुर्भिश् शराम्मीनिधिभ्याम् ।
... .. अप्येव लब्धे-
रुक्ताश् शक्ति(क्ती)र्विदित्वा नमन तदधिपान् मुक्तिमुत्तयुत्कभावाः ॥ २
येषां वगर्गा नवाहर्निशशरदुदयान्यङ्कहाराणि लब्धे-
स्तिथ्यादीष्टन्न विघ्नं हृतमलमुदितन्तत् सशेषोऽङ्कहार ... ।
... ..
स्तिथ्याद्यं वान्यमार्गस्त्रिहृतिपदवशास्ते पि शम्भोः पदानि ॥ ३

B

नमश् शिवाय यस्याङ्कशास् सदा शर्वादिलक्षणाः ।
नियोक्तात्मादिभावेन वेदितव्या मुमुक्षुभिः ॥ १
नमश् शिवाय येनान्तःप्रधानग्रन्थवासिनाम् ।
ज्ञानानुरोधतो बन्धमोक्षायेशो नियुज्यते ॥ २
शिवान्ते कालवह्मणादावेकाहं यद्गतागतम् ।
एकविंशतिसाहस्रं षट्शतन्तं शिवन्नमे ॥ ३
नमश् शिवाय यस्यात्मभावो भावेषु देहिनाम् ।
मोचकश् शक्तिबद्धानां ह्रियेव ज्ञानमात्रकः ॥ ४
विष्णुन्नमध्वं यद्वक्षोऽनुकरोति सको(कौ)स्तुभं ।
मध्यभागोऽप्रमाणिक्यमहानीलोपलश्रियः ॥ ५
अजन्ममामि यो वक्ति समं वेदांश्चतुर्मुखैः ।
चतुष्पथोऽधियुगपद्धानस्यानुकृतेरिव ॥ ६
आसीच्छ्रीसूर्यवर्मति राजा राजीवलोचनः ।
सदानुकृतपद्मिर्विध्यादिदिनकृद्गुणः ॥ ७
सर्वानवद्यं यं बोध्य धातेत्याकुलमानसः ।
अहो अहं बृहन्मोहः कान्तकामधिया ध्रुवम् ॥ ८
यस्माद् वपुष्मतो नूनञ्चेदविद्राविता रतिः ।
वाचाप्यशोचन्नात्मीयभर्तारममृतोत्थितम् ॥ ९

धात्रा हृताद्धदेहाभ्यां पृक्तयोश् शर्व्वशार्ङ्गिणोः ।

महोवीर्य्येमहिम्ना यस्तयोस्तुल्यो नु निर्मितः ॥ १०

ह्वादत्तापैकनिलयो यो योगेनेन्दुसूर्य्ययोः ।

क्षत्रधर्मस्य रक्षार्थं निर्मितो न्वब्जयोनिना ॥ ११

विद्या दमूनसोऽन्यत्र स्थिता शोकात् कृशा ध्रुवम् ।

तद्वदृहामृतं पीत्वा पुनः पुष्टास यत्र तु ॥ १२

हृत्सरस्यागममुधाशुद्धे हंसगतिं ध्रुवम् ।

यस्यावसन्मुखाम्भोजे सरस्वत्यनुकुर्व्वती ॥ १३

सर्व्वथा सर्व्वेदालोक्य प्रजानां योऽपि मोचयन् ।

सर्वाः पराहतीर्न्नित्यशिवतत्त्वावलोकनः ॥ १४

नूनमन्योन्यविकृता यस्य त्रिस्त्रिय ईदृशः ।

शान्ता श्रीश्च भृशं पटी वाक् कीर्त्तिर्य्यत्सदागतिः ॥ १५

यस्याङ्गतश्च्युते वारिविन्दौ राज्याभिषेचने ।

सर्व्वान् महीं विहायाशु तापोऽगाद् द्विषतां मनः ॥ १६

कामं सूर्याभिधानेन य(स)द्भृत्याम्भोजभूतयः ।

उद्यता वर्द्धिता येन बाधितं वरिक्कौमुदम् ॥ १७

यद्यात्रोद्धूतधूलीभिर्भुवने सान्धकारिते ।

अविशेषाणि भूतानि प्राक् सृष्टेरभवन्निव ॥ १८

यथा सर्व्वानवद्याङ्गी रमणी सुमनोरमा ।

रतये विधिना दत्ता तथा यस्यारिवाहिनी ॥ १९

पूर्णार्कृष्टधनुर्मध्यस्थितं यमिव धूज्जटिम् ।

त्रिपुरान्तेऽरयो वीक्ष्य मेनिरे नाशमात्मनः ॥ २०

विजिगीषो रणे यस्य शस्त्रराशिः परेरितः ।

औत्सुक्याभिमुखीकर्त्ता कान्तापातितमाल्यवत् ॥ २१

तीक्ष्णसर्व्वप्रहारो यस् सर्व्वप्राणकृतः परैः ।

स्त्रीदन्तनखपीडास् स यमवेदयदाहवे ॥ २२

कदलोदलवद् वैरिवीरान् कृन्तन् रणे कृती ।
 दम्भोलिमयदेहास्तां बली च्छेत्तुमियेष यः ॥ २३
 रिरंसोर्यस्य लक्ष्म्याजावङ्गे खड्गो द्विष्वाहितः ।
 पटीयांश्चोदयाम्भावमास दन्त इव स्त्रियाः ॥ २४
 समुद्रादुत्थितो वह्निर्भूतानान्दहनक्षमः ।
 यथा तथाजिसमये यद्रोषाद् वीरविद्विषाम् ॥ २५
 दिधक्षन् कालहुतभुक् प्रायः प्राक् संहतेरिव ।
 मात्राचितचिताञ्जन्तूनाजौ यत्खड्गमावसत् ॥ २६
 यद्भिन्नेभपतिर्भेदवेगोत्कर्षमुदेव तम् ।
 असेवत द्विधातन्वा पार्श्वयोराशु संयुगे ॥ २७
 तत्काले गगणे यस्मै प्रौढोच्छेदारिमूर्द्धभिः ।
 राह्वाभैस्त्रासितस् सूर्यः क्रोद्धेवान्तद्विभागभूत् ॥ २८
 पुनर्मिश्रेषु ग्वण्डेषु वेगच्छिन्नमहाद्विषाम् ।
 शोथित्ये क्लोवमाशङ्क्य तत्रसुस् खलानि यम् ॥ २९
 एको विष्णुर्यथा नीरैकाण्णवे महिमोत्तमः ।
 जन्ये यो भिन्नवीरारिलोहितैकाण्णवे तथा ॥ ३०
 यत्तेजोगरुडास्येन परानीकनिषादके ।
 जग्धे सशरणो यावांस्तावान् मुक्तो द्विजो यथा ॥ ३१
 अश्रान्तान्योन्यशस्त्रौघप्रहारे पक्षयोर्बले ।
 द्वन्द्वयुद्धे निनादेन योऽभञ्जत्परवाहिनीम् ॥ ३२
 राज्ञामनश्यद् यं प्राप्य तेजोऽर्कन्तमसामिव ।
 सिंहश्च करिणान्ताक्षर्यमहीणां शिखिनो वनम् ॥ ३३
 यस्य तेजसूषु भुवने विततेषु द्विषद्गणाः ।
 विललीना यथाक्कस्य चन्द्रस्य तिमिराण्यपि ॥ ३४
 भस्मशेषो यथा काष्ठो ज्वालावन्तं हुताशनम् ।
 नामशेषस्तथा वेरी प्राप्य यन्तततेजसम् ॥ ३५

दिव्याकारेण मुञ्चन्तमस्त्रमाजौ यमुद्धतम् ।
 द्विषो वीक्ष्य महेशादिमूर्तिं मत्वा प्रदुद्रुवुः ॥ ३६
 यद्दृढां यान्धरान्दरे बलाद् भूषा जिघृक्षवः ।
 निरीक्ष्य तं सर्व्वगुरुं तां स्वमौलिभिरार्च्यन् ॥ ३७
 विहाय क्षमाभृतो लक्ष्मीर्जितानाजौ यमागता ।
 दुस्साध्येन्दुमिव प्रातस् सुतरां तीक्ष्णतेजसम् ॥ ३८
 लक्ष्म्या ननन्द न तथा कान्दिशोकेन दत्तया ।
 यथात्तद्वन्द्वयुद्धेन भिन्नस्वाङ्गेन योऽरिणा ॥ ३९
 आत्मोद्भवाब्ध्यतुलितधैर्य्यं भूपैर्नु रक्षिता ।
 चला श्रीर्य्येन तत्तुल्यधैर्य्येणाचलतान्त्वगात् ॥ ४०
 कालेयागस(सि ?)दुर्गाब्धौ मज्जन्तीमुद्धरन्धराम् ।
 योऽपि द्विषद्भिर्मधुभित्स्तुतोऽलं शक्तिचोदितैः ॥ ४१
 वर्णस्थालङ्कृता^१ यस्य मन्त्रियोगगुणान्विताः ।
 धाम्नेशस्याभिमताः प्रजा मन्त्रा इवोर्ज्जिताः ॥ ४२
 भास्वन्मूर्तिः पटुहचिर्योऽपि सद्भिरुदीरितः ।
 भृत्येष्वमृतसारौघवर्षी राजेन्दुरोजसा ॥ ४३
 यस् सूर्य्येन्दुमयो लोकन्धामतीक्ष्णाङ्गुदीपितम् ।
 कृपयेव यशश्चन्द्रशोचिषाह्लादयत् समम् ॥ ४४
 रामार्जुनरणादूर्ध्वमन्तकं सुबुभुक्षितम् ।
 सोपवासमिवाजौ यस्तोपयामास वैरिभिः ॥ ४५
 आमागार्गाद्वादिपि करैरानीतैः करदायिभिः ।
 यो वदन्योऽर्थिनोऽन्विष्य निशशेषं समकल्पयत् ॥ ४६
 सन्नाजि यत्र सुप्तानां नृणामेकाकिनामपि ।
 नारण्ये केनचिद्वस्तात् सहसा रिक्थमाहृतम् ॥ ४७

श्रुत्या येनारयो नीतास् सवाह्याभ्यन्तराहतिम् ।
 विवस्वता तमाङ्गीव देहभागभाञ्जि भानुभिः ॥ ४८
 सानुक्रोशस्य सम्राजो यम्याल्पापि प्रजाविपत् ।
 बबाधे स्वधृतीस् सर्वाः पीडा तीव्रं रूग्भवा ॥ ४९
 संलक्षणेन समन्नीताः^१ सेविनो येन सम्पदः ।
 करस्पर्शेन पद्मानि प्रोज्जृम्भामिव भानुना ॥ ५०
 दुःखानि साधुभृत्यानां यो मनागपि न क्षमः ।
 हन्तुं सद्दीपभूसारैरपि नारमनन्दत^२ ॥ ५१
 गुणेन केनचिज्जातु लक्षिता येन सद्गुणाः ।
 गुणिसत्कारकालेषु गुणगृह्येण नाम्मृताः ॥ ५२
 मुधास्तुतमिवोक्तिं यं मुञ्चन्तमनुशासने ।
 भक्तितो मेनिरे भृत्या गुरुं वा पितरावपि ॥ ५३
 दातुर्यस्याप्यविच्छिन्नं प्रादुरासन् पुनः पुनः ।
 दानौज्जित्याज्जितानीव वसूनि वसुवेशमसु ॥ ५४
 विघसाशी वशी भक्तकाले पि क्षामकुक्षिकान् ।
 भृत्यान् संभोज्य भोज्याग्रैः पश्चादश्रान् मितञ्च यः ॥ ५५
 सुपर्वसूपवासी यो भारतादिकथारतः ।
 प्रायेण त्रीणि चाहानि ध्यानाहारो महेश्वरः ॥ ५६
 बाल्ये पि कुर्वते कश्चिद् गुणं यो गुणवत्सलः ।
 धनान्यतर्क्यलाभानि विविधानि ददौ मुदा ॥ ५७
 चारित्रमन्त्रवीर्येण यस्य जानपदादिकाः ।
 आकृष्टस्वीकृता नैच्छन् प्रतिगन्तुं स्वदेशकान् ॥ ५८
 साधूनां गुणवात्सल्यात् सानुकम्पो गतायुषाम् ।
 यः प्रदिष्टैर्धनैर्यज्ञकारयामास मान्यधीः ॥ ५९

1. Read संलक्षणेन समन्नीताः ।

2. Read नारमनन्दत ।

यो नाशकदृणी दातुमुत्तमर्णाय रिक्थकम् ।
 ऋणमुक्तये धनन्तस्मै योऽदात् प्रायोऽनुकम्पया ॥ ६०
 शिवपूजाविशेषोऽपि शास्त्रोक्तश्च श्रुतमात्रकः ।
 धिया विरचितो यस्य शिवाङ्गस्याखिलोचितः ॥ ६१

C

महाभ्यागतपूजादीन्धर्माचारान् यथाविधि ।
 सर्वशास्त्रार्थकुशलो लोकैः सर्व्वरकारयत् ॥ ६२
 मौलोऽपि भक्तियुक्तोऽपि महासंपद्विवर्द्धितः ।
 त्यागिना येन सन्त्यक्तः कृपणः कृतदोषवत् ॥ ६३
 स्वापभोग्यसमानानि सर्व्वभोज्यानि योऽदिशत् ।
 शिवाय साम्रये सर्व्वरसवन्त्यनुवासरम् ॥ ६४
 समृद्धो योऽपि पूर्व्वभ्यो भूपेभ्यो धनसञ्चयम् ।
 प्रायः प्रायच्छदर्थिभ्यो दारुपात्रावशेषभाक् ॥ ६५
 यो दानयुक्तरिक्थानां हारिणां विपरीतकृत् ।
 प्रियोऽपि रिपुवत् त्यक्तस् स येन त्यागशौर्य्यतः ॥ ६६
 सेनापनीन् महावीराननुकूलान् यशोधनान् ।
 योऽनयत् संपदां भूम्ना भूपतेस्तुल्यभोगताम् ॥ ६७
 व्रतस्थं शिवभक्तं यो दोषवन्तं प्रमादतः ।
 शिवभक्तिपरः प्रायो दण्ड्यन्दण्डादमोचयत् ॥ ६८
 यथावृद्धं यथाभक्तं यथावंशं यथागुणम् ।
 प्रीणितास् सेविनो येन न परस्परबाधिनः ॥ ६९
 न्यायवादान्निरस्तस्य हेतुना येन केनचित् ।
 न्यायगृह्येण सहसा विमुक्तिर्भयतः कृता ॥ ७०
 द्वयं शिवाकुलं येन द्वौ शक्त्या प्रापितौ सदा ।
 आनम्रो भूपती राज्यमनानम्रो महावनम् ॥ ७१
 कर्त्तुमुक्तवते धर्म्ममपि मिथ्याप्रयोगतः ।
 अतीवधर्म्मतात्पर्याद् योऽदात् प्रायोऽर्थितन्धनम् ॥ ७२

यथामरेन्द्रे वज्रित्वं शूलित्वं शङ्करे हरौ ।
 चक्रित्वमर्थ्यमीड्यं वै त्यागित्वं यत्र सत्तथा ॥ ७३
 शिवार्च्वनाग्निहोत्रादितपस्यासाधनानि यः ।
 मन्त्रतन्त्राणि संशोध्य विधयेऽरञ्जयद्विया ॥ ७४
 शैवञ्ज्योतिरजाद्यैर्यस् सयत्नैर्लब्धदर्शनम् ।
 सूक्ष्मशर्व्वप्रसादेन सदापश्यदयत्नकम् ॥ ७५
 युक्तमुक्तो महेशो यस्तपस्यासाधनं विधिम् ।
 साधु¹ कृत्यकृतोद्योगैर्योगिभिर्यदकारयत् ॥ ७६
 यच्चारित्रसुधास्वादविवर्द्धितबला विधौ ।
 सुदुश्चरणान्तपसान्नायासं योगिनोऽस्मरन् ॥ ७७
 भक्तिनिष्ठाश्च भूयिष्ठा विप्राद्याः कवयो जनाः ।
 स्वयन्नाज्जितपुण्यानां फलं यस्मिं न्यवेदयन् ॥ ७८
 सव्वेशास्त्रेषु शीर्णानि विधेयानि चिराय यः ।
 पुनः संस्थापयामास यथावत् कर्तृवद्विया ॥ ७९
 अभक्तिर्निर्गुणः कामो दग्धः कान्तस्त्रिशूलिना ।
 इतीव सृष्टो यो धात्रा शैवो रूपी कलालयः ॥ ८०
 निर्व्विण्णमिव भुञ्जानमन्तकं वैरिवाहिनीम् ।
 तीव्रमत्वरयज्जन्ये यद्वनूरवरौद्रवाक् ॥ ८१
 पृथ्वी पृथ्वीपराक्रान्तेर्दूरक्षापि महाधिया ।
 परीता परितो येन पाणिगेव सुपालिता ॥ ८२
 य ऐच्छत् प्रार्थिभिर्दाने कृच्छ्रम् न गमितस् सकृत् ।
 वैकर्त्तनादिवच(द्ध)र्मं पूर्व्वयाचनमर्थिनाम् ॥ ८३
 तत्सूरिरासीद् यो बुद्ध्या त(स)द्विराङ्गिरसोपमः ।
 शशासाशेषशास्त्राणि शक्राशाश्रमशाब्दिकान् ॥ ८४
 शालाभिधानः कविजित् प्रज्ञया नाम धौतया ।
 श्रीजयेन्द्रादि यः प्राप पण्डितान्तन्नुपाज्ञया ॥ ८५

अष्टापूर्वशास्त्रान्दुर्वेदानां¹ परैर्भृशम् ।
 यथावद्वक्ति यस् स्मार्थमधीतानां यथाबलात् ॥ ८६
 उच्चैरासनमास्थाय शिष्याणां बोधनं महत् ।
 चक्रे योऽनुदिनं रुच्या भास्वानम्भोरुहामिव ॥ ८७
 शास्त्रेषु शाब्दिकाश् श्रुत्वा यस्यान्याधिकमूहनम् ।
 तत्कर्त्तवन्नु शक्तोऽयं व्याख्यातुमिति मेनिरे ॥ ८८
 संदिग्धार्थपरिक्लिष्टा यङ्गुरुं विबुधाश् श्रिताः ।
 श्रेयोलोभाय निशःशङ्का दमूनसमिवापरम् ॥ ८९
 चोदितोऽध्येतृकुलैर्ममं धीरो यस्तदुत्तरम् ।
 चक्रे क्षिप्रं यदि प्रभो गमितस् स्यान्न साधुताम् ॥ ९०
 महाप्रभ्रमहीध्रण यस्य धीदुग्धनीरधिः ।
 प्रादादपूर्वमिष्टार्थमथितो विबुधाकरैः ॥ ९१
 शब्दैर्विद्याविवादोत्थैः शाब्दिकानां यदालयः ।
 पापान्यपाकृतानीव घोषयामास सर्व्वदा ॥ ९२

D

यथोक्तयाकुलो योऽपि विप्रपूर्व्वेसपर्य्यया ।
 शिवाङ्कशश् शिशुशीताङ्कुशेखरं शश्वदस्मरत् ॥ ९३
 साराणि भारतादीनां श्रोतोक्तानि² मुदं ययौ ।
 येनाभिजातवचसा वल्गुगीतिश्रुतेर्व्वरम् ॥ ९४
 वचनं युक्तिमत्प्रायः पाङ्गुशुक्रोदृच्छिशोरपि ।
 यस्य सद्यन्यतिथयश् श्रुत्वा विस्मयमागताः ॥ ९५
 मतानां यो नृपतिना पदार्थोद्भापटीयसाम् ।
 शास्तृणामपि लोकानां गुरुणां परमो गुरुः ॥ ९६
 पण्डितानां वपुः कान्तमिच्छतां शाश्वतं यतः ।
 एकान्तकान्तकरणङ्करणङ्गपद्योः ॥ ९७

1. Read दुर्वेदानां ।

2. Read श्रुतोक्तानि ।

सुमनोहारिणी यस्य विशदा गुणरञ्जिता ।
 हृद्या वाग् दिव्यमालेव भूषायै केन नो धृता ॥ ६८
 न केवलं कविन्वेन मान्यो यस् सज्जनैरपि ।
 राजाज्ञायाच्चयानथेमोचिन्यापीष्टदानतः ॥ ६९
 दग्धैरसं सत्यवाचन्धृतशैवं सदाचर्चिषम् ।
 आत्मसाम्यमुदंवाग्निं योऽन्वहं हविषाजुहोत् ॥ १००
 विद्यार्थिसम्भृतैर्वित्तैर्विवेकीर्णैरपि सन्ततम् ।
 पात्रानुरोधतस् सत्सु कोष्ठा यस्याक्षयोक्तनः ॥ १०१
 आर्त्तिजीनः हृतो राज्ञा गुणगृह्येण यो गृही ।
 गृहीतशास्त्रसारेण मग्नेष्वखिलसिद्धिदः ॥ १०२
 साधुवृत्त्या जनान् सर्वान् वाचामृतरसमृता ।
 योऽन्नपानादिदानेनानन्दयद् गौरवान्वितः ॥ १०३
 नीरधात्रीति भवने पद्मनाभस्य देहिनाम् ।
 शरण्यः प्रार्थनादानात् तन्नाथ इव यस् सदा ॥ १०४
 योऽर्चनीयाऽर्चितो भोगैस् स्वभोग्यैरपि भूभृता ।
 मनस्विमानसमणीनक्रीणान्निष्कयैर्नयः ॥ १०५
 तस्यासीच्छिष्यवर्यो यः फलप्रिय इतीरितः ।
 श्रीकवीन्द्रादिनामाप पण्डितान्तन्नुपाज्ञया ॥ १०६
 सिद्धवर्षपाटवोद्भासिभूषां विद्यामयोजयत् ।
 वपुषानन्यलब्धेनालमहो योऽर्हयुक्तये ॥ १०७
 शिवाग्निगुरुपूजासु निपुणः पुण्यसाधने ।
 निभृतस् साधुभृत्यानां विनेता नयकोविदः ॥ १०८
 विद्वद्वृद्धजनोपासो साधुवृत्तिहितोद्यतः ।
 दयालुरनसूयश्च वदन्यो योऽतिथिप्रियः ॥ १०९
 उक्तप्रत्युक्तभावेन चिरेण स्वान्तहारिणी ।
 अपि वाङ्मधुरा येन प्रकृतेवान्वमीयत ॥ ११०
 गुर्वर्थञ्चेद् गताः प्राणाः कृतार्था येन संमताः ।
 महान्तो हि परन्धर्मं बध्नन्ति ध्वङ्सिजीवितात् ॥ १११

साधुत्वादात्मना साध्ये परार्थे मङ्गले विधौ ।

गुरुरात्मप्रतिनिधिं प्रायः प्रायुक्तं यं प्रियम् ॥ ११२

तीव्रार्त्तिपीडितो योऽपि शिवभक्तिपरायणः ।

शिवमभ्यर्च्य भुङ्क्तेस्म यदि शौचविधिक्षमः ॥ ११३

सूक्ष्मार्थप्रच्छिपटवे प्रत्युक्तिं प्रौढपाटवः ।

प्रादात् प्रतीक्ष्य यः प्रश्नं कथमप्यासमापनात् ॥ ११४

द्विर्वा त्रिवोक्तमन्येन सुग्रहं हितकामुकः ।

व्याख्येयन् तत्त्वतो येन त्वेकवारं महाधिया ॥ ११५

पद्यानान्धिषणावद्भिरर्थन्दुर्वेदमप्यरम् ।

उक्त्यन्तेन समं वाग्मी यस् स्म व्याख्याति तत्त्वतः ॥ ११६

गुरोर्नियोगतस्तेन शिक्षितो यः कलाविधौ ।

लेखाद्ये शास्त्रसारान्तगमनान्ते सुकौशलः ॥ ११७

श्रीशङ्करकवेः प्राप्तगुह्यज्ञानस् सदस्सु यः ।

सौजन्यजन्मनिलयान् सार्व्वात् सूरिपुरसूरात् ॥ ११८

वदन्याद् धन्यवृत्ताढ्याद् धर्मशीलादुदारगोः ।

राज्ञः कृतज्ञस् सगुरोस् सद्गुत्ताशमिमज्जगौ ॥ ११९

मन्त्री वागीशनामास छोक्तकृवानपुरवान् वशी ।

सुमन्त्र इव रामस्योदयादित्यमहीभृतः ॥ १२०

आरभ्य श्रीजयाख्याद्वरणिधरपतरेकशुभ्रातपत्रा-

दासूर्यार्य्यन्नृपाणां व्यजनवरधरन् द्युत्तराणान्दशानाम् ।

वित्तोरोद्देङ्महाजाजयनजसदयच्नाममूलं कुलं सद्

भूभर्तुर्व्वल्लभश्च प्रथित ... यशस्तस्य किञ्चिद्(ब)भूव ॥ १२१

संसिक्तः पुण्यनीरै ... अविक्लैस्तूदयादित्यराज्ये

तन्मूलो वङ्गशवीरुदरुशवहुतभुग् भूपसद्भक्तिसारः ।

धर्माचारोरुशाखश् श्रितसुजनविपत्त्राणपुष्पो यशस्य-

स्वर्गायेहाफलाढ्यः परिचरणपदप्राप्तसौवर्णलक्ष्मीः ॥ १२२

No. 158. PALHAL STELE INSCRIPTION OF
HARṢA-VARMA III, Dated 991.

The inscription was edited in *BEFEO*, XIII (6), p. 27.

Palhal is a village in the Province of Mon Rusei. The inscription is written partly in Sanskrit (61 lines) and partly in Khmer (9 lines). The Sanskrit portion contains 55 verses, of which only one (v. 14) is in *Upajāti* metre and the rest are *Ślokas*. The text is full of grammatical mistakes and indigenous words, and is difficult to understand. Some obvious errors have been corrected, but there are many obscure passages and words.

The inscription records the installation of an image of Tribhuvaneśvara and endowments to the god by some persons whose ancestry is described as far back as the time of king Jaya-varman II. The family seems to be related to that of Saṅgrāma described in No. 155. In both cases purely Sanskrit names are found along with indigenous ones. This inscription shows that the Brāhmaṇas of Kambuja were not very particular about the professions adopted by them; for the members of this family were elephant-drivers, royal concubines, artisans and priests.

It is proved by this inscription that Pṛthivīnarendra, mentioned in No. 155, was not another name of Jaya-varman II, as Barth thought, but was an important minister.

The short Khmer text at the beginning simply records the installation of Tribhuvaneśvara in the year 991 Śaka. The concluding Khmer text lays down that the property, belonging to the three brothers mentioned in v. 53, should, on their death, devolve upon their sister's sons. Any one who violates this procedure commits the heinous crimes of rebellion against the king and *guru*, and murder of a Brāhmaṇa, the parents, and the sacred cow Kapilā, and will live in the hells called Avīci and Atiraurava as long as the sun and the moon endure.

TEXT.

... वेश्वरं वन्दे यस्यात्मा पञ्चधा स्थितौ ।

चतुर्धा बहुधा भेद एकधा तद्रतोऽचलः ॥ १

...त्मा केशभेदो यः केशान्तः देशकर्मगः ।

विदेको विदं ...क्री ... र्वन्निधैकधिः ॥ २

... ... खं द्विस्वस्थं^१ यद्वदुःखं वातवाहनम् ।

तत् सर्वहेतुं संस्तुत्य वक्ष्ये जातिमिमान्त्रणाम् ॥ ३

(इन्द्र) पुराख्ये नगरे राजासीत् परमेश्वरः ।

संशास्ता मनुवद् बुद्ध्या धर्म्याहो कान्^२ उपायतः ॥ ४

... ... वे युधं योधाधीविर्द्विर्ध्वीरमुद्धरम्^३ ।

ईशो योऽमोघशक्त्याशु सगुणं निर्गुणं व्यधात् ॥ ५

... वृत्तिर्वनं वासी यद्रिपुयुद्धविद्रुतः ।

आमृत्योर्मृगवद् यातो ननो मानुपलक्षणम् ॥ ६

... क्लृप्तो यस्य धर्ममित्राय नित्यशः ।

सुखनस् स्वकर्म कृत्वा^४ पालने तुल्यभावनः ॥ ७

(लोक) पालो यथेन्द्रो यो विश्ववित्ताम्बुवर्षदः^५ ।

भिन्नभूमृजयो भूमौ बभौ भूमृज्जयध्वजः ॥ ८

(दे) दीप्यमानं यत्तेजो जगद्दिशु द्रुतन्तुलम् ।

विदारयद् द्विपद्भान्तं प्रसभं भानु भानुवत् ॥ ९

... न्या याचनं भूतं भाभिर्धर्माय यस्य तु ।

राज्ये समृद्धिमन् नृणां ततोऽन्यन्नास्ति याचनम् ॥ १०

1. Read द्विजस्थं ।

2. Read धर्म्याहो० ।

3. Finot corrects योधा into योद्धा and उद्धरम् into उद्धरम्. The last phrase may be वीरमुद्धरम् ।

4. Or कृत्वा ।

5. Read वेत्ता० ।

... पुरे^१ वैक्रपासूयैरुग्रग्रामस्था नराः स्त्रियः ।

तद्बलमास्तु सन्मादे वाचने सान्वयाः गतुताः ॥ ११

... ... शिवकैवल्यो परो यः शिवविन्दुकः ।

तयोः स्त्रीरनुजा स्वामिनी ह्यमृतनामधृक् ॥ १२

... ... शत्य स नृपो महेन्द्रगिरिराजभुक् ।

शमितुं विषयान् सर्वान् मन्त्रिमुख्यान्नियोजयेत् ॥ १३

... म्रताञ् श्रीप्रथिवीनरेन्द्रो-

ऽनलायमानोऽरिगणेष्वनेषु ।

ताभ्याञ्जनाभ्यां सहवीरयुक्तो

मन्याङ्गपदं ददु गतवांस्तदा यः ॥ १४

भक्ता नरा दान्ता तद्गत्या करदाः सदा ।

सर्वा भूमिं मनोभीष्टां हृष्टा चागजमु^२ स्त्रियः ॥ १५

.. निवेश सुकरं गतिकम्प च तद्भवम् ।

तीर्थनाथादिभूपितां प्रार्थितां मुख्यमन्त्रिणा ॥ १६

गर्याग्भूमिन्तु तां ताभ्यां स राजादात् यथामतम् ।

परमेशराज्ञा दत्ता साब्धिनिगिरिभिः शकैः ॥ १७

दक्षिणतश्चोत्तरस्या भूमेरायामि^३ उच्यते ।

सहस्रं शतपञ्चाशत् पञ्चोत्तरमिति रमृतम् ॥ १८

पूर्वपश्चिमविस्तारंस्त्रिंशद्वीतरपट्टशतम् ।

ताभ्यां नृभ्यां गर्याग्रामः कृतस्तत्र कुले^४ स्थितिः ॥ १९

विष्णुलोकावनीशे तत्कुलं भो बल्लभो तदा ।

एको यः कण्ठपाशश्च द्वितीयो ब्रह्मराशिकः ॥ २०

व्याधपुरग्रामसंस्थो नृपहस्तिग्रहाधिपो ।

स राजा विष्णुलोकाख्यश्चतुरङ्गबलान्वितः ॥ २१

1. Perhaps व्याधपुरे ।

2. Perhaps for च जग्मुः ।

3. Read आयाम ।

4. Read कुलस्थितिः ।

यम् वस्त्रावनते ताभ्यां यातो जाम्नाम¹ हस्तिनः ।
 त्रिहस्तिनं² तदा लब्ध्वा श्वेतेभश् श्वेतपुच्छकः ॥ २२
 वैशिनामत्रनीयश्च³ मुक्तास्ते हस्तिनस्त्रियः⁴ ।
 सीतान्नदिनदीर्घे मामवनीर्य मल्याङ्गताः ॥ २३
 तेनानुयाता राजाभ्यां नृभ्यां सह गजा ... ।
 तं भूषमागतं नाह्वानौ गय्याक् प्रांसङ् अस्थितौ⁶ ॥ २४
 दृष्ट्वा मावावताबुचुर्भूमितो मे कुलं न्विति ।
 गृहीत्वा लोहितदन्तं गजं निहन्द्देशजम् ॥ २५
 नीत्वात्र बन्धिनाद्ग्रामे⁷ गय्याक् नामाकरोन्नृपः ।
 नृपो नृभ्यश्चतुर्भ्यास्तां⁸ भूमिं भूयोऽप्यदात्तदा ॥ २६
 त्रः ऐदेशेस्थितं लिङ्गं पुनरुन्मीलितं गकः⁹ ।
 द्वौ स्त्रीजनौ पुमानेक ईश्वराज्ञोऽभवत् सतः¹⁰ ॥ २७
 नृपेन्द्रदेवीसंज्ञाया तेन ह्यं अमृतयोपितः ।
 देप् सान् संज्ञो पवित्राख्यो नरा एके गय्याक्स्थिताः ॥ २८
 राजहस्तिग्रहे ताभ्यां हस्तिपोऽनुगतस्ततः ।
 अञ्चेन्द्रेण पुनर्लब्ध्वा प्रकार गिरेगे गतान् ॥ २९
 थपल्क्रसाङ् संज्ञके ... .. ।
 वरेह् ... .. ॥ ३०
 तेह् सान्नाय्याश्च पुत्रास्ते त्रः उमासंज्ञके स्त्रियो ।
 पवित्राख्यो नरोऽभूवन् देप्संज्ञायाश्चतु ... ॥ ३१
 श्रीव्रह्मसंज्ञो पुरुषौ देह्यंकपूर् रसंज्ञके ।
 उमास्त्रियोऽभवन् पञ्च सुताः ... हस्धर्मसंज्ञकौ ॥ ३२

1. Probably for जाम्नाम ।

3. Read तृतीयश्च ।

5. Read गय्याक् प्रांससंस्थितौ ।

7. Probably बन्धिवन् ।

9. Probably for सतः ।

2. Read त्रिहस्तिनम् ।

4. Read स्त्रियः ।

6. Read चागताबुचु ।

8. Read चतुर्भ्येस्तां ।

10. Read सतः ।

पुरुषौ द्वौ स्त्रियस्तिस्रः त्रः त्रौब्रह्मसंज्ञकाः ।
 परमशिवपदाख्यं नृपन्तु हस् इतस्तदा ॥ ३३
 परिचरणेन धर्म्माख्यः प्रतिदारकाधिपः ।
 भोक्त्रग्रयर्नामविपये भद्रां भूमिमदान् नृपः ॥ ३४
 द्विशतं सहस्रमेवं भूमेर्विस्तरमुच्यते ।
 सहस्रमेकमायामं ग्रामन्तत्राकरोज्जनः ॥ ३५
 स्वाय्बोक् देशे पि तद्गार्ह्या ग्रामेऽस्मिन् स्थापिता भवेत् ।
 परमिवीगाख्यभूपे स धर्म्माख्योऽपि बल्लभः ॥ ३६
 शिल्पवित्तमुपश्रिष्टः परिचरणेन बभूव ।
 तदाज्ञया तदा शिल्पी भूत्वा धर्म्माख्यो नरः ॥ ३७
 द्विकन्ये तत्कुलं धिसावित्रीसंज्ञे नृपप्रिये ।
 रचनाधारगन्धेनां प्युपश्रिष्टे तदा नृपम् ॥ ३८
 श्रनामा गुरुदेवाख्यमुहृत्प्रियतमोऽभवत् ।
 श्रुषिकम्बुनामदेवं तेन नीत नृपाज्ञया ॥ ३९
 सन्तच्चरय् नामदेशे तं संस्थाप्य पुनरागतः ।
 धिनामधेयास्य पुत्रो वशेजाख्यः शुभभृतः ॥ ४०
 त्रःकनं कन्ताल्लुनार्नामा लिङ्गपुरे लिङ्गयाज्ञकः ।
 चतुरो भूमिभागश्च लब्ध्वा सर्व्वधनैः शकैः ॥ ४१
 चन्द्रवेदवीलैस्तत्र पञ्चाशदा(स)संस्थितः ।
 त्रः प्राक्दृष्टय्कन्यक् सीमात्रवाख्यकनं ग्रामतः ॥ ४२
 लिङ्गेऽस्मिन्नाश्रमं कृत्वा पूजां दद्याद्दिनं प्रति ।
 तस्यानुजो मादविद्योऽप्युपेन्द्राख्यस् स लब्धवान् ॥ ४३
 गृहीतां राजकुलस्त्रया^१ राजेन्द्राश्रमसंस्थया ।
 तस्या असाना(म)धेयाया उपकल्पाख्यपुत्रकः ॥ ४४

विशेषनामधेयस्य रौसंज्ञा यानुजा तनः ।

धिसंज्ञोऽभूत् सुविद्यो राजकुलस्त्रिपतिश्च सः ॥ ४५

दुर्द्धसंज्ञस्य त्रौसंज्ञो ज्येष्ठभ्राता मदाबलः ।

गच्छाच्छ्रीमूर्यराजाह्विरजो योऽनुगतस्तदा ॥ ४६

सावित्रीनामधेयाया याश्चतस्रस् स्त्रियोऽभवन् ।

देप्सानसंज्ञो च पुरुषो रुक्पर् उमा स्त्रियः ॥ ४७

सभापते श्रः सन्ताच्चाय् नाम्नो भार्याभवत् ।

द्वदयारुयो तनः पुत्रौ रुक्पर् उमा स्त्रियः ॥ ४८

मुनिलिङ्गपुरे लिङ्गपूजने तौ विशेषकौ ।

तयोस्त्रिरनुजा विभसंज्ञा स्वाय् चवङ् नरप्रिया ॥ ४९

कर्पू र्नाय्याश्च मुताः जन त्यक् त्रः संज्ञका(ः) स्त्रियः ।

त्यक्संज्ञायास्ततोऽभूवन् चवङ् सान् असंसंज्ञका स्त्रियः ॥ ५०

... .. ।

तं च लिङ्गपुरे लिङ्गयजने सिलिनोरतः ॥ ५१

जन्संज्ञायाः पञ्चपुत्रा द्वे स्त्रियो पुरुषास्त्रयः ।

नराय्-से-सं-संज्ञास्तु वाङ्छमारसंज्ञे स्त्रियो च यौ ॥ ५२

सुरुङ्गं पूर्वतस् स्थानात् पद्धस्तेनोच्चृति कृतम्^१ ।

प्राकारदिर्यकाकुत्यान्^२ कृत्वा तत्र द्विलिङ्गकम् ॥ ५३

द्विविपं^३ परमेशाच्चं स्थापयित्वा सदेविकाम् ।

श्रीहर्षवर्मराज्ये ये कर्मिणः पुरुषा(ः) स्त्रियः ॥ ५४

नरायिहार्यः गय्याकूनामा के नामा खलोच् कण्म्यङ् वरः ।

मृतयोस्तयोरुपायौ वङ्छमार् पुत्रगतौ तदा ॥ ५५

1. Read पद्धस्तेनोच्चृति कृतम् ।

2. Read दीर्घिकाकुत्यान् ।

3. Read द्विविप ।

No. 159. PRASAT SRAĻAU INSCRIPTION OF
HARṢA-VARMAṆ III, Dated 993.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 221).

Prasat Sralau is in the district of Puok.

The inscription contains 32 lines in Sanskrit and 24 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 15 verses, the metres being *Vasantatilakā* (14), *Ārya* (15) and *Śloka* (1-13).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) and eulogy of king Harṣa-varman (vv. 4-9) the inscription records that the town of Vraḥ Dāmnap, founded during the reign of Jaya-varman V and then abandoned in the time of Udayāditya-varman (v. 13), was restored by Narapatindira-varman of the family of Vrai Kanloṅ (vv. 10-12), who installed there a *linga* and images of Śiva and Viṣṇu. The Khmer text adds more details of the family. It mentions that the title Narapatindira-varman became hereditary in the family, and that the younger sister of the first member bearing this name, an aunt of the author of this record, became the queen of Sūrya-varman I under the name Narapatindralakṣmī.

The abandonment of the town of Vraḥ Dāmnap during the reign of Udayāditya-varman probably refers to the internal troubles of the period indicated in Inss. Nos. 155 and 156.

The Khmer and the Sanskrit texts both categorically state that Harṣa-varman came to the throne in 987 Śaka. This is somewhat intriguing as we have two inscriptions of his predecessor dated 988 and 989 (Nos. 155 and 156). The Khmer text says that the author of the inscription was appointed Superintendent (third class) of the Royal Stores in 993 Śaka. That was probably also the date of the religious foundation mentioned in the inscription.

TEXT.

॥ ॐ नमः शिवाय ।

जीयान्नेप्रधराङ्गाभ्यान्दधद् वह्निविधू भवः ।
कर्म कुर्वन्निव स्वैरन्दाहाङ्गादनशक्तिजम् ॥ १

वन्दे विष्णवह्नि माक्रान्तभुवनं गङ्गयोद्धृतम् ।
सप्तन्या जनकाद्रीन्द्रतुङ्गताक्षेपनादिव ॥ २

बन्धसन्नामभिस् सार्थैस् स्वयम्भूतष्टपूर्वकैः ।
आदिकारणमाख्यातममद्धन्धूतसंशयः ॥ ३

राजा श्रीहर्षवर्मासीत् सन्न्यायागमभूषणः ।
आसमुद्रमहीन्द्राद्रिमूर्द्धारुढाङ्गि सुद्रुमः ॥ ४

सप्तासुविवरैर्योऽलं सप्तप्रकृतिमण्डलम् ।
सप्तद्वीपमिव व्याप सप्तसप्तिरिवांशुभिः ॥ ५

तेजस्विनो जगत्जातरज्जनेनोर्जसाजयत् ।
तीक्ष्णान्मृदूनण् स्थूलान् योऽमीन्द्रदू निवांशुमान् ॥ ६

नापुः प्रकृतयस्त्रासं परतोऽपि किमु स्वतः ।
यस्य कान्त्याश्रिता कान्ता केनाप्यकलयत् स्मरम् ॥ ७

दग्धद्विषहीपदीपिताजिनिशोऽनिशम् ।
यत्तेजोदहनो दीप्त्या जयश्रीदर्शनादिव ॥ ८

विधिवत्कर्मैकुशलः पक्षिर्हिंस्रोऽपि संयु[गे]^१ ।
... ... द्विण्मांसपिण्डेन यः काकादीनतर्पयत् ॥ ९

तस्य शूरश शुचिर्मौली मन्त्री मन्त्रिगुणोचितः ।
चतुर्णाम् राजकोशानां यस्तृतीयं प्रति प्रभुः ॥ १०

त्रैकल्लोङ्गसाधुसन्तानसन्तानकफलोदयः ।
यस्त्यक्तजङ्गसङ्गोऽपि सङ्गोपितवृषप्रियः ॥ ११

1. Coedes restores the last word as संयुक्तम् but संयुगे gives better sense.

यः श्रीनरपतीन्द्रादिवर्मान्तनाम नामतः ।
सान्तानिकमभूद् भूमिपतिना तेन लम्बितः ॥ १२

वीरेन्द्रवर्मविहितं भूपे श्रीजयवर्मणि ।
उद्यादित्यराज्ये तु शून्यं यद् व्रतं नृपपुरम् ॥ १३

श्रीहर्षवर्मधरणीपतिशासनेन
तस्मिन् कृते स पुनरर्पितबन्धुवर्गं ।
लिङ्गं द्विहस्तपरिमाणमजह्वयस्य
विष्णोर्भवस्य विधिना प्रतिमे व्यधत् ॥ १४

तत्पुरमवति श्रीनरपतीन्द्रवर्मण्यमेयमुदिहर्षिः ।
स्वीकुरु रक्षणदक्षक्षममिदमिति वादनमवादीत्^१ ॥ १५

No. 160 LONVEK INSCRIPTION OF HARṢA-VARMA III.

The inscription was edited in *ISC*. 122 and noticed by Aymonier (I. 215).

Lonvek, the headquarters of the district of that name, was once the capital of Cambodia. The stele which bears this inscription was removed from Lonvek to Phnom Penh, but nothing is known about its original find-place.

The inscription contains 59 Sanskrit verses, the metres being *Mālinī* (13, 36), *Vasantatilakā* (58), *Rathoddhātā* (59), and *Sloka* (1-12, 14-35, 37-57).

The inscription records a large number of religious foundations made by the various members of a family called *Saptadevakula*. The first member Rudra-varman had a wife named Narendralakṣmī, and they probably lived at the beginning of the eighth century Śaka. The last member of the family, called Śaṅkara, Śaṅkara Paṇḍita, and Yati Śaṅkara was the domestic priest of three kings Śūrya-varman, Udayāditya-

1. Coedes proposes to amend it as वदन्मः ।

varman, and Harṣa-varman. The object of the inscription is to record the installation, by Śaṅkara, of an image of Śiva in Dviradadeśa during the reign of Harṣa-varman. The family was evidently matriarchal, as the descent is not from father to son, but is always traced through mother.

On another face of the same stele is a Khmer text of 45 lines. It enumerates the gifts made by Śaṅkara Paṇḍita to a number of gods, such as Nārāyaṇa, Campeśvara, Brahmarakṣa of Rudrā and gods of Liṅgapura, Suvarṇalinga, Dviradapura, Saptadevakula, Vnam Ruṇ etc. The gifts consisted of golden plates for covering the legs of gods, Brāhma-nical cords for the gods, golden ear-ornaments, rings, bracelets, armlets, vases, urns, plates and utensils inlaid with precious stones, rubies, flower-vase with a *liṅga* in crystal, a decorated palanquin containing a statue of the king etc.

TEXT

... .. उज्ज्वलतमसः परम् ।

तद्वद्यापि च न तत्स्पृष्टमाभाति भुवने ... ॥ १

... .. न क्षेत्रे वेशनिस्सृतिभाग् विभुः ।

अक्षीणभोगमोक्षार्थं मेघेऽर्क इव राजते ॥ २

[नमाम्यु]मापतिं कान्तां काये सामि^१ विभर्ति यः ।

विश्वेषां पितरौ भावं प्रत्यक्षं प्रथयन् विभुः ॥ ३

चतुरास्यन् नमस्यामि शङ्के जागर्ति योऽनिशम् ।

वीक्ष्य विष्णुं श्रिया सुप्तं क्षोराब्धौ मृष्टिरक्षया ॥ ४

नमो मुरारये ज्यायस् स्ववीर्य्यन्दर्शयन्निव ।

स्वर्वासिदैरिणो दैत्या(त्यान्) स्त्रीरूपेण जघान यः ॥ ५

सरस्वतीजमे हंसी दुर्महा लीलयामला ।

लोला शब्दगुणे स्वच्छमानसे या रता भृशम् ॥ ६

आसीत् पुत्रागवर्माख्यश् शक्तिमान् रुद्रवर्मणः ।

नरेन्द्रलक्ष्म्या जातोऽद्विपुत्र्यां गुह इवेश्वरात् ॥ ७

1. Barth takes it as काये अस्वामि ।

पुंसां वीर्याद्युदारो यो देहप्राणसहो युधि ।
यत्तत् पुत्रागवर्म्मनि सूरिभिसू स्म निरुच्यते ॥ ८

सप्तदेवकुलप्रामः क्षोण्यां सक्षेत्रसंसदि ।
पितृसीमिकदत्ताया येनाकारि समन्ततः ॥ ९

प्रामे रुद्रालयाख्ये यः कृते किङ्करपूरिते ।
श्रीभद्रेशासनलिङ्ग(ं) स्थापयामास कल्पितम् ॥ १०

यः प्रासादादिभिर्भूयस् समृद्धैस्तं समस्करोत् ।
तुङ्गन्तटाक्रमखनत्तत्रोल्लासितलाञ्छनम् ॥ ११

विष्णवङ्कशस्य पितुस् सप्त विष्णुप्रतिकृतीर्व्यधान ।
भक्त्या योऽनेकदेशस्था भुवनोदीर्णशक्तिकाः ॥ १२

द्विरदपुरनिवासं पूजयोन्मील्य शम्भुं
कृतविबुधविभूतिं शक्तिमान् प्राङ्गने यः ।
सविहृतिनिजरूपं मातृरूपञ्च देव्या
अतुलमहिमहानेस् स्थापयामास मूर्तिम् ॥ १३

तस्य मात्रन्वये जातस् संविदाचाररञ्जितः ।
धर्मार्थकामधौरेयस् सर्व्वीयो गुणसंपदा ॥ १४

महेन्द्राद्विस्थितेः प्रेयान् भृत्यश्च श्रीजयवर्म्मणः ।
उदितोदितवंशो योऽधिपो व्यजनधारिणाम् ॥ १५

ससेवानीतये यस्मै बाल्म्यास्मयचेतसे ।
सर्व्वत्र निजदेशेऽन्यां भूयो भूमिन्ददौ नृपः ॥ १६

तन्मात्रन्वयजश्च श्रीमान् वासुदेव इव द्विषः ।
बभूव वासुदेवाख्यः कुलप्राणपराक्रमः ॥ १७

श्रीन्द्रवर्म्माख्यनृपतेश्च श्रीयशोवर्म्मणश्च यः ।
(अ)नुष्ठेयं विधत्तेस्म राजनीतिविशारदः ॥ १८

तन्मात्रन्वयजाश्च श्रेष्ठा धर्मिष्ठाः पुरुषास्त्रयः ।
अपालयन् कुलान् न्याय्यमक्षीणक्षेमरक्षणात् ॥ १९

श्रीहर्षवर्मणो राज्ये ये च श्रीशानवर्मणः ।
 अनुतस्थुरनुष्टेयङ्कू माच्छ्रीजयवर्मणः ॥ २०
 अयाणां योऽग्र(त्र ?)धिपणो मनोरुद्धनिजाशयः ।
 शिवश् शरण्यं मेऽस्तीनि मनश्शिव इतीरितः ॥ २१
 यो वल्लभो भागिनेयी राज्ञो राजेन्द्रवर्मणः ।
 रूपाचाराभी(भि)रामाङ्गीं प्राणाख्यां स्वामिनीं व्यधात् ॥ २२
 भागिनेयौ महात्मानौ सर्वशास्त्रेष्वभीतिनौ ।
 अकरोद् याजकौ यश् श्रीराजेन्द्रेश्वरलिङ्गयोः ॥ २३
 शिष्टान्वयाचारगुणा मृतं राजेन्द्रवर्मणि ।
 साप्यभ्यन्तरलेखि(खी)नामधिपा जयवर्मणः ॥ २४
 उदितोदितवंशो द्वौ कवी श्रीजयवर्मणा ।
 न्ययुज्यतां शेमुषीद्वौ हेमशृङ्गेशयाजकौ ॥ २५
 उदीर्णकीर्त्तयस्तेपामासुर्मात्रन्वयोदिताः ।
 वल्लभाः पञ्च पुरुषाः^१ भृत्याश् श्रीजयवर्मणः ॥ २६
 तेषां कवीश्वराख्यो यो ब्रह्मचारी महामतिः ।
 न्ययुज्यताग्नी(ग्नि)कार्येषु श्रेष्ठश् श्रीजयवर्मणा ॥ २७
 अथ श्रीसूर्यवर्मासीत् सन्नाड् राजन्वतीधरः ।
 मात्रन्वयोदितस्तस्य ... .. ॥ २८
 रोषानलाद् ध्रुवं शम्भोरनङ्गं वीक्ष्य मन्मथम् ।
 कान्तोपमां नयन् धाता निर्म्ममे नु ... .. ॥ २९
 तेजस्विभूभृज्जितये यस्य याने भिया ध्रुवम् ।
 रविरन्तर्दधे शैलाः^२ गजव्याजेन वा ... .. ॥ ३०
 धूमो यस्याध्वरे धर्म्यान्धुरं धृतवतो भुवः ।
 नैवामलिनयद् व्योम यशोऽपि ख्यातभूभृता[म्] ॥ ३१
 कृष्णाम्राही कुलहितं पातयन् भष्ममाहवे ।
 युक्तं योऽप्यङ्गनयशाः भीमसेनोऽहितास्त्रकृत् ॥ ३२

अहो योऽथर्वनिष्णातो योगासक्तमना भृतम् ।
 बबन्ध निश्चलं लोकान निशंशपान् सप्ततन्तुभिः ॥ ३३
 पाणिनीयमते विद्वान्नितरामपि सत्तमः ।
 परार्थोत्पादने द्रव्ये जातिमुत्सृजतिस्म यः ॥ ३४

यत्कीर्त्तिरेकविक्रान्ता चेदाक्रंस्यत् पुरा ध्रुवम् ।
 त्रैलोक्यं श्रीङ्गया विष्णुर्नाक्रंस्यत् तत्त्रिविक्रमः ॥ ३५

विहितविबुधबोधो वन्दिताङ्गिर्महेशैस्
 समधिकधिषणाशीर्वाहुवीर्योद्धराशः ।
 निरतिशयरयद्विङ्गेगरोधी स्वधर्मं
 सुरपतिरिव सम्राट् योऽन्यशान्छान्तवाधम् ॥ ३६

श्रीसूर्यपर्वतस्थस्य शम्भुलिङ्गस्य याज्ञकः ।
 कवीश्वरश्च श्रुतधनस्तेनायुज्यत शुद्धधीः ॥ ३७

कवीश्वरस् समावृत्तो वित्तविद्यायशस्विनः ।
 भागिनेयोमुदवहच्छ्रीवागीश्वरमन्त्रिणः ॥ ३८

तद्भागिनेयस् संशुद्धः कविश्च शङ्करपण्डितः ।
 तस्य होता क्षितिपतेरभ्यर्हिततरो धिया ॥ ३९

यथावत् संस्कृतस्तीर्थान्छब्दशास्त्रादिवाङ्मयम् ।
 योध्यगीष्टाचिरं सम्यग् विहितोत्सवदक्षिणम् ॥ ४०

बाह्यतश्च शिष्टसमयो वर्णा व्रतपरायणः ।
 योऽकरोद् गुरुशुश्रूषास्त्रिविधा गुरुवासतः ॥ ४१

अर्थं वक्तुसहस्रेण पा(प)तञ्जलिरसङ्क्षयम् ।
 भाष्यार्थं व्यवृणोद् यस्तु तथैकास्येन विस्मितः ॥ ४२

द्रव्यं विधाय सामान्ये विशेषे गुणकर्मणी ।
 धर्मसाधनवित् प्रोक्तो योऽपि तर्कं कना(णा)द्वत् ॥ ४३

सर्वशास्त्रेषु योगज्ञश्चतुष्कालेषु योगकृत् ।
 (नि)स्थं रतोऽपि शीले यो यमेनावर्त्तयद् गतिम् ॥ ४४

इद्वार्थरत्नशास्त्राब्धीन् पिवतो यस्य कृत्स्नशः ।

क्रोधादिज्वलनो जाड्यतमश्च नु न मानसे ॥ ४५

सन्तानस् सत्रसा(स)र्व्वीयश् शिष्टश् श्वश्रेयसस्तुतः ।

यत्रोदकर्कं समुदिते ज्यायस्ताकोटिमध्यगात् ॥ ४६

उदयादित्यवर्म्मार्थ क्षोणीन्द्रः क्षणदाकरः ।

कीर्त्तिज्योत्स्नाभिरुर्व्वीन्द्रवंशक्षीरार्णवेऽभवत् ॥ ४७

योषितो वपुषा योधान् वीर्येण विबुधान् गुणैः ।

लोकाञ्छत्तया द्विजान् दानैः वशं योऽयोजयत्तराम् ॥ ४८

गुणैकराशिधौरेयस् स्वर्गते सूर्य्यवर्म्मणि ।

(म)न्त्रिभिश्चक्रवर्त्तित्वे योऽभि(भ्य)षिच्यत सत्तराः ॥ ४९

षीक्ष्य मध्यस्थहेमाद्विजम्बुद्वीपं सुरालयम् ।

अन्तस्स्वर्णान्निमकरोत् स्वपुरीम् स्पर्द्धयेव यः ॥ ५०

तस्मिन् स्वर्णान्निशिखरे दिव्ये जाम्बुनदे रुचा ।

प्रासादे कालधौतं यश् शैवलिक्रमतिष्ठिपत् ॥ ५१

राज्ञोदितोदितस्तेन धीरश् शङ्करपण्डितः ।

न्ययुज्यत गुरुर्व्वीक्ष्य सत्रसत्कृततामिनाम् ॥ ५२

त्रैलोक्यतिलके शैले स्वर्णालिङ्गस्य याजकः ।

स शुक्लश् शुक्लपक्षेण तेनायुज्यत भूभृता ॥ ५३

अथ श्रीहर्षवर्म्मासीदनुजो हर्षयन् प्रजाः ।

सोदर्य्यस् स्वर्गगतौ भूप उदयादित्यवर्म्मणः ॥ ५४

तस्मिन् राज्येऽभिषेक्ता यं गुरुश् शङ्करपण्डितः ।

मन्त्रिभिस् स्थापयामास वशिष्ठो राघवं यथा ॥ ५५

प्रहीतुमशकद्राजशक्तिद्वारैर्नगाधिजः ।

नन्दिनीं गान् तु यो द्वन्द्ववृत्त्या तैर्व्वशमानयत् ॥ ५६

कलितापञ्चवार्त्ताः प्राक् सिद्धिसाराधिकः प्रजाः ।

चतुर्जातिक्रियायुक्तया यश् शान्तिं प्रापयत्तराम् ॥ ५७

क्षोणीश्वरो महिमभिर्मु वनेष्यतुल्यो
मान्यं पुरोधसमवाप्य स शङ्करारूपम् ।
आमुष्मिकैहिकसमीहितसिद्धिकोटि-
न्धोम्यं युधिष्ठिर इवात्सुखेन लेभे ॥ ५८

सप्तदेवकुलमातृवंशजो भूधरत्रयपुरोहितो यतिः ।

शङ्करश् शिविकयान्वितान्निमां सोऽदिशद् द्विरददेशशङ्करे ॥ ५९

No. 161. NOM VAN INSCRIPTION OF JAYA-
VARMAN VI, Dated 1004.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 111) and Coedes (*BEFEO*. XXIX. 299).

Nom Van is about 8 or 9 miles east-north-east of Korat, the headquarters of the district of that name. Except the invocation "*Siddhi svasti om namah Śivāya*" the inscription is written in Khmer. It records an order communicated in 1004 Śaka by king Jaya-varman to Vrah Kamraten Añ Lakṣmīndravarman and his younger brother V. K. A. Bhūpendravarman. By this order the king commanded a number of high officials, both civil and religious, to keep watch on the proper upkeep of monasteries (*derāsramā*) and to see to the regular payment of the daily dues assigned to the officials of the temple, *viz.*, a specified quantity of rice (nine average and two small measures); five pieces of cloth; one box of perfumes; two *pādas* (300 grains) of butter, two *pādas* of curds and two *pādas* of honey. In addition, a large quantity of rice was to be given at the New year, New Moon, Full Moon and other periodical festivals, and a pig for the sacrifice (*vali*) at Ratnapura. The guardian-slaves of the temple, numbering twenty-four, must obey the 'Chaplain of the first fortnight' in charge of the temple, the chiefs of royal corvee, and the officers of the army charged with the supervision of the foundations of the temple. These slaves belong exclusively to the foundation established by Lakṣmīndravarman and are forbidden to work, in corvee, for other gods. The officials who were directed

to carry out this royal order and who are all called Vrah Kamraten Añ are as follows :—Rājendra-varman, general of the army of the centre ; Travāñ Tannot, President of the Tribunal ; Kavindrālaya, a preceptor (*adhyāpaka*) ; Yogīśvara Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the first fortnight ; Vāgindra Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the second fortnight, Śivagupta Bhagavān, chaplain of the midday (*madhyāhna*) in the first fortnight ; Nirvāṇa Bhagavān, chaplain of the midday of the second fortnight.

The royal order was also addressed to the chiefs of the army, astrologers, the other dignitaries of the two fortnights, superintendents of troops, keepers of sacred registers, guardians of treasures, and superintendents of royal stores of the two fortnights.

The date of the inscription was read by Aymonier as 1090 or 1093, but Coedes reads it definitely as 1004.

Vāgindra Paṇḍita is the author of an inscription, found at Vat Sla Ku in the Province of Kompon Chnan, which records the foundation of *deśa* Vāgindra pattana. The writing of the inscription does not appear to be earlier than the twelfth century and king Sūrya-varman mentioned in it is most probably Sūrya-varman II (*BEFEO*, XXXIII. 532). It is not impossible that this Vāgindra Paṇḍita is identical with the one mentioned in our inscription as a chaplain.

No. 162. PRASAT KOK PO INSCRIPTION OF JAYA-
VARMAN VI, Dated 1018.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXX-VII. 413). For locality cf. Nos. 123-25. The inscription is written in Khmer and records a donation made in 1018 by king Jaya-varman to the god of Vnam Mās. This name, of which the reading is not certain, corresponds, word for word, to Sanskrit Hemagiri.

No. 163. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF DHARA-
NINDRA-VARMAN I, Dated 1029.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, 267).

For locality cf. No. 87. The inscription is written in

Khmer and records the installation, in 1029 Śaka, of the god of Śrī-Bhadreśvarāśrama in the residence of the god of Śivapura, situated in the district (*viṣaya*) of Dhanyapura. The inscription also enumerates the lands and servants given to the temple and these are clearly divided into two, earmarked respectively for the clear and dark fortnights.

Śivapura is the old name of Bayang. The date 1029 Śaka is, according to an unedited inscription found at Phnom Sandak, the date of the accession of Dharaṇīndra-varman.

No. 164. PRASAT TRAU INSCRIPTION OF
DHARAṆĪNDRA-VARMAN I, Dated 1031.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 377) and edited by Coedes (IC, II. 97). Prasat Trau is the name of a temple in Siem Rap district.

The inscription is written in Khmer and records that in 1031 Śaka, in the reign of king Dharaṇīndra-varman, a number of Khloñ 'chiefs' and members of their families met together in order to guarantee the religious foundation of one of them named Dharmasīla, a chief of the army. This foundation, consisting of slaves, fields, and gardens, all entered in the registers, was made in favour of the god of Lingapura and a deceased queen (not named, but evidently the mother or the queen of the reigning king). Male and female slaves, whose names and dwelling places are mentioned in detail, were to furnish stipulated quantities of rice every year for the worship of the god of Lingapura and of the deceased queen.

Some other monasteries and rice fields are summarily mentioned and they seem to be part of a foundation made in favour of the god of Chpār Ransi. This name literally means 'Veṇuvana', the famous monastery of the Buddha.

No. 165. PHIMAI INSCRIPTION, Dated 1034.

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXIV. 345).

Phimai is situated on the right bank of the Mun river, about 28 miles to the north-east of Korat. The inscription is written in Khmer. It records that in 1030 Śaka Kamraten Añ Śrī Virendrādhīpativarman of the country of Chok Vakula installed the image of god Trailokyavijaya, general (*senāpati*) of the god Vimāya, and endowed slaves and lands to the temple. The boundaries are indicated in detail specifying the length of the land between them. In 1031 Śaka he performed the ceremony of the end of the year and gave more slaves. He also founded Virendrāsrama and built an enclosure round it in 1031 Śaka. The same year another dignitary K. A. Śrī Viravarman gave slaves to the god Trailokyavijaya. The fruit of all these pious works is offered to His Majesty Śrī Dharaṇīndra-varmadeva.

In 1034 Śaka Teñ Tvan Prasān, son of Kamraten Añ. Śrī Virendrādhīpativarman of Chok Vakula, made a gift of slaves (or a slave) to the god Vimāya.

The inscription is very important. By identifying its author with Virendrādhīpativarman, who figures in the entourage of king Paramaviṣṇuloka in the sculptures of Angkor Vat, Coedes was able to identify this king with Sūrya-varman II and thereby concluded that he was the author of Angkor Vat.

The god Vimāya is otherwise unknown, but presumably the present name of the temple, Phimai, is derived from the name of this god. The Buddhist character of the decoration of the temple, and the fact that Trailokyavijaya is a well-known deity of the Mahāyānist pantheon, seem to indicate that Vimāya designates a Buddhist deity, perhaps some aspect of Buddha himself.

No. 166. PHNOM CISOR INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 192) and edited by Coedes (IC, II. 137). For locality cf. No. 138. The inscription contains $1\frac{1}{2}$ lines of Sanskrit and $9\frac{1}{2}$ lines

of Khmer writing. The Sanskrit portion, comprising 5 *ślohas* (vv. 1-5) and one verse (6) in *Indravajrā*, refers to the donations of an ascetic named Bhinnācala, honoured by king Sūrya-varman II, in 1038. The Khmer text records that in 1038 Śaka, an ascetic named Rhek, in the service of the king and living in Kalyāṇāśrama, gave lands, slaves, and silver utensils for worship to the god of Sūryaparvata. It gives the boundaries of the lands and contains the usual imprecations.

TEXT

ओं

वन्दध्वन्ध्वान्तविध्वङ्समौलीन्दृज्ज्वलनप्रभम् :

प्रभूतभूतिसंभावितमर्त्याकारमीश्वरम् ॥१

श्रीद्धश्रीसूर्यवर्मसीद् भूपतीन्द्रेण वन्दितः ।

श्रीसूर्य इव हन्ता यश् श्रीद्धारिपटलानि तु ॥२

श्रीसूर्यवर्मणा मान्यो यो योगी निष्कलङ्कधीः ।

स्वनेकविशकुशलः कल्याणपदमाश्रितः ॥३

भिन्नाचलाभिधानो यो वसुवह्निवचन्द्रकैः ।

ग्रामभृत्यादिकं क्षेत्रसञ्चयन्तन्ददी शिवे ॥४

श्रीसूर्यपर्वते दत्तं भूपालोऽपि विशेषतः ।

न विनाशयति द्रव्यं किमुतान्योऽपि मानवः ॥५

Here follows the Khmer text

सन्दीप(प्य)ते यावदनेकपापि-

पापान्तको रौरववह्निरुमः ।

तावत् स एषो भवतु प्रतापं

योऽस्यैव पुण्यस्य विनाशहेतुः ॥६

No. 167. PHNOM SANDAK INSCRIPTION OF
SŪRYA-VARMAN II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymouier (I. 395). For locality cf. No. 73. The inscription is very much damaged

and really consists of five fragments whose connection is very difficult to understand. It is written in Khmer with short Sanskrit verses inserted here and there which are said to have been composed by the king Sūrya-varman himself.

The inscription begins by referring to the *guru* of His Majesty Paramaviraloka (Jaya-Varman V). It gives 971 Śaka as the date of accession of Udayāditya-varman and mentions his three successors Harṣa-varman III, Jaya-varman VI, and Dharaṇīndra-varman I, who was the elder brother of his predecessor. These three kings appear to have been consecrated by a Brāhmaṇa who, with king Sūrya-varman II, are the most prominent figures in this mutilated record. He bore the title Bhagavat Pāda Kamraten Añ Guru Śrī Divākara Paṇḍita. During the reigns of the three immediate predecessors of Sūrya-varman II, mentioned above, Divākara Paṇḍita performed numerous sacrifices, dug tanks, endowed various religious foundations, and made gifts of vessels of worship, elephants, horses, and sacred slaves, to Brāhmaṇas, Paṇḍitas, and gods of all places of worship and pilgrimage.

Divākara also consecrated Sūrya-varman whose date of accession is given as 1034 Śaka and who is said to be grandson (meaning grand-nephew), through his mother, of his two predecessors Jaya-varman VI and Dharaṇīndra-varman I. Immediately after his accession the young king performed the initiation (*dikṣā*) of royal pontiff, studied the different religious subjects (*siddhānta*) beginning with sacred mysteries (*vrah guhya*), celebrated the grand literary ceremonies (*śāstrotsava*), and distributed to the priests large amounts of religious fees (*dakṣiṇā*) as well as numerous gifts such as palanquins, umbrellas, fly-nets, ornaments set with precious stones, ear-rings, bracelets, rings, anklets, vases, pitchers, spittoons etc. Here follows a Sanskrit verse, composed by the king, which repeats the above gifts. The Khmer text then continues the enumeration of gifts: gold, silver, jewels, umbrellas, lands, male and female slaves, elephants, horses, cows, and buffaloes, offered

evidently by the great *guru* Divākara Paṇḍita, on behalf of the king, to the gods of all the places of worship and in particular to Śrī Bhadreśvara. After a verse composed by the king in Sanskrit the Khmer text gives a list of other donations to gods. Mention is made of more tanks dug, monasteries founded, and lands and slaves given by Divākara.

Mention is also made of gifts to god Śrī Campeśvara in 1041 Śaka (= 1119 A.D.). Lastly reference is made to boundaries of lands in different countries and lists given of male and female slaves.

No. 168. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN II, Dated 1043.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 213).

For locality cf. No. 71A. This inscription, both in its form of writing and contents, resembles the preceding one (No. 167). But unfortunately although the stele on which it is engraved is not broken into fragments like the other, its surface is so worn out that a large part of the record is lost. There were altogether 134 lines, written in Khmer, with occasional verses in Sanskrit, as in No. 167. The inscription refers to the gifts and sacrifices of the king Sūrya-varman and Divākara Paṇḍita in almost identical phrases. In addition we learn from it that Jaya-varman VI, who gave Divākara Paṇḍita the title of Bhagavat Pāda Kamraten Añ, made a pilgrimage and worshipped god Campeśvara. It gives the date of the accession of Sūrya-varman II as 1035, evidently a mistake for 1034, and adds that the king performed *Lakṣa-homa* and *Koṭi-homa* (i.e. one hundred thousand and ten million offerings). It gives to Divākara Paṇḍita the title Dhuli Jeñ 'dust of feet' which is usually reserved for the king and the highest dignitaries of state. The inscription mentions three dates 1040, 1041 and 1043 Śaka.

No. 169. SAMRON STELE INSCRIPTION, Dated 1050.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 388). Samron is the name of a small hamlet situated about 2 miles

to the north-east of Angkor Thom. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, and refers to various transactions, mostly purchase of lands for endowments, under various dates. It is very carelessly engraved and many dates cannot be read with certainty. It may be summed up as follows.

1000 Śaka—Purchase of land, prices being paid in golden rings, objects of metal, and she-goats.

1008, 1010, 1011 Śaka—Similar purchases of land.

1004, 1009, 1009 Śaka—Revenues of lands, similarly purchased, are appropriated to the god of Liṅgapura.

A mutilated Sanskrit text mentions official names of the three kings who preceded Sūrya-varman II, as well as the name of Śrī Yogīśvara Paṇḍita and of Śrī Bhadreśādri or Śrī Bhadreśvara (*i.e.* Śiva).

999 Śaka—Purchase of lands.

1011 Śaka—Refers to a dignitary named Nirvāṇagunadoṣa and other persons who, in 1112, requested His Majesty Paramakaivalyapada (Jaya-varman VI) for permitting some purchases for endowments.

1015 Śaka—Religious foundations, organisation of villages, digging of tanks and installation of Śrī Bhadreśvara. Mention is made of slaves, four elephants, eight horses, one goat, twenty-three cows, silver, tin, iron and salt ; either these or lands purchased by them are given to the god. Reference is also made to Bhadreśvarāśrama, its pupils, offices, officers etc.

1028 (?) Śaka—Construction of the temple of Śrī Bhadreśvarāśrama and endowments to it.

1050 Śaka—Gift of slaves for the sacred fire.

1011 Śaka—In this year, of which the unit figure is doubtful (*cf.* *BEFEO*, XXIX, 292), the author of the inscription founded eight establishments with definite names. In the same year he received lands and honorary titles from His Majesty Sadāśivapada (Harṣa-varman III) who ordered the installation of a Śivaliṅga, a Nārāyaṇa and a Bhagavatī which the enemies (evidently rebels) had

removed (or broken). These images were again pulled down during the reign of His Majesty Paramakaivalya-pada (Jaya-varman VI) who asked an official (to re-install them). The latter entrusted the work to the author of the inscription and granted him some lands which he gave to the god of Liṅgapura.

Similar endowments were made by him out of lands granted respectively by a Khloṇ chief and his family in 1011 and Aṁteṇ Kambalabrahma and Aṁteṇ Śrī Yuvarāja in 1014.

The date 1050 in the above series is removed by 22 years from the latest preceding date 1028 contained in the inscription. Besides, there is no mention of king Sūrya-varman II, who had ascended the throne long before that date. On these grounds this date has been regarded as doubtful, although the figures are sufficiently clear.

No. 170. TRAPAṆ DON ON STELE INSCRIPTION,
Dated 1051.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 380) and edited by Coedes (*IC*, III. 180). Trapaṇ Don On is the name of a tank in Siem Rap, to the north-west of Angkor Thom, about 3 miles to the north-north-west of Prasat Kok Po. The inscription is engraved on the four faces of a stele found under a mango tree near the tank. It contains 182 lines of writing, 70 in Sanskrit and 112 in Khmer.

The Sanskrit text, composed in Śaka 1051 (v. 32), contains 32 *Ślokas*. After an invocation to Śiva (vv. 1-2) and a short eulogy of Sūrya-varman (vv. 3-5), it describes the career of a person, not expressly named, but probably called Namaśśivāya. He entered the service of king Udayāditya-varman at the age of 18, and was placed at the service of the gods and Brāhmaṇas (v. 8). He was in charge of sacred cows (v. 6) and brought them (sacred cows) in a procession to the palace on the occasion of the coronation of Harṣa-varman (v. 9). In addition to these two kings he continued to serve

under Jaya-varman VI, Dharaṇīndra-varman I, and Sūrya-varman II (vv. 9-11). He spent the wealth, obtained from these kings and in other ways, in installing an image of Śiva in 1017 Śaka, images of Viṣṇu and Devī in 1031 Śaka, and making other religious endowments and pious works of public utility such as temples, tanks etc. (vv. 12-25). All these were to be in the absolute control of the members of his family, called Paṇḍita, and any one violating this will be guilty of murdering *guru* (vv. 26-27). Then follows the list of endowments, made in 1048 Śaka, to Śiva of Liṅgapura, Śiva of Pṛthuśaila, Viṣṇu Śrī-Cāmpesvara, and Jina of Vaṇśārāma (vv. 28-30). These were, however, placed in the charge of Kṣetrādhīpa, and not of the members of his family.

The short Khmer text on the third face enumerates the donations of Kaviśvara, *khloñ vala* of Śivaspada¹, to the god of Liṅgapura in 1048 Śaka.²

The rest of the Khmer text on the fourth face is almost a literal translation of the Sanskrit text. This bilingual character of the inscription enabled Aymonier to find out the posthumous names, mentioned in the Khmer text, of the kings called by their ordinary names in the Sanskrit text. It also enables us to identify Pṛthuśaila with Vnam Ruñ and Vaṇśārāma with Chpār Ransi. Further, the various measures of rice can be equated by a comparison of the two texts.

TEXT.

नमश् शिवाय यच्छक्तिराद्या पुरुषसंगता ।

प्रकृतिस्था द्वितीया वा याभ्यां व्यप्तमिदजगत् ॥ १

अभिव्या(व्य)क्तो ययाप्येको दृश्यतेऽनेकधा शिवः ।

चन्द्रः प्रतिमयेवाव्यात् सा शक्तिश् शाम्भवी जगत् ॥ २

आसीदासिन्धुसमात्तवसुधी वसुधाधिपः ।

श्रीसूर्यवर्मदेवाख्यो भानुमद्रमदक्षि[मि]तः ॥ ३

1. Śivaspada has been identified with the temple of Prasat Nak Buos (cf. No. 134)

2. The reading 1048 is very doubtful,

यो यामाप्य हताशेषरिपुराजौ जये दिशाम् ।
 तथा वा नाचलदिवादिशत् सद्गयो मुदं श्रिया ॥ ४
 भवादिकल्पसंभूतभूमिभृद्वरसंपदाम् ।
 युगपद्दृष्टये धाता यत्संपन्मकरं व्यधात् ॥ ५
 भक्तिमानभवद्भृत्यस्तद्गीयो गोपनायकः ।
 यशोदया रतो लोके नन्दगोप इव स्तुतः ॥ ६
 भद्रचिन्तारतो राज्ञो नमस्कृतशिवस् सदा ।
 यो न्यधादपि बौद्धादेर्जित्वा यं ... त कारणम् ॥ ७
 योगे प्यष्टादशाब्देन वयसा यो नियोजितः ।
 देवद्विजोपचारार्थमुदयादित्यवर्मणा ॥ ८
 श्रीहर्षवर्मदेवादेरभिषेकविधौ यतः ।
 परितो मन्दिरं येन धेनुरानायि चाग्रतः ॥ ९
 यो राजगोपाधिपतिः कृतश् श्रीजयवर्मणा ।
 राज्ञा श्रीधरणीन्द्रेण विश्वासादेवमर्पितः ॥ १०
 श्रीसूर्यवर्मदेवस्य राज्ञः करुणया गवाम् ।
 कालनष्टामपि भुवश्चकार पुनरादिवत् ॥ ११
 यो राजकरुणालब्धैर्व्वसुभिर्वान्यथाज्जितैः ।
 साधयित्वा भू(भु)वं कृत्वा सीमान्देवानतिष्ठिपत् ॥ १२
 सप्तैकशून्यरूपाब्दे तृतीये माधवस्य यः ।
 भार्गवेऽहनि वृद्धेन राजहोत्रेशमर्पयत् ॥ १३
 रूपवह्निद्युचन्द्राब्दे वैशाखासितपञ्चमे ।
 आदित्ये विष्णुदेव्यौ यः श्रीरुद्रारूपेन चार्पयत् ॥ १४
 इष्टापूर्तफलार्थी य इष्टा यज्ञैर्व्यधादिमान् ।
 तटाकन्देववापीञ्च सेतूश्च क्रममध्वनि ॥ १५
 पक्षयोस् सुरपूजार्थं क्षेत्रदासानकरूपयत् ।
 होतृयाजकदासानां व्यभवि(व)ज्जीवितां भुवः ॥ १६

स्वार्थ्यश्चतुर्दशैकश्च द्वौणः प्रस्थास्त्रयोदश ।

कुदुवो यत्र तत्क्षेत्रं सितपक्षेऽदिशत् सुरे ॥ १७

कृष्णपक्षे व्यधादेवं यः क्षेत्रमथ पिण्डितम् ।

षट्सहस्रैर्नवशतैः षड्विंशैः] कुदुवैर्मितम् ॥ १८

देवत्रये सधहौ यस्तण्डुलानाढकद्वयान् ।

अणा(ना)निद्वकुदुवेनैव प्रत्यहं समकल्पयत् ॥ १९

नव दासास् सिते पक्षे स्त्रियष् षट् पुरुषास्त्रयः ।

कृष्णपक्षे षतस्रस्तु स्त्रियष् षट् पुरुषा अपि ॥ २०

एकान्नविङ्शतिन्दा[दा]साश्^१ शिवलिङ्गादिसोमपे ।

स्वदेशस्थापिते येन दत्तास्ते क्षेत्रभागिनः ॥ २१

तद्यथा सत्रयष्षष्टिसहस्रस्य प्ररोहणः ।

कुदुवानां सिते दासकेदारस्तेन कल्पितः ॥ २२

कृष्णपक्षे तथैवास्ति कुदुवानां सपक्षयोः ।

सषड्विङ्शैकशतद्विसहस्रस्य^२ प्ररोहणः ॥ २३

कुदुवानां शतान्यष्टौ नवभिस् सह सप्ततिः ।

संभवन्त्यर्चकक्षेत्रे येनैव परिकल्पिते ॥ २४

होत्रे सप्तशतेस् सैकचत्वारिङ्शज्जिरर्पितम् ।

कुदुवानाश्च केदारमहाद्यः पक्षयोरपि ॥ २५

देवभूदासकेदारा धवे पण्डितमत्कुले ।

आयत्ता देवपूजार्थमशक्या अन्यथाप्तये ॥ २६

इत्युत्तवेत्यशपत् सर्वान् यः स्वकल्पितनाशनान् ।

यो हन्यात् कल्पनामेतां स गुरुद्रोहपापभाक् ॥ २७

अथाष्टवेदशून्येन्दौ फाल्गुणासितपक्षके ।

शुकेऽदाद्यो भुवं पञ्च दासा[साँ]ल्लिङ्गपुरेश्वरे ॥ २८

1. Read एकोन० ।

2. Cordes reads सषड्विंश०

[५]थुशेलशिवे ... न्दासत्रयं ... महात् ।
 योऽपि दासयुतां भूमिं श्रीचाम्पेश्वरशर्गिने^१ ॥ २६
 बद्धश(शा)रामजिने प्यस्ति दासक्षेत्रं यदर्पितम् ।
 भक्त्या राज्ञे शिवैकत्वदर्शनात् फलदत्तये ॥ ३०
 येनैवोक्तमिमे दासा नायत्ता मत्कुलादिके ।
 तत्क्षेत्राधिपवाण्यैव देवेष्वक्षतदायकाः ॥ ३१
 एकार्थशून्यमनसा परकीर्तिकथाश्रुतौ ।
 बद्धकक्षेण धर्मार्थ^२ तेनेदं लेखितं विदा ॥ ३२ ॥

No 171. VAT PHU INSCRIPTION, Dated 1058

The inscription was edited in *BEFEO*, XV(2), p 107. For locality, cf. No. 37. The inscription is written in Khmer and records the donation of Ten Tvan Lo and his son Vrah Mūlasūtra of the country of Bhadresvarāspada and belonging to the corporation of workers of the district (*viṣaya*) of Śreṣṭhapura. The donation made in 1058 Śaka was made to god of Lingapura, called Liṅgapurāśrama, and consisted of rice, a golden cow, a garden, clothes and 100 slaves.

No. 172. VAT PHU STELE INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN, II Dated 1061.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 162). For locality cf. No. 37. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text at the beginning refers to king Sūrya-varman and the god Bhadresvara. The Khmer text that follows begins with a date which appears to be 1024 Śaka, and then mentions the installation of various gods in honour of Śrī Bhadresvara by a king, whose name ends in varman,

1. Read •शार्ङ्गिने ।
2. Reading uncertain.

with the aid of his *guru* at Vrah Thkval (probably a name of Vat Phu). In 1026 there was a royal order making donations to god Śrī Bhadrēśvara. In 1034, 1044, 1049 and two other dates (104x) of which the unit figure is lost, various images, including those of a Śivaliṅga, Śaṅkara-Nārāyaṇa, Viṣṇu, and of the Vrah Śrī Guru.

Lastly other images were installed in 1061 Śaka. Villages were founded and slaves and various articles were allotted to different gods. Then follows a list of donations viz. cows, male elephants, utensils of worship made of gold, silver and other metals or alloys like bronze, rings, plates, boxes, etc. Details of lands and slaves are added.

According to Coedes (*BEFEO*, XXIX. 303-4) the Sanskrit text of this inscription gives the date of the accession of Sūrya-varman as 1035 in the following words :—

... .. भिर्वाणाम्निपंक्तिभिः ।

श्रीसूर्यवर्मदेवोऽधाद्राज्यन् द्वन्द्वसमासतः ॥

It also implies that he reunited the two kingdoms.

No. 173. BAN THAT INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN II.

The inscription was edited in *BEFEO*, XII(2). 1. It is engraved on the four faces of a stele found in front of a temple in the village of Ban That about 20 miles to the south-west of Bassac. The stele being very much damaged, a large part of the inscription is lost. The inscription is written in Sanskrit verses, divided into three *sargas*, thus conforming to what is called by the rhetorician Dandin as a *sargabandha*. The first *sarga* consisted of 52 verses, of which the first 15 are missing, and several others are either missing or hopelessly mutilated. The second *sarga* is made of 28 verses of which twenty-two are in a good state of preservation. The third *sarga* begins at the top

of the third face of the stele which contains 35 verses in a fairly good state of preservation. It was continued on the fourth face, of which the first thirty-two lines are completely lost, and little remains of the next five and the last twelve. The extant portion of the fourth face contains 14 verses.

The metres are : *Upajāti* (16-49 of *sarga* I, 6-35 and the last 14 verses of *sarga* III) ; *Mālinī* (51-52 of *sarga* I) ; *Vamśasthā* (1-18 of *sarga* II) ; *Vasanlatilakā* (19-26 of *sarga* II, 1-5 of *sarga* III) ; *Mandākrāntā* (27-28 of *sarga* II).

The contents of the inscription may be summed up as follows :—

Sarga I

The first fifteen verses are missing, but as the next two contain an invocation to Śiva, probably the whole of this part was a hymn addressed to that god. The author of this hymn, whose name is missing but who is called *muni* (hermit) and *yogin* (ascetic), relates that, pleased by his prayers, the god has granted to him and his family in perpetuity the office of the High Priest of the *Linga* to be installed on mount Bhadreśvara. In the meanwhile the king of Kambuja, looking out for a priest (*hotā*), fit for performing the coronation (*abhiṣeka*) of his son, approached the *muni* who, with a flotilla of boats (*naukā-nikāya*), went down the river amid the joyous festivities of the villages. (Here a large part of the record is missing). It appears that after the ceremony was over the *muni* received, as *dakṣiṇā* (sacrificial fee), the plain at the foot of mount Bhadreśvara, the seat of the future worship. The *muni* installed here the *Linga* and even the gods came to worship it.

Sarga II

The gods, with Indra at their head, congratulated the

muni and invited him to go to heaven with them. The latter modestly declined this flattering offer and simply asked for a boon to the effect that his descendants, whom Śiva himself placed in charge of the worship of Liṅga in this land, called Kuḡasthali, close to mount Śaivāṅghri, may live there till the end of time. The gods granted his prayer, and the temple founded by him, enriched by the piety of kings, became a great religious centre. The *muni* died after selecting his sister's son as his successor.

Sarga III

In the family of this person (descended through females) was born Tilakā whose genealogy is represented by the following table :—

Kaviśvara

|
Daughter = Vijayendrasūri

|
Daughter = Guṇaratnasindhu

|
Tilakā.

On account of her profound learning Tilakā received the title Vāgīśvari Bhagavatī. She married an ardent devotee of Śiva named Namaśśivāya. They had a son Subhadra, also called Mūrdhaśiva, who received the title Bhūpendra Paṇḍita from king Jaya-varman VI and occupied high civil and religious offices during the reign of this king and his successor Dharaṇidra-varman I. The kingdom, which was then subjected to two masters, was valiantly reconquered by Sūrya-varman, the grand-nephew of these two kings.

(As a large part of the record is missing here no connected account is possible). A group of three temples is described in most flattering terms (Vv. 36 ff). In particular it is said that the episodes of the *Mahābhārata* were painted or engraved on their walls. Then follows the enumeration of gifts made to this *āśrama*, including the manuscripts of all the *Śāstras*.

TEXT.

[Sarga I]

Verses 1-15 are missing

[य]स्यात्मशक्त्यैव वि[वर्त्तमानः]

प्रधानमेकस्त्रिगुणात्मकत्वात् ।

[हि]रण्यगर्भोऽथ हरि ... ..

च्छक्त्यापि तन्निर्विकृतिन्त[मीडे] ॥ १६

... सां द्विधार्थं प्रकरिष्यमा[नो]

विवर्त्य मूलप्रकृतिं स्वशक्त्या ।

[कृ]तार्थतां प्राप्य निवर्त्तते [तत्]

प्रधानमसोः¹ प्रभुमेतमीडे ॥ १७

vv. 18-19 very mutilated

... धातरमथत्रयीञ्च ... ..

... नादिरुक्तः परमर्षिसंघैः ... ॥ २०

v. 21 missing

इति प्रसाद्य स्तुतिभिस्तमीशं

विलोचना ... .. वितृप्तिः ।

स वत्सलो भक्तिमति स्मितोऽभू-

रनुग्रहार्थ² ... .. माञ्जगाद ॥ २२सहान्वयायेन³ स[दा] नियोक्षे

त्वा दे[वका]र्य्ये भुवि पावनार्थम् ।

भद्रेश्वराद्वाविह कम्बुदेशे

संस्थापयिष्याम्यह[मा]त्मलिङ्गम् ॥ २३

1 The metre seems to be defective

2 अनुग्रहार्थे gives better sense

3 Perhaps for सहान्वयायेन (of. V. 49)

तत्पूजयन्तं स्वमनीषया त्वां
संप्रापयिष्यामि भवाद्विमुक्तिम् ।
यदीश्वरो बन्धनमोक्षयोस्तन्
मुमुक्षुभिस् सोऽहमभिप्रसाद्यः ॥ २४

मदर्चनार्थमहनीयवृत्ति-
रासंहतेस्ते कुलस[न्ततौ स्यात्] ।
अचिन्त्यमेवं वचनं स्मरारेः
कथं करोमीत्यचलन्मनो मे ॥ २५
ममापि यो[गं] दधतश्च ... ..
ज्योतिः परन्देवममुं दिदृक्षो ।
स्वान्तन्तदालोचनहर्षपूर्णान्
न प्राविशद्देशवियोग[शो]कः ॥ २६

भवामि कीटोप्यथवा पतङ्गो
भवाज्ञयान्यस्य तु शासनेन ।
राज्यन् त्रिलोक्यामपि न [ब्रजेयम्]
यथा[भि]मन्योरिति निश्चयो मे ॥ २७

ज्ञातश्च सत्यञ्जगदस्वतन्त्रं
सर्व्वत्र नस्योतगवो ... .. ।
महेश्वरप्रेरितमेव गच्छेत्
स्वर्गं मतं श्वभ्रमथाप्यनिष्टम् ॥ २८

गुरोस्त्रिलोकस्य हिते ... नं
स्वार्थं वृ ... स्य पिनाकपाणेः ।
ज्ञात्वाञ्जसा व्याहृतिमेव स ...
प्रत्यै ... कालस्तद् ... ॥ २९
... [सू]नोरभिषेचनार्थं
पर्याकुलः कन्बुजभूमिदेवः ।।
शुद्धिश्रुताचारकुलोप[पन्न]-
स्यान्नेषणे होतुरनिन्द्यवृत्तेः ॥ ३०

आनेतुमर्थं पथि सत्क्रियाभि-
 नौकानिकायैश्च विमान[तुल्यैः] ।
 मामृष्यशृङ्गं विनयज्ञमाप्तं
 स प्राहिणोत् प्रागिव लोम[पादः] ॥ ३१

द्वीपान्तरायातनरेन्द्र ... ..
 ... .. तराजमार्गे ।
 निशशेषदेशोचितशिल्पभेद-
 संपादितापूर्वमहोत्स[वोऽभूत्] ॥ ३२

ध्वजप्रस्तानैर्गगनोल्लसद्भि-
 रामन्द्रतूर्यध्वनिभिश्च भीमैः ।
 समीक ... ..
 ... .. प्रतीतस्तिमिना बभूव ॥ ३३

ममागमाशङ्कनयातजाति
 ... सान्द्रान्धकरोपमा ... ।
 ... व्यागमो (मे) प्रतिपद्यमानः
 (क्ष)पाकरस्येव तदाविरासीत् ॥ ३४

... ..
 कम्बुदेशा[धि]पराजसूनोः ।
 ... तीर्थायतनानि दृष्ट्वा
 शिवाङ्गि...(ण्डा)द्रि ... ॥ ३५

कुशस्थलीति प्रथिते प्रदेशे
 स्थला ... .. ।

... ..
 चोक्त्साङ् इति प्राहु...सं यम् ॥ ३६

मही ... निवेश्य ... जामातृ ।
 शर्वाभिहि ... .. ॥ ३७

तत्रापि ... ..सत्क्रियाढ्ये ।
 ... .. ॥ ३८

v. 39 missing.

... ..

... .. मत्प्राप्तकालः ।

... .. परमेश्वरस्य ... ..

प्राप्नोम्यहन ... वतस् सकाशम् ॥ ४०

तुष्टेन दृष्टे ... ..

तत्रैव विद्यावरणेऽतिपुण्ये ।

कुशस्थलीनाम्नि नि[वा]स्य बन्धून्

निर्द्धूतपापेऽत्र शिवं [सिपेवे] ॥ ४१

vv. 42-46 badly mutilated.

भक्त्यु(त्)सुकानां परमेश्वरस्य ... ।

आकांक्षतो यद्गुणिनं ... .. ॥ ४७

समागमे ते मम हर्ष ... .. ।

अस्मास्वधीनं हि गुणानु[वृत्तिः] ॥ ४८

अस्माद् गिरेरुत्तरतः प्रदे[शः]

... .. ।

आपूरितस् संहतिमिर्धनाना[म्]

सहान्ववायस्य तवास्तु वश्यः ॥ ४९

v. 50 missing.

अथ पशुपतिलिङ्गस्थापने कार्य्यशेष'

(व्य)धित विधिवदीशात् प्रत्य ... ।

स समकनकलोष्टो भूभृद् ... ..

तदुपकृतिधिया तत्प्रत्यगृह्णाद् वितृष्णाम् ॥ ५१

शिशिरकिरणमौलेर्लिङ्गमूर्ते ... ..

प्रणयितनुभृतां श्रेयस् सपर्य्या' विधातुम् ।

त्रिदिववसतयः प्रापुश् श्रियाभ्र (यां भ्रा) [जमानाम्]

वरमुनिरपि दृष्ट्वा वि[स्मितो] विस्मयेन ॥ ५२

‘आख्यानेः प्रथमः सर्गः ॥

[Sarga II]

अथाभिपेकाच्छुचितीर्थधारया
शिवस्य लिङ्गस्य विधानतोऽर्चनात् ।
अतन्द्रयोगाभ्यसनाच्च योगिनो
विभाकरस्येव विभा दिदीपिरे ॥ १

ततस् सुरेन्द्रप्रमुखद्युवासिनस्
सविस्मयं वीक्ष्य तरस्विनं मुनिम् ।
तपोविशेषाहृतगोर्वा इदम्
... यित्वा ददिरे कृतादराः ॥ २

अयं गिरिलिङ्गमिदञ्च शाम्भवं
सुतीर्थधारा च भवांश्च धीनिधिः ।
... [पु]ण्यतरञ्जगत्तूये
किमस्ति लोकैरभिगम्यमादरात् ॥ ३

भवांस्त्रयाणामपि पावनं ...
... णं यथा मुने ।
इहात्मसंस्कारकृता पदे गति-
र्न शाब्दिकानामिव नो विहन्य[ते] ॥ ४

... स्य वृषध्वजेन ते
भवेदनभ्यर्हण ... कथम् ।
महेश्वरेच्छामनुयान्ति सो ...
... स्येव गतिं हि तारकाः ॥ ५

समीक्षमाणास्तव तेजसा सती
महेश्वराराधनतस् समुन्नतिम् ।
विदन्ति तन्नाभ्युदयाग्निकारणं
महेश्वरानुग्रहतुल्यमस्ति यत् ॥ ६

समुन्नतिर्वैनयिकी परा मता
निसर्गजा या नितरां समुन्नतेः ।
निसर्गजैश्वर्य्यजुषां हि नो मुने
ऽभिपूजितो वैनयिकर्द्धिभागसि ॥ ७

वयं शुवासा इव वेश्मरक्षिण-
 स्तपोविशेषोर्जिततेजसो हि ये ।
 इमे भजेयुर्दिवि संपदाकरां-
 स्तदेहि सूरैः सुरसङ्घरञ्जकः ॥ ८
 शुवासिवाण्येव नवाम्बुदाम्बुना
 द्रुमोऽभिपिक्तः स जहर्ष संयमी ।
 कृताञ्जलिश्च प्रतिपूज्य तानिद-
 ञ्जगाद् वाक्यं परमार्थकोविदः ॥ ९
 भवादृशां संस्मरणादपि क्षणा-
 दनल्पकल्पोपचिताङ्गसां हतिः ।
 विलोकनेऽस्मिन्^१ पुनराप्तपावनो
 विजानतात्मा बहु मन्यते मया ॥ १०
 मनोवचोङ्गैरपि संभृतानि मे
 तपांसि साक्षात् सफलानि संप्रति ।
 यतोऽनघा यूयममोघदर्शनाः
 प्रयाथ मे दृष्टिपथं घृणार्द्रिताः ॥ ११
 पदं स्वकीयन्ददतामनुग्रह-
 ङ्गतं परां कोटिमवैमि वो मयि ।
 अहन्तदात्मव्यतिरिक्तामाददत्
 [कथन्न] जिह्मि सतामनात्मवित् ॥ १२
 मया च योगे भवभीरुणायता
 क्रियेत रागे रतिरुत्पथे कथम् ।
 विशेषतो मे निजलिङ्गपूजने
 महेश्वरेणैव कृतन्नियोजनम् ॥ १३
 अवेक्ष्य शम्भुं भुवनैककारणं
 मयि क्षमध्वन्न निदेशकारिणि ।
 न केवलं मे भवतामपि ध्रुवं
 प्रसादनीयस् स हि लिङ्गसंस्थितः ॥ १४

इतीरयित्वा पुनरर्घमादरात्
 प्रदाय देवेषु कृताभिवादनम् ।
 अवाप्य लज्जामिव तेष्वबाहूमुखं
 मुनिन्तमूचुस्त्रिविश्वराः पुनः ॥ १५

भवाद्दशेष्वेषु मुमुक्षुषु स्फुटं
 हितैषिणान्नावसरो वरस्य नः ।
 गुणानुरागेण तु दातुमर्थिता
 न कामवृत्तिर्हि पदं विमृश्यति ॥ १६

वरेण नस्-स्वार्थमनर्थितापि ते
 कुलार्थमर्थी यदि त्वं वृणीष्व नः ।
 स्वधर्मरक्षाधिकृतेषु बन्धुषु
 ध्रुवं गरीयो हि ममत्वमात्मनः ॥ १७

उवाच वर्णी मदनुग्रहेण वस्
 स लोकपाला इति युज्यतेऽभिधिः ।
 परानुकम्पाव्यसनं स्फुटं सता-
 मयं वरस् संप्रति संप्रदीयताम् ॥ १८

यासौ खलिङ्गयजनेऽधिकृता शिवेन
 शैवाङ्घ्रि शैलनिकटेऽत्र कुशस्थलीति ।
 देशे मदीयकुलसन्ततिरायुगान्तात्
 तस्यास् स्थितिर्भुवि भवेद् भवतां प्रसादात् ॥ १९

वंशे प्यनेककविसन्ततिपावनेऽस्मि-
 न्नावीर्भवत्वतितरां श्रुतराशिगोष्ठी ।
 अच्छिन्नमेव मखसन्ततिरत्र देशे
 चन्द्रार्द्धचूडयजनाय भवेन्महर्द्धिः ॥ २०

सर्व्वं च तीर्थनिकरा हतपापपुत्रा-
 स्तत्रैव सन्निधिममी विदधत्वजस्रम् ।
 पूर्णो निरर्गलसुमङ्गलसंहतिना
 देशो भवेत् स भुवने बहुमानपात्रम् ॥ २१

श्रुत्वा मुनेर्वचनमुज्जह्वुस् सुगेन्द्रा
 ऊचुश्च यद् भगवतोऽभिमनं तदस्तु ।
 इत्थन्तपोभिरभिपूतजगत्त्रयस्य
 न स्यात् कथं नु भवतः खलु सर्वमिष्टम् ॥ २२

निर्म्माय भूरिविभवाश्रमचक्रवालं
 प्रैष्यादिपूरितपुरैः परिपाल्यमानम् ।
 ते याजकार्यपरिकल्पितसत्क्रियाह्व-
 मद्यापि तिष्ठदमरास्त्रिदिवं प्रतीयुः ॥ २३

स्वर्वासिषु प्रतिगतेषु महीपतीनां
 प्रत्येकमुद्यतवतां शिवपूजनार्थम् ।
 तत्राश्रमा बहुविधा विभवाभिपूर्णा-
 स्तत्तेजसा बभुरिवोपहृता द्युलोकाः ॥ २४

तत्राश्रमेषु मुनिशिष्यपरंपराणा-
 मभ्युद्गमः सततमध्ययनध्वनीनाम् ।
 हृष्यद्गणैर्भशमुदीरितं तूर्यघोषान्
 प्रोत्सर्पिणोऽधिकगण(णा)न्तिरयांबभूव ॥ २५

[तत्र] स्थितस्त्रिभुवनप्रतिपूज्यमानो
 व्याख्यायतो मुनिगणेषु शिवागमानाम् ।
 ... .. स .. कृतास्पदस्य
 लीलान्दधे भगवतश् शिशिराब्जशुमौलेः ॥ २६

तत्र ... .. प्रार्थनां पुण्यभाजाम्
 हज्याभेदं प्रतिदिनविधावुत्सवेषु क्रमेण ।
 ... प्रति ... यतीनां यथावत्
 सम्यक्तवै ... .. ॥ २७

... स्वस्त्रीयं कुलकुमुदिनीशुभ्रभानुं मनीषी
 शुद्धे ... .. ।
 ... .. कन्नियुज्यात्मतुल्यं
 यो ... दमनिधननन्निर्विमानं प्र[यातः] ॥ २८

[आख्याने द्विती]यस् सर्गः ।

[Sarga III]

तस्मात्तृवङ्शतिलकान्तलकामिधाना
 द्रौहित्रिका मतिमतो विजयेन्द्रसूरः ।
 सूनुः क्षितीन्द्रविदुषो गुणरत्नसिन्धो-
 र्यर्षा श्रीकवीश्वरकवेर्दुहितुश्च नत्नी ॥ १

भूपावलिस्फुरितरत्नमरीचिशुभ्रा
 मध्यस्थिता रुचिरसख्युडुमण्डलानाम् ।
 मन्दाङ्शुदीप्तिरपि पाङ्शुविहारमङ्गाद्
 या शंशवे वसुमती गगनीचकार ॥ २
 यां यौवने मति न केवलमेवकान्ति
 रत्युच्छ्रया समुद्रियाय विविप्रयुक्ता ।
 बन्धुक्रमानुगतमपदपि प्रथिष्ठा
 संभावना च महतां कुलगण्डलानाम् ॥ ३
 ज्येष्ठैर्नरेन्द्रगुरुगिरिविदुषां वरैर्यर्षा
 मान्या पुरः परिपदार्मभिवन्ध मृद्धा ।
 वागीश्वरी भगवतीयमिति प्रकाश
 माभास्य रत्ननिकरंश्च रणेऽभ्यर्पृजि ॥ ४

तद्व्याहतेः प्रथिततां भुवि या पथत्रा
 वागीश्वरी भगवतीति वमार नाम ।
 यस्या वह्नि चरितान्यनिमानुपानि
 सर्वे प्युदीक्ष्य विविदुः खलु देवतान्वय ॥ ५

हृष्टा समासादितयौवनान्तान
 तातो वरान्वेषणसंभ्रमोऽभूत् ।
 योगानुभावादिव न(ना)रदपिस्
 सिद्धः समासाद्य समादिदेश ॥ ६

वागीश्वरी भगवतीयमभूत् सुता त
 आनन्दनार्थमिह भूमिभुवो भवस्य ।
 तीव्रेस्तपोभिरिह सूरिपरंपराभि-
 राराधितस् सोऽबिरमेप्यति पावनार्थम् ॥ ७

यच्छुद्धशैवत्वमुपैति नाम्ना
नमश्शिवायेति भुवि प्रतीतिम् ।
यो चर्मपर्यन्त इवाम्बुदानां
शिवागमानां विततिन्तनोति ॥ ८

शरीरवाङ्मानसवृत्तिभिर्यो
नितान्तभद्राभिरति' प्रपन्नः ।
ज्ञानाच्चर्चयोद्भास्यपवर्गरक्तस्
त्वयापि लक्ष्यस् स तदा शिवाङ्कशः ॥ ९

श्रुत्वा स सिद्धस्य गिरं पुरस्ता-
दुपस्थितानां कुलमण्डलानाम् ।
आहूय हर्षात्कुलप[पण्डिता]ख्य-
न्तन्मातुलन्तां गिरमाचक्षे ॥ १०

स चास्यलोकत्रययानकीर्त्त-
श्चिराद् विज्ञानंश्चरितञ्जहर्ष ।
सर्वं प्यनुष्ठाय महोत्सवन्त-
मामन्त्रयामासुरनर्घशीलम् ॥ ११

सन्तानकाकर विक्रीर्णचतुष्क ...
मूर्द्धस्थितः स्फुरितभूषणचन्द्रचारुः ।
तद्बन्धुवृन्दगणमध्यगतस् स ...
वस्थानुभूतसुख ... ॥ १२
सत्यञ्च तद्वस्तुगतेव सम्पद्
यद्वत्तमेकम् परि ... ।
अदृष्टपर्यन्तमनन्यलब्धं
भूयिष्ठमिष्टं ... ॥ १३

जातस्तयोरिव मखे ज्वलनो रणीजाः
यस् संस्कृतेस्तु विदुषः पितुरेव लब्धा^१ ।
तद्वङ्शसन्ततमहापुरुषाहतानां
सत्कर्मणां फलमिवोत्तममाविरासीत् ॥ १४

1. It is better to read संस्कृतिस्तु and लब्धा ।

पित्रोस् सुभद्र इति यो वचसोपनेतुः
 ख्यातोऽपि मूर्द्धंशिव इत्यपरेण नाम्ना ।
 भूयो महावनिभुजो जयवर्मन(ण)श् श्री-
 भूपेन्द्रपण्डित इति प्रथि^१ः पृथिव्याम् ॥ १५
 त्रय्यागनेकविधवाङ्मयकोविदोऽपि
 यश् शैववाङ्मयरतस् स्वकुलोचितत्वात् ।
 बाल्यात् प्रभृत्यविरतस्मृतिचिन्त्यमान-
 ऋज्योतिः परं परिररक्ष यमन्तरायात् ॥ १६
 बालोपि सन्निव नवाहिनवहिरिद्धो
 ज्ञानार्च्चिषोर्ज्जितमहाकविवृन्दवन्धः ।
 भ्रष्टाक्षराननिचिरं विदुषामसाध्यान्
 ग्रन्थान् पुनः पटुरुचौ रचयाञ्चकार ॥ १७
 दीक्षाविधौ सति न केवलमेव सोम-
 मामन्त्रितोऽसकृदपाययदानृशंमान ।
 यो न्यायसांख्यकणभुङ्क्ततशब्दशास्त्र-
 भाष्यार्थसोममपि सूरिजनान् पिपासूः^१ ॥ १८
 विद्यापवर्गविहितापचितिप्रवन्धे
 यस्याश्रमेऽनवरताहुतिधूमगन्धे ।
 दुर्गागमेषु मतिभेदकृतार्थनीत्या
 विद्यार्थिनां विवदतां ध्वनिरुत्ससर्प ॥ १९

अथाध्वरे श्रीजयवर्मदेवस्
 सत्कर्तृकामो गुणिनाम्निकायम् ।
 गुणानुरोधेन परीक्षणाय
 निश्शेषशास्त्रार्थविदो न्ययुक्त ॥ २०
 तेषां पुरस् स्थापितपुस्तकानां
 संप्रष्टुमुद्युक्तवतान्निकामम् ।
 चिच्छेद पक्षं मतिवज्रपाताद्
 यः पर्वतानामिव वज्रपाणिः ॥ २१

^१ The original has पिपासूर्विद्या० ।

सविस्मयोत्फुल्लविलोचनैस्तै-
 विविलोचिनः^१ पूर्णकलाभिरामः ।
 रराज यो राजसभाम्बरस्थश्
 शचीव मध्ये कवितारकाणाम् ॥ २२

गुणैरनूनेरिव य(या)ज्ञवल्क्यो
 विदेहभर्तुर्नृपतेस सभायाम् ।
 निर्जित्य सृग्निन् नृपसत्क्रियां यो
 गजाश्वरत्नादिमन्त्राप बालः ॥ २३

तदा प्रभृत्येव विमङ्गशयं यो
 जातः प्रजानां बहुमानपात्रम् ।
 परीक्षिताम् मनमणयो हि युक्त्या
 कम्पादरन्न प्रतिपादयन्ति ॥ २४

क्षेत्रेषु पुण्येषु कृताश्रमेषु
 योऽध्य[क्ष]कत्वे निवृत्तः क्रमेण ।
 शाम्भु च लोके च सता विवादे
 भूपेन निर्नेतृतया न्ययोजि ॥ २५

गुणोद्यग्त्तैरभिभूयितोऽपि
 भूपेन यो भूगुणादरेण ।
 सुवर्णकर्णाभरणोपवीति(न)
 चित्रांशुकायः पुनरभ्यभूयि ॥ २६

राज्याय निम्स्फुटयितापि ततोऽनुकम्पान्
 नाकं व्रजन्त्यवरजे जगदेकनाथे ।
 अभ्यर्थितस्तनुभृतां निकररनाथेश्
 शासन्नेन धरणीन्धरणीन्द्रवर्मा ॥ २७

ज्यायांश्च सप्तप्रकृतीरकम्प्यास्
 संप्रापयामास गुणैर्विवृद्धिम् ।
 कलानिपूर्णे हि हिमाङ्गशुमाली
 क्षीरोर्णवं पूर्णतरं करोति ॥ २८

धर्मप्रियश्चाखिलवाङ्मयज्ञं
धर्मप्रवक्तारममानयद् यम् ।
यत्रानुरागो मनसो हि तस्य
प्रायेण सङ्कीर्त्तनमेव रत्यै ॥ २६

ततःऽवनीन्द्रो नृपयोस्तयोश् श्री-
नरेन्द्रलक्ष्म्या निजभागिनेय्याः ।
मूनुर्भवान्या इव कार्तिकेयो
दुर्वारविद्विडद्विगदेन्द्रसिद्धः ॥ ३०

महीधरश्चण्डिशिरोधिरूढ-
पादश्रुतिम् सूर्यं इवानिदीप्तः ।
श्रीसूर्यवर्मन्त्यपि शुभ्रभानु
राक्ताक्षने साधुकुमुद्वतीनाम् ॥ ३१

विद्यापवर्गे नवर्योवनम् स-
ञ्जाताभिलापः कुलराजलक्ष्म्याः ।
तस्यां सुधायामिव संक्षिकेये
द्विपत्यधीनत्वमुपागतायाम् ॥ ३२

चमूसमूहार्गवमाजिभूमा-
वाधाय युद्धं विदधत् स भीमम् ।
उत्प्लुत्य नागेन्द्रशिरोऽरिराजं
हन्ताद्रिशृङ्गं द्विजराड् इवाहः ॥ ३३

धात्रीं द्विषद्ब्रह्मनसिन्धुमग्रां
दोर्देष्ट्रयोद्धत्य धृताश्रताङ्गीम् ।
पूर्वां व्यवस्थामुचितां यथावत्
प्रत्यर्पयामास यथा वराहः ॥ ३४

द्वीपान्तरेन्द्राश्च जिगीषिता ये
प्राप्तानपश्यत् करवाहिनस्तान् ।
स्वयं प्रयाय द्विषतां प्रदेशं ।
रघुञ्जयन्तं लघयश्चकार ॥ ३५

The last 14 verses

विचित्रवल्लीवनविप्रकीर्णम्
 ऋष्यप्सरोमण्डलसेव्यमानम् ।
 प्रोद्यत्त्रिकूटोपममादिमेरोस्
 सौधभ्रयं सोऽश्ममयश्चकार ॥ १
 आकीर्णकेतुनिकरैर्गंगोल्लसद्भि-
 रगमन्द्रनूर्यनिनदैश्च दिवं स्पृशद्भिः ।
 तन्त्रीमिलन्मधुरगीतरवैश्च नृत्य-
 भ्रागीजनैरपि तदैन्द्रमिवावकीर्णम् ॥ २
 प्राक् छौनकीयेऽङ्गिः दीर्घसत्त्रे
 पुरातनं सूतगिरैव जङ्गुः ।
 तदेव साक्षादिव तत्र कुड्ये
 चित्रं त्रिविचित्रे ददृशुस् समस्तम् ॥ ३
 तत्रैशलिङ्गं सपदाननोच्च-
 मर्चाश्च गौर्या महिषासुरारैः ।
 ... मखे च स्वयशःप्रतानं
 संस्थापयामास समं मनीषी ॥ ४
 सुवर्णपात्रैः कनकाम्बुजाभैः
 ... करङ्कैः कलशैरमत्रैः ।
 सफेनपुष्पजैरिव विस्फुरद्भि-
 र्देवालयन्तद्दुधनदीचकार ॥ ५
 ... ... करिभिस्तरङ्ग-
 त्वङ्गन्तुरङ्गद्विजघोषरम्यम् ।
 रत्नाकराच्चिच्छुरितं सशङ्कं
 ... ... अम्बुनिधीचकार ॥ ६
 पदातयो यानमभूषणा[श्च]
 भूषां कुवक्षा वसेनं महार्हम् ।
 ... ... मकान्ताः
 प्राप्येष्टिष्टेयव बुधा विनेमुः ॥ ७

अभ्यर्चिर्चतानां विदुषां स्मितश्री-

... .. मुदाली ।

अनोकहानामिव पुष्पराजी

ताराकरश्रीरिव शर्वरीणाम् ॥ ८

... .. अर्चनार्थम् ।

गजाश्वगोजामहिपाविसार्थः ।

रैरूप्यताम्रत्रपुकङ्सलोह

... .. चैषीत् ॥ ९

तत्रात्मभोगञ्च नरेन्द्रवत्तं

दोलातपत्रं कलशङ्करङ्गम् ।

... .. आदि

सुवर्णाञ्चितं तरमयम् व्यतारीत् ॥ १०

निशशेषशास्त्रैर्लिखितैस् सनाथा (न)

... .. न ।

स पुस्तकानध्ययनाच्छिदार्थ^१

तत्राश्रमेऽनेकविधानचैषीत् ॥ ११

... ..

पद्मासनासीनमिवात्मयोनिम् ।

राजन्यराजीसुरसङ्गजुष्टम्

... .. ॥ १२

तच्च प्रतीक्ष्यं प्रियसत्क्रियाभि-

रभ्यर्च्य विश्रान्तसुखोपविष्टम् ।

... ..

वार्तामपृच्छद् मुदितो नरेन्द्रः ॥ १३

स आह सर्वत्र शिवं विनेतु [:]

... .. ।

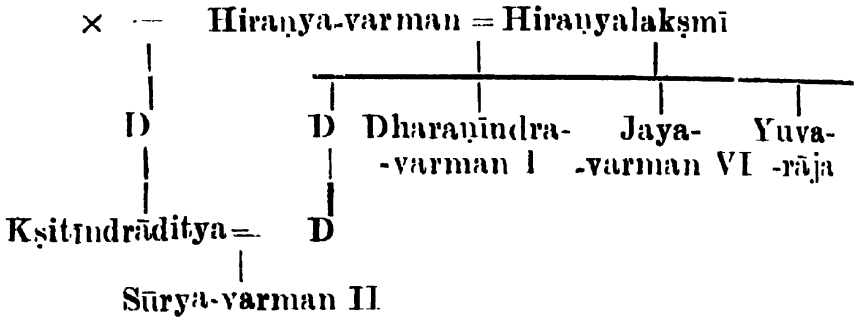
निरन्तरायास् सुखिनस् स्वकर्तार्य-

न्नेमे जनाः पुण्यकृतः च्युतास् स्मः ॥ १४

1. The word अच्छिदार्थ perhaps means an uninterrupted (study).

No. 174. PHNOM RUN INSCRIPTION OF ŚŪRYA-VARMAN II

The inscription was referred to by Aymonier (II. 103) and noticed by Coedes in *BEFEO.*, XXIX 300. Phnom Run is the name of a small hillock in the south-east of the District of Korat in Siam. The inscription, written in Sanskrit, has not been properly edited. Only verses 2-6 have been reproduced by Coedes. These give the following genealogy.

The name of the mother of Śūrya-varman II is given as Narendralakṣmī in Ban That Ins. (No. 173).

Yuvarāja, the youngest of the three sons of Hiranya-varman, is mentioned in Samroṇ Ins (No. 169). It is said in an inscription at Phnom Sandak that Yuvarāja died before his two elder brothers and that his wife Vijayendralakṣmī became successively the wife of both of them. This inscription has not been edited, but the relevant extract, quoted by Coedes (*BEFEO.*, XXIX. 302, fn. 1), is given below, after the text of the Phnom Run Inscription.

TEXT.

1. Phnom Run Inscription

[आसी]न्मृषधीद्धिहिरण्यवर्मा
 हिरण्यगर्भेण विभू ... ।
 हिरण्यगर्भाण्डहिरण्यमे....
 विभूषणार्थन्तु य ... ॥ २

.. दिव्यलक्ष्म्योः प्रकृतिः क्षितीन्द्र-
 ग्रामे स्थिता यस्य ... .. ।
 ... स्थास्य ... स्थानकुलाम्बुजानि
 ताभ्यां कृतानीव लसन् व्य ... ॥ ३

हिरण्यलक्ष्म्यामवनीन्द्रदेव्यां
 महीधरं श्रीजयवर्मदे[वम्] ।
 महीपतिस् सोऽजनयद् यथा श्रयाम्
 कला कलापन् दि ... ती ... ॥ ४

तस्यां वरश्रीधरणीन्द्रवर्मा-
 वनीश्वरं श्री युवराज ... .. ।
 परापरौ श्रीजयवर्मनाम्नो
 जगज्जयी सोऽजनयज्जनेशः ॥ ५

हिरण्यवर्माद्भुतमान्यनप्ता
 हिरण्यलक्ष्म्याश्च सुतासुतायाम् ।
 श्रीसूर्यवर्मावनिपं क्षितीन्द्रा-
 दिव्यक्षितीशोऽजनयद्वरेण्यम् ॥ ६

II. Phnom Sandak Inscription

इयन्त्यलक्ष्मीश्च तयोर्विशेषो
 नासीदियं वात्तिशये न साध्या ।
 येतीव दत्ता युवराजभर्त्रा
 स्वर्गच्छता श्रीजयवर्मणे पि ॥ १

कुलानुरागादनुगच्छतापि
 स्वर्गच्छतश् श्रीयुवराजपूर्व्वान् ।
 दत्ता पुनश् श्रीजयवर्मणा या
 मूर्तव भक्तिधरणीन्द्रदेवे ॥ २

No. 175. CHIKRENG INSCRIPTION

The inscription is noticed in *BEFEO*. XV(2), p. 19.

The stone bearing it was brought from the Province of Chikreng. It is written in Sanskrit and contains 10 verses. Only two verses of these have been reproduced.

... तिताहूशो यश् श्रीअमरेन्द्रदिव्यातः ।

तस्योमेनि तु नहा शरदिन्दुरिवान्वयव्योम्नि ॥ २

(कर्म)णाद्भूतसुहृन्मामसुता सर्व्वकलाद्भुता ।

शम्भोगौरीव महर्षिश्रीमहीधरवर्म्मणः ॥ ३

These refer to Umā, the grand-daughter of Amarendra, like an autumn moon in the firmament of the family, daughter of Saṅgrāma of wonderful exploits, proficient in all the arts, and wife of the ascetic Mahīdhara-varman, as Gaurī is of Śambhu.

This Saṅgrāma is probably identical with the hero whose exploits are described in Prah Nok Ins. (No. 155) ; for the script of the inscription may be referred to the 10th and 11th century Śaka. The inscription records the donation of ornaments of gold, silver and precious stones, by Umā to Lokeśvara, *ie.* Buddha.

No. 176. PHNOM KAM INSCRIPTION,

Dated 1038.

This inscription, along with another found in the same place, was edited in *BEFEO*, IV. 676. These are two very short Khmer records engraved on silver plates found in a cave in a hill called Phnom Kam (or Nui Cam) in the Province of Chaudoc in Cochin-China.

The first record is dated 1038 Śaka, and refers to the religious ceremony performed at the end of a year in honour of god Śrī Tribhuvaneśvara. It also mentions religious offerings or sacrificial fee (*dakṣiṇā*) to Śrī Kālaparvata (probably the divinity on Liṅgaparvata or another hillock).

The second records a donation of Tribhuvanāditya-varma^{deva} to the god of Liṅgaparvata when the second *Koṭihoma* (ten million sacrifices) was performed.

Both the records probably belong to the same period.

No. 177. TA PROHM INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN VII, Dated 1108.

The inscription was edited in *BEFEO*, VI. 44.

Ta Prohm is a well-known temple to the east of Angkor Thom, at the south-west corner of the big tank called Eastern Baray.

The inscription is written on the four faces of a stele containing 290 lines. It comprises 145 verses in Sanskrit, the metres being *Vasantatilakā* (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 20-24, 26, 28, 141-144); *Upajāli* (5, 8, 11-12, 14-16, 25, 27, 29-31, 33-36); *Indravajrā* (7, 19, 32, 37); *Śārdūlavikrīḍita* (18); *Aryā* (145); and *Śloka* (38 140).

The inscription begins with an invocation (vv. 1-5) to the Buddha, Dharma, Saṅgha, Lokeshvara, and the mother of the Buddhas (i.e. Prajñā pāramitā), thus clearly indicating the Mahāyānist proclivities of the author.

Then follows a long genealogy (vv. 6-18) of king Jaya-varman VII. After Śruta-varman and his son Śreṣṭha-varman, king of Śreṣṭhapura, reference is made to Kambujarājulakṣmī who is not known from any other source. Mention is then made of Bhava-varman, one of whose descendants, Harṣa-varman, had a daughter, Jayarājacūḍāmaṇi, who was the mother of Jaya-varman VII. His father Dharaṇindra-varman (II) was the son of Mahidharāditya, sister's son of Jaya-varman (VI). Both Dharaṇindra-varman II and Jaya-varman VII were devout Buddhists.

The genealogy is followed by the eulogy of the king (vv. 19-28). It refers to the victorious campaign of the king in course of which he captured the king of Campā and then liberated him (v. 28).

The inscription records that the king bestowed wealth and honour upon his *guru* and his family (vv. 29-35), and in 1103 Śaka set up several statues, including those of his mother and his *guru* (vv. 35-36). It then gives a classified list of the articles and commodities, necessary for the different ceremonies performed in the temple, such as the articles of daily worship (vv. 38-41), rice necessary for the teachers and students (v. 45), and the provisions necessary for the celebration of festivals in the different *tithis* (vv. 46-50). After giving the total quantity of rice consumed each year (vv. 51-52), the inscription indicates the articles of food levied from farmers and traders (vv. 53-61), and enumerates the endowments of the king and the landed proprietors (vv. 62-82), specifying the number of persons employed in the temple and the total quantity of its treasure. It concludes with a reference to 39 pinnaled towers (*valabhi-prāsāda*), 566 buildings in stone, and 288 in brick. Mention is then made of the spring-festival lasting for a week, and details are given of the rules for celebrating it and the articles necessary for this purpose (vv. 83-116). Several words, mostly names of articles, are obscure.

The inscription then mentions that there were 102 hospitals in the different parts of the country, and gives a long list of things provided for them (vv. 117-140). The merit of these pious works should accrue to the king's mother so that she might obtain the state of Buddha.

TEXT.

सम्भारविस्तरविभावितधर्मकाय-

सम्भोगनिर्मितिवपुर्भगवान् विभक्तः ।

यो गोचरो जिनजिनात्मजदेहभाजः

बुद्धाय भूतशरणाय नमोऽस्तु तस्मै ॥ १

बन्दे निरुत्तरमनुत्तरदोधिमार्गं
 भूतार्थदर्शननिरावरणैकदृष्टिम् ।
 धम्मन्त्रिलोकविदितामरवन्द्यवन्द्य-
 मन्तर्वसत्पङ्क्तिरिषण्डविखण्डखड्गम्¹ ॥ २

सम्यग्बुद्धिमुक्तिपरिपन्थितया विमुक्त-
 सङ्गोऽपि सन्ततगृहीतपरार्थसङ्गः ।
 सङ्गीयमानजिनशासनशासितान्यान्
 सङ्गोऽभिसंहितहितप्रभवोऽवताङ्क वः² ॥ ३

त्रैलोक्यकाङ्क्षितफलप्रसवैकयोनि-
 रमाङ्गुलिविटपभूषितबाहुशाखः ।
 हेमोपवीतलतिकापरिवीतकायो
 लोकेध्वरो जयति जङ्गमपारिजातः ॥ ४

मुनीन्द्रधर्माप्रसरी गुणाढ्या-
 न्धीमद्भिरध्यात्मदृशानिरीक्ष्याम् ।
 निरस्तनिश्शेषविकल्पजालां
 भक्त्या जिनानां जननीं नमध्वम् ॥ ५

आसीदखण्डमनुदण्डधरावनीन्द्र-
 वन्द्यो वरश्च श्रुतवतां श्रुतवर्म्मसूनूः ।
 श्रीश्रेष्ठवर्म्मनृपतिश्च शुचिभिर्यशोभिश्च
 श्रेष्ठोऽवदातवसुधाधरवंशयोनिः ॥ ६

श्रीकम्बुवंशाम्बरभास्करो यो
 जातो जयादित्यपुरोदयाद्वौ ।
 प्राबोधयत् प्राणहृदम्बुजानि
 तेजानिधिश्च श्रेष्ठपुराधिराजः ॥ ७

1. Here, as in many other places in this record, ह् has been used for ह ।

2. Last four letters restored from the next inscription (No. 178).

जाता तद्गोये नवगीतकीर्त्ति-
चन्द्रोद्धसन्मानृकुलाम्बुराशौ ।
रराज लक्ष्मीरिव या सतोना-
ममेसरो कम्बुजराजलक्ष्मीः ॥ ८

भर्ता भुवो भवपुरे भववर्मदेवो
विभ्राजमानरूचिरञ्जितमण्डलो यः ।
पूर्णः कलाभिरवनीन्द्रकुलप्रसूतेः¹
कर्त्तामृताशुरिव तापहरः प्रजानाम् ॥ ९

सर्वानवश्विनयद्युतिदिक्रमो य-
स्तद्वंशजो जनितविश्वजनीनवृत्तिः ।
श्रीहर्षवर्म्मनृपतिर्हत्तवैरिहर्षो
जन्येषु दिङ्मुखविक्कीर्णयशोदितानः ॥ १०

महीभुजा श्रीजयराजचूडा-
मणिर्महिष्यामुदपादि तेन ।
तस्यां यशश्चन्द्रमरीचिगौरा
गौरीव गौरीगुरुणाप्रदेव्यम् ॥ ११

वागीश्वरीवात्तिशयेगिरां या
धात्रीव धृत्या कमलेव कान्त्या ।
अरुन्धतीव नवगीतवृत्त्या
त्यागादिना मूर्त्तिमतीव मैत्री ॥ १२

श्रीमद्यशोधरपुरेऽधिगताधिराज्यो
राजा जितारिविसरो जयवर्मदेवः ।
आवारिधेः प्रतिदिशन्निचखान कीर्त्ति-
स्तम्भन् महीधरपुराभिजनास्पदो यः ॥ १३

तद्गिनेयो विनयोर्जितश् श्री-
महीधरादित्य इति प्रतीतः ।
श्रीसूर्यवर्म्मावनिपालमातृ-
जघन्यजो यो विजितारिवर्गः ॥ १४

श्लाघ्यावदातान्वयदीपकेन
विराजिता राजपतोन्द्रलक्ष्मीः ।

विख्यातचारित्रवरेण राज-
पतीश्वरप्रामकृतस्थितिर्या ॥ १५

तयोस्तनूजो महितद्विजेन्द्रो
द्विजेन्द्रवेगो द्विजगजकान्तः ।
दिक्चक्रवालोत्कटकीत्तिगन्धो
योऽधीश्वरश्च श्रीधरणीन्द्रवर्मा ॥ १६

शाक्येन्दुशासनमुधाजनितात्मतृप्ति-
भिर्क्षुद्विजार्थिजनसात्कृतभूतिसारः ।
सारस्वद्विभृशुभयतनादसारात्
कायादजस्रजिनपादकृतान्तरित्यैः ॥ १७

एषा श्रीजयवर्मदेवनृपनिन्देदोप्यमानौजसन्
तस्माद्वीरमजोजनत् क्षितिभुजश्च श्रीहपेवर्माम्रजा ।
ब्रह्मपरिव देवराजमदितिदेवी सुधर्मार्थतं
गोत्रं गां शतकोटिदेतिविहारातिप्रवीरं रणे ॥ १८

बाणमातुरस्य विविधन्नु वपुः प्रहृष्टै-
रेकं कृतं विधिरवेक्ष्य विधित्सुरत्यम् ।
गाढोपगूहनमुदा हरशाङ्गैर्यनङ्गा-
दैश्वर्य्यशौर्य्यैवपुरेकनिधिं व्यधाद् यम् ॥ १९

यं प्राप्य कान्तमनवद्यगुणैकरागी
मशसितन्नु धरणीन्द्रभुजाङ्गजातम् ।
प्राच्यान्निकाभगणिका रुचिमप्यपास्य
धात्री रतिं विदधती सुषुवे शुभानि ॥ २०

मास्फालिभ्रमितवैरिकरीन्द्रशैल-
राजो भुजोरतिबलेन रणाम्बुधौ यः ।
लक्ष्मीसितद्विरदराजतुरङ्गरत्न-
प्राप्तो हरेर्जलधिमन्थनमन्वकार्षीत् ॥ २१

शङ्के समस्तगुणसंमतिरंशुमालि-
 वंशोद्भवोऽवनिपतोन्द्रवरः क्वरत्नम् ।
 गच्छत्ययम्मम कृते समितीत्यतीव-
 हर्षा¹ यमाजिकमला दृढमालिलङ्गे ॥ २२

यस्याब्धिपारगिरिकाननगीतकीर्त्तिं
 भुत्वोत्तरोत्तरगतियुधि विद्वनारिः ।
 धाम स्मरन्निब विडम्बितवान् सिसृक्षून्
 दाक्षीननन्तगमनानवनीं प्रमादुम् ॥ २३
 मन्ये यदीयशशां सदृशो यदि स्या-
 द्रत्नाकरश्च भुवनत्रितयश्च विष्णुः ।
 नाहर्त्तमूर्ध्वमेवनीमशक्त् समुद्रात्
 कोटिक्रमैरपि न लङ्घयितुश्च लोकान् ॥ २४

अनेकधानेकजगत्सुभिन्नो-
 ऽद्यात्मैकता तु स्फुटमस्य सत्या ।
 सुखानि दुःखानि यदात्मभाजा-
 मात्मन्यधात् सुहृदये यदीये ॥ २५
 संप्राप्य यन्मखमखण्डमतीवतृप्ति-
 राखण्डलो नु जनमेजयशापतापम् ।
 वत्सृज्य हृष्टहृदयस्त्रिदिवस्य भूमे-
 स्तेने विभूतिभिरभूमिभवाभिरैक्यम् ॥ २६

अनङ्गकान्तोऽद्भुतशस्त्रशिक्षू
 संमोहनेनैव चकार निद्राम् ।
 दुर्गारवैरीन्द्रकुले रणे यो
 विनिद्रतान्तत्प्रमदासमूहे ॥ २७

चम्पागतस्य युधि यस्य गृहीतमुक्त-
 तद्रूधरस्य चरितामृतमन्यभूषेः ।
 भुत्वा नतैर्हृतमिवाञ्जलिभिर्वराङ्गे
 सिक्तं महोद्भुतवहोदिततापशान्त्यै ॥ २८

सुवर्णदण्डव्यजनानपत्र-
 मायूरकेतुध्वजपद्मचौरः ।
 राज्याभिषेके शिविकां नृपार्हां
 हेमीं गुरौ प्रादित दक्षिणां यः ॥ २६
 दिदेश यश् श्रीजयमङ्गलार्थ-
 देवाभिधानं प्रियमास्पदञ्च ।
 ग्रामं गुरौ राजपतीन्द्रपूर्वं
 कुले च तस्यावनिभृत्कुलाख्याम् ॥ ३०
 भक्त्या च यो मातरि रत्नमञ्च-
 शय्यालसद्राजगृहेकभागम् ।
 हिरण्ययष्टिध्वजचामरादि-
 रम्याञ्च हेमीं शिविकामयच्छत् ॥ ३१
 भूभागमेकञ्च विभूतिभारे-
 राढ्यीकृतं प्रादित पूर्वजे यः ।
 रत्नस्फुरन्तीं शिविकाञ्च हेम-
 दण्डध्वजाद्यैरभितो विकीर्णाम् ॥ ३२
 तस्याप्रजस्याप्रवधूषु देवी-
 स्वामिन्यभिख्यामपि यो व्यतारीत् ।
 तदीयमुख्यानुचरेषु सेना-
 पतेश्च राजानुचरेष्विवाख्याम् ॥ ३३
 विभज्य भोज्याद्यपि यश्चतुर्धा-
 दिशन् गुरौ मातरि पूर्वजे पि ।
 भक्त्यावशिष्टं बुभुजे हिरण्य-
 किरीटरत्नादिषु कैव वाणी ॥ ३४
 उत्पादिता तेन भुजा गृहीत-
 धात्र्यां पुरी राजविभारनाम्नी ।
 रत्नोत्सृज्य विभूषिताङ्गी
 मुनीन्द्रमातुर्भरणे नियुक्ता ॥ ३५

प्रातिष्ठिपच्छ्रीजयराजचूडा-
मणिं मणिद्योतितपुण्यदेहाम् ।
तस्याञ्जनन्या जिनमातृमूर्तिं
मूर्तिं समूर्त्तिद्यशशाङ्करूपैः ॥ ३६

सोऽतिष्ठिपच्छ्रीजयमङ्गलार्थ-
देवं तथा श्रीजयकीर्त्तिदेवम् ।
मूर्तिं गुरोर्दक्षिणवाम ... यष्
षष्टिं शते द्वे परिवारदेवान् ॥ ३७

तस्यास् सपरिवारायाः पूजाङ्गशानि दिने दिने ।
द्रोणौ पाक्याक्षताः प्रस्थौ त्रयस्सप्ततिस्वारिकाः ॥ ३८

तिला एकादश प्रस्था द्रोणौ द्वौ कुदुवावपि¹ ।
द्वौ द्रोणौ कुदुवौ मुद्राः कङ्कु प्रस्थाश्चतुर्दश ॥ ३९

घृतं घटी त्रिकुदुवं दधिक्षीरमधूनि तु ।
अधिकान्येकशस्तस्मात् सप्तप्रस्थैर्गुहः² पुनः ॥ ४०

घटी प्रस्थौ द्विकुदुवौ तैलं प्रस्थत्रयस्तथा ।
कुदुवौ द्वौ तरुफलस्नेहस्तु कुदुवत्रयम् ॥ ४१

पूजोपकरणादीनि फलशाकमुखानि तु ।
नोक्तान्यत्र प्रसिद्धत्वाद्विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४२

देववस्त्रादिवस्त्राणां युगलानि शतानि षट् ।
चत्वारिंशच्च युगलान्यध्यर्द्धयुगले अपि ॥ ४३

देवतापादविन्यासमशकार्थप्रसारिताः ।
चीनांशुकमयाः पञ्चचत्वारिंशत्पटा अपि ॥ ४४

सत्तान्यध्यापकाध्येतृवासिनां प्रतिवासरम् ।
खार्य्यश्चतुर्दश द्रोणः पञ्च प्रस्थाश्च तण्डुलाः ॥ ४५

1. The word कुदुव probably stands for कुडुव which is a well-known unit of measure in India.

2. गुह probably stands for गुड . It occurs many times in this record.

अष्टादशोत्सवे प्यत्र सङ्क्रान्ते प्रतिवत्सरम् ।
 अष्टम्याञ्च चतुर्दश्यां पञ्चदश्याञ्च पक्षयोः ॥ ४६
 विशिष्टास्तण्डुलाः पाक्याः खार्य्यः पञ्चदशाधिकम् ।
 सहस्रं षष्टिरष्टौ च द्रोणेन सह पिण्डिताः ॥ ४७
 चत्वारिंशत्तिलाः खार्य्यः खारीभ्यां मुद्रकास्ततः ।
 त्रिद्रोणैश्चाधिकाः पञ्चविंशतिर्घटिका घृतम् ॥ ४८
 एकत्रिंशदधिकीरे प्रत्येकं घटिका मधु ।
 एकोनविंशतिस्तेन गुहस्तुल्योऽथ तैलकम् ॥ ४९
 कुदुवौ घटिकाः पञ्चदशाथाष्ट शतानि च ।
 द्वयशीर्निर्देववस्त्रादियुगलानि सहस्रकम् ॥ ५०
 अयुते द्वे सहस्राणि खार्य्योऽष्टौ पाक्यतण्डुलाः ।
 चत्वारिंशत्तथा द्रोणः पिण्डिताः प्रतिवत्सरम् ॥ ५१
 नियुतञ्चायुतं द्वे च सहस्रे ब्रीहियश्^१ शतम् ।
 तदर्था एकषष्टिश्च सञ्चयाय चतुर्गुणैः ॥ ५२
 प्राज्ञाश्चतुस्सहस्राणि ग्रामादिभ्यश्च तण्डुलाः ।
 खारिका नवतिस्त्रिंशो द्रोणो द्वौ कुदुवावपि ॥ ५३
 खार्य्यश् शतं त्रयोशीतिर्द्रोणौ प्रस्थाश्च षट् तिलाः ।
 मुद्रा द्रोणौ दश प्रस्था द्वौ च खार्य्यश् शते दश ॥ ५४
 चतुश्शतानि घटिका नव प्रस्था घृतं दधि ।
 सप्त प्रस्थास्तथा सप्त घट्यः पञ्च शतानि च ॥ ५५
 प्रस्थोऽशीतिषु षट् च घट्यः पयः पञ्च शतानि च ।
 मधु पञ्च शतान्यष्टात्रिंशच्च प्रस्थपञ्चकम् ॥ ५६
 चतुश्शतानि घटिका गुहोऽशीत्युत्तराणि च ।
 अथ त्रयोदश प्रस्थास्तैलन्तत्परिमाणकम् ॥ ५७

पञ्च प्रस्थाः पञ्च घट्ट्यस् स्नेहस्तरुफलस्य च ।
तन्तुवायगृहाद् प्रामादापणादेश्च वाससाम् ॥ ५८

युगलानां सहस्राणि चत्वारिंशच्च पञ्चकम् ।
प्रहीतव्यानि नवतिस्तथा^१ युगलस्य च ॥ ५९

मधूच्छिष्टस्य भारास्तु गणिता दश सप्त च ।
अष्टादश तुलाः पञ्च कट्ट्यो नव पणास्तथा ॥ ६०

सीसानामेकपञ्चाशद्भारा दश तुला अपि ।
तिस्रश्च कट्टिकैकाधो द्वे दास्यौ द्वौ च दन्तिनी ॥ ६१

राज्ञा दत्तास् स्वयन्दत्ता प्रामवद्भिश्च भक्तितः ।
सहस्रत्रितयं प्रामाश्चत्वारिंशत्तथा शतम् ॥ ६२

चतुश्रशताः पुमांसोऽष्टादश चात्राधिकारिणः ।
द्विसहस्रास् सप्तशताश्चत्वारिंशच्च कारिणः ॥ ६३

सहस्रे द्वे शते च द्वात्रिंशच्च परिचारिकाः ।
योषितास्तासु^१ नर्तक्यप् षट्छता दश पञ्च च ॥ ६४

अयुतं द्विसहस्राप् षट्छताः पिण्डीकृताः पुनः ।
चत्वारिंशच्च सर्व्वे ते सार्द्धं^२ तत्स्थितिदायभिः^२ ॥ ६५

षट्सहस्राप् पड्युताप् षट्छताः पञ्चविंशतिः ।
स्त्रीपुंसा गणितास्तत्र देवपूजानि दायिनः ॥ ६६

एते सप्तायुताः पिण्डीकृता नवसहस्रकाः ।
त्रिंशता^३ पञ्चषष्टिश्च पुकांचाम्पादिभिस् सह ॥ ६७

प्रासादादिकरङ्गादिकृतस्वर्णाणि विंशतिः ।
अष्टौ भाराश्चतस्रश्च तुलाः पादौ च कट्टिकाः ॥ ६८

पञ्चविंशति भारीश्च रूप्याणां दश पञ्च च ।
तुला द्वे कट्टिके द्वौ च पादौ पणचतुष्टयम् ॥ ६९

1. Read योषितस्तासु ।

2. Read दायिभिः ।

3. Read त्रिंशता ।

पञ्चत्रिंशच्च वज्राणि मौक्तिकव्यजनद्वयम् ।
 विंशतिष्वष्टछता मुक्तास्तथायुतचतुष्टयम् ॥ ७०
 शतानि पञ्च चत्वारि सहस्रानि च संख्यया ।
 चत्वारिंशच्च वैदूर्यरक्ताश्मादिमभाश्मनाम् ॥ ७१
 ताम्रस्य च शतं भागं विंशतिश्च त्रयोदश ।
 त्रयोदश तुलाश्चैका कट्टी पञ्च पणा अपि ॥ ७२
 कंसस्य तु सहस्रे द्वे भारास्त्रीणि शतानि च ।
 नवत्रिंशच्च गणितास्तुलास् सप्तदशापि च ॥ ७३
 सुवर्णपटलं सार्द्धं चतुर्विंशतिभारकम् ।
 लोहस्यैका तुला भारापष्टछता दश पञ्च च ॥ ७४
 कट्ट्यो^१ दश तुलास् सप्त भाराः पञ्चदश त्रयु ।
 सीसञ्चतुश्रशता भाराः सप्तत्रिंशत्तुलार्द्धकम् ॥ ७५
 सप्तषष्टिः पुनश्चीनपटा नव शतानि च ।
 तथा द्वादश कौशेयशय्याः पञ्च शतानि च ॥ ७६
 शतानि पञ्चातपत्रप्रमुखा विंशतिस्त्रयः ।
 नवत्रिंशच्च बलभिप्रासादाः पिण्डिताः पुनः ॥ ७७
 शतानि पञ्च षट्षष्टिः खण्डान्युपलवेशमनाम् ।
 इष्टकावेशमनां खण्डान्यष्टाशीनिश् शतद्वयम् ॥ ७८
 षट्सप्ततिस्तु विस्तारे व्यामा वापितटाकयोः ।
 शतं सहस्रं पञ्चाशदायामेन तु पिण्डिताः ॥ ७९
 शक्करौघोपलकृतप्राकाराणां समन्ततः ।
 व्यामास् सहस्रे द्वे सप्त शतानि द्वौ च संख्यया ॥ ८०
 चतुश्रशतानि च नवत्रिंशच्चित्र विपश्चितः ।
 प्रत्यहं भोजिता राजमन्दिरे धर्मधारिणः ॥ ८१

1. Probably for कट्ट्यो ।

शतानि नव चाध्येतृवासिनस् सप्ततिस्तथा ।
 चतुश्शतास् सहस्रन्ते सर्वे नव च पिण्डिताः ॥ ८२
 चैत्राष्टम्यास् समारभ्य यावत्तत्पूर्णिमातिथिः^१ ।
 सुवसन्तोत्सवविधिर्विशारामजिनागमे ॥ ८३
 वर्षे वर्षे कृतस्तस्या भगवत्या यथागमम् ।
 पूर्णं सर्वोपकरणैस्तत्र यागद्वयं कृतम् ॥ ८४
 भगवान् भगवत्यासौ चतुर्दश्यां प्रदक्षिणम् ।
 त्रिः कुर्यात् पौर्णमास्याञ्च वीरशक्त्यादिभिस् सुरैः ॥ ८५
 सान्द्रन्ध्रजातपत्राद्यैरम्बरं परितस्तदा ।
 नाड्यमानाखिलातोद्यमन्द्रध्वनिमनोहरम् ॥ ८६
 नर्तक्यो नर्तकाश्चात्र नृत्येयुः परितो दिशः ।
 दानशीलादिकुशलं कुर्युस् सर्वे च मानवाः ॥ ८७
 पूजिताश्च त्रिगुरवस् सहस्रन्देवतास्तदा ।
 पट्छत्तानि पुनर्या(र्यं)त्र देवा नवदशापि च ॥ ८८
 भिक्षुद्विजाद्या विद्वांसस् सहस्रन्तत्र भोजिताः ।
 गोभिक्षा एकनवतिर्नवाशीत्यङ्गुलीयकाः ॥ ८९
 पिण्डितास्ते पणास् सप्त तुलितास्तपनीयकम् ।
 शतं सहस्रं सप्तापि देववस्त्रादिवाससाम् ॥ ९०
 तिस्रो बृहतिका एकः कम्बलो नवविंशतिः ।
 क्षुद्रवासांसि साद्धानि शाटिकाश्चापि विंशतिः ॥ ९१
 दान्तोपधानमेकञ्च दान्तं विचटनन्तथा^२ ।
 अष्टाशीतिसमुद्रास्तु सगन्धा एकदर्पणम् ॥ ९२
 सहस्ररूपकाश् श्वेतत्रपु षड्विंशतिरतुलाः ।
 श्रीवासकृष्णे तु समे तुले षोडश कट्टिकाः ॥ ९३

1. The text has पूज्यमी ।

2. The meaning of विचटन is not known.

नियुतं पञ्चषष्टिश्च सहस्राणि शतानि च ।
सप्त सिक्थप्रदीपानाञ्चत्वारिंशच्चतुष्टयम् ॥ ६४
सहस्रन्द्वे शते भारा द्वात्रिंशच्च तुले च तत् ।
सिक्थञ्चुम्बल^१ताम्बूलमाल्यादीनि यथोचितम् ॥ ६५
षट्छता देवयज्ञादिपाक्यास्त्रिंशच्च तण्डलाः ।
खार्य्यस्त्रयोदश प्रस्था त्रीहिप्रस्थास्तु षोडश ॥ ६६
सार्द्धास्त्रिखार्य्यस् सार्द्धैकादश प्रस्थास्तिला अपि ।
मुद्रास्त्रिखारिका द्रोणः प्रस्थसार्द्धोऽप्यथो घृतम् ॥ ६७
घट्यौ च पञ्च प्रस्थाश्च सार्द्धा द्वे घटिके दधि ।
प्रस्थाश्चैकादश ततश्चतुःप्रस्थाधिकं पयः ॥ ६८
सप्त घट्यो मधु गुहो घट्यौ प्रस्था दशापि च ।
पादस्त्रिमाषाः कर्पूरस्तथा विम्बचतुष्टयम् ॥ ६९
एकादश तरुक्कस्य पञ्चा^२ अष्टौ, पणाः पुनः ।
नखं पादश्च माषश्च चतुर्विम्बन्तु हिङ्गुलम् ॥ १००
चन्दनस्य द्विकट्टौ च त्रिपणाश्च त्रिपादकाः ।
कस्तूरिकाः पणो माषौ षड् विम्बान्यथ नैलकम् ॥ १०१
प्रस्थो द्वौ कुदुवौ पादौ दश कट्टस्तु नगरम्^३ ।
गोभिश्चाशखिलञ्चैतद् ग्राह्यं क्रीषान् महीभृतः ॥ १०२
राजकोशाद् ग्रहीतव्याः कल्पनाः प्रतिवत्सरम् ।
द्रोणौ द्वौ सप्ततिः खार्य्यस्तण्डुलानाञ्चतुश्शताः ॥ १०३
तिलाष् षड्विंशतिः खार्य्यो द्रोणः प्रस्थचतुष्टयम् ।
मुद्रा द्रोणो दश प्रस्थास् सप्तत्रिंशच्च खारिकाः ॥ १०४
घृतं षड्विंशतिर्घट्यो नव प्रस्थास्ततो दधि ।
चतुष्प्रस्थैकघटिकान्यूनं दधना समं पयः ॥ १०५

1. The meaning of चुम्बल is not known. It occurs again in No. 181, v. 86,

2. Read पञ्चा ।

3. Perhaps for नगरम् ।

प्रस्थास् सप्तैकषष्टिश्च मधु घट्टोऽथ षोडश ।

आढकोना गुहस्तैलं दश प्रस्था घटीत्रयम् ॥ १०६

द्वे सहस्रे पुनस्त्रीणि शतानि युगलानि तु ।

तथा सप्तोत्तराशीतिर्देववस्त्रादिवाससाम् ॥ १०७

शय्या वितानानि चतुर्विंशतिर्विंशतिः पुनः ।

उपधानानि षट्त्रिंशन्मशकावरणानि च ॥ १०८

तृणजा विंशतिश्चीनशय्याश्चानांशुकानि तु ।

विंशतिः पञ्च सिक्थन्तु भारो दश तुला अपि ॥ १०९

पञ्च प्रस्थास्त्रयो द्रोणा मरिचानां द्विस्वारिके ।

चन्दनस्य तुलैका द्वादश कट्टस्त्रिपादकाः ॥ ११०

श्रीवासस्य तुलास्त्रिंशत् कट्टस् सार्द्धं त्रयोदश ।

कृष्णा द्वादश कट्ट्यस्तु तुलाः पञ्चदशापि च ॥ १११

कर्पूरस्य पुनर्द्वे च कट्टिके षट् पणा अपि ।

तरुणं द्वादशपणं कट्टेका च नखं पुनः ॥ ११२

पञ्चाश्च^१ दश कट्ट्यौ तु हिङ्गुलं पणपञ्चकम् ।

स्वर्णाङ्गुलीयगोभिक्षामत्र चूर्णसमुद्रकाः ॥ ११३

त्रिंशत् पणा अथ त्रिंशत्पणानि रजतान्यपि ।

कदाभादीनि ताम्राणि तुलास् सप्त द्विकट्टिके ॥ ११४

त्रयूणि द्वितुले चीनसमुद्रशतपञ्चकम् ।

स्वार्थ्यो द्वात्रिंशतिद्रोणत्रयञ्च लवणस्य तु ॥ ११५

कृष्णत्रय पुनस्त्रिंशत् तुला एकस्तुरङ्गमः ।

हिरण्यभूषणा धेनुः कपिला वत्ससंयुता ॥ ११६

आरोग्यशाला विषये विषये द्वे शतन्तथा ।

तत्र सप्त शतान्यष्टानवनिश्चार्पितास् सुराः ॥ ११७

देवतावासिरोग्यर्थं प्रत्यब्दं श्रीहिस्वारिकाः ।
 अयुतत्रियुतं सप्त सहस्राणि शतद्वयम् ॥ ११८
 प्रामा अष्ट शतान्यष्टात्रिंशत् स्त्रीपुरुषाः पुनः ।
 चत्वारिंशत्सहस्रं पट्छता अष्टायुता अपि ॥ ११९
 राजकोष्ठादिदं ग्राह्यं रैगोभिश्चाङ्गुलीयकाः ।
 पणाप् षोडश पादौ द्वौ त्रिमाषाश्चानुवत्सरम् ॥ १२०
 देवार्हादीनि वासांसि पट्छतानि सहस्रकम् ।
 चतुर्दश पणाः कट्टप् पट् तुलैका च चन्दनम् ॥ १२१
 श्रीवासानां तुलास् सप्त कट्टोऽष्टौ च चतुष्पणाः ।
 कृष्णायाप् पट् तुला एकादश कट्टः पणा दश ॥ १२२
 पट् तुलास्त्रिपणास् सिक्थं मधुनो घटिका पुनः ।
 एकादशोत्तरशतं प्रस्था द्वादश सार्द्धकाः ॥ १२३
 घटिका द्वादश गुहा प्रस्थंद्वादशभिस् सह ।
 दश घट्टो नव प्रस्था घृतानि कुटुबद्वयम् ॥ १२४
 खारिका त्रिंशतिर्द्वे च द्रोणश्चैकस्तिला अपि ।
 त्रयोदश तुला द्वे च कट्टिके पिप्पली तथा ॥ १२५
 यवानीपिप्पलीरेणुपुन्नागा गणिता इमे ।
 एकैकशस् सप्त पणास्त्रयोदश च कट्टिकाः ॥ १२६
 चतुश्शतञ्जातीफलं त्रिसहस्रं द्वयन्तथा ।
 क्षारजीर्णे समे कट्टप् पट् पणाश्च चतुर्दश ॥ १२७
 तिस्रः कट्टो द्विकर्पूरी पणः पादौ त्रिमाषकाः ।
 शर्कराणां तुले कट्टस्त्रयोदश पणाष्टकम् ॥ १२८
 सप्ततिस्तु दब्दङ्गसारुयास् सहस्रे षट् छतानि च ।
 शतपुष्पं तुला कट्टप् षट् द्वादश पणा अपि ॥ १२९
 धान्यस्य द्वादश तुलास्तथा षोडश कट्टिकाः ।
 चतुर्दश पणाश्चाथ कर्कोलमरिचे समे ॥ १३०

कट्ट्यस्त्रयोदश तथा पणास् सप्तैलिका अपि ।

एकादश तुलाः कट्ट्यस्त्रिंशस् सप्तपणाधिकाः ॥ १३१

एकादश तुला कट्ट्यष् षोडशापि प्रचीबलम् ।

सर्षपाणि पुनर्द्रोणः प्रस्थेर्द्वादशभिस्^१ सह ॥ १३२

सहस्रमयुते पथ्यात्वचौ तु त्रिशते समे ।

षष्टिश्च दाव्वीखण्डानि त्वष्टाषष्टिस् सहस्रकम् ॥ १३३

कन्दकूहर्लायूजनस्यङ्गदेवदारुच्छव्यं तुले समम् ।

देवमित्तन्तुला कट्ट्यस्त्रयोश पणाश्च षट् ॥ १३४

भैषज्याम्लानि घटेयका चत्वारिंशच्च सङ्ख्यया ।

सार्द्धाश्चैकादश प्रस्थाश्चर्माङ्गान्यष्ट खारिकाः ॥ १३५

कल्कानि दशमूलानां लसुनानाञ्च संख्यया ।

अयुतानि च चत्वारि सहस्राण्यष्ट चैकशः ॥ १३६

अर्शश्शमनभैषज्यसमुद्गानां सहस्रकम् ।

शतानि नव षष्टिश्च हिङ्गूनाञ्च कट्टिकाः ॥ १३७

सप्त रम्भादिनेलानां प्रस्था घट्ट्यस्त्रयोदश ।

शतं द्वादश घट्ट्यश्च प्रस्थाश्चाष्टौ निदिग्धिकाः ॥ १३८

शुन्ध्यः^२ सप्त पणाः कट्ट्यस्त्रयोदश तुलात्रयम् ।

कोष्ठानि त्रिपणाः पादौ द्वौ चैकादशकट्टिकाः ॥ १३९

पलन्दूनां^३ पुनः खार्ग्यस् सप्त द्रोणद्वयन्तथा ।

लसुनानां पुनः खार्ग्यस्त्रिंशो द्रोणद्वयाधिकाः ॥ १४०

कुर्वन्निमानि सुकृतान्यतिमात्रमातृ-

भक्त्या व्यधात् प्रणिधिमेवमसौ क्षितीन्द्रः ।

एभिश् शुभैर्मम कृतैर्भविना भवाब्धे-

रुत्तारणाय भजता जननीं जिनत्वम् ॥ १४१

धर्मस्थितिं परकृतां विकृतान् दुरात्म-
भमाञ्च सोऽवनिपतिस् स्थितिरक्ष्णार्थि' ।
दृष्ट्वावबन्ध्यः च दृढं पुनरेवमाह
रक्षिष्यतस् स्थितिमनागतकम्बुजेन्द्रान् ॥ १४२

मातुर्निरर्घमुपकारमवेक्ष्य भक्त्या
जहुर्निजायुरपि मातृकृतं कृतज्ञाः ।
तद्गूढरा विदितवानपि मन्त्रप्रतिष्ठा-
रक्षोत्सुकान् स्वयमतृप्ततयार्थये वः ॥ १४३

तां स्थेयसीमपि विधातुमुपप्लवेभ्यो
रक्ष्या भवद्गिरिह देवभुजिष्यकस्थे' ।
काष्ठोपलप्रभृति किञ्चन देवकार्य-
स्याङ्कशञ्च' हारकविकारकराधमेभ्यः ॥ १४४

श्रीसूर्यकुमाराख्यश् श्रीजयवर्मावनोभुजो जातः ।
राजकुमारोऽप्रण्यन्देव्यामकरोत्प्रशस्तमिदम् ॥ १४५

No. 178. PRA KHAN STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was edited by Coedes in *BEFEO*, XLI.
255.

The temple of Pra Khan, amid whose ruins the stele was discovered, is in Angkor.

The inscription, written on the four faces of a stele, contains 179 verses in Sanskrit, the metre being *Śloka* (35-166) ; *Indravajrā* (7, 20, 23, 33, 169) ; *Upajāli* (5, 8, 11, 12, 14-16, 21, 22, 25, 26, 30, 31, 170) ; *Vasantatilakā* (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 19, 24, 27-29, 32, 171-176) ; *Mālinī* (168) ; *Sārdūla-vikrūṭita* (18, 167, 177-179) ; *Āryā* (34).

The verses 1-18 are identical with those of Ta Prohm (No. 177), save a slight variation in v. 15, and give the

1. Read रक्षार्थी ।

3. Perhaps for अकारुते ।

2. Perhaps for अवयव ।

4. It may be read as स्याङ्कशञ्च ।

genealogy of Jaya-varman VII. The next 18 verses (19-31) contain an eulogy of the king mentioning, among other things, that he had dedicated two golden images of Nāṭyeśvara (dancing Śiva) (v. 30) and an image of his father (v.31), and also donated 13,500 villages to Dharmarāja (v. 22). According to vv. 127 and 177 these villages were granted to 20,400 deities, including Yama and Kāla, thus indicating the funerary nature of the cult to which these deities belonged.

Further light is thrown on this point by vv. 32-34 which refer to a great victory of the king, most probably against the Chams, who, we know, had invaded Angkor in A. D. 1177 and by defeating whom Jaya-varman came to the throne in 1181 A.D. To commemorate this victory the king founded a town on the site of the battle and called it Jayaśrī-nagarī. It is further claimed (v. 33) that whereas the sacred Prayāga is sanctified by only two *tīrthas* (Gaṅgā and Yamunā), Jayaśrī nagarī has three such in the neighbourhood, dedicated respectively to Buddha, Śiva, and Viṣṇu. As Coedes has pointed out, Pra Khan represents the ancient town of Jayaśrī and the three *tīrthas* refer to the three great tanks or Baray surrounding Angkor.

V. 34 refers to the consecration, in 1113 Śaka, of the image of Bodhisattva Lokeśvara, which was the figure of his father, and bore the name Jayavarmesvara. It was the principal divinity of the temple Pra Khan, which, or at least its central part, must have therefore been completed by the year 1191 A. D. As Coedes has explained, this fact has an important bearing on the chronology of the development of Kambuja art.

The inscription refers in detail to the various pious foundations of the king and expenses or the articles sanctioned for their worship, as we find in No. 177. Vv. 122-126 refer to the establishment of 121 *Vahni-grha*, evidently of the nature of *dharmaśālā* in India. Reference is made to the images of deities, 20,400 in number, made of gold, silver, bronze and stone; commodities and personnel of their temples; the royal endowments for their upkeep including 8,176

villages, 208,532 slaves (vv. 140-144) and a quantity of precious metals (vv. 145-152); and 514 separate temples and 2,066 minor or accessory constructions. Some interesting details are given in vv. 158-160 of the annual festival of the temple of Prah Khan celebrated in the month of *Phālguṇa*, in the presence of a large assembly of divinities like that of Ta Prohm in the month of *Caitra* (No. 177, vv. 83-89). It is said that the water for ablution in these festivals was supplied or carried by *Sūryabhaṭṭa* and the other *Brāhmaṇas* as well as the kings of Java, and Annam (Tonkin), and the two rulers of Campā. Vv. 168-170 refer to the digging of *Jayataṭāka* or the Baray of Prah Khan, and the monument of Nak Pan at its centre, also mentioned in v. 41 as *Rājyaśrī*. The merit acquired by the king by the religious foundations is transferred to *Dharaṇidra-varman II*, the father of the king (vv. 171-172). Then follow the usual exhortations to the future kings to protect the pious foundations (vv. 173-176). In conclusion the king again refers to the total endowments, viz 13,500 villages; 306,372 male and female slaves brought from Campā, Yavana, Pukam (i.e. Pagan in Burma) and Rvan (Mon ?); and 400,126 *Khāris* of rice.

The last verse tells us that this long *prasasti* was composed by prince *Virakumāra*, son of the chief queen *Rājendradevī*. The preceding inscription also contains a similar concluding verse mentioning prince *Sūryakumāra*, son of the chief queen, as its author.

TEXT

Vv. 1-14 are identical with those of No. 177.

श्लाघ्यावदातान्त्रयदीपकेन
विराजिता राजपतीन्द्रलक्ष्मीः ।
विख्यान्चारित्रवरेण या श्री-
सुवीरवत्यास्पदमातृवंशा ॥ १५

Vv. 16-18 are identical with those of No. 177.

ब्रह्माण्डकान्तिमुपचित्य सुधाभिषिक्ताम्
आधारधाम्नि च निधाय सुलक्षणं यम् ।
प्रेम्णा यथा स्वकुशलं विदधे विधाता
नूनञ्चिकीर्षुरनवगुणाधिराजम् ॥ १६

लक्ष्मीश्चलेत्यात्मगुणैरलङ्घ्य-
वर्द्धाचला येन नयावरोधे ।
आशाचरीङ्कीर्तिसखी विभूष्य
निन्ये द्विषत्क्षत्रकुलन्दिगन्ते ॥ २०

साधुप्रियस् सद्गुणवृद्धिवृद्ध-
संज्ञः कृती संस्कृतवर्णरीतिः ।
निपातयन्दुर्हृदमीशवन्नो
यो विश्रुतः पाणिनिराकुमारम् ॥ २१

भक्त्या स्वयं योऽदित धम्मराजे
त्रयोदश ग्रामसहस्रकाणि ।
शतानि पञ्चापि च चोदितरतु
कृष्णेन पञ्चैव न धार्तराष्ट्रः ॥ २२

और्वानलो वैरिबलाम् (म्बु ?) राशीं
दावानलश् शस्त्रवनेषु यस्य ।
नम्रारिभूभृत्कुमुदेषु चन्द्रो
नारायणास्त्रश्रुतिरेव तेजः ॥ २३

विद्विड्भिराकृतिविशेषमवेक्ष्य यस्य
दुर्धर्षमायुधयुजो युधि मीलिताक्षैः ।
म्लस्तास्त्रबाहुभुजगैर्विगतञ्चिरान्तु
प्रस्थापनास्त्रमधुना स्थितमेव मेने ॥ २४

आश्रय्यमाणं युधि येन भूषा
नीलासिमस्त्रारूणहेमगौरम् ।
पुरस्तिरश् शक्रधनुःकृताघ-
भीत्येव दृष्ट्वास्त्रमुचः प्रणमुः ॥ २५

सान्द्रास्त्रवर्षः पिहितोप्रधाम्नि
प्रदोषितं रङ्गसरस्यगम्ये ।
भृङ्गीव लक्ष्मीरभवद् विकासि
धामाम्बुजे यस्य परिभ्रमन्ती ॥२६॥

प्रोत्तुङ्गसौधविलसद्रिपुराजराज-
धानीस् स्ववीरि अवहेऽरिवनं मृगेषु ।
शङ्केऽदिशत् स्ववनवासिषु यस् स्वदावं
युद्धाहनेषु समतां प्रथयन्वदन्यः ॥२७॥

यस् सत्कृतेषु विभवैरदिशत् स्वपुत्री-
धीमत्सुनीतिनिलयो रुचि लोभनीयाः ।
चेदीश्वरो हुतवहं तु तदङ्गशमर्घ-
माहत्य गाधिरपि भूरिहयान् ऋचीके ॥२८॥

रामश्च यश्च विहितामरमर्त्यकार्यौ
पित्रर्थतत्परहृदौ जितभार्गवौ द्वौ ।
पूर्वोऽश्मना व्यधित चङ्कममब्धिमुश्रं-
हैम्ना परस्तु मनुजैस्तरितुं भवाब्धिम् ॥२९॥

नाटेश्वरौ स्वर्णमयौ पुरस्ताद्
येनार्पितौ स्वर्णभुजङ्गमस्य ।
सद्यो विमुक्ताविव राघवौ द्वौ
भुजङ्गबन्धाद् विहतेन्द्रपाते ॥३०॥

प्राप्तौ प्रशस्तां पितरि स्तुतिन्द्राग्
दिवोऽवतीर्णं किल रामभीष्मौ ।
स्वयम्भुवे यस्तु चतुर्भुजाद्वेद्य
सदाच्चिन्ते कामिव लोकनाथे ॥३१॥

यत्र द्विपद्रुधिरधाम्नि जयश्रियं यो
जहे युधि व्यधित तत्र पुरीन्तदारुणाम् ।
हेमाम्बुजोपलविरञ्जितभूमिभागा
दिग्धाधुनापि रुधिरंरिव या विभाति ॥ ३२॥

सत्कृत्य तीर्थद्वयसन्निधानात्
साध्यो विशुद्धे जगतां प्रयागः ।
किङ्कथ्यते बुद्धशिवाम्बुजाक्ष-
नीर्थप्रकृष्टा नगरी जयश्रीः ॥३३

स श्रीजयवर्मनृपश्
श्रीजयवर्मेश्वराख्यलोकेशम् ।
वेदेन्दुचन्द्ररूपै-
रुदमीलयदत्र पितृमूर्तिम् ॥३४

आर्यावलोकितेशस्य मध्यमस्य समन्ततः ।
शतद्वयन्त्रयोशीतिस्तेन देवाः प्रतिष्ठिताः ॥३५
विवुधाश् श्रीत्रिभुवनवर्मेश्वरपुरसूराः ।
त्रयः प्रतिष्ठितास्तेन पूर्वस्यान्दिशि भूभृता ॥३६

काष्ठायान्दक्षिणस्यां श्रीयशोवर्मेश्वरादयः ।
तेन प्रतिष्ठिता देवा विंशतिर्द्वादशोत्तरा ॥३७

श्रीचाम्पेश्वरविम्बाद्यस्त्रिंशत् पश्चिमतस् सुराः ।
कौवेर्यां शिवपादाद्याश्चत्वारिंशत् प्रतिष्ठिताः ॥३८

एको ब्रीहिगृहे देवश्चङ्क्रमेण पुनर्दश ।
चत्वारश्चोपकार्यायामारोगयायतने त्रयः ॥३९

द्वारेषु च चतुर्दिक्षु चतुर्विंशति देवताः ।
एते शतानि चत्वारि देवास्त्रिंशच्च पिण्डिताः ॥४०

राज्यश्रीपुलिने लिङ्गसहस्रेण चतुर्दश ।
चुरिद्वये सयोगीन्द्रविहारे षोडशैकशः ॥४१

गौरश्रीगजरत्नस्य चैत्ये च बलभीषु च ।
तीरे जयतटाकस्य विंशतिर्द्वे च देवताः ॥ ४२

एकश्च विश्वकर्माख्य आयस्थानगृहे सुरः ।
सर्वे पञ्च शतान्येते दश पञ्च च पिण्डिताः ॥४३

लोकेश्वरादिदेवानां पूजाङ्गानि दिने दिने ।
 द्रोणाद्धन्तण्डुलाः पाक्याः खारिकाः पञ्चसप्ततिः ॥ ४४
 खारिकैका तिलाः पञ्च प्रस्था द्वौ कुदुवावपि ।
 मुद्गा द्रोणद्वयं प्रस्थाश्चत्वारः कुदुवद्वयम् ॥ ४५
 घृतस्य त्वेकघटिका तथा प्रस्थास्त्रयोदश ।
 दध्नश्चतुर्दश प्रस्था घटिका कुदुवद्वयम् ॥ ४६
 क्षीरस्य त्रिंशदेकोना प्रस्था द्वौ कुदुवावपि ।
 मध्वेकविंशतिः प्रस्था गुडस्त्वेकोनविंशतिः ॥ ४७
 षट् प्रस्थास् सत्रिकुदुवास्तैलन्तरुफलस्य तु ।
 स्नेहं प्रस्थौ द्विकुदुवौ स्नानोपकरणं सह ॥ ४८
 पूजोपकरणान्यत्र फलशाकमुखानि तु ।
 नोक्तान्यतिप्रसिद्धत्वाद् विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४९
 देवार्हवसनश्वेतरक्तकम्बलशाटिकाः ।
 शय्यासनादिभिः पञ्चचत्वारिंशच्छतानि षट् ॥ ५०
 लोकेशाद्यङ्गि विन्यासमशकार्थप्रसारिताः ।
 षडुत्तरा च पञ्चाशच्चीनांशुकमयाः पना(टा)ः ॥ ५१
 सन्नान्यध्यापकाध्येनृवासिनान्तण्डुलाः पुनः ।
 द्रोणौ द्वाविंशतिः खार्योऽन्वहं प्रस्थाश्चतुर्दश ॥ ५२
 एकैकस्मिन्दिने देवपूजाङ्गैस्तण्डुलैरिमे ।
 षट् प्रस्थास् सप्तनवतिः खार्यो द्रोणत्रयन्तथा ॥ ५३
 चतुर्दशीपञ्चदशीपञ्चमीद्वादशीष्वपि ।
 अष्टम्यां पक्षयोस् सार्द्धं संक्रान्ताष्टदशोत्सवैः ॥ ५४
 खार्यः पञ्चसहस्राश्च साष्टाशीतिशतत्रयाः ।
 वर्षे वर्षे दश प्रस्था विशिष्टाः पाक्यतण्डुलाः ॥ ५५
 चतुस्सप्ततिखारिकास्त्रिद्रोणाः कुदुवौ तिलाः ।
 मुद्गास्त्रयोदशप्रस्थैस्त्रिद्रोणैश्च ततोऽधिकाः ॥ ५६

नवप्रस्थाधिका पञ्चसप्ततिर्घटिका घृतम् ।

दध्यष्टाषष्टिघटिका आढकं कुदुवद्वयम् ॥ ५७

सप्त प्रस्था द्विकुदुवौ घटिका नवसप्ततिः ।

क्षीरं मधु पुनः प्रस्थो घटिकाः पञ्चसप्ततिः ॥ ५८

चतुःप्रस्था द्विकुदुवौ षष्टिश्च घटिका गुडः ।

घटिकास्तु त्रिपञ्चाशत्तैलं प्रस्थास्तथा दश ॥ ५९

महीरुहफलानान्तु क्षानोपकरणक्षमः ।

स्नेहः प्रस्थाश्च चत्वारः घटिकाश्च त्रयोदश ॥ ६०

एकैकवत्सरे देवपूजाङ्गं पिण्डितं पुनः ।

सक्चयाय द्विगुणितं ग्रामार्घाकरसम्भवम् ॥ ६१

व्रीहीणान्नियुतक्चैकं खार्योऽयुतचतुष्टयम् ।

षट् सहस्राण्यष्टशतान्येका(क)नवतिरेव च ॥ ६२

खार्यस् सप्त सहस्राणि शतान्यष्टौ च तण्डुलाः ।

चत्वारिंशत्तथाष्टौ च श्राद्धमावायणादिषु¹ ॥ ६३

खार्यश् शतानि चत्वारि त्रयस्त्रिंशत्तिलास्तथा ।

तन्न्यूनं दशखारीभिर्मूढा द्रोणेन पिण्डिताः ॥ ६४

शतानि पक्व घटिकाश्चत्वारिंशच्च पक्व च ।

प्रस्थास् सप्त घृतं सार्द्धं दधि सप्त शतानि तु ॥ ६५

घट्योऽष्टासप्ततिः प्रस्थाः पुनर्दश पयांसि तु ।

षट् छतानि नवत्रिंशत् सङ्ख्याष्ष षट्प्रस्थसंयुताः ॥ ६६

शतानि चत्वारि चतुःपञ्चाशद् घटिका मधु ।

पञ्च प्रस्थास्ततो न्यूनो घटिभिस्तिस्त्रिगुण्डः ॥ ६७

तैलं प्रस्थत्रयं पञ्चदश घट्यश् शतत्रयम् ।

अष्टप्रस्थास्तरुस्नेहो घट्यो नवदशं शतम् ॥ ६८

अयुते द्वे सहस्रे च देववस्त्रादिवाससाम् ।

षट् छतानि तथाशीतियुगानि द्वे युगे अपि ॥ ६९

एका तुला तरुणस्य नवतिर्द्वौ तथा पणाः ।

श्रीवासस्यैकभारो द्वे तुले च दश कट्टिकाः ॥ ७०

कृष्णैकभारस्तुलास्त्रयोदश च कट्टिकाः ।

शतभारास्तुले सिकृथं सार्द्धैकादश कट्टिकाः ॥ ७१

छागाश् शतानि चत्वारि विंशतिश्च त्रयस्तथा ।

कपोतवर्हिहारीतास् समाष् षष्टिश् शतत्रयम् ॥ ७२

[ग्रामाः] पञ्च सहस्राणि त्रिशतानि च विंशतिः ।

[चत्वारो] भूभृता दत्ता ग्रामवद्भिश्च भक्तितः ॥ ७३

नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतानि तु ।

अष्टौ स्त्रीपुरुषास्तत्र चत्वारिंशच्च पिण्डिताः ॥ ७४

अभवत् प्रमुखास्तेषान्नराश् शतचतुष्टयम् ।

चत्वारिंशच्च चत्वारः पाचकाद्यास्तु पट् छताः ॥ ७५

चतुस्रसहस्राः पुरुषाष् पट् चाथ परिचारिकाः ।

सहस्रे द्वे शते चाष्टानवतिश्चाथ नाटिकाः ॥ ७६

सहस्रन्तास्त्रयो सप्तचत्वारिंशत्सहस्रकाः ।

चतुश्शताश्च षट्त्रिंशद्देवपूजादिदायिनः ॥ ७७

प्रत्यब्जन्तण्डुला ग्राह्यास् सहस्रन्त्रिशता अपि ।

खार्योऽष्टाविंशतिर्भूभृत्क्रोष्टाद्रोणद्वयन्तथा ॥ ७८

मुद्रास्तु सप्तपञ्चाशत् खार्यो द्रोणत्रयन्तिलाः ।

चतुष्प्रस्थास्त्रयो द्रोणा.नवविंशतिखारिकाः ॥ ७९

घटिका विंशतिस्त्रिंशत् षट् प्रस्थाश्च तथा घृतम् ।

त्रिंशत् घटिकाः प्रस्था नव द्वौ कुदुवौ दधि ॥ ८०

एकत्रिंशत् पयो घट्यष् षट् प्रस्था मधुनः पुनः ।

षट् प्रस्थाः कुदुवौ घट्यष् षडशीतिश् शतत्रयम् ॥ ८१

घटिकाष् षोडश गुडष् षट् प्रस्थाः कुदुवद्वयम् ।

तिष्ठतेऽन्तु चत्वारः प्रस्थाष् षड् घटिकास्तथा ॥ ८२

सहस्रत्रितयं सप्त शतानि द्वादशापि च ।

देववस्त्रादियुग्मानि शतं शय्यास्त्रयोदश ॥ ८३

त्रिशता मशकार्थास्तु चीनांशुकमयास्त्रयः ।

विंशतिश्चोपधानानि पुनर्द्वाभ्याश्च विंशतिः ॥ ८४

चीनशय्याः पुनस्तिस्त्रस्तृणजा विंशतिस्तथा ।

मरिचानां पुनः प्रस्था द्वादशैका च खारिका ॥ ८५

द्वौ भारौ द्वे तुले सिक्थं साद्वैकादश कट्टिकाः ।

लवणानाञ्चतस्रश्च खार्यो द्रोण ... .. ॥ ८६

चन्दनस्य पुनर्भार एकः पञ्च ... .. ।

श्रीवासस्यैकभारश्च त्रितुल ... .. ॥ ८७

कृष्णैकभारश्च तुलाप् षट् त्र ... .. ।

साद्वैत्रिकट्टयः कर्पूरं मा(पे) ... .. ॥ ८८

षट् कट्टिका दश पणा ... .. ।

त्रिकट्टयः क्रिमिजं सूत्र ... .. ॥ ८९

हेमाङ्गुलीयगोभिक्षा ... .. ।

माषौ त्रिपादा द्वादश ... .. ॥ ९०

समुद्रामत्रकलशं ... .. यम् ।

पणा अष्टौ त्रयः पादा ... मास् साष्टविम्बकाः ॥ ९१

तुलामत्रादिताम्राणि ... .. कट्टिकाः ।

पणाश्च पञ्चाथ तुले ... पञ्चकट्टिकाः ॥ ९२

अथ पञ्चशताश्चीन[स]मुद्रा विंशतिस्तथा ।

हेमशृङ्गखुरा धेनुः कपिलास्तरणान्विता ॥ ९३

चत्वारो वर्णतुरगाश्चत्वारो दन्तिनस्तथा ।

दास्यौ द्वे मही(हि)षौ च द्वौ दाप्या राजानुवत्सरम् ॥ ९४

प्रासादादीनि हैमानि शते पञ्चाशता त्रिभिः ।

अयुतन्तु करङ्गादिभोगा अष्टसहस्रकाः ॥ ९५

शतं षष्टिस्तथा तेषां करणं काञ्चनं पुनः ।

तुला द्वादश भारस्तु त्रिशतं सत्रिकट्टिकम् ॥ ६६

चतुर्दश पणा एकपादो माषौ सविम्बकौ ।

रजतन्तु शतं भारस् सप्तत्रिंशद् द्विकट्टिके ॥ ६७

वज्रवैदूर्यरक्ताश्च मुखान्यष्टशतानि च ।

पञ्चत्रिंशत् सहस्राणि सप्तभिस्त्रिंशता सह ॥ ६८

नियुतञ्चायुतञ्चापि द्वे सहस्रे च मौक्तिकाः ।

ताम्राणां सप्ततिभारस्त्रयः कट्टीत्रयन्तुला ॥ ६९

अयुतं षट् सहस्राणि कंसानान्दश स ... ।

भारा द्वे च तुले एका कट्टी दश पणास्तथा ॥ १००

त्रिकट्ट्यस्त्रितुलास् स्वर्णपटलानां शतद्वयम् ।

भारा भारा नवशताः पञ्च कट्ट्यस्तुले त्रपु ॥ १०१

चत्वारो विंशतिस् सीसं भारा नवशतास्त[था] ।

चतुस्तुलास्त्रिकट्ट्यो यष् षष्टिभारश्चतुश्शताः ॥ १०२

पिण्डीकृतास्तु बलभिप्रासादा द्वौ शतन्तथा ।

शिलागृहाणां खण्डास्तु पञ्चाशीतिश्चतुश्शताः ॥ १०३

सहस्रे द्वे शते चाष्टात्रिंशत् स्थानेषु पञ्चसु ।

व्याम[स् समन्त]तो वप्राश् शर्करौघशिलामयाः ॥ १०४

... ... व्यामास् सहस्रे पञ्चसप्ततिः ।

... नि ... ... ॥ १०५

शर्करौघशिलाबद्धतराण्येतानि सर्व्वतः ।

... ... ॥ १०६

कुट्ट्यश् शतानि चत्वारि नवत्रिंशच्च पिण्डिताः ।

... ... ॥ १०७

एकश्चाध्यापकः पञ्चदशोपाध्यापका अपि ।

... ... ॥ १०८

धर्मधारितपशूलीधर्मभागयोगिनः ।

केश ... .. ॥ १०६

सर्वे ते त्रिशतास्त्रिशदष्टौ शैवाः पुनश् ... ।

नवत्रिशच्च ... .. ॥ ११०

गृहीतस्थितिदानास्ते सर्वे पिण्डीकृताः पुनः ।

सहस्रन् ... .. ॥ १११

श्रीवीरशक्तिसुगतं राजा स उदमीलयत् ।

... .. अतिष्ठिपत् ॥ ११२

स्थापयामास सुगतं स श्रीराजपतीश्वरम् ।

जयमङ्गलार्थचूडामणिञ्च सिकटाङ्गये ॥ ११३

श्रीजयन्तपुरे विन्ध्यपर्वते च मखलपुरे ।

रत्नत्रयं स्थापितवानेकैस्मिन् स भूपतिः ॥ ११४

श्रीजयराजधानी श्रीजयन्तनगरी तथा ।

जयसिंहवती च श्रीजयवीरवती पुनः ॥ ११५

लवोदयपुरं स्वर्णपुरं शम्भूकपट्टनम् ।

जयराजपुरी च श्रीजयसिंहपुरी तथा ॥ ११६

श्रीजयवज्रपुरी श्रीजयस्तम्भपुरी पुनः ।

श्रीजयराजगिरिश्च श्रीजयवीरपुरी तथा ॥ ११७

श्रीजयवज्रवती श्रीजयकीर्तिपुरी तथा ।

श्रीजयक्षेमपुरी श्रीविजयादिपुरी पुनः ॥ ११८

ग्रामश्च श्रीजयसिंहाद्यो मध्यमग्रामकस्तथा ।

ग्रामश्च समरेन्द्राद्यो या श्रीजयपुरी तथा ॥ ११९

त्रिहारोत्तरकश्चापि पूर्वावासस्तथैव च ।

त्रयोविंशतिदेवेष्वेकैस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥ १२०

जयबुद्धमहानाथं श्रीमन्तं सोऽवनीपतिः ।

यशोधरतटाकस्य तीरे यागाः पुनर्दश ॥ १२१

यशोधरपुराद् यावच्चम्पानगरमध्वसु ।

उपकार्या हुतभुजस् सप्तपञ्चाशदालयाः ॥ १२२

पुराद् विमायूपुरं यावद् बहेस् सप्तदशालयाः ।

पुराञ्जयवती तस्या जयसिंहवती ततः ॥ १२३

जयवीरवती तस्या जयराजगिरिं पुनः ।

जयराजगिरिर्यावच्छ्रीसुवीरपुरी तथा ॥ १२४

तस्या यशोधरपुरं यावद् वह्निगृहाणि च ।

चत्वारिंशच्च चत्वारि चैकं श्रीसूर्यपर्वते ॥ १२५

एकं श्रीविजयादित्यपुरे कल्याणसिद्धिके ।

एकञ्च पिण्डितान्येकविंशत्युत्तरकं शतम् ॥ १२६

रैरूप्यकंसाशममया देवास् सयमकालकाः ।

पिण्डितास्ते प्रतिक्षेत्रमयुते द्वे चतुश्शताः ॥ १२७

पिण्डितान्यत्र देवानां पूजाङ्गान्यनुवत्सरम् ।

सार्द्धमध्यापकाध्येतृवासिनां परिकल्पितैः ॥ १२८

ग्रीहीणामियुतञ्चोष्ट्रावयुतानि च खारिकाः ।

तथा त्रीणि सहस्राणि नवत्या चाधिकं शतम् ॥ १२९

चतुस्रसहस्रकाः पञ्चशतास्तण्डुलखारिकाः ।

त्रयस्त्रिंशत्तथा भाद्रपदमाघाप(य ?) णादिषु ॥ १३०

द्विसहस्रा नवशताः स्वार्यस्तिस्रश्च विंशतिः ।

[मु]द्रास्त्रिभिश् शतैरष्टासप्तत्योनास्ततस्तिलाः ॥ १३१

सहस्रं घृतघट्यस्तु षट्छताब् षष्टिरेव च ।

अतस्त्रय तथा प्रस्था दश द्विकुदुवाधिकाः ॥ १३२

सहस्रन्तु दधिक्षीरे घट्यस् सप्त शतानि च ।

षट्षष्टिश्च समे प्रस्थास्त्रयो मधुगुडौ पुनः ॥ १३३

सहस्रं षट् छता घट्यस्त्रयोनवतिरेव च ।

षट्प्रस्थाश्चैकशस्तैलं पुनः पञ्च शतानि च ॥ १३४

घटश्चतुर्दश प्रस्थौ स्नेहन्तरुफलस्य तु ।

घटश्च शते द्वे षट्त्रिंशत् सार्द्धं प्रस्थचतुष्टयम् ॥ १३६

श्रीवासो विंशतिर्भारोस्तुलाः पञ्च द्विकट्टिकाः ।

पणाश्च दश कृष्णापि तत्तुल्या चन्दनस्य तु ॥ १३६

एको भारस्तुला कट्टो चाष्टादश पणा अपि ।

कर्पूरस्तु तुला कट्टी सार्द्धा पञ्च पणास्तथा ॥ १३७

चतुस्तुला तरुष्कस्य चतुर्दश च कट्टिकाः ।

त्रिपणाश्चापि सिक्थस्य भारस्तु त्रिसहस्रकाः ॥ १३८

द्वे शते च तथा तिस्रः कट्ट्यो दश पणा अपि ।

अयुतानि पुनस् सप्त देववस्त्रादिवाससाम् ॥ १३९

द्वे सहस्रे तथा पञ्चविंशतिश्च शतपञ्चकम् ।

शय्याद्यास्तु सहस्रं षट् छताप् षट्षष्टिरेव च ॥ १४०

राज्ञा दत्तास् स्वयन्दत्ता ग्रामवज्रिश्च भक्तितः ।

ग्रामा अष्टौ सहस्राणि शतं षट्सप्ततिस्तथा ॥ १४१

स्त्रीपुंसा नियुते चाष्टौ सहस्राणि शतानि च ।

पञ्च द्वात्रिंशदधिकान्यत्र देवभुजिष्यकाः ॥ १४२

तेष्वध्यक्षा नवशता विंशतिः पुरुषास्त्रयः ।

कारिणष् षट् सहस्रास्तु पञ्चषष्टिश्चतुश्शताः ॥ १४३

चतुस्सहस्रास्त्रिशतास्त्रयो^१ द्वात्रिंशदेव च ।

सहस्रन्तासु नतक्यष्^२ षट् छता विंशतिर्द्वयी ॥ १४४

प्रासादादिकरङ्गादिकरणञ्चात्र काञ्चनम् ।

शतन्त्रिंशत्तथाष्टौ च भारा द्वादश कट्टिकाः ॥ १४५

रजतन्तु शतं भारा एकविंशतिरेव च ।

कट्टिका दश च द्वे च सार्द्धेन्दशपणैरपि ॥ १४६

तान्नस्य त्रिशता भागास्त्रयोविंशतिरेव च ।

तुलैका कट्टिकैका च पणैः पञ्चभिरन्विता ॥ १४७

भाराः पञ्चसहस्राणि कंसस्य त्रिशतानि च ।

षष्टिश्च द्वे तुले कट्टी सुवर्णपटलस्य तु ॥ १४८

शने भारास्तुला कट्टी सार्द्धं षोडशभिः पणैः ।

भाराश्चतुर्दश तुले चतस्रः कट्टिकास्त्रयः ॥ १४९

सीसं सहस्रान्द्विशता भाराः पञ्च तुला अपि ।

भारास् सहस्रे लोहं षट् कट्टीस् सप्त तुलोन्मथा ॥ १५०

नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतत्रयम् ।

रत्नानि पद्मरागादीन्यष्टाविंशतिरेव च ॥ १५१

मुक्ताफलानि नियुतमेकं षड्युतानि च ।

सहस्राणि नव द्वे च शने द्वाविंशतिस्तथा ॥ १५२

शतानि पञ्च बलभिप्रासादास्तु चतुर्दश ।

द्वे सहस्रे शिलावेशमखण्डाष् षट्षष्टिरेव च ॥ १५३

अयुतं षट् सहस्राणि व्यामाश् शतचतुष्टयम् ।

प्राकारा नवनिश्चापि शर्करौघशिलामयाः ॥ १५४

अयुते द्वे सहस्राणि चत्वारि च शतानि षट् ।

व्यामा विंशतिरष्टौ च दीर्घिकाणां समन्ततः ॥ १५५

व्यामा जयतटाकादितटाकानान्नवायुताः ।

त्रिसहस्राः पञ्चशतास्तथा सप्त समन्ततः ॥ १५६

कुट्यस् सार्द्धं सहस्रान्द्वादश चाध्येतृवासिनः ।

द्विसहस्रा नवशता नवाशीनिश्च पिण्डिताः ॥ १५७

अत्राध्येष्या इमे देवाः काल्गुणे(ने) प्रतिवत्सरम् ।

प्राच्यो मुनीन्द्रश् श्रीजयराजचूडामणिस्तथा ॥ १५८

जयबुद्धमहानाथाः पञ्चविंशतिदेशकाः ।

श्रीवीरशक्तिमुगतो विमायमुगतोऽपि च ॥ १५९

भद्रेश्वरचाम्पेश्वरपृथुशैलेश्वरादयः ।

शतद्वाविंशतिश्चैते पिण्डिताः परिवारकैः ॥ १६०

तदा प्राद्याणि पूजाङ्गान्येतानि नृपतेर्निधेः ।

चतुष्पलाधिके स्वर्णन्द्रे कट्ट्यो रजतं पुनः ॥ १६१

कट्ट्यध्वतुर्दश श्वेतत्रपुणस्तु चतुस्तुलाः ।

चतुश्शतानि पञ्चाशद्देववक्त्रादिवाससाम् ॥ १६२

नव युग्मानि पाष्यास्तु शतन्तण्डुलखारिकाः ।

शतं गन्धसमुद्राश्च चत्वारिंशत्तयोऽपि च ॥ १६३

घृतं मधु गुडश्चैका घटी प्रस्था दशैकशः ।

एका तुला तथा पञ्च मधून्छिष्टस्य कट्टिकाः ॥ १६४

एकैकशः पुनः पञ्च तुलाश्च श्रीवासकृष्णयोः ।

घटिकैका दधिक्षीरे दश प्रस्थास्तथैकशः ॥ १६५

द्विजाश्च श्रीसूर्यभट्टाद्या जवेन्द्रो यवनेश्वरः ।

चाम्पेन्द्रौ च प्रतिदिनं भक्त्या स्नानाम्बुधारिणः ॥ १६६

एकक्लाष्टकटं वितीयं मृगयुर्बुद्धेऽजितेन्द्रोऽन्वभूद्

पेश्वर्यन्दिवि भैरवासुर इति ख्यातो नृपे का कथा ।

तस्मिन् स्वर्णमणिद्विपेन्द्ररदनप्रासादभट्टासनं

संबुद्धादिसुगद्विजादियतिषु प्राज्यन्दिशत्यादरैः ॥ १६७

सुखचिविरचिताया भूमहिष्यास् समस्त-

प्रकृतसुकृतकेशश्रीजयश्रीकवर्याम् ।

उपलकनकमालारजितायां श्रियाकृत्यं

व्यधित अयतटाकादर्शमेपोऽवनीन्द्रः ॥ १६८

अम्भोजरागाञ्जितशासकुम्भ-

प्रासादभासारुणिताम्बुराशिः ।

विभ्राजते भार्गवभावितस्य

रक्तहृदस्याकृतिमुदहन् यः ॥ १६९

यस्यान्तरे तीर्थजलैकराशि-
 खाताभिरामं पुलिनं परार्द्धम् ।
 संस्पर्शनां क्षालितपापपङ्क-
 वहिर्भूतन्तरणं भवाब्धेः ॥ १७०

कृत्वा प्रकृष्टसुकृतान्यमितान्यजम्-
 मथाय सोऽवनिपतिर्निखिलासुभाजाम् ।
 कुर्व्वस्त्वमानि कुशलानि पितृप्रकृष्ट-
 भक्त्या विशेषत इति प्रणिधिं बभाषे ॥ १७१

पुण्यैरमीभिरुभयावरणान्धकारान्
 प्रज्ञार्कैरश्मिविसरैर्विनिहत्य सगः ।
 बोधिं परानधिगतां भजतां भवाब्धे
 रुत्तारणाय जगताञ्जनको मदीयः ॥ १७२

बद्धागमैश्चिरतया च परस्य भग्नान्
 धर्मस्थितिं सुगतिसेतुमितीदमाह ।
 रक्षिष्यन्स् स्थितिमनागतभूमिपाला-
 नम्रेसरोऽवनिपतिस् स्थितिरक्षिणां सः ॥ १७३

प्राणान् प्रियेष्वपि चिराय मृतेषु पुत्र-
 दारेषु सत्सु च पंगेषु नृणामखेदः ।
 पित्रोस्तु कालगतयोरतिदीर्घकाल-
 मेवासतोरपरयोरतिमात्रमाधिः ॥ १७४

तत्तौ स्मरन्नुपकृतिञ्च तयोरमून्यां
 कुर्यामिमानि सुकृतान्यतिमात्रभक्त्या ।
 एतानि रक्षितुमलं श्रिनिपाः कृतज्ञा
 धर्मस्य कर्तुरधिकानि फलानि लब्धुम् ॥ १७५

भूपाश्च पालनविधिं विदधत्यवश्य-
 मभ्यर्थ्यनामपि विना विधिना नियुक्ताः ।
 तद्भूधरा विदितवानपि मत्प्रतिष्ठा-
 रक्षोत्सुकान् स्वयमतृप्ततयार्थये वः ॥ १७६

अत्र स्त्रीपुरुषास् सचाम्पयवनास् सार्द्धं पुकांर्व्वजनै-
 रक्ष्यन्तान्त्रिशता इह त्रिनियुतास्ते षट् सहस्रा अपि ।
 षष्टिर्द्वादश चायुतन्तु गणितास् सार्द्धं सहस्रत्रयं
 प्रामाः किञ्च न देवकार्य्यकरणं काष्ठोपलान्नक्षतम् ॥ १७७

एतेष्वत्र च देवयज्ञगणिता एकैकवर्षं दृढं
 खार्य्यस् सन्तु शतञ्चतुर्नियुतिकाप् षड्विंशतिस्तण्डुलाः ।
 याश्चार्धाकरभूमयोऽत्र निहितास्तत्रानियोज्या इमे
 न्याय्यार्धादधिकप्रदानवचसो ये देवपूजाच्छिदः ॥ १७८

अमरा श्रीजयवर्मदेवनृपते राजेन्द्रदेवी सती
 श्रेष्ठं यं समजीजनच्छु तवताम्रेसरं योधिनाम् ।
 कान्त्यानङ्गजितङ्गलासुकृतिनां वन्द्यं वरन्धर्मिणां
 स श्रीवीरकुमारविभ्रु(श्रु ?)न इदं शस्त्रं प्रशस्त्रं व्यधात् ॥ १७९

No. 179 THE SAY-FONG INSCRIPTION OF JAYA- VARMAN VII.

The stone bearing this inscription was discovered by M. G. Maspero. The inscription was edited by M. L. Finot in *BEFEO*, III, 18. He noted that the same inscription occurs at five different places. Subsequently M. Barth pointed out that there are altogether five duplicates of this inscription (*ibid*, p. 460) and a considerable number of verses of this inscription occur in three others, as noted below.

Say-fong is situated on the left bank of the Mekong between Vieng-Chan and Nong-khay.

The inscription is engraved on the four sides of a stele. Each of the first three sides contains 24, and the fourth side, 26 lines of writing. The inscription is preserved fairly well, being damaged only at the bottom of the second and the fourth face.

1. *खं* is an ethnical group, perhaps equivalent to Rmañ le, Mon of Pegu.

The inscription, written in Sanskrit, contains 48 verses, the metres being *Śloka* (1, 2, 10-41); *Upajāti* (3-9, 42-47) and *Sraṅgharā* (48).

The inscription belongs to king Jaya varman VII. It records the foundation of a hospital and lays down detailed regulations thereof.

The locality of the inscription is by itself a matter of great importance. It shows that the sway of the kings of Kambuja extended in the 12th century A. D. along the valley of the Mekong as far at least as Vieng-Chan. No other record of Kambuja has been discovered so far north. We note below the inscriptions which contain the same text or a considerable part of it.

1. The Vat Loeu Temple Inscription

The stone bearing this inscription was discovered by Aymonier and a brief summary of it was given by Bergaigne in *JA*, 1882, p. 142. The stone has since been broken into pieces and only a few fragments remain.

The temple of Vat Loeu is situated at the south-west of the village of Preah Bat Chean Chum in the district of Trang.

2. Ta Ke Pong Stone inscription

The inscription was noticed by Aymonier (II, 297). Prasat Ta Ke Pong or Ta Ke is the name given to a ruined temple about eight miles to the east of the town of Battambang. The inscription is engraved on the four faces of a stele of sandstone.

3. Chayaphum Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 117-118). Chayaphum (Jayabhūmi) is in Siamese Laos, about fifty miles north of Korat in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a square sandstone pillar.

4. Nom Van Temple Inscription.

: The inscription was noticed by Aymonier (II, 110).

Nom Van or Phnom Van is situated about 8 or 9 miles to the east-north-east of the town of Korat in Siam.

The inscription is engraved on a pillar.

5. Kuk Roka Inscription.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XV(2), pp. 108-9. Kuk Roka is situated about 8 miles to the south of Kompong Thom

The text of all these five inscriptions is identical with that of Say-fong.

6. Ta Mean Tauch Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 190-191) and edited by M. Barth (*BEFEO*, III, 460).

The temple of Ta Mean Tauch is situated just on the north of the Dangrek mountains in the district of Souren in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a stele.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, and it likewise records the foundation of a hospital by Jaya-varman VII. The detailed regulations for the establishment, however, vary from those of the other inscription, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-19 — Identical with verses 1-19 of Say-fong Ins.

Verses 20-39 — New (given below).

Verses 40-46 — Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

7. Khonburi Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 116) and edited by M. Barth (*BEFEO*, III, 461).

Khonburi (Nagarapurī) is the name of a small village about 30 miles due south from Korat in Siam. The inscrip-

tion is engraved on the four faces of a stele belonging to a ruined temple in the village.

The text is identical with that of the 'Ta Mean 'Tauch Temple Inscription (No, 6)

8. Ban Pkean Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 130) and edited by M. Barth (*BHKKO*, III. 465).

Ban Pkean (Phkeam) is the name of a village in Siam on the right bank of the river 'Plai Mat', about 50 miles south-east from Korat and 16 miles south of Nang Rong.

The inscription is engraved on the three faces of a square stele belonging to a temple in the neighbourhood of the village.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, but the regulations for the establishment are different, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-24—Identical with verses 1-24 of Say-fong Ins.

Verses 25-28—New (given below)

Verses 29-35—Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

The common text can be easily restored by a comparison of the different inscriptions in spite of slight errors or lacuna in some of them.

TEXT

नमो बुद्धाय निर्माणधर्मसम्भोगमूर्तये ।

भावाभावद्वयातीतो द्वयात्मा यो निरात्मकः ॥ १

भैषज्यगुरुवेदूर्यप्रभराजजिनस्ये ।

क्षेमारोग्याणि जन्यन्ते¹ येन नामापि शृण्वताम् ॥ २

1. Finot emends it as जायन्ते but this is not necessary.

श्रीसूर्यवैरोचनचण्डरोचिः
 श्रीचन्द्रवैरोचनरोहिणीशः ।
 रुजान्धकारापहरौ प्रजानां
 मुनीन्द्रमेरोजैयतामुपान्ते ॥ ३
 आसीन्नृपश्च श्रीधरणीन्द्रवर्म-
 देवात्मजश्च श्रीजयवर्मदेवः ।
 जानो जयादित्यपुरेश्वरायां
 वेदाम्बरकेन्दुभिराप्तराज्यः ॥ ४
 निशेषपराजन्यशिरोवतंस-
 पादाम्बुजम् संयति संहतारिः ।
 पर्यग्रहीत् सद्गुणरत्नभूमां^१
 यत्कीर्त्तिहारां वसुधाङ्गनां यः ॥ ५
 सदा मुदा वर्द्धितदानवारिस्
 सदानवर्द्धिप्रियसंपदाढ्यः ।
 नष्ट्याहवैः^२ छिष्टसुरारिकान्तो
 यः कृष्णकल्पोऽप्यवदातवर्णः ॥ ६
 योऽभ्यर्थितां भूपतिभिर्दुरापां
 लक्ष्मीमुपेक्ष्य स्वयमभ्युपेताम् ।
 दिक्षु द्रुतां ह्लादयतिस्म कीर्त्तिम्
 अहो विचित्रा रुचिरिन्द्रियाणाम् ॥ ७
 यं वीक्ष्य धाम्ना विजिते पि नाथे
 बुद्धेव कान्त्या विजितञ्च कामम् ।
 शुचन्त्यजन्त्यो निजनाम सार्थं^३
 वन्दीकृतारिप्रमदाः प्रचक्रुः ॥ ८
 पुण्यायुषः क्षीणतया युगेऽन्त्ये
 क्षयङ्गतायां क्षयवत् प्रजायाम् ।
 प्रजापतिः प्राग्युगवद्वितेने
 योऽभ्युत्थितिं पूर्णवृषां समृद्धाम् ॥ ९

1. Read भूमान् (or भूषां) ।

2. Some text has हृष्याः ।

बुद्ध्या¹ स्वर्गीकृतां पृथ्वीं मत्वा मरणदूषिताम् ।
 मर्त्यानाममरत्वाय योऽदिशद् भेषजामृतम् ॥ १०
 पुष्यङ्कृती कृतीकृत्य पूर्णाङ्गं योऽकरोद् वृषम् ।
 राजवैद्याचिकित्स्याङ्गि भङ्गन् त्रियुगदोषतः ॥ ११
 जित्वान्यगोपतिवृषं स्वैरन् त्रिभुवनाङ्गने ।
 जृम्भते निनदन्धीरं वृषो यत्पुष्कलीकृतः ॥ १२
 देहिनान्देहरोगो यन्मनोरोगो रुजत्तराम् ।
 राप्रदुःखं हि भर्त्तृणान्दुःखं दुःखन्तु नात्मनः ॥ १३
 आयुर्व्वेदास्त्रवेदेपु वैद्यवीरैर्व्विशारदैः ।
 योऽघातयद् राप्ररुजो रुजारीन् भेषजायुधैः ॥ १४
 सर्व्वेषामपराधान् यस् सर्व्वतः परिशोधयन् ।
 युगापराधे न रुजामपराधान् व्यशोधयत् ॥ १५
 सारोग्यशालं परितो भेषज्यसुगतं व्यधात् ।
 सार्द्धं जिनीरसाभ्यां यस् सदा शान्त्यै प्रजारुजाम् ॥ १६
 स व्यधादिदमारोग्यशालं समुगतालयम् ।
 भेषज्यसुगतञ्चेह देहाम्बरहृदिन्दुना ॥ १७
 सोऽतिप्रिपदिमौ चात्र रोगिणां रोगघातिनौ ।
 श्रीमन्तौ सूर्य्यचन्द्रादिवैरोचनजिनात्मजौ ॥ १८
 चिकित्स्या अत्र चत्वारो वर्णा द्वौ भिषजौ तयोः ।
 पुमानेकः स्त्रियौ च द्वे एकशः स्थितिदायिनः ॥ १९
 निधिपालौ पुमांसौ द्वौ भेषजानां विभाजकौ ।
 ग्राहकौ व्रीहिकाष्ठानान्तहायिभ्यः प्रतिष्ठितौ ॥ २०
 पाचकौ तु पुमांसौ द्वौ पाकैधोदकदायिनौ ।
 पुष्पदर्भहरौ देववसतेश्च विशोधकौ ॥ २१

द्वौ यज्ञहारिणौ पञ्चकारी पञ्चशलाकयोः ।

दातारावथ भैपज्यपाकेन्धनहरावभौ ॥ २२

नराश्चतुर्दशारोग्यशालासंरक्षिणः पुनः ।

दातारो भेपजानाञ्च मिश्रा द्वाविंशतिस्तु ते ॥ २३

तेपामेको नरो नारी चंकशः स्थितिदायिनः ।

वारिसन्तापभैपज्यपेपकार्यस्तु पट् स्त्रियः ॥ २४

द्वे तु ब्रीह्यवघानिन्यौ ना अष्टौ पिण्डिताः स्त्रियः ।

तासान्तु स्थितिदायिन्यः प्रत्येकं योपितावुभे ॥ २५

पुनः पिण्डीकृतास्ते तु द्वात्रिंशत् परिवारिकाः¹ ।

भूयोऽष्टानवतिस् सर्व्वं पिण्डितास् स्थितिदैस् सह ॥ २६

तण्डुला देवपूजांशा एकोद्वेणा दिने दिने ।

शेषा यज्ञाः प्रदानव्या रोगिभ्यः प्रतिवासरम् ॥ २७

प्रतिवर्षन्तिवदं ग्राह्यं त्रिप्लवो² भूपतेर्निधेः ।

प्रत्येकञ्चैत्रपूर्णम्यां³ श्राद्धे चाप्युत्तरायणे ॥ २८

रक्तान्तजालवसनमेकं धौताम्बराणि पट् ।

द्वे गोभिक्षे पञ्चपलं तक्कं⁴ कृष्णा च तावती ॥ २९

एकः पञ्चपलः सिक्थदीप एकपलाः पुनः ।

चत्वारो मधुनः प्रस्थास्त्रयः प्रस्थास्तिलस्य च ॥ ३०

घृतं प्रस्थोऽथ भैपज्यं पिप्पलीरेणुदीप्यकम् ।

पुत्रागञ्चैकशः पादद्वयजातीफलत्रयम् ॥ ३१

हिङ्गुक्षारं कोत्थजीर्णमेकैकञ्चैकपादकम् ।

पञ्चविम्बन्तु कर्पूरं शर्करायाः पलद्वयम् ॥ ३२

दक्षदुःसाख्या जलचराः पञ्चाख्याता अथैकशः ।

श्रोवासञ्चन्दनन्धान्यं शतपुष्पं पलं स्मृतम् ॥ ३३

1. Var. परिवारिकाः ।

3. Evidently पूर्णमा is used for पूर्णिमा ।

2. Read त्रिप्लवो ।

4. For तक्कं ।

एलानागरककोलमरिचन्तु पलद्वयम् ।
 प्रत्येकमेकशः प्रस्थौ द्वौ प्रचीबलमर्ष्य (प) पौ ॥ ३४
 त्वक्साह्ममुष्टिः पथ्यास्तु चत्वारिंशत् प्रकल्पिताः ।
 दार्वीभिदाद्वयञ्चाथ साह्मैकपलमेकशः ॥ ३५
 कन्दहलाय जनस्यह देवदारुचलव्यं प्रकल्पितम् ।
 सैकपादैकपलको मित्रदेवः प्रकल्पितः ॥ ३६
 अथैकशो मधुगुहो कुडुवत्रयमानितो ।
 एकः प्रस्थन्तु सौवीरनोरग्य परिकल्पितः ॥ ३७
 द्वौ याजकौ तद्गणकश्चैकस्ते धर्मधारिणः ।
 त्रयो नियोज्याश् श्रीराजविहाराभ्यापकेन च ॥ ३८
 वर्षे वर्षे त्विदन्तेषु प्रत्येकं परिकल्पितम् ।
 तिम्रो बृहत्यो द्वादशयुगा दशकराः पटाः ॥ ३९
 युग्मानि नवहस्तानां वाससान्दश पञ्च च ।
 द्विकट्टिकं पुनः पात्रत्रितयन्त्रापुपं स्मृतम् ॥ ४०
 देयो द्वादश खार्यश्च तण्डुलानामथैकशः ।
 सिक्थतषके त्रिपलके देये कृष्णा तु पट्टपला ॥ ४१

वदन्यवृन्दाप्रसरोऽपि राजा
 प्रजार्थचिन्ताजनिनार्थिभावः ।
 भूयोऽप्यसौ याचत इत्यजम्
 प्रदित्सतः कम्बुजराजसिंहान् ॥ ४२
 कृतं मयैतत् मुकृतं भवद्भिस्
 संरक्षणीयं भवदीयमेतत् ।
 पुण्यस्य कर्तुः फलभाक् प्रकृष्टं
 संरक्षितेत्युक्तमिदं हि वृद्धैः ॥ ४३

1. Var. एलानागरककोलमरिचं कुडुवद्वयम् ।

2. Var. द्विदा for भिदा ।

3. Var. ०हलाय ।

4. One text has वराहपृ० ।

यो राजधान्यामिहितः प्रभुत्वे
मन्त्री स एवात्र नियोजनीयः ।
न प्रेषितव्या इह कर्मकाराः
करादिदानेषु न चान्यकार्ये ॥ ४४

प्रत्यप्रदोषा अपि देहिनस्ते
न दण्डनीया इह ये प्रविष्टाः ।
ते दण्डनीयास्तु न मर्षणीया
ये प्राणिहिंसानिरता इहस्थाः ॥ ४५

जगद्धितात्यर्थतृप्तस^१ स राजा
पुनर्बभाषे प्रणिधानमेतत् ।
भवाब्धिमग्राञ्जनतां समस्ता-
मुत्तारयेयं सुकृतेन तेन ॥ ४६

ये कम्बुजेन्द्राः कुशलानुरक्ता
इमां प्रतिष्ठां मम रक्षितारः ।
ते सान्त्वयान्तःपुरमन्त्रिमित्रा
निरामयं मोक्षपुरं लभेरन ॥ ४७

नानादिव्याङ्गनाभिर्विरचितरतिभिर्भूरिदिव्योपभोगै-
र्दिव्येयुर्दिव्यदेहा दिवि दितिदनुजांस्तेजसा तेजयन्तः ।
दार्ढ्यं गृहीत्वा समन्तादचलितमनिशं रक्षया स्वः प्रयाणं
ये निश्रेणीकरिष्यन्त्यकुशरुदलनं पुण्यमेतन्मदीयम् ॥ ४८

(Additional verses in Ta Mean Tauch Inscription)

निधिपालः पुमानेको भेषजानां विभाजकः ।
श्रीहिभेषजकाष्ठानां ग्राहकस्तदुपदायिनः ॥ २०
पाचकौ पक्षकारौ द्वौ देवागारविशोधकौ ।
नरौ वारिप्रदौ पक्षशलाकाकाष्ठदायिनौ ॥ २१
द्वौ च भैषज्यपाकैधजलदौ भेषजप्रदाः ।
आरोग्यशालरक्षाश्च पञ्च ते परिचारकाः ॥ २२

पिण्डिता दश तेषान्तु स्थितिदा एकशः पुमान् ।
स्त्री चैका द्वे स्त्रियौ वारितावभेजमर्दिके¹ ॥ २३

द्वे तु ब्रीहवधातिन्यौ मिश्रास्ताः परिचारिकाः ।
चतस्रस् स्थितिदायिन्यावेतासामेकशः स्त्रियौ ॥ २४

ते सर्वे पिण्डितास् सार्द्धं स्थितिदैर्भिषगादयः ।
चतुर्विंशतिराख्याता नराः षड्विंशतिसु स्त्रियः ॥ २५

(V. 26 identical with v. 27 of Say-fong Ins.)

प्राह्यन् त्रिवेलमन्वब्दन्निधानान् नृपनेरिदम् ।
प्रत्येकश्चैत्रपूर्णभ्यां श्राद्धे चाप्युत्तरायणे ॥ २७

सार्द्धद्विविम्बिका चैका गोमिक्षा जालमम्बरम् ।
रक्तान्तपार्श्वमेकश्च धौताम्बरयुगद्वयम् ॥ २८

प्रत्येकन त्रिपले कृष्णातक्के द्वे सिकथदीपकः ।
एकस्त्रिपलकश्चैकपलाश्रत्वार एकशः ॥ २९

मधुप्रस्थद्वयं प्राह्यन्तिलप्रस्थद्वयन्तथा ।
कुदुवत्रयमानन्तु घृतं प्रोक्तमथौषधम् ॥ ३०

यवाणीषिप्पलीरेणुपुन्नागाः पाद एकशः ।
सद्विमाषा जातीफले द्वे कर्परन्त्रिविम्बकम् ॥ ३१

कोत्थजीर्णक्षारहिङ्गु प्रत्येकन्तच्चतुष्टयम् ।
त्रिमाषं शर्करायास्तु पलमेकं सपादकम् ॥ ३२

त्रयस् सत्त्वा जलचरा दह्दह् साख्या अथैकशः ।
श्रीवासश्चन्दनन्धान्यं शतपुष्पन्त्रिपादकम् ॥ ३३

एलानागरकर्कोलमरिचं कुदुवं स्मृतम् ।
एकैकं ते द्विकुदुवे द्व प्रचीबलसर्षपे ॥ ३४

त्वगेकमुष्टिर्दार्ढ्यैका पथ्या विंशतिरष्ट च ।
कन्दहर्लाय् जनस्यह् दारुल्लव्यं स्यादेकशः पलम् ॥ ३५

त्रिपादको मिच्छदेवो ग्राह्यो द्विकुदुवं मधु ।

तावान् गुहोऽथ सौवीरं सपादं कुदुवत्रयम् ॥ ३६

(V. 37 is identical with v. 38 of Say-fong Ins.)

प्रत्यब्दन्दशहस्तानान्देयन्तेषु युगत्रयम् ।

वाससान्नवहस्तानां युग्मानि द्वादशैकशः ॥ ३८

प्रत्येकन्नव स्वार्थ्यश्च तण्डुलानान्तथैकशः ।

सार्द्धैककट्टिकं पात्रत्रितयन्त्रापुषं स्मृतम् ॥ ३९

(Additional verses in Ban Pkean Inscription)

... द्वौ गुहस्य मधुनस्तथा ।

... कुदुव साष्टगण्डूपकं स्मृतम् ॥ २५

... तद्गणकश्चैकस्ते धर्मधारिणः ।

... याश् श्रीराजविहाराध्यापकेन च^१ ॥ २६

... तेष्विदन्देयं प्रत्येकं बृहतीत्रयम् ।

... नाः पञ्चदशयुग्मास्त्रिपात्रकम् ॥ २७

... ... इकन्तण्डुला नवखारिकाः ।

... ... नित्रपले सिक्थतक्क कृष्णा तु षट्पला ॥ २८

180. PRASAT TOR STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII,

Dated 1111 (or 1117).

The inscription was edited by Coedes (*IC.* 227). Prasat Tor is the name of a temple in the Province of Siem Rap. The inscription contains 61 verses, the metres being *Śloka* (14, 30); *Indravajrā* (7, 13, 15, 17, 18, 27, 29, 61); *Upajāti* (6, 8, 16, 23, 48, 52); *Vamśasthā* (22); *Vasantatilakā* (1-5, 9-12, 19-21, 24-26, 28, 31-36, 46-47,

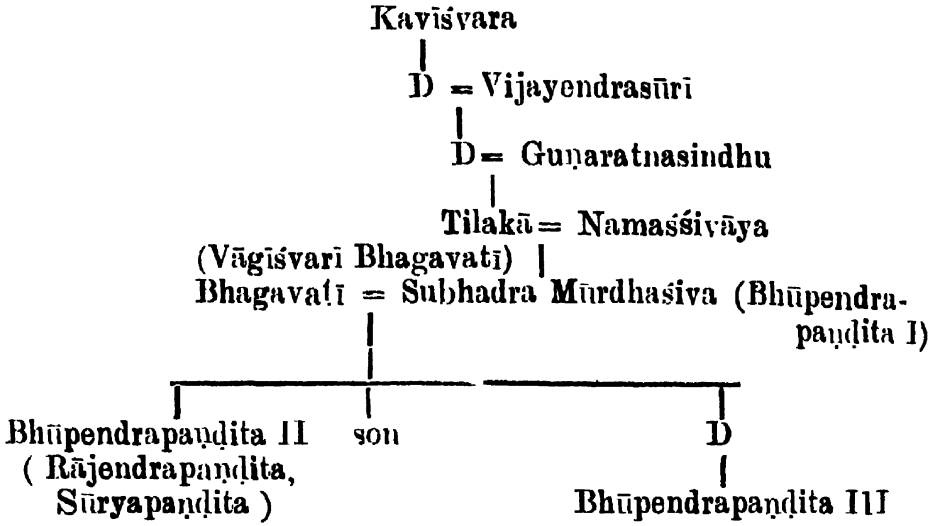
1. This is probably identical with v. 38 of Say-fong Inscription.

49-51, 53-60) ; *Śārdūlavikṛlita* (39, 41, 43) : and *Sṛaḍdhara* (37-38, 40, 42, 44-45).

The first five verses contain invocation to Śiva, Viṣṇu, Brahmā, Gaṅgā and Bhūpendrapaṇḍita. Then follows the eulogy of king Jaya-varman (VII) (vv. 6-45) in course of which it is mentioned that the king set up an image of his maternal grandfather (v. 25), dug a tank (vv. 27, 39), constructed a *ṛihāra* surrounded by an *astāma*, and also a high temple (i. e. Prasat Tor) (vv. 36, 40). The inscription records the victory of the king over the Chams and a king of the west (vv. 35, 45).

The inscription then gives the history of the family to record whose foundations is its main object. Namaśśivāya and Vāgiśvari Bhagavati (mentioned in Ins. No. 173) had a son who recieved the title Bhūpendrasūri or Bhupendrapaṇḍita and held the office of the Inspector of magistrates during the reigns of Jaya-varman VI, Dharaṇindra-varman I and Sūrya-varman II. He had at least two sons, born at Kuśasthali, and a daughter. The elder son, whose mother was Bhagavati, at first recieved the title Bhūpendrapaṇḍita, like his father, and then those of Rājendrapaṇḍita and Sūryapaṇḍita. He held the office of *Sabhāpati* in the reign of Sūrya-varman II. The younger son, whose name is not mentioned, was a musician. The daughter had a son who also bore the title Bhūpendrapaṇḍita and held the office of *Sabhyādhipa* (chief of the magistrates ?) in the reign of Jaya-varman VII. This Bhūpendrapaṇḍita III is the author of this inscription, the object of which is to record the religions endowments of the family (vv. 49, 57, 59).

As noted above, the family of donors is mentioned in Ins. No. 173. With the help of that inscription we can draw the following genealogy of this family of learned Brāhmanas.

The date of the inscription is given in v. 61 as *rūpa* (1), *eka* (1), *candra* (1), *adri* (7). Under normal rules of interpretation, this would mean 7111, —which is of course impossible. It has therefore been suggested that either we take the figures as they stand resulting in the date 1117, or take *adri* in the sense of sun (= 1) and construe the date as 1111 Śaka.

Text

ॐ

यस्याप्यचित्प्रकृतितः प्रकृतिर्गुणात्मा
 क्षोणीपतेरिव तरोभिरजाग्रयोनिः ।

सर्व्वेत्र सा भवति वस्तुचयाय पश्चात्
 तन्नमामीमि जगतां पतिमीशमीड्य ॥ १

वन्दे कुशेशयदृशं सदृशं शिवेन
 संप्रत्ययेन महतां महसां महिम्ना ।

अर्द्धेन्दुधारिवपुषामुरसाधितेन
 प्रापाम्बिकाङ्गमिव यस्य शरीरमैक्यम् ॥ २

अम्भोजभूर्भुवि विभाति विभाभिराभि-
 र्वन्दैश्चतुर्भिरपि भूतपतेरधीतैः ।

येन व्यधायि निजसर्गविवादकाले
 विष्णोरधोगतिरधोवदनैर्घुषाम्नाम् ॥ ३

गङ्गामुमाभयधियेव शशाङ्कमौलि-
 कौटीरकोटरवने गहने निलीनाम् ।
 नाशङ्कितव्यसुरपूर्वसुरप्रवेशे
 निर्भीतिमग्रकुशलां प्रणमन्तु मूर्द्धा ॥ ४

भूपेन्द्रपण्डितपदं मुनिमस्तकालि-
 मालानतं कजमिव प्रणमन्तु सन्तः ।
 सङ्खसारसिन्धुभुवनोद्धरणाय गुह्य-
 टीकापथा यदकरोद् यमसद्यः शून्यम् ॥ ५

रक्षत्सु शक्रादिषु राजमूर्त्यां
 वृषं समीक्ष्य क्षतमङ्घ्रिभङ्गात् ।
 जानश् शिवश् श्रीजयवर्मदेवो
 राजा ररक्षानिशमक्षताङ्गम् ॥ ६

कान्तं वपुः कौशलमप्रवीर्यं
 पूर्वावनीन्द्रादधिकं यदीयम् ।
 तीव्रं सहस्राग्निपः कृतं किं
 शास्त्रान्तरेणाध्युत तत् कृतं स्यात् ॥ ७

यो भूतिभूतो समदृष्टिरुद्यन्
 वृषस्थितो गोत्रवरप्रतीतः ।
 दुर्गागमेश्वी भुवनप्रतीक्ष्यस्
 सुलक्षितो भूतपतिः प्रतीर्णः ॥ ८

नैकं वृषस्य पदमस्थिरमेत्य यं प्राङ्-
 नीत्यौषधेन सुदृढं पुनराप भङ्गम् ।
 अङ्घ्रित्रयं क्षतमनेकनरेन्द्रदोषात्
 तेन स्म रोहणितरामचिरेण मन्ये ॥ ९

लक्ष्मीः पतिं समुपगूहितुमाहता यं
 मूर्द्धाभिषिक्तनृपतीन् वत विस्मरन्ती ।
 आलिङ्गने रणमुखेऽनुकिरत्किणत्वा-
 च्छस्त्राहतौ शतदृशं स्मरति स्म शक्रम् ॥ १०

एकान्तकान्तकुसुमायुधकान्तिकामात्
कामं द्विषन्तमदहन्तु पुरा न रोषात् ।
भूतस् स यो हि भुवने भुवनप्रतीतं
रूपं स्मरस्य सकलन्तदलं बभार ॥ ११

स्थानेतरां मनसिजो भुवि जायमानो
यो योषितो व्यदहदक्षिनिपातवाणैः ।
पूर्वत्र यद् युवतिहेतुबृहद्विपत्ति-
मर्द्धन्दुशेखरधृतोऽन्वभवत् स निन्द्याम् ॥ १२

तापी कलाशी गिरिरन्ध्रशायी
तेजस्विनश्च त् तमिनं समीक्ष्य ।
निर्वाणमाया इति कान्दिशीक-
श्वारानुनीतः क्षितिपालराशिः ॥ १३

कामोऽपि मकरारूढो यत्कान्त्युत्कीर्त्तिनीरधौ ।
अगाधे केवलं मग्नो यदनङ्गो महत्तरः ॥ १४

आस्फालितद्विड्द्विषकुम्भमुक्त-
मुक्तालवस् संयति येन रेजे ।
यत्तत्पराणां सुरसुन्दरीणं
व्यर्थोत्सुकानामिव वाष्पविन्दुः ॥ १५

यं संप्रधार्यात्मभुवा न तस्य
स्तुतिर्न कामस्य तिरस्कृतिश्च ।
य एककर्त्ताकलुपस्मरस्य
तस्यानवद्यस्य पुनस् स्तुतोऽभूत् ॥ १६

चन्द्रेण चूतेन मधो रसेन
सार्द्धं ज्ञतोऽस्मीह इतीव कामः ।
योऽभूर्^१ हियाग्निं प्रविशन् मुखेन्दुः
पाण्यङ्घ्रिचूतश् श्वसनाग्रगन्धः ॥ १७

दिष्ट्यार्जुनश्चाक्षयवाणतूणो

रामश्च हन्त स्वयमागतेषु ।

यस्याहतारे रण एकवाण-

गत्यैव किं भूरिशरेण शङ्के ॥ १८

दोर्दण्डदण्डदलितद्विरदेन्द्रदन्त-

क्षोदैर्बलक्षितसमग्रवपुर्व्विकीर्णैः^१ ।

कर्प्पूरचूर्णानिचयैरिव चर्च्चितो यो

लक्ष्म्या रतौ रतिगृहोपमयुद्धरङ्ग ॥ १९

भूभृशशःपरिमितार्थमजाण्डखारी

मृष्टा कृता तदनु तद्वयशसि प्रदत्ता ।

यत्रैव यत्र तु महाण्डमतीतकीर्त्तौ

मानं परङ्किमिव तेन मुदा प्रदेयम् ॥ २०

यस्याध्वरोद्धरविसारितधूम्रधूमो

वात्योद्धृतोरुतरवृत्तवपुर्व्विरेजे ।

बाहुहरेरिव हरन् कनकाण्डमूर्द्धं

यत्कीर्त्तिपीडितकृशार्जिनकीर्त्तिहारे ॥ २१

मरुत्समुद्धतसुवृत्तविग्रहः^२

गवां वृहत्कोटिरुपद्रवान्तकः ।

यदध्वरे धूमगणः, करो यथा

धृनोरुगोवर्द्धनपर्व्वतो हरेः ॥ २२

अमूर्त्तिरेकापि यदीयकीर्त्ति-

र्व्विभुस् समस्ता सुहृदाननस्था ।

सन्दृश्यमानेव जनैरनेका

कालो यथोपाधिविशेषसंस्थः ॥ २३

1. Coedes suggests बिलक्षित, but perhaps the adding of ह्कार is not necessary.

2. Read ०विग्रहो ।

यद् द्वाव्यमानरिषवो ननु सावकाशा
रन्ध्रे हरेर्हरिगणाश्च गृहेषु तेषाम् ।
श्रीश्चात्र किञ्चिदवकाशपरं(दं) परेषां
वाधाङ्गमिष्यदभवन्न तदीयराज्ये ॥ २४

क्षोण्यामिमामनुपमां प्रतिमां सुवर्णां
स्वर्गस्वकीयजननीजनकानुसारीम् ।
योऽस्थापयद् विविधभोगचयैरपूर्वैः
काष्ठामुखेषु च समं स्वयशःप्रदानम् ॥ २५

गौरीगुरुर्मदसमः कनकाङ्गकान्ते-
रीशाहितात्मजनया महिमानमाप ।
मत्वेति मेरुमलान् तनुजान्नु क्रीर्त्तिं
स्वर्णार्द्रिमूर्त्तिरदिशन्नुपतौ महेशे ॥ २६

दैर्घ्येण गम्भीरतया प्रथिम्ना
नैवास्य वापी जलधीयमाना ।
आक्रीर्णकार्त्तस्वरमप्रविम्बै'-
रौर्व्वाग्निभूतैरपि मध्यदृष्टैः ॥ २७

यत्राश्वसंहतिसमानतया मया सा
संज्ञासमाश्र इति न प्रतिमन्यमाना ।
त्याज्या न सा त्रिभुवनप्रथिता कथन्नु
सार्थेति सप्त तुरगा रविणानिवद्धाः ॥ २८

राजन्यकन्या विभवोपनीता
लक्ष्मीसमासु सन्ति सहस्रसंख्याः ।
अन्योन्यदेशोचितशिल्पभेद-
वेषा रुषा यास् सदृशा^२ बभूवुः ॥ २९

वातोद्धूतो ध्वजस्तस्य लक्ष्मीकर इवाप्रतः ।
ततो मा गा इत इति स्वस्त्रीणां विनिवृत्तये ॥ ३०

आकीर्णकैतनगणैर्गणोल्लसद्भि-
स्तारा रराज सुतरामिव धूमकेतुः ।
आसंसितक्षिनिशुभा¹ न शुभेनराख्या
संलक्ष्यते स्म जलकेतुरशङ्कि शङ्के ॥ ३१

नीलेन्द्रनीलमणिनीरजरागराशि-
रोचिष्परिस्फुरितमण्डितमण्डलेन ।
क्रीडागृहे शुमणिनेव विवर्णभाव-
भाजाधयो नु गणकस्य मुहुः क्रियन्ते ॥ ३२

वशद्वृहद्विनतकीर्त्तिमुरन्तुमेण
दानाम्बु यस्य सवने जलधीयमानम् ।
उद्धतभूरिविबुधाद्धतभूतिभूम्ना
नेयत्तयाधिकतया जलधेर्देवीयः ॥ ३३

सर्वानवशवदनप्रकृतावसत्यां
स्वेनानुरूपवपुषि शृपतिः प्रशक्तः² ।
अन्यासु यत्र वनितासु यदि प्रयातः
कान्तारतिं स्म नु परासु निराकरोति ॥ ३४

म्वल्पीकृतापि वसुधा वसुधाधिपं
चाभ्येश्वरप्रहितचास्पपुर्नर्नवीनेः ।
कीर्त्तग्रानया वत तदुत्थितया महत्या
ब्रह्माण्डमेव सुतनूकृतमग मन्ये ॥ ३५

येनाश्रमा विरचिताः परितो विहारं
ये नित्यहूनपुरुहूतपुरस्सरेण ।
अच्छिन्नसन्ततमखे सुखिना सुरेण
केनाहता इव चिरं स्थितये शुलोकाः ॥ ३६

1. Read आसंसित० ।

2. The engraver originally wrote प्रशस्तः । Perhaps we would read प्रसक्तः ।

सप्ताच्चिर्वह्नागारे विधिसततहुतो येन मन्त्रैः प्रयुक्ते-
 र्मध्येनाभूतपूर्व्वेण विविधहविषापि प्रहृष्यत्यतीव ।
 पूर्व्वत्रापूर्व्वमाशुप्रहितहितहविर्मन्दपालस्य मन्त्रात्
 कृत्स्नं कृष्णार्जुनाभ्यां प्रियमधिकमसौ खाण्डवे नो चखाद ॥ ३७

यामिन्यां यामतूर्य्यः प्रथितपृथुघनो यत्र हर्म्याग्रशृङ्गे
 नो चश्वश्चारुचामीकरचमरकचञ्चन्द्रविम्बान्तिकत्वात् ।
 अन्तस्थानस्थितेन्द्रप्रमुखमखभुजामन्यजायारतानाम्
 अन्यत्राशङ्कनात् काचिदरतिरपरा रागिणान्नाप चित्ते ॥ ३८

यत्र स्त्रीस्तनचारुचन्दनरुचा शुभ्रस्तटाकोऽधिको
 रोधोरोपितरैचयो हरजटागङ्गैव भूम्युद्धृता ।
 यङ्कल्लोकरैर्विलुप्तललनालीलाललामं भृशं
 सा कान्ता प्रतिताडयेत् कुचकुलैः-पीनैरहो विग्रहः ॥ ३९

वच्चैर्द्युत्या समुद्यन् भुवनमधरयन् गौरपक्षाधिकान्तो
 विश्रान्तभ्राम्यदध्रभ्रमरपरिचितः कन्टकेनाचिताङ्गः ।
 प्रांशुप्रासाद एपोऽपरमिव कमलं लक्षिता लीनलक्ष्मीस्
 सृष्टं स्रष्टा यथार्थं भवति रचितये श्रीसपत्न्या धरण्याः ॥ ४०

गन्धर्व्वो दिवि गायति स्म सुयशो यस्याध्वरोत्थं मुदा
 राजन्यः करमार्दवोपजनितङ्कान्त्युत्थितङ्कामिनी ।
 द्विटक्षत्रश्च यथापराधदमजन्नो वैपरीत्यं कश्चित्
 प्रायो गीतिमभीप्सितां स्वरकलाङ्गायन्ति लोका भृशम् ॥ ४१

यत्कीर्त्यां वागुरायामिव भुवि विततायाङ्गता राजसिंहा
 दम्या ये दुर्दमा येन सपदि सुदमास् स्वस्थितिं सुष्ठु नीताः ।
 मन्दौजोवागुरायान्नभसि कजदुवा त्वेकमेनं समीक्ष्य
 तान् त्यक्त्वा प्रोदये^१ऽद्यापि ननु खलु कृतस्^२ साधनं मोचनञ्च ॥ ४२

भूतो भूतिगणं भृशं विधुतमो होमार्चितश् शङ्करश्
 श्रेयो गोत्रवरो महानसमसहृष्टिर्भवो जातवान् ।
 कुर्व्वन् विप्रमदं समस्तविबुधे निर्व्वानदाय्यच्युतः
 पद्मद्विंशतुराननो विधिरयन्देवत्रयात्मा स्फुटम् ॥ ४३

धूमानां संख्यया स्याद् यदि घनमहिमा मेघ एकोऽध्वराणां
 धूमप्रारभ्यमाणो नवसरविवरो यस्य चंकाणवस्य ।
 तोयादाने क्षणेन द्रुहिणकृत इव स्थूलकोशोऽतिरेकस्
 सार्द्धं सव्वात्मना सन्मणिविसरुचो शङ्कि संरक्षणाथम् ॥ ४४

उत्कृत्तक्षत्रमाजौ भृगुजमतिवलं विक्रमेणाभिजित्य
 द्राग् योऽधःकृत्य तेजस्विनमिनमपरं पूरिताशासमूहः ।
 श्रीभर्ता शङ्खचक्रासिशरवसुमतीशक्तिचापाङ्कपाणि-
 धोत्री शत्रुप्वधीनामहरदकुटिलोऽधश्चकाराज्जनेत्रम्¹ ॥ ४५

वागीश्वरी भगवती भगवान् शिवश्च
 शङ्के यदीयजननीजनकावभूताम् ।
 वागीश्वरी भगवतीति नमश्शिवाय-
 नामी(म्ने)श्वरेण विहितं कृपयानयोर्यत् ॥ ४६

सिद्धान्ततत्त्वकमुनिसम्मतशब्दशास्त्र-
 वेदार्थेष्वजलधीन् पिवति स्म हृद्यम् ।
 पीतोऽज्जितैकसरिताम्पतिराशु ताव-
 जिज्हाय किङ्किल न कुम्भभवोऽपि यस्मिन् ॥ ४७

राज्यस्थितश् श्रीजयवर्मदेव-
 स्ततः परं श्रीधरणीन्द्रवर्मा ।
 श्रीसूर्यवर्मार्थ नृपे त्रये² श्री-
 भूपेन्द्रसूरिः किल सभ्यदर्शी ॥ ४८
 लिङ्गं परं प्रतिकृतिं स्वयमेव सम्यग्
 भूपेन्द्रदेश इह यस् समतिष्ठिषत् प्राक् ।
 पुण्याय लोकनिकरस्य ततः परं स
 स्वर्यात् एष सुरमन्दिरपावनार्थम् ॥ ४९

श्रीसूर्यपण्डितसभापतिरात्मजश् श्री-
 भूपेन्द्रपण्डितगुरोः कुलपद्मसूर्यः ।
 श्रीसूर्यवर्मनृपतेः प्रवरो वरोऽसौ
 सौत्थातिकोऽनवरतन्नृपतीन्द्रभूत्यै ॥ ५०

1. Read अज्जनेत्रम् ।

2. नृपत्रये would be a better reading.

भूपेन्द्रपण्डितसभापतिरीश्वराद् यो
 राजेन्द्रपण्डितसभापतिनाम लब्धा ।
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिनाम पश्चाद्
 एवंविधं विजितपूर्व्वगुर्य्यशोभिः ॥ ५१

रुद्राङ्गशजातश् शितिकेशभाग् यो
 भाग्यो भवोपासकवृद्धपुत्रः ।
 अजातशत्रुः कुलदीप्तदीपस्
 सुते पि सामान्यसमानदोषः ॥ ५२

एकूनविङ्शतिवथो जनकाम्रविशो
 विद् यस् सुधर्मनिरतो निरतं वदन्यः ।
 विश्वम्भरापतिगुणज्ञतया सुवर्ण-
 यानोपवीतफलकव्यजनैर्व्यभूषि ॥ ५३

योग्यो विचारकगुरुर्गुरुक्रोडिहोम-
 होता सभापतिगुरुगुणरत्नपात्रम् ।
 शास्त्रीयलौकिकपदव्यवहारमार्गं
 स्थेयीकृतोऽवनिभुजा किल सूक्ष्मदर्शी ॥ ५४

रैरत्नभूषणकरङ्कसुवर्णदोलां
 दोर्भ्यां दिदेश गिरिशो प्रणयात्तयोर्यः ।
 आ जन्मजन्मविधिवज्जपहोमसोम-
 यागादिकर्मफलमाचरितञ्च पित्रीः ॥ ५५

यस्यानुबन्धकविकुञ्जरसंकुलेऽस्मिन्
 ग्रामे महर्द्धिविभवे च कुशस्थलीति ।
 सजात एवमनुजः प्रणवोपगीतो
 भद्रेश्वरार्चनविधौ गिरिशप्रयुक्तः ॥ ५६

अस्थापयद् भगवतीं जननीं सतीं श्री-
 भूपेन्द्रपण्डितपितुः पदपाङ्गमुलब्धयै ।
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरात्मरूपं
 भक्तैः प्रयुक्तोऽसहकलत्रमतिष्ठिपद् यः ॥ ५७

रैराशिरत्नरजतत्रपुताम्रलोह-
 कंसद्विपेन्द्रभृषभेन्द्रधराश्वदासम् ।
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरीश्वरेऽदा-
 दस्मिन् प्रतिष्ठितविधौ प्रणयेन पित्रोः ॥ ५८
 योऽस्थापयत् प्रतिकृतिं विभवेन मित्रो-
 र्गाव्वाणमन्दिरसुखापु(पू)रचूतमूले ।
 प्रामे सुवर्णगजरत्नरसाश्वनाम्र-
 तारन्ततार तरसा गिरिशेषु तेषु ॥ ५९
 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिभागिनेयो
 योऽग्रस् सभापतिरनन्तरमेव नम्रा ।
 भूपेन्द्रपण्डितगुरोस् स कुशस्थलीश्री-
 भूपेन्द्रपण्डित इति प्रथितो रसायाम् ॥ ६०
 सभ्याधिपश् श्रीजयवर्मदेव-
 राज्ञो जयादित्यपुरे परार्द्धे ।
 श्रीसूर्य्यसूरिर्यशसे प्रशस्तं
 रूपैकचन्द्राद्रिभिराचकार ॥ ६१

No. 181. PRASAT CRUN STELAE INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN VII.

These inscriptions are engraved on four stelae found at the four angles of the wall of enclosure round Angkor Thom. These inscriptions have not been edited, but extracts from them have been quoted by Coedes (*BEFEO*, XXVIII, 86 ff; XXIX. 306-7). The inscriptions on the stelae at the north-west and south-west angle contain the genealogy and eulogy of king Jaya-varman VII. That of the south-west gives, in addition, some important historical information. First, it refers to the unification of Campā and Kambuja, and compares the wall (of Angkor Thom) and the ditch surrounding it respectively with a hill (Jayagiri)

1. Read **सुव** in place of **भृष** ।

2. Read **पित्रो** ।

touching the sky and a tank (Jayasindhu) touching the lower world (cf. Text A). The inscription on the stele at the south-east angle describes the ditch as Jayasindhu (Text B). The inscription on the stele at the north-east angle describes Jaya-varman VII as a newly married husband taking possession of his capital Yaśodharapuri like a bride (Text C). From these extracts Coedes concludes that the object of these inscriptions was to record the foundation of Angkor Thom, as a capital city, with wall and ditches, by Jaya-varman VII.

The other extract (Text D) from the inscription on the stele at the south-west angle refers to the defeat of Dharaṇ-
indra-varman by Sūrya-varman, of Yaśo-varman by
Tribhuvanāditya, and of the latter by Jaya-varman VII,
and to the fortifications made by the last-named king.

TEXT A

... .. ।

एकीकृते भृगुजकम्बुजभूमिभागे ॥

विलसितक ... व्यालिखच्छृङ्ग एको

भुजगसदनसङ्गागाढतान्या पि तेन ।

अनुकुरुत इमे ते निर्मिते श्रोमहाश्री-

जयगिरिजयसिन्धू तद्वृहत्कीर्तिकोटीम् ॥

TEXT B

तेन श्रीजयसिन्धुशैलपरिखा दुग्धाब्धिश्च ...

TEXT C

योग्या यशोधरपुरी, मणिसौधभूषा

येनोत्सुका कुलभवा जयसिन्धुवस्त्रा ।

मृद्धोत्सवे ततविकासियशोविताने

हस्ताहता भुवनसौख्यसुतोद्भवाय ॥

D

पूर्वं श्रीधरणीन्द्रवर्मनृपतेश् श्रीसूर्यवर्मा विना
 रक्षां राज्यमहर्गुधैव जगृहे भर्त्तर्यशोवर्मणः ।
 ... आ दैत्यतमोजयात् त्रिभुवनादित्यश्च तस्मादपि
 चाप्तेन्द्रो जयइन्द्रवर्मविदितो वीर्यावलेपादिति ॥
 श्रुत्वा श्रीजयवर्मदेवनृपतिर्वृत्तिनृपाणामिमाम्
 एनं ... .. रणे ।
 कृत्वाह्यामवनीमनूनविभवेर्दुर्गाश्च वपादिकां
 ... .. भावीश्वरानब्रवीत् ॥

No. 182. THE PHIMANAKA INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was originally edited by Finot (*BEFEO*, XXV. 372), and re-edited by Coedes (*IC*, II. 161). It is engraved on a stele found under the foundations of the building, known as Phimanaka, in Angkor Thom. The stele being broken into fragments, the inscription has been very badly damaged. It contains 102 Sanskrit verses.

The metres are .

Indravajrā, *Upendravajrā*, *Upajāti* : vv. 1, 3-5, 7-9, 29-90, 96, 100.

Vamśasthā : 2, 97-99.

Vasantatilakā : 6, 95, 101, 102.

Śloka : 10-28, 91-94.

After an invocation to Trikāya, Buddha, and Lokēśvara, in 3 verses, and eulogy of king Jaya-varman VII, the inscription refers to his first queen, of whose name only the last two letters *devī* have been preserved. Most probably she was Jayarājadevī mentioned in v. 96. She died before her husband who then married her elder sister Indradevī. These two queens were the grand-daughters of a Brāhmaṇa named Rudra-varman and Rājendralakṣmī. The first queen had received her education from her elder sister Indradevī, the second queen, who was

a pious Buddhist, and as learned as beautiful. Indradevi taught the Buddhist nuns of the convents of Nagendratuṅga, Tilakottara, and Narendrāśrama. The present inscription, composed by her, undoubtedly testifies to her scholarship, specially knowledge of Sanskrit. It is essentially an eulogy of her younger sister and a record of her life and pious works.

The inscription mentions one Indra-varman, with the epithet '*Lavodayeśa*¹,' who was willing to take to asceticism, but was dissuaded from this course by the queen on the ground that it will be merely repeating (what she had done) (v. 57). This shows that the two were intimately connected, but, on account of the lacunae in the inscription, the relationship between the two cannot be ascertained.

The inscription refers to an expedition of Jaya-varman to Vijaya (the capital of Campā) and the invasion of Kambuja by the presumptuous king of Campā, Jaya Indra-varman, which was followed by the conquest of Vijaya by the Kambujas. Allusion is also made to the conquest of Campā by Yaśo-varman. According to Finot's interpretation of v. 79 Yaśo-varman killed the king of Campā, but the probability rather is that it refers to the fact that Jaya Indra-varman killed the king of Kambuja. The lacunae in the inscription prevent us from drawing up a connected account of the war between Kambuja and Campā and coming to a definite conclusion on these doubtful points. Coedes interprets the relevant verses differently and relates the events, to be deduced from them, somewhat as follows :—

Jaya-varman (before he became king) led the invasion of Campā, but hearing of revolution against the king of Kambuja, Yaśo-varman II (v. 65), he hurriedly returned to Kambuja². Then follows the death of Yaśo-varman II

1. But the word may be a mistake for लवोदयेश which is usually applied to kings.

2. For the rebellion cf. No. 183.

(v. 66), the patience of Jaya-varman and his queen during the reign of a usurper (v. 69), and finally the victory of Jaya-varman against the Chams and his coronation (v. 70).

When Jaya-varman first went to Campā, his wife Jayarājadevī showed her conjugal fidelity by performing hard austerities of diverse types and of long duration (vv. 40-58). She was then initiated to Buddhism by her elder sister (vv. 69-70). It seems she performed a ceremony by which she could see before her the image of her absent husband (vv. 61-64). When her husband returned, she increased her pious and charitable works (vv. 71-93). These included a dramatic performance, the plot of which was drawn from the Jātakas (v. 73), and which was acted by a body of nuns recruited from cast-away girls (vv. 79-80). She made a series of magnificent gifts to the principal temples of the kingdom (vv. 81-91), and installed a large number of statues of his parents, relations and friends (vv. 92-93).

After her death (v. 94) her elder sister succeeded her in the favour of the king (vv. 95, 100) who asked her to teach the Buddhist doctrine in various convents (vv. 98-99), as noted above.

TEXT

श्रीधर्मकायजनयन् य एकस
 स[म्भोग]निर्माणननुच्चतुर्धा ।
 भिन्नोऽधिभोक्षेत् गुगतादिशाम्यात्
 साध्य[न्तमी]डे जगदेककायम् ॥ १
 जिनाय शाक्येश्वरसर्ववेदिने
 यथार्थ ... दत्ते प्रकुर्वन्ते ।
 जगद्धितं सङ्गमभेद्यमानसम्
 त्रिभिन्न ... फलात्मने नमः ॥ २
 लोकेश्वरो लोकहितानुलोमो
 लोकान् स्व ... दधद् यः ।
 वा(व)लाहकाश्वोऽब्धिगतावहश्च
 नानाप ... सुत(रां वि)भाति ॥ ३

भोक्तुं भुवं श्रीधरणीन्द्रवर्म-
 देवोज्ज्वलं श्रीजयवर्मदेवः ।
 स मातरि श्रीजयराजचुडा-
 मणौ जयादित्यपुरेश्वरायाम् ॥ ४

वेदाम्बरैकेन्दुभिराप्तराज्यो
 वित्तो यशोभिस् स नरेन्द्रवर्यः ।
 कलङ्कमुक्तेन्दुकलाभिरामै-
 र्मुक्ताकलापैरिव दिग्वधूनाम् ॥ ५

विद्विड्द्विपेन्द्रवनितोन्नतदन्तसन्धेस्
 सौख्यं स्पृशन् रणरतौ क्षणपातितारिः ।
 यो नापतत् सुखमलं रमणीं नवोदं
 संप्राप्तवानिव विहीनकलावकाशाम् ॥ ६

विशोष्य दृष्टि(प्लव्या)द्विपतां हृदम्बु-
 राशिं कृती यो जनमानसानि ।
 संपूर्य्य लोकार्थविधानदीप्त-
 तृष्णाग्नितप्तस् स्म सदाधिसेते ॥ ७

जित्वा स्मरं यस् स्ववपुर्गुणेन
 कान्तेन कान्ताहृदयं प्रविष्टः ।
 नूनं स्मरस्यास्पदमित्यवेक्ष्य
 तस्यापि ... .. प्रति साभिलाषः ॥ ८

मनोश्चयोर्यस्य जिनप्रयाणे
 वि ... .. ततोर्न भेदः ।
 भेदोऽतिदूरन्नगरागमे तु
 ... .. पुरमापदश्वः ॥ ९

सूत्रज्ञो यस् समाहारादस ... .. सने ।
 साधूपकारिभावाच्च सूत्रक ... .. हसत् ॥ १०

लक्ष्म्याकृष्टो मद्दो यस्य विद्यया व .. .. ।
 तेजसा स घृणेनेव नीतो हस्त्य ... .. कान् ॥ ११

ऊर्द्धमूर्द्धङ्गता यस्य कीर्त्तिमाला प्रभास्वरा ।

बभौ मूर्द्धेन्द्रियान् देवान् बोधयन्तीव ... यान् ॥ १२

सहस्रदर्शनः प्राप्तो लोकपालै ... नैः ।

तेजोनुजेन यो दुष्टदैत्येषु दम(नं व्य)धात् ॥ १३

वृषप्रियो महाक्षेत्रवीजारोपसमुत्सुकः ।

क्षेत्रीभूतां भुवञ्चक्रे यो दोर्दण्डपु[ण्यै]र्द्वैः ॥ १४

यस्य प्रजापतेश् श्रुत्या स्मृत्या सुप्र ... ।

वेधोमनुभ्यामाधिव्यं सकला मेदि[नी गता] ॥ १५

निबद्ध यः कृतयुगं गोपु कृ ... ।

कर्कशं युगमुत्सृज्य क्षेत्र ... ॥ १६

अनेकोप्रपुरञ्जित्वा दय ... ।

रुषा दहन्तन्निप्रुरञ्जहा ... ॥ १७

कीर्त्तिर्दिक्षु स्वयं याता पत्युः ... ।

श्रीस् सत्स्वनुज्ञया योऽस्याः कीर्त्या ... ॥ १८

ध्वस्तभूच्छिरोरत्नद्युतिः पादन[खांशुभिः] ।

भास्वान् स्वभासा योऽर्कन्दुदीप्तं मेरुमिवाह[सत्] ॥ १९

वशीकृताक्षस् सद्राज्यो दुर्योधननृपाग ... ।

उक्तो युधिष्ठिराच्छ्रेष्ठो यो ललज्ज नताननः ॥ २०

सृष्टः कामोऽभिरामोऽपि समायो मे पि मर्मभित् ।

इतीव वीतमायो यः सृष्टः स्रष्टा मनोरमः ॥ २१

त्यक्तास्त्रवित्तवृन्दस्य यथार्थन् द्विषदर्थिषु ।

नृतिर्न यस्य दृष्टो यथैषान् दिक्षु धावताम् ॥ २२

ब्रवीकृत्य द्विषत्कंसं देवविम्बे निधाय यः ।

देवरूपस्थितिं कुर्वन् ... व्यधात् ॥ २३

विरोधप्रशमे रक्तै ... रूपस्थितः ।

युयुत्सुदैत्यैर्युद्धं यो जहा[सै]व हरिं सदा ॥ २४

सर्व्वक्ष्मां रक्षयन् पुण्यैः पुरुषायुपमानुषाम् ।
न केवलं कलिं सर्व्वान् युयुत्सूनपि योऽजयत् ॥ २५

भूमिर्भूर्यात्तपत्रे पि पूर्व्वराज्येऽतितापभाक् ।
चित्रमेकातपत्रे यद् यद्राज्ये तापमत्यजत् ॥ २६

Vv. 27-52 are too damaged to be reproduced. Only a few verses of importance are quoted below.

तस्याभवच्छ्रीजयराजदे]त्री
नामाप्रदेवी ... .. ।
सौन्दर्य्यराशिरन ... ..
सृष्टिं परां य ... .. ॥ ३०

यस्यास् सुमा[ता] ... ..
नाम्ना पिता श्रीज ... .. ।
[श्री] रुद्रवर्म ... [पितामहा] ...
[पि]तामही श्री ... .. ॥ ३३

मातामहः ... ..
... .. विप्र ... .. ।
[रा] जेन्द्रलक्ष्मीर्व ... ..
[माताम]ही व ... .. ॥ ३४

राजेन्द्रलक्ष्म्य ... .. ।
... .. ॥ ३५

सा नाथभ[क्ता] ... .. ।
वाष्पे ... .. ॥ ४३
श्री इन्द्र[दिव्य]प्रभवा च गङ्गा । ४७

सा भर्त्त... ..
यद् यत्तपो दुष्करम् ... मच्छैः ।
चक्रे ... .. सिद्धम्
अभ्यस्तमिष्टं सुलभं हि ... रैः ॥ ५०

रामप्र ... .. रेण रामं

प्राप्तां वियुक्ताञ्च से ... सीताम् ।

प्रियप्र ... .. यथोमा

प्रियङ्गुता स्यामिति ... स्था ॥ ५१

लावण्य ... .. तपोभिस्तप्तामनष्टामविवर्जित ... ।

साध्ये दुरा ... सन्तस् समस्तान् गणय ... सौख्यम् ॥ ५२

... कमप्रवीर्जं संवर्द्धमानं मत्तिकाखवृष्ट्या ।

कर्म ... .. फलं समापद् व्रतकृशितात्मा ॥ ५३

व्र ... .. इमा चरन्ती

... महानवग्र्यां पथि सा चचार ।

तपः ... .. याता

संदर्शयन्ती चरितं सतीनाम् ॥ ५४

तदा ... .. मदोऽस्या

जटापिधानं हृतवान् करेण ।

... .. नेव पश्रं

प्राक्काशयद् यानमुपाहितेष्टम् ॥ ५५

... .. गमनं समीपं

ज्ञात्वापि सा व्यक्ततपःसमृद्धा ।

... .. पि प्रपेदे

कृत्यं हि चित्ते महतान्न संपत् ॥ ५६

... .. तीन्द्रवर्मा

लवोद्वेशो¹ लववद्विनीतः ।

... .. तपश्चरिष्य(ष्यं)-

न्त(स्त)या निषिद्धः पुनरुक्तदोषात् ॥ ५७

1. May be a mistake for लवोद्वेश which also suits the metre (see Introductory remarks).

तपोप्रवृक्षे सुनिमित्तपुष्प-

न्तां प्राप्नुवन्तीं समुपेत्य भृत्याः ।

... यागमादादिपदञ्जनन्या

निन्युर्यथावद् वितताध्वशोभाः ॥ ५८

श्रीहृन्द्देव्यप्रभवानुशिष्टा

बुद्धं प्रियं साध्यमवेक्षमाना ।

(दुःखा)म्बुतापानलमध्यवर्त्ति-

वर्त्माचरत् सा सुगतस्य शान्तम् ॥ ५९

... .. क्षचिन्ता गजरूपबुद्धं

पुरा जटाच्छादनमाहरन्तम् ।

... .. कर्षणोत्कम्

पुननयन्तं स्वपथं ववन्दे ॥ ६०

... .. व ज्वलन्तं

वह्निं समीक्ष्यामिगृहे तमेव ।

... .. थेव

विगण्यमानामगमत् सुसिद्धिम् ॥ ६१

... .. भ्यमानं

भीष्मातिकान्तं प्रियमेव साक्षात् ।

... .. दुःखं

सुखायमानं स्मरणे प्रपेदे ॥ ६२

... .. देशं

भर्त्रायता स्पर्द्धमिवाप्नुवन्ती ।

... .. भासा

सन्दर्शितात्मा क्षितिदेवतेव ॥ ६३

... ..

पुण्येन सा भर्तृनितान्तभक्त्या ।

... .. खानि

शश्वद् ययाचे प्रणिधानशक्त्या ॥ ६४

... [य]शोवर्म ... र्वे-
 भृत्येन राज्योदयतत्परेण ।
 ... ... तेऽस्याशु नराधिपन्तं
 राजोपकुर्वन् विजयान्निवृत्तः ॥ ६५
 ... ... तोऽप्याहृतजीवराज्ये
 प्राक् श्रीयशोवर्मनृपे तु तेन ।
 ... ... कारो दुरितातिगुर्व्या-
 स्नाणे भुवः कालमुदीक्ष्य तस्थी ॥ ६६
 ... ... वेव प्रतिलभ्य यत्नै-
 र्नाथं श्रमान् त्यक्तवती सुदिव्या ।
 ... [समु]द्धरिष्यन्तमिमाम्निमग्ना-
 मापत्पयोधौ क्षितिमभ्यकाङ्क्षत् ॥ ६७
 ... ... व स श्रीजयइन्द्रवर्मा
 चास्पेश्वरो रावणवत् प्रमत्तः ।
 ... ... भानौ रथनीतसैन्यो^१
 योद्धुङ्क्तो द्योसमकम्बुदेशम् ॥ ६८
 ... ... दा दक्षिणदिक्स्थितेन
 यमेन दुष्टे रविणा च शीते ।
 ... ... गौ युधि संप्रहीतुं
 विषाकयुक्तन्नृपतिं बबाधे ॥ ६९
 ... ... यत्नैस्तरणैरपार-
 वीराम्बुधिन्तं समरे विजित्य ।
 [लब्धाभिषे]को विजयादिजित्या
 भुवं विशुद्धां बुभुजे स्तवाच्याम् ॥ ७०
 ... ... गीशे महिषी ... सा
 सम्पत्प्रकर्षः कृतपुण्यभारा ।
 ... ... सर्वजनेषु ...
 फलप्रद्रा तेषु जगद्धितोत्का ॥ ७१

1. Or ... ... मा नौरथनीतसैन्यो ।

त्यक्तं प्रसूभिः क्षतमेव बाला-
 वृन्दं गृहीत्वा शतशः सुताभम् ।
 प्रावर्द्धयत् कीर्त्तितधर्मधर्म-
 कीर्त्याह्वयं सा सुखसंपदाढ्यम् ॥ ७६
 तथा नियुक्तव्रतदानवस्त्रं
 प्राप्ताजयत् साध्ययनप्रशस्तम् ।
 ससीमसंपादितधर्मकीर्त्ति-
 ग्रामं सदा रक्षितधर्मकीर्त्तिम् ॥ ८०
 सा दुन्द(न्दु)भिं हंमकृतन ध्वजञ्च
 सुवर्णरूप्यं रचिनाप्रदण्डम् ।
 चीनांशुकैः कल्पितचित्रवस्त्रं
 प्रादाद् वरं पूर्व्वनथागताय ॥ ८१
 दिदेश सा श्रीजगराजच्छा-
 मणौ हिरण्याहितनन्दिग्रामम् ।
 श्येनांश्च हैमांश्चतुरस् सदण्डान्
 सदीपकोशाञ्ज्वलिताग्निरन्तम् ॥ ८२
 सा श्रीजयश्रीसुगते तथादान्
 नन्दिद्वयं सिंहयुगञ्च हैमम् ।
 सदर्पणां स्वर्णमयीं श्रियञ्च
 चामीकरञ्चामरमप्युदारम् ॥ ८३
 रत्नाङ्गघ्निविन्यासमचिन्त्यरूपं
 कमण्डलुं स्वर्णमयञ्च कोशम् ।
 भोज्यासनं विंशतिकट्टिकाभिः
 कृतञ्च द्वेष्नामतिदीप्तभासाम् ॥ ८४
 हैमं समुद्रं मणिरञ्जिताङ्ग-
 न्दीपस्य पादञ्च सुवर्णजातम् ।
 धृतञ्चतुश्श्रीप्रतियातनाभिस्
 सुवर्णजं पत्थरमप्यचिन्त्यम् ॥ ८५

हैमन्तथा चुम्बलमुन्नताप्र¹

संस्थापिते चाष्टमहाभयानाम् ।

प्रभञ्जके कंसमये जिनेऽदाद्

ग्रामद्वयं लेखद्वयमभिधानम् ॥ ८६

भद्रेश्वरे रूप्यमयं सुवर्ण-

रालेपितन्दुन्दभिमप्यदात् सा ।

देवञ्च भद्रेश्वरपुत्रभूत-

मस्थापयद् दुन्दभिसंज्ञमर्थात् ॥ ८७

चाम्पेश्वराख्ये च सुरे विमाये

बुद्धे च पृथ्वद्वयमभिधानके च ।

शिवेऽदिशह्नुन्दभिमकेमेकं

सा स्वर्णलिप्तं कृतरूप्यपूर्वम् ॥ ८८

सा श्रीजयक्षेत्रशिवे च देवं

महेश्वरं श्रीजयराजपूर्वम् ।

नाम्नेश्वरीञ्चात्र तथा सपूर्वा²-

मस्थापयत् कल्पितदेशभूमाम् ॥ ८९

दिदेश मध्याद्रिसुरे सभूषा(षां)-

न्त(स्त)त्संश्रुतान् सा विजयप्रयाणे ।

भर्तुर्निवृत्तौ महदुद्भवाय

ध्वजान् शतञ्चीनपटैर्विचित्रान् ॥ ९०

“वसुधातिलक³” पूर्वक्षितीशेन शिलाकृतम् ।

स्वर्णः प्राकृत्य सा धर्म्माद् द्योभूम्योस्तिलकं व्यधात् ॥ ९१

सा साधु तत्र त्रिगुहन्⁴ सौवर्णान् रत्नभूषणान् ।

अस्थापयच्छिवपुरे प्रतप्तानिव भास्वरान् ॥ ९२

1. For चुम्बल cf. No. 177, v. 95.

2. That is to say, जयराजेश्वरी ।

3. This evidently denotes a specific object of worship, but its precise nature is not known Oodas suggests that it refers to Phimknaka itself. Probably her parents and husband.

मातरं पितरं भ्रातृसुहृद्वन्धुकुलानि च ।

ज्ञातानि ज्ञापितान्येषा सर्वत्रास्थापयत् सुधीः ॥ ६३

सा भर्तृभक्तिसुहृदा निर्व्वास्यन्त्यप्यनन्तरम् ।

मध्याह्नकृत्यसंपन्ने नाथे निर्व्व्राणमागता ॥ ६४

तस्याञ्जनन्यधिगुणञ्जननन्दनाया-

न्निर्व्व्राणभाजि जगताञ्ज्वलिताधिवह्निम् ।

तत्पूर्व्वजा नृपतिना विहिताभिषेका

श्रीइन्द्रदेव्यभिधिका नयति स्म शान्तिम् ॥ ६५

रूपन्तदा श्रीजयराराजदेव्या

राजात्मरूपैस् सह भूरिसङ्ख्यम् ।

संस्थापयन् सर्व्वपुरे जिनानां

स्वमन्दिरे चाभिररक्ष लक्ष्मीम् ॥ ६६

श्रियं श्रिया रूपजुषां सरस्वतीं

विचारकाणाञ्च विजित्य विद्यया ।

विपक्षलक्ष्मीञ्च सुभाग्यशोभया

स्वनाम तत् कर्मगता क्रमेण या ॥ ६७

नगेन्द्रतुङ्गे वसुधादिके श्रुतौ

जिनालये या तिलकोत्तरे तथा ।

महीभृताध्यापकसत्तमाहिता-

बरोधवृन्दाध्ययनं सदा व्यधात् ॥ ६८

स्थिता नरेन्द्राश्रमनाम्नि धाम्नि या

नरेन्द्रकान्ताध्ययनैर्मनोरमे ।

राराज शिष्याभिरजस्रचिन्तिता

सरस्वती मूर्त्तिमतीव तद्धिता ॥ ६९

नाम्ना पुरे दन्तिनिकेतने श्री-

सरस्वतीपूर्व्वपुरे च पश्चात् ।

द्विजात्मजा राजकुलोत्तमा या

यशोधरायां पुरि राजकान्ता ॥ १००

याक्रम्य नम्रशिरसोद्धृतराजपादा
 गङ्गामपास्तचरणां शिवमूर्द्धि कोपात् ।
 कान्तास्वपि श्रुतरतासु नृपप्रसादान्
 सारिः श्रुताकृतिकृतान् विततान् कान्तेः ॥ १०१

स्वभावभूतप्रतिभा बहुश्रुता
 सुनिर्मला श्रीजयवर्मदेवभाक् ।
 इदं प्रशस्तं विमलं विधाय सा
 निरस्तसर्वान्यकला विदिद्युते ॥ १०२

No. 183. BANTAY CHMAR INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (II. 344) and edited by Coedes (*BFEEO*, XXIX. 309). Bantay Chmar is the name of a temple-group in the District of Sisophon. On account of its massive grandeur and beautiful sculptures it ranks as one of the most splendid temples in Kambuja.

The inscription contains twenty-nine lines written in Khmer. It may be summed up as follows :—

In the holy central chamber,—the god Śrī Śrīndradeva, the image of Kamraten Añ Śrī Śrīndrakumārārājaputra.

In the south-east,—the god Arjunadeva. In the north-east,—the god Śrī Dharadevapuradeva. In the south-west,—the god Śrī Devadeva. In the north-west,—the god Śrī Vardhanadeva—all ministers.

When Bharata Rāhu treacherously rebelled against king Śrī Yaśo-varmadeva for getting hold of the royal palace, all the troops of the capital fled. The prince fought, and Sañjak Arjuna and Sañjak Śrī Dharadevapura fought to save him. They fell before him, but Bharata Rāhu was defeated. Order was issued, bestowing the title Vrah Kamraten Añ Śrī Nṛipasimhavarma to Sañjak Devapura, son of Sañjak Śrī Dharadevapura, and the title Amten to the two Sañjaks (Arjuna and Śrī Dharadevapura), and also to

set up their images. The prince also bestowed wealth and honour on all the members of their families.

Formerly the prince had gone to Campā and returned after capturing the fortress which the Cham king had built on the hill Cek Katan. In course of this campaign the Cham army, by a ruse, intercepted the rearguard of the Khmer army, and the prince came back to the mountain, with all his forces, to the support of his soldiers. The rearguard of his army all perished with the exception of thirty. The prince descended from the hill, fighting all along till he came to its foot. The Chams surrounded him and he was deserted by his soldiers. The Sañjak Śrī Deva and Sañjak Śrī Vardhana rushed to save the prince. They fell in the battle but remained true to their oath. The prince ordered royal ceremonies to be held in their honour. Inspired by their examples the Khmer soldiers took courage and fought bravely in 78 different places (?). Returning to Kambuja the prince conferred the title of *Anten* on the two Sañjaks and raised their statues.

The inscription thus gives a very interesting account of the heroic self-sacrifice of four soldiers of the Sañjak class who are sworn to defend the person of their royal master, even at the cost of their own lives. These four Sañjaks were deified, and their images were put in the different chambers of the temple, along with that of the prince, for whom they fought and died, and who also evidently died and was deified when this inscription was set up.

Coedes thinks that this inscription belongs to the reign of Jaya-varman VII, and that the prince Śrī Śrīndrakumāra, the hero of the inscription, was the son of that king. Coedes has also proved that Yaśo-varmadeva, mentioned in the inscription, was not Yaśo-varman I, as was generally believed, but another king of that name who immediately preceded Jaya-varman VII. According to Groslier (*BEFEO*, XXXV. 185) it was this Yaśo-varman II who issued this inscription.

In addition to this inscription there are eleven short records in the same temple, giving the names of deities, or rather deified persons, placed in the different chapels. Five of these records have been edited by Coedes (*IC*, III. 70). They contain the names of (1) Śrī Bhūpendreśvarī ; (2) Śrī Bhūpendradeva ; (3) Śrī Vijayadeva ; (4) Śrī Trailokyarāja-cūdāmaṇi, Śrī Vṛddheśvarī, and Śrī Jayeśvarī ; and (5) Śrī Jayakīrttideva (cf. also *BEFEO*, XLIV. 117).

Of these No. 3 is the deified form of prince Śrī Vijayavardhana ; and the first name under No. 4, that of the deceased queen of Dharaṇīndra-varman II and the mother of Jaya-varman VII for whom the latter constructed the temple of Ta Prohm (No. 177). Here she is represented as Prajñāpāramitā. The last name (No. 5) is that of the *guru* of Jaya-varman VII whose statue was also placed in the temple of Ta Prohm.

No. 184. SAMBAUR INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN VII,
Dated 1126

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 87). For locality, cf. No. 119.

The inscription, consisting of 9 lines written in Khmer, is very fragmentary. It records endowments to a divinity named Kamrateṇ Jagat Śaralāyatana in the year 1126 Śaka during the reign of Jaya-varman (VII). The divinity is also mentioned in an inscription at Bayon as Saralāyatana, and is probably identical with the deity named Sralāy, mentioned in another inscription at Sambaur (No. 119). This last had two aspects or forms, one of the 'beginning' and the other of the 'end.' The last is alluded to in this record.

The figure '2' in the date 1126 is not quite clear. But if the reading be correct, it prolongs the reign of Jaya-varman VII by three years, his last date, hitherto known, being 1201 A. D. (*BEFEO*, XXVIII. 102 ; XXIX. 328).

No. 185 PRASAT LIC STELE INSCRIPTION,
Dated 1128.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 116). The stele bearing this inscription was found about 330 yds to the south-east of village Moñ in the northern part of the district of Kralañ.

The inscription is written in Khmer, but is too fragmentary to yield any complete idea of its contents. It records the installation of several Buddhist images and donations made to them. It is dated in 1128 Śaka and seems to contain the name of a king, the last part of which —‘yavarmmadeva’—alone is preserved. He is most probably Jaya-varman VII, and in that case this inscription furnishes the latest known date of his reign.

No. 186. PHIMANAKA BILINGUAL
INSCRIPTION.

The inscription was edited in *BEFEO*, XVIII, (9), p. 9. For locality see No. 182.

The inscription is a prayer for the preservation of an Aśvattha tree (called Mahābodhi in the Khmer text) which is identified with Brahmā, Viṣṇu, and Śiva. It is written first in Sanskrit verse and then literally translated in Khmer. It is an interesting example of the ‘rapprochement’ between Buddhism and Brahmanical religion. On palaeographic evidence this inscription may be referred to the period of Jaya-varman VII.

TEXT

ब्रह्ममूल शिवस्कन्ध विष्णुशास्त्र सनातन ।

वृक्षराज महाभाग्य सर्वश्रय फलप्रद ॥ १

मा त्वाशनिर्ममा परशुर्ममानिलो मा हुताशनः ।

मा राजा मा गजः क्रुद्धो विनाशमुपनेशयति ॥ २

अक्षिस्पन्दं ध्रुवोस् स्पन्दन्दुस्स्वप्नन्दुर्विचिन्तितम् ।
अश्वत्थ शमयेत् सर्वं यद्विष्यं यच्च मानुषम् ॥ ३

In view of the peculiar and interesting notions conveyed by this inscription its translation is given below :—

1. O thou whose root is Brahmā, trunk is Śiva, and the branch is Viṣṇu, thou eternal, king of trees, of great fortune, protector of all and giver of fruits !

2. May not thunder, axe, wind, fire, king or infuriated elephant destroy thee.

3. O Aśvattha, mayest thou heal the effect of quivering of eyes or eye-brows, bad dreams and evil thoughts, both of divine and human beings.

No. 187. BANTAY SREI INSCRIPTION OF
ŚRĪ ŚRĪNDRA-VARMA-DEVA,

Dated 1226.

This inscription was edited in the *Mémoires Archéologiques (E.F.E.O.)*, Vol. I (No. 4e p. 79). For locality cf. No. 102. The inscription is written in Khmer and rather difficult to understand. It may be summed up as follows :—

During the reign of Śrī Jaya-varma-deva Paramesvarapada, Śrī Śrīndra-varman was consecrated *Yuvarāja* with Vraḥ Bhagavati Kamraten añ Śrī Śrīndrabhūpeśvara Cūḍā, his first wife and first daughter of the king. Later he was consecrated as king by the Brāhmaṇas, *ācāryas*, and officers of the kingdom. Madhurendra rāja-pañḍita, of the family of Vraḥ Guru Yajñavarāha, held an office of dignity in the reign of His Majesty Paramesvarapada.

In the reign of His Majesty Mahā Parama-Saugatapada (Jaya-varman VII) the chief of the corporation, Tripataka, purchased a forest for the worship (?) of the Śakti of Śrī Tribhuvanamaheśvara at Īśvarapura. But some people, probably in royal service, cut off the forest. A complaint being made, the king instituted an inquiry and asked Vraḥ Kamraten añ Śrī Rājendra Pañḍita, President of the tribunal

(*Sabhāpati*), Vraḥ Kamraten añ Guṇadoṣa Caturbhūta ; Kamraten añ paṇḍita Vṛddhācārya, all universally esteemed and versed in law, to restore the property to the rightful owners.

In 1226 Śaka king Śrī Śrīndra-varmadeva ordered Kamraten añ Śrī Dharaṇīndra Paṇḍita and Kamraten añ Śrī Yaśodhara Paṇḍita to count (the trees) in the wood and distribute them among the owners. The king and queen issued an order, assuring protection to their subjects, preservation of pious works of others, and maintenance of law.

No. 188. KOK SVAY CEK INSCRIPTION OF
ŚRĪNDRA-VARMAN,

Dated 1230

The inscription was edited by Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 14). It is engraved on a stele, found in a temple called Vat Kok Khpos, but, according to the local monks, brought there from Kok Svay C'ek, situated about two miles to the south-west of the temple in the region south of Western Baray.

The inscription is written partly in Pāli and partly in Khmer. The Pāli text comprises ten verses. After an invocation to *triratna* (v. 1) it mentions king Siri Sirindavamma (Śrī Śrīndra varman) who became king at Yaśodharapura in 1218 Śaka (=1296 A. D.). In 1230 the king gave to *mahāthera* (the great monk), Siri Sirindamoli, the village of Siri Sirindaratanaḡāma (vv. 3-4) By order of the king a lay devotee (*upāsikā*) named Siri Mālinīratanaḡakkhi built a *viḡhāra* (monastery), and in 1231 installed an image of Buddha and made donations. The king gave four villages to the monastery (vv. 5-9) and eight plots of land to the priests (v. 10).

The Khmer text refers to the same donations in detail and gives the names in Sanskrit. It also names the Buddha image set up by the king in 1230 (evidently an error for 1231) as Śrī Śrīndramahādeva.

This inscription supplies the earliest epigraphic evidence for the introduction of Ceylonese Hinayāna Buddhism in Kambuja. The inscriptions of Jaya-varman VII prove that Mahāyāna Buddhism, with its canon in Sanskrit, was prevalent in Kambuja till the end of the twelfth century A.D. But Cheu Ta-kuan reports that Ceylonese Buddhism was already established there at the close of the 13th century A.D.

TEXT

विसुद्धमविसुद्धानं सुद्धिसम्पापकञ्जिनं ।
 धम्मञ्चारियसङ्गञ्च सततं सीरसा नमे ॥ १
 सिरिसिरिन्दवम्माख्यभूपेसो गुणभूसनो ।
 यसोधरपुरे आसि मङ्गल्लिन्दुयमिन्दुना ॥ २
 नभगियमचन्दम्हि अस्सिनीतारकान्विते ।
 रविवारम्हि ततिये यामेऽतीते द्विपादके ॥ ३
 सिरिसिरिन्दमोलिस्स महाथेरस्स धीमतो ।
 सिरिसिरिन्दरतनगाममेतं अदा मुदा ॥ ४
 सिरिमालिनीरतनलक्खी नाम उपासिका ।
 सद्धादिगुणसम्पन्ना राजालङ्कारपाळका ॥ ५
 पेसिता तेन कारेत्वा विहारमिध सा पुन ।
 परिखञ्च तटाकञ्च खणापेन्ती ततो परं ॥ ६
 चन्दगियमचन्दम्हि भूपाधिपतिपेसिता ।
 बुद्धरूपण् ठापापेत्वा दासिदासादिके अदा ॥ ७
 वकुलस्थलगामञ्च दंदामव्हयगामकं ।
 तालीसस्थलगामञ्च नद्यगगामकञ्चिमे ॥ ८
 बन्धेन्तो खेत्तसीमायो समन्तद्विदासु च ।
 बुद्धपूजाय चादासि भूपाधिपति धम्मिको ॥ ९

सिरिसिरिन्दरतनगामखेत्तानमन्तरे ।

अद्वपन्तीनि खेत्तानि याज्ञकानमदापयि ॥ १०

No. 189. BANTAY SREI INSCRIPTION OF ŚRĪ ŚRĪNDRA-VARMAN

The inscription was edited in *Mémoires Archéologiques (E.F.O.)*, I (No. 5, p. 82).

For locality cf. No. 102.

The inscription is written in Sanskrit and contains 28 verses, the metres being *Vasantatilakā* (1-16, 22-24, 26-28) ; *Upajāti* (17-20) ; *Indravajrā* (25) ; and *Śārdūlanikrūṭita* (21).

After an invocation to Śiva (vv. 1-2), we have a long eulogy of king Śrī Śrīndra-varman (vv. 3-21), in course of which it is said that the earth, which suffered under an old king, was rescued by this young king (v. 12).

The inscription then records an annual donation of fire-wood by one Tripaṭāka, living at Maheśvarapura, in the year 1119 (v. 22), and also similar donation to the servants of the temple of Śambhu, established at Īsvarapura, for the well-being of the peoples living in this temple (v. 23).

The inscription then introduces us to Madhurendrasūri who was a great favourite and minister of the king and obedient to Yajñavarāha, the *guru* (preceptor) of the king (v. 24). Sūryalakṣmī, the elder daughter of the younger sister of Madhurendrasūri, became the favourite queen of Śrī Indra-varman (v. 25). Out of compassion for the many servants of Śambhu, the queen recommended to the king the action of Tripaṭāka, although it was improper. Similar recommendations were also made by Dharaṇīndrasūri, a minister of the king, who thereupon approved of it.

There is hardly any doubt that Tripaṭāka, who made the donation in 1119, is identical with the individual of the same name who is mentioned in Ins. No. 187. There seems to be some connection between the incidents referred to in these two inscriptions, but it is not quite clear. It is difficult to

understand also in what respect the conduct of this man was irregular. In any event, this irregularity seems to have been sufficiently important, as it was condoned only on the recommendation of the queen and the minister, and a long inscription was composed in poetry to put it permanently on record. Tripaṭāka must have been dead when his action was approved by the king and this record was set up. It is obvious, therefore, that the condonation was required for the beneficiaries of his gift, *viz.* the servants of the temple of Śiva, whose interest probably clashed with that of others as hinted at in the Ins. No. 187. But, as noted above, it is impossible to comprehend clearly the exact implication of these two inscriptions.

TEXT

नैकात्मशक्तिभिरुदारतराभिरम्ब-

रव्यापिनीभिरनिशं परितः परीतः ।

एकोऽपि नैकनिलयो हृदि योगिनां यो

रंरम्यतेऽस्तु भगवान् स शिवः शिवं वः ॥ १

चन्द्रार्द्धशेखरमशेषसुरासुराधि-

राजर्विमस्तकधृताङ्गि सरोजरागम् ।

वन्दे नु यो मृदु सदा मुकुटं विधातुं

गङ्गाङ्गि पल्लवमिवार्द्धविधुं विधत्ते ॥ २

आसीदसीमधरणीन्द्रशिरोधृताङ्गि -

रत्नोऽवनीन्द्रपतिरम्बुनिधोन्द्रसीमाम् ।

श्रीश्रीन्द्रवर्मविबुधाभिधिरागमेन

रक्षन् क्षितिं क्षितिपतीन्द्रकुलावतंसः ॥ ३

लक्ष्मीपतिर्विहृतवैरिसुरारिराजि^१

सिन्धौ प्रभूतविजयामृतपूरिताङ्गः ।

श्रीश्रीन्द्र इत्यभिधिना विततान भूयो

योऽनुग्रहादभिमतोऽसुमतां स्वमूर्तिम् ॥ ४

शङ्के शिवश् शिव शिवारिमवार्यवीर्यं
सामर्षमित्यभिहितोऽस्य¹ दहो नु भीत्या ।
रस्यै रतौ रतिपती² गिरिराजहुत्या³
भस्मावशेशमस्तृजद् यमिवेह भूयः ॥ ५

रम्ये रिरंसुरपि हृद्भवने यदीये
रन्तापि रम्यमकरं मकरध्वजोऽसौ ।
तत्र स्थितं सततमेव मृगोद्धमौलि-
रुद्धीक्ष्य⁴ वाह्यमुननौ सभयो निलीनः ॥ ६

सर्वगामार्णवरसेषु भृशन्निपीती
संस्तम्भितारिकुलविन्ध्यनगाधिराजः ।
यो योग्यकम्बुकुलभूपपयःपयोधि-
योनिर्ह्रियञ्जनितवान् भुवि कुम्भयोनेः ॥ ७

ब्रह्माननाब्जवनसंक्रमणातखेदान्⁵
वाणीव हंसरमणी प्यपनेतुकामा⁶ ।
शङ्के मनोरमतरास्यगृहेऽभ्यतिष्ठद्
यस्य प्रसन्नमनसा शुचिमानसस्य ॥ ८

प्रामण्यपुण्यजनराजसरो⁷ विराज-
मानोल्लसत्कमलरञ्जितजीवनीयम् ।
भीमो ममाथ नितरां भट एक एव
गुप्तन्धनेश्वरभटैरमितैरुदात्तैः ॥ ९

येनाभिरक्षितमुदारमहीतटाक-
मुण्डयशोभ्रजसहस्रसहस्रपत्रम् ।
भीमा भटाः प्रमथितुं किल कोटिशोऽपि
नो शेकिरे त्रिभुवनैकभटेन भूम्ना ॥ १०

1. Read ज्व ।

2. Read रतिपति ।

3. Read हुत्या ।

4. May be मुद्धीक्ष्य ।

5. Read ब्रह्मातखेदान् ।

6. Read उपपनेतुः ।

7. The meaning is obscure.

श्वेतातपत्रनिकरेण समं समन्ता-
दाच्छादितापि वसुधा वसुधाधिपानाम् ।
प्राक् प्राप तापमधुनैकसितातपत्र-
च्छायावृतापि न कदाचिदवाप येन ॥ ११

धात्री भृता क्षितिभृताप पुरातनेन
प्रायो मनापमतिविस्तरकण्टकत्वात् ।
येनाप कण्टकतयाभिनवा तु यूना
संरक्षिता खलु मनागपि नामनापम् ॥ १२

क्षोणीभुजां भुजभुजङ्गवरेण कृत्वा
धात्रीं समुद्रवसनामपदं ध्रुवं यः ।
साक्षाददृष्टमसमंकसितातपत्र-
व्याजेन शौक्यमधिकं यशसां वितेने ॥ १३

निर्मथ्य दुग्धजलधिं किल देवदैत्य-
वृन्दैः पुरा सह चतुर्भुजसंप्रयोगः ।
लक्ष्मीपतिः स भगवान् समवाप लक्ष्मीं
यत्नं विना तु नृपतिस् स्वयमेव चित्रम् ॥ १४

एकेन वाजिपनिनेव पुराधिराज्ये
तोष्टूयमानमहिमा किल भूमिपालः ।
भूमना प्रसन्नमनसा परमेश्वरेण
साम्राज्यदीक्षितविधौ किमुत्तार्पितो यः ॥ १५

वेधाः कलानिधिमधात् सकलङ्कलङ्क-
मेकं भवत्रयविधानविधौ वरीयान् ।
कुर्वन् हियेव दधतं स जनापवाद-
मन्यं पुनर्गतकलङ्ककलानिधिं यम् ॥ १६

योऽकण्टकीकृत्य महीं समस्तां
समीकृतान्तीक्ष्णतरस्तरस्वी ।
दयाम्भसा साधितसाधुबीजं
समृद्धयामास फलैरत्नैः ॥ १७

यस्मिन्नवत्यवनिमक्षतमासमुद्राद्
 वैरीन्द्रभूरिवनिता अपि नापुराधिम् ।
 स्वयोषितस्त्वनुपयब्धमनोरथास्नं
 संप्रापुरेव नितरामनिशं निराशम् ॥ १८

अयं शशाङ्कस् स्वतनुं कलङ्कां
 शक्तोऽपि संदर्शयितुं प्रजासु ।
 इतीव यत्कीर्त्तिकृदारशुद्धि-
 प्रत्यायदार्थं^१ विचचार दिक्षु ॥ १९

यदीयकीर्त्तिः सुतराच्चरन्ती
 त्रिकाशिताशाप्यरिगेहमध्ये ।
 सपत्नपत्नीवदनारविन्दं
 केनापि चित्रम्मलिनीचकार ॥ २०

सर्व्वद्विड्द्वीपसोऽपि^२ यो न जवनो नीत्यादियोगाद्धृ-
 रम्यश् शर्मकरेण यश्च जगतीसिन्धोर्विवृद्धिं सदा ।
 कर्त्ता वीतभयो द्विपोऽपि जयति ग्लो^३ नाश्रितोऽरं^४ श्रिया
 याते^५ नः स जयं रणेऽधिकगुणैरीड्यो मुदा पूर्णया ॥ २१

एधेषणाधिकृतना त्रिपटाकनामा
 तिष्ठन् महेश्वरपुरे स यथाकथञ्चित् ।
 रन्ध्रैकरूपमनसा प्रतिवासरन्ता-
 नेधानदात् क्षितिपतेः प्रवरे समृद्धया ॥ २२

शम्भोर्भुजिष्यनिकरेषु विचित्रबुद्धि-
 र्भूयो नियोजयति स स्म तदात्मबुद्धया ।
 एधानपीश्वरपुरे प्रवरे महर्द्धया
 तान् सुस्थितस्य भुवने भविनां विभूत्यै ॥ २३

1. Read प्रत्यायनार्थं ।
3. Read रक्षावा for रक्षाणा ।

2. Read द्वीपयो (?)
4. Read यःतो ।

श्रीधृत्तजयावनिपतेरतिवल्लभश्च श्री-
 श्रीन्द्राधिपस्य धरणीन्द्रशिरोधृताङ्गेः ।
 मन्त्री नरेन्द्रगुरुयज्ञवराहधीमद्-
 वश्यो महाजनमतो मधुरेन्द्रसूरिः ॥ २४

यस्यानुजाया नृपभोगिनीना-
 ममत्रा सुता पूर्णसुधांशुशुद्धा ।
 श्रीसूर्येलक्ष्मीर्हृदयाभिरामा
 श्रीश्रीन्द्रवर्मावनिपालभर्तुः ॥ २५

धर्मेण धार्मिकधराधिपतौ सुवर्मा
 न्यायादपेतमपि तत् त्रिपटाकवृत्तम् ।
 शम्भोर्भुजिष्यनिकरे करुणाद्र्रचेता
 न्याय्यं निवेदयति स स्म पुराणवृत्तम् ॥ २६

श्रीमान् नरेन्द्रसचिवो धरणीन्द्रसूरि-
 नामा समानमतिधर्मदेयाद्र्रचेताः ।
 भूयो न्यवेदयदमात्यविशेषसार्थो
 धर्म्यां प्रवृत्तिमपि धर्मयशांसि गोप्त्रे ॥ २७

श्रीश्रीन्द्रवर्मधरणीपतिरीश्वराङ्गि-
 पद्याभिराधन[समा]र्जितकीर्णकीर्तिः ।
 ऐश्वर्य्यदृग् यमद्वदाकृतम्बनिमुख्यैः^२
 ... .. नुमताभिमतं यथा प्राक्^३ ॥ २८

No. 190. THE ANGKOR TEMPLE STELE INSCRIPTION OF ŚRĪNDRA-JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot (*BEFEO*, XXV. 393, and *Mémoires Archéologiques*, Vol. I, p. 95). The temple, where the stele bearing this inscription was found, is situated in the north-eastern quarter of Angkor Thom.

1. Read सुवर्मा ।
2. Reading very doubtful as a portion is broken off.
3. I have read from the estampage साम्राज्य (v. 15), समुद्रवामास (v. 17), विचवार (v. 19), and द्वीप (v. 21), in place of साम्राज्य, समुद्रवामास, विचवार, and द्वीप as printed in Finot's text.

The inscription is written in Sanskrit and contains 61 verses of which the first two are in *Vasantatilakā* metre and the rest are *Slokas*.

After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-2), and eulogy of king Jaya-varman (vv. 3-8) who ascended the throne in 1103 (v. 4), the inscription refers to the history of his priest called Jaya-Mahāpradhāna (vv. 9-17). He was a Brāhmaṇa of the Bharadvāja *gotra*, born in Narapatideśa (probably Burma, so called after its ruling king Narapatisithu), and came to Kambuja on hearing that it had a number of Vedic scholars. In the year 1165 he went to offer prayers to Śiva at Bhīmapura for the peace of (the soul of) Śrī Indrarvarman who had gone (to heaven). There he married Śrīprabhā, born in a Śaiva family in Rājendragrāma, and had from her four sons and two daughters. The elder daughter became the queen of Jaya-varman (VIII) (v. 18), and the son of the younger daughter, called Jayamaṅgalārtha, became a Professor during the reign of Śrī Śrīndra-jaya-varman (vv. 20-22). He lived for 104 years, and the king erected his statue along with that of a goddess, resembling his mother, in the year 1217 (vv. 23-29). The king named these images Śrī Jaya-Trivikrama-Mahānātha and Śrī Jaya-Trivikrama-Deveśvarī (vv. 30-31), and gave for their worship gold, silver, lands, dancers and musicians (vv. 32-33). He appointed a member of the family to be in charge of this worship, in perpetuity, and ordained that in future, if there be no member in the male line, the right of worship would pass to a descendant in the female line (vv. 34-40).

The verses that follow are obscure, as a number of words are missing. It appears from v. 41 that the king died, leaving the kingdom to his son-in-law Śrīndra. This king (Śrīndra) abdicated in 1229 and went to forest to practise austerities¹. He was succeeded by his relation Śrī Śrīndra-jaya-varman.

1. This is the interpretation of Coedes (*BEFEO*, XXXVI. 15) who reads the last two words in v. 47, l. 1 as अगमिहम and not अग(मन् नृपः) as Finot did, meaning that the king died.

Śrī Nisākarabhaṭṭa, the third son of Jaya-Mahāpradhāna (v. 9) and Śrīprabhā (v. 14), became a great favourite of this king who named him Śrī Śrindraśekhara (vv. 50-52). The rest of the inscription (vv. 53-61) records the donations of Nisākarabhaṭṭa and contains the usual prayers for maintaining the foundations.

There is another inscription in the temple itself, but it is very much damaged. It is edited in *Mémoires Archéologiques*, Vol. I, p. 94. It commences with a date which may be read as 1217, the last figure being doubtful. The third line of verse 1 refers to king Jaya-varmadeva, evidently Jaya-varman VIII (विभाति नृपतिर्जयवर्मदेवः). The next verse begins with Śrī-Śrindra-varman. The third verse, which alone is nearly complete, contains an eulogy of the queen.

These two verses read as follows :—

श्रीश्रीन्द्रवर्मनृपतेर्नृपतीन्द्रवन्द्यं
भक्त्या सदङ्गि (?) ... नाम् ।
भूयोऽभिसंहितहितप्रभवस्य भूमृत-
संपत्तिविष्टपगतस्य नमे न मेरोः ॥ २
श्रीश्रीन्द्रमुख्यमहिषीं गुणरत्नराशि-
दुग्धाम्बुधिं सकललोकमनोभिरामाम् ।
...आवधीन्द्रमहिषीं शुचिजातिमूर्तिं
सौभाग्यभूरिविभवैः प्रणमे जयन्तीम् ॥ ३

TEXT

श्रीद्धोऽतिसूक्ष्मतनुभावमहाननेकोऽ -
प्येकस्त्रिलोकनिलयोऽपि निरालयो यः ।
क्रीडत्यलं परमहंस उदारपद्मे
हृत्स्थे विदान्तमतिचित्रमजस्रमामः ॥ १
श्रीद्धां श्रियं नमत तां परिपूर्णचन्द्र-
जित्श्रीद्धशुद्धतमकौस्तुभदर्पणस्य ।
त्रैलोक्यभातिगवपुश्रश्रियमीक्षितुं या
स्यादिच्छति(ती) नु दयिता पुरुषोत्तमस्य ॥ २

आसीच्छीजयवर्मेशो भानुर्योऽरितमोगणान् ।
 उदयाचल उद्भूतश्च श्रीन्द्रराजपुरेऽहरत् ॥ ३
 नेत्रान्तरेन्दुहृदये^१ यो राज्यं परिलब्धवान् ।
 धर्मणापालयल्लोकान् पुत्रवद् [वर्द्ध] यन्नयैः ॥ ४
 अनीवकान्तिकोषो यः कामो लोकमनसस्थितः ।
 साङ्गोऽनीशजितो न्यस्तभवो हृदि मुदानलः ॥ ५
 धर्मकात्मा भवन् योऽपि द्विपदेन कलौ युगे ।
 द्वापरस्य युगस्यास्य लोकशङ्कामदात् सदा ॥ ६
 प्रजानामीप्सितानां यो दानात् कल्पद्रुमो नृपः ।
 सर्वथा स्वर्गलोकेन समनामकरोद् भुवः ॥ ७
 गुणरत्नाम्बुधेर्यस्य स्तुत्यो नापि वदन् शुचिः ।
 निखिलं गुणमेवाब्धावशेषं कोचरन् (?) मणीन् ॥ ८
 कश्चिद्वेदविदां श्रेष्ठो विप्रस्तस्य पुरोहितः ।
 महाप्रधानशब्दान्तं श्रीजयाश्रमिधन्धत् ॥ ९
 त्रिकतन्तुग्रामजातो देशे नरपतावभूत् ।
 भरद्वाजर्षिगोत्रं (त्री) यो हृषीकेशादिसंहकः ॥ १०
 कम्बुजद्वीपमाकीर्णं वरिष्ठवेदकोविदः ।
 विद्याप्रकाशनायास्मिन् विदित्वा द्विज आगतः ॥ ११
 विप्र एकाननोत्सृष्टचतुर्वेद इवाहसत् ।
 यश्चतुर्वेदनोत्सृष्टचतुर्वेदं पितामहम् ॥ १२
 पञ्चषट्चन्द्रचन्द्रेऽब्दे [ग] तस्य श्रीन्द्रवर्मणः ।
 आराधयच्छिवं शान्त्यै यो भीमपुरसंस्थितम् ॥ १३
 राजेन्द्रग्रामजान्तत्र काञ्चित्शैवान्ब्रथां पराम् ।
 श्रीप्रभान्नाम सार्थां यो रामामुदावहत्सतीम् ॥ १४

या पुत्रांश्चतुरो यस्माद् वेदत्रयविदो वरान् ।

असूत द्वे सुते सत्यौ स्वरूपिण्यौ¹ नयान्विते ॥ १५

पुत्राणां प्रथमो ज्ञानी तस्य वेदविदां मतः ।

वेदविद्यापरीक्षायाम् ... ... भट्टाभिधिः पटुः ॥ १६

तृतीयः प्रियवाग् [घोता] ... ... यविदप्रधीः ।

श्रीनिशाकरभट्टोऽपि [सर्व]शास्त्रविशारदः ॥ १७

द्वयोः पुत्रोद्वितीयापि महिषी जयवर्मणः ।

श्रीचक्रवर्तिराजादिव्यभिख्यातिवल्लभा ॥ १८

अन्यस्यां धर्मपत्न्यां यः सुव्रतायां वराननाम् ।

एकां सुताञ्चाजनयत् सुतान् पञ्च गुणान्वितान् ॥ १९

श्रीप्रभाव[र]जा साध्वी सुभद्रासु(सू)त तद्गुरोः ।

जयमङ्गलार्थसूरैः सूनुमध्यापकाधिपात् ॥ २०

यो ... न्द ... भद्रारुयो विज्ञानजन्मशुद्धिमान् ।

दान्तः पारङ्गतः शास्ता शास्त्रव्याकरणाभ्युधेः ॥ २१

श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणो राज्ये सोऽध्यापकाधिपः ।

जयमङ्गलार्थनामा पित्रा नाम्ना गुणैः समः ॥ २२

जीवन् वर्षशतं ज्ञानी चतुर्वर्षाधिकं यमी ।

अतिवृद्धो² ... विप्रो यो जन्मना वेदविद्यया ॥ २३

वत्सलस्तस्य विप्रस्य यो ... प्रतिमान्नृपः ।

प्रसूप्रतिमया सार्द्धं देव्यां द्रव्यमुदीरयत् ॥ २४

राजा ब्राह्मणशालाया भूमौ तन्मुकुटं परम् ।

प्रासादश्चैतमत्यन्तमद्वितीयत्वशंसनम् ॥ २५

1. Finot reads सरूपिण्यौ, but the estampage shows a व under स, and this gives better sense.

2. The following missing letter seems to be हि k.

मर्त्यब्रह्मगणान् वेदैरभिनन्द्य द्विजो ह्यजम् ।

ब्रह्मलोकस्थितं ब्रह्मलोकं नन्दयितुङ्गतः ॥ २६

सप्तैकबाहुचन्द्रेषु प्रासादेऽस्मिन् यथावचः ।

वैशाखस्यादिपक्षस्य द्वादश्यां सुरमन्त्रिणि ॥ २७

चित्रे वृषगतादित्यसौरयोर्मिथुनस्थयोः ।

भौमराहोस्तुलास्थेन्दौ वृश्चिकस्थवृहस्पतौ ॥ २८

सौम्ये शुके च केतौ च मेषस्थे स्थिरसूचके ।

कर्कटस्थे च लग्ने योऽतिष्ठिपत् प्रतिमे नृपः ॥ २९

त्रिविक्रममहानाथं श्रीजयादिपदं नृपः ।

नाम श्लाघ्यं द्विजस्यास्य प्रतिमायास्तदाकरोत् ॥ ३०

श्रीजयादिपदं मध्यत्रिविक्रमपदं वरम् ।

देवेशवर्य्यन्तनामापि ब्राह्मणीप्रतिमागतम् ॥ ३१

हेमरूप्यादिभोगांश्च प्रतिमाभ्यामदान् नृपः ।

अन्तर्वक्त्रवक्त्रज्विक्करीरुक्प्रामांस्त्र्योन् दाससंयुतान् ॥ ३२

गुणिनीर्नर्तकीस्तूर्य्यवादकान् गुणसंयुतान् ।

यस्ताभ्यां गणसंयुक्तान् प्रतिमाभ्यामदात्तदा ॥ ३३

प्रतिमाच्चर्चनकारञ्च तस्य विप्रस्य यः कुलम् ।

न ... स्थिति ... शशवत् कुलपति व्यधात् ॥ ३४

कु ... आनि कार्याणि पुंसो भावे प्यनागते ।

काले ... स्त्रीकुलं योग्यपूजाकारीति योऽवदत् ॥ ३५

स्थापयित्वा तयोस्तत्र भूमिसीमा कृताभवत् ।

मन्त्रिणा [ले]खकेन्द्रेण शासनाज्जयवर्मणः ॥ ३६

एकाशीतस् समारभ्या¹ प्राच्यभूम्यवधेरभूत् ।

व्यामानामष्टभिस् संख्या चत्वारिंशत्कृताधिका ॥ ३७

एकाशीतस् समारभ्यावधेर्दक्षिणभूमितः ।

व्यामानामधिका द्वाभ्यां दशसंख्या कृताभवत् ॥ ३८

एकाशीतस् समारभ्यावधेः पश्चिमभूमितः ।

व्यामानामधिकेकेन त्रिशत्संख्या कृताभवत् ॥ ३९

एकाशीतस् समारभ्यावधेरुत्तरभूमितः ।

व्यामानामधिकेकेन दशसंख्या¹ कृताभवत् ॥ ४०

मूर्त्यो ... आदि² द्रष्टुं [जामा] तृश्रीन्द्रभूपतौ ।

विप्रभू ... राज्यं³ यो ...⁴ ब्रह्मालयकृतः ॥ ४१

Verses 42—43 are lost.

जयवर्मकृ [तिः] ... .. ।

असमाप्ता सुपूर्णया विष्णुकु ... .. ॥ ४४

प्रादात् प्रतिदिनं भक्त्या य एक ... .. ।

प्रतिमाभ्यां ... पञ्चदासदासी ... .. ॥ ४५

प्रजानां कुशले सक्तिं कुर्वन् रक्षित ... .. ।

जन्मना विद्यया वृद्धोऽभवद्दर्म्मण ... .. ॥ ४६

नवद्विद्विहदि स्वर्गं विजेतुम[गमन्तृपः] ।

यौवराज्यस्थिते दत्त्वा राज्यं यो भग ... ॥ ४७

श्रीश्रीन्द्रभूपस्य वंशश्च यो भूपो जयव[र्मणः] ।

श्रीश्रीन्द्रजयवर्माणं नाम श्लाघ्यमकारयत् ॥ ४८

त्रीन् शत्रून् यस्य सम्राजो⁵ विजेतुर्नान्तरं ... ।

परार्थोऽशेषं ... .. व तेजसा ॥ ४९

1. In vv. 37-40 संख्या is written as सङ्ख्या ।

2. Finot restores it as मूर्त्योरभयादि ।

3. Finot restores it as विप्रभूम सराज्यं or (var.) विप्रभूयुतराज्यं ।

4. Finot supplies दत्त्वा ।

5. Finot reads it as साराजो in BEPFO, XXV. 400 and सम्राजो in *Mon Arch.* I. 100. सम्राजो would be preferable.

श्रीनिशाकरभट्टोऽपि विप्राब्धौ ससमुद्भवः ।

तन्नामा त्वीशभक्त्यासीन्निरङ्को नूनमक्षयी ॥ ५०

यो निशाकरसूरिन्तं लोकेशव्य ... .. ।

नाम्ना हो ... स्वरं किञ्चिद्रूपकोद् ... ॥ ५१

भूपेशस्तस्य तुङ्गत्वं वितन्वन ... .. ।

श्रीश्रीन्द्रशेखरनाम स्वदय ... .. ॥ ५२

श्रीश्रीन्द्रशेखरश् शुक्लवस्त्रे ... .. ।

प्रासादं हेमरूप्यादिदाने वि ... .. ॥ ५३

सहस्रगणितानेव विदुषो ... .. ।

तर्पयन् हेमरूप्यादि वस्त्रदान[न] ... .. ॥ ५४

श्रीजयादिसूरि(रिः)शम्भुमत्र भक्त्या ... .. ।

प्रतिसंवत्सरं मासे ... .. ॥ ५५

प्रजा बहुतरामग्र ... न्यान् से ... ।

संसाराब्धेः कुलं पारब् नयब् ज्ञा ... .. ॥ ५६

परपुण्यावनं कार्य्यं' राज्ञापि नियतं कृत[म्]

श्रीश्रीन्द्रशेखरा ... त्या कार्य्याणां त्वत्र वर्द्धन[म्] ॥ ५७

... .. अतिष्ठिपत् ।

... काले च रक्षार्थमस्य स्थानस्य तन्मये ॥ ५८

प्रः पक्षसंभृतप्रामं देवयज्ञविवर्द्धनम् ।

बहुधान्यसमायुक्तं प्रतिमाभ्यामदान् नृपः ॥ ५९

भविष्यन्तो नृपा धर्मबीजं रक्षन्तु सर्वदा ।

भूमौ ब्राह्मणशालायां विप्राश्च नियतं स्थिताः ॥ ६०

पुण्यानु ... परेषां फलमाप्नुयात् ।

... किमुतान्येषां पुण्यानां ह्यभिरक्षकः ॥ ६१

No. 191. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMA-PARAMEŚVARA.

The inscription was edited in *ISC*. 560.

It is engraved on a stele found outside, and at a little distance from, the north-east corner of the ditch surrounding the temple of Angkor Vat.

The inscription is written in Sanskrit and contains 103 verses, of which one is in *Āryā* (102) and one in *Vasanta-tilakā* (83) metres, the rest being *Ślokas*.

After an invocation to Śiva (vv. 1-6), the inscription contains the eulogy of Sarvajñamuni (vv. 7-10), Siddha... (vv. 11-38), Vidyēśavid (vv. 39-58), and another whose name has disappeared (vv. 59-66), and mentions their religious foundations. Sarvajñamuni was born in Āryadeśa (v. 9), which evidently refers to India. Vidyēśavid is said to be a *hotā* of king Jaya-varman, and consecrated Indra-varman (as *Yuvarāja* ?), under whom also he served as *hotā* of a *līṅga* called *Īśāna-Bhadreśvara* (v. 53). The fourth Brāhmaṇa, whose name is lost, was appointed by king Śrīndra-varman *hotā* of *Jāhnavī* (the Gaṅgā) (v. 62). He installed an image of Gaṅgā in the *Yasodhara-taṭāka* and made a golden throne for her (v. 65).

The inscription then mentions king Śrī-Jaya-varman, also known as Parameśvara, and devotes 17 verses to his eulogy (vv. 67-83), in course of which it is said that like *Varāha* he rescued the earth from a sea of calamity (v. 69). Then it refers to a Brāhmaṇa who served as *hotā* under this king as well as his predecessors Śrīndra-varman and Śrīndra-jaya-varman (vv. 84-94). His religious endowments are mentioned in vv. 96-100. He was famous under the name Vidyēśadhīmant (103), and at his request king Jaya-varman issued this ordinance (*sāsana*) (v. 101).

TEXT

[उत्पत्तिस्थितिं]हारकारणं परमेश्वरम् ।

वन्दे य एक एव प्राक् त्रिधा भिन्नं सित्तुष्या ॥ १

... .. एकोऽनेकदेहेषु देहिनाम् ।
 भिगते बहुधेवेन्दुर्बहुकोटिघटाम्भसि ॥ २

... .. अङ्गभस्माभातीव पाण्डुरा ।
 भ्र(स्त्र)वन्नेत्राग्निताद्धचन्द्रद्रव इवाबभौ ॥ ३

... .. जता दुग्धाण्यवश्रुतेः ।
 स्वर्भूतिभुवो भोगिनद्वेद्धा मन्दरायते ॥ ४

... .. लिङ्गमुन्मीलितेक्षणा ।
 बभौ यद्रूपणाहीन्द्रसन्दर्शनभिये[व]... ॥ ५

... .. या स्वकान्तिविलम्बिनम् ।
 अवरीकृतंमद्वेन्दुमौलिमौलिम् ... ॥ ६

शर्व्व[प्रियो]ऽभवद् विप्रस् सर्व्वागमविशारदः ।
 सर्व्वलोकार्थकृत्(न्) नाम्ना सर्व्वज्ञमुनिरीरितः ॥ ७

चतुर्व्वेदनिधेर्य्यस्य चतुराननमाबभौ ।
 चतुर्मुखस्येव भृशञ्चतुर्व्वेदस ... ॥ ८

आर्य्य[दे]शे समुत्पन्नश् शिवागधनतत्परः ।
 यो योगेनागतः कम्बुदेशोऽस्मिन्नि ... ॥ ९

श्रीभ[द्वेश्वरश]म्भोर्य्यो यजनार्थं समागतः ।
 चिरकालन्तमभ्यर्च्य प्रययौ ...^१ ॥ १०

...तद्व^२...भवद् धीमान्मान्यो योगविदाम्^३ विदन् ।
 सर्व्वागमानान्तत्त्वार्थं सिद्धर् इ^४... ... ॥ ११

क्षमा ... साशान्तिशौचसत्येन सत्तमः ।
 धिया यो भूषतिगुरु ... ... ॥ १२

1. Perhaps पद्मेश्वरम् ।

2. Perhaps तद्वृत्तान्तो ।

3. Read योगविदां ।

4. सिद्धि or सिद्धि ।

सर्व्व ... नदीधारापूरितो जितसागरः ।
 यत् सहस्रद्विजागस्त्य¹ ... ॥ १३
 आस् ... नदी नाम ... ई ... ।
 काष्ठलोष्ठादि यत् प्राप्य ... ॥ १४
 अहिस् ... प्रभवे द्वीपे त्रः थक्वल् इतीरिते ।
 तस्या द्विजातिजनिते(तो) ... ॥ १५
 द्वौ त^२ ... भुवौ यातौ पात्रतामेक एति यः ।
 पृथिव्यां मणिर ... ॥ १६
 ... दी स ... क्षीन्नाम सप्तलोकमिवापरम् ।
 स तपोमन्दिरां यु ... ॥ १७
 ... नानां पञ्चादीनां हविर्भुजाम् ।
 मध्ये सि... ॥ १८
 ... श्रीशानतीर्थकम् ।
 कदाचि ... ॥ १९
 ... सं संनी (?) ... ।
 ... ॥ २०

V. 21 missing

चकार देशन्नाग्नेमं मध्यदेशञ्च[नाकुलम्] ।
 वेदवेदाङ्गविद्विप्रं स्त्रियं प्राप्य प्रियान्तु सः ॥ २२
 अत्र रम्यतमे कृत्वा तपोमन्दिरमुत्तमम् ।
 स्थितो योऽध्यापकस्तीव्रन्तपस्तेषु तपस्विनाम् ॥ २३
 यो योगाभ्यासको व्याससमकर्मप्यतिष्ठिपत् ।
 जयादिदेवदेवेशं परमेश्वरशासनात् ॥ २४
 संस्थापिते ततस्तस्मिन् स ददर्श महेश्वरम् ।
 निर्म्मलस्फटिकप्रख्यं सहस्रादित्यवर्चसम् ॥ २५

1. Barth suggests सर्व्वीयम् in the first and पीतीपि न उवशोचि यः in the last pāda.

2. B. suggests तद्द्वीपः ।

भवानीजाह्नवीयुक्तन्तत्त्वत्रयमिवोद्भूतम् ।
 मूर्तिमन्तं सुदुष्प्रेक्ष्यं व्योमव्यापिनमोजसा ॥ २६
 प्रणम्य दण्डवद् भूत्वा त्रस्यन् सोत्कण्ठमानसः ।
 तुष्टाव स्तुतिभिः स्तुत्यन्तं विभुं स द्विजेश्वरः ॥ २७
 प्रोवाच तं महेशानो विस्मयोत्फुल्ललोचनम् ।
 दिष्ट्या मुने महत्कार्यमिदं मम कृतन्त्वया ॥ २८
 नियोक्ष्ये त्वां वरे कार्यं पावनार्थं महीतले ।
 मत्प्रसादाच्च ते भूयादिष्टसिद्धिर्गरीयसी ॥ २९
 त्वदीयमाश्रमं विद्धि श्रेष्ठं मध्यमदेशकम् ।
 तस्मिन् कुरु महद्यागं^१ यथोक्तं पारमेश्वरे ॥ ३०
 तत्रेशानस्य मूर्तीं द्वे अभिषिक्तं त्वया मम ।
 श्रीभद्रेश्वरहोतैका त्वपरा मण्डलेश्वरः ॥ ३१
 त्वन्नाग्निनेयीपुत्रश्च त्वच्छिष्योऽप्यपरो मुनिः ।
 नौ कीर्तिविश्रुतौ लोके राजहोतृत्वमागतौ ॥ ३२
 इत्युत्त्वान्तर्हिते देवे विलपन् सोऽतिदुःखितः ।
 कृत्वा विधिं यथाकल्पं कल्पयित्वा त्वाश्रमं ययौ ॥ ३३
 अत्राश्रमपदे रम्ये तपोमन्दिरमण्डितं ।
 तपोभृताङ्गणाकीर्णं मन्त्रस्तुतिविनादिते ॥ ३४
 स्वाध्यायनादैरामन्द्रे संप्रज्वलितपावके ।
 वेद्याभिकीर्णकुसुमे^२ ब्रह्मलोक इवापरे ॥ ३५
 कृतवान् स महद्यागं कालयागमिति श्रुतम् ।
 सरस्वतीयागयुतं लोकपालसमावृतम् ॥ ३६
 हुताग्नेर्द्युस्पृशद्भूतधूमपाशाकरैरिव ।
 स्वर्लोकाकर्षणकरन्तत्प्रदातुन्तपोभृते ॥ ३७
 अनुग्रहार्थं लोकानामास्थितोऽत्राश्रमे मुनिः ।
 अवश्यं^(१)भावि तत्कार्यं संप्रतीक्षे सिवाज्ञया ॥ ३८

शिष्यर्षभोऽभवत्तस्य यो व्याप्ताशो यशोऽसुभिः ।
पूर्णकृद्दृष्टादुग्धाब्धेर्जितेन्दुरतिनिर्मलः¹ ॥ ३६

सर्वदा सर्वविद्याभिस् सेवितो वेद्यमाविदन् ।
तस्माद्विद्येशविदिति नाम्ना यः प्रथितो भुवि ॥ ४०

सर्वदाराधयन् योऽसौ मनोवाक्कायवृत्तिभिः ।
गुरुं पुरा पुरारातिमुपमन्युरिवाबभौ ॥ ४१

शैवव्याकरणज्योतिषशास्त्राम्भोनिधिपारगः² ।
कृताभिषेको गुरुणातिमान्यो यो मनीषिणाम् ॥ ४२

कृतकृत्ये गुरौ तस्मिन् प्रयाते पदमेश्वरम् ।
तं गुर्वाराधनपरस् सोऽनुगन्तुमना भृशम् ॥ ४३

तदानदद् वाग् द्युभवाभ्येनं यच्छि(ञ्चि)न्तितं मुने ।
मा कृथा होतृतां हि श्रीभद्रेशस्य गमिष्यसि ॥ ४४

श्रुत्वाचिन्त्यं वियद्वाक्यन्देवकार्यनिबन्धनम् ।
स गुरुस्मरणात्तोऽपि विदन् वेद्यं भुवि स्थितः ॥ ४५

स ररक्ष पदन्तस्य मुनिवर्गसमाकुलम् ।
अभ्युद्धतामिन्नुतराद्³ गुरुतस्तत्कुलं प्रति ॥ ४६

उपार्जिताभिर्भिक्षाभिस्तर्पयन् सोऽतिथीन् सदा ।
स्वाध्यायवांस्तपस्तेपे यथाशास्त्रोदितं महत् ॥ ४७

शैवागमानां सर्वेषां विसृतिं प्रततान सः ।
भानुमांस्तपसा दीप्तो दीधित्तीनामिवोदये ॥ ४८

राजा श्रीजयवर्मासीत् कदाचिद् व्याकुलो भृशम् ।
होतुश् शुद्धान्वयाचारश्रुतस्यान्वेपणेऽध्वरे ॥ ४९

तदा पुरस्ताद्विदुषान्तेन राज्ञा विचारितः ।
बहुमान्यो मतिमतां सद्भोतृत्वे न्ययोजि सः ॥ ५०

1. The reading पूर्णकृद् is doubtful.

2. Read ज्योतिषो ।

3. Reading doubtful.

कृत्वा यज्ञान्यनेकानि¹ दत्त्वा सर्व्वस्वदक्षिणाम् ।

तस्म स श्रीन्द्रवर्म्मणमभिषे ... .. ॥ ५१

सोऽभिषेकविधौ तस्य मतश् श्रीजयवर्म्मणा ।

परमेशेन शक्रस्य गुरुर्गुरु² ... .. ॥ ५२

श्रीन्द्रवर्म्मा दिवं याते भूपे श्रीजयवर्म्मणि ।

आसीद्भद्रेश्वरेशानस्थाप³ ... .. ॥ ५३

शासनात् परमेशस्य योजयामास यन् नृपः ।

श्रीभद्रेश्वरलिङ्गस्य होत् ... .. ॥ ५४

उत्पत्तिस्थितिसंहारकारणः परमेश्वरः ।

स्थापनार्थं स्वलिङ्गस्य यो ... .. ॥ ५५

गुरुश्रेष्ठोऽपि संस्थाप्य देवदेवजगद्गुरुम् ।

... तां स्वर्णमयीं साक्षमालाम् ... .. ॥ ५६

... .. करणान् हेमान् रत्नविरञ्जितान् ।

... .. स्वनिकरान् प्रादात्तस्मिन् ... .. ॥ ५७

... .. कानि सार्व्वान्याशयमम्भसाम्⁴ ।

सोऽस्याग्नेः पूजनार्थानि कृत्वा ... .. ॥ ५८

... .. न्योऽभवद्भूतहिते रतः ।

शितिकण्ठे समुत्कण्ठस् स ... .. ॥ ५९

... .. भूद् यजने गुरुतः प्रति ।

... .. स्थस्य शिवस्यास्मिन् पूर्व्वं याते सताङ्कः ॥ ६०

1. The reading यज्ञान्यनेकानि is uncertain and faulty, because यज्ञ is never used in the neuter.

2. B. suggests ०क्षरो यथा after गुरु ।

3. B. suggests स्थापनकृतमानसः, but Bergaigne says that it may be स्थापने० ।

4. सत्त्वसाधव० would be a better reading B. suggests सात्त्वसाधव० ।

... .. भवच्चक्षुस्सनतत्परः ।
 ... .. ना विद्यया कर्मणाचारेण विदा वरः ॥ ६१
 ... .. जाह्नव्या विनियोजितः ।
 यो लिङ्गपुर्यां होतृत्वे तेन श्रीश्रीन्द्रवर्मणा ॥ ६२
 ... .. शिवं परमकारणम् ।
 योऽभवद्धोतृतां यातो राज्ञश् श्रीश्रीन्द्रवर्मणः ॥ ६३
 ... .. मुमया सहितं पुनः ।
 नन्दिनं कालसंयुक्तं हैमशृङ्गगिरौ वृषम् ॥ ६४
 सर्व्वद्रव्याण्यवाप्तानि यज्ञे श्रीश्रीन्द्रवर्मणः ।
 तान्यदाद् गङ्गाया युक्ते स श्रीभद्रेश्वरेश्वरे ॥ ६५
 स्थापितायां च गङ्गायां यशोधरतटाके^१ ।
 सिंहासनं स्वर्णमयन्तस्याः कृत्वा दिवङ्गतः ॥ ६६
 ... .. स ... पृथ्वीन्द्रमूर्द्धोद्धृतपदाम्बुजः ।
 सम्राट् श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरनामधृक् ॥ ६७
 प्राणिनो दुःखपाशेन पाशितान् परमेश्वरः ।
 दृष्ट्वा विमुक्तये तेषान्तस्माद् यो मूर्त्तिमान् भूवम् ॥ ६८
 कालदोषोदधौ धात्रीं ममामुद्धृत्य निश्चलाम् ।
 भूयो बभार यश् श्रीमान् श्रीचराह इवापरः ॥ ६९
 सर्व्वद्वीपेष्वधीशेषु विनयेनानतेषु यः ।
 दण्डन्दधार वाङ्गुण्यवृद्धस् सदगुणिनां वरः ॥ ७०
 युगदोषादतिकृशः पादहीनो वृषोऽपि यम् ।
 [वृ]षरक्षोचितं प्राप्य वेधोण्डे पुष्कलोऽभ्यगात् ॥ ७१
 कान्तिः कामस्य कामारिणानास्था दग्धसत्तनोः ।
 अतीव तस्यास् स्थित्यर्थं यं वेधा विद्धे ध्रुवम् ॥ ७२

यस्यामलाङ्गदुग्धाब्धौ पूर्णं वक्तुं न्दुनानिशम् ।

[श्री] रिवाशिश्चिरल्लौल्यमयशो माष्ट्रमात्मनः ॥ ७३

लक्ष्मीमिवेन्दुनलिनं निनीपुर्भारती रताम् ।

[य] स्यास्ये जितपद्मारिपद्येऽतिष्ठद् ध्रियं रुचा ॥ ७४

अनवद्यं सदा वृद्धं राजा राजानम् ... .. ।

[त] तार संहिकेयं यन्ष्टुः दुःखादिवोत्क्षय ॥ ७५

यस्यास्ये ... ई ... ई ... स्थिताम् ।

भूमिभुज इवालीना कीर्त्ता रोषाद् द्विडानने ॥ ७६

... .. कीर्त्तिरिवाक्षया ।

पूर्णन्दुविजये वृत्तङ् ख्यातुन् त्रंलोक्यगामिनी ॥ ७७

उत्त्वातद्विष्टपुर ... .. जसिहयोः ।

यशोवितानकाङ्के लिपदङ्गत्वाभ्यकल्पयत् ॥ ७८

निधा' ... .. ।

यशोस्मसाभिषिक्तारिरुजादत्तकराभवन ॥ ७९

स ... .. [३] दकम् ।

दानवर्ष' सदा मुञ्चन् जितेन्द्रोऽनिशताध्वरम् ॥ ८०

... .. सर्वत्र हि दिवाकरः ।

पद्ये श्रुतप्रबोधोऽपि किञ्च प्राबोधयत् परम् ॥ ८१

... .. ण्डेकमृतिः' ।

शास्त्रादीक्षादिविधिना' कृतानुग्रहकोऽभवत् ॥ ८२

... ..

... .. ।

पादाम्बुजं शिरसि शुभ्रयशो नृपाणा-

माशासु रोधसि महाम्बुनिधेर्महाज्ञा ॥ ८३

... .. ।

आसीद्विद्याकलापूर्णो द्विजेन्द्रोऽतीव निर्मलः ॥ ८४

... .. ।

धैर्येण शैलेन्द्रसमस्तपसा भष्करोपमः¹ ॥ ८५

... .. ।

ज्वलितं सन्ततमिव हविषा हव्यवाहनम् ॥ ८६

... .. ।

श्रीन्द्रवर्माविनीन्द्रो यमामन्त्रयितुमुद्यतः ॥ ८७

... .. ।

प्रचक्रमे स्थापयितुं शिवं श्रीशानतीर्थकम् ॥ ८८

... .. ।

सद्धर्म² पूजितं पूर्व पावनजगतां सदा ॥ ८९

... .. ।

दासदासीसमायुक्तन्दौ सोऽस्मिन् महेश्वरे ॥ ९०

... .. ।

तानि सर्वाणि स प्रादाच्छ्रीभद्रेश्वरशम्भवे ॥ ९१

... .. ।

यस्तपोमन्दिरं रम्यं पुराणात् पुनराकरोत् ॥ ९२

... .. ।

ययौ सद्भोतृतां राज्ञश् श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणः ॥ ९३

... .. ।

यातश् श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरमूढतः ॥ ९४

... .. ।

भूया भूमिभृता तेन विभवैश् शिविकादिभिः ॥ ९५

... .. यो गुरु ... ।

श्रीभद्रेश्वरनन्दीशस्थापनं कर्तुमारमेत् ॥ ९६

1. Read भास्करोपमः ।

2. Bergaigne suggests सिद्धार्थः ।

... .. नन्दीश्वरमिवेश्वरम् ।
 दक्षिणान् निखिलामस्मै प्रादाद्धृतभुजे तदा ॥ ६७
 ... .. रूप्यस्वर्णमयं शुभम् ।
 सोऽदादस्मै हुतभुजे प्रामान् सपशुक्किरान् ॥ ६८
 ... .. भूभृतः ।
 रक्ष्यो यमाश्रमश् श्रेष्ठस्तदधीनो यथाविधि ॥ ६९
 शिवाग्नेरस्य ... .. कल्पितन्नेन यज्विना ।
 कुलस्य पत्या कर्त्तव्यमानिथ्यं भोजनादिकम् ॥ १००
 ... .. प्रार्थितं शासनं महत् ।
 हात्रा श्रीजयवर्मादिपरमेश्वरभूभृतः ॥ १०१
 ... ..
 ... .. स्त्रहं येन यातु स स्वर्गम् ।
 गच्छतु यो नाशयति ... ..
 त्वाकल्पान्तादवीचिनरकादौ ॥ १०२
 विद्याभिस् सकलाभिर्यस् सर्वदा सेवितो भूषम् ।
 विद्येश इव विदेशधीमानित्यनिविश्रुतः ॥ १०३

No. 192. BAYON INSCRIPTION OF JAYA- VARMA-PARAMEŚVARA.

The inscription was edited by Coedes (*IC.* II, 187). This fragmentary inscription contains 27 lines of writing in Khmer. The extant portion begins with a reference to the installation of a *līṅga*, enumerates a number of objects in metal, and mentions gifts to artisans (*śilpī*), architects (*sthāpakūcārya*), Brāhmaṇas, astrologers (*hora*), and reciters (*jāpātra*). It also gives a list of silver and copper utensils for the worship of the god.

It then refers to the order of king Śrī Jayavarmadeva-parameśvara, in his first regnal year, to the effect that the country of Cāmpa belonged to the Brāhmaṇa who performed

the worship of Śiva (*Śivapūjā*). Then follows another royal order donating paddy, slaves, etc. to the Brāhmaṇa (or, Brāhmaṇas) at the time he performed the worship of Śiva. The astronomical details given point to the year 1327 A.D.

No. 193. ANGKOR THOM BUDDHIST TERRACE STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 229). The stele, bearing this inscription, was found in the Buddhist Terrace No 1. All the four faces of the stele were engraved, but the inscriptions on the eastern and western faces are completely lost. That on the southern face is also mostly effaced, and only the names of Dharm-mikarājādhirāja and Rājādhipatirāja can be read with certainty. The style of these names indicates the 14th or 15th century A.D. as the date of the inscription, and this conclusion is supported by its palaeography.

The northern face contains 12 lines in Khmer. It records a prayer (or desire) of a Buddhist monk that he might obtain various temporal and spiritual blessings. It is expressed in first person singular and may be summed up as follows :—

May I be reborn in favourable circumstances. May I have a body, beautiful and complete (*paripūrṇa*); may I have recollection of previous seven births; may I have knowledge of all the scriptures (*sarvavāgama*) and the three Piṭakas (*piṭakatraya*); may I have the company of good and virtuous persons (*kalyāṇa satpuruṣa*); may I be fortunate enough to possess wealth and enjoyment (*bhogaiśvaryaśāntipatti*) and a good family (*parivārasaṃpatti*); may I obtain the fulfilment of my desire; may I possess lustre (*tejah*), austerity (*tapah*), power (*śakti*), supernatural powers (*iddhiṛddhi*), and the true knowledge of gods, men, and animals (*satva*); may I enjoy a life of normal duration in the world.

SUPPLEMENT

1. New Inscriptions and additions to those printed above.

No. 6. ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION.

Dated 533.

(*Add the following to No. 6, above, pp 7-8, and omit its last sentence.*)

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 21). It is written in Khmer and covers the northern and eastern faces of a block of stone ; only a few letters of the southern face are now legible.

The inscription begins with the date 533 Śaka and enumerates the gift of 7 slaves, 60 bulls, 2 buffaloes, 10 she-goats, 40 cocoa-nut trees and some paddy fields to (the god) Kpoñ Kamratūñ Añ¹ ; 7 slaves, 20 bulls, women who take to religious life, a person for fixing holy days, flowers, and perfumes to the god Mahāgaṇapati.

Another gift to a god whose name has disappeared, and whose property was amalgamated with that of another god Kamratūñ Teñ Krom, comprises 7 dancing girls, 11 song-stresses, 4 players on *vīnū* (lyre), *kañjan* (*khañjani* ?) and *lāhv* (?), 57 slaves for the paddy field, 100 bulls, 20 buffaloes, paddy fields in various localities, and a kitchen-garden. Then follows the list of names. The names of the dancing girls were Oa(Cā ?)umatī, Priyāsena, Aruṇamatī, Madanapriyā, Samarasenā and Vasantamallikā (the name of the seventh not mentioned). The musicians were called Tanvaṅgī, Guṇadhārī, Dayitavatī, Sārāṅgī, Payodharī, Ratimatī, Stanottarī, Rativindu, Manovatī, Sakhipriyā, Madhurasenā, Gandhinī and Vinayavatī. The names of the slaves and servants were mostly indigenous with a few exceptions, such as Śivadāsa, Bhāgya, Prāsāda, Jyestha-

1. This god is mentioned in Ins. No. 5 (see supplement II).

varman, Daśami, Mañjarī, Śaṅkha, Haradāsa, Mitradatta, Kinkara, Puṇyāśraya, and Dhara.

In conclusion reference is made to the gift of Ācārya Kandin to (god) Mañisvara.

No. 27A. BASET STELE INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I, Dated 57X.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 193). The stele was found in the Vat Po Val of Battambang; the head of this temple stated that it was brought there from Baset.

The inscription contains 22 lines in Sanskrit, followed by 5 lines in Khmer. The Sanskrit text consists of 13 *Ślokas* of which the first two are illegible. Vv. 3-4 refer to god Śrī-Trailokyasāra and a sacrificer, versed in the rites of the Pāñcarātra sect, who is probably no other than Dharmapāla mentioned in v. 10. Vv. 5-7 eulogise king Jaya-varman (I), and the next three verses refer to the installation of an image of god Acyuta by Dharmapāla. The last three verses (11-13) give the details of the date, 57X Śaka, the unit figure being lost.

The Khmer text refers to the donations of Dharmapāla to a god, whose name cannot be read but does not seem to be either Trailokyasāra or Acyuta.

TEXT

Vv. 1-2 illegible.

सिद्धैरपि तपस्सिद्धैर्यस्य ... .. ।

स श्रीत्रैलोक्यसाराख्यः ख्यातवीर्य्य ... ॥ ३

यज्वना पञ्चभिर्यज्ञैः पञ्चकलाभिगामिना ।

पञ्चरात्रार्चाचुष्टुना¹ पञ्चभौतिकवेदिना ॥ ४

जयति प्रणतानेकभूमिपार्च्चितशासनः ।

राजा श्रीजयवर्मति विजयप्रतिमो युधि ॥ ५

1. The letter झ was wrongly added later to this word.

यस्य रूपश्रियं वीक्ष्य मन्ये विस्मितचेतसः ।

अनङ्गस्याङ्गपतनादरनित्वं वृथा रतेः ॥ ६

तस्मिन्महीभृति महीमरिशसिनि शासति ।

पितृपैतामहीमन्यमहीजितमहीयसी[म्] ॥ ७

[अ]नेकजन्मजनितव्रतनिर्धूतकम्मणाम् ।

[कु]ले भागवतानां यो भागधेयादजायत ॥ ८

... पयासंविभागेन नयेन विनयेन च ।

अन्तरं यस्य नास्त्येव जनेषु रा(भा ?)जनेषु च ॥ ९

[धर्म]पालेन तेनेह भगवानयमच्युतः ।

स्थापित x पुण्ययशसा गुरुपुण्यविवृद्धये ॥ १०

... ... यश्वविशिखैर्गते शकपरिमहे ।

सौरमेयगते शुक्रे रोहिणीन्दौ सभार्ग[वि] ॥ ११

द्वन्द्वस्थे सावनेयेऽर्के सश(शी ?)तकरण(न)न्दने ।

मृगराजोदये कुम्भसुरराजपुरोहिते ॥ १२

सकृष्णपक्षे पि दिने विशुद्धे द्वादशे शुचेः ।

सहस्रकरजे याते तुलामतुल्लतेजसि ॥ १३

No. 35. PRAH KUHA LUON INSCRIPTION
OF JAYA-VARMAN I,
Dated 596.

(The following is to be added at the end of No. 35, on p. 47 above).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 10). The Sanskrit text contains 5 *Slokas*. After an invocation to Śiva (v. 1) and eulogy of Jaya-varman I (vv. 2-3), it records the proprietary right of the ascetics to the goods belonging to god Utpannēśvara (v. 4), and ends with the usual imprecations.

The Khmer text begins with a reference to the royal order, issued at Purandarapura, in the year 596 Śaka, in favour of the god Śri Utpannēśvara. Mention is then made

of the donations made to this god by Varāhasena and another during the reign of king Śrī Raudra-varman (probably Rudra-varman of Fu-nan). The donations comprised male and female slaves, oxen, buffaloes, fields, gardens, etc. The boundaries of the domain of the god are described in detail. All these are placed, by royal order, under the authority of the god, and united with those of (*i.e.* placed under the authority of) Śreṣṭhāśrama, but not of Dhanvipura.

TEXT

जयनीशः प्रवृत्तोऽपि नेप्सया न जिहासया ।
यस्येच्छाचक्रयदितं विश्वं भ्रमत स नैकथा ॥ १
येन कन्दर्पवपुषा समुद्रवसना मही ।
सहस्रिमूढेमणिभिः विक्रमैर्गन्धरीकृता ॥ २
जयिना नृपतीन्द्रेण तेन श्रीजयवर्त्मणा ।
आज्ञया सत्यसन्ध्ये(न्धे)न स्थितिर्गन्धर्ववद्धयते ॥ ३
क्षेत्रगोमहिषागामभृत्यादिधनसंपदः ।
अहार्याः पुरुषैरेषां पतयस्तापसा इति ॥ ४
श्रीमदुत्पन्नेश्वरस्य हरन्ति द्रविणानि ये ।
ने वसन्त्यन्यतामिस्त्रे यावद्वर्कन्दुतारकाः ॥ ५

No. 37A. PHUM CREI STONE INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN I

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 198). The slab of stone was found in the forest between the villages Phum Crei and Snam Krapo in the District of Kon Pisei, in the Province Kompon Spu. It was decorated with a lotus above and a row of pearls between two bands below the inscribed part, a form of decoration frequently met with in the 7th century A.D.

The inscription commences with a Sanskrit *Sloka* recording the installation of an image of Viṣṇu by

king Jaya-varman. Considering the style of writing he must be Jaya-varman I. The Khmer text, in 11 lines, which follows, records the gifts to the deity such as slaves, paddy fields, and gardens (betel-plantations), which are to be enjoyed in common (*mīśrabhoga*) by the gods Old Narayana and Śrī Kapilavasudeva. It concludes with a mention of the slaves given to the former deity by Poñ Nideśotsaha

TEXT

श्रीकपिलवासुदेवेन त्रियोगचूम्बलेन यज्वना ।
मृत्येन स्थापिनो विष्णुः राजा आजयवर्मणा ॥

No. 41A. TUOL AN TNOT STELE INSCRIPTION
OF JAYA-VARMAN I, Dated 603.

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 39) Tuol An Tnot is in the District of Buti in Ta Kev Province.

The inscription is written partly in Sanskrit (6 lines) and partly in Khmer (36 lines). The Sanskrit portion contains six *Ślohas* and records the association (of the property of ?) the two gods, named Śrī-Khandalinga and Śrī Raṇḍāparvvateśa, by king Jaya-varman in the year 603. It also refers to the donations by Bhavacandra to the temples.

The Khmer text gives details of the *satru* (oblations) and other articles, such as rice and clothes, given to the two temples by a large number of persons *viz.* Poñ Bhavacandra, Kloñ Mr̥ta, Poñ Jñānaprakāśa, Poñ Vidyādhara-deva, Kloñ Tāñ, Poñ Vidyākumāra, Mr̥tāñ Jñānavindu, Poñ Vindusakti, etc. The god Raṇḍāparvvateśa seems to be referred to as Kañjrap in the Khmer text.

The inscription shows that king Jaya-varman's reign continued till 681 A.D., his last date, hitherto known, being 674 A.D.

TEXT

जयत्यशेषलोकानामाथ एको महेश्वरः ।
प्रतनोति सदाष्टाभिस्तनुमिर्योऽखिलजगत् ॥ १

श्रीरण्डापर्वतेशेन कृतं श्रीभयवर्मणा ।

मिश्रं श्रीखण्डलिङ्गाख्यं त्रिव्योमर्तुयुते शके ॥ २

श्रीखण्डलिङ्गे यत्तं भवचन्द्रेन यज्वना ।

पुत्रपौत्रैरहर्त्तव्यमन्यैश्च कुलबान्धवैः ॥ ३

द्रव्यं श्रीखण्डलिङ्गस्य ये हरन्ति नराधमाः ।

तेऽवीचिनरकं यान्तु पितृभिर्बान्धवैस् सह ॥ ४

संख्यया वि[श]तिर्ग्रीहिरेको भृत्यः षट्द्वयम् ।

संवत्सरमितो दत्तं श्रीरण्डापर्वतेश्वरे ॥ ५

सत्सवेषू[त्]स[वि]ष्वेव तण्डुलञ्च यथोचितम् ।

निबन्धनञ्च यस्यस्तथा स तामिस्रमितो गतः ॥ ६

✓ No. 41B. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION,
Dated 605.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 89).
For locality, cf. No. 119.

The inscription contains 21 lines written in Khmer, but a great deal of the upper part of the pillar being broken, it abruptly commences with a list of slaves. It then records the donations made by Mratāñ Vidyākīrti to god Amareśvara in the year 605 Śaka. After this part, ending with an imprecation, mention is made of the donations of Mratāñ Īśvaravindu to the gods Suvarṇaliṅga and Mañiśiva whose revenues are united to those of Amareśvara. This is followed by a second imprecation, which condemns to Baurava hell seven generations of ancestors (both male and female) of those who violate the endowments¹.

The date is written in numerical figures, and this record is the earliest, so far known, to use this system of decimal notation. The last figure, read as 5, has also been read as 4, and the date would then be 604 instead of 605 Śaka. For the use of numerical figures, cf. Coedes (*Mel*, Rapson, *BSOS*, VI, 1931, p. 328).

NO. 41C. PHUM KOMRIEN STELE INSCRIPTION,

Dated 606. 685 A.D.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 123). Phum Komrien is in the Province of Kandal.

The inscription is engraved on two faces of the stele which contain respectively 18 and 14 lines written in Khmer. It refers to a grand sacrificial performance (*dirghasatra*) in honour of god Śrī Kedāreśvara by Mratāñ Devasvāmi in the Śaka year 606 (expired) (= 685 A.D.) on the ninth day of the bright fortnight, Monday, Uttara-bhadra-nakṣatra. The inscriptions on the two faces contain two separate lists of donations made by Devasvāmi, one being given to Poñ Saṅkarasaṇa for the worship of the god of Hamsapura, and the other to Poñ Śruta for the worship of Śrī Kedāreśvara. Similarly, the two parts refer to two separate assemblies (*sabhā*); one consisting of Mratāñ Puruṣapāla Bhāga(vata), Mratāñ Sudarsana Bhāgavata, Mratāñ Bhavāditya Pamjuḥ (?), Poñ Śaṅkaragaṇa, Poñ Śaṅkarabhakti, Poñ Bhāviśāra, Poñ Viśeṣanan(da); and the other consisting of Mratāñ Puruṣapāla, Sudarsana, Saṅkarasaṇa, Candrasīla, Sukṛtavardhana, Śaṅkaragup(ta), Sthāṇugaṇa, Devaśarma, Dharmāditya, Kumāraviśeṣa, Viśeṣavin(du), Viśeṣagaṇa, Udyama, Dharmarakṣa, Ratnagaṇa, Candragaṇa, Jādharagaṇa, Tāñ Krahap, and Tāñ Onot.

Both the parts conclude with usual imprecations against those who violate the property of the deities. Their ancestors, both male and female, up to the seventh generation, will go to the Atiraurava and Mahāraurava hells like those who are guilty of murdering a Brāhmaṇa.

No. 41D. TUOL TRAMUN INSCRIPTION,

Dated 615.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 200). Tuol Tramun is a raised ground, forming a sort of island, in a tank in the village of Trai Trak in the Koñ Pisei District in the Province of Kompon Spu. The inscription,

engraved on a slab of stone, contains eight lines, two in Sanskrit followed by six in Khmer. The Sanskrit text, forming a verse in *Sṛugdhara* metre, records the foundation of a *linga* by Brahmaśakti in the year 615. The Khmer text enumerates the donations to god Śrī Kedāreśvara by Poñ Brahmaśakti and two others, viz. 10 male slaves, 7 female slaves, 27 bulls, 1 pair of buffaloes, paddy field, 10 cocoa-nut trees, and 100 betel-nut trees. The property of the god is united with that of Bhagavat Śāṅkarakīrti. It is interesting to note that some of the slaves bore purely Indian names such as Dharmmadatta, Yajñadatta, Puruṣakāra, Vṛddhi, and Manukṛtajña.

TEXT

... .. मृगपनिसहिते लग्नभावप्रयाते
 तीले भौमेन्दुजार्काः त्रिदशगुरुयुतश्चन्द्रमाश्रापसंस्थः ।
 कीटशुकस्तु सौरस् समकरभवने कार्तिकस्येह नक्तं
 पौर्वाषाढे सुलिङ्गं सितरसगणितेऽतिष्ठिषद् ब्रह्मशक्तिः ॥ १

No. 41E. TUOL KOMNAP INSCRIPTION,

Dated 626.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 129). The 'Tuol' or mound, where this inscription was found, is situated between Ta Ke Poñ, close to Baset to the east of Battambang, and Vat Ek, to the north-west of this city.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in *Śārdūlavikṛita*. It records the installation of an image of Viṣṇu named Śrī Viśvarūpa by the Brāhmaṇa Nāga in 626 Śaka. There are fragments of another inscription in Khmer enumerating slaves and paddy fields.

TEXT

... .. ईं शशलक्षणे सुरगुरौ मार्गे वृषे भागवे
 मेघे भास्करसौम्यभौमशनिषु श्रद्धान्वितश्छान्दसः ।
 नानाज्ञाननिधिषु स्वकर्मनिरतो नागो द्विजो नामतो
 भक्त्यातिष्ठिषदीश्वरं गुणनिधिषु श्रीविश्वरूपं हरिम् ॥ १

षट्(६)दशतुंगते शकेन्द्रसमये लग्ने स्थितं वृश्चिके
चित्रस्यासितहारिषप्रदिवसे मन्तर्पिताग्न्यर्जिते ।
लोकानां प्रभुरव्ययम् स भ[ग]वान् कालान् परोऽप्यनुतां
सूक्ष्मां मूर्तिमपास्य सर्वजगते विश्वेश्वरस्मिष्ठनि ॥ २

No. 43. CAMNOM INSCRIPTION

(Add the following to No. 43, above, p. 52).
The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 26). It is
engraved, not on a stele, as stated by former writers, but
on a door-pillar, evidently belonging to the temple referred
to in the inscription.

TEXT

पुनाति पुण्यकर्मणं कृष्णमित्रं सबान्ध[वम्] ।
स्थापितो येन त्रिभिर्ना भगवानीश्वरः प्र[भुः] ॥ १
स्यालस्तस्य चिदोक्ताम्ना कृष्णमित्रस्य ... ।
तत्स्थापिताय देवाय योऽस्मै क्षेत्रमदा[त्] ... ॥ २
कौमारात् प्रभुरवेति स ईश्वरकुमार[कः] ।
पौत्रस्तयोर्भियोगाच्च प्रासादं कृतवानि[मम्] ॥ ३
यज्ञोपकरणञ्चात्र क्षेत्रं क्रीतन्तथाङ्ग ... ।
भूषणं स्थानमीदृक् च भक्त्या तेन कृतं स्व[यम्] ॥ ४

No. 48A. LONVEK PILLAR INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 115).
According to Aymonier, who noticed it (I. 135), the pillar
was brought from Lonvek, but Coedes thinks it more
probable that it was brought from southern Cambodia.

The inscription contains 35 lines written in Khmer,
and probably belongs to the 7th century A. D. It records
a royal order to Pu Neñ Sevabhāra (either a personal name
or simply meaning a servant) to bring 400 slaves to Vrah
Mratāñ Kamratāñ Damdam. The latter is also asked by

the king to write in an inscription (*praśasta* = *praśasti*) all the gifts and the ablutions of water made by the king to the various deities. These divinities were to enjoy the properties in common with those of Kamratān Tem Krom, but not with those of Samudrapura. Then follow the names of 212 slaves which include five dancers and five musicians. It is probable that the names of remaining 188 slaves were recorded in another pillar. The slaves are described as *Vrau* which is probably identical with modern *Prou*, the name of an aboriginal people of Cambodia. In course of the enumeration of the slaves, the inscription refers to the endowments of Po Yajamāna, Po Bhānudeva, Ci Namaś-śivāya, and Po Adra.

The deity Kamratān Tem Krom is also mentioned in Inscription No. 6.

No. 48B. VAT CON EK STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 121). Vat Con Ek is situated at a short distance to the south of Phnom Penh.

The inscription contains 9 lines written in Khmer and probably belongs to the 7th century A.D. It records a royal order uniting the property of god Siddhāyatana to that of Acaleśvara. The property is described as means of subsistence consisting of slaves, oxen, buffaloes, rice-fields, kitchen-garden, paddy and low lands given by various persons to the two deities. Threat of punishment is held out to those who interfere with these in any way.

No. 48C. TRAPAN THOM MARBLE SLAB INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 135). Trapan Thom is in the Province of Kompot.

The inscription contains eight lines of writing in Khmer which may be referred to the seventh century A.D. It refers to the donations of servants, oxen, fruit-trees and

paddy to two gods, called Old and Young. The Sanskrit words corresponding to these two Khmer expressions are *Vṛddheśvara* and *Kumāra*, probably denoting respectively Śiva and Skanda (*Kārttikeya*). The donor, who is called *ācārya* and *yajamāna*, was probably Poñ Kloñ Krom. He is described as *Cāturjātukapramāṇa*, the meaning of which is obscure, but it may mean "an ideal of the four castes."

No. 48D. THAT BA CON INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 145). The stone bearing it was found amid the ruins of the monument called That Ba Con, in the Province of Shen Tren on the left side of the Mekong river, a little more than 100 yds to the south of its confluence with the river Se San. The stone bears a pair of foot prints with the label "*Śiva-pāda-dvayāmbhoja*." It thus represents the two feet of Śiva. The inscription belongs to early period.

No. 48E. TUOL AN KHVAV STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 196). The stele was found in the District of Tram Kok in Ta Kev Province.

The inscription contains 25 lines of writing in Khmer. The first part refers to the donations of Mratāñ Maheśvara-svāmi, versed in the four Vedas, to god Bhimeśvara. These consisted of 62 slaves of both sexes, 7 pairs of buffaloes, 23 bulls, cows (number lost), 20 she-goats, and paddy fields. The next part, probably added later as the writing is different and less carefully engraved, gives another list of donations to the same god.

The last two lines, written at a distance from the rest, give the boundaries of the domain of the deity. The north and north-eastern boundary was formed by the Nāga-tank.

The alphabet of the inscription may be referred to the 7th century A.D.

No. 49A. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION,
Dated 629.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 85).
For locality, cf. No. 119.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses, the metre being *Arjā* (vv. 1, 3) and *Srag-dharā* (v. 2). It records the installation of a goddess, called Vidyādhārāṇī, in the year 614 Śaka, and endowments made to her, by a physician, who died, at the age of 83 years, in 629 Śaka.

TEXT

... सो द्वादशरात्रौ ज्येष्ठेन्दावतितुलोदिते कृष्णे ।

[च]तुरेकषड्गतेऽब्दे देवीयं स्थापिता भिषजा ॥ १

श्रीविद्याधारणीति प्रथिततरमिदन्नामधेयन्तु यस्याः

रोदस्योस् साधकानां सततमुरुधिया ध्येयमात्मप्रबुद्धे ।

तेन प्रज्ञंषिणेतद्भुवि विविधधनन्दानशीलेन तस्यै

प्रादाय्येतावदेव प्रणिहितमनसा साधने सत्पदव्याः ॥ २

आयुर्माससहस्रं सञ्जीव्य भिषगवरस्तनुममुञ्चत् ।

पौषे प्रथमे दिवसे नवद्विषड्विभूतशकाब्दे ॥ ३

No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN, Dated 703.

(Add the following to No. 52 on p. 56 above).

The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 92).

TEXT

ओं नमो भगवते वासुदेवाय ।

श्रीजयवर्मणि नृपतौ शासति पृथ्वीं समुद्रपर्यन्ता[म्] ।

ब्रह्मक्षत्राक्षभवे नतनृपधृतशासने नित्य[म्] ॥ १

... .. रपरमेश्वरवक्ष्यः कुलोद्भवः ।

... .. भूरिविभूतिश्च भुक्त्यन्तरः ॥ २

... वि .. छदेवस्तेनैव स्थापितस् सतिग्माङ्गुः ।

श्रीसिद्धेश्वरदेवप्रतीत ... .. ॥ ३

द्विनाम्बरमुनिलक्ष्ये शाके ... .. ॥

अधिन्यामुङ्नाथे तुल ... .. ॥ ४

The new reading सिद्धेश्वर raises an interesting problem. This seems to be a Śaiva god, but the invocation is addressed to Viṣṇu.

No. 52A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION,

Dated 713.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 89). It was noticed by Aymonier (II. 371) under the name Prasat Kedei Ta Keam. The temple is situated in the District of Kralanh in Siem Reap (Province).

The inscription contains one verse in *Āryā* metre eulogising Lokēśvara. Its importance lies in the fact that it is the oldest record in Kambuja which mentions Lokēśvara, and thus supplies the earliest evidence of the existence of Mahāyāna cult in that country.

TEXT

समगुणशशिनगशाके प्रथितो यस् सुप्रतिष्ठितो भगवान् ।

जगदीश्वर इति नाम्ना स जयति लोकेश्वरप्रतिमः ॥ १

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION,

Dated 725.

(*Add the following to No. 53 on p. 57.*)

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 170). It begins with two lines in Sanskrit forming a verse in *Āryā* metre, and ends with four lines in Sanskrit, forming 2 *Ślokas*, with 19 lines in Khmer between the two.

According to the Khmer text queen Jyēsthāryā was the daughter of Kamraten Añ Śrī Jayendra...bhā, granddaughter (?) of K. A. Śrī Nṛpendradevī, and great-granddaughter of Śrī Indraloka. The god endowed by her is Āmrātaka, not Āmrataka.

TEXT.
(Beginning).

जितमपरोक्षज्ञानं सर्वज्ञेयेषु सर्वलोकेषु ।
कर्तृत्वश्चाक्षीणं यस्यैतत्तत ... .. ॥ १

(End).

तस्मै शिवाय गुरवे ज्येष्ठार्याख्या नमस्कृत्वा ।
भक्त्यानुमानार्थमिदं सर्व्वं प्रादादियं राज्ञी ॥ २

एभिः पुण्यफलैर्देवी नव ... तेह भक्तये ।
शम्भवेऽनः फलत्यागादेशं पदमवाप्नुयात् ॥ ३

No. 68A. THAP LUC-HIEN STELE INSCRIPTION,
Dated 814.

The inscription, noticed in *BEFE()*, XVII, No. 6, p. 48, was edited by Coedes in *IC*, II, 80. Thap Luc-hien is in the Province of Rach-gia in Cochin-China.

The inscription, written in Sanskrit verses, is very mutilated, as the right half of the stele is lost. Only half of three verses and a portion of a *pāda* of another are preserved, which record the offer of rice and money. The name of king Yaśodhara (Yaśo-varman) and the year 814 are mentioned, but the alphabet seems to be much later than the end of the 9th century A. D.

TEXT

... ..

... .. ।

... .. नृपतिश् श्रीयशोधरश् श्री ...

... .. ॥ १

... .. लसलिलस्थितकल्पिताना १

... .. ।

[अ]ब्दं समुद्रशशिमूर्तिसकर्त्तिकाणा

... .. ॥ २

पञ्चविंशतिप्रस्थन्तत्तण्डुलश्च दिने दिने ।

... .. ॥ ३

सराङ्गि^१ पञ्च रूप्यानि एकैकपञ्चप्रस्थकम् ।

... .. ॥ ४

क्षेत्रग्राम ... गुर्नरोऽपि च कृतन्नैवेष्टकं कल्पना

... .. ।

धान्यं भोज्यतिरञ्च^२ तण्डुलदिने रूप्यं सराङ्गिम् गरैः ।

... .. ॥ ५

No. 73A. DAMNAK SDAC INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III, 100). The sanctuary known as Damnak Sdac is situated quite close to Prasat Trau (cf. No. 16 b).

The inscription, written in Sanskrit, contains 14 *Ślokas* in 28 lines. Vv. 1-7 contain invocations to Viṣṇu, Śiva, Brahmā, Lakṣmī and Sarasvatī. The name of the king was mentioned in v. 8, but it is completely lost. The remaining verses, of which very little remains, contained the eulogy of the king. The writing appears to be earlier than the 10th century A.D.

TEXT

महावराहा(ह)हीन(नो)र्द्धदंष्ट्रा हरतु वोऽहितम् ।

अन्तर्हिमाङ्गुशुभ्राभ्रकरद्युतिरिवोद्गता ॥ १

जयत्युदधिपर्यङ्करतनिद्रश्चतुर्भुजः ।

आत्मोदरविनिद्रस्य पद्मस्येव विभूतते ॥ ३

भूया विभूषिततनुर्भवोऽस्तु विभवाय वः ।

गङ्गापतनसक्षणविधोरिव समाचितः ॥ ३

1. सराङ्गि in vv. 4 and 5 may stand for सारङ्ग (gold).

2. Meaning uncertain.

रुद्रनेत्रामि ... रुचो रो(रौ)द्राश्चकासति ।
 कान्तकण्ठ ... विद्ध(ध्व)ञ्जनपरा इव ॥ ८
 ताम्रपा ... र ... स्मित ।
 निरस्ताशेष ... र्म्मा ... रसात् ॥ ९
 नमामि लक्ष्मीं यां ... धस् सरन्तीमन्यसंपदः ।
 जितचन्द्राम ... हत्वेव स्वीचक्रे मधुसूदनः ॥ ६
 दशना ... वेदवादिविश्वकृदाननात् ।
 नि ... ... क्षुब्धाब्धेश् श्रीरिवैन्दवी ॥ ७
 आ[सीत्] ... ... शिरोनिहितशासनः ।
 श्री ... ... र्षिताशेषबान्धवः ॥ ८

Only a few words remain of the vv. 9-14.

No. 75A. PRASAT O DAMBAN INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 105). The Prasat O Damban is a small ruined temple situated about 3 miles to the south-east of Battambang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 17 *Ślokas*. The first ten verses are invocations to gods Śiva (under the names of Paramātman, Śambhu, Vidhuvatamsa and Śarva) (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5), Brahmā (v. 6), Trimūrti (v. 7), Umā (v. 8), Lakṣmī (v. 9), and Vāc (v. 10). V. 11 mentions Yaśo-varman, and the remaining verses (12-17) contain his eulogy. As the inscription is incomplete, it is difficult to say whether it was a record of his endowment, or even whether it was engraved during his reign.

TEXT

यत्र तामरसोत्पन्नपङ्कजाक्षकप[दिनः] ।
 अभिजास्था(त्मा) नमस्तस्मै परस्मै परमात्मने ॥ १

नमस् समस्तभुवनव्यापिने व्यापकात्मने ।
 योगिस्वान्तसरस्सङ्गिकलहङ्साय शम्भवे ॥ २
 नमो विधुवतङ्साय धत्ते तन्वक्षिमस्तके ।
 विधुत्रयं यः प्रत्येकन्त्रिलोकीह्लादनादिव ॥ ३
 जि(जी)याच्छर्वोऽर्कवह्नीन्दुगर्भेन्नेत्रत्रयन्दधत् ।
 जो(ज्यो)तिषां बीजमात्मानमव्ययं व्यञ्जयन्निव ॥ ४
 सर्व्वेषाञ्जन्मिनामङ्शो यस्य सर्वासु जानी(ति)षु ।
 विशिष्टो जायते तेन राजीव(वा)क्षेण जीयता ॥ ५
 सयोनिरपि योऽनङ्गजनकेनोच्यते बुधैः ।
 तन्नाभिनलिनोत्पन्नश् शर्म वेधा दधातु वः ॥ ६
 रक्षन्तु वस् सदाभोजभवाम्भोजाक्षशम्भवः ।
 लोकत्रयसमुत्पत्तिस्ति(स्थ)तिसंहतिहेतवः ॥ ७
 श्रीकण्ठकण्ठसंश्लेषमीलिनाक्षिकजामुमाम् ।
 नमामि मूर्धचन्द्रार्धरश्मिसंस्पर्शनादिव^१ ॥ ८
 लक्ष्मीर्व्वक्त्र(क्ष)संस्थिता विष्णोः प्रभविष्णोः पुनातु वः ।
 प्रोक्तसत्को(कौ)स्तुभादर्शनजश्रीदर्शनादिव ॥ ९
 यत्सान्निध्य(ध्य)मनासाद्य सान्निध्ये(ध्ये)षु सुसंपदा ।
 वाचाग्रासुभृताश्चेष्टा वाग्देवी सा पुनातु वः ॥ १०
 आसीदासिन्द(न्धु)भूपालमौलिलालितशासनः ।
 श्रीयशोवर्म्मदेवाख्यः ख्यातो भूमिभुजां पतिः ॥ ११
 यस्य सो(सौ)न्दर्य्यसंपत्तिजितो जातशुचा(चो)निशम् ।
 धत्तेऽधुनापि वाष्पौघं पाण्डुश् शीतकरो घ्रुम(व)म् ॥ १२
 त्रयाणामसमानानां योऽप्येवैकस् समो मतः ।
 शौर्य्यं शौरेर्व्वले वायोस्त्यागे कल्पतरोरपि ॥ १३

यद्यशोगाढदुग्धाब्धौ शुद्धो हृष्टः कदा च न ।

मज्जनान्मज्जनान्म ... भानुमा(भाः) पुनरुत्थितः ॥ १४

याने यस्य बलोद्धूतं ... .. हिंवि ।

भुवि नम्रारिराणमौलि ... .. त्रिव ॥ १५

वद्धमत्त्य(त्य)मृतं यस्य कला .. य ... अर्णवे ।

निमज्जनात् ... पानान्नु पाण्डुरद्यापि चन्द्रमाः ॥ १६

युयुत्स ... तीन् संहरन् सङ्करे रिपून् ।

स ... .. मिव प्रत्यादिदेश यः ॥ १७

No. 77A. VAT TRALEN KEN INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II, 119). It is engraved on a pillar found among the debris lying in front of the temple situated in the centre of the enclosure at Loñvek (cf. No. 160).

The inscription, written in Sanskrit, is fragmentary, and only the first 11 lines are preserved. It contains five *Ślokas* and the first half of the sixth. It begins with an invocation to Buddha and Triratna (vv. 1-2), refers to the accession of king Yaśo-varman in 811 Śaka (v. 3), and describes his virtues (vv. 4-5). The extant portion of v. 6 refers to the installation of Śaiva deities, but it appears from the invocation that the inscription recorded a Buddhist foundation.

TEXT

बलके तथागतं यस्य ... .. [ते]जसा ।

[जि]त्वा नु मारुतिमिर ... .. वरायितम् ॥ १.

[न]मो रत्नत्रया ... .. प्राक् त्रिमूर्तिधृक् ।

... दार्थमिह लोके ... ज्ञानेन संयमः ॥ २

[च]न्द्ररुपाङ्गदीप्तभीष् श्रीययशोवर्मभूप[तिः] ।

[व]भूव भूभुदुर्गमौलिमणिताराविरञ्जितः ॥ ३

उमाप्ती कामदहनानयो नु परमेश्वरः ।
 तत्कान्तिं निरवद्याङ्गं यं स्वमूर्तिं न्यवेशयत् ॥ ४
 [अ]संख्याध्वरधूमालीवितानं वितान यः ।
 शङ्के शतमलस्पद्धीं भानुमार्गाग्निवेशमनि ॥ ५
 यश् शङ्करादिरूपाणि शिवलिङ्गान्यनिष्ठिपत् ।
 ... .. ॥ ६

No. 88. PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION
 OF JAYA-VARMAN IV, Dated 850.

(Add the following to No. 83 on p. 167 above).

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 32). It contains 10 lines in Sanskrit, forming the beginning of an inscription which was never finished. The text comprises 8 verses, the metres being *Śloka* (vv. 1, 4, 5, 7, 8), *Vasantatilakā* (v. 2) and *Upajāti* (vv. 3, 6). It begins with an invocation to Viṣṇu, followed by an eulogy of king Jaya-varman (IV) who is said to have become king in 850 *Śaka* (v. 3). This is in conflict with the statement in other records at Koh Ker according to which the king was already reigning there seven years earlier. This point has been discussed by Coedes (*BEFEO*, XXXI. 12).

The Vaiṣṇava invocation of this inscription, as well as of another inscription in another temple in the same locality, is in agreement with the fresco paintings of the interior of these two temples, which represent, among other scenes, Kṛṣṇa lifting the Govardhana mountain and Viṣṇu covering the world in three steps.

This second inscription, edited by Coedes (*IC*, II. 31), is very fragmentary and only the following words have been read.

... .. वासुदेवाय नमः ।
 ... .. दाता तां शरणार्थिने ॥ १
 ... ..
 ... ..
 ... .. वासुदेवो हि कर्मिषम्मव[रायणः] ॥ २

... .. ।

... योऽर्वा स्थापिता तेन भक्त्या ... ॥ ३

... .. ।

तं लक्ष्मीर्विष्णोर्नन्द ... ॥ ४

The character of this inscription exactly resembles that of the main inscription and may thus be referred to the same period.

TEXT

नमश् श्रीलोकनाथाय यो यतायतिशक्तिभिः^१ ।

त्रिपदक्रान्तधरणिव्योमव्रह्माण्डमण्डलः ॥ १

श्रीलोकनाथमिति शब्दमिमन्द्धाति

युक्तं हरिस्त्रिभुवनप्रविकीर्णकीर्त्तिः ।

पादत्रिविक्रमरुचाम्बरशैलशृङ्गस्

संलक्षितो भगवतायुगविस्तरान्तात् ॥ २

नम्रावनीन्द्रोत्तममूर्द्धमौलि-

रत्नद्युतिद्योतितपादपद्मः ।

श्रीकम्बुजेन्द्रः स्वशराष्टराज्यो

रराज यश् श्रीजयवर्मदेवः ॥ ३

अरिवक्षस्स्थलोद्गान्तश्रियासेः पातनाद्भृशम् ।

यस्य वक्षोम्बुजे प्रीत्या युद्धेष्वाश्वश्रयः कृतः ॥ ४

युद्धेषु येन निर्मुक्तशानौघैः पूरिताम्बरैः ।

निशायां दप्तशत्रूणां लोचनेषु कृतन्तमः ॥ ५

प्राक् चेदनङ्गस्य विभास ... [अन]ङ्गशोभेव जितात्मशोभा ।

त्रिनेत्रनेत्र ... .. ॥ ६

पाणिप्रहमकुर्वाणो लक्ष्म्या योऽमृतमन्थने ।

अवाप्तलक्ष्मीं युद्धाब्धौ न बाहुं वङ्गमन्यत ॥ ७

1. The reading यता is doubtful. The second letter may be read as था, भे or ज ।

यत्कीर्णकीर्त्तिपीयूषैश् शान्ततापाग्निसम्भवैः ।

केनापि नितरान्दिक्षु ज्वलत्यद्यापि कान्तिभिः ॥ ८

No. 83A. PRAH PHNOM INSCRIPTION,

Dated 852

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 119). Altogether three inscriptions are engraved on the group of temples, bearing the name Prah Phnom and situated on the top of a knoll to the north-east of Prasat Lic (No. 185).

The oldest one contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in *Upajāti* and *Śloka* metres. It is dated in 852 Śaka and records the installation of several images by Sivasoma. In view of the date Coedes thinks that he must be a different person from the *guru* of the king Indravarman bearing that name (No. 54).

TEXT

भक्तिस्थिरीकर्तुमविघ्नकारिणी

द्विषश्चमूर्त्तौ(र्त्तौ) शिवसोमनामा ।

चण्डीश्वरविघ्नपतिश्च लिङ्गं

ग्रहैस् सह स्थापितवान् सुभक्त्या ॥ १

भद्रं वोऽस्तु स्वकं पुण्यं भूयादस्मिन्बलाधिपाः ।

रक्षन्त्विदं मुदा ये हि चन्दिणं मृद्वये¹ सदा ॥ २

The second inscription, very fragmentary, is probably to be dated in the 10th century A.D. The extant portion refers to a royal order (*śāsana*), the names of some dignitaries, and that of Amoghapura.

No. 92A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE
INSCRIPTION, Dated 871.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 34). Phnom Prah Net Prah is the name of a hillock in the Soay

1. These two words are unintelligible. Are they meant for चन्दिणं मृद्वये ?

Chek District in the northern part of Battambang (Province). The inscription is engraved on the door-post of the temple situated on the hillock.

The inscription commences with two lines in Sanskrit, forming a *Śloka*, followed by 16 lines in Khmer. The meaning of the Sanskrit *Śloka* becomes clear only in the light of the Khmer Text. It says that in 860 (wrongly written as 960) Śaka Loñ Ap bought a piece of land from Loñ Pit Vrau for founding an *āśrama* and endowed it with paddy-fields and 4 slaves. In 871 Śaka Loñ Ap died and the *āśrama* was deserted and fell in ruins. Then Teñ Hyañ proposed to her husband Loñ Para, her maternal uncle Loñ Madhyasiva, and to the son of Pit Vrau, that as they had no children they should restore the *āśrama* so that this pious work might ensure them the benefit of funeral ceremonies. These four thereupon restored the *āśrama* and donated lands and four slaves to the god (Śiva). The venerable head of the *āśrama* (*pādamūla*) was charged with the duty of performing the customary funeral ceremonies.

TEXT

इक्ष्वाक्यान्मा मातुलेनैव भर्ता पुत्रश्च धर्मवान् ।
रूपाद्रिमूर्तिशाकेन्द्रे सर्वोपायन्ददौ शिवे ॥ १

No. 99A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN.

This inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 91). For locality cf. No. 52A.

The inscription, written in Khmer, records that in response to a petition, king Surya-varman granted exclusive right to the children of the petitioner over an endowment created by the latter. In the year 884 he was married to a lady whose name Me Sok was changed to Me Mani. During the reign of Paramaviraloka he constructed stone images of Śiva-liṅga, Brahmā, Nārāyaṇa on Garuḍa and

Gauripatiśvara (Śiva) on bull. He invited Vraḥ Guru to consecrate them with proper ceremony and gave him elephants and horses as honorarium (*dakṣiṇā*). These gods and their means of subsistence were divided among his three children, and at his request the king confirmed the arrangement by a royal order, as stated above. The record concludes with the usual imprecations..

It is stated that the lady Me Sok, grand-daughter of Mratāñ Śrī Sarvādhikāra, herself approached the author of the record with the proposal of marriage and gave as dowry one horse and saddle and some other object. Nevertheless it appears that the grandfather of the bride and Śrī Guṇapandita, the father of the bridegroom, negotiated the marriage alliance.

This inscription is written in script of a cursive character which is the precursor of the modern Kambuja style of writing and the Siamese script of the Sukhothay period. It is evident that this cursive character was in use along with the monumental writing of the inscriptions, at least as early as the 11th century A.D., though it was very rarely employed in inscriptions before the 14th century A.D.

Nos. 100A-D. FOUR INSCRIPTIONS AT PHNOM KANVA.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II. 243), were edited by Coedes (IC, III. 72). They are engraved on a monolith serving as the door-post of a natural cave on the hillock called Phnom Kanva, about 7 miles to the north of Sisophon.

All the inscriptions refer to a deity called Kanlon Kamraten Añ Rājaguhā, which literally means "the deceased queen in the royal cave." It is probable, therefore, that the cave, where these inscriptions are engraved, was once a burial chamber of a queen.¹

1. This cave is referred to in the Bantay Pray Ins. (No. 137A.).

A. This inscription contains 25 lines in Khmer. A deliberate attempt was made to destroy this inscription by hammering the stone, but the contents are quite clear. It records an order (*ālākṣaṇa*) communicated to Mratāñ Śrī Nṛpavikhyāta and Mratāñ Khloñ Śrī Jayendrāyudha in respect of a slave named Si Varuṇa who, with his mother and other relations, was born in the domain of Kanloñ K. A. Rājaguhā. This slave fled, but was arrested, and the officials cut off his nose and ears. It was stated in the order that the slave Si Varuṇa and his mother and other relations were to be treated as exclusive property of the Rājaguhā so that there may be no fraud in the endowments made by king Rājendra-varman to this sanctuary. The date of this order is 88X, the unit figure being lost. Mention is made, in conclusion, of some orders issued to Vāp Ātmaśiva by Kamrateñ Añ Rājakulamahāmantri, Mratāñ Śrī Nṛpavikhyāta, and Steñ Añ Caturācārya.

B. The second inscription consists of usual imprecations in Sanskrit, which may be regarded as the concluding part of the first. It contains two *Ślohas*.

TEXT

कल्पितं ये विलुम्पेयू(यु)ल्लेहयेयू(यु)श्च शासनम् ।

ते यान्ति नरकं तावत् स्थितौ चन्द्रदिवाकरो ॥ १

अनुकुर्युरिदं येन शासनं परिकल्पितम् ।

वर्द्धयेयुश्च पुण्यस्य फलार्द्धं प्र(प्रा)प्नुवन्ति ते ॥ २

C. This inscription contains 14 lines in Khmer. It records a royal order, made in 888 Śaka, to the notables (*puruṣapradhāna*) of K. K. A. Rajaguhā, to the effect that the donations to this sanctuary such as gold, silver, jewels, elephants, oxen, buffaloes, and slaves, which were given by the people for the bright fortnight should be used exclusively for bright fortnight, and those offered for the dark fortnight, exclusively for the dark fortnight. This order was communicated by Kamsteñ Añ Rājakulamahāmantri,

Mratāñ Śrī Nṛpabhaktivallabha, and Steñ Añ Ācārya Caturācārya to the author of the record, Mrateñ Paramācārya, who is described as *pratyaya* or 'a trusted man,' with instructions to notify it to the notables.

D. This inscription of 10 lines in Khmer records a royal order made in 889 Śaka to Vūp Dharmapāla, asking him to present in person the slaves (names follow) given by the king to the sanctuary, so that there might be no fraud in this respect. This royal order was also communicated through Mratāñ Śrī Nṛpabhaktivallabha. In conclusion it is said that the maintenance of the *kuti* (cell-*i.e.* sanctuary) is due to the liberality of Steñ Rudrācārya.

No. 100E. KOK SAMRON INSCRIPTION OF RAJENDRA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 79). It is engraved on the two door-posts of a ruined brick temple, called Prasat Ta Siu by Aymonier (II. 365), in Siem Reap District, Battambang.

The inscription contains 21 lines in Sanskrit and 28 in Khmer. The Sanskrit text is in verse, the metres being *Śloka* (v. 1), *Upajāti* (vv. 2-4, 6-8), *Vasantatilakā* (vv. 9-10), and *Āryā* (v. 5). V. 1 is an invocation to Saṅgha, and although Buddha and Dharma, the other two members of the Triad, are mentioned in v. 2, it is not unlikely that two verses, invoking these two preceded the extant v. 1. For it is very unusual that the invocation to Saṅgha should precede that of the other two. Vv. 3-4 contain eulogy of king Rājendra-varman, who became king in 866 Śaka, and the next verse refers to his officer Bhadrātisāya. The younger brother of the latter installed, in the year 883 Śaka, the image of the god, only the last part of whose name, ...keśvaralinga, is legible (vv. 6-8). The Khmer text mentions Jagannāthakeśvara, but this does not suit the metre of the Sanskrit verse. The last two verses (9-10) contain the Buddhist imprecations.

The Khmer text, dated 888 Śaka, enumerates the gifts to Śrī Jagannāthakeśvara. These comprised several plots of land, details of whose price, in commodities, and the names of the sellers are given. In one case reference is made to a wrestling bout (*muṣṭi-yuddha*), probably because the land was won by the victor, though the context is not quite clear. Among other gifts were 13 slaves, 5 buffaloes, 20 oxen, 1 spittoon, 2 kettles (*kaḍāha*), 1 bronze pitcher (*koḷaśa*), 1 bronze plate (*śarāva*) and ornaments. It is interesting to note that lands were purchased in exchange of buffaloes, oxen, clothes and paddy, and in one case the seller is described as a religious mendicant (*udāsin*). Each of the fields purchased has a proper name. Among the names of persons mentioned are Loṇ Sugata, Amṛta, Guṇa, Dhi, Dharmapaṇḍita, Bhadrānanda Śrīvija, Kṛtajñavikhyāta, and Vidyādhipa, in addition to Bhadrātisaya.

The northern door-post, which contains the last 14 lines of the Khmer text, also contains remnants of another record of a later date, containing the name of the deity Śrīdhāheśvarī.

There is one orthographic peculiarity in this inscription which must be noticed. It uses separate signs for the letters *b* and *v*, which are ordinarily denoted in Kambuja inscriptions by the same symbol. Sometimes it uses *b* even where *v* should be the correct spelling.

TEXT

नमस् संघाय ... .. ।

जलाञ्जलिरपि न्यस्तो ... .. ॥ १

संबुद्धरत्नं प्रणमामि धम्मं

... .. ।

निर्मिता ... स्थलोके

ज ... .. ॥ २

आसीन्नुपशू श्रीधरविक्रमशू श्री-
राजेन्द्रवर्मेति [जितारि] वृन्दः ।
योऽरिद्विषण्मू(न्मू)र्त्तिभिरामराज्यो
विबुद्धकीर्त्तिष्टुतिदीपिताशः ॥ ३

कालेयगम्भीरतमःप्रबन्धा-
दुद्धारितो धर्म्मनयेन येन ।
क्रमेण नीतः परमां विभूतिं
दिवाक ... वर ... ॥ ४

उदपादि तस्य भृत्यो भद्रो भद्रातिशयनामा ।
गुणमण्डलाधिको यः कुल ... नन्दचन्द्रनिभः ॥ ५
स चित्रभानुद्विषाप्रशाके धर्म्म्यानुजश्च प्र ... द्रभक्तिः ।
... आन्तमनूनाम चित्रन्मुदातिष्ठिपदग देवम् ॥ ६

... ... केश्वरलिङ्गमेतत्
प्रासादमित्थञ्च यदस्ति पुण्यम् ।
माता पिता भूमिपतिर्गुरुश्च
बन्धुः सुहृद्वापि तदस्तु तेषाम् ॥ ७

अनेन चाहं कुशलेन कर्म्मणा
मग्नञ्जगत्तारयितुं समर्थः ।
जन्मार्णवे दुःख ... णे-
र्बुद्धात्मजो जन्मनि जन्मनि स्याम् ॥ ८

यद् यज्वना मणि ... ... सी
... दास ... ... दिदत्तम् ।
ये लोभदग्ध ... ...
[दीप्ता]नलं पुनरिमं प्रपतन्तु घोरम् ॥ ९

संवर्द्धयन्ति गु ... च ... णा ये
धर्म्मं परात्महितहेतुमिमं यथावत् ।
ते ब(बा)न्धवैस्स सह महाभ्युदयं प्रयान्तु
निर्वाणसीक्यमपि बौद्धपदं परत्र ॥ १०

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF
RĀJENDRA-VARMAN.

(*Add the following in No. 101 on p. 269 after the first para and omit the rest of the English text*).

The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 58).

It begins with an invocation to Maheśvara (V. 1), Rudra (V. 2), and Trivikrama (V. 3), and gives the date of the accession of Rājendra-varman as 866. The object of the inscription is to record the foundation, by Nṛpendrāyudha, of a deity, whose name is lost in the Sanskrit text, but who is called Nṛpendrāyudhasvāmi in the Khmer Text. The lands, servants and precious objects, mentioned in vv. 11-12, are given to this god whose image was placed in the temple of Vakakākeśvara, and it is to the notables of this place that the donor transfers the merit of his pious works. The Khmer text merely contains the usual imprecations.

The following additions and alterations are to be made in the Text on p. 270.

V. 3. त्रिविक्रमाङ्गं जं पातु रजो वः पापघातनम् ।

क्रान्तत्रिलोकीलक्ष्म्या नु वेणीप्रस्तीर्णकेसरम् ॥ ३

V. 4. विद्विद्धरसाष्टभृद्भूपो भूभरविभवोऽभवत् ।

यश्च श्रीराजेन्द्रवर्मन्नेन्द्रोऽरीन्द्रदैत्येन्द्रमर्दनः ॥ ४

V. 5. Read ०जन्तु for ०जन्तु in l. 1

Read शतक्रतुयशस्तारा० in l. 2

V. 6. Read यङ्क्रान्तवपुषं वीक्ष्य in l. 1

V. 7. सव्यापसव्यविक्षिप्तशरो योऽर्जुनको युधि ।

केनाप्येको जयी नित्यमकृष्णसुहृद्भुक्तिः ॥ ७

For v. 9 read :

तस्य पार्श्वधरो भक्तश्च श्रीनृपेन्द्रायुधाभिधः ।

... ... लितान्वोला सम्यगवाप यः ॥ ९

सोप्यनिष्ठिपत् ... .. इमां मुदा ।

वककाकेश्वरस्य ... .. ॥ १०

Vv. 10, 11, and 12 should be numbered 11, 12 and 13. In the last verse (v. 13) read परिण्डामि for परिन्दामि । All the footnotes on pp. 270-271 should be omitted.

No. 101A. BASAK STELE INSCRIPTION.

The inscription, noticed by Finot (*BEFFO*, XV, No. 2, p. 20), has been edited by Coedes (*IC*, II. 54). For locality, cf. 101.

The inscription, written in Khmer, contains 21 lines, and may be referred, on grounds of palaeography, to the middle of the 10th century A. D. It contains an order of the king to Vrah Guru for the supply of clarified butter to a divinity whose name does not occur in the extant portion of the record. Reference is made to a number of persons charged with the duty of supplying this article, and four collectors of the same, under the authority of Mrateñ Rājadvāra. It is further laid down that if any of these persons supplying clarified butter be condemned as guilty in a law-court, he will have to offer as penalty a pair of cows. For keeping them, two stables (*gōsālā*) were to be built by a number of officials named, such as *kulapati* (chief of the temple), *deva-paricāraka* (servant of God) and *grāmapāla* (village headman).

No. 106A. BASAK STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 890.

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 142). For locality, cf. No. 101.

The inscription, which consists of 26 lines of writing in Khmer, is incomplete. It records an order of Jaya-varman V in 890 Śaka, donating the village of Thkvāl Joñ to the deity Vak Ek for the supply of rice, oil for lamp, clarified butter, and slaves. Mention is made of persons who requested the

king for the endowment and also those who were charged with the execution of the order. A short history is given of the donated land which was originally a territorial unit of Vyādhapura, then transferred by Jaya-varman II to Amoghapura, and was made a royal domain (*rājadravya*). During the reign of Yaśo-varman it was given to the deity Vak Ek. During the reign of Harṣa-varman I, Vāp Kṣetrajña founded a village in this domain. What follows is obscure, but it seems that the report of the wrongful possession having reached the ears of the king, he restored the village to the deity. Probably in view of all this, the king ordered Mratāñ Śrī-Narendrasinha, general of the Main Gate (*Senāpati vraḥ Mukhadvāra*), to fix the boundaries of the land and erect an inscribed stele (*praśasta*) mentioning the exclusive right of the deity Vak Ek to this land.

One of the officers, named Mratāñ Śrī-Nṛpendrāyuddha, is probably identical with the official Nṛpendrāyudha mentioned in another inscription of the same locality (No. 101). There is equally little doubt that Vak Ek is the original form of the divinity named Vakakākeśvara in this inscription.

The statement in this inscription that the donated land was situated originally in Vyādhapura, supports the identification of this city with Ba Phnom which is close to Basak.

No. 110A. KOMPON THOM STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 896.

This inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 62). It is a replica of the preceding inscription (No. 110), but in a much better state of preservation. There is another replica of this record on a stele found at Tuol Dañ Khcas in Sisophon.

The inscription, engraved on the four faces of a stele, contains 101 lines written in Khmer. It contains an edict of Jaya-varman V, dated 896 Śaka, regarding the creation of two new castes or corporations (*varṇa*) viz. *Khmuḥ* (of the

hall of worship) and *Karmāntara*, the nature of whose functions is not quite clear. The edict was issued on the occasion of an important religious ceremony *vi*: *Brahma-gajña* for the royal *Guru*. The king also performed a grand sacrifice in honour of *Vāgīśvari*, when he had finished the study of all sciences, in the town of *Yaśodharaparvata* on the sacred tank (*vraḥ śilātālāka*). At the end of the ceremony the king asked the *Guru* to select, from among the religious men and *ācāryas* of the seven castes (*sapta-varṇa*), 20 persons each for the two new castes, *Khmuk* and *Karmāntara*. These would be the foundation-members (*mūla*) of the two new castes, and exclusive right was given to them over the revenues of certain villages, lands, and fields. The members of these two castes must, in future, recognise the authority of the descendants of these chiefs. Those in the two castes who possess knowledge (*vidyā*), good character (*śila*), and good manners (*ācāra*) could become *Ācāryahoma* and *ācārya-caturācārya-pradhāna* (*Ācārya*, chief of *Ācāryas*). The female members of these two castes will be given to men of high caste for the service of *Śiva* (*Sivabhakti*) but not to men of low caste (*hīnajāti*). For this reason only the three principal *Saṅjaks* of the king, and no others, even though entitled to use umbrella with golden staff, could take these females. But when these were married to three superior castes or to the three *Saṅjaks*, they must not be regarded as heritable property.

Those male members of these castes, who were capable of teaching, should be placed in charge of teaching at the capital by *Ācārya-caturācārya*. They could adopt a religious life in the service of the king, but not as *Bhāgavata*.

The royal *Guru*, having made the selection of persons, brought them to the king, in presence of sacred fire, the *Brāhmaṇas*, the *Ācārya*, the K. A. *Rājakulamahāmantrin*, and all the *Khloñ Vala*. His Majesty treated them as constituting the two *varṇas*, *vi*z. *Khmuk* and *Karmāntara*.

His Majesty ordered that an inscribed gold and a silver plate and a stele of stone should be kept in the territory which is placed under the authority of the two *varnas*, so that the royal officials may not interfere in any way with their full enjoyment of villages, lands, fields, slaves and other donations. Then follow the usual imprecations in course of which the date of Jaya-varman's accession is given as 890 Śaka. The record concludes with twelve names headed by Steṇ Paramasivācārya, who is described as *mūla* (root or origin).

No. 107A. THE CIKREN STONE INSCRIPTION,
Dated 892.

The inscription, noticed by Finot (*BEFEO*, xv, No. 2, p. 19), has been edited by Coedes (*IC*, II. 48). Cikren is in the Province of Kompon Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, the metres being *Vasantatilakā* (vv. 1, 8, 9), *Āryā* (vv. 2, 7), *Śloka* (vv. 3-5) and *Sragdharā* (v. 6). It records a donation of two ornaments, called *ardhaprāsāda*, to Lokeśvara by Hr̥dyācārya, in the year 892 Śaka (vv. 4-5). V. 3 contains an eulogy of Umā, younger sister of the donor, and daughter of Saṅgrāma. She is said to be the queen (*mahiṣī*) of Śrī-Mahidhara-varman, who was evidently a feudatory chief and may be identical with the person of the same name mentioned in Ins. No. 109.

TEXT

लोकेश्वरो जयति यस्य वराः॥ धूलि-

रावीचिकन्धगधगित्यतिवृद्धबहिम् ।

नीरीचकार नरकव्यसनापहारे

तस्मिन् मदीयनतिरस्तु सहस्रवारम् ॥ १

... आसीदनिन्दिताङ्गो यश्च श्रीसमरेन्द्रविरूपाक्षः ।

तस्योमेति तु नत्ता (प्री) शरदिन्दुरिवान्वयव्योम्नि ॥ २

... रणाद्भुतसङ्ग्राममुता सर्व्वकलाद्भुता ।
 शम्भोगौरीव महिषी श्रीमहोदधरवर्मणः ॥ ३
 [अ]ल्लभकार लोकेशमलङ्काररविप्रभैः ।
 रत्नरैरुप्यरचितैर्द्विभ्र(न)वाष्टशकेन या ॥ ४
 तदमजश्च सौदर्य्यौ हृद्याचार्य्याभिधानधृक् ।
 अर्द्धप्रासादभूषे यः प्रत्यक्^१ लोकेश्वरेऽदिशत् ॥ ५
 पुण्येनानेन रत्नद्युतिनिकरलसत्स्वर्णपद्मोपरि स्यां
 गन्धैरुन्मादितालिनरनयनमनोहारिसौन्दर्य्यजातः ।
 जातश्चेत् क्षुद्रजन्तावकुशलमलिनो लोकनाथान्निकेऽस्मिन्
 भूयोभूय[ः] समुन्मूलितमदजडतामत्सराहङ्कृतिस् स्याम ॥ ६
 [रा]जभयाशष्टभयं भयमपि घोरावीचिकाविपु वा ।
 दुःखान्यधमानि च मे भवे भवेऽनेन माभूवन् ॥ ७

न्यायेन लब्धमवलोकितभूषणं मे
 सभ्रानृकेण रचितन्ददभक्तिधौतम् ।
 ये रत्नरैरजतलुब्धतया हरन्ति
 घोरे पतन्तु नरके सह, बन्धुभिस्तैः ॥ ८
 रक्षन्ति बन्धुसुहृदन्यजना मदीयं
 ये पुण्यमेतदिह देवपुरं प्रयान्तु ।
 जार्तिं प्रति प्रहसिताननमण्डितास्तैः
 वाग्भिर्जगत्सु वपुषा सुभगा भवन्तु ॥ ९

No. 112B. PRASAT TA AN INSCRIPTIONS,

Dated 901 and 1189.

The inscriptions, noticed by Aymonier (II, 366), have been edited by Coedes (*IC*, III, 76). Prasat Ta An is the name of a sanctuary in Siem Reap District in Battambang. It consists of two separate temples. The southern contains three inscriptions, and the northern, two others. All the inscriptions are written in Khmer.

The first inscription in the southern temple records the donations to Śrī Trailokyavijaya. The date and the name of the donor are lost, but it must be earlier than the second.

The second inscription records fresh donations in 901 Śaka to Lokeśvara. These consisted of slaves, one ring, one tray, one spittoon, a pair of buffaloes, an *āsrama*, a kitchen-garden, and some other things.

The third, a short record, simply mentions the name of god Śrī Jayaviraśakti-Mahādeva in characters of a later date (12th-13th cent.). We know from Ta Prohm Ins. (No. 177) and Pra Khan Ins. (No. 178) that an image of this god was installed by king Jaya-varman VII at the beginning of his reign.

The first inscription in the northern temple, probably belonging to the same period as the second inscription of the southern temple, is very much effaced and seems to give a list of slaves.

The second inscription, clearly engraved, records the installation of an image of Buddha, named Śrī Sugata Māravijita, in 1189 Śaka.

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION.

Dated 902, 903.

(Add the following at the end of the summary of No. 113 on p. 299).¹

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 202). The sanskrit text comprises 10 verses, one *Vasantatilakā* and nine *Ślokas*.

TEXT

सिद्धि स्वस्ति

नमोऽस्तु परमार्थाय व्योमतुल्याय यो दधौ ।

धर्मसाम्भोगिनिर्माणकायान्त्रै लोक्यमुक्तये ॥ १

1. In the summary, the name of the deity Trailokyavijayāgīśvara should be changed to Trailokyavijayāgīśvarī. This goddess corresponds to Prajñāpāramitā of the Sanskrit text.

भाति लोकेश्वरो मूर्ध्ना योऽमिताभञ्जिनन्दधौ ।

मितरश्मिप्रकाशानामर्कन्दोर्दर्शनादिव ॥ २

प्रज्ञापारमिताख्यायै भगवत्यै नमोऽस्तु ते ।

यस्यां समेत्य सर्वज्ञास् सर्वज्ञत्वमुपेयुषः ॥ ३

अस्ति त्रिभू(भु)वनवज्रो योगी विनयविश्रुतः ।

दक्षिणि(णी)यो महानागो नित्यदानोऽपि निर्म्मदः ॥ ४

यस्य मांतामहो भृत्यश् श्रीनामा श्रीन्द्रवर्मणः ।

तीर्थीनाम्नी ददौ दासीं श्रेयोर्थी जगदीश्वरे ॥ ५

प्रियायै सोमवज्राख्यस् स्यालो लोकेश्वरन्दधौ ।

यस्य संस्थाप्य पात्रेऽस्मिन्बद्धिव्योमनवाङ्किते ॥ ६

तेन पूर्व्व(र्व्व)प्रतिष्ठाप्य गोत्रस्य जगदीश्वरम् ।

मुनीन्द्रजननी भूयः स्थापिताग्निवियद्विलैः ॥ ७

पूर्व्ववत्तत्र देवेषु कृत्वा गोत्रस्य कल्पनाम् ।

दासीदासहिरण्यादिद्रव्यं सोऽदाद्विशेषतः ॥ ८

तेभ्यो लघुतरास् सन्ति पञ्चानन्तर्यकारिणः ।

लोभात् प्रसङ्गं लुम्पन्ति येऽस्माकं कल्पनामिह ॥ ९

क्षेत्रादिकिङ्करसुनर्त्तकु(तू)र्य्यकानां

केदाररत्नकनकाभरणादि दत्तम् ।

ये यज्वनात्मधनमात्रविनाशलुब्धाः

लुम्पन्ति ये(ते) निरयमुग्रभयं प्रयान्ति ॥ १०

[Detached Line]

ये भो[गं] लोपयति देवद्रव्यं ते

No. 113A. THMA PUOK INSCRIPTION OF
JAYA-VARMAN V, Dated 911.

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 66).
It is engraved on a miniature temple, now placed in the
temple of Thma Puok, but originally brought from the

neighbouring village of Arak Cho. Thma Puok is in the District of Svay Cek in Battambang (Province).

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 *Slokas*. The first six contain invocations to Buddha, Prajñāpāramitā, Lokēśvara, Vajrin, Maitreya, and Indra. Then follows eulogy of king Jaya-varman (V) who ascended the throne in 890 Śaka (vv. 7-8), and the sage Padma-vairocana (vv. 9-10). This sage installed, in 911 Śaka, the six divinities, who are mentioned above, and some of whom figure among the sculptured images of deities in the niches round the miniature temple (vv. 11-12). After commending the endowment to the care of his virtuous wife (*Dharmapriyā*) and leaving all his servants, lands and wealth to her, he, free from bondage, went for peace to the forest like an elephant freed from fetters (vv. 13-14).¹

TEXT

योऽप्येको बहुधा भिन्नो विनेयाशानुरोधतः ।

शशोव नैकनीरस्थविम्बो बुद्धस् स पातु वः ॥ १

प्रज्ञापारमिता पायादपायाद्भो वरीयसः ।

जिनानामप्यजातानां या जाता जननी सती ॥ २

वन्दे लोकेश्वरं भक्त्यामिताभ इव भ ... ।

यस्योत्तुङ्ग ... .. ॥ ३

बज्री जयति ... .. ।

मार्त्तण्डमण्डल ... .. ॥ ४

नमध्वमार्ग्यमैत्रेयमार्ग्य ... .. ।

करुणामुदितोपेक्षाक्षमाद्यात्मेव ... .. ॥ ५

1. Coedes interprets these two verses^{*} in a different way. He takes *Dharmapriyā* to mean 'people devoted to virtue' and connects *tasya* in v. 14 with the goddess Prajñāpāramitā, as she is the only female deity mentioned in the record and is thrice represented in the niches.

... बलमिदा तेन जयत्रप्युज्जितं कलिम् ।

... सेनामरेन्द्रत्वं बलव्यूहैश्च यो ययौ ॥ ६

[वि]यद्विल्वसुप्राप्तप्राज्यराज्यो बभूव यः ।

[राजाश्री]जयवर्मनि जयश्रीलिङ्गिनोऽनिशम् ॥ ५

... ... र्यभित्कान्तिर्दानन्दिरदन्तिर्दैन्यकृत् ।

... ... ङ्गारसङ्कृती तावती यस्य शूरता ॥ ८

नद्राज्येऽभूजगद्गीतगुणो यो मुनिपुङ्गवः ।

पद्मविरोचनाभिर्यो जगद्(त्)पद्मविरोचनः ॥ ९

दानशीलश्चमावीर्यध्यानप्रज्ञादयो गुणाः ।

सास्मीकृताः प्रवृत्त्यैव यस्य ... बहिष्कृताः ॥ १०

बुद्धमात्रिन्द्रमैत्रेयबुद्धलोकेशवज्रिणाम् ।

प्रतिमा(माः) स्थापितास्तेन चन्द्रचन्द्रप्रहाङ्गिते ॥ ११

सत्त्वान् मोक्षे शशो^१ दिक्षु शोकाग्निमारमानसे ।

हृष्टहृत्सु सतामस्मिन्देवान् सोऽनिष्टिपत् समम् ॥ १२

धर्मप्रिया धर्ममिमं रक्षताधर्मराक्षसात् ।

तमाङ्गसि घ्नन्ति लोकान हि भास्करोत्येव भास्करः ॥ १३

दासीन्दासश्च भूम्यादिधनन्तस्यै प्रदाय सः ।

करीव बन्धनिर्मुक्तश्च शान्तये वनमाययी ॥ १४

No. 116A. PRASAT KRALAN INSCRIPTIONS.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II. 369), and Coedes (IC, III. 85), and one of them was edited by Coedes (IC, III. 85). They are engraved on the door-posts of six (or five) temples in the sanctuary, situated about 550 yds. to the south of Kralan, the headquarters of the District of that name in Siem Reap District.

I. It contained 42 lines in Sanskrit, but has been

1. Coedes suggests the emendation शशो ।

deliberately erased and is now illegible, except the last six lines which appear to have been Buddhist in character. The alphabet belongs to the 10th century A. D.

II. It consists of one line, naming the deity Śrī-Vāgindradeva.

III. According to Aymonier it mentions two deities, Śrī-Vindveśvara and Śrī-Maheśvara.

IV. According to Aymonier it mentions three deities, viz, Śrī-Jayavīra, Śrī Jayavarmesvari and Śrī-Varmmesvari. But the reading is doubtful.

V. The text, in six lines of Khmer, enumerates donations of slaves and paddy. The writing probably belongs to the 10th or 11th century A. D.

VI. The inscription, containing 20 lines, is written in Pāli. There are five verses, the metres being *Vatta* (vv. 1, 3-5) and *Vasantatilakā* (v. 2). The date, given at the beginning of v. 2, ends with 96, but the first letter of the word for hundredth figure is missing. If we restore it as 'na', the date would be 996 (=1074 A. D.), but this offends the metre, and the date would appear to be too early for a Pāli Inscription, though this cannot be regarded as an insuperable objection. It appears, however, to be older than the inscription of Śrīndra-varman dated 1308 A. D. (No 188).

TEXT

तिलोकसरणं बुद्धं धम्मं स (१)त्ते नियानिकं ।

बन्धधारियसङ्गं पापहिणाय साधवो ॥ १

छद्धार ... वसकराजजिनप्यत्तिद्वे

सीलेन भूसितवरो यति रामधम्मो ।

भूध(धा)रवत्तमतरो मत्तिमातिरेको

पण्हं वसट्ठकुसलो^१ परिपुच्छि^२ ... यं ॥ २

1. The first three letters are doubtful. The third letter may also be read as *उज्ज* ।

2. The first letter looks like *ma*. The *i* of *ri* is doubtful.

कुम्भिलान्तकरावासा नदि ... ल पारगा ।

वासेन्तो मनुस्से तेहि पच्छिमाभिमुखो जिनो ॥ ३

तिस्सो दा[सी] तयो दासे तिस्सो गवी कपिलका ।

तीनि गु ... नि खेत्तानि जिनाय ... मुदा ददे ॥ ४

धम्मालयशाम्यधारं¹ सिरिवद्धो पधानको ।

वेसाखपुण्णामियञ्च यज्जमानो जिनं थपे ॥ ५

120C. PRAH NAN STELE INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I. Dated 924.

(Substitute the following for 120 C, p. 310, above).

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 164). Prah Nan, or Bos Preah Nān, as Aymonier (I. 322) calls it, is situated on the northern border of the Province of Choeung Prei.

The inscription contains 29 lines in Khmer. It is dated in the year 924 Śaka (=1002 A. D.) and records the gift of Bhadreśvarāśrama to king Sūrya-varmadeva by *Bhagavan* Śrī Pṛthivindra Paṇḍita of the country of Āy Ramani.² It then enumerates in great details the donations made in favour of Liṅgapura, Liṅgaśodhana, and Jalāṅgeśvara. Regarding Vijayēśvara it is said that it was the foundation of V. K. A. Śrī Vijayendra-varman, the *guru* of king Jaya-varman IV, but Sūrya-varman renewed it, re-installed the god, and united his property with that of Liṅgapura.

Fragments of several other inscriptions have been found in the neighbourhood. One of these goes back to the 7th century A. D. Another, dated 924 or 925 Śaka, mentions donations to the temple of Jalāṅgeśvara.

1. Reading doubtful. The fifth letter looks like *gā*.

2. According to Aymonier (I. 328) Pṛthivindra Paṇḍita consecrated Śrī Bhadreśvarāśrama which king Sūrya-varman constructed for the deities of Liṅgapura and Liṅgaśodhana.

In the year 924 Śaka, when this inscription was composed, Sūrya-varman I was in possession of only a portion of Kambuja, and Jayavira-varman ruled at Angkor. As Coedes has pointed out, Pṛthivīndra Paṇḍita of this record cannot, therefore, be identified with the dignitary of the same name, referred to in the Tuol Prasat Inscription, dated 925 Śaka (No. 122), as serving under Jayavira-varman.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF
JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

(*Substitute the following for No. 122, para 2,
on p. 311, above.*)

The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 97).

It contains 41 lines in Sanskrit, forming 41 verses, and 104 lines in Khmer (6 lines before, and the rest after, the Sanskrit text). The metres of the Sanskrit verses are *Upajāti* (vv. 1, 3, 5-7, 11, 29, 34-36, 41), *Indravajrā* (vv. 4, 9, 10, 12, 13, 40), *Vasantatilakā* (vv. 2, 8), and *Śloka* (vv. 14-28, 30-33, 37-39).

The opening lines in Khmer relate that in 925 Śaka, while king Jayavira-varman was residing in the Four Gates of the royal palace in the town of Śrī Jayendranagarī, Mratāñ Khloñ Śrī-Pṛthivīndra Paṇḍita, Inspector of merits and defects (*gṇadoṣadarśi*), and the members of the Court (of Justice) presented to him a prayer written in Sanskrit verse (*nivedana-śloka*) which described the origin and history of certain properties claimed by Vāp Sah, in charge of holy register (*pāñjī* = *pañjikā* or calendar ?), but contested by several others. The king ordered, through the medium of the court, that the land be given to Vāp Sah and that the poem (*śloka*) be inscribed (*praśasta*).

Then follows the Sanskrit text, which is evidently the poem referred to above. It begins with an invocation to Śiva (v. 1) and Dharmakāya (v. 1), an interesting example of religious syncretism. Then follows an eulogy of

king Jayavira-varman, who became king in 924 Śaka (vv. 3-8). V. 9 introduces Sahadeva, who corresponds to Vāp Sah of the Khmer text, and his genealogy through mother's line is given in vv. 10-12. His great-grandfather Gavya purchased a piece of land (vv. 13-19), installed an image of god, and excavated a tank at the village named Devigrāma, so called because it was bounded by the stone of Devi (v. 20). On the death of Gavya three persons claimed the land as belonging to them. Sahadeva complained to the king Jaya-varman V who punished the miscreants. The hands and lips of two of them were cut off, while the third, being the maternal uncle of Sahadeva, was with his family and property handed over to the latter at his request (vv. 21-26). Some years later, five others again wanted to take possession of the land and suffered corporal punishment by order of king Jayavira-varman, as a result of which one died (vv. 27-33). Sahadeva was confirmed in his property which he gave to Lingapuresvara, Buddha, and Lokesvara (v. 34). Vv. 35-39 describe other endowments of Sahadeva, and the two concluding verses (vv. 40, 41) contain the usual imprecations.

The Khmer text that follows describes, in detail, the origin and history of another group of lands, belonging to Vāp Sah, some of which go as far back as the time of king Jaya-varman II. On the petition of Vāp Sah, king Jayavira-varman confirmed his right to these lands. The royal order was issued on the same day as the preceding one, but from another part of the palace. The names of the high officials who helped in the presentation of the petition are given at the end. These include Virendravarman, Prthivindra Paṇḍita, Lakṣmindravarman, Parākramavira, and Dharanindravallabha.

TEXT

ओं

नमश् शिवायास्तु शिवाय यस्माद्
ब्रह्मादिरङ्गः प्रतिभूः प्रभूतः ।
भिन्नोपधानाद् बहुधेव भिन्नो
नान्यस् स्वभावादिव वारिभानुः ॥ १

योऽनादिमद्द्वय(ध्य)निधनस् स्वसुखोपभोगे
साम्भोगिकं वपुरिवेन्दुविधुन्दधानः ।
निर्म्माणमङ्गुलिमिव वज्रिजिनादि लोक-
सौख्याय वो दिशतु शर्म स धम्मकायः ॥ २

बभूव भूपालशिरोधृताङ्गि -
रब्धिद्विरन्ध्राधिगताधिराज्यः ।
योऽवार्य्यवीर्य्यो भुवनैकवीरो
राजा जयी श्रीजयवीरवर्मा ॥ ३

सोमान्ववायाम्बरपूर्णसोमस्
सौम्याकृतिर्निर्मलकीर्त्तिसोमः ।
यः क्षत्रनक्षत्रनुतोऽप्यनङ्गुश्
श्रीकम्बुजेन्द्रो भुवनाम्बुजेन्द्रः ॥ ४

व्याप्तेषु तेजःप्रसरैर्य्यदीयै-
र्निरन्तरालङ्गकुभाम्म(म्मु)खेषु ।
नैवान्यतेजोऽवसरोऽवसर्तु -
न्तेजस्सहस्रैरिव सप्तसप्तेः ॥ ५

नित्याभिपूर्णाङ्गिल निष्कलङ्का
यत्कान्तिमालोक्य शशी ह्रियेव ।
गङ्गान्वितेऽद्यापि कलङ्कभङ्गे
विवेश शङ्के शशिमौलिमौली ॥ ६

अजस्रमस्त्यवपङ्कसङ्गी
 सङ्के¹ स्खलन्ती शनशो जयश्रीः ।
 आश्रित्य विश्राम्यति यस्य वीर-
 दोर्हाटकस्तम्भमकम्पनीयम् ॥ ७
 यस्य प्रदानसमयोदितकीर्त्तिमालां
 येषामिमामगणितां गदितं समीहा ।
 तेऽसंख्यरत्ननिकरानखिलास्तुराशौ
 तारागणान गणयितुं गगणे यतन्ते ॥ ८
 तस्याधिराजस्य महेन्द्रधाम्नो
 यो वित्तमुद्रालिपिपालवित्तः ।
 भृत्यो नियुक्तो द्रविणा(णा)धिकारे
 हृत्पद्मदेवस् सहदेवनामा ॥ ९
 देवस्वमातापितृशास्त्रमान्य-
 सन्मा(म्मा)जनेनं विरुद्धमत्तया ।
 प्रीत्यादिभिर्मानिसव्वलोकस्
 सन्नन्दिनी यस् समवाप लक्ष्मीम् ॥ १०
 श्रीहर्षवर्माधिपतेः पटीया-
 क्षमूपतिर्वीरपुरसूरो यः ।
 मातामहो यस्य महामति[शू] भी-
 वीरेन्द्रवीरो जितवैरवीरः ॥ ११
 यस्य प्रमातामह इन्द्रवुद्धि-
 स्तन्मातुलो लोकहितैककृत्यः ।
 गव्याह्वयो यो महनीयनीति-
 स्त्यागी धनी धर्मनिधिश्च धीमान् ॥ १२
 आख्यायभिरुयेस् सह बन्धुवर्गोस्
 सन्मानितैर्दत्तधनैः प्रहृष्टैः ।
 भूमिर्यथैवाभिस्ताः^२ प्रदत्ताः^२
 क्लृप्तैस् यस् सर्वधनैर्धनाढ्यः ॥ १३

1. सङ्के is used in place of सङ्कय ।

2. Omit *visarga*

कवह्पेक् रङ्गप्-समाख्या भू-र्लाचूर्माण्-चाव्वार्-समाख्या ।

स्नेत्रै-नाम्नी च पञ्चैतास् सवर्वास् सवनगह्वराः ॥ १४

... ... प्राच्यामग्नेया ... ...

दक्षिणे ... स्तुक्स् वाद् दल्लेक् नैमृनिके तथा ॥ १५

वारुण्यां पिक्कत्रे-भूमि स्नेत्रै वायव्यतस्तथा ।

छ्दिक्च्चास् उत्तर उत्तरग्राम ईशानतस्तथा ॥ १६

पारंपर्यप्रसिद्धैयता भूमिः(मीः)कृत्वापि युक्तिः ।

यश्च भौराजेन्द्रवर्माणां ययाचे भूपति पुनः ॥ १७

तेन राजाधिराजेन भूमिपालेन भूमयः ।

यस्मिन्नर्थिनि गव्याख्ये भूयो दत्ताः प्रसादनः ॥ १८

यद्भ्यर्थितेन राज्ञा नियुक्तश्चारुचारकः ।

तद्गोलस्थापनाङ्क त्वा तस्मै दत्ता इमा इति ॥ १९

देवीशिलावधिग्रामो देवीग्राम इतीरितः ।

तद्देवस्थापनाञ्चक्रे यः काब्द(ब्ज ?)कजलाशयान् ॥ २०

दिवङ्गते तु यस्मिंस्ते ही-पू-के-संज्ञकास्त्रयः ।

अस्मद्भूमिरिति प्रोचुस् साहसात्ता जिहि(ही)र्षवः ॥ २१

गोलान् संस्थापितान्तासु सुसिद्धान् राजशासनात् ।

नियुक्तस् स्वयमुद्धतुं^१ हें-नाम्मा पू-समाह्वयः ॥ २२

सहदेवेन तन्नप्त्रा तेषां तद्गुह्यकृतं कृतम् ।

लिपिभिर्निवेदितस्^१ सर्व्वं^१ राज्ञि श्रीजयवर्मणि ॥ २३

मन्त्रिभिस् ससभासङ्गी राज्ञा सम्यक् समीक्षितम् ।

तेषां पू-संज्ञकादीनां दृष्टन्तद्गुह्यकृतं स्फुटम् ॥ २४

ज्योष्ठज्जेदं करच्छेदं हें-नाम्नः प्वाह्वयस्य च ।

यथा तद्दोषतः कुर्यादिति तद्वाजशासनम् ॥ २५

स्वमातामहसूनुस्तु के-नामा सङ्कुलस्तदा ।

याचितस् सहदेवेन राज्ञा दत्तस् सभूमिकः ॥ २६

1. Read लिपिभिर्निवेदितं as otherwise there will be one syllable more than required by the metre.

अथ पञ्-अप्-गदाकेशास् सेशानशिवसंज्ञकाः ।

यक्-संज्ञिका च ते भूयो विवदन्ते पि तद्भुवः ॥ २७

तेषां तद्भृजिहि(ही)र्षणामापत्तिं राजकारिताम् ।

ते पश्यन्तोऽपि शृण्वन्तो मोहात्तद्वरणोद्यताः ॥ २८

आज्ञायतीतान्त्पपुङ्गवानां

नान्दुर्दमान् साहसधर्मकतृन् ।

न्यवेदयच्छीजयवीरवर्म-

देवेऽधिराजे सहदेवनामा ॥ २९

तद्भूतमपि तद्वाक्यं श्रुत्वा राज्ञा विचारितम् ।

मन्त्रिभिस् ससभासङ्घिर्दृष्टन्तद्भुक्तन्तश्च ॥ ३०

जङ्घापीडा शिरस्पीडाभूत्तेषां राजशासनात् ।

अप्रियत्त(त्त्व)ञ्च अप्-नामा पञ्-नामा पञ्चनाङ्गताः ॥ ३१

भवलाय(या)स्तु यक्-नामन्य(मन्या)श् शिरस्पीडैव कारिताः ।

नद्वान्धवास्तु भीतास्ते निलीना दिग्द्रुता द्रुतम् ॥ ३२

यावन्त्यो भूमयस् सर्वाः क्रीता दत्ताश्च राजभिः ।

सहदेवस्य सिद्धास्ता इति तद्वाजशासनम् ॥ ३३

क्षेत्राणि चार्वार-प्रभृतीनि पञ्च

पुण्याश्रयालिङ्गपुरेश्वराय ।

बुद्धे प्रभेशे च नदीयरूपे

लोकेश्वरे सोऽदित सुप्रशस्ते ॥ ३४

कृतेषु भक्त्या ... ..

स षष्टिकप्रस्थघृतानि तासु ।

षट्खारिकाराजततण्डुलाश्च

भद्रेश्वरेऽद्यात् प्रनिवृ(त्)सरञ्च ॥ ३५

स्वकीयवेशमानि मनोहराणि

सर्वोपजीव्यानि सुखोदयानि ।

तान्याश्रमायैव कृतानि बुद्धे

तादृपके लोकपते च सोऽद्यात् ॥ ३६

श्रीसमन्तप्रमेशाख्ये श्रीघने श्रुतविश्रुतः ।

स प्रादात् प्रत्यहं भक्त्या पञ्चप्रस्थाद्धृतण्डुलम् ॥ ३७

श्रीसमन्तप्रमेशे च स्वदेशोद्धृतरूपके ।

सोऽन्वहं व्यतरत् पञ्चदशप्रस्थाद्धृतण्डुलम् ॥ ३८

लोकेश्वरे प्रशस्तेऽस्मिँल्लोके लोकहितोद्यतः ।

सोऽदाच्च प्रत्यहं पञ्चदशप्रस्थाद्धृतण्डुलम् ॥ ३९

लुप्सन्ति नो ये मम कल्पनान्ते

स्वर्गापवर्गाश्चिरमावसन्तु ।

तद्धर्जनारक्षणतत्पराणां

का चा कथा पुण्यफलेषु तेषाम् ॥ ४०

पुण्यं मम स्वार्थपरार्थमेव

लुप्सन्ति ये स्वल्पधियस्तु तेषाम् ।

उत्पत्तिरेव स्थितिरस्त्वहानि-

रनल्पकल्पाङ्गरकेऽतिघोरे ॥ ४१

128. TWO PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTIONS, Dated 927, 929.

(Add the following after para 1, and omit paras 2 and 3 of No. 128, p. 322 above).

The inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 37).

The first inscription contains 13 lines in Khmer. It records that in 927 Śaka, the Khloñ Vala, a Professor (*adhyāpaka*), made a prayer (lit. presented a *śloka*) to His Majesty Śrī Jayavīra-varmadeva, that he claimed all the property of Steñ Añ Vrah Jrai. His Majesty thereupon issued an order to the President of the Court, Mratāñ Śrī-Jayendrapandita and other officers that the slaves, villages, paddy fields and the holy chambers (*kuñi*) of Rājendrāsrama and Saṅkara (a Śaiva temple ?) be handed over to the relations of Steñ Vrah Jrai whose ancestor made these endowments for the worship of the god. In case there were no relations of Steñ Vrah Jrai the property

should be made over to the Professor, who was in charge of the sacred chambers (evidently the Professor who made the request to the king).

The second inscription, of six lines in Khmer, records a royal order issued in 929 Śaka to the chief of Giripura temple, notifying that the domains of Vraḥ Kaṁsteñ Jaroy Cār and Śāṅkhañ belonged to the god of Giripura as they were purchased for supplying provisions to the god.

No. 128A. TWO PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF JAYAVIRA-VARMAN.

These inscriptions were edited by Coedes (*IC*, 111. 225).

The first inscription, written in Sanskrit, contains 13 lines, forming 13 *Ślokas*, but the first *pāda* of each is completely lost. It begins with an eulogy of king Jayavira-varman (vv. 1-9) and the latter part seems to refer to an official (v. 11). The object of the record (vv. 12-13) is not quite clear.

The second inscription, containing 22 lines in Khmer, is probably a continuation of the first. It is very badly damaged and even the general purport is not quite clear. The very first line contains the name of king Śrī-Jaya... who is probably no other than Jayavira-varman. Reference is made, by posthumous titles, to kings Harṣa-varman I, Īśāna-varman II, and to Paramaśiva...who may be Yaśo-varman (Paramaśivaloka) or Jaya-varman IV (Paramaśivapada). Mention is made, in conclusion, of a princess named Sativrata. Coedes concludes from this name or title that she followed her husband on the funeral pyre, but this is very doubtful, as Satī is a common name in India.

TEXT

... .. को नरैः ।

राजा श्रीजयवीरादिवर्मान्तास्त्यो गुणाकरः ॥ १

प्र ... .. इत्तं मनः ।

स्वस्थानं यस्य दीताङ्गो वाङ्मङ्गमशिभियत् ॥ २

... .. लक्ष्मी ... महीमपि ।
 न्यक्कर्त्तुमिव न वा(व)क्ते वसति स्म सरस्वती ॥ ३
 ... .. न ... .. द्वयिभूषणे !
 सुभाषितादिरत्नानां शतं यस्मिन्निवेशितम् ॥ ४
 ... .. अरिरुद्धि(धि)रमाहवे ।
 प्रणेमुरखिलोर्वीपाः पृथूपायनपाणयः ॥ ५
 ... .. यस्यैतच्छ्रितयं प्रियम् ।
 राज्यलक्षणमन्येषां सम्भवो सम्भवोऽपि वा ॥ ६
 ... .. द्विजिह्वदमनोद्यतः ।
 तथाप्यपक्षपानित्वाद् वैनतेयो यथा न यः ॥ ७
 ... .. सुमित्राप्रतिमप्रियः ।
 अजानन्दकरोऽप्येवमाह्वो (?) दशरथो न तु ॥ ८
 ... .. प्रजासु ... नि ... आत्मकः ।
 वीतद्वेमोदयो योऽपि वर्णिषतो नृपचन्द्रमाः ॥ ९
 ... .. अशेषाम् ... .. ।
 शशङ्कस सर्वदेवा ... मात्मवत्सु यदुद्भवम् ॥ १०
 ... .. यक्षणमुपागतः ।
 दोलामर्हामपि ... स सततं गुणतोषितान् ॥ ११
 ... .. भक्ताप्र ... नृपः ।
 वलदेव ... नेमं सोपायं यत्र सोऽदिशत् ॥ १२
 ... .. सो ... नीज ... ।
 भुक्तिसाध्यैककार्यन्तमखिले (?) ... मकारयत् ॥ १३

No. 131A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE
 INSCRIPTION, Dated 928.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 40).
 For locality cf. No. 128.

The inscription contains 25 lines in Sanskrit, followed

by 26 lines in Khmer. The Sanskrit text, full of mistakes, consists of 12 *Ślokas* after the opening formula in prose. It begins with the eulogy of a lady named Madhyadeśī who was a *mālīnī* (supplier of flower) of the royal temple (vv. 1-4). She celebrated a sacrifice called Brahmayaજ્ઞા (v. 5), offered lands and precious articles as fee to the *guru* (vv. 6-8), and donated lands and other articles to Śivapādagiri, i. e. the temple of Phnom Prah (vv. 8-9). The maintenance of this endowment was undertaken by her grand-daughter (*pautrī*) Umā and another person called Pitryajñaka (v. 10). The remaining two verses contain the usual imprecations.

The Khmer text begins with a list of slaves, without the name of the donor, who was probably one of the two ladies named in the Sanskrit portion. Mention is then made of slaves offered by Mratāñ Khloñ Śrī-Saṅgrāma-dāraṇa, and by another person called *Vapā* (father), who may be the same as Pitryajñaka. These two persons and Umā provided for all the daily requisites of the temple of god Śivapāda, of which details are given.

TEXT

सिद्धि स्वस्ति ६२८ शक

वपनद्यालयश्राम्ना मधु(धु)रापुरवत्पुरम् ।

बंभुनोपनदीवापि^१ कलङ्कपवनाक्षया ॥ १

तस्मिन् बभूव या सैव मध्यदेशेति संज्ञया ।

वदिता धर्मकामार्थवतीव परमेश्वरी ॥ २

सती सतीनां परमा वनादेयण व श्वरि^२ ।

कुन्तीव धर्मिणाप्राप्ताद् ब्राह्मणीवापि काम्बुजा ॥ ३

1. Read बंभुनो ।

2. The second *pāda* is corrupt and has one syllable short. The last word may be वदीश्वरी ; Coedes suggests वनश्वरी ।

कान्तिनाङ्कान्तमत्या¹ च राजमन्दिरमालिनी ।
सङ्खसरसागरद् भित्त्या² धर्मकारकनिर्द्धमा ॥ ४

वासहस्रात्तु यज्ञानां ब्रह्मयज्ञं महत्तरम् ।
सर्वशास्त्रिगुरोरस्माद् ब्रह्मयज्ञं कृतन्तया ॥ ५

पादद्वयञ्च केदारं दक्षिणेन नगस्य तु ।
शिल्पिनो परतोऽस्यैव ब्रह्ममूलसमीपकम् ॥ ६

तत्क्षेत्रं सधनं सर्वै रत्नरूप्य(प्यं) सहैकम् ।
गुरवे प्रणिपन्ना सा प्रादात् पि(प्री)त्या तु दक्षिणाम् ॥ ७

शिवपादगिरिपुरे सर्वद्रव्यानि स्वर्गदम् ।
नात(ट)कादिसगीतादिमगन्धर्व्वर्शुनोद्यसून्³ ॥ ८

पुरक्षेत्राणि सर्वाणि धर्मविच्छर्म्म(र्मि)लापरा ।
सा तत्कुलां पुरस्तात्⁴ सम(मी)क्ष्य प्रददौ मुदा ॥ ९

परिपालन(न)मेवास्यश् शिवपादस्य यज्वनः ।
कल्पणा(ना) रक्षतिमाञ्च पौत्र्युमा पितृयज्ञकः ॥ १०

पालयन्ति च ये धीराः सगोत्रक(कु)लबान्धवाः ।
त्रिवर्गक[ल]दामेतान्ते यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ ११

नाशयन्ति च ये मूधा(ढा) मूधा(ढा)न्धकपनान्विताः⁵ ।
अविच्यदिन्नरकं⁶ धौ(घो)रन्त यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ १२

Nos. 137A-C. THREE BANTAY PRAV INSCRIPTIONS.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II, 328), were edited by Coedes (IC, III, 54). They are engraved on three temples at Bantay Prav, about 5 miles to the north-west of Svay Cek, the headquarters of the district of the same name in Battambang (Province). All the three inscriptions

1. Perhaps for कान्तिनां कान्तिमत्या ।

2. Read संसारसागराद् भीत्या ।

3. The last *pāda* seems to be corrupt

5. This *pāda* is defective.

4. This *pāda* is defective

6. Read कालीविमर्क ।

are written in Khmer and contain respectively 11, 26, and 25 lines.

I. It records four donations of lands to the Śiva-linga of Thpvañ Rmmāñ, which was evidently the old name of the locality ; the first two in 929 Śaka, the third in 930 Śaka, and the fourth in 933 Śaka. In each case the names of those who fixed the boundaries are mentioned with details. Among these is mentioned *Khloñ viṣaya* of Amoghapura. The donors include Vāp Amṛta of Pañcagrāma, Mratāñ Śrī Nṛpendravallabha, Vāp Dharmma, a chief (*pradhāna*), Vāp Varmaśiva, a *karmāntara*, Mratāñ Khloñ Śrī Rājendra Paṇḍita, Steñ Bhavakṣetra, Mratāñ Śrī Śrutabhaktivikhyāta, Loñ Mādhava, Mratāñ Śrī Samaravikrama, Steñ Varmmaśiva, Loñ Rāma, Śrī Narapatīndra-varman and a Professor and priest of the temple of Rājaguhā (cf. No. 100 A-D.)

II. It enumerates the slaves offered to Śiva-linga of the central temple by Kamsteñ Śrī Narapatīndra-varman. In most cases it is recorded that the slaves originally belonged to some relations or clients of the Kamsteñ and were made over to him for the service of the deity. In some cases the slaves were given along with their children and grandchildren. The slaves included dancers and musicians. Reference is made to Vyādhapura and Madhurapura.

III. This records the donations of slaves to god Parameśvara of the southern temple by Kamsteñ Śrī Narapatīndra-varman, and refers to their original owners, as in No. II. Reference is made to Nāgapura, Gajapura, and Vyādhapura. In some cases the slaves were offered to Bhagavatī Umā, whose image also must have been installed in the temple.

Nos. 137-D.E. PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF ŚURYA-VARMAN I, Dated 937 and 928.

The inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 219).

I. The first inscription, containing 38 lines in Khmer, is very fragmentary, and it is difficult to understand its

object or even general purport. It begins with the date 937 Śaka and names several dignitaries including Vrah Kamraten Śri-Lakṣmīndra-varman who presented a petition to the king. Mention is made of a royal order addressed to several other high officials as well as to members of the court of justice (*dharmādhikaraṇa*). Reference is then made to several *loṇ* who had obtained the titles of *kamraten* and *kamsten* and to king Śūrya-varman.

Of the rest of the inscription only a few scattered and isolated passages have been preserved. It contains an oath, somewhat of the type mentioned in No. 136, but not a duplicate of it, as has been wrongly supposed.¹ First, it mentions several crimes or misdemeanours such as want of devotion or of fidelity towards benefactors, treason against the king, and dissension among the members of the family. Then follow a number of pledges, in the first person plural, as in the oath recorded in No. 136—promises of valour in fight, of love and devotion and protection. In conclusion reference is made to the king who has gone to Rudraloka (Harṣa-varman I), but in what context, it is not quite clear.

II. The second inscription, in the same group of temples, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is too much damaged to yield any coherent meaning. It is dated in 928 Śaka, and refers to the endowments of Śri Tapasviṣvara Paṇḍita and the division of the property in two parts, giving full details of the boundary. Its chief interest lies in the fact that beneath the inscription are two plans showing graphically the limits of the two territories. It mentions king Śūrya-varman.

No. 138 C. PHNOM CISOR INSCRIPTION.

(*Substitute the following for the last para of No. 138 on p. 343.*)

The inscription C has been edited by Coedes (*IC*, III, 153). It is engraved on three faces of a stele and contains

1. *BEFEO*, XII, 9, p. 183.

16 lines in Sanskrit and 35 lines in Khmer. The Sanskrit text, comprising 8 *Ślokas*, is partly illegible. After an invocation to the Trinity (vv.1-3) and eulogy of a Brāhmaṇa named Divākara (vv. 4-7), it refers to the installation of a number of deities whose names have, however, disappeared. The two lines in Khmer, which follow and complete the record on the first face, simply enumerate a number of localities, presumably the lands whose products were reserved for the deities.

The second face probably began with a date, now completely effaced, and then mentions the king Parama-kaivalyapada (Jaya-varman VI) and the Sūrya-parvata (Phnom Cisor). Then follow lists of slaves and lands offered apparently to the god of Sūrya-parvata. Similar lists are given in respect of other deities, all of whom, except Vṛṣadhvaṇa, bear indigenous names. The inscription must have been incised after the death of Jaya-varman VI, as his posthumous name is mentioned.

TEXT

[न]मो हिरण्यगर्भाय विभवे भूतभूतये ।
यस्यास्येन्दुकलाभ्यस्ते चतुर्वेदाः विनिस्सृ[ताः] ॥ १
सर्गस्थाय नमस् स्थित्यै हरये परधा(?)रिणे ।
चक्रे चक्रेण यो राजेश् (?) चक्रस्य क ... ॥ २
नमद्वन्ध्वान्तविध्वक्स् शङ्करं लोकशङ्करम् ।
[त्रि]लोक्यारण्यदाहे यो दुर्विषयतरोऽनलः ॥ ३
[आसी]देकान्तसर्व्वीयस् सर्व्ववाक्मयगोचरः ।
द्विजो (?) रागादिनिर्मुक्तः तमसेव दिवाकरः ॥ ४
... .. भ्रमाचार्य्य ... आचार्य्य ... इणः ।
[यस्या]स्ये रुचिरे रम्ये रेमे शश्वत् सरस्वती ॥ ५

Only a few letters of vv. 6-7 are legible.

... .. वीक्ष्य ... ।
... .. स्थापयति स्म यः ॥ ८

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS,

Dated 958, 964.

(Add the following at the end of No. 145 on p. 348 above).

Inscriptions A, B, C, have been edited by Coedes (III. 8). He points out that Ins. B. is dated in 964 Śaka.

The Sanskrit Text in Ins. A. comprises 17 verses, the metres being *Āryā* (vv. 1-16) and *Mālinī* (v. 17). The first three verses are very badly damaged and contain the invocation to the Trinity or Viṣṇu alone. The next five verses mention the royal artisan Viśvakarman and give a short account of his life and activities (vv. 4-8). The five verses that follow refer to royal favour, viz grants of lands (vv. 9-11), admission of his family to the caste of goldsmith (?) (v. 12), and his appointment as chief painter at Bhīmapura (v. 13). After the death of Udayādityavarman II, under whom he began his career, Harṣa-varman III confirmed the royal grants (v. 14). After the death of Viśvakarman his nephew Kumāra inherited his offices and privileges.

The Sanskrit text has no relation with the Khmer text that precedes it.

TEXT

वद्य ... .. पञ्चमः ।

... .. ॥ १

प्रदिशतु विश्वामृतं ... इरावता ... नक्षत्रः ।

... .. ॥ २

विदधतु वो रम्यवृत्तिं मुखविधवो ... ध्वान्ताः ।

... .. ॥ ३

सुकुलानि ... विषयाधिपति ... वदन्यो यः ।

भीतुर्न्यवर्म ... भी ... .. ॥ ४

तन्नाम्या या नारी पतिव्रता देवीसुविनयभूषा ।

सुपुत्रे पुत्रावहो पुत्रवान् पञ्च [दिनयस्ति]तः ॥ ५

पुत्रास्ते गुणकुशलाश्च शिवभक्तिरताः पृथक्पुरुषकाराः ।
आढ्याश्चेष्टावन्तस्त्रिषु पतिषु वल्लभ] ... ॥ ६

गुणगणरत्नसमुद्रो दृढव्रतो ज्यायसोऽनुजस्तेषाम् ।
कृतशिल्पश्च शिल्पीन्द्रो नृपाज्ञया विश्वकर्मा[सीत्] ॥ ७

मन्दाकिन्याः खनने त्रिभुवनचूडामणेरिगिरेर्बन्धे ।
नगरारम्भे च कृते नरपतिनारं स कृत ... ॥ ८

नृपतिः कार्य्यसमाप्तो स्वभूमिभागं पुरो निरपवादम् ।
उदयप्रसादनाम्नादात् प्रथितन्दक्षिणान्वास्त[म्] ॥ ९

मातापितृविक्रीतरतैरष्टाभिश्च भूमिभागोऽयम् ।
कुलभागैरन्यैश्च प्रसादितस्तेषु भूपतिना ॥ १०

पुञ्जीकृत्य द्विजजनराजकुलं साक्षिणं सभापतिभिः ।
सीमाः पञ्च प्रतिदिशमवनिपतिरकारयत्तस्य ॥ ११

तद्गुणचोदितमनसा नरपतिना सादरेण स प्रथिते ।
वर्णं हेमकरङ्कं सकुलपुरो लेखितो ... ॥ १२

भीमपुराख्ये विषये सक्षेत्रं भूधरे सभृतिकारे ।
शिल्पिनि चित्रकरे चाधिपतिर्नामाज्ञया स गुणो ॥ १३

स्वर्गं याते तस्मिन्नुदयादित्ये न्यवापयेत्तस्याम् ।
श्रीहर्षवर्मदेवस्तद्गुणकृपया पुनस् सीमाम् ॥ १४

तस्मिन् स्वर्गं याते तत्संस्कारं प्रकार्य्य राजादात् ।
देशोपायं भगिनीसुते पुरावत् कुमारख्ये ॥ १५

स कुमारो विनयाढ्यस् सूनुर्मधुरेन्द्रपण्डितस्य पटुः ।
स्वोपायस्याधिपतिर्हेमकरङ्कोपचरवृद्धिः ॥ १६

सं नृपतिरुदयादित्याभिधानो यशोर्थी
दिशि दिशि कृतकृत्यस्तर्पिताचार्य्यविप्रः ।
ब्रविणगणसमुद्रेस्तेन दत्ता मही तां
पुनरनुजनूपोऽदाद्विश्वकर्म्मण्युमेशः ॥ १७

No. 148A. PRASAT KHTOM INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 109). The three temples of Prasat Khtom are situated about 3 miles to the north of Svay Cek in Battambang. The inscription is engraved on the central temple, but its first part is lost. The extant portion contains 31 lines in Khmer, followed by 11 lines in Sanskrit, forming 11 *Ślokas*. The writing belongs to the 11th century A. D.

The Khmer text begins with a list of objects forming the treasure of the three deities placed in the three temples, viz, Śivaliṅga, Parameśvarī, and Bhagavatī, and gives the total number of slaves placed at their service. These donations were made by Rājendra Paṇḍita of Saṁtāc Vṛāy, whose family, in maternal lines, was in charge of the endowment. After having served under Jaya-varman IV, in the 'Corps of Pages', he had been placed in the 'Corps of Maṅgalārtha' by Sūrya-varman I. As the former king is referred to by his posthumous title of Paramasivapada, while the latter is referred to by his personal name, the record must have belonged to his reign. Rājendra Paṇḍita and his younger brother Kṣitindra Paṇḍita having offered the merit of their pious works to the king, he granted them and their party (*varga*) certain exemptions which were to be equally enjoyed by their successors. It appears that the 'Corps of Maṅgalārtha' was an association of learned men with Rājendra Paṇḍita as the hereditary name of the chief for the time being, and included his disciples and relations. This association was in charge of Bhadrāśrama, where the three temples were erected, and enjoyed revenues of this territory.

The Sanskrit text gives the list of persons and things granted to the sanctuaries.

TEXT

कृतज्ञपुरजान् पौरान् सञ्जग्णामाक्यजास्तथा ।
सर्वाङ्गान्देवकार्यार्थान् प्रतिपक्ष्मकल्पयन् ॥१॥

गीतवादित्रशङ्खानां ध्वनिनाङ्कुरिणो सदा ।

दिने दिने महास्त्रा (?)दन्नर्त्तकाभिनयान्विताः ॥ २

श्रीहीनां शतमेकैकं पुरयोरप्यकल्पयत् ।

सकर्मणा शतश्वैकं त्रिदेवे परिकल्पितम् ॥ ३

महानसं पत्रकारं पूजापालञ्जनाधिपम् ।

आचमं यज्ञकरञ्च सर्वाङ्गं परि[क]ल्पितम् ॥ ४

भद्राश्रमे तु धान्यानां शतद्वयमकल्पयत् ।

मालाकारं भक्तकारमेकैकं स्नेह ... कम ॥ ५

अभिनेयादिसंयुक्तं पूजापालञ्जनाधिपम् ।

सोद्धरं सर्वं ... साश्रमं प्रददौ शिवे ॥ ६

आरामाणि तु सर्वाणि सक्षेत्राणि ... वन्ति मे ।

... .. पि ... .. ॥ ७

पञ्चप्रस्थं ... .. प्रतिपक्ष ... त्रये ।

... .. ॥ ८

ये ... सर्वं ... आरक्षन्ति मम पुण्यञ्च ।

गुणवत् सर्व्वरक्ष ... .. ॥ ९

... .. क्रूरः परपुण्य ... ।

... .. ॥ १०

Only a few letters of v. 11 are legible.

No. 149A. PRASAT SANKHAH INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN I.

The inscription was edited by Coedes (IC, III, 45). Prasat Sankhah is about 15 miles to the north-east-east of Prah Net Prah. An inscription at this place (No. 92A) mentions the name Sankha which undoubtedly refers to this place.

The inscription contains 60 lines in Sanskrit followed by 48 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 25

verses in *Upajāti* metre. It begins by an invocation to Śiva and Śakti (vv. 1-3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 4), and Harihara (v. 5). Then, after a sign of punctuation, evidently marking the end of the preamble, it contains an eulogy of king Sūrya-varman in 14 verses (7-20), mentioning the troubles which preceded his accession to the throne (vv. 8-9). Another sign of punctuation marks the end of the royal *praśasti*. Then follows an eulogy of Vāgīśvara Paṇḍita, son of Brāhmaṇa Mādhava, and belonging to Śarvapura, and mention is made of his religious endowments (vv. 21-25). He duly installed a *linga*, Umā, Viṣṇu, Trivikrama, a god with the face of a horse, and Trailokyasāra.

The Khmer text mentions the gift, by Sūrya-varman, of the country of Jaroy Cār to a *linga*, consecrated by Vāgīśvara Paṇḍita, (evidently in the temple where this inscription is found). Then follows a long list of 190 servants, in four columns, the two on the left naming those who were to serve in the bright fortnight, and the two on the right, those who served in the dark fortnight. The names, though mostly indigenous, contain a few of Sanskrit origin, such as Kṣīra, Nakha, Svasti, Vijaya, Tīrtha, Bhīma, Dharmma, Bhavānī, Mādhavī, Brahma, Kaṇsa, Śrīdhara, Śrī, Pañcapadārtha, and Hṛdaya.

TEXT

नमश् शिवायात्मविदान्दधानं
योगं मनो यत्र विभर्त्यमेदम् ।
षट्शतबुधिन्यस्तमुदन्वदम्बु-
राशाविवानेकरसप्रभिन्नम् ॥ १

निसर्गसर्गा न भवन्त्यभावाद्
यस्या विरिञ्चयादितृणावसानाः ।
दुर्बोधभावा विबुधैरभेद्या
सा सक्तिराद्यावतु वश् शिवस्य ॥ २

मार्त्तण्डमन्दद्युतिभूनभस्व-
दम्भोनभोहव्यभुगात्मभिर्यैः ।
अष्टाभिरेभिस्तनुमिस्तनोति
व्यक्तं स्वमङ्गं स शिवोऽवताद् वः ॥ ३

वसुन्धरां माधवमुद्धरन्त-
न्दुर्बोध्यमिद्धं विबुधेर्नर्मध्वम् ।
आधारणाभावमिवात्मनो यो
भूतादिभूमिं कथयन्विभर्त्ति ॥ ४

नाभ्यन्नरारुढसरोरु(रु)हस्थं
विष्णोर्नर्मध्वञ्चतुरास्यमाद्यम् ।
अपूरयद् वेदपयोब्धिनीरेस्
स्वात्मानमस्थानमिवादधद् यः ॥ ५

चन्द्राद्धचूडामणिपङ्कजाक्षा-
वेकत्वमङ्गस्य यथा दधानो ।
त्रैलोक्यनार्थो विशदामदभ्रां
संभूय भूतिन्दिशतान्तथा वः ॥ ६

समुन्नतोर्वीधरमृद्धरूढ-
निक्षिप्तपादश् शमितान्यतेजाः ।
उद्यन्युतिद्योतितदिक्कलङ्कश्
श्रीसूर्य्यवस्मैव बभूव भानुः ॥ ७

दुग्धाब्धितुल्ये विशदान्ववाये
जातोऽवदातो न यथा शशाङ्कः ।
मृद्धान्वधद् वेदयमप्रद्वैर्यो
विश्वम्भरामाजलधेर्बभार ॥ ८

विजातिमाश्रित्य हरिः खगेन्द्रं
रामः कपीन्द्रञ्च रिपून्ममर्द ।
स्वबाहुमाजौ विषमे सुजाति-
मजातरोषस्तु य एकवीरः ॥ ९

दृष्टिप्रदानेन वराङ्गनाना-
माप्तिस् स्थितेः केवलदुर्लभास्थाः ।
अनन्यपूर्व्वेव मुखे तु यस्य
केनाप्यनायासमुवास विद्या ॥ १०

यदानोर्व्वीधरराजशृङ्गाद्
विनिस्सृता मृष्टजगत्कलङ्का ।
पुराणरामायणभारतादि-
कथाविवक्षामरधामसिन्धुः ॥ ११

बाह्योपमानास्यविलासकान्ति-
समानशोभा कनकाण्डजाण्डे ।
इतीव कान्तास् स्वमनाङ्गसि निन्युस्
समापयन्त्यो यमनङ्गकान्त्या ॥ १२

यस्याङ्गलावण्यमनन्यलब्ध-
श्वेद्वीक्ष्य कामापदि कामकान्ता ।
स्वाङ्गन्दिधक्षुः किमु जातहर्षा
मुञ्चेत् कथञ्चिन्न नु वाष्पमात्रम् ॥ १३

स्वान्ते मदीये विदधातु नित्यं
स्थास्तुस्थितिं स्थाणुरितीव सम्यक् ।
शुभ्रवृषं सूक्ष्मगतिप्रतीतं
यस् स्थपायामास मनस्यजसम् ॥ १४

तथा प्रदानोचितमानसेन
दत्तानि येनानुदिनन्धनानि ।
यथार्थिभिः कृत्स्नपरिग्रहे प्य-
समर्थतागृह्यत शत्रुगृहा ॥ १५

सामान्यवृत्तेरपि नु(दु)र्मृगाक्षी
क्षुद्रात्मधाम्नश्चपला न युक्ता ।
राजाधिराजस्य तु यस्य कीर्तिः
प्रिया सती सर्व्वगतात्र त्रित्रम् ॥ १६

निरन्तराच्छिष्टनिसृष्ट्यज्ञैश्
 शतक्रतोर्यो भुवि तुल्यवृत्तिः ।
 क्षितिश्चकारामरविप्रकीर्णा-
 मध्यासितां पुण्यजनैरिव घाम् ॥ १७

उत्पत्तिनाशाम्बुनिधौ जगन्ति
 मञ्जन्त्यजस्रं करुणार्द्रचेताः ।
 समीक्ष्य शास्त्रार्थविधिक्रियां यश्
 शिवस्य पूजाजननीश्वकार ॥ १८

यस्योन्नतिं राजगुणे च धर्मे
 कलिर्बली चालयितुन्न शक्तः ।
 उत्पातभूता अपि रत्नरश्मिं
 बातूलसंघा न हि कम्पयन्ति ॥ १९

निर्जित्य शत्रूनपि राज्यलक्ष्मीं
 साध्यामपि प्राप्य सुखप्रसन्नः ।
 ध्यानोऽवलत्पावकमध्युवास
 साध्याभिलाषीव सदा मुनिर्द्युः ॥ २०

तस्याप्तभृत्यो नयविद्विदग्धो
 बाग्मी वदन्यो गुणिनां वरिष्ठः ।
 आसीन्मनीषो परिशुद्धभक्तिश्
 शर्व्वप्रियश् शर्व्वपुरान्वयो यः ॥ २१

शैवेतिहासाढ्यपुराणकाव्य-
 शास्त्राण्यनेकान्यक[ल]ङ्कृष्टबुद्धिः ।
 निश्शेषमुत्तवा गुरुगौरवेण
 योऽध्यापयामास पराननल्पान् ॥ २२

सौवर्णदोलादिविभूतिभाजो
 द्विजस्य विद्यार्णवपारगस्य ।
 यो माधवाक्यस्य विशिष्टजन्म-
 जातस्य पुत्रो दिनयैकधाम्नः ॥ २३

यो भोगिभोगादिविभूतिरम्यं
 सुवर्णदण्डातपवारणाढ्यम् ।
 देवादिवागीश्वरपण्डितान्तं
 नामोज्जितं पत्युरवाप राज्ञः ॥ २४

सोऽतिष्ठिपल्लिङ्गमुमां मुरारिं
 त्रिविक्रमं वाजिमुखं मखेद्धः ।
 त्रैलोक्यसारं जगतान्निकृत्त-
 संसारसारं विधिना विधिज्ञः ॥ २५

No. 153A. PRASAT TA KAM THOM INSCRIPTIONS

Dated 982 and 986.

The inscriptions were edited by Coedes (*IC*, III. 94). They are engraved in a temple called Banteay Ta Keam by Aymonier (II. 373), which is quite close to Prasat Ta Kam (cf. No. 52A).

The first two inscriptions contain only the dates 982 and 986. The third inscription is written in a cursive script, similar to, but less elegant than, that of Prasat Ta Kam (No. 99A). It begins with a list of articles such as a silver bowl, clothes, paddy, 1 plough, and 2 sacred bulls, which the author of the record received in exchange of a plot of land whose boundaries are given. The western boundary was a village called Abhinavagrāma, on the north and east was *rathyā* i.e. road fit for carriages, while on the south was a track for carts.

The author of the record then refers to a plot of land which his ancestors obtained as a grant from king Parameśvara (i.e. Jaya-varman II), and which he sold and gave the product to his son and grand-daughter. In conclusion reference is made to grant of rice to the god for the new year.

No. 160A. KUK TRAPAN SROK STELE
INSCRIPTION, Dated 995.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, II. 126).
 Kuk Trapan Srok is in the District of Con Prei and
 Province of Kompon Cham.

The inscription is engraved on a flat stele and covers
 the two main faces as well as the two sides. It contains
 altogether 57 lines in Khmer, some of them being written
 in a vertical direction. The first 17 lines being completely
 obliterated, we cannot say anything of the author of the
 record and the object for which it was set up. The extant
 portion begins with a mention of Indralakṣmī, chief queen
 of Indra-varman, and then gives a detailed account of the
 family of the author of the record in maternal line, reaching
 as far back as the reign of Indra-varman. It mentions a
 number of persons who held important posts under various
 kings and made religious endowments or other pious deeds.
 These are named below, arranged under different kings, who
 are referred to by their posthumous divine epithets.

I. Īśvaraloka (Indra-varman).

1. Kamraten Añ Vindudeva, priest (*purohita*) at
 Jalāṅgeśvara¹, and Śrī-Caudanagiri².
2. Chloñ Śrīnivāsa, priest at Haripura.
3. Chloñ Vāsudeva, sacrificer.
4. Chloñ Devācyuta, who constructed a temple to god
 Nārāyaṇa in the year 81x (unit figure lost).

II. Parama-Śivaloka (Yaśo-varman).

Vindudeva came to Vnam Kantāl³, and having obtained
 lands by royal favour, founded the village of Somālaya and
 installed a liṅga, Viṣṇu, and Bhagavati.

III-VII. During the reigns of Rudraloka (Harṣa-varman I),

1. Bos Prañ Nan (Con Prei).

2. Phonm Prañ Bat (Con-Prei)

3. Phnom Bakhen, which marked the centre of the capital city of Yaśo-
 varman.

Parama-Rudraloka (Īśāna-varman II), Parama-Śivapada (Jaya-varman IV), Brahmaloka (Harṣa-varman II), and Śivaloka (Rājendra-varman), Chloñ Hamsadeva, Chloñ Jayagrāma, Chloñ Gaurīśapura, Loñ Maheśvara, and Ohloñ Janārdana were the heads of the family in maternal line.

VIII. Paramaviraloka (Jaya-varman V)

Loñ Vijaya, the head of the family, was the chief of arsenal. At royal command he killed a ferocious buffalo at one stroke ; the king gave him the title Vraḥ Kamraten Añ¹ Śrī-Viraparākrama, granted him lands, made him the guardian of the bed-chamber at Vnur, and gave him the rank of *senāpati* (general) in the 'Corps of the Pages.'

IX. Paramanirvāṇapada (Sūrya-varman I)

1. V. K. A. Śrī Kaviśvara Paṇḍita, observing the rules of the Pañcarātra sect, subsisted on clarified butter, and was chief of hermitages in four localities, *viz.* Īśvarapura², Śivapura³, Śrī-Sūrya-parvata⁴, and Śrī Jalāṅgeśvara. In 925 Śaka he installed an image of Bhagavati and of another deity called Kamraten Jagat Kanmyañ (young God) at Vnur. He founded again the village of Somālaya, which had been deserted, and installed there a *linga*. Later in life he became the royal *guru* (preceptor) and also the minister, and founded two more villages in lands granted by the king.

2. V. K. A. Śrī Kaṇṭha Paṇḍita, uterine brother of V. K. A. Śrī Kaviśvara Paṇḍita, was highly proficient in Dharmaśāstras, and became Professor (*adhyāpaka*) at Śivapāda⁵. He received grants of lands from the king, founded twelve villages, and installed a *linga* and an image of Bhagavati.

3. K. A. Jātivindu, elder brother of V. K. A. Śrī-Kaviśvara Paṇḍita, founded in 925 Śaka a village in a territory granted by the king.

1. This title will henceforth be referred to as V. K. A.

2. Bantay Srei.

3. Phnom Bayan.

4. Phnom Chhor.

5. Prasat Nak Buos or Phnom Prah Net, Prah

4. Chloñ Govinda, nephew of Śrī Kaviśvara Paṇḍita, installed a bronze image of Caṇḍī¹ in the temple of a deity, called Govinda², and granted lands and slaves.

5. V. K. A. Viravarman, younger uterine brother of Govinda, obtained by royal favour the land called 'Ten bamboos', and founded there a village in 928 Śaka. He also obtained another land from the king and founded there the village of Viṣṇvālaya in 929 Śaka. He installed there a *linga*, two cubits high (*drihastā*).

X. Sadāsivapada (Harṣa-varman III).

Vāgiśvara Paṇḍita, grandson of Kaviśvara Paṇḍita, became the chief *hotā* (sacrificer) of the king and the *guru* of Śrī-Harṣalakṣmidevī. He founded the village of Śrī Kambuja-kṣetra and installed there a *linga*, two cubits high, named Śrī Bhadreśvaranivāsa. He composed a *praśasti* (royal eulogy) engraved on a stele, and installed a *ratnalinga* (probably a *linga* adorned with precious stones) at Jalāṅgeśvara. He obtained lands by way of sacrificial fee (*dakṣiṇā*) and founded there a village in 995 Śaka.

The record concludes with a reference to Divākara Paṇḍita, uterine brother of (probably Vāgiśvara Paṇḍita, but the name is lost).³

No. 162A. PRAH PHNOM INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VI, Dated 1023.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 119).
For locality, cf. No. 83A.

The inscription contains two lines in Sanskrit forming

1. The original has Candī, obviously a mistake for Caṇḍī. This may refer to the goddess Caṇḍī or a temple, which is the ordinary Javanese meaning of the term. But the epithet 'bronze' makes the first view more probable.
2. The deity was probably named after the donor.
3. Many of the names of high functionaries, mentioned above, are also known from other records, but their identity cannot always be presumed. The question has been discussed in detail by Coedes.

a verse in *upajāti* metre. It mentions king Jaya-varman and is dated in 1023 Śaka. It records the installation of an image of *Siva* by the priest of the king at Padmapura, which was evidently the old name of the locality.

TEXT

उर्वीभुजा श्रीजयवर्मनाम्ना
नियोजिताज्ञोऽनलदोर्धुचन्द्रैः ।
अस्थापयत् पद्मपुराख्य ईशं
होतृभो राजपुरोहितेन्द्रः ॥

No. 167A. PHNOM AKSAR INSCRIPTION,

Dated 1039.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 134). The name Phnom Aksar (hillock of the alphabet or letters) is derived from two inscriptions found in this place, which is situated about 10 miles from Tap Svay, a village about 22 miles to the north-west of Angkor Thom.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, followed by six lines in Khmer. The Sanskrit text contains 4 *Ślokas*, and mentions an ascetic named Vidyāvāsa who received honours from successive kings *viz.* Jaya-varman VI, Dharanindra-varman I, and Sūrya-varman II. During the reign of the last-named king he installed three *lingas* on the hillock called Śyāmādri (Śyāmādri), no doubt the old name of the hillock.

The Khmer text, very fragmentary, refers to the installation of the three *lingas* on Vnam Thne, by Vidyāvāsa, in 1039 Śaka.

TEXT

विद्यावासेतिनामाह तेजस्वी भुवि विभुतः ।
दशतापतपरम्यं कृत्वा ... .. ॥ १
सर्वगमानुकूलगुः सा(शा)सज्ञो धर्मतत्परः ।
तपःकर्मविशुद्धात्मा [वाक्मनः]कायकर्मणा ॥ २

श्रीजयश्रीधरणीन्द्रश्रीसूर्यादिभिरेव तु ।

राजभिः पूजितस् सस्वत्¹ सर्वं सत्कृतसंपदा ॥ ३

श्रीसूर्यवर्त्मणो राज्ये शिवभक्त्याभिचोदितः ।

स्यामाद्रिसंज्ञके² तस्मिङ्गिरौ लिङ्गत्रयं शिवम् ॥ ४

No. 167B. PHNOM AKSAR STELE INSCRIPTION,

Dated 1040.

The inscription was edited by Coedes (*IC*, III. 136). For locality cf. No. 167A.

The inscription, engraved on the four faces of a stele, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text contains 14 *Slokas*, the first four of which are identical with those of No. 167A. The remaining verses, much damaged, record donations to the temple and contain usual imprecations.

The Khmer text, dated 1040 Śaka, refers to the donations to the temple and mentions an ascetic named Vidyāspada, who speaks in the first person and refers to the endowments being placed in his charge by his *guru* Vidyāvāsa. In one passage he says: "I, who am a *Brahmarṣi*, place the gods in charge of the kings who will reign in the town of Yaśodharapura. May they interest themselves in the maintenance of these gods. I pray that the kings who come legitimately to the throne be free from troubles, invulnerable to the enemies, malady, fever and infirmity of all kinds, and that all the creatures be prosperous."

Text.

Vv. 1-4 identical with those in No. 167A

... .. सम्यक् तथा त्रिभुवविष्टरैः ।
... .. एतं धर्मम ... न्य शिवं ययौ ॥ ५

1. Read पूजितस् सस्वत् ।

2. Possibly for श्यामाद्रिः ।

श्रीसूर्यवर्मन्तिनामराज्ञो मन्त ... .. ।
 ... .. यज्ञ ॥ ६
 ... .. शिवं ययौ ।
 ... .. यज्ञं लिङ्गे प्रकल्पयेत् ॥ ७
 ... .. लिङ्गभक्षदासदासी ... ।
 ... .. द्वयम् ॥ ८
 ... .. लिङ्गोपदां प्रकल्पयेत् ।
 शिवलिङ्गहितं सर्व्वं शैले संलक्ष्य यत्नतः ॥ ९
 शापानुग्रहण(णं)शैलं कृतवानत्र निश्चयो(यम्) ।
 ... यो वर्द्धते ... लिङ्गधर्मं मयेरितम् ॥ १०
 ... भवेत् कल्पान्तन् ... णः ।
 ... सतां ... ॥ ११
 बमरपुरनिद्वयं गच्छेद् ... न्यं शिवं य[यौ] ।
 ... केन द्वात्रिंशन्(त्र)रकेषु सः ॥ १२
 ... धीरैस्तप्यते सह ब(बा)न्धवैः ।
 ... द्युक् दुःखशोकभयान्वितः ॥ १३
 ... मे तद्वाक्याञ्च ब्रह्मवाक्यसमं मतम् ।
 ... मार्थमोक्षञ्च कांक्षेद् यो नैव लङ्घयेत् ॥ १४

II. NOTES

1. Ins. No. 10 (p. 11). The god Tuṅḡśa, referred to in v. 7, is mentioned in the Phnom Mraḥ Prou (Kompon Spu Province) Inscription edited by Coedes (*IC*, II. 73). It is a fragmentary inscription in Khmer, belonging probably to the 7th century A. D., and enumerates donations, including a gong of bell-metal (*kamsatāla*), to Śrī-Tuṅḡśa.
2. Ins. No. 14 (pp. 19-20). The Cruoy Amphil Ins.

referred to as a replica, has been edited by Coedes (*IC*, II. 134).

3. Ins. No. 18 (pp. 23-4). The Khmer text has been edited by Coedes (*IC*, III. 144). Among the donors and purchasers or sellers of land are mentioned Ācārya Rāmadeva, Bhadraviśeṣa, Īśvaradatta, Gopadatta, Kumārasākti, Rudrasāmbhu, Rāmapāla, Rudrakirti, Nāgavindu, and Yajñadeva. A slave (?) named Trayodasī is mentioned at the end.
4. Ins. No. 26 (p. 31). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 157). The following emendations by Coedes and Barth may be noted.

B. V. 1. [सदा] after श्री

B. V. 2. for हविश्चै read हरिश्चैते तथा ...

B. V. 9. add [योध्यक्षत्वे] before नियोजितः

B. V. 11. for रि ... read रिच्छ[द्भिः फल]

The following corrections should be made

B. V. 3. for समूहो read समूहो

B. V. 6 (1. 1), omit अनुस्वार in सहजान्तं

B. V. 7 (1.1), add *avagraha* after यो

B. V. 8 (1. 1), add *avagraha* after गिरिशे

B. V. 12 (1. 2), ह च should be placed after the dots.

5. Ins. No. 27 (p. 35). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 69) with the Khmer text. The following corrections should be made in the Sanskrit text :—

V. 1. for धारणाद्विति: read धारणादि(दि)ति:

for fn. 2. read "The original text has *Śakāpde*."

Add the following :—

The Sanskrit text is followed by 18 lines in Khmer, enumerating the fields donated by Mratāñ Īsānapavitra, which he obtained from various persons by exchange of clothes and other articles. Details of these are given in each case. The deity is named Kpoñ Kamratāñ Añ

mentioned in No. 6 (Supplement). Among the persons named are Śveta, Somavindu, Śubhaṅkara, Syām, Guṇadeva, Śivacandra, Rudrabhava, Ācārya Dharmasuddha, and Vidyākumāra.

6. No. 28 (p. 36). The Khmer text has been edited by Coedes (*IC*, II, 150). It mentions the details of fields granted by various persons to different gods, and the price paid for them (in some cases female slaves and clothes). Reference is made to young god and old god¹, the latter corresponding to *Bhagavān pūrva* in v. 5 of the Sanskrit text. Among the persons named are Vinaya, Vidyāśakti, Matisakti, Śleṣma, Candra, Kusuma, Bhānaprasiddhi, Matiprasānti, and Medhāvindu. The last named is designated *Kumārāmātya*, an official title frequently met with in Indian inscriptions since the Gupta period, but rarely occurring in Kambuja inscriptions. Reference is made to the town 'Purandarapura'.
7. No. 33 (p. 43). In V, 10, 1. 2, Coedes suggests the reading 'सपुर' instead of स पुरं (*IC*, II. 213).
8. No. 34 (p. 44). Dr. D. C. Sircar (*JGIS*, V. 154-6) has suggested the following emendations :—
 V. 4, 1.2. Read 'आकाञ्चीपुरभूपाल'
 V. 5, 1.2. Add at the end इवापरः in place of lacunae.
 V, 6, 1. 1. For 2nd pāda read श्रीर्यस्याप्यङ्गतो बहिः
 But, as Coedes has pointed out, this last reading is not borne out by the estampage (*IC*, II. 213).
9. No. 40 (p. 50). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, II. 51).
10. Nos. 44 and 45 (p. 53). These two inscriptions have been edited by Coedes (*IC*, II. 35, 45).
11. No. 51 (p. 56) has been edited by Coedes (*IC*, II. 146).
12. No. 71 (p. 141). The following changes in the reading of the text have been suggested by Coedes (*IC*, II. p. 157, fn. 4). At the beginning add ओ नमश् शिवाय ।

- v. 4. Omit (धात्री) and add प्रियासीत् at the end of line 1,
and read कुलभू in place of कुलभा at the end of line 2.
v. 8. Read प्रभावतीम् instead of प्रभावती at the
end of l. 1.
v. 13. Read सन्तते: in place of संतते: in l. 2.
v. 20. Read the last portion as उत्तरे च(चा)भवद्वनः ।
v. 25. Read घृतमाण्डेषु before पञ्चसु in l. 1.
v. 26. Read स्वारिक्या for खरिक्या ।

Coedes also suggests, on the authority of Barth (*ISU*, p. 539, fn. 7), that Nṛpendravijaya and Pṛthivīnarendra were the titles, not of Nādh (or Nādh) as suggested in the genealogy on p.142 above, but of Nāsa, an official mentioned in v. 7 of No. 71A(p. 146).

13. No. 74 (p. 155). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, III. 199). In the Sanskrit text the words सिद्धि स्वस्ति forms a separate invocation and is not a part of v. 1. In the last verse read श्रीत्रैलोक्यनाथस् in place of श्रीत्रैलोक्यनाथम् ।

The Khmer text also begins with "सिद्धि स्वस्ति" immediately followed by the date 832 Śāka. It refers to king Yaśo-varman by his posthumous name Paramaśivaloka, leaving no doubt that the king must have died before that year. Coedes has shown that he died about 900 A.D. (*BEFEO*, XLIII. 13).

14. No. 76 (p. 159). The inscription has been re-edited by Coedes (*IC*, II. 183). The following changes are to be made in the text.

v. 2. The second *pāda* should be मौलिमालितशासनः ।

v. 4. The last *pāda* should be 'रथिनोऽर्थेन तर्पिताः ।

v. 6. l. 2. After प्रतापे: read किमिव प्राण्यैष्यो द ... ।

v. 8. Read निष्कलङ्कतया नित्यकलामण्डितमण्डलः ।

बृद्धक्षीणकलञ्चन्द्रमिव प्रत्यादिदेश यः ॥ ८

v. 9. For the first line read

अङ्गोऽनङ्गाङ्गसौन्दर्यमैश्वर्यम् ... निद्रये ।

v. 10. l. 1 For कुला read कला and for पुरः read पुनः

v. 12. l. 2. Add नाम after मौलि

v. 13. The two letters चापि are legible in the middle of the 4th *pāda*

v. 14. For l. 1 read : स्वर्गादागत्य गाङ्गोपमहेन्द्रो यो दिवौकसाम् ।

In l. 2. add व्यधात् at the end

15. No. 78 (p. 161). In v. 9, the second *pāda* is now read by Coedes as तत्पदं प्राप तं विना (*IC*, III. p. 103, fn. 4).
16. No. 130 (p. 330). The two Khmer inscriptions at Tep Pranam have been edited by Coedes (*IC*, III. 231)
17. No. 136 (p. 341). The eight inscriptions in the Royal Palace at Angkor Thom, and one on the north door-pillar of Prasat Khlan (South)—all containing the solemn oath—have been edited by Coedes (*IC*, III. 205-219).
18. No. 138 (p. 342). The Ins. A. has been edited by Coedes (*IC*, III. 149). The Ins. B. has been edited by Coedes (*IC*, II. 29) who points out that the royal donations were made to the god of Śrī Sūrya-parvata which was evidently the old name of Phnom Cisor.
19. No. 141 (p. 344). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 26). The two Sanskrit lines, comprising two *Ślokas*, read as follows :—

सूरिवन्ध इदन्देवश् श्रीयोगीश्वरपण्डितः ।

भृङ्गारं स्वर्णरचितं सूर्यवर्मेश्वरेऽदिशत् ॥ १

सर्वशास्त्रविधिज्ञो यस्तपस्वी स्वीकृतागमः ।

श्रीसूर्यवर्मणाचार्यस् स्थापकोऽति मतो महान् ॥ २

Coedes reads the date as 959 and not 949.

20. No. 142 (p. 345). The inscription has been edited by Coedes (*IC*, III. 29). The four lines in Sanskrit, containing the imprecation, read as follows :—

ये नाशयन्ति पुण्यन्ते भस्मभूतान्तबान्धवः¹ ।

पश्चात्(द्) गच्छन्ति सन्तापः(पं) द्वात्रिंशन्(त्र)रक्तज्ञतः(ताः) ॥

ये वर्द्धयन्ति पुण्यन्ते लोकं गच्छन्ति संपदम् ।

पश्चात्(द्) गच्छन्ति देवानां स्वर्गं प्राप्य सुरार्चनम् ॥

1. Read भस्मभूतास् सवान्धवाः ।

INDEX

ALPHABETICAL LIST OF FIND-SPOTS OF INSCRIPTIONS.

[The place-name within the bracket denotes the province or district within which the find-spot is situated. The capital letters A, B, C etc. followed by a numerical figure indicate the square in the map, at the end of this volume, where the place is to be found. Angkor denotes the well-known region and is not indicated by the square. The figures within bracket refer to the serial number of inscriptions in the text.]

- A**
- Angkor Thom (Angkor) (76, 77, 116, 190, 193).
 Angkor Vat (Angkor) (105, 191).
 Ang Pu (Trang) E. 6 (18).
 Ankor Borei (Prei Krabas) E. 5 (6).
- B**
- Bako (Roluos) E. 3 (68A).
 Bakong (Siem Rap) D. 3 (56).
 Baksei Camkron (Angkor) (92).
 Ban Bung Ke (Ubon in Siam) (59).
 Ban Deume (Stung Treng) G. 3 (48).
 Bantay Chmar (Sisophon) (D-3 (183).
 Bantay Kdei (Angkor) (129A).
 Bantay Prav (Battambang) D. 3 (137-A-C).
 Bantay Srei (Siem Rap) D. 3 (102, 107, 108, 137, 187, 189).
 Ban That (Bassac) F. 2 (173).
 Barai (Barai), F. 4 (30).
 Basak (Romduol) F. 5 (101, 101A, 106A).
 Basset (Battambang) D. 3 (145, 27A).
 Bat Cum (Angkor) (96).
 Bayang (Trang) E. 6 (8, 26A, 57, 75, 87, 163).
 Bayon (Angkor Thom) (192).
- C**
- Cannom (Prei Krabas) E. 5 (43).
 Chikreng, E. 3 (175).
 Cikren (Kompon Thom) E. 4 (107A).
 Con An (Tubon Khmum) F. 4 (81).
- D**
- Damnac Sdac (Siem Rap) D. 3 (73A).
 Don Tri (Battambang) CD-3 (100).
- E**
- Eastern Baray (Angkor) (62-65).
- H**
- Han Chei (Kampong Siem) F. 4-5 (12).
- K**
- Keddei Ang (Ba Phnom) F. 5 (26, 30).
 Khnom Prah Vihar (Mlu Prei) F. 2 (71A).
 Koh Ker E. 3 (84).
 Kok Rosei (Angkor) (110).
 Kok Samron (Siem Rap) D. 3 (100E).
 Kok Svay Cek (Angkor) (188).
 Kok Svay Prahm (Roluos) E. 3 (109).
 Kompon Thom, E. 4 (110A).
- L**
- Lobok Srot (Krachh) G. 4 (52).
 Loley (Angkor) (61, 70).
 Lonvek—E. 5 (160, 48A).
 Lopburi A. 2 (139).
- M**
- Melhon (Angkor) (93).
- N**
- Nak Buos (Mlu Prei) F. 2 (183-5).
 Neak Ta Carek (Chikreng) E. 3 (99).
 Neak Ta Dambang Dek (Treang) E. 6 (1).
 Nom Van (Korat) C. 2 (161).
 Nui Ba The (Long Xuyen) F. 6 (22).
- P**
- Palhal (Pursat) D. 4 (158).
 Phimai—C. 1 (165).
 Phimanaka (Angkor Thom) (74, 136, 182, 186).
 Phnom Aksar (Siem Rap) D. 3 (167A, 167B).
 Phnom Bakhen (Angkor) (106).
 Phnom Bantay Nan (Battambang) CD. 3 (9, 113).
 Phnom Cisor (Bati) E. 5 (138, 166).
 Phnom Kam (Chaudoc) E. 6 (176).
 Phnom Kanva (Sisophon) C. 3 (100 A-D).
 Phnom Ngouk (Kompot) E. 6 (47).
 Phnom Prah Net Prah (Battambang) D. 3 (92A, 131A).
 Phnom Prah Vihar (Mlu Prei) E. 2 (71A, 146, 168).
 Phnom Prah Vihar (Kompong Chnang) E. 4 (10).
 Phnom Run (Korat) C. 2 (174).
 Phnom Sandak (Koh Ker) E. 3 (73, 95, 147, 167).
 Phnom Sanke Kon (Sisophon) CD-3 (132).
 Phnom Trap (Con Prei) E. 5 (98).
 Phu Lokhon F. 1 (15).
 Phum Crei (Kompon Spu) E. 5 (37A).
 Phum Da (Kompong Chnam) E. 4 (158).
 Phum Komrien (Kandal) E. 5 (41C).
 Ponhea Hor (Trang) E. 6 (11).
 Pon Prah Thvar (Mt. Kulen) D. 3 (154).

S

Prah Bat (Kompong Cham) F. 5 (60).
 Prah Einkosei (Siem Rap) D. 3 (111).
 Prah Khan (Kompong Svay) F. 3 (149).
 Prah Ko (Siem Rap) D. 3 (55, 69, 126).
 Prah Kuha Luon (Bantay Mas) E. 6 (95).
 Prah Nan (Con Prei) E. 5 (120C).
 Prah Net Prah (Battambang) D. 3 (128).
 Prah Nok (Angkor Thom) (155).
 Prah Phnom (Siem Rap) D. 3 (83A, 162A).
 Prah Put Lo (Angkor) (90).
 Prah That Kvan Pir (Kraceh) G. 4 (50).

Pra Khan (Angkor) (178).
 Prasat Ak Yom (Angkor) (4, 5).
 Prasat Andon (Koh Ker) E. 3 (86).
 Prasat Ben (Sisophon) CD-3 (140).
 Prasat Cak (Siem Rap) D. 3 (150).
 Prasat Car (Siem Rap) D. 3 (114).
 Prasat Crun (Angkor) (181).
 Prasat Dambauk Khpos (Mt. Kulen) E. 3 (127).
 Prasat Damnei (Koh Ker) E. 3 (85).
 Prasat Kandol Dom (Sutnikom) E. 3 (54).
 Prasat Khlan (Angkor Thom) (128A, 137 D-E).
 Prasat Khna (Mlu Prei) F. 2 (117, 144, 157).
 Prasat Khtom (Battambang) D. 3 (148A).
 Prasat Kok Po (Angkor) (58, 123-5, 162).
 Prasat Komnap (Angkor) (66).
 Prasat Komphus (Mlu Prei) F. 2 (112).
 Prasat Kralan (Siem Rap) D. 3 (116A).
 Prasat Lic (Siem Rap) D. 3 (185).
 Prasat Neang Khmau (Bati) E. 5 (44, 83).
 Prasat O Domban (Battambang) D. 3 (75A).
 Prasat Prah Khset (Angkor) (156).
 Prasat Pram (Kompon Svay) E.F. 3 (91).
 Prasat Pram Loven (Plaine des Jones) F.G. 6 (2).
 Prasat Roluh (Sisophon) CD-3 (151).
 Prasat Sankhah (Battambang) D. 3 (149A).
 Prasat Sralau (Puok) D. 3 (159).
 Prasat Ta An (Siem Rap) D. 3 (112B).
 Prasat Ta Kam (Siem Rap) D. 3 (62A, 99A, 153A).
 Prasat Ta Keo (Angkor) (71, 148).
 Prasat Thom (Koh Ker) E. 3 (80, 118).
 Prasat Tor (Siem Rap) D. 3 (180).
 Prasat Trapan Run (Kompon Svay) F. 3 (131).
 Prasat Trau (Siem Rap) D. 3 (164).
 Prei Mien (Treang) E. 6 (51).
 Prei Prasat (Angkor) (68).
 Pre Rup (Angkor) (97).

R

Robau Romas (Kompon Svay) F. 3 (120).

Sambaur G. 4 (119, 184, 41B, 49A).
 Sambor Prei Kuk (Kompon Svay) E.F. 3 (16, 17).
 Samrou (Angkor) (169).
 Say-Fong (Laos) (179).
 Sdok Kak Thom (Sisophon) CD. 3 (152).
 Sek Ta Tuy (Chikreng) F. 3 (103, 143).
 Snay Pol (Sithor Sdam) F. 5 (40).
 Stun Crap (Battambang) D. 3 (121).
 Svay Chno (Phnom Penh) E. 5 (91).

T

Ta Nen (Battambang) D. 3 (142).
 Tan Kran (Kompong Cham) F. 5 (34, 39).
 Ta Prohm (Angkor) (177).
 Ta Prohm (Bati) E. 5 (3).
 Ta Tru (Angkor) (112A).
 Tep Pranam (Angkor) (67, 130).
 Tham Lekh (Bassac) F. 2 (38).
 Trap Luc-Hien (Rach-gia) F. 6 (68A).
 Thap Muoi (Plaine des Jones) F. 6 (20, 21).
 That Ba Con (Stung Treng) G. 3 (48D).
 Thma Kre (Kraceh) G. 4 (14).
 Thma Puok (Battambang) D. 3 (113A).
 Thvar Kdei (Stung) E. 3 (94).
 Trapan Don On (Angkor) (170).
 Trapan Sambot (Trang) E. 6 (89).
 Trapan Thom (Kompot) E. 6 (18C).
 Trau Tasar (Ta Kev) E. 5-6 (24).
 Tuol An Khvav (Ta Kev) E. 6 (48E).
 Tuol An Tnot (Bati) E. 5 (41A).
 Tuol Kok Prah (Prei Veng) F. 5 (28).
 Tuol Komnap (Battambang) D. 3 (41E).
 Tuol Kul (Battambang) D. 3 (104).
 Tuol Pei (Stung) F. 4 (82).
 Tuol Prah That (Prei Veng) F. 5 (33).
 Tuol Prasat (Kompon Svay) F. 3 (122).
 Tuol Tramun (Kompon Spu) E. 5 (41 D).

V

Vat Chakret (Ba Phnom) F. 5 (25, 79).
 Vat Con Ek (Phnom Penh) E. 5 (48B).
 Vat Ek (Battambang) D. 3 (141).
 Vat Kdei Car (Kompong Thom) E. 4 (88).
 Vat Kirivon (Ta Kev) E. 5-6 (32).
 Vat Phu (Bassac) F. 2 (37, 130, 171, 172).
 Vat Prei Sva (Bati) E. 5 (46).
 Vat Prei Var (Ba Phnom) F. 5 (29, 31).
 Vat Sabab (Chantabun) C. 4 (23).
 Vat Tasar Moroy (Kraceh) G. 4 (53).
 Vat Tenot (Bati) E. 5 (45).
 Vat Thipedi (Siem Rap) D. 3 (78, 129).
 Vat Thlen (Chau Doc) E. 6 (42).
 Vat Tralen Ken (Lonvek) E. 5 (77A).
 Vat Vihar Tran (Kandal-Stung) E. 5 (7).
 Veal Kantel (Stung Treng) G. 3 (13).
 Vihar Thom (Kompong Siem) F. 4 (49).

INDEX

ABBREVIATIONS

Au = Author

B = Book

G = God or Goddess

K = King

L = Locality

P = Person

Pr = Prince

Q = Queen

R = River

N.B.—Well-known synonyms of Śiva and Viṣṇu are included under these heads. Names, only known from genealogical list, and divinities, named after persons, are not included.

A

Abhinavagrāma, L; 138, 620.
Abhivādananīya, L; 370.
Acaśvara, G; 568.
Ācārya-vidyā-vinaya, P; 31.
Ādhyapura, L; 32, 39.
Ādityaśarmaṇ, P; 56.
Ādityasvāmī, P; 50.
Ādrivyādhapurca, G; 164.
Ahalyā, P; 112.
Āja, G; 268.
Āmulakasthala, L; 351.
Amarabhāva, P; 157.
Amarendra, P; 458.
Amarendrapura, L; 364, 366 ff.
Amareśvara, G; 564.
Amoghapura, L; 30, 71, 344, 366 ff, 579
588.
Āmrāteśvara, G; 36, 44-5, 57, 67,
571.
Amṛta, P; 70, 268, 584, 600.
Amṛtagarbha, P; 70.
Anāṅga, P; 28.
Anantyaśiva, P; 300.
Anunditapura, L; 284, 293, 326, 331-2,
363.
Annam, L; 477.
Aravindahrada, P; 386.
Āryadeśa, L; 548.
Āryamaitrī, P; 383.
Āsrama, 74 ff, 120.
Assemblies, members of, 565.
Atharvaveda, B; 233.
Ātmaśiva, P; 582.
Avadhyapura, L; 340, 350.
Āvilagrāma, L; 142.

B

Bāhuyuddha, L; 368.
Baladeva, P; 314.
Bālāditya, K; 284, 293.
Bhadrāgiri, L; 162, 366 ff.
Bhadrānanda, P; 584.
Bhadrāniketana, L; 370 ff.

Bhadrāpattana, L; 363 ff.
Bhadrātīśaya, P; 583.
Bhadrāvāsa, L; 366 ff.
Bradraviśesa, P; 627.
Bhadrāyogī, L; 363.
Bhadreśvara, G; 14, 58, 151, 234, 271-
2, 285, 300, 350, 386, 431-2, 437 ff.
Bhadreśvaranivāsa, G; 623.
Bhadreśvarasāla, L; 49.
Bhadreśvarāspada, L; 437.
Bhadreśvarāśrama, L; 310, 427, 432,
597.
Bhadrodayeśvara, 180, 268.
Bhagavat, G; 23.
Bhāgavata, 589.
Bhāgavata-kavi, P; 70.
Bhagavatī, P; 503 ff.
Bhānaprasiddhi, P; 628.
Bhānudeva, P; 568.
Bhānuvara, P; 351.
Bharata Rāhu, P; 528.
Bhārati, G; 171, 285, 320
Bhāravi, Au; 104.
Bhāskarapāla, P; 56.
Bhāssvāmīnī, Q; 351.
Bhaṭṭaśakti, P; 53.
Bhāvacandra, P; 563.
Bhāvaksetra, P; 600.
Bhāvakumāra, P; 31.
Bhāvālaya, L; 364 ff.
Bhavapura, L; 52, 162, 310.
Bhava-varman, K; 11, 13, 14, 19, 20,
34, 35, 39, 459.
Bhīmaka, Au; 105.
Bhīmapura, L; 30, 168, 352, 541, 612.
Bhīmeśvara, G; 569.
Bhinnācala, P; 429.
Bhoja, P; 55.
Bhūpendra Pandita, P; 440, 503.
Bhūpendra-varman, P; 425.
Bhuvanāditya, P, 346.
Brahmā, G; 53, 74, 161, 171, 179, 185,
194, 327, 331, 343, 399 ff, 503, 531,
573-4, 580, 616.
Brahma, P; 283.
Brahmaguṇa, P; 315.

/Brahma-Kṣatra, 56.
 Brāhmaṇa, 1, 5, 8, 166, 178, 220, 341,
 350, 351, 411, 477, 541, 557, 565.
 Brahmapura, L; 368 ff.
 Brahmaputra, P; 311.
 Brahmasakti, P; 566.
 Brahmayajña, 607.
 Braktvikrama, L; 268.
 Buddha, G; 5, 37, 73, 170, 221, 290,
 301, 343-4, 399, 427 ff, 458 ff, 515 ff,
 531, 533 ff, 558, 571, 576, 583, 592,
 594, 599.
 Burma, L; 477, 541.

C

Cakrāṅkapura, L; 30.
 Cakraṭṭhasvāmin, G; 2.
 Cāmpa, L; 557.
 Campā, see Champā.
 Campśvara, G; 166, 219, 220, 234,
 300, 312, 313, 352, 420, 431, 434.
 Candana, L; 74, 621.
 Caṇḍī, G; 623.
 Candra, P; 628.
 Candrasena, P; 56.
 Candrodaya, P; 31.
 Caste, 370, 588-9.
 Caturācārya, P; 270, 283, 582-3.
 Caturbhujā, G; 35.
 Ceylon, 534.
 Champā, L; 194, 221, 301, 386, 459,
 477, 513, 516-7, 520.
 Chams, 233, 476, 503, 517, 529.
 China, 82, 167.
 Citrasena, K; 10, 20.

D

Dancing girls, names of; 559.
 Decimal notation, 7, 564.
 Devācyuta, P; 621.
 Devasvāmī, P; 565.
 Devigrāma, L; 599.
 Devipura, L; 319.
 Dhanvipura, L; 13, 45, 562.
 Dhanyapura, L; 427.
 Dharapindra Paṇḍita, P; 533.
 Dharapindrasūri, P; 535.
 Drarapindra-vallabha, P; 599.
 Dharapindra-varman I, K; 427 ff, 430,
 440, 503, 624.
 Dharapindra-varman II, K; 459, 477,
 514, 530.
 Dharapindropakalpa, P; 298.
 Dharma, P; 609.
 Dharmācārya, P; 314-5.
 Dharmādhipati, P; 311.
 Dharmakāya, G; 598.
 Dharmapāla, P; 560, 583.
 Dharmapaṇḍita, P; 584.
 Dharmapura, L; 44.
 Dharmarāja, G; 476.
 /Dharmasāstra, 315, 348, 360, 369, 622.
 /Dharmasīla, P; 427.
 Dharmasuddha, P; 623.
 Dharmasvāmī, P; 44.

Dharmāvāsa, P; 383, 385.
 Dharmāvāsapura, L; 385.
 Dhruva, P; 8.
 Dhruvapura, L; 44.
 Dhūtarāṣi, P; 309.
 Dirgha Hor, P; 309.
 Divākarabhaṭṭa, P; 285-6, 293, 298.
 Divākara Paṇḍita, P; 430 ff, 611, 623.
 Dṛḍhabhaktivallabha, P; 269.
 Durgā, G; 8, 13, 50, 61, 67, 82, 138,
 139, 151, 161, 171, 180, 185, 194,
 234, 271, 282, 294, 300, 326, 348,
 366 ff, 432 ff, 574, 609, 614, 621 ff.
 Dvāravatī, L; 219.
 Dvijendrapura, L; 285, 293.
 Dvijendravalabha, P; 398.

F

Fu-nan, L; 1.

G

Gajapura, L; 609.
 Gambhīreśvara, G; 7.
 Ganapaṇḍita, P; 269.
 Gaṇapati, G; 53, 74.
 Gaṇapati-varman, P; 347.
 Gaṇḍa, G; 67, 171, 234, 476, 503, 548.
 Gaṇḍādhara, P; 364.
 Gaṇitendra Paṇḍita, P; 349.
 Gauḍa, L; 162.
 Gaurīśapura, P; 622.
 Gaurīśvara Paṇḍita, P; 345.
 Gavya, P; 599.
 Genealogical lists, 142, 304, 323, 332,
 440, 456, 504.
 Girīndrāśrama, L; 175.
 Gopadatta, P; 627.
 Govinda, P; 623.
 Guna, P; 584.
 Guṇadeva, P; 628.
 Guṇādhyā, Au; 90, 105.
 Guṇadōsa Caturbhūṭāsa, P; 533.
 Guṇapaṇḍita, P; 580.
 Guṇavarman, Pr; 2, 3.

H

Hamsadeva, P; 622.
 Hamsapura, L; 565.
 Hari-Hara, G; 13, 23, 30, 41, 47, 52,
 56, 67, 185, 280, 293, 368, 438, 616.
 Hariharalāya, L; 283, 364 ff.
 Haripura, L; 353, 621.
 Harṣalakṣmīdevī, P; 623.
 Harṣa-varman I, K; 161, 164, 167,
 171, 185, 326, 340, 367, 588, 610,
 621.
 Harṣa-varman II, K; 175, 178, 180, 233,
 327, 367, 622.
 Harṣa-varman III, K; 411 ff, 430, 459,
 612, 623.
 Hemasṛṅgagiri, L; 312, 314, 352 ff, 426
 Hiranya, P; 347, 456
 Hiranyadāma, P; 364
 Hiranyaruci, P; 366 ff.

Hrdyācārya, P; 590.

Hṛjyabhāva, P; 300

I

- India, 23, 162, 285, 298, 548, 605
 Indra, G; 112, 439, 594
 Indradevī, Q; 515 ff.
 Indralakṣmī, Q; 285, 294, 621
 Indraloka, P; 571.
 Indrāṇi, G; 67
 Indrapāṇḍita, P; 221, 269
 Indrapura, L; 366
 Indra-varman, K; 58, 61, 65 ff, 157, 159,
 180, 186, 299, 323, 326, 362, 365,
 579, 621.
 Isānadatta, P; 23, 52
 Isānamūrti, P; 307
 Isānapavitra, P; 627
 Isānapura, L; 138
 Isāna-varman, K; 21, 23, 25, 26, 28, 29,
 39.
 Isāna-varman II, K; 161,, 167, 171,
 277, 326, 349, 367, 622.
 Isvaracita, P; 53
 Isvaradatta, P; 627
 Isvarakumāra, P; 52.
 Isvarapura, L; 272, 535, 622.
 Isvaravarman, P; 138
 Isvaravindu, P; 564

J

- Jagadīśvara, G; 299
 Jagannāthakeśvara, G; 583-4
 Jāhnavī, P; 282
 Jalāṅgeśa, P; 353, 597
 Jalāṅgeśvara, L; 621 ff.
 Janapada, L; 364
 Janapada, P; 352
 Janārdana, P; 622
 Jārāṅga, L; 175
 Jātakas, 517
 Jātaveda, P; 219
 Jātivindu, P; 622
 Java, L; 364, 477
 Jayagrāma, P; 622
 Jaya Indravarman, K; 516
 Jayakṣetra, G; 345, 348, 352
 Jaya Mahāpradhāna, P; 541-2
 Jayamaṅgalārtha, P; 541
 Jayarājacūḍāmaṇi, P; 459
 Jayarājadevī, Q; 515, 517
 Jaysrīnagarī, L; 476
 Jaya-varman, K. of Fu-nan; 1, 3, 5
 Jaya-varman, K; 32, 39, 56
 Jaya-varman I, K; 36-9, 41-5, 47-8, 53,
 561, 563.
 Jaya-varman II, K; 70, 141 ff, 219,
 283, 301, 309, 310 331, 351-2, 362
 ff, 411, 588, 599, 620
 Jaya-varman III, K; 67, 70, 284, 361-2,
 365
 Jaya-varman IV, K; 165 ff, 171 ff, 180,
 186, 301, 309, 327, 367, 577, 597,
 614, 622

- Jaya-varman V, K; 271 ff, 301, 312 ff,
 331, 368, 370, 417, 587-8, 590, 594,
 599, 622.
 Jaya-varman VI, K; 125 ff 440, 439,
 503, 541, 611, 623-41
 Jaya-varman VII, K; 459 ff, 592.
 Jaya-varman VIII, K; 541-2, 548
 Jaya-varman Paramēśvara, K; 548 ff
 Jaya-varmeśvarī, G; 596
 Jayavira, G; 596
 Jayavīraśakti, G, 592.
 Jayavira-varman, K; 311 ff 317, 598-9,
 604 ff.
 Jayayuddhavarman, P; 300
 Jayendra, P; 57
 Jayendranagarī, L; 311 ff, 598
 Jayendra Pandita, P; 283, 315, 362, 368,
 400
 Jayendra-varman, P; 70, 369
 Jayendravikhyāta, P; 293, 298
 Jayendrayuddha, P; 269, 582
 Jayomātha, P; 309
 Jethapura, L; 52
 Jina, 105, 434
 Jñānacandra, P; 36
 Jñānaprakāśa, P; 563
 Jñānapriya, P; 383
 Jñānavindu, P; 563
 Jyesthārya, Q; 57, 571

K

- Kāla, G; 476
 Kālaparvata, G; 458
 Kālidāsa, Au; 82
 Kalyāṇāśrama, L; 429
 Kāmasūtra, B; 90
 Kambalabrahma, P; 433
 Kambu, P; 171, 185, 349
 Kambujakṣetra, L; 623
 Kambujalakṣmī, Q; 141 ff
 Kambujarājalakṣmī, P. 459
 Kāncīpura, L; 44
 Kandin, P; 560
 Kandvarahoma, P; 364
 Kanthapāsa, P; 219
 Kapāleśa, G; 353
 Kapilapura, L; 278
 Kapilavāsudeva, G; 563
 Karambhapura, L; 71, 312
 Karpurā, P; 353
 Kāśikāvṛtti, B; 272
 Kaundinya; P; 2, 34, 285
 Kavalitayamin, P; 41
 Kavindrālaya, P; 426
 Kavindrapāṇḍita, P; 298, 315, 331 ff,
 400.
 Kavindrārimathana, P; 178, 221, 330.
 Kavindravijaya, P; 331, 334
 Kaviśvara Pandita, P; 622-3
 Kaviśvaravarman, P; 341, 434
 Kedāreśvara G; 43, 44, 565-6
 Kern, Au; 299
 Keśava, P; 71, 352
 Khandaliṅga, G; 563
 Kirtigana, P; 7
 Koh Ker, L; 165, 172

Koṅgavarman, P; 34
 Kṛṣṇa, G; 155, 166, 298, 346, 577
 Kṛṣṇadeva, P; 56
 Kṛṣṇamitra, P; 52
 Kṛtajñavikhyāta, P; 584
 Kṛtīndra Paṇḍita, P; 323
 Kṣatriya, 65
 Kṣetrādhipa, P; 434
 Kṣetrajña, P; 588
 Kṣtīndra Paṇḍita, P; 614
 Kṣitindravarmaṇ, P; 298
 Kṣitindropakalpa, P; 293, 354
 Kulaprabhāvatī, G; 1, 3
 Kumāra, G; 569
 Kumāra, P; 612
 Kumārāmātya, 628
 Kumārambha, P; 27
 Kumārasakti, P; 627
 Kumārasānti, P; 52
 Kumārasvāmi, P; 367
 Kuruksetra, L; 349
 Kurunbanagara, L; 1
 Kuśasthali, L; 440, 503
 Kusuma, P; 628
 Kuti, L; 364 ff.
 Kuṭiśvara, 221

L

Lakṣmī, G; 13, 400, 573-4
 Lakṣmīndra-varmaṇ, P; 425, 590, 610
 Lakṣmīndropakalpa, P; 279, 283
 Liṅga-parvata, L; 48, 458-9
 Liṅgapura, L; 272, 300, 341, 350, 352
 420, 427, 432 ff, 437, 597
 Liṅgapura, G; 310
 Liṅgapureśvara, G; 180, 509
 Liṅgāsādhana, G; 310, 597.
 Lokeśvara, G; 209, 476, 516, 571, 590,
 592, 594, 599

M

Mādhava, G; 155.
 Mādhava, P; 370, 609
 Madhurapura, L; 609
 Madhurendra, P; 532, 535
 Madhusūdanagrāma, L; 285
 Madhuvana, L; 235, 293
 Madhyadeśa, P; 607
 Madhyasīva, P; 580
 Mahābhārata, B; 10, 51, 233, 440
 Mahābhāṣya, B; 90
 Mahāganapati, G; 559
 Mahendradevī, Q; 219, 220
 Mahendrādhipati-varmaṇ, P; 269
 Mahendragiri, L; 179
 Mahendra Paṇḍita, P; 348
 Mahendravallabha, P; 269
 Mahendra-varmaṇ, K; 20, 23, 39
 Maheśvara, P; 522
 Maheśvarapura, L; 535
 Maheśvarasvāmi, P; 569
 Mahādharma-varmaṇ, P; 283, 340, 458,
 590

Maitreya, G; 594
 Māliniratanalakkhī, P; 533
 Maṅgalapura, L; 347
 Maṅgalārtha, 614.
 Maṇisīva, G; 564
 Maṇisvara, G; 560
 Manohara, 233.
 Manu-Samhitā, 120
 Matiprasānti, P; 628
 Matīśakti, P; 628
 Mayūra, Au; 105
 Medhāvindu, P; 628
 Merā, P; 185
 Mitravali, P; 50
 Mon, 477
 Mrta, P; 563
 Mūladeśa, L; 168
 Mūlasthāna, G; 26
 Mūlasūtra, P; 437
 Mūla-varmaṇ, K; 3
 Mūrdhaśiva, P; 440
 Musicians, names of, 559

N

Nāga, P; 566
 Nāgapura, L; 609
 Nāga-tank, 569
 Nāgavindu, P; 627
 Naimiseśvara, G; 44
 Namaśśivāya, P; 433, 440, 503, 568
 Nandin, G; 23, 314
 Narapatideśa, L; 541
 Narapatīndralakṣmī, Q; 417
 Narapatīndra-varmaṇ, P; 417, 609
 Narapati-varmaṇ, P; 300, 304
 Naravīra, P; 221.
 Nārāyana, P; 313 ff, 334
 Narendragrāma, I; 344, 352 ff.
 Narendralakṣmī, P; 419, 456
 Narendrārimathana, P; 167
 Narendrasimha, P; 588
 Narendravallabha, P. 283
 Narendra-varmaṇ, P; 352
 Naṭakeśvaradaśabhujā, G; 352
 Navagraha, G; 50
 Nidesotsāha, P; 563
 Nirvāṇa, P; 426
 Nirvāṇagunadoṣa, P; 432
 Nisākara-bhaṭṭa, P; 542
 Nityavyāpi, P; 175
 Nrpabhaktivallabha, P; 220, 269, 583
 Nrpabhaktivikrama, P; 269
 Nrpāditya, K, 27
 Nrpātīndrāditya, P; 315
 Nrpātīndra-varmaṇ, K; 65
 Nrpātīndrāyudha, P; 180
 Nrpavikhyāta, P; 582
 Nrpēndradevī, Q; 57, 571
 Nrpēndrārimathana, P; 268
 Nrpēndravallabha, P; 609
 Nrpēndravikrama, P; 166
 Nrpēndravīra, P; 293
 Nrpēndrāyudha, P; 270, 293, 586, 588
 Nṛtyeśvara, G; 23

P

- Padmapura, L; 624
 Padmavairocana, P; 594
 Pañcagrāma, L; 609
 Pañcarātra, 560, 622
 Pāṇini, Au; 161, 233
 Parākramavīra, P; 599
 Paramācārya, P; 353, 583
 Paramārmānandana, P; 314
 Paramaśivācārya, P; 590
 Parameśvara, G; 138, 179
 Parameśvarāryamaitrideva, G; 269
 Parameśvara-Śiva-Saṁhitā, B; 272
 Parāśara, P; 367
 Paśeṅapati, P; 13
 Pāsupatas, 11
 Pavitrā, Q; 353
 Phalapriya, L; 348
 Phalapriya, P; 400
 Piṅgaleśvara, G; 44, 53
 Pitrayajñaka, P; 607
 Pracandasiṁha, P; 44
 Prahanteśvara, G; 23
 Prajāpatiśvara, G; 168
 Prajñāpāramitā, G; 299, 459, 530, 594
 Prāna, P; 166
 Prayāga, L; 476
 Pṛthivīnarendra, P; 308, 349, 411
 Pṛthivīndra Paṇḍita, P; 282, 310 ff.
 349, 597 ff.
 Pṛthivīndra-varman, K; 65
 Pṛthivīndra-varman, P; 166
 Pṛthivīndreśvara, G; 138
 Pṛthuśaila, L; 434
 Pukam, L; 477
 Purānas, 19
 Purandarapura, L; 279, 501, 628
 Pūrṇa-varman, K; 3
 Pūrvadiśa, L; 364, 368
 Puskara, P; 55
 Puṣkarākṣa, G; 25, 26
 Puṣkarākṣa, P; 55
 Puṣpavatasvāmi, G; 26

R

- Raghuvamśa, B; 233
 Rājadvāra, P; 587
 Rājagraha, P; 53
 Rājaguhā, G; 581-2, 609
 Rājākula Mahāmantri, P; 221, 269,
 279, 582, 589
 Rājapati-varman, P; 300, 304, 349,
 350
 Rājatirtha, L; 386
 Rājavallabha, P; 269, 293
 Rājendradevī, Q; 477
 Rājendra Paṇḍita, P; 532, 609, 614
 Rājendrapura, L; 71
 Rājendra-varman, K; 55, 168, 178,
 180 ff. 280, 285-6, 293, 319, 327,
 367, 582-3, 586, 622.
 Rājendra-varman, P; 348, 428
 Rāma, P; 609
 Rāmabhāgavata, P; 221

- Rāmadeva, P; 627
 Raman, L; 310, 597
 Rāmāpāla, P; 627
 Rāmāyana, B; 19, 233
 Randāparyateśa, G; 503
 Ratnabhānu, P; 37
 Ratnapura, L; 125
 Ratnasimha, P; 37
 Rudrabhava, P; 52, 628
 Rudrācārya, P; 180, 365 ff. 583
 Rudrakirtti, P; 627
 Rudraśambhu, P; 627
 Rudra-varman, K; 5, 39, 65, 562
 Rudra-varman, P; 419

S

- Sabhapati, P; 283
 Sadāśiva, P; 324
 Sahadeva, P; 599
 Sahakāra, L; 219
 Śaka Brāhmana, G; 316
 Sākāramañjarī, Q; 23
 Samarādhipati-varman, P; 179, 310
 Samaravikrama, P; 161, 609
 Samaravīra-varman, P; 340
 Samavīra-varman, P; 347
 Śambhupura, L; 309
 Śambhu-varman, K; 25, 26
 Śāmkhya, 105
 Samudrapura, L; 568
 Sanaśvara, P; 31
 Saṅgrāma, P; 386, 411, 458, 590
 Saṅgrāmadārūna, P; 607
 Śaṅjak, 283, 333, 344-5, 528 ff. 589
 Śaṅkara, Au; 58
 Śaṅkara Paṇḍita, P; 419, 420
 Śaṅkarayāga, L; 168
 Śaṅkarsa, P; 370, 398-9
 Śaṅkarsapa, P; 565
 Śaṅkha, L; 615
 Śāntipada, L; 168
 Śāhvarna, P; 102
 Saptadevakula, 419, 420
 Saralāyatana, G; 530
 Sarāma, P; 398
 Sarasvatī, G; 23, 151, 185, 282, 285,
 573-4, 589
 Sārvabhauma, P; 20
 Sarvādhikāra, P; 581
 Sarvajñamuni, P; 548
 Sarvasukha, L; 71
 Śatagrāma, L; 363
 Sativrata, P; 605
 Śatagrāma; L; 34
 Satyāśraya, P; 155
 Satyavati, P; 351
 Saugatāśrama, 330
 Śaurigrāma, L; 312
 Sabbā, members of, 565
 Siam, 29
 Siddhāyatana, L; 369, 568
 Siddhigana, P; 56
 Śikhā, P; 366
 Śikhareśvara, G; 348 ff.
 Śikhāśiva, P; 161, 319, 323
 Śikhāvindu, P; 165

Simhadatta, P; 39
 Sindura, P; 342
 Sirindamoli, P; 533
 Sirindaratanaḡāma, L; 533
 Siva, G; 8, 11, 13, 14, 19-21, 27, 31, 32, 35, 39, 42-4, 47, 48, 53, 54, 57, 61, 66, 74, 82, 138, 157, 161-2, 164, 168, 171, 179, 185, 194, 233 ff, 271, 279, 282, 284-5, 300, 314, 319, 326, 331, 340, 343 ff, 350 ff, 363 ff, 383 ff, 417, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 535-6, 541, 548, 558, 561, 566, 569, 573-4, 580-1, 586, 598, 609, 614, 616, 621 ff.
 Śivabhūṣaṇa, P; 53
 Śivarandra, P; 628
 Śivācūrya, P; 323-4, 326, 343, 353
 Śivācyuta, P; 221
 Śivadatta, P; 31
 Śivadeva, P; 52
 Śivadevī, G; 185
 Śivagupta, P; 345, 426
 Śivakaivalya, P; 364 ff
 Śivanivāsa, L; 165
 Śivapāda, L; 341, 607, 622
 Śivapādagiri, L; 607
 Śivapura, L; 69, 151, 175, 178, 220, 351, 427, 622
 Śivaraksa, P; 53
 Śivaśakti, P; 146, 350
 Śivasoma, P; 58, 151, 180, 365, 579
 Śivāspada, P; 350, 434
 Śivasthāna, L; 351
 Śivavindu, P; 353
 Slaves, names of, 333, 558, 566, 616
 Śleṣma, P; 628
 Soma, P; 285
 Somāditya, P; 73
 Somakīrti, P; 31
 Somālaya, L; 621-2
 Somaśarman, P; 19
 Somaśiva, P; 151
 Somavajra, P; 299
 Somavindu, P; 628
 Someśvarapāṇḍita, P; 310
 Śreṣṭhapura, L; 44, 70, 138, 437, 459
 Śreṣṭha-varman, K; 459
 Śrīdāheśvari, G; 584
 Śrīkanṭha Paṇḍita, P; 347, 622
 Śrīndrabhūpeśvara Cūḍā, Q; 532
 Śrīndra Jaya-varman, K; 541
 Śrīndrakumāra, Pr; 529
 Śrīndraloka, 57
 Śrīndraśekhara, P; 542
 Śrīndra-varman, K; 349, 532 ff, 541 ff, 548, 596
 Śrīnivāsa, P; 621
 Śrīprabhā, P; 541-2
 Śrī Svāmī, P; 70
 Śrīvija, P; 584
 Śrutabhaktivikhyāta, P; 609
 Śrūtavarman, K; 186, 349, 459
 Subhadra, P; 440
 Subhakīrti, P; 37
 Subhaṅkara, P; 628
 Śucidatta, P; 26
 Budarāna, P; 53

Sugata, P; 584
 Sukarmma, P; 349
 Sūkṣmavindu, P; 364
 Suna, G; 19, 50
 Sūra, Au; 105
 Sūryabhaṭṭa, P; 477
 Sūryakumāra, Pr. 477
 Sūryalakṣmī, P; 535
 Sūryaparvata, L; 429
 Sūrya-varman I, K; 310, 323, 330-1, 340 ff, 368, 370, 398, 400, 417, 419, 580, 597-8, 610, 614 ff.
 Sūrya-varman II, K; 426 ff. 503, 514, 624
 Suśruta, Au; 82
 Suvarṇaṅga, G; 564
 Suvīra, P; 57
 Svāmīguru, P; 175
 Śveta, P; 628
 Śvetadvīpa, L; 71, 311 ff.

T

Tāmrapura, L; 30
 Tapasvīśvara Paṇḍita, P; 610
 Tilakā, P; 440
 Tīrtha, P; 299
 Trailokyanātha, G; 73, 155, 209, 344
 Trailokyasāra, G; 560
 Trailokyavijayāgīśvara, G; 299, 428, 592
 Trayodaśī, P; 627
 Tribhuvanadeva, G; 168
 Tribhuvanāditya, K; 514
 Tribhuvanāditya-varmadeva, P; 459
 Tribhuvanaikanātha, G; 166
 Tribhuvanamaheśvara, G; 271-2, 280, 342, 346, 532
 Tribhuvanañjaya, G; 352 ff.
 Tribhuvanavajra, P; 299
 Tribhuvaneśvara, G; 19, 165, 411, 458
 Trinity, G; 155, 161, 233, 323, 574, 612
 Tripaṭāka, P; 532, 535-6
 Trivikrama, G; 586
 Tuṅḡśa, G; 626

U

Udaya, P; 44
 Udayāditya-varman, K; 268, 304, 308, 348
 Udayāditya-varman II, K; 362 ff, 386, 417, 430, 612
 Uddhatavīra-varman, P; 352
 Udyāna, L; 279
 Ugrapura, L; 14
 Ukṛṣṇa, P; 309
 Umā, P; 458, 590, 607
 Upendra, P; 219
 Urvāṣī, P; 50
 Utkṛṣṭa, P; 57
 Uṭpanneśvara, G; 34, 54, 175, 561
 Utsavamūrti, G; 157
 Uttara, P; 44

V

Vāgindradeva, G; 596
 Vāgindra Paṇḍita, P; 369, 426
 Vāgindrapattana, L; 426
 Vāgīsa, P; 400
 Vāgīśvara Paṇḍita, P; 616, 622
 Vahnigrha, 476
 Vajrin, G, 594
 Vakakākeśvara, G; 270, 586, 588
 Vaktraśiva, P; 49
 Vamaśiva, P; 365 ff.
 Vanapura, L; 346
 Vanigrāma, L; 71
 Vaṇṣārāma, L; 434
 Varāhasena, P; 562
 Vardhamāna, G; 27
 Varmaśiva, P; 609
 Varmmeśvarī, G; 596
 Varṇavijaya, L; 366
 Varuna, P; 582
 Vasubandhu, Au; 105
 Vasudeva, P; 285, 398, 621
 Vātsyāyana, Au; 90
 Veda, 44, 71, 271-2, 541, 569
 Vedāṅga, 44
 Vibheda, L; 349
 Vidyādeva, P; 25
 Vidyādharaḍeva, P; 563
 Vidyādhārāṇi, G; 570
 Vidyādhīpa, P; 584
 Vidyākīrti, P; 564
 Vidyākumāra, P; 563, 628
 Vidyāpuṣpa, P; 11
 Vidyāśakti, P; 628
 Vidyāspada, P; 625
 Vidyāśrama, P; 315
 Vidyāvāsa, P; 624-5
 Vidyāvindu, P; 8
 Vidyāviśeṣa, P; 21, 25
 Vidyēśadhīmant, P; 548
 Vidyēśāvid, P; 548
 Vijaya, P; 622
 Vijayendralakṣmī, P; 456
 Vijayendra-varman, P; 310, 597
 Vijayeśvara, G; 39, 597
 Vikarānanta, P; 52
 Vikramapura, L; 53
 Vimala, P; 293
 Vinaya, P; 53, 319, 628
 Vindudeva, P; 621
 Vinduśakti, P; 563
 Vindveśvara, G; 596
 Virabhaktigarjita, P; 268
 Virākumāra, Pr; 477
 Viralakṣmī, Q; 346, 349, 368
 Virapura, L; 268
 Virāśrama, 330

Vīra-varman, P, 19-20, 340, 428, 623
 Virendrādhīpati, P, 298, 428
 Virendrapattana, L; 138
 Virendrārīmathana, P, 165, 308
 Virendra-varman, P; 268, 278, 283, 293, 343, 599
 Virendravijaya, P; 220
 Virendravikhyāta, P; 178
 Viśātākṣa, Au; 105
 Viṣṇu, G; 1, 2, 13, 27, 67, 70, 74, 161, 166, 168, 171, 179, 185, 194, 220, 233 ff, 268, 278, 282, 285, 293, 300 ff, 312 ff, 327, 331, 352, 386, 399 ff, 417, 420, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 563, 566, 570, 573-4, 577, 580, 612, 616, 621 ff
 Viṣṇu, P; 351
 Viṣṇugrāma, L, 361-2
 Viṣṇukumāra, P; 271
 Viṣṇuvara, P; 312
 Viṣṇvālaya, L; 623
 Viśvakarman, P; 612
 Vrdhācūrya, P; 533
 Vrdhheśvara, G, 343, 349, 569
 Vrdāvana, L; 312
 Vrsabhadhajeśvara, G, 56, 611
 Vyādhapura, L; 8, 352, 588, 609
 Vvāsa, Au; 51
 Vvomatīrtha, L, 385

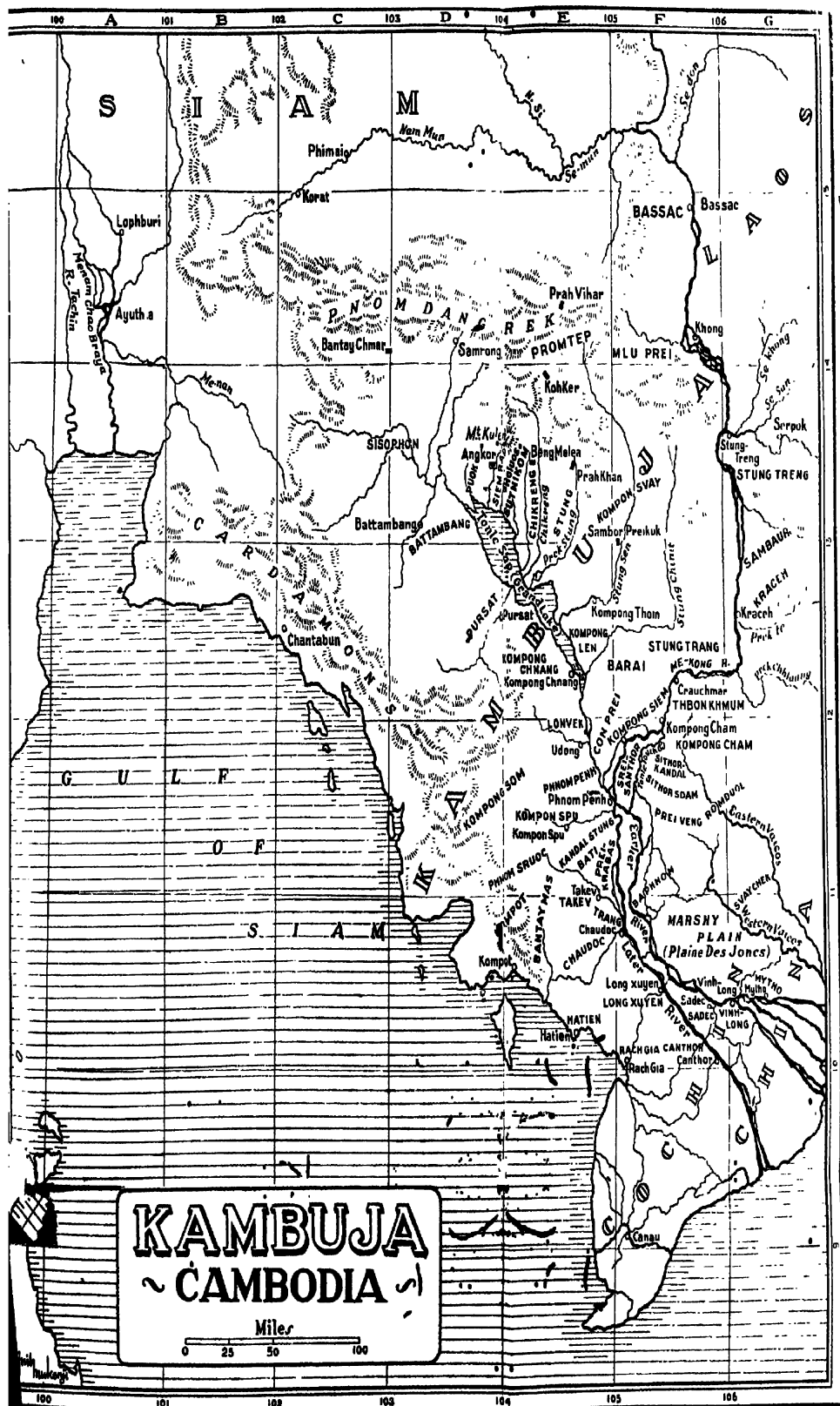
W

Woodroffe, Au; 58

Y

Yajamāna, P; 568
 Yajñadeva, P, 627
 Yajñapatiśvara, G; 52
 Yajñavarāha, P; 271, 276-7, 281-2, 532, 535
 Yama, G; 53, 311, 476
 Yamunā, R, 285, 298, 476
 Yaśodhara, K; 572
 Yaśodhara Paṇḍita, P; 533
 Yaśodharapura, L; 221, 233, 260, 366 ff, 514, 533, 625
 Yaśo-varman, K; 55, 74 ff, 171, 186, 279, 283, 326, 365, 368, 572, 574, 576, 588, 621, 628
 Yaśo-varman II, K; 514, 516, 528-9
 Yavana, 477
 Yogācāra, 233
 Yogīndra Paṇḍita, P; 351
 Yogīśvara Paṇḍita, P; 344-5, 351 ff, 426, 432
 Yogīśvarapura, L; 352
 Yuvarāja, P; 433, 456

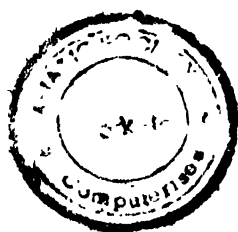

ALASKA REGIONAL BUREAU
1000, NORTH POLE
GENERAL INFORMATION